WiMBP
Opole

I

322 st.

2249

Akc. VI Nr 172/68/VC

45. a

C. 24

HISTORIÆ

ECCLESIASTICAE QVAM TRIPARTITAM VOCANT LIBRI XII.

NVNC ADHIBITIS ALIQVOT VETVSTISSIMIS exemplaribus, à mendis prope infinitis repurgati, ac pristino suo nitori non oscitanter restituti.

Cuilibet etiam Historiæ annum à Christo nato margini adiecimus.

DEVTERON. XXXII.

Memento dierum antiquorum: cogita generationes singulas: interroga patrem tuum, & annunciabit tibi: maiores tuos, & dicent tibi.

PARISIIS,

Apud Bernardum Turrisanum, via Iacobæa, in bibliotheca Aldina.

M. D. LXVI.

WBP
Cpole
322

EX IOAN. FERRERII Ped. Bibliotheca.

MAGNVS *Aurelius Cassiodorus Rauennas antiquæ nobilitatis vir insignis, & suo seculo admodum eruditus, ingenióq; singulari ornatus, ob eius doctrinam præceptor Theoderico Gothorum Regi primùm traditur. A quo deinde per omnes dignitatis gradus sublevatus est. Senator etenim creatur, vir quoque clarissimus & illustris, atque sacri Palatij Quæstor, tum Consul ordinarius, tum Magister officiorum, Patricius item Romanus, quæ suprema erat dignitas. Fuit & post hæc Præfectus prætorio, ac totius Italiæ Nomophylacis honorem grauissimè sustinuit. Cum itaque per omnes dignitates nullo fastu trãsiisset, clarissimorúmque virorum, Consulum & Senatorum fortunas valdè afflictas ob Gothorum intemperiem conspiceret, abiectis muneribus publicis Christo domino se deuouit. Factúsque monachus & Abbas cœnobij Rauennatis, ab humanis disciplinis discedens, se totum diuinis scripturis & contemplationi dedidit, vitámque felicem ad annos nonaginta amplius traduxit. Vixit autem sub Anastasio imperatore, vsque ad lu-*

ſtinos, ſeniorem atque iuniorem, ſcilicet ad annum domini, 575.

Infinita propè monimenta literù mandauit, non indigna ob cognitionem rerum multarum, quæ ab omnibus legantur.

Rhetoricæ nimirum cõpendium.
Dialecticæ compendium.
Arithmeticæ compendium.
Muſicæ compendium.
Geometriæ compendium.
De Etymologiis lib. 1.

} Hæc ſimul excuſa ſunt Baſileæ p Io. Bebelium in quarto, anno domini, 1528. char. 6 cum dimid.

} Deinde Pariſiis, apud Vaſcoſanũ & Vuechellum.

De origine actibúſque Gothorũ, vt ipſe fatetur in proemio libri Epiſtolarum, quas excerpſit Iornãdes lib. 12

De Schematibus & Tropis lib. 1. De orthographia, libro, 1.

Chronica, ſiue Conſulum Catalogum lib. 1. qui excuſus reperitur.

Variarum Epiſtolarũ, in quibus ea notat quæ ſub Theoderico & Athalaricho regibus, & Amaluſunta regina, in republica geſta ſunt, ac multa alia lib. 12. Qui excuduutur in folio.

Hiſtoriam Tripartitã, quam Sozomenus, Socrates, & Theodoritus Græcè ſcripſerunt, & Epiphanius Latinitate donauit, in bonam redegit ſeriem lib. 12 qui excuſi leguntur.

In vniuerſum pſalterium Commentario, ſcripſit: qui excuſi leguntur.

De ratione animæ lib. 1. Baſileæ, apud Rob. Vuinter excuſum.

De charitate Dei & proximi, ac vera amicitia.

In Cantica canticorum lib. 1.
Complexiones in Apocalypſim lib. 1.
In epiſtolas Canonicas lib. 7.
In actus Apoſtolorum lib. 1.
Memoriale Scripturarum lib. 1.
Introductorium in diuinarum literarum ſeriem, lib. 2.

Scripſiſſe etiam dicitur & alia pleraque, quæ nobis videre nondum contigit.

Curauit inſuper & alios non paucos de Græcis libros transferri in Latinum ſermonem, quemadmodum in introductorio libro idem ipſe teſtatur: in quorũ numero viginti libri Antiquitatũ Ioſephi, præter eam verſionem quæ hodie Ruffino tribuitur, à doctiſſimis viris commemorantur.

CASSIODORI SENATORIS, SERVI DEI IN HISTORIAM Eccleſiaſticam, quam Tripartitam vocant, ex tribus Græcis autoribus, Sozomeno, Socrate, & Theodorito, per Epiphanium Scholaſticum verſis, excerptam, & in compendium à ſe redactam,

PRÆFATIO.

VTiliter nimis in capite libri præfatio ponitur, vbi futuri operis qualitas indicatur. Quid enim commodius quàm prius per eam aliquid diſcere, ne dictio poſſit inopinata cõfundere? Hanc igitur hiſtoriã eccleſiaſticam, quæ cũctis Chriſtianis valde neceſſaria cõprobatur, à tribus Græcis autorib⁹ mirabiliter cõſtat eſſe conſcriptam: vno ſcilicet Theodorito, venerabili epiſcopo, & duobus diſertiſſimis viris, Sozomeno & Socrate, quos nos per Epiphanium Scholaſticum Latino cõdentes eloquio, neceſſarium duximus eorũ dicta deflorata in vnius ſtili tractũ (Domino iuuante) perducere, & de tribus autorib⁹ vnam facere dictionẽ. Sciendum planè quod prædicti ſcriptores à tẽporibus diuæ memoriæ principis Conſtantini, vſque ad Auguſtæ recordationis Theodoſij iunioris quæ ſunt geſta, digeſſerint. Nos autem eorum relectis operibus, & vnumquenque cauta mente tractantes, cognouimus, nõ æqualiter omnes de vnaquaq; re luculenter ac ſubtiliter explanaſſe, ſed modo hũc, modo alterum aliam partem melius expediſſe. Et ideo iudicauimus de ſingulis dictatoribus deflorata colligere, & cum autoris ſui nomine in ordinẽ collocare. Legat ergo intrepidus qui ad hæc opuſcula (Domino donante) peruenerit, multum vtilitatis atque notitiæ lucraturus, ſi quæ poſita ſunt per hos duodecim libros, memoriæ ſuæ ſolicita mente conſiderit. Præterea ne quempiam res indiſtincta turbaret, per vniuerſum textum huius operis titulos cognoſcat appoſitos: vt ſuis locis exigere poſſit, quod ſub numero competenti prædictum eſſe cognoſcit.

Theodoritus Sozomenus Socrates Epiphanius Scholaſticꝰ interpres. A Cõſtantino vſque ad Theodoſium iuniorem.

INDEX RERVM AC MATERIARVM MEMORABILIVM IN HISTORIAM ECCLESIASTICAM, quam Tripartitam vocant.

MEMINERIT LECTOR LITERA a, numeris adiecta, priorem folij paginam, b, posteriorem indicari.

A

ABacuc corpus repertũ. 194 b
abdas episcopus Persarum. 209 a
abdias. 112 b
abedecalla martyr. 46 a
abrahã hebræorũ pater. 3 a
acaciani. 93. a. conueniunt apud Antiochiam. 96 b 131 a
acacianorũ epistola ex synodo Antiochena ad Iouianum august. ibidem a
acacij doctrina. 92 a
acacius euocat è Bithynia ad synodum Cõstãtinop. 94 a. conqueritur. 91 a
acacius dicit filiũ Dei similem patri secundum voluntatem tantum. ibid b
acacius martyr. 211 a
acamantium. 226 a
accusatur Chrysostomus. 203 a. condemnatur, mittitur in exilium. ibidem
acepsemas episcopus. 46 b.
zeugmaticus. 161 a
achab. 112 b
achilas Alexãdrię episc. 15 a 25 a. Apostata. 16 b
arianus. 18 a. 21 a
achitus diaconus. 67 a
acta synodi Seleuciæ. 93 a
acta conciliorum 4 b
adamantius medicus. 215 b
adrianus 129 a
adulterarum pœna Romæ sublata. 179 b
Æas 194 a
Ægyptij post cœnam sacrificabant. 189 a
Æliam hoc est, hierosolyma synodus transfertur. 48 b
Æmilianus iudex. 82 b
Æmona ciuitas. 7 b
æsculapij templum. 40 b
æthalis excõmunicat. 23 a
aëtij vox superba. 97 a
aëtio interdicitur vti diaconi officio. 89 a
aëtius Lydde episcop. 24 a. mittitur in exilium. 97 a
agapit' ὁμοούσιον amplectitur & fit episcopus Sinnadensis. 212 a

agapius. 190 b. epiſc. & eius ſcripta 54 b
agelius Nouatianorũ epiſc. 140 b reuocat de exilio ibid eĩ⁹ mors. 178 b
agelon Gomarus. 138 a
aiacis tumulus. 38 b
alamanni. 177 b
aithalis martyrium. 46 b. 104 a
alaric⁹ rex Gothorũ. 207 a
alaricus Romã venit. 214 b
alemanni profligati à Iuliano. 104 a
alexãd antiochenis. 207 b
alexãder magnus. 2 b. Alexandriæ epiſc. 5 a. 15 a
alexãder inexorabilis. 25 b. Conſtantinop. eccleſiæ epiſc. 16 a. Apoſtol. dogmatũ p̃dicator. 15 b. melior quàm doctior. 29 b
alexander totam noctem Deum orauit 51 b
alexander philoſopho ſilẽtium imponit, ibid.
alexandria vrbs multarum Gentium. 15 a
alexandri mors. 48 a
alexãdri Alexãdrini ad eccleſiæ p̃ſules literæ. 16 a
alexandrinæ ſeditionis autor Eudoxius. 144 a
alexãdrinę eccleſ. epiſc. 15 b
alleluia Romæ 190 a
alexandrini p̃ſecuntur. 165 a
alexandrini ſeditioſi. 215 a
amantius epiſc. 50 b
altera ſynod⁹ p̃pter Chryſoſt. 205 a
amatius iudex. 109 b
ambroſius ad Theodoſiũ. 183 a. preſul tumultũ cõpeſcit. 133 a
ambroſius in exiliũ. 129 b. baptizatur, eligitur in epiſcopum. 113 a
ambroſi⁹ ad Ruffinũ 182 b
ammonius. 155 b. 158 b
ammonius occiditur à populo quod lapidem petulãter in præfectum iecĩſſet. 215. b
ammon. 156 a. eius miracula, mors. 13 b
amphictyones de Alexandro. 129 a
amphiloch. Lycaoneſ. 136 a
amphilochius ad Theodoſium. 179 b
amphion Epiphaniæ Ciliciæ epiſc. 10 a
ananiæ martyrium. 46 a
anaſtaſia baſilica. 170 a
anaſtaſia & Caroſia filię Valentiniani auguſt. 141 a
anaſtaſius preſbyter. 123 b
anaſtaſius. 207 a
anathema 225 a
andragati⁹ trucidari⁹ 178 a ſe in aquã p̃cipitat. 179 a
anianus epiſc. 93 a
anima Chriſti. 111 a b
ante ſecula 22 a
anthemius præfectus. 211 b
antinous amaſius Adriani. 129 a
antioche. ſynodi fides. 91 a
antiocheni cõiiciantur in barbam Iuliani. 122 a

antiocheni concilij diuiſio propter fidem. 70 b
antiochenſium gaudiũ de morte Iuliani. 126 a
antiochia Mygdonica Niſibis dicta. 28 a
antiochia oriẽtis cap. 166 b
antiochus. 200 b
antiochus nepos ſuccedit libatio. 139 b
antiphonarũ origo. 200 b
antiquus mos. 36 a
antiqui interpretes. 124 a
antonij vigiliæ. 12 b. mors. 14 b. frugalitas 13 a
antoni monachi ſõniũ 32 a
antonius Germenſis epiſc. cõtra Macedonian. 223 a
antonius Ægyptius monachus Conſtantino Imperatori amicus. 12 b
anto. Magnus. 154 b 160 b. literarum ignarus. 12 b. præfectus. 211 b.
anubion epiſcopus. 50 b
apelles AEgyptius. 156 a
apex fidei totius. 76 b
aphaca. 40 b
aphraates. 160 a
aphricau. 4 a. ei⁹ ſcript. 78 b
apollinaris rhetor. 99 a. Syrus. 121 a. grãmatic⁹. 99 a
apollinaris laodicen⁹. 166 a priuatur epiſcopat. 167 a
apollinares duo. 99 a
apollinariſtæ. ibid.
apollinariſtæ vniti orthodoxis. 209 a
apollo eremita. 156 b
apollo Didymeus. 8 a. Pithius. 40 b
apollonij vita 157 b
apologia de Origene. 111 b de fuga Athanaſij. 112 a b
apoſtaſeos Arij, ſocij. 16 b
apoſtolica ſedes Antioch. 28 a. Hieroſolymis. ibid.
appiõ Nicomed. epiſc. 42 a
aquila locus, ad quẽ deducta eſt argo. 7 b
aquillinus cauſidic⁹ Sozomeni ſocius. 40 a. dẽtiſſima febre correptus diuinitus ſanatur, ibid.
ariobindas. 217 b
arantheus 164 b
aradus inſula. 139 b
arbathion epiſcop. 50 b
arcadij Auguſti mors. 211 a
ardaburius 217 b
arethuſij Marco epiſcopo ſuo infenſi 109 a
argyropolis. 121 b
ariani cupiũt habere vnam eccleſiã oppidatim. 68 b. aſſerũt Chriſtũ eſſe naturæ mutabilis. 18 a. conciant Conſtantium cõtra Athanaſium. 72 b.
ariani quidã apud Alexãdriam ſuffocati. 58 b
ariani interdictũ Arij anathematizauerunt. 31 b
ariani Porphyria. dicti. 37 a
ariani metu literis Nicæni cõcilij ſubſcribunt. 31 b
ariani epiſcopi qui nõ admiſerunt ὁμοούσιον. 33 b
ariani in orthodoxos. 145 a
ariani exuũt orthod. 159 a
ariani i ſuburb. Alex. 180 a
domũ nectarijcẽdũt. 178 b

ariani relinquunt ecclesias quas. 51 a. annis tenuerant. 170 b
ariani Sabbato & dominica. 200 a
ariani conueniunt Antiochiæ. 42 b. triũphãt. 101 a damnati. 83 b
arianorum conuẽtus apud Bythiniam. 25 b. Mareotem. 48. b. schisma. 190 a
arianorũ impiissimũ dogma. 19 a. cõcilia decẽ. 87 b
arij impium dogma. 23 b. mors. 52 a. epist. ad Eusebium. 23 b. Doctrina. 16 b
arij professio mittitur synodo hierosolymitanæ exanimanda. 49 b
aristoteles in quem vsum scripserit sophismata 78 b
arius contra ecclesiam exoritur. 15 a b. excommunicatur. 23 a
arius Alexandrinus. 42 a. subscribit decretis Niceni concilij. 51 b
arius iurisiurandi delusor. ibidẽ. ordine excidit sacerdotali. 15 b
arius & Achilas speluncas latronum sibi ædificant. 18 a. ad Paulũ Tyri episcopum legatus. 25 b
arius alexandrinæ scholæ præficitur. 15 a
arius & eiꝰ sectatores mittũtur in exilium. 33 b. ab exilio reuocatur. 48 b
arius & Achilas tunicam Christi irrumpibilem diuidere non erubuerunt. 18 a
armenij Christi fidẽ sectãtur. 44 a
armenius bardisanæ. 161 a
arsatius Cõstantinop. episcopus. 206 a. moritur. ibidem b
arsenius. 62 b
arsius abbas. 153 b
artemius. 120 b
artemon 21 a
asclepas Gazæ episc. 62 b. Romã proficiscitur. 57 b
asclepam Gazei suscipiunt. 69 a
asterius rhetor. 51 a. eius libris Arianum dogma firmatur. ibidem a
astutum Flauiani cõcilium. 136 a
athalaricus 164 a
athanasij testimonium de Origene. 202 a
athanasij inimici. 79 a. Vaticinium. 86 a. mors. 149 a
athanasius Græcos vocat Gentiles. 29 b. Anazarbi episcopus. 24 a. Disputator. 29 b. suam recipit ecclesiã. 68. b. cõstituit sacerdotes in aliis ecclesiis. 70 a b
athanasius Impetrat Syrorum & Palæstinorũ synodum. 70 a. petit Dari Christianis vnam eccle-

ſiam oppidatim. 68 b
athanaſius apud Treuiros Galliar metropolim degebat. 50 b. fit Alexãdrię epiſcopus. 48 a. ad iudicium euocatur. 55 a
athanaſius Conſtantinop. venit ad Conſtantium. 49 b. iubetur redire in Alexandriam. 53 a. 111 a. fauore Conſtantini iunioris Alexand. reuertitur. 54 a
athanaſius vt magus accuſatur. 48 b. 86 a. Euſebij opera Alexandria pellitur. 55 b. accuſatur ab Arianis. 56 a. fugit Romã 56 b. accuſatur apud Cęſarem. 55 a. conciliũ conuocat apud Alexãdriam. 74 a
athanaſius Cõſtantij furorem declinat. 86 a. exulat. 114 b. mittit quinq; epiſcopos ad Conſtant. Imperat. vt ſeipſum excuſent. 86 a
athanaſius accuſatur ab Arianis. 56 a. aduerſus ſynodũ Ariminẽſem. 83 a. vocatur ad Conſtantiũ. 68 a. adit Iouianũ. 131 b. ſemper odio habitus ab Arianis. 79 a. ſuam recipit eccleſiam. 68 b
athanaſius Alexandr. 67 b
attici ſermones non excipiebantur à ſcribẽtibus ſicut olĩ Origenis. 212 a
atticus Cõſtantinop. 211 b
atticus ſuccedit Arſatio. 207 a
attim Rhodij in Deum retulerunt. 128 b
audæus hæreticus. 135 b
authoritas Rom. Põtificis. 56 a. 87 b
auxentius epiſcopus moritur. 133 a
azanes Eunuchus. 46 a

B

BAcurius magiſter militum. 193 b
Barabanes rex Perſarum. 216 b
barbas Arianorum epiſcopus. 213 a
barbæ mors. 223 a
barbari contra Romanos. 228 a
barbari ſuburbia Conſtantinop. deripiunt. 166 a
baſilij magni memoranda ſententia. 155 a
baſilius Cappadox. 121 a
baſili⁹. 148 a. Ancyran⁹ occiditur. 110 a
beatitudo vera in cultura Dei eſt. 13 a
bellum Perſicum. 70 b
beniamin oratione ſola ægros ſanabat. 157 a
beniuolus quæſtor. 177 b
beryllus Philadelphiæ epiſcopus. 111 b
bichor epiſcopus martyr. 47 a

biſa Thraciæ ciuitas. 145 a
bitianus. 217 b
blanditiis magis quã tormẽtis cẽſet Iulianus expugnandos Chriſtianos. 106 a
britãnio ſenex in imperatorem electitius. 74 a
britannio tyrannus. 71 b
britannio priuatur imperio. 74 a
burgundiones. 223 a
buſyris martyr. 109 b
byzantium. 41 a

C

CAlumnia adulterij ab Arianis Euſtathio imponitur. 42 b
calydonius aper. 4 a
calyſtus. 125 b
cãdelabrum Theodotij. 2 a
canones Niceni cõcil. 122 b
canones ſynodi Syrmiẽſis. 75 a b.
caput Ioãnis baptiſtę. 191 a
carræ ciuitas. 125 b
cauſa ſeceſſus. 13 a
celeſtinus Pont. Ro 214 b
celtæ. 139 b
cẽtum Chriſtiani interfecti. 45 b
chreſtus Niceę epiſc. 42 b
chriſtiani dabant operam ſpectaculis apud Alexandriam. 215 a
chriſtiani à Licinio perſequuntur. 7 b. ſuis opibus ſpoliantur. 122 a
chriſtiani in militiam recipiuntur. 8 b. exulãtes reuocantur. ibid. infamia liberantur. ibid. honorificè habentur. ibid.
chriſtiani hoïs libertas 11 b
chriſtianorum dogma cœpit ex Gentilium perſequutione. 7 b
chriſtianorum hoſpitalitas & officiũ erga mortuos. 116 b
chriſti mater poſt partum virgo permanſit. 3 a
chriſtus in euangelio. 113 a
chryſantus. 214 b
chryſopolis. 221 a
chryſoſtomiani. 207 b
chryſoſtomiani torquẽtur propter factũ incendiũ. 206 b
chryſoſt. Nouat. fauit. ibi.
chryſoſtomus vbi exularit. 204 a. annumeratur prędeceſſoribus ſuis epiſc. 207 b. moritur. 206 b.
chryſoſt. accuſatus appellat ſynodũ vniuerſalem.
cingulũ militare. 7. b. 126 a
circenſes ludi. 165 b
clearchus Nymphęum ędificat. 141 a
clemens Alexand. 4 a. eius opera. 78 b
cleomedes Athleta. 129 a
clerici cogũt militare. 106 a
coci publici. 108 a
cœlibibus licet cõdere teſtamentum 10 a
collecta Chriſtianorũ. 11 a
cõmunionis ſignum. 26 b
concilia hæreticorum. 41 a

prohibita. 180 a
concilia partialia Orientalium & Occidentalium episcoporum. 61 a
concilia non celebrãda citra sententiã summi põtificis. 56 a
concilij Nicęn. session. 30 b
concilium Ephesi propter Nestorium. 224 b
cõciliũ in Chalced ꝓpter Ioan. Chrysost. 202 b
concilium. 2. in Nicea Bithiniæ. 89 b
concilium Antiochiæ nonaginta episco. 56 a
concilium apud Nicæam Isauriæ. 90 b
concilium Nicomediæ pro Orientalibus. 80 a
cõcilium Mediolani. 75 a
concilium Ariminense pro Occidentalibus. 80 a
concilium Sirmij aduersus Photinum. 74 b
concilium Hierosoly. sub Athanasio. 111 a. b
concilium Sisimini de concordãdis hæreticis. 176 b
confessorũ cõuersatio. 8 a
conflictus. 193 a
conscriptoris est omnia veritati postponere. 4 b
constans in tricennalibus ordinatur. 53 a
constans partes Athanasij tuetur. 55 a
constãs ꝓ Athanasio. ibi. a
constantia mulieris orthodoxæ. 146 b
cõstantiẽses cur à Cõstan. libertate donati. 105 b
cõstãtij i Gothos bellũ. 9 a
constantij leuitas. 7 b
constantij cum Gothis fœdus. 9 a
cõstantij in Illyricum profectio. 74 a
constantij & Liciani bellum. 7 b
constantij Cõcilium de exploiãda Christianorum constantia. 7 b
constantij epistola ad Alexandrinos qua recipitur Athanasius 69 a. b
cõstantini senioris in pauperes liberalitas. 50 b
cõstãtini epist de Ario. 37 a
constantini forum. 52 a
constantini oratoriũ. 9 a
constantini de vnanimitate & cõcordia sermones. 31 a
constantini principis epist. ad Alexandrum pontif. Alexandrinum. 26 a
constantinopolis vnde dicta. 102 b
constantinop. Romæ similis. 39 b. olim Byzãtium dicta. 38 b. 39 a
constantinopolitana hęresis recens. 173 b
constãtinopolitani priuãtur stipendiis frumentariis. 57 a
constãtinus mysteria fidei edocetur. 6 a
cõstantin. necis filij sui co-

operator. 6 b
conſtãtinus epiſcopis certũ vectigal diſtribuit. 9 a
conſtãtin. quomodo Chriſtianum dogma cognouerit. 5 b
conſtãtinus baptizatur. 6 b
conſtãtin⁹ religionẽ Chriſtianam commendat. 8 a
conſtantinus perſequitur Chriſtianos. ibid. & 5 a
conſtãtinus Sarmatas vincit 9 a
conſtãtinus arma militum ſigno crucis ſignabat. ib. a
conſtãtinus Eutichiano amicus. 14 b
conſtantinus nolebat iudicare de cauſis ſacerdotũ. 29 a
conſtãtinus non ſolùm cũ Ario & Alexandro expoſtulat. 26 a
conſtãtinus ſuppeditat victum patrib. Nicæni cõcilij. 29 a
conſtantinus Auguſt. filios ſuos Cæſares facit. 52 b
conſtantinus moritur. 53 a
conſtãtinus iunior Heſperiis partib. præficit. 54 a
cõſtantinus occiditur. ib. b
cõſtantinus Auguſt. de paſcha. 188 b
conſtantinus iunior. 70 b. inuadit partes fratris ſui Conſtantis. 54 b
cõſtantinus partem crucis Chriſti ſtatuæ ſuæ incluſit. 39 a
conſtantinus Cæſar. 53 a
conſtãtinus iubet hũc locum, domin⁹ creauit me &cæt. populo interpretari. 110 b
conſtãtinus voluit eſſe Romæ duos põtifices. 81 b
conſtantinus baptizat. 53 a
conſtantinus iterum Arianizat. 114 a b
conſtantinus Arianam ſectã diſſeminare nititur. 114 a
conſtãtinus cupit vt Orientales ſubſcribãt Arianis. 79 a
conſtantinus Athanaſium perſequitur. 72 a
conſtantinus Romam venit 78 a
conſtantinus ſuccẽſet Macedonio. 88 b
conſtãtinus Aug. moritur. 102 a
conſubſtantiale quomodo Ariani interpretantur. 33 b
cõſultatur de epiſcop. Antiochenis præficiendo. 100 b
conuẽtus Chriſtianorum. 11 a
copras Monachus. 9 a
cornelius Pont. Romanus. 162 b
corona Dionyſij. 128 b
corpus Ioannis Chryſoſtomi Conſtantinop. poſt trigeſimum quintũ annum aduectum. 228 b

CC. episcopi Ariminensis synodi Arianis aduersi. 88 a
corpus ecclesiæ viuũ. 16 a
cras. 86 a
crucis signum Constãtino ostensum. 5 a
cubitus. 39 b. 9 a
cucusum Cappadociæ ciuitas 60 a
cyriacus. 173 a
cyrilli mors. 180 a
cyrilli Hierosolym. causa Seleuciæ discutitur. 92 b
cyrillus Hierosoly. abdicatur ab Acacio Cæsariensi. 94 a
cyrillus Hierosoly. primus inter ecclesiasticos appellatione vsus. 92 b
cyrillus & Acacius contendunt de iure metropolitæ. 94 a
cyrillus Hierosoly. Diaconus martyr. 110 a
cyrillus vendidit suppellectilem ecclesiæ dona tam à Constantio. 94 a
cyrillus Alexandrinus. 207 b. 213 b
cyrinus in pede lęsus à Marutha moritur. 202 b
cyziceni quod petunt à Iuliano impetrant. 115 a
cyziceni eiiciunt. Eunomium. 140 b

D

DÆmõ quæritur de sanctis viris. 150 a
dalmatiꝰ Cęsar. 70 b. 102 b
dalmatius monachꝰ. 222 a
damasus pontifex Romanus. 162 b. 192 a
decennium imperatorum. 37 a
dei substantia. 32 a
demophilus episcopus. 177 a. 82 b. 145 a
derogatio valet quãdo derogator creditur bonę fidei. 50 b
deus an sit corporeꝰ. 199 a
dialectica. 11 b
dialogus Cõstantij & liberij põtif. Romani. 80 a
dictum argutum. 70 b
didymi memorabile dictũ. 155 b
didymus. 161 a. b
diem veneris cur Cõstantinus honorarit. 9 b
dies passionis parasce. 45 b
digami. 189 b
dioclerianus omnes ecclesias Christianorũ euertit. 210 b
diodorus diaconus. 89 a 159 b
dionysius Albæ metropolis Italorũ episcopꝰ. 79 b
dionysius in exilium mittitur. 79 b
dionysius hermopoleos episcopus 199 b
diospolis olim Lydda dicta 24 a
diripiuntur domus eorum qui Chrysostomo fauebant. 206 a

disputatores. 176 b
differitur de Arij dogmate. 30 b
disidium ecclesiarum. 25 a
disimiles. 95 b
dissimilitudinis fides. 142 a
diuersitas cleri & populi. 88 b
diuersitas psallentium in templo. 70 b
diuinitas psalmis & hymnis placatur. 12 a
dogma Niceni concilij iterum in quæstionē venit. 53 b
dominica Augusta. 166 a
dominicus dies orationi dicatus. 9 b
domitianus Orientis præfectus. 78 a
domus Placidiæ Augustæ. 203 a
domus τῆς καρύας apud Cōstantinop. 211 a
donatiua principum quando dari solita. 117 b
donatus. 193 b
dorotheus Theseus. 156. b 190 b
dorotheus Arianorum episcopus apud Constantinopolim. 211 a
duplex spectatorum color. 82 a

E.

Ecclesia Romana. 58 a
ecclesias duas Constā. Cōstantinop. ædificauit. 38 b. 39 a
ecebolus sophista. 102 b. 121 b
edessa. 65 a
egesippus. 4 a
elebachus. 184 b
eleusius Cizici episco. 88 a
eleusius Cizicensis. 177 b
Emaus vicus. 122 b
ἐνθουσιάσαι, id est, diuini seu afflati. 135 b
encratitæ. 109 b
ephrem Syrus. 100 a
ephrem cantica composuit de martyribus. 161 b
epigrāma futura prædicēs. 141 a
epinicia Theodosij & Valētiniani. 179 a
epiphanius sophista Gentilis. 99 a
epiphanius episco. 159 a
epiphanius Origenis libros dānat & dioscorū. 202 a
epiphanius Cyprius Constantinop. 201 b
episcopi Orientales rescribunt Iulio pōtifici. 58 a
episcopi potentia ex loco. 25 a
episcopi excōmunic. 92 b
episcopi abdicati. 94 a 85 a
episcopi decem ad Constātium mittuntur. 93 a
episcopi mittunt legationē ad valētinianum Augustum. 136 b
episcopi apostolicarum ecclesiarum. 195 a
episcopi condēnati pelluntur vrbe Cōstanti. 94 b

episcopi substituti. ibid.
episcopi Ægyptij in diocesareā missi. 153 a
episcopi qui in cōcilio Niceno subscripserūt. 33 b
epistola Constantij ad Iustinum Cesarienſem de parandis libris. 37 b
epistola Constantij ad Persarum Regem pro Christianis. 47 a
epistola Liberij pontificis Romani. 143 a
epistola Athanasij & aliorū episcoporū Occidentalium ad Iouianū Augustum. 129 a
epistola synodi Constanti. missa Occidētalib⁹. 172 a
erat. 22 a
eruca virtus magna. 31 a
euagrius. 145 a. 158 b. 154 a
euangelici, Apostolici, prophetici libri. 31 a
eucharistia olim laicis dabatur in manus. 182 b
eucheſtarū error qui dicūt eucharistiam neq; obesse neq; prodesse. 136 a
eudoxia filia Theodosij nubit Valentiniano. 228 b
eudoxij de Cōstantino magno & eius filio opinio. 95 b
eudoxius nititur Ætiū restituere. 82 a
eudoxius sedem Cōstantinop. vsurpat. 95 a
eudoxius gratiosus in aula Valentis. 137 a
eudoxius Germaniæ episcopus. 60 a consulit Eunomio vt ad tēpus opus suum premat. 99 b
eudoxius occupat sedē Antiochenam. 89 b. 82 a
eudoxius accusatur apud Constantinum. 89 b
eugenius ex ludimagistro tyrannus. 192 b
eugenius supplex Theodosio. 203 b
eulogius presbyter. 147 a. 156 b
eulogius & Protogenes recūt ab exilio. 147 a
eunuchus homericus. 116 b
eunomiani. 98 b
eunomij temeraria subtilitas. 140 b
eunomius episcopus Cyzicenus. 99 b
eunomius accusatur apud imperat. 98 b
eunomius cur ab Eudoxio separatus. 144 b
eunomius it in exilium. 140 a, b
eunomius ad tempus opus suum premit. 98 a
eunomij scripta. 140 a, 177 a
eunomius discedit Samosata. 139 a
eunomius Arianus in Eusebij locū obtrusus. 131 b
eunomianorum schisma. 190 b

eunomio theophronitani. ibidem b
eunomio eutbiciani. 191 a
eunuchi. 132 a
eulcius exulat. 139 a
euphronius episcopus Antiochiæ. 41 b. 56 a
eupsychius Cæsariensis. 110 a
euſebia vxor Constantij. 103 a
euſebij martyrium. 108 a. 139 b
euſebij Samosateni humilitas. 131 b
euſebij epistola ad Paulinū episcopum. 124 a
euſebij verba de concilio Nicæno. 33 a
euſebij Cæsariensis vocabuli. ὁμοούσιος interpretatio. 34 a
euſebij constantia. 101 b
euſebij Pamphili de fide cōcilij Niceni ad Palestinos epistola. 34 a
euſebij & Theogonij pœnitentiæ libellus. 38 a
euſebius ad Hystrū. 138 b
euſebius vercellensis. 79 b. 111 a, b
euſebius navigat zeugma Syriæ. 138 b
euſebius presbyter præpositus cubiculi. 80 b
euſebius Nicomediensis Arianorum fautor. 53 b
euſebius Samosatenus in exilio quid egerit. 138 b
euſebius dolet de schismate Antiochensium. 114 a
euſebius redux. 167 b
euſebius de vita Constantini. 224 a
euſebius in exilium. 139 b
euſebius eunuchus. 104 b
euſebius Cæsariensis. 4 a
euſebius Cæsariæ episcopus. 24 a
euſebius Emisenus. 56 a
euſebius moritur. 57 a
euſebius à muliere Ariana occiditur. 168 a
euſebius Nicomediēsis Cōstantinop. præficitur. 43 b
euſtathius Antiochiæ episcopus. 5 a. 31 a
euſtathiani. 43 a
eutropius lector in carcere. 206 b
eutropius eunuchus præpositus cubiculi. 197 a
eutychianus philosophus. 114 b
euzoius episcopus Arianus. 16 b
euzoius excommunicatur. 23 a
euzoius Arij sodalis. 114 a
ex aliis Gētibus cur creuerit ecclesia. 3 b
ex apologia Athanasij de fugâ. 112 a, b
exceptores notarij. 77 a. 90 b
ex deo, id est ex substantia. 32 a

expoſitio fidei apud Sirmium. 75 a

F.

FActio Melitianorum. 25 a
factiones Arianorũ & homouſianorum. 55 b
felix loco Liberij Pontifex creatur. 82 a
fidei maior authoritas in populo quam in clero. 89 a,b
fidei expoſitio apud Sirmiũ Præſente Conſtantino Auguſto. 75 a
fides Niceni concilij. 33 a
fides Acacij Cæſarienſis. 91 b
fides Antiochenæ ſynodi. 91 a
fides recta Arimini. 82 b
fides Arij quam apud Conſtantium Auguſt. profeſſus eſt. 49 a
filius conſubſtantialis patri & coæternus. 15 b
filius ex non exiſtentibus factus. 19 a
filius ſacerdotis ethnici ad Chriſtum conuerſus. 119 a
filius valentis baptizatur ab Arianis. 148 b
flacillus Antiochiæ epiſcopus. 56 a
flauianus Antiochen⁹. 136 a 159 a,b. 207 a
flauianus Antiochenus Melitij ſucceſſor. 191 b
fœdus Romanorum cum Perſis. 116 b
fornicaria mulier. 65 b
fons apud Nicopolim morborum depulſor. 122 b
fortunæ templum à Chriſtianis deſtructum. 106 a
forum Conſtantini. 52 a
franci Imperio Romano ſubiiciuntur. 57 b
franci Romanis infeſti. 56 b
fridigernus. 163 b
frumentorũ reditus reddit eccleſiis Iouianus. 130 b

G.

GAinæ Tyrannis. 198 b
gainas magiſter militum Scytha. 198 a
gainas conatur incendere Palatium Cõſtantinop. 198 b
gaius epiſcopus. 82 b
gãlilæos vocat Iulianus Chriſtianos. 106 a
galli Cæſaris tyrãnis. 78 a
gallus inſtituitur Epheſi. 102 b
gallus Cæſar Iudæos compeſcit. 78 a
gaza maritima. 106 a
gentiles cur potius quã Iudei fidem receperint. 3 a
gentiles apud Antiochiam. 159 a

gẽtiles apud Antiochiam. 159 a
georgius in sede Alexandrina propulso Athanasio. 86 b
georgius Alexandrinus. 96 a
georgius à Gentilibus capitur & occiditur. 107 b
georgius fugere cogitur. 86 b
georgius Laodicẽsis. 100 b
germa. 141 b
germani. 139 b. 57 b
germinius episcopus. 82 b
gororanes. 208 b
gothi. 163 b
gothi cum Theodosio. 193 a
gothi quando Ariani facti. 164 b
gothi quando Christiani. 165 a
gothi in bello proni. 9 a
gothi in Romanos. 164 a
grando Constantinopoli. 141 b. 206 a
gratianus Cęsar quo pacto cæsus. 178 a
gratianus reuocat episcopos de exilio. 166 a
grauitas exactionum multorum malorum causſa. 164 a
gregorius Cappadox. 121 a
gregorius Alexandria pellitur. 57 b
gregorius Põticus discipulus Origenis. 162 a
gregorius Cappadox recipitur. 57 b
gregorius Laodicenus. 96 a
gregorius Beryti episcop⁹. 24 a
gregorius Nazianzenus de Iuliano. 127 b
gregorius Constantinopolim relinquit. 171 a
gregorius Constantinop. ascitus. 169 b
gregorius Nazianzenus cupit abire Constantinopolim. 171 a

H.

HÆretici Christianos expugnant. 59 a
hæresis de inęquali substãtia. 61 a
hæresis negantiũ gratiam cõferri in baptismo. 136 a
hæretici vt cameleõtes mutantur. 17 a
hæretici Tunicam Christi diuidere nõ erubescunt. 18 b
hæretici ecclesiis ab orthodoxis pelluntur. 68 b
hæreticis iussu Cęsaris adimuntur ecclesiæ. 52 b
hæreticis ne aue quidẽ dicendum. 17 b
hebion. 21 a
helena clauos Galeæ & freno equi filij sui inclusit. 39 a,b

helena Hieroſolyma vadit. 39 a
helenæ mors. 39 b
helenopolis. 39 a
helias monachus. 112 b
heliodorus. 97 b. 156 a. 159 a
helion ab Imperatore mittitur ad Perſas tractaturus de pace. 218 a
helopolitę olim ſuas virgines proſtituebãt. 108 b
heliopolis. 152 a
heliopolitanorũ in ſacras virgines crudelitas. 108 b
helladius & Ammonius Socratis hiſtorici Cõſtanti. præceptores. 180 b
helladius excõmunicatur. 23 a
hellanius Tripoleos epiſcopus. 24 a
heliem monachus. 156 a
heraclea ciuitas. 2 a
heraclides à Chryſoſtom. ordinat⁹ accuſatur. 203 b
heraclius Hieroſoly. epiſcopus. 96 a
herẽius Hieroſoly. epiſcopus. ibidem
hermogenes magiſter militum occiditur. 57 b
hermon Hieroſoly. epiſcopus. 16 a
hermopolis. 226 a
herodes Idumæus. 3 a
hierax Ludimagiſter. 215 a
hieroſolymitana eccleſia. 173 b
hieroſolymorũ epiſco. 16 a
hiezabel. 112 b
hilarij libri de trinitate duodecim. 114 a,b
hilarion monachus. 108 b, 115 b
hilarius Imperialis nũcius. 86 a
hilarius Pictauorũ epiſcopus. 114 a
hiſtoriæ huius, tempus. 3 a
honoratus præfectus vrbis Hieroſoly. 93 a
honorius Aug. 211 b Theodoſij filius. 78 b
honorius ſit Cęſar. ibid.
horeſtes præfectus reſpuit eſſe amicus Cyrilli 215 a
horeſtes lapide petitus eſt. 215 b
hormiſdas Perſa. 209 b
huni aduerſũ Gothos 164 a
huni in Thraciam. 207 a
hypatia. 216 a

I.

IAcob. 3 a
iacobi epiſcopi miracula 28 a
iacobus epiſcopus Niziběſis. 99 b
iacobus epiſcopus Antiochiæ Mygdonicæ. 28 a
iacobus presbyter Pŏticus. 46 b
ianuæ clauſæ ſponte reſerantur. 14 b
iberi Chriſtiani. 45 a,b
idolorum cultus prohibitus

à Theodoſio. 185 a
ieiuniorũ diuerſitas. 189 a
ieiunium ante baptiſmum. 216 b. 224 b
imperatoria dignitas minor ſacerdotali. 31 a
impoſtura Gētilium. 181 a
incendium Cõſtantinopo. 3 b. 226 a
indi ad fidem Chriſti conuerſi. 44 a
innocentius Pontifex Roman. aduerſus Nouatia. 214 a
innocentius Pontifex Romanus pro Chryſoſtom. 201 b
innocentius Pontif. Rom. 192 b. 207 a
inquiſitio in Marcellũ. 51 a
inſidiæ Arianorum aduerſus Athanaſium. 54 a. 71 b
inſtitutio pſalmodiæ. 89 a
intentio Sozomeni ad hiſtoriã cõſcribendam. 4 a
ioannes Baptiſta. 113 b
ioãnes Antiochenus. 120 b
ioãnes Hieroſolymitanus. 207 b.
ioannes Chryſoſtomus aduerſus Gainam. 198 a
ioannes Chryſoſt. legatus ad Gainam. 198 b
ioannes Chryſoſtomus cleri reformator. 197 b
ioannes declamat publice in Eutropium. ibid. a
ioannes Chryſoſtomus orationes addit hymnis nocturnis. 200 a
ioannes Chryſoſtomus recipit Petrum & Iſidorũ. 201 a
ioannes Chryſoſtomus nõ vult conſentire in damnationem librorum Origenis. 202 a
ioannes Chryſoſtomus ad Epiphaniũ aduerſus Eudoxiam Aug. ibid. b
ioannis Chryſoſtomi nomen in catalogum epiſcoporũ relatum. 207 b
ioannis Chryſoſtomi reliquiæ Conſtantinop. delatæ. ibidem
ioannes ex ſcriba tyrãnus. 219 b
Ioannes quo pacto odium Auguſtæ ſibi conflarit. 200 b
ioannes Antiochenus damnat Cyrillum Alexandrinum. 225 a
ioannes futurorum præſcius. 193 a
ioannes Ægyptius. 12 b
ioannitæ. 205 a
ioannis virtutes. 157 a
iouianus Auguſt. cupit ab Athanaſio fidem orthodoxam edoceri. 130 b
iouianus pergenus. 139 b
iouianus Augu. epiſcopos exules reſtituit. 129 a
iouianus Auguſt. Cæſar creatur. 126 a

iouianus Auguſt. Iulianum Tarſi ſepelit. 132 a
iouis fulmina. 40 b
irene. 59 a. eccleſia. 55 b
ireneus Grãmaticus. 111 a
iſaac Chriſti Typus. 3 a
iſchyræ mẽdacium contra Athanaſium. 63 a
iſdigerdes Perſarum Rex incipit fauere Chriſtianis. 214 a
iſidorus 152. a. monachus. 157 a
iſidorus pulſus Alexãdria. 201 a
iudæi. 44 a 152 a
iudæi per pſeudomoyſem decepti in Creta. 164 a
iudæi pulſi Alexandria. 215 b
iudæi Chriſtianos perſequuntur. ibid. b
iudęus ſæpe baptizatus. 216 b
iudæus paralyticus ſanitati reſtitutus. 212 b
iudex Ægypti aduerſus petrum. 149 b
iulianus fit Cęſar. 78 a. ob metũ lector ordinatur. 105 a
iulianus in Gallias mittitur. 78 a
iulianus abluit baptiſmũ. 105 a.
iulian⁹ & Gallus templum Mamæ erigendum locant. 105 a
iulianus Orientis præfectus. 118 b
iulianus Cæſariam Cappadociæ priuat ſuo nomine. 106 a
iulianus obiurgatur à Marete Chalcedonenſe epiſcopo. 106 b
iulianus fontes publicos & cibaria ſacrificiis pphanauit. 119 b
iulianus iubet Chriſtianos ſacrificaturos prius expiari. 106 b
iulianus Gẽtilibus amicus, Chriſtianis infeſt⁹. 105 b
iulianus Iuliani Auguſt. auunculus. 118 a
iulian⁹ templa Chriſtianorum ſpoliat. 107 b
iulianus populi fauoré conatur ſibi parare. 104 a
iulianus appellatur Augu. 104 b
iulianus ſe põtificem Paganorum nominat. 104 a
iulian⁹ Chriſtianum ſe fingit. 103 a.
iulian⁹ creatur Imperator. 102 a. Conſtantinopoli inſtituitur. 104 b
iulianus obſidet regem Perſarum apud Teſiphontem. 125 a
iuliani fuga. 103 a
iuliani mors. 125 b
iulianus conſulit vates. 103 b
iulianus ſtatuam Chriſti fulmine deiicit. 12 a

Iulianus lector fit Nicomediæ. 103 a
Iulian. autor Iudæis vt templum Hierosolymit. reparent. 123 a
Iulianus se alterũ Alexandrum putabat. 125 a
Iulianus abolet crucem in vexillo. 117 a
Iulianus nolebat Christianos cogi vt sacrificarent. 115 a
Iulianus iunior precia rerũ venalium Antiochię minuit. 122 a
Iulianus Titum Bostrẽsem episcopum eiicit. 115 b
Iulianus excommunicatur. 23 a
Iulianus quibusdã officiis paganismum propagari cupit. 116 a
Iulian iubet sacerd. Gẽtiliũ imitari vitam sacerdotũ Christianorum. 116 b
Iulian⁹ reprehẽditur. 128 a
Iulian. cupit cõsultũ digniorati sacerdotum. 116 b
Iulian⁹ iussit cõscribi Christianorum numerum per singulas ciuitates. 115 a
Iulianus Anachorita. 160 a
Iuliani liber quod vlciscit in Antiochenos. 122 a
Iuliani epistola ad Arsatiũ Pont. 116 b
Iuliani & Antiochenorum contentiones. 122 a
Iulianus Saba vir religiosissimus. 124 b
Iulianus ad Christia. 121 b
Iulius Pont. Rom. 28 a. 61 b, 62 b
Iulij epistola ad Oriental. 58 a
Iulius Pont. Rom. Athanasium vocat. 59 b
Iulius in Athanasij causa iudex. 57 a
Iulius moritur. 73 b
Iulij successor liberi⁹. ibi. a
Iupiter. 117 a
Iura Romanę ciuitat. 10 a
Iustina. 163 a
Iustina Ariana. 177 b
Iustus Piceni iudex. 163 a
Iuuenalis episcopus Arianus. 16 b
Iuuẽtius & Maximus. 120 a

L

Labarũ belli signũ inter cętera precios̃um. 6 a
Lacius simplex virum Dialecticum vincit. 29 b
Laodicia Antiochię æmula. 184 b
Lauritius dux Isauriæ. 90 b 91 b
Laus Constantinopol. à religione. 39 b
Legati Orientaliũ mittũtur in Italiã ad Cõstan. 59 b
Legatio Constantis ad fratrem Constantium pro Athana. 63 b
Leonas Comes Augũ. vica-

rius. 90 b. 91 b
Leontij episcopi argutum dictum. 70 b
Leontius ordine sacerdotū excidit. 72 a
Leontius Antiochię episcopus. 66 b
Leōtius Maced tacitus suas ōrationes legebat. 88 b
Leotius Melitenus. 136 a
lex Constantij cōtra Arianos. 37 a
lex Iouiani de duobus vxoribus ducendis. 163 a
lex Imperatoris de fide Orthodoxa. 169 b
lex Theodosij de dilatione vindictæ. 183 a
libanius sophista. 124 a
libanius pro Antiochensibus. 122 a
libanius pulsus constanti. venit Nicomediā. 103 a
libanius Constantinum viuum laudauit, mortuum vituperauit. 127 a
libanij opus de morte Iuliani. 126 b
libellus appellationis. 92 b
libellus Macedonianorum exibitus Liberio Pontifici Rom. 142 b
liberalitas Theodosij in homines doctos. 1 b
liber Iuliani Augusti. 128 a
liberius Pont. Rom. 78 a
liberius exulat. 80 a. 81 b
liberius primum non recipit Macedonianos. 142 a
libertas Religionis vniuscuiusque. 166 b
libertas olim sub testimonio sacerdotum conferebatur. 10 a
libri Hilarij de Trinitate. 114 a
licinius spe victoriæ amplectitur paganitatem. 8 a
licinij contra Cōstantium bellum. ibidem
licinius fugatur, vincitur, occiditur. 8 a, b
literæ episcopales. 116 a
literæ Nicænæ synodi ad Alexandrinos & AEgyptios. 35 a
literæ Sardicensis concilij ad vniuersos episc. 61 a, b
literæ synodi Sirmiensis. 85 a
literæ à synodo Romana ad Illyricum. 87 b
literæ Constantij diuersa iubentes. 90 b
literæ exponuntur ad lucernam. 189 b
litibus finiendis laicū præfecit Syluanus. 225 b
locus Arij detestabilis. 56 b
locus exilij Chrysostomi. 204 a
locusta virtus magna. 31 a
longi fratres. 199 b
lucianus. 21 a
lucifer contra Eusebium. 114 a
lucifer metropolitanus insulatū Sardiniæ exulat.

79 b
luciferiani. 85 b
lucius episcopus Arianus. 16 b
luci⁹ anathematizatur. 23 a
lucius in carcere moritur. 72 a
lucius obtruditur. 139 a
lucius Alexandrinus. 151 a
lucius exul. 170 b
lucius Macarios & Isidorũ in exilium relegat. 149 b
lugdunẽsem vrbem venit Magnentius. 77 b
lycus flumen. 14 a

M

Macarius. 157 a
Macarius Hierosolymit. episc. 16 a. 53 a
macarij duo. 161 a. 162 b
macedoniani. 96 b. 114 b
macedoniani interrogati reddũt causam suę hęreseos. 114 b
macedonius diaconus. 55 b
macedonius in ecclesiã deducitur. 59 a
macedonius Arianus infert bellum orthodoxis. 57 a
macedonius hæresiarches. 58 b
macedon. ecclesia Cõstantinop. pellitur. 60 b
macedonius apud Omnes odiosus. 88 a b
macedonij tumultus, sæuitia & odium. 88 a
macedonius similis substãtiæ assertor. 96 b
macedonius cõdemnatur. 95 a
macedoniani confugiũt ad Valentinianum & Liberium. 142 a
macedonianis ecclesiæ ademptæ. 223 b
macedonianorum episcoporum pertinacia. 171 a
macedonianorũ schisma. 191 a
magi Persarum sacerdotes. 44 a
magi ad seducendum valent. 18 a
magica quædam portenta Cartis reperta. 125 b
magistratus imperiales occisi apud Thessalonicam. 182 a
magnentius Romæ sæuit. 77 b
magnentius tyrannus. 71 b
magnentius victus in Galliam fugit. 77 b
magnentius mortem sibi conciscit. ibid.
magnus Comes Largitionum militum dux. 151 a
magorum dolus 213 b
maioma Constantia. 105 b
marathonij. 96 b
marathonius Nicomediæ episcopus. 88 a
marathonius Taurus. 4 a
marcellus Ancyræ Galatiæ episcopus. 51 a.

marcellus abdicatur. ibid. & 72 a
marcellus in errorem Samoſateni Pauli incidit. 51 a
marcellus ſua ſede Ancyrana potitur. ibid. & 69 a
marcianus ſuccedit Paulo. 229 a
marcus epiſc. Arethuſiorũ. 109 a
marcus Anthonius philoſophus. 127 b. 157 a
mardonius. 191 b
mardonius Iuliani pædagogus. 102 b
mareas martyr. 41 a
maretis reſponſum. 106 b
maria mater Dei. 223 b
marinus. 190 b
mars. 117 a
martyres apud Aſcalonem & Gazam. 110 a
martyres Arianorum. 164 a
martyrius literarum baiulus. 60 a
maruthas epiſcop⁹ ad Perſas mittitur. 213 b
matronæ Romanæ ſolicitæ de reditu Liberij. 81 b
mauia Regina Saracenorum. 166 a
maxentius Imp. Rom. 5 b
maxentij interitus. 7 b
maximiani epiſc. Conſtantinop. mors. 227 b
maximianus Cõſtantinop. 225 b
maximi Galeni cædes. 5 b
maximus philoſoph⁹. 103 a
maximus Cynicus. 177 b
maximus Hieroſoly. epiſc. 10 a
maximus tyrannus pro orthodoxis. 178 a
mazaca. 106 a
melas epiſc. 158 b
melitiani diu ab eccleſia ſegregati. 111 a. 25 a
melitiani Arianis mixti. ibidem
melitio poteſtas epiſcopalis adempta. 25 a. 35 b
melitius in exilium. 101 a. 137 b
melitius ab exilio reuertitur. 114 a
melitius quod ore eloqui non ſinit manu deſignat. 101 a
melitius vir Dei. 119 a
melitij doctrina. 100 b
melitij corpus Antiochiã relatum. 176 a
menas epiſcopus Arianus. 16 b
menas excommunicatur. 23 a
mercurius. 117 a
meſſaliani. 135 b
metatum dicitur diuerſorium à merando. 66 b
michaëlis archang. apparitio. 40 a
michaëlis locus apud Conſtantinop. ibid.
mileſius circumfert peram

operis euangelici. 47 a
mileſius martyrio coronatur. ibid.a
milites Chriſtianos explorat Iulianus. 117 a b
miltiades Alexand. epiſcopus. 15 b
miraculum de dæmonibus ob ſignum crucis fugientibus. 103 b
miraculum. 226 b
mirſa Galliæ oppidũ. 77 b
modeſtus præfectus. 145 b 147 a
monachi Ægyptij. 86 b. 199 a
monachi Ægyptij pro Cyrillo aduerſus præfectũ. 215 b
monachi ne per vrbes vagentur. 13 b
monachorum hoc eſt eremitarum philoſophia. 11 b
monachorum frugalitas. 12 a
monachorum officiũ. 12 a
monomachia Romæ vetita. 9 a
monetarij Cizicũ à Iuliano tranſlati. 115 a
montani. 190 a
montius Quæſtor. ibidem
mopſi fons. 102 a
mos initiandi Chriſtianos. 147 b
moſes ſeruus. 157 b
moyſes monachus. 158 a
mulcta Cœlibatus remiſſa. 9 b
mulier mercede conducta Euſtathio adulteriũ imponit. 42 b
multæ hæreſes fuere ante Arium. 17 b
mydonius fluuius. 99 b

N

NArcyſſus Legat⁹. 59 b
Nazãzenus depingit Iulianum. 127 b
Nectarius. 177 a
nectarij martyrium. 108 a
nepotianus Imperat. 71 b
neſtorij verba ad principẽ ſuperba. 222 b
neſtorij ſententia. 223 b
neſtorius ex Antiochia ad epiſcopatum Conſtantinop. vocatus. 222 b
neſtorius incẽdiarius. ibi. b
neſtorius damnatus. 225 a
neſtor confeſſor. 108 b
nicæa ſynodus Thracię celebrata. 85 b
nicæa Thraciæ. ibid. b
Nicæa Bithyniæ. ibid. b
nicænæ ſynodi patres & eorum numeros. 28 b
nicænum concilium. 28 a. 41 a.
nicocles grãmaticus. 102 b
nicomedia concidit. 141 b
nicopolis olim Emaus. 122 b
nilus retrocedit. 191 a
nilammon. 204 a
niſibenis Iulianus opẽ de-

negat. 105 b
nisibis Antiochia Mygdonia. 99 b
notæ crucis in vestibus. 102 a
nouatiani apud Constantinop. 140 b
nouatiani minimè mali. 221 b
nouatiani in occulto Romæ. 214 b
nouatiani spoliantur per Cyrillum. 213 b
nouatianorum concilium. 162 b
nouatum lando, Nouatianos non approbo. 221 b
nouatus presbyter ibid. b
nouem fidei expositiones. 95 a
numeri olim cohortes dicti. 9 b
numerus immortaliũ mori traditur. 218 a
numerus immortaliũ. ibid.

O

OAsii erémus. 139 a. 225 a
oblatio. 189 b
obseruatio paschæ. 36 a
obtestatio Valentiniani de præficiendo episco. Mediolanensibus. 131 a
occasio quæ Rempub. turbauit. 70 b
octuaginta legati ad Imperatorẽ mittũtur. 145 b
oliua. 222 a
olympus philosoph⁹. 181 a
olympias. 206 b
onager homo cõductitius. 65 b
onagri machinatum cõcilium. 66 a
oppiani versus singulos Seuer⁹ Cæsar aureis singulis remuneranit. 1 b.
opus Eusebij Pamphili de vita Constantini. 26 a
orientales hoc est, Ariani aduersus Athanasium. 79 b
orientales consubstantialitatem negant. 60 a
origenes. 128 a. 189 b
origenis scripta. 78 b
origenes veracissimus testis. 213 a
orontes fluuius. 160 a
orthodoxi exulant. 79 b
orthodoxi vexantur. 161 a
orthodoxi ad Arianos. 151 b
orthodoxi intrepidi. 146 b
orthodoxi inquieti inter se. 177 b
oscula genuum. 201 a
oscula veterum, 179 b
osius Cordubæ episcopus. 14 a. 27 b. 61 a. 62 a. 79 b 111 b
osius Cordubensis vi adigitur vt subscribat synodo Sirmiensi. 77 a
ostroeni fiunt Christiani. 44 a

P

PAchomius. 157 b
Pagani. 152 a
panegyrici in laudē Theodoſij iunioris. 218 b
Pambus. 153 b
pannonia regio. 168 a
paphnutii martyriū. 228 b
paphnutius AEgyptius ad metalla damnatus. 10 a
paraſceue. 46 a
pars epiſtolæ Conſtantini ad Nicomedienſes. 41 b
paſchalis diei obſeruationis diuerſitas. 27 b
paſchæ obſeruatio. 36 a
pauli Neocæſarienſis martyrium. 28 a
pauli Conſtantinop. Pont. mors. 60 a b
paulinus, Dionyſius, Lucifer, Euſebius epiſc. exulant. 79 b
paulinus. 114 a
paulinus Tyri epiſcopus. 24 a
pauli ſimplicis vxor. 13 b
paulus apud Cucuſum ſuffocatur. 71 b
paulus occiditur. 60 a
paulus exulat 59 a
paulus Conſtantinopoli deportatur. 71 b. 57 a. 58 b
paulus preſbyter. 55 b
paulus Romam proficiſcitur. 57 b
paulus monach⁹ factus. 13 b
paulus præfectus hæreſeos patronus. 60 a
paulus ſimplex Antonii AEgyptii diſcipulus. 13 b
paulus Nouatianorum epiſcopus. 228 b
paulus Samoſatenus. 21 a
paulus Lybicus. 157 b
pelagius Laodicenſis. 137 b
peroratio Socratis Conſtantinopolit. ad Theodorum. 229 b
perſæ aduerſus Romanos. 123 b
perſę fiūt Chriſtiani. 44 a b
perſæ contra Theodoſium iuniorem.
perſeis arbor. 122 b
petrus Alexandriæ epiſcopus. 25 a
petrus ſub Maximiano & Diocletiano martyr. 15 a 25 a
petrus Archipreſbyter Alexandrinus. 201 a
petrus Athanaſio ſuccedit. 149 a
petrus Romam proficiſcitur. ibidem
petrus moritur. 165 a
petri epiſtola de paganorū impiis geſtis aduerſus Chriſtianos. 150 b
philippi Conſtantinop. hiſtorię Chriſtianæ lib. 35. 222 a.
philippus præfectus. 59 a
philogonius Antiochenæ eccleſiæ epiſc. 15 a. 24 a

philo Hebræus. 12 a
philoſophię hominib. vtiliſsima. 11 b
philoſophia laudes. 12 a,b
photinus Sirmij epiſcopus. 74 b
photinus diſputat, damnatur, libros conſcribit. 77 b
photinus hęreſiarcha. 74 b
phœnicia. 197 b
piamon preſbyter. 157 a
pior philoſophus. 153 b. 158 a
piſtrinum ſubterraneũ Romæ à Theodoſio ſublatum. 179 a
piterius. 154 a
placilla. 184 b
placilla Auguſta egenorũ matrix. 184 a
placillæ virtutes. ibid.
pœnitentia Theodoſij publica. 182 a
polychronius. 211 a
pons Miluius. 6 b
pontus. 197 b
porphyretica columna. 52 a
porphyrium quid mouerit vt aduerſus Chriſtianos ſcriberet. 128 a
porphyrius. 127 a
porphyrũ ſuccedit Flauiano. 207 a
potẽtia epiſc. ex loco. 25 a
præfectus ad Baſilium. 148 a
præparatur domus pro cõuentu patrum Nicæni concilij. 30 b
præſentes pro abſentibus ſubſcribunt. 91 a
præſes Beroenſis filium ob Chriſtianiſmum abdicat. 124 a
praylius. 209 a
præter Conſtantinop. epiſcopũ ordinario fieri nõ debet. 220 b
preces Athanaſij apud Cõſtantium. 50 a
preſbyter teſtamentarius. 53 b
preſbytero Conſtan. ſuum commendat teſtamentũ. 54 b
principalia ſacra ſacrę literæ principis. 68 b
priſcianus. 173 a
priuata nobis magis curæ ſunt quàm publica. 29 a
probatianus ſanctam crucem nolebat adorare. 40 b
probus præfectus. 177 b
proclus Maximiano ſuccedit. 227 b
procopius dux. 218 a
procopius tyrannus. 137 b
procopij ſupplicium. 138 a
prodigia. 102 a. 105 b
prodigium Coronatæ crucis in extis viſæ. 105 a
profeſſio fidei in Concilio Nicæno. 130 a
protogenes. 159 a
protogenes ludimagiſter

factus. 147 a
protogenes Sardicēſis epiſcopus. 61 a
prouerbium, omnem mouere animum. 24 b
prouerbium. 222 b
prouincialium cōciliorum inſtitutio. 171 b
prouocatur ad epiſcopos. 10 a
pruſas Bithyniæ oppidum. 74 a
pſalmodia. 57 a
pſatyriani. 190 b
pudicitiæ cōſeruandæ memorabile exemplum. 13 b
puella mortua locuta. 10 b
puer ſanatur boue reſtituto. 14 b
pugna inter Valentem & Procopium. 138 a
purgatio per ignem. 139 a
puſicij filia martyr. 46 a

Q.

QVadrageſima. 189 a
quatuordecimani. ibidem
quartus decimꝰ dies. 190 a
quidam monachus Theodoſium iuniorem excōmunicauit. 208 a
quintianus Gazæorū Pontifex. 57 b
quod epiſcopus nauigare ad aliam ciuitatem non poteſt in qua non eſt ordinatus. 225 b

R.

RAuenna. 219 b
reliquiæ magicorum Iuliani Carris repertæ. 125 b
rhodij Attim inter Deos retulerunt. 128 b
roilas Scytharum Nomadum dux fulmine profligatus cū exercitu. 208 a
ruffinus præfectus cęditur. 195 a
rugas. 228 a

S

SAbbatiani. 215 a
ſabbatis olim ſacrificabatur. 189 a
ſabbati ieiunium. ibid. b
ſabbatius. 212 b. 214 b
ſabelliani. 111 b
ſabellius. 22 a
ſabellius Lybicus. 111 b
ſabini ſynodalia. 131 b
ſabinus Macedonianæ hæreſeos dux. 58 b
ſabinus conciliorum acta deſcribit. 90 b
ſabinus Macedonianorum epiſcopus. 33 a
ſabinus Athanaſium traducit. 58 b
ſabinus Antagoniſtes Photini. 77 a
ſabinus culpat fidem Nicęnam.

nam. 33 a
ſacerdotes Gentiles pudet proprij cultus apud Iouianum Auguſt. 130 b
ſacerdotum Orientaliũ libertas. 189 b
ſacerdotum Cœlibatus. 37 a
ſacerdotibus abundè prouiſum à Conſtantinop. 106 b
ſacræ literæ principis. 140 a
ſalianus magiſter militum Conſtantis. 65 b
ſalomonis & Theodoſij ioannoris comparatio. 2 a
ſalomon ex negotiatore philoſophus. 159 a
ſamoſateni. 139 a
ſamoſateni nolebant lauare in aqua in qua lauerat Eunomius. ibid.
ſannes. 210 a
ſapores Perſarum rex. 44 b
ſapores aduerſus Roman. 99 b
ſapores Niſibin obſidet. ibidem
ſaraceni pro Perſis. 217 b
ſardicis Concilium indicitur. 60 a
ſardicenſis vrbs. 61 a
ſarmatus epiſcopus Arianus. 16 b
ſarmatus excõmunicatur. 33 a
ſauromatarum legati. 163 a
ſauromatæ. 142 a
ſchiſma Chriſtianorum. 166 b
ſchiſma in eccleſia. 83 a
ſcythæ. 197 b
ſebaſtianus Manichæus. 73 b
ſebaſtianus dux mittitur ad occidendum Athanaſium. ibid. b
ſecunda Roma. 39 a
ſecundus epiſcopus. 16 b
ſedecim millia martyrũ in Perſis. 47 a
ſedes Imperatoris Nicomediæ. 25 a
ſedes Romana, Antiochena, Alexandrina. 36 a
ſeditio Conſtantinopolit. propter Chryſoſtom. in exilium deductum. 203 b
ſeditio Antiochiæ. 43 b. 184 a
ſeditioſi iubentur puniri. 68 b
ſelenas Gothorum epiſc. 190 b
ſeleucus mons. 77 b
ſemper. 33 a
ſenex ſimplex philoſopho dogma Chriſtianũ pandit. 29 b
ſepulchrum Domini prophanatum deinde repurgatum. 38 a
ſerapion decem millium monachorum abbas. 156 b
ſerapionis ſententia. 155 b
ſerapis dejicitur. 181 a
ſerapidis cuſtodes fugan-

tur. ibidem a
ſeuerianus pulſus Cõſtantinop. 200 b
ſerras epiſc. 97 b
ſeuerianus de Ioãne Chryſoſtomo. 203 b
ſerui confugiunt ad templum. 224 b
ſeuera coniux Valentiniani. 163 a
ſeuerus proditione militũ moritur. 5 b
ſignum Crucis in prælijs auxilium. 6 a
ſignum cõmunionis. 26 b
ſibyllæ vaticiniũ de ligno crucis. 39 a
ſibæ cõtra Miphiboſet mẽdacium. 51 a
ſimię templum. 180 b
ſimilis ſubſtantiæ. 93 b
ſericius. 192 a. 207 a
ſirmienſium ſynodum pœnitet ſuæ definitionis de fide. 77 a
ſiſinnius Cõſtantinop. epiſcopus. 222 a
ſolitudo nonnunquã prudenter relinquẽda. 160 b
ſopater in ſede photini præerat. 6 b. 7 a
ſophia templum Conſtantinopolitanũ dedicatur. 95 b
ſophia templum Conſtantij opus. 59 a
ſophronius Pompeiopolitanus. 92 a
ſozomeni progenitores. 115 b
ſpiritus ſanctus veteris & noui Teſtamenti ſacros patres repleuit. 22 b
ſpiridion ad incutiendum timorem idoneus. 11 a
ſpiridionis miracula. 10 b
ſpiridionis in fures humanitas. 10 b
ſpiridion Thremitũtis Cypriorum epiſc. ibidem
ſpiridion comedit carnes tempore quadrageſ. 11 a
ſtagnum maria. 12 a. 28 a
ſtatuam Chriſti deiicit Iulianus. 122 a
ſtatuæ precioſæ conflatæ. 40 b
ſtatua Eudoxiæ Auguſtæ. 204 b
ſtephanus. 97 b
ſtephanus homo doloſus. 65 b
ſtephanus Lacitus. 89 a
ſtilicum. 207 a
ſtipẽdia ordinat Iulianus. 117 a
ſubdola Iuliani in Chriſtianos clementia. 106 b
ſubornati trucidarij qui Chryſoſto. occiderent. 204 b
ſubſcriptum Euſtathij & aliorum epiſcoporum. 143 a
ſuppliciũ crucis ſublatũ. 9 b
ſyluanus tyrannus. 77 b
ſyluanus. 226 b
ſylueſter Miltiadi eccleſiæ

Alexand. ſucceſſor. 15 b
ſylueſter Rom. epiſcopus. 5 a
ſymbolū crucis in numis. 9 b. 122 a
ſymeon ad Perſarū regem adducitur. 44 b
ſymeonis ad martyres cōfortandos oratio. 46 a
ſymeon archiepiſcopus Seleuciæ & Cteſiphontis. 44 b
ſymmachus læſæ maieſtatis reus confugit ad eccleſiam. 179 a
Synodus Mediolani celebrata. 79 b
ſynodus Conſtantinopol. 171 b
ſynodus celebratur in Illyrico iuſſu Valentiniani Auguſti. 133 b
ſynodus apud Lampſacum. 136 b
ſynodus apud Tyanam. 144 b
ſyrianus militari præſidio Gregorium Alexādriam producit. 56 b

T

TAtiani martyriū. 109 b
templa Gētilium ſpoliantur opera Gregorij. 96 a
templa Gētilium deſtruūtur. 180 b
templū Chriſtianorū profanatur. 118 b
templum Iouis & Apollinis à Chriſtianis euerſum. 106 a
templum Iouis apud Apameiam. 185 b
terētius magiſter militum orthodoxus. 164 a
terræmotus Antiochię. 56 b 138 a. 141 b
terræmotus dirimit concilium apud Nicæam. 89 b
terretur Alexander. 51 b
tarbua Symeonis epiſcopi ſoror. 46 a
thalaſſius Illyrici præfect⁹. 229 b
themiſti⁹ philoſoph⁹. 132 a
themiſtij oratio panegyrica. 131 b
theodoriti ad Alexandrum Conſtantium epiſt. 18 a
theodorus Ammonius Ægyptij diſcipulus. 14 a
theodorus Laodiciæ epiſc. 23 b. 24 a
theodorus legatus in Italiam. 59 b
theodoſius. 148 a
theodoſius Cæſar. 168 b
theodoſius Melitium per ſomniū agnoſcit. 170 b
theodoſius epiſcopos Conſtantinopolitanus conuocat 168 b
theodoſius laborabat pro eccleſiarum concordia. 176 a
theodoſius ad Valentinia-

num. 178 b
theodoſij iuſſu ſeptem millia hominum cæſa Theſſalonicæ. 182 a
theodoſij Iuniotis laus. 212 a
theodoſius in Hiſpaniam patriam ſuam ſeceſſit. 168 a,b
theodoſius epiſcopus non recipitur à ſuis. 212 a
theodoſius idola Alexand. donauit Chriſtianis in vſus pauperum. 180 b
theodoſius barbaros profligauit. 168 a
theodoſius excommunicatur. 182 a
theodoſius transfert caput Ioannis baptiſtæ. 177 a
theodoſius dogma conſubſtantialitatis amplectitur. 176 a
theodoſius aduerſus maximum Tyrannum. 178 a
theodoſius venit Mediolanum. ibid. b
theodoſius vicit omnes ſacerdotes manſuetudine. 228 a
theodoſius iunior nocturnam operam literis impendebat. 2 a
theodoſius ad Ambroſiũ. 183 a
theodoſius in templo. ibidem b
theodoſius ægrotat, moritur. 194 b
theodoſius Augu. ad Theophilum Arianæ religionis Antiſtitem. 170 a
theodoſius Eudoxiam coniugem ſuam Hieroſoly. mittit. 229 a
theodotus Mopſueſtienſis epiſcopus. 210 b
theoduli martyrium. 109 b
theodulus ſacerdos. 62 a
theogonius Arianorũ princeps. 38 a
theogonij literę contra ſacerdotes. 62 b
theon. 156 a
theonas Arianus 16 b
theophilus Alexandrinus. 192 b. 199 a
theophilus Timotheo ſuccedit in eccleſia Alexandrina 178 b
theophilus fugatus. 180 a
theophilus recurrit Alexãdriam. 204 a
theophilus Alexan. moritur. 213 b
theophili dolus aliter loquentis quam ſentiret. 199 b. 200 a
theophili animus elatus & ſuperbus. 199 b
theophili ſubdola vafricies. 201 a
theophronius. 190 b
theothimꝰ Tomitanorum epiſcopus. 194 a
theothimi memorãda ſententia. 201 b
thermæ zeuxippi. 58 b

thermæ Conſtantianæ. 141 a
tigrius presbyter Chryſoſt. 206 b
timotheus Petro ſuccedit. 165 a
timotheus Alexá. moritur. 178 b
timotheus & Georgius Ariani. 213 a
tiridates rex. 44 a
tomus decretorum Antiochiæ. 173 a
traian⁹ magiſter militum. 164 b
tres Cruces. 39 a
tribunus militum. 129 a
trinitas. 111 b
triphylus Ledrenſis epiſcopus. 11 a
tripodes Apollinis delphici. 40 b
troilus ſophiſta. 111 b
tropheum victoriæ crucis ſignum. 6 a

V.

VAlens Aug. ad Aphratem. 160 a
valens quoſdã occidit tanquam imperium occupaturos ex iudicio dæmonis adiurati. 147 b
valens muros Chalcedonis diruit. 141 a
valens pro Arianis. 140 a
valens ad Arianas partes trahitur vxoris blandiloquentia. 137 a
valens Baſilium accerſit. 148 b
valens cogere conatur orthodoxos ad Edeſſam. 146 b
valens aduerſus orthodoxos. 163 b
valens pugnaturus contra Gothos baptizatur. 138 a
valens aquæ ductũ extruit. 141 a
valens pro Arianis à cõfortio fideliũ tollitur. 84 a
valens Arianus reſipiſcit. 70 a
valens hæreticus. 57 a
valens petit auxilium à fratre contra Gothos. 164 a
valẽs combuſtus, moritur. 165 b
valentis Auguſti impietas. 139 a
valentinianus ad milites. 132 b
valentinianus moritur. 163 a
valentinianus Cęſar. 120 b
valentinianus iunior. 163 a b. 120 a
valerianus punitur. 48 a
varronianus. 132 b
vaſa eccleſiarum confiſcantur. 118 b
vehicula publica. 37 b
venus illicita. 9 b
verba Libanij de Iuliano. 129 b. 130 a

veredi. 57 b
vereres hæreſes omnes extinctæ ſub Conſtantino. 140 b
vicennalia Conſtantini. 38 b
victoria Iuliani aduerſus Alemannos apud Argétoratum. 101 b
vigiliæ. 56 b
vigiliæ apud ſepulchra martyrum. 89 a
vigiliæ Chriſtianorum cõuentus. 72 b
viginti epiſcopi legati. 85 a
vincentius presbyter Romanus. 28 a
virgines ſacræ obiectæ porcis dilaniandæ. 108 b
virgines & viduæ pauperculæ ſumptu publico alebantur. 106 b
vitalis Antiochiæ epiſcopus. 15 b
vitus presbyter Romanus. 28 a. 159 a
vlphilas Gothorum epiſcopus. 94 a. 95 a
vox populi Romani. 82 a
vrſatius hæreticus. 57 a
vrſatius Arianus reſipiſcit. 70 a
vrſatius Ariani dogmatis particeps. 83 b
vrſatius vir ſanctus miranda patrauit. 90 a
vrſatius terræmotum prædicit. ibidem
vſthazares Eunuchus. 44 b
vulphilas Gothicarum literaru m inuentor. 164 a
vulphilas Gothorum epiſcopus à Valente corrumpitur. ibidem

X.

XEnodochia à Iuliano inſtituta. 116 b
xenodochia eccleſiarum. 183 b
xenophontis Ἀνάβασις. 221 a

Z.

ZEnonis martyrium. 108 a
zeno. 194 b
zenon epiſco. Gazæ. 108 a
zeugma Syriæ. 138 b

FINIS.

Ad Lectorem δωδεκάστιχον.

Sublimi Cælo demiſſam, paſcit inani
Hiſtoria, mentem pectora cæca tenens.
Nunc ignarus homo veri, ignarúſque ſalutis,
Lucentem radium in dicta prophana iacit.
AEtherei ſed amicus regnatoris olympi,
Sanctorum volucer ſplendida ſcripta petit.
Fixa globo perlucenti qui ſydera geſtit.
Fœlix tranare, ac æthera cæruleum:
Peruigili noctéſque diéſque hic luſtrat ocello,
Diuorum libros & monumenta virûm.
Pectoribus ſacer ergo tuis, has ingere ſacras
Hiſtorias, vbi ſunt numina ſancta Dei.

HISTORIAE ECCLESIASTICÆ, QVAM TRIPARTITAM VOCANT, EX TRIBVS GRÆCIS AVTORIBVS, Sozomeno, Socrate, & Theodorito, ab Epiphanio Scholastico versis, per Cassiodorum Senatorem in Epitomen redactæ.

LIBER PRIMVS.

SOZOMENI PRÆFATIO AD THEODOSIVM AVGVSTVM.

Allocutio Sozomeni ad Theodosium Imperatorem.

CAPVT PRIMVM.

IVNT antiquis principibus diligẽtiæ studium fuisse, vt eis amatores quidem ornamentorum, purpuram atq; coronam, & his similia præpararent: librorum verò habentes intentionem, circa fabulas quasdam occupati cõscriptiones agerẽt, quæ audientium corda mulcerent. Porrò bella sectantes, vt sagittam opportunè dirigerent, bestiam prosternerent, lanceam bene iacularentur, aut equum decenter ascenderent. † Præstabant enim singuli regalibus eorũ studentes rebus, quæ quisq; gratissima dominanti arbitrabatur. Alius itaque lapides pretiosos difficile cõpertos offerebat: alter tinctũram purpuræ clariorem: plurimi Poëmata aut diuersas conscriptiones insinuabant: alius bona cingula, aut optimum armorum pandebãt vsum.

In exẽplari scripto, erat Salã Hermiæ Sozomeni.

† *Præsentabant.*

Maxima verò & Imperialis putabatur huius popularis virtutis pars illa, ad quã tunc amantis intentio declinabat. De pietate autem (quæ est verus imperij ornatus) nulli studiosè quodãmodo sermo fuit. Sed tu potentissime Theodori (vt complexiuè dicam) cuncta superasti (Deo iuuante) virtute. Purpura siquidem & corona qua videris propter inspicientes (quia est maiestatis signũ) circundari, pietatem tibi & clemẽtiam intrinsecus semper enutriũt. Vnde conscriptores & Præfecti, ac reliqui subiectorum, circa te tuósque laborant actus. Decertatos autem positus iudex quorum, non camerato eloquio caperis, aut qualibet figura furtum pateris veritatis, sed perfectè meritis vtrunque, sermonem proprium aptans causæ, figuram quoq; dictionis, & partes, & ordinem, & cõgruentiam, & eloquium, & cõpositionem, & collectiones, & sensum, & historiam profundè discutiẽs. Compensas autẽ recitantibus & tuo iudicio & fauoriib. opportunis: nec non aureis imaginibus, & positione simulachrorum, & donis, & honorib. vniuersis. Qualem verò te circa recitantes præbes, tales dudum fuerũt iudices Cretes circa dulciloquum Homerum, aut Aleuas circa Simonidem, aut Dionysius Siciliæ tyrannus circa Platonem Socratis discipulum, aut Philippus Macedo circa Theopõpum historiographum, aut Seuerus Cęsar circa Oppianum, qui metris piscium genera & naturas captionémque narrauit. Cretes siquidem mille nomismata carmini compensantes Homerico, & tanquam de excellẽtissima largitate gloriãtes, in publica statua munera conscripserunt. Aleuas autem, & Dionysius, & Philippus, nequaquam animo parciores fuere Cretensibus, de superba se Republica philosophiáque iactãtibus, qui velociter illorum statuam imitari potuerant, nisi opere fuissent minores in munere. Seuerus autẽ pro metrico poëmate per versum vno aureo donans Oppianũ, tantum præbuit de largitate miraculum, vt aurea carmina Oppiani hactenus apud plurimos nominẽtur. Hęc, dona fuerunt olim amãtium literas & doctrinã. Tu verò potentissime principum, nullo priorũ excellentia minor inueniris, largitatib. tuis circa dictiones exhibitis. Sed mihi videris non incõgruè talia facere. Nam cũ omnes

Historici.

Liberalitas Theodosij in doctos.

Oppiani singulos versus Seuerus Cæs. singulis aureis remuneravit.

virtutibus euiceris, ſtudioſè ad incremẽtum ſemper quę tua ſunt euehis: quoniam hiſtoriam rerũ olim geſtarum apud Romanos & Græcos integerrimè cognouiſti. Aiũt etenim te per diem quidem exerceri armis & corpore, ſubiectorúmq; negotia diſceptare, iudicare ſimul & agere modo ſeorſum, modo cõmuniter quæ ſunt agenda conſiderare, noctibus libris incumbere. Fertur autẽ tibi ad eorum ſcientiam miniſtrare cãdelabrum arte mechanica factum, & ſpõte fundens oleũ in lucernam, vt nullus circa regalia cõſtitutus, in laboribus tuis cogatur affligi, & naturæ vim faciat, ſomno repugnans. Sic equidem clemens & manſuetus circa proximos & circa omnes exiſtis, cœleſtem regem tuũ imitãdo patronum, cui gratũ eſt ſuper iuſtos & iniuſtos pluere, & ſolem facere oriri, & alia ſimul inuidia recedẽte largiri. Per multam verò doctrinam audio te etiam lapidũ ſcire naturas, poteſtatéſque radicum, effectúſq; curarum, non minus Salomone Dauid filio, magis autem pollere virtutibus. Ille ſiquidem factus libidinis ſeruus, pietatem nõ cuſtodiuit ad terminum, quæ illi cauſa fuerat bonorũ & ſapiẽtiæ. Tu verò (ô potẽtiſſime) negligentiæ obiiciẽs rationem, videris nõ ſolùm hominib. iuſtè, ſed etiã corporis & animæ paſſionibus imperare. Si autẽ oportet & hoc dici, audio te etiã totius cibi vel poculi deſideria ſuperare, & neq; poma dulcia, neque aliud quicquã ſpecioſum appetere, niſi quãtum ad tactũ conuenit, & ſolummodo ſapori congruerit: primo tamen benedicere omnium creatorem. Sitim verò, æſtum, & frigus ferre conſuetus, quotidianis exercitationib. iam ipſam continentiæ putaris habere naturam. Dudum ſiquidem in Põto ciuitatẽ Heracleam ab Hercule nominatã videre feſtinans, & laborantẽ longo tẽpore ſubleuare, in æſtatis ardore p Bithyniam faciebas iter. Sole verò circa diẽ medium vehemẽter vrente, videns te quidã iter agentẽ ſudore multo, ſimul & puluere ſqualẽtem, quaſi præſtaturus occurrẽs obtulit tibi poculũ valde perſpicuũ, & velut radiis emicans ſuauiſsimũ quendã in id potũ mittẽs, & aquam frigidã ſuperfundens. Tu verò (ô potentiſsime) ſumẽs, laudaſti quidem pro ſua magnanimitate virum, & largitate principali poſt paululum cumulaſti:

Theodoſij virtutes.

Heraclea.

ſed cunctis militibus ad illius poculi claritatem nimis inhiantibus & beatificãtibus qui eſſet bibiturus, id rurſus ei poculum reddidiſti, præcipiés vt quo vellet vteretur eo. Vnde mihi videtur iuſtè tuis virtutib. ſuperatum etiam Alexandrum, de quo narratur ab eis qui opera illius mirãtur, quia ei dum per inaquoſa loca properaret cum Macedonibus, diligés quidam miles aquam inueniens, hauſit, & in galea obtulit ei, ille verò nõ bibit, ſed corpus infudit. Vt ergo abſolutè dicatur, omnium priorum principũ principiorem (ſi dici fas eſt) te vocare debemus ſecundum Homerum. Alios etenim reges nihil dignum habuiſſe cõperimus: alios autem vnà aut duabus rebus ornaſſe imperium. Tu autem (ô ſereniſsime) omnes ſimul virtutes amplectens, vniuerſos dinoſceris euiciſſe pietate, clementia, fortitudine, caſtitate, iuſtitia, largitate, atque magnanimitate, dignitati imperiali conueniente. Sine ſanguine autem & purum à cæde, ſuper omnium priſcorum, tuum cuncti gloriantur imperium. Res ſtudioſas cum delectatione ſubiectos præcipis edoceri, fauorémque & reuerentiam circa tuum amorem & communem vtilitatem cunctos oſtendere. Quapropter horũ omnium cauſa neceſſarium videtur mihi, Eccleſiaſticam Hiſtoriam conſcribenti, te primitus alloqui. Cui namque hoc potius adſcribam, multorum ac venerabilium virtutes vtique narraturus, & ea quæ circa Catholicam Eccleſiam prouenerunt, vel per quantas ipſa tranſiens tempeſtates, ad tuos parentúmque tuorum portus acceſſerit? Age nunc omnia ſciens, omnémq; virtutem habens, & præcipuè pietatem, quam principium eſſe ſapientię ſermo diuinus docet, ſuſcipe à me hanc ſcripturam, & libenter examina, tuæq; integritatis adiectiones & detractiones adhibens, tuis eam laboribus purga. Indubitanter enim quodcunq; tibi placuerit, vtile legentibus clarúmque videbitur: nec quilibet reprehendet, quod tu probaueris. Procedit autem mea cõſcriptio à tertio Conſulatu Criſpi & Cõſtantini Cæſarum vſque ad ſeptimum decimum tuum, viſúmque eſt mihi bene ſe habere in nouẽ deciſiones opus omne diuidere. Continebit autem primus & ſecundus Tomus ea quæ ſub principe Conſtãtino eccleſiæ prouenerunt.

Alexãder magnus.

Tomi nouem operis ſcilicet So-

Tertius autem & quartus, ea quę ſub eius filiis. Quintus & ſextus, quæ ſub Iuliano cõſobrino filiorum maximi Cõſtantini, & Iouiniano, necnon Valentiniano, & Valente geſta noſcuntur. Septimus autẽ & octauus nobis aperiet Tomus, quæ ſub Gratiano & Valentiniano fratribus acta ſunt vſque ad tempora imperij iucundiſsimi aui tui Theodoſij, quando ſcilicet veſter (clementiſsime principum) ſacratiſsimus pater Arcadius paterno ſuccedens imperio, vnà cum piiſsimo patruo tuo Honorio Romanum orbem gubernare ſortitus eſt. Nonum verò librum Chriſtiano ac venerabili veſtro apici dedicaui, quem Deus ſempiternè cuſtodiat magnanimitate inconuertibili hoſtibus prævalentem, & habẽtem ſub pedibus, vniuerſos, & ad filiorũ filios pium imperium dirigentem, annuente Chriſto, cum quo Deo patri gloria, vnà cum ſancto Spiritu in ſecula ſeculorum. Amen.

Zomeni nõ autem Tripartitæ hiſtoriæ, quæ lib. 12. continetur.

Cur Gentiles facilius quàm Hebræi fidem Chriſti perceperint.

CAPVT II.

COgitatio aliquando mihi prouenit, cur putas aliis quidem hominibus velocior fuerit circa Domini verbũ fides, Hebræis autem incredibilis, cum ab initio diuina mandata perceperint etiam de Chriſti præſentia, & quomodo hæc forent implenda, antequam fierẽt dicerint per Prophetas. Abraham etenim princeps eorum generis & circunciſionis exiſtens, inſpector & conuiua filij Dei eſſe promeruit. Iſaac eius filius, imitatione ſacrificij honoratus eſt, typo crucis à patre vinctus & oblatus altari, ſicut contigit & in Chriſti fieri paſsione, vt aiunt qui ſcripturas ſacras integerrimè collegerunt. Iacob autem expectationem gẽtium in eo nũc exiſtentem, necnon & tempus quo venit, pronunciauit, vbi ait tunc deficere duces Hebræorum ex genere Iudæ principis tribus eius. Significabat autem principatũ Herodis, qui cũ Idumæus eſſet genere paterno, Arabs autẽ à matre, cõmiſſa eſt ei gens Iudæorum à Senatu Romano & Cæſare ſimul Auguſto. Sed quidam etiam aliorũ Prophetarum clarè Chriſti generationem prędicauerunt, & illum ſacrum ineffabilémq; conceptum, & matrem poſt partum virginem permanentem & genus & patriã: alij

Hebræi.

Abrahã.

Gen. 18. a.

Iſaac.

Gen. 22. b.

Iacob.

Gene. 42.

Herodes.

verò paſsionem, & reſurrectionem à mortuis, & aſcenſionem in cœlos,& euentum ſingularum prę ſignauerũt rerum. Sed hæc quidem eos nõ ignoraſſe ſcire poterit, qui ſacris literis incũbit. Ioſephus autem Mathatiæ filius atque ſacerdos,vir apud Iudæos nobiliſsimus, necnõ & apud Romanos,digniſsimus erit teſtis de veritate Chriſti. Vocare nãque eum virũ non audet, tãquam factorem inſignium operum magiſtrúmq; ſermonũ veracium: Chriſtum verò apertè nominat, & pœnæ crucis adiudicatum,& tertia die apparuiſſe viuum, & alia infinita miracula de eo à Prophetis ſanctis nõ ignorat eſſe prædicta: ſed etiam multos tunc extitiſſe, quos elegit Græcos ãtq; Iudęos,& in eius permanere dilectione:atque gẽtem ab eo nominatam nequaquam defeciſſe teſtatur. Et mihi videtur quoniã hæc referens, quaſi clamare videtur,operib. Deum eſſe Chriſtum,rerum quippe miraculis obſtupeſcens. Cùm autem hoc dixiſſet,etiã ipſe medius trãſcurrit,in nullo tamen contradicens credentibus in eum, potiũſque conſentiens. Hæc autẽ cogitanti mihi, digne mirabile viſum eſt, Hebræos etiam ante alios homines ad Chriſtianitatem non potuiſſe conuerti. Nam licet Sibylla,& alia reſponſa apud Gentiles,ea quæ in Chriſto erant ventura prædixerint, non tamen ob hoc omnes Græci de incredulitate culpandi ſunt. Pauci namque qui videbantur eruditiores, præcipuè huiuſmodi prophetias intellexerunt plerũque metricas exiſtentes,& diſertioribus verbis prolatas ad populum. Erat itaque,ſicut mihi videtur,ſupernè prouidẽtiæ,vt ad cõcordiam futurorum nõ ſolùm propriis prophetiæ ventura cõmitterentur, ſed etiam ex parte gẽtilibus: veluti ſi quis melodiæ compoſitor, propter vtilitatem peregrini ſoni alias chordas plectro diſcurrat,aut ſuper eas quæ ſunt,alias adiiciat. Hebræi ſiquidem pluribus & manifeſtioribus prophetis vtentes, in præſentia Chriſti minores ſunt inuenti quàm Græci. Sed neq; hoc extra rationem videbitur,cur ex aliis gentibus tantum eccleſia † crediderit. Primùm quidem, quoniam Deo gratũ eſt, ex miraculis naſci mutationes in diuinis maximiſque negotiis. Deinde quia non fortuitis virtutibus præſulum eius ab initio † diſperata reperitur eſſe

Ioſephus.

Ioſeph. antiq. lib.18. cap. 6.

Græci.

Gentiles.

† *al. creuerit.*

† *diſpẽſata.*

religio. Nam licet linguam ad elocutionem aut pulchritudinem ſermonis diſertam non habuerint, neque verbis aut probationibus philoſophicis vterentur, ad ſuadendum tamen non ob hoc minus ſtudium fuit eis, ſed exuti ſubſtantiis, & bona propria contemnentes atque nudati, & velut in aliis corporibus plurima peſſimáque tormenta ſuſcipientes, & neque ciuitatum populis ſubmiſſi, neque iudicum blandimentis illecti, neque terroribus fortè deterriti, claram fecerunt vniuerſis, quoniã pro maximis præmiis huiuſmodi certamina ſuſtinerẽt. Quapropter neque ſuaſione verborum opus erat, dum per domos & ciuitates ad credendũ res ipſæ compellerent, quæ nequaquã primitus videbantur auditæ.

Quæ fuerit intentio Sozomeni hiſtoriam conſcribendi & ex quibus priorum geſta collegerit.

CAPVT III.

TAnta ergo diuina & mirabili mutatione in orbe facta, ita vt prior religio & leges patriæ ſpernerentur, crudele nimis erat Calidonium quidem aprum & Marathonium taurum & alia ſimilia per prouincias & ciuitates facta, aut fabulis diuulgata, tanto nobilitari ſtudio, vt multi Græcorum, & probatiſſimi conſcriptores circa talia laboraſſent, ſcribendi habentes ingeniũ: me verò vim meæ non inferre naturæ, & hiſtoriæ Eccleſiaſticæ geſta enarrare. Reor enim quoniam argumento rei huius non ab hominibus inſtituto, conſcriptor quoque inopinabiliter apparebit non inops Deo. Niſus ſum etenim primo quidem hoc opus ab origine mundi digerere: ſed conſyderans quoniam & alij id fecerunt vſque ad tempus ſuum, id eſt, Clemens & Egeſippus viri ſapientiſſimi, ſucceſſionem ſequentes Apoſtolorum, Aphricanúſque conſcriptor, & Euſebius cognomine Pamphili, vir in diuinis ſcripturis & Græcorum poëtis atque Rhetoribus perſcrutatior eruditiſſimus: nunc ego quæcunque in eccleſiis contigerunt poſt CHRISTI Aſcenſionem ad cœlos, vſque ad Licinij deiectionem colligens, redegi in duobus libris: nunc autem fauente Deo, quæ poſtea prouene-

Clemẽs Alexandrinus.
Egeſippus.
Aphricanus.
Euſebius Cæſarienſis

runt, aperire tentabo. Quo circa memorabo cauſſas quibus interfui, & à ſcientibus aut contemplantibus eas audiui, tam in noſtra quàm ante noſtram generationem geſtas. cæterorum verò explanabo noticiam ex legibus poſitis, cauſſa religionis, & ex Conciliis per tempora conſtitutis, ac nouitatibus factis & imperialibus & ſacerdotum epiſtolis, quarum aliæ hactenus in Palatiis eccleſiiſque cuſtodiũtur, aliæ verò paſſim apud diligentes inueniuntur. Quarumdam rationem potius complecti, in hoc opere melius approbaui, propter magnitudinem lectionis, vt ſenſus earum breuiter indicetur, niſi fortè quædam venire poſsint in dubium, pro quibus eſt apud multos diuerſa ſententia. Tunc enim, ſi quãlibet ſcripturam inuenire potero, propter probationem veritatis eam ponere nõ omitto. Vt autem nullus ignoratione rerum accuſet mendacem eſſe conſcriptionem, contrarias legendo forſan epiſtolas, ſciendum eſt quoniam occaſione dogmatis Ariani, & eorũ qui poſtea ſunt exorti, diſcordantes inter alterutros Præſules eccleſiarum, ſinguli de quibus ſtudebant ſuis conſectatoribus ſcribebant, & per conſilia congregati, decernebant quæ vellent, & ſibi contraria ſapientes, per abſentiam ſe ſæpe damnabant, & per tempora principes ac proceres eorum qua poterant virtute flectebant, & ſibimet vnanimes faciebant, vt eorum conſenſu rectè colere putarentur. Alij ſiquidem iſtis, alij verò fauentes illis, collectionem fecerunt epiſtolarum pro hæreſi propria directarum, & eas ſibi contrarias reliquerunt. Porrò nobis difficilè valde fuit, vt inueniremus omnia quę de talibus prouenerunt. Quia verò præcipua cura veritatis habenda eſt, propter hiſtoriæ puritatem, neceſſarium mihi viſum eſt etiam literas huiuſmodi, vt fuit poſſibile, perſcrutari. Si igitur etiam ſeditiones eccleſiaſticas inter alterutros geſtas de præſulatu, vel honore primatus, propriæ hæreſeos explanauero, non graue aut malæ voluntatis eſſe videatur. Primo nanque, vt dictum eſt, conſcriptorem omnia decet veritati poſtponere, deinde dogma Eccleſiæ Catholicæ veraciſsimè declarare. Quod ſcilicet inuenitur ſæpe quidem aduerſariorum inſidiis impeditum, & tamen tanquam diui-

Acta conciliorum.

nitus roboratum in propria manſiſſe virtute,& vniuerſas eccleſias & populos ad ſuam traxiſſe veritatem. Quũ itaque vellem (ſi tamen deceret) ea ſola conſcribere, quæ ad meã notitiam videbantur peruenisse de eccleſia in Romano imperio conſtituta, placuit tamen quãtum valuero, vt etiam apud Perſas & Barbaros quæ ſunt geſta de religione, conſcribam. Non autem abſurdum erit ab hiſtoria Eccleſiaſtica, ſi in hoc opere etiam illi referantur, qui quondam patres ac præceptores fuerũt monachorum, aut qui poſt eos per ſucceſsiones vtiles viſi ſunt, ſicut audiuimus, atque probauimus. Non enim aut nos ingrati videbimur, taciturnitati tradentes virtutem eorũ: aut illi exortes erunt huius hiſtoriæ, qui tantæ phi loſophiæ exempla reliquerunt, quibus vtentes poſteri, beatiſsimo & feliciſſimo fine potirentur. Sed hæc quidem ſermo procedẽs, vt potuerit, obſeruabit. Cõuertat nũc ad narrationem rerũ, cooperatorẽ inuocans Deũ. Hinc enim habebit præſens ſcriptura principium.

A quo tempore hiſtoriæ fecerit initium. Et quomodo Conſtantino ſignum ſit crucis oſtenſum, & qui imperatores & Cæſares per idem tempus fuerint.

CAPVT IIII.

Syluester Romæ,
Alexander Alexãdriæ,
Macarius Hieroſolymis.
An.do. 322.
Euſtatius Antiochiæ.
Licinius &
Cõſtãtinus perſequũtur Chriſtianos
Signũ crucis (Cõſtãtino oſtenſum
An.do.315.

CRiſpo & Cõſtantino Cæſaribus atque Cõſulibus, Romanæ quidem eccleſiæ Syluester præſidebat. Alexandrinæ autem Alexander, & Hieroſolymorũ Macarius. Antiochiæ vero, quæ eſt apud Orõtem fluuium, poſt Romanum nondum quiſquam fuerat ordinatus, perſequutionibus ſcilicet prohibentibus. Non longo poſt tempore, hi qui in Nicæa collecti ſunt, ſapientia & eloquiis admirantes Euſtatiũ dignũ approbauerunt ſedi Apoſtolicæ præſidere. & quum eſſet epiſcopus vicinæ Berrhœæ, eum in Antiochiam tranſtulerunt. Tunc ergo Chriſtiani Orientales quidem vſque ad terminos Ægypti circa Libyam commorantes, non præſumebãt apertè in eccleſias conuenire, quum Licinius fauorem quem in eos habuerat, permutaſſet. Sed neque per Occidentem Helladici, vel Macedones & Illyrici licenter in religione durabant propter Conſtantinum, qui

princeps erat in his partibus Romanorum. Huic enim viro & alia quidem plurima postea proueniſſe percepimus, quibus flexus eſt Chriſtianorum dogma venerari, præcipuè tamen ſignum quod ei diuinitus eſt oſtenſum.

Socrates.

Diocletianus & Maximianus Augg. Maximin° An.do.306 † xxv. Maxentiꝰ An.do.312.

Et quoniam ad hæc venimus, paulò latius aliquid referamus. Quum Diocletianus & Maximianus Herculius priuatam elegiſſent vitam, & Maximinus Galerius, qui cum eis imperauerat, tenens Italiam duos Cæſares feciſſet, Maximinum in Oriente, & Seuerum in Italia, tunc Conſtantinus in Britannia patre mortuo ordinatur imperator, primo anno cclxxi. Olympiadis, † xxvij. die Iulij menſis. Romæ verò à Prætorianis militibus Maxentius Maximiani Herculij filius inſtituitur imperator. Hinc eius pater imperandi cupidine voluit filium regno priuare, quod facere nequiuit. Poſt hæc autem Tarſo Ciliciæ moritur. Porrò Seuerus Romam contra Maxentium veniens, militum proditione peremptus eſt. Maximinus autem Galerius inſtituens Licinium Auguſtum, moritur. Proinde Maxentius Romæ velut tyrannus habebatur, adulteria impudenter exercens, & earũ viros occidens. Quem volens Cõſtantinus opprimere, & Romanos à Cladibus liberare, cogitabat quẽ in bello Deũ haberet auxilio, ſciens nihil prodeſſe deos quos Diocletianus venerabatur, & quia potius eius pater Paganorum contempta religione, feliciter aduixiſſet.

Sozomenus.

An.do.315. Apparet Cõſtantinꝰ Chriſtus.

In his ergo ſollicitudinibus conſtitutus, in ſomnio vidit crucis ſignum cœlo ſplendidè collocatum: mirantique viſionem, adſtiterunt angeli dicentes: O Conſtantine, in hoc vince. Fertur autem & ipſum Chriſtum apparuiſſe ei ſignúmque monſtraſſe crucis, ac præcepiſſe vt figuram ſimilem faceret, & in prælijs auxilium hoc haberet, quo victoriæ iura conquireret. Euſebius itaque Pamphili cum iureiurando ipſo imperatore dicente audiſſe ſe refert, quia circa meridiem, declinante iam ſole, crucis ſignum ex lumine factum, & ſcripturam cõſertam ei dicentem, IN HOC VINCE, vidiſſet ipſe & milites qui cum eo tũc eſſent. Pergente nanque aliquò cum exercitu per iter, hoc, inquit, ei miraculum

eſt oſtenſum. Dúmque cogitaret quid eſſet, nox ſuperuenit, & dormienti Chriſtus apparuit cum ſigno quod vidit in cœlo, iuſſítque vt fieret eius ſigni figuratio, quæ foret auxilium in præliorum congreſsionibus.

Quomodo Conſtantinus Chriſtianum dogma cognouerit, & de miraculis crucis, & de morte Maxentij.

CAPVT V.

CVmque iam non opus eſſet interprete, ſed apertè imperatori monſtratum fuiſſet, quid de Deo credere conueniret, mox die facta ſacerdotes Chriſti conuocans, de dogmate cõſulebat. At illi ſacros libros offerentes, de Chriſto loquebantur, ſuáque dicta ex prophetis comprobabant. Signum verò quod apparuerat ei, dicebant trophæum eſſe victoriæ aduerſus infernum, quam victoriam aſcendens in cœlos egit Chriſtus, crucifixus & mortuus, & tertia die reſurgens: ſecundũ quod ſperandum eſſe dixerunt, quia poſt huius vitæ terminũ circa finem ſeculi præſentis, omnes homines reſurgent & immortales exiſtẽt: alij quidem ad prẽmia rerum quibus bene vixerũt: alij ad ſupplicia, eò quod ab eis mala ſint geſta. Eſſe tamen etiam in delictis quæ committũtur hic, occaſionem ſalutis purificationémque peccati: nõdum initiatis quidem baptiſmatis adeptionem, ſecũdum eccleſiaſticam legem: initiatis autem cuſtodiam ne delinquãt. Sed quia hoc agere omnino paucorũ ſanctorúmq; virorũ eſt, docebant quoque purificationem ſecũdam ex pœnitẽtia cõſtitutam, clemẽtem enim eſſe Deum, & veniam tribuere delinquentibus, ſi pœnitentiam agentes, ſtudeant eam operibus roborare. Hæc ſacerdotibus explanãtibus, admiratus imperator prophetias de Chriſto ita promiſſas, iuſſit viros eruditos ex auro & lapidib⁹ precioſis in vexillũ crucis trãsformare ſignũ, quod Labarũ vocabatur. Hoc enim ſignũ bellicũ inter alia precioſius erat, eo q̃ imperatorẽ præcederet, & adorari id à militib⁹ moris eſſet. Vnde præcipuè Cõſtãtinũ reor nobiliſſimũ decus imperij Romani in ſignum mutaſſe crucis, vt frequẽti viſione atq; cura deſueſcerẽt à priori more ſubiecti, & eũ ſolum arbitrarentur Deum quẽ coleret imperator, vel quo duce atque auxiliatore

Cõſtantin⁹ myſteria fidei edocetur

Pœnitentia

Labarum.

vteretur aduerſus hoſtes. Semper enim hoc ſignũ proponebatur ante ordines vniuerſos, quod maximè laborantibus acieb⁹ in prælijs adeſſe præcipiebat. Conſtituit itaque certos ſigniferos, qui in eo laborarent: quorum opus erat, vt vicibus humeris id veherẽt, & omnes acies ita luſtrarent. Fertur enim quidam eo quòd aliquando ferens hoc ſignum, repente hoſtibus inuadentibus expauiſſet, dediſſe illud alteri deuehendũ: cúmq; ſe prælio ſubtraxiſſet, & iacula declinaſſet, ſubito percuſſus interiit. Ille verò qui ſacrũ ſuſcepit trophęum, multis ſe iaculantibus permanſit illæſus. Mirabiliter enim diuina regente virtute, ſagittæ hoſtium figebantur in ſigno, à ſignifero autem inter pericula protinus euolabant. Dicitur autem neque aliũ vnquam huius ſigni miniſtrum, vt ſolet, in bello vulnere mortuum, aut cladem captiuitatis perpeſſum.

Significri.

Socrates.

Congreſſus ergo circa põtem † Miluium vicit, in flumine necato Maxentio. Erat enim annus ſeptimus imperij Conſtantini. Inter hæc Diocletianus Salonæ defunctus eſt.

† *Iuluium. Miluius pons.*

An.do.315.

SOZOMENVS.

De derogatione Paganorum contra Conſtantinum.

CAPVT VI.

NOn autem ignoro quia Græci referunt Conſtantinum, eo quòd aliquos genere proximos occidiſſet, & cooperator extitiſſet in nece filij ſui Criſpi, pœnitentia ductũ, de purificatione conſuluiſſe Philoſophum Sopatrum, qui tempore illo præerat in ſede Plotini, illúmq; reſpõdiſſe, nullam eſſe in huiuſmodi delictis purgationem. Conſtantinum verò hac interdictione turbatum, inueniſſe epiſcopos, qui pœnitentia ſeu baptiſmate promitterent eum ab vniuerſo poſſe purgari delicto: Tunc gauiſum in illis qui dixerant quod volebat: admiratúmq; dogma, factũ deinde Chriſtianum, & ad ſui ſimilitudinem deduxiſſe ſubiectos. Mihi autem videntur hæc ficta ab eis, qui ſtudent religioni Chriſtianę detrahere. Criſpus etenim, propter quem dicunt Conſtantinum eguiſſe purgatione, vigeſimo anno imperij paterni defunctus eſt. Qui cùm adhuc viueret, multas

An.do.316 Criſpus Cõſtantini F.

An.do.329

cum eo pro Chriſtianis poſuit leges, ſecũdo quippe loco honoratus imperij & Cæſar exiſtens, ſicut etiam nũc principum nomina & tempora legibus ſubiecta teſtantur. Sopatrum verò non eſt credibile ad colloquium Conſtantini venire potuiſſe, in ſola Oceani circa rhenum parte regnantis: propter intentionem verò cõtra Maxentium habitam degebat. In Italia tunc Romana reſpub. turbabatur, & non erat facilè vt Britanni & Galli cõuenirent cum illis tunc apud quos cõſtat Chriſtiana religione Conſtantinũ participatum, niſi dum cõtra Maxentium caſtrametaretur, & tranſiret ad Romam. Teſtes autem ſunt rurſus horũ tempora, necnon & leges quas pro religione ſanxit. Vt autem cõcedamus facilè potuiſſe principem loqui Sopatro, aut per epiſtolam ſuam cõſuluiſſe pro quibus vellet, non eſt tamẽ veriſimile ignoraſſe Philoſophum, quia Hercules Alcmenę purgatus Athenis eſt poſt filij necẽ in Cereris ſacris: & quia poſt Iphiti necem, peregrinum & amicũ iniuſtè peremit. Quum igitur Græci in huiuſmodi delictis purgationes annuntient, ſufficiant quæ dicta ſunt, vt accuſent de mendacio eos, qui Sopatrum cõtraria Conſtantino reſpondiſſe finxerunt. Non enim credo hæc ignoraſſe tunc nobiliſſimũ apud Græcos eruditione literatũ.

Conſtantinus Cæſ. degebat i Gallia circa Rhenum.

†*ad vrbem Romam.*

De legibus quas Conſtantinus pro Chriſtianis protulit, & de mutatione rituum Paganorum, Chriſtianorúmque profectu. Et de victoria eius, & de veneratione ſanctæ religionis.

CAPVT VII.

IGitur eccleſiæ ſub regimine Cõſtantini alacriter agebant, & indies augebantur (fauente & vnanime principe) multis eius beneficiis eleuatæ, quas etiam prius inconcuſſas dominus à periculis turbiſq; ſeruauit. Nam cùm perſecutiones diuerſas eccleſiæ in alio terrarũ orbe paterentur, ſolus Conſtantius Cõſtantini pater licenter Chriſtianis in ſua cõſiſtere religione conceſsit. Denique tale aliquod eum miraculum & memoria dignũ egiſſe cognoui. Is enim probare volẽs quoſdam in ſuo Palatio Chriſtianos, ſi boni & ſolidi eſſent viri, euocans vniuerſos præcepit dicens, vt ſi quidem venirent ad ſacrificandum, & eius colerent deos, circa eum eſſent, &

† *ſua dignitate.* in † ſuo cingulo permanerẽt. Si verò refugerent, egrederentur de Palatio gratias agentes quo minimè punirentur. Quúmq; in vtroque apparuiſſent, alij quidẽ religionis deſertores, alij verò diuina præſentibus præponẽtes, deliberauit eis amicis & cõſiliariis vti, qui in melioribus fideles cõſtantéſq; permanſerant. Alios autem velut effœminatos auerſatus, expulit à ſuo colloquio, credẽs nunquam eos circa principem deuotos fore, qui fuerint Dei ſui ſic paratiſſimi proditores. Et ideo adhuc ſuperſtite Cõſtantio non videbatur cõtra legem quempiam eſſe Chriſtianũ, apud eos qui vltra Italiã Galliáſq; & Britanniam, & qui circa Pyrenæum habitabãt montem vſq; ad Oceanũ Heſperium. Quum verò Cõſtantinus in eius ſucceſsiſſet imperiũ, † potiores eccleſiæ efflo ruerũt. Maxentio enim Herculij filio perẽpto, cùm eius pars Cõſtantino ceſsiſſet, iam licenter in religione vigebãt, qui circa Tiberim fluuium & Eridanũ (quem Padum prouinciales appellant) cõmorabantur. & qui circa Aquilam cõmanebant, in quem locum ſermo fertur aduectam nauigio Argo, & ad Tyrrhenum pelagus fuiſſe perductam. Argonautæ enim vẽtum validum declinantes, nõ eodem nauigio in regreſsione ſunt vſi, ſed tranſeuntes mare quod ſuper Scythas eſt, per hęc flumina venerunt ad terminos Italorũ, & hic hyemantes, cõdiderunt ciuitatem quæ nuncupatur Æmona. Æſtate verò ſuperueniente, cooperãtibus eis prouincialibꝰ ferè quadringẽta ſtadia arte mechanica trahentes Argo per terram ad fluuium Aquilam deduxerunt, qui permiſcetur Eridano. Eridanus autem fauces habet in Italicũ mare. Poſt prælĩũ itaque, Cibalæ, Dardanij, & Macedones, & qui circa Hiſtrum tunc morabãtur, necnon & Hellas & Illyriorum gens omnis ſub Conſtantinum redacta eſt.

† *potiꝰ res.*

Argonautæ

Quomodo Licinius fugatus & Chriſtianos fuerit perſecutus, & nouiſſimè victus.

CAPVT VIII.

An. do. 320 Licinius Cæſar aduerſus chriſtianos.

POrrò Licinius hinc fugatus, cùm prius ſectator fuiſſet dogmatis Chriſtiani, mutata volũtate, plurimos ſacerdotum in ſuæ partis afflixit imperio, multos quidẽ & aliorum, præcipuè tamen de collegio militari. Nimis

enim Christianis erat infensus propter Cõstantini bellum, æstimans eum posse cõtristari propter calamitatẽ suæ religionis. Simul etiam arbitratus, quia orarent & studerẽt redigi sub illius solius imperio. Super hæc autem pugnaturus denuò cõtra Constantinum, spem victoriæ habebat per diuinationes & sacrificia, & seductus ab aliquibus promittentibus, quia bello vinceret Cõstantinum in paganitatem cõuersus est. Deniq; etiã Græci dicũt tunc eum expertum diuinationẽ apud Miletum Didymæi Apollinis, eíque cõsulenti de bello, respondisse dæmonium per hos Homeri versus: *An.do.325*

Ω γερόν ἦ μάλα δήσε νέοι τιθήσι μαχηταί
Σὴ δὲ βίη λέλυται χαλεπὴν δὲ σὲ γῆρας ὀπάζει.

O senex, valde te iuuenes domant pugnaces
Tuáq; vis soluta est, sęuáq; te senectus impellit.

Ex plurimis ergo reb⁹ visum mihi est dogma christianorum diuina prouidẽtia constitisse, tantóq; processisse cremento, maximè tamen ex persecutione Gentilium. Futuro nanq; Licinio persequi ecclesias in suo imperio constitutas, bellum in Bithynia factũ est, quo nouissimè pugnauerunt inter alterutros ipse & Cõstantinus. Tantóque diuino suffragio adiutus est Constantinus vt per terram & per mare vinceret inimicos: & amissis Licinius pedestribus & nauálibus, semetipsum in Nicomedia traderet, priuatúsq; Thessalonicæ aliquãto tempore permaneret, ibíq; perimeretur. Vir ergo primordiis imperij sui, prælíis, aliísq; rebus valde prouectus, & sororis Constantini nuptiis honoratus, huiusmodi fine defunctus est. *Licinius perimitur. An.do.326*

De diuersis confessoribus, eorúmque conuersatione.

CAPVT IX.

Cõmendat Cõstãtinus religionem christianã.

COnstantinus igitur cùm ad eum solum omne Romanorum peruenisset imperium, edictis publicis vsus est, vt Orientales subiecti impunidè religionem colerent Christi, & diligenter diuinitati ministrarẽt. Diuinitatem quippe solam eam crederẽt, quæ & reuera esset, & sufficiẽter haberet omni tẽpore potestatẽ: & quoniã qui talib. studerẽt, omnia bona vberrimè eis accederẽt: & quęcũq; aduersa putarẽt, cum meliori poti⁹ spe fruerẽtur: qui verò circa Deũ delinquerẽt, cõmu-

niter & ſeorſum in bellis & in pace, omnia eis difficilia prouenirent. Gratiáſque referens non ſibimet arrogans, adiecit in eam legem dicens: quia miniſtrum opportunum eum habere dignatus fuerit Deus ſui cõſilij, & à Britannico mari vſque ad loca orientis adduxerit eum, quatenus augeretur chriſtiana religio, & qui propter Dei culturam durabiliter permanſerũt in confeſſionibus martyrij, clariores eius honoribus apparerent. Hæc igitur cõcionatus, & alia multa dicens, per quę credebat ſubiectos ad cultum religionis adducere, infirma eſſe ſanciuit, quæ cõtra religionem fuerant cogitata vel geſta ſub perſequutoribus eccleſiarũ, remiſſionémque cunctos habere decreuit, qui propter cõfeſſionem Chriſti migrare in inſulas, aut alibi præter volũtatem propriam cõmorari iuſſi ſunt, aut in metallis affligi, aut publicis operibus, aut muliebribus, aut lanificiis miniſtrare, aut dari curiis, quum curiales primitus non fuiſſent. Eos autem quos infames illi fecerãt, ab infamia relaxauit. Militia verò priuatos, in ſua volũtate reliquit, vtrũ eſſe in ſchemate quo fuerant, an certè cum honorabili quiete liberam vellent habere vacationem. Cumq; omnes ad priorem libertatem & cõſuetos honores reuocaſſet, etiam ſubſtantias † reformauit vniuerſis. Si qui verò morte damnati, ſubſtantia quoq; nudati ſunt, præcepit proximis generi eorum deferendas hæreditates: nullo autem horum exiſtente, vnamquãque prouincialem eccleſiam ad ius hæreditatis accedere: & ſiue apud priuatum ſiue apud publicũ de tali ſubſtantia eſſet aliquid, reſtitueret. Eis autem qui ex ærario publico aliquid cõparauerant, aut donationes acceperant, ſecundum poſsibilem decẽtémq; modum ſe prouidere promiſit. Hæc igitur, ſicuti dictũ eſt, imperatori placuerũt, & lege firmata ſunt, inſignitérq; omnia decenti fine cõpleta. Chriſtiani verò tunc omnes Romanorum dignitates adminiſtrabant: & de cætero cũctis ſacrificare negabatur, immolationibúſq; aut diuinationibus nõ erat locus. Sed nec idola dedicare, aut celebritates paganas agere iam licebat. Plura verò etiam per ciuitates gentium, de antiqua cõſuetudine mutabantur. Ab illo denique tempore apud Ægyptios nequaquam ſecundum priores

Exulantes Chriſtiani reuocãtur.

Chriſtiani honorificentiſſimè habentur.

† *reſtituit.*

priores ſolẽnitates in paganorum templa Cubitus, ſed in eccleſias magis offertur, quo ſignificatur cremẽtum aquæ Niliacæ. Apud Romanos autem tũc primum gladiatorũ ſpectacula ſunt remota. Apud Phœnices verò, qui in Libano & Heliopoli cõmorantur, phas vlterius non fuit virgines fornicari, antequam legitimis iungerentur viris, nempe poſt turpitudinem experimẽti primi nephandæ permixtionis. Sanctæ verò domus, quæ quidem magnitudinem videbãtur habere ſufficientem, corrigebãtur. Aliæ verò cremento altitudinis & latitudinis augebãtur. Alibi autem quum non eſſent, à fundamentis ædificatæ fulgebant: Pecunias verò ex regiis theſauris imperator affluentius impẽdebat, ſcribens per ſingulas ciuitates epiſcopis atq; prẽſidibus populorum, vt ſacerdotes ſicuti vellent, iuberẽt, iſti autem iubentib. obedirent, quatenus citò perficeretur opus. Lætanti ſiquidem eius imperio, etiam religio valde florebat, & in tantum etiam poſt bellum cõtra Licinium geſtum feliciſſimus fuit in prælijs aduerſus alienigenas prẽparatis, vt etiam Sarmatas vinceret, & qui vocãtur Gothi, tunc nouiſsimè cauſa gratiæ apud eum fœdera celebrarent. Hæc autem gẽs habitabat quidem tunc trans flumẽ Hiſtrum. Cúmq; eſſet in bellis prona, & multitudine atq; magnitudine corporum armis ſemper exercitata, aliis quidẽ barbaris prẽualebat, ſolos autem Romanos habebat ſibimet repugnãtes. Fertur enim etiam & hoc prælio demõſtratum Cõſtantino per ſigna vel ſomnia, quãta Dei prouidentia regeretur. Qui cùm ſuperaſſet omnia bella quæ ſub eo ſunt geſta, veluti re pẽſans Chriſto, in eius religionis ſtudio magis magiſque feruebat, hanc ſolam verã fatendam, & ſalutarẽ exiſtimare ſubiectos iubens. Ex terra verò ſubdita ſibi, ex vnaquaq; ciuitate detrahẽs publico, certũ vectigal eccleſijs prouincialib⁹ cleróq; diſtribuit, & donationẽ validam in perpetuum eſſe ſanciuit. Aſſueſcens autem milites, vt, ſicut ipſe, Deũ colerent, ſigno crucis eorũ arma ſignabat. In regalibus quoq; oratoriũ fabricatus, etiam tabernaculum ad inſtar eccleſię circũferebat, dum aduerſus hoſtes caſtra metaretur, quatenus nec in itinere degẽs vel ipſe vel exercitus ſacro lumine priuarẽtur, quo deceret lau-

Cubitus.

Templa Chriſtianorum.

Sarmatæ. Gothi.

An. do. 333.

dare Deum & orationes offerri. Sequebãtur autem pariter ſacerdotes & diaconi tabernaculo ſeruientes, qui ſecundũ legem eccleſiaſticam ſacrorum ordines adimplebant. Ex illo autem Romanorũ cohortes, quæ nunc Numeri nuncupãtur, ſingulę fecerunt tabernaculũ proprium: & ſacerdotes atq; diaconos diſtributos habebãt.

Numeri. Die verò qui dominicus vocatur, quem Hebræi primũ vocant, Græci autem ſoli diſtribuunt, & qui ante ſeptimum eſt, ſanciuit à iudiciis aliiſque cauſis vniuerſos habere vacationem, & in eo tãtùm orationibus occupari.

Dies dominicus.

Dies veneriꝭ. Honorabat autem dominicũ diem, quia in eo Chriſtus reſurrexit à mortuis: aliũ verò, quia in eo fuerat crucifixus Maximam nãque culturam ſacratiſſimæ crucis habebat, tam pro iis quę ei proſperè prouenerãt eius auxilio, in pręliis cõtra aduerſarios inſtitutis, quàm pro indicio quod ei diuinitus pro ea videbatur, oſtenſum. Denique ſuppliciũ crucis quod primitus apud Romanos erat in vſu, lege prohibuit. In figurationib. autem Solidorum & in imaginibus, hoc ſignũ iuſsit inſcribi ſemper & figurari: vt teſtantur hactenus eius imagines hoc ſchemate decoratæ. In omnibus ſiquidem rebus, præcipuè tamen in legiſlationib⁹ ſtudebat placare diuinitatem. Apparet enim luxurioſas & valde fatuas permixtiones ante eum nõ prohibitas, tunc fuiſſe correctas, ſicut ex ipſis quas poſuit legib⁹ inuenitur. Sed nunc quæ ad honorem & ſtatum religionis ab eo ſancita ſunt, pãdere neceſſariũ eſt, cùm partes eſſe eccleſiaſticæ videantur hiſtoriæ. Apud Romanos dudũ fuit lex, à xxv. anno non habentes vxores prohibens à priuilegiis habẽtium coniuges, ſed & alia multa iubẽs vt nihil de teſtamento lucrarentur, licet generis proximitate conſiſterent: qui verò filios nõ habuiſſent, medietatem relictorum ſibimet amittebant. Poſuerũt autem has leges antiqui, volentes Romam eſſe populoſam, omnémq; ſubiectã terram, & quia non multum ante has leges plurimos in ciuilibus bellis amiſerant. Vidẽs igitur Imperator idcirco malè tractari eos, qui propter Deum virginitati & ſine liberis eſſe ſtudebant, fatuum iudicauit diligẽtia & ſtudio hominum videri eorum augeri genus, cũ natura ſemper ſuperna diſtributione diminutionem ſuſcipiat

Supplicium crucis ſublatum.

Symbolum crucis in nũmis.

Multa cælibatus remiſſa.

& augmentum. Et legem populo proposuit vniuerso, quatenus æqualibus priuilegiis fruerentur, qui sine cõiugib⁹ & liberis erant, quibus illi qui hac se habere gaudebant. Sed etiam amplius habere sanciuit eos, qui in continentiæ virginitate degebãt, licentiam eis prębens masculis fœminisq; licet ætate minoribus, testamentum facere contra cõmunem legem. Omnes enim bene cogitare iudicauit, quorũ opus esset Deũ placare semper, & philosophiæ veraci vacare. Huius enim rei causa & antiqui Romanorũ licenter testari virgines Vestales etiam sexto ætatis curriculo decreuerunt. Indiciũ itaque maximum reuerentiæ pij principis circa religionẽ fuit, quia vbique administrantiũ sententias imperfectas esse voluit, & ad episcopos per appellationem refugiendum esse sanciuit, si qui vellent ciuiles iudices refutare: firmã verò illorũ iudicans sentẽtiam potiorémq; iudicũ aliorum, & tanquam ab Imperatore prolatam, ab omnibus obseruandam, & incõuerribiles esse terminos synodales. Illud quoq; nos relinquere dignum nõ est, quod ꝓ vtilitate sancitum est eorũ qui in ecclesiis manumittũtur. Cùm propter subtilitatem legum etiam inuiti possessores difficultatem paterẽtur circa dationem melioris libertatis, quam ciuilitatem Romanam vocant, tres posuit leges decernens omnes in ecclesiis manumissos sub testimonio sacerdotum, per hãc piam adinuentionem Romana ciuilitate frui: cuius indicium præsens etiam tempus seruat. Nam moris erat de libertate leges scriptas in manumisionibus anteponi. Constantinus igitur hæc sanè studens in omnibus honorare religionem. Erat quippe & per semetipsam glorioſa propter virtutem plurimorum tunc in ea pollentium.

Cœlibibus licet cõdere testamẽtũ.

Ad episcopos puocare permisit.

Libertas sub testimonio sacerdotum conferebatur.

De Spyridione episcopo, qui fures ligatos absoluit.

CAPVT X.

ITaque persecutionibus iam cessantibus adhuc multi cõfessorum superstites, ecclesias ornabant, vt fuit Osius Cordubæ põtifex, & Amphiõ Epiphaneiæ Ciliciæ, & Maximus qui post Macarium Hierosolymorum tenuit Præsulatum, & Paphnutius Ægyptius, per quẽ aiũt plurima miracula operatũ Deum, dęmonésq; subiecisse,

Osius Amphion Maximus Paphnutius.

variarúmque paſſionum cõdonaſſe ei ſanitates. Fuerunt autem Paphnutius & Maximus ex illis confeſſoribus quos Maximianus Imperator in metallis opera exercere damnauit, oculos eorũ dextros euellens, & ſiniſtras ſuas incidẽs. Secũdum eos autem fuiſſe percepimus Spy
Spyridion. ridionem Tremithuntis Cypriorũ epiſcopum, ad cuius virtutem demõſtrandam ſufficere puto, quæ hactenus de eo ſeruatur opinio. Quanta per eum diuino præſidio geſta ſint, plura quidem nouere prouinciales, ego autem quæ ad nos valuerũt peruenire non tacebo. Fuit enim iſte ruſticus habẽs vxorem & filios, ſed non propterea in rebus diuinis minor. Aiunt autem aliquando per noctem veniſſe malignos viros ad caulas ouiũ eius, & cùm rapere niterentur, ſubitò vinctos nullo ligante fures. Tunc illum die facta veniẽtem inueniſſe ligatos eos, & ſoluiſſe quidem ab inuiſibilibus vinculis, culpaſſe tamen & dixiſſe: Cur fratres dum licuiſſet quæ deſiderabatis accipere, elegiſtis potius ea rapere, & noctẽ ducere iugiter infelicem? Tum miſeratus eorũ, magis autem ad meliora eos erudiens, ait: Abite hinc, ſumentes arietẽ: laboraſtis quippe vigiliis, & decet vos ſine querimoniis recedere ab ouibus meis. Quod quidem quilibet iuſtè poterit admirari. Nihilominus etiam illud mirãdum. Apud filiam eius virginem Irenem nomine
† *aliquid.* quidam notus eius † ſpeciem aliquam depoſuerat: quæ ſumens depoſitum, ſub terra recõdidit, vbi cautè credidit cuſtodiri. Cõtigit interea mori puellam nihil confeſſam patri. Venit homo depoſitum repetẽs, ignorante Spyridione quid loqueretur. Cúmque in tota domo requiſiſſet, nec inueniret, flebat, capillóſque vellebat, & morti vicinus eſſe videbatur ille qui depoſuerat. Hæc Spyridion fieri vidẽs, & curſum veniens ad ſepulchrum, vocauit nomine puellam. Qua reſpõdente, de cauſſa depoſiti requiſiuit. Et dum ab ea didiciſſet, reuerſus & inueniẽs vbi puella ſignificauerat, reddidit homini quod petebat. Quoniam quidẽ ad hunc veni ſermonem, non eſt incõgruum etiã iſtud adiicere. Mos erat Spyridioni iſti ex fructib⁹ qui naſcebãtur ei, alios quidem pauperibus erogare, alios autẽ gratis mutuari volentibus. Sed neque per ſe dabat, neq; per ſe recipiebat, ſed ſolũ cubi-

culum demõſtrabat, inuitans petentes, vt quãtum opus haberent tollerent, & denuò † reuocarent quantum ſe nouerãt abſtuliſſe. Quidam verò dũ mutuum percepiſſet, reuerſus eſt poſt aliquãtum quod tulerat redditur⁹. Quem dũ ſecundũ cõſuetudinem iuſsiſſet reponere in cubiculo quod fuerat exinde mutuatus, ad iniuſtitiã ille conuerſus & credens latere Spyridionem, non reddidit quod debebat, ſed auferẽs debitũ quaſi reddidiſſet abſceſſit. Quod tamen lõgo tempore nõ erat ignorãdum. Poſt certũ nanq; tempus venit, rurſum petẽs ab eo mutuum. At ille miſit eum ad horreũ, data poteſtate vt ipſe ſibi metiretur quãtum opus haberet. Vacuum verò eum dem locũ inueniens, & hoc oculata fide cognoſcẽs Spyridioni nuntiauit. Ille reſpõdit ei: Mirum eſt ô homo quod loqueris. Quomodo tibi ſoli viſum eſt horreum neceſſariis defeciſſe? Sed cõſydera potius apud temetipſum, ne forte mutuatus alia vice quod debueras primitus nõ ſolueris. Si enim hoc non eſt, indubitanter non priuaberis quib. eges, ſed rurſum accedẽs inuenies. Sic igitur ille captus, quod ei deliquerat indicauit. Dignum eſt igitur huius ſacratiſſimi viri mirari puritatem, & eccleſiaſtici ordinis valde cuſtodiã. Dicitur itaq; quodam tẽpore pro aliqua vtilitate in vnum Cyprios epiſcopos conueniſſe, & inter eos fuiſſe hũc Spyridionem, & Triphyllium Ledrenſem epiſcopũ, virum eloquio & ſapiẽtia, necnon Beryto legib⁹ eruditum. Cùm itaq; collecta celebraretur, iniunctũ eſt Triphyllio vt faceret ſermonem in populo. Cúmq; ille locus veniſſet ad medium, tolle lectum tuum & ambula, cubile dixit, p lecto mutans nomen. Spyridiõ autem indignatus in eum, & exiliens de cathedra ſacerdotali: Tu melior es, inquit, eo qui lectũ dixit, quia eius verbis vti cõfunderis? Hoc autem fecit populo conſpiciente, mediocritatem docens eum qui eloquij ſupercilio prętumebat. Erat enim idoneus ad pudorẽ incutiendum: quum eſſet venerãdus & operib. glorioſus, ſimúlq; ſenex æuo atq; ſacerdotis officio. Qualis autẽ circa peregrinorũ ſuſceptiones fuerit, hinc apparet. Inſtãte iam quadrageſima, quidam ex itinere venit ad eum, quib. diebus cõſueuerat cum ſuis continuare ieiunia, & die certo comedere, medios dies

† referret.

Triphyllũ⁹.

Collectam vocat conuentũ chriſtianorum.

Spyridiõ comedit carnes porcinas in quadrageſima. Hoc farinas.

sine cibo consistens. Videns itaq; peregrinum valde defectum: Perge (inquit suæ filiæ) laua peregrini pedes, & cibos appone. Cúmq; virgo dixisset, nec panem esse nec ἀλφιτα (quarum rerum solebat nihil habere recóditum propter ieiunium) orans primum veniámq; petens, filiæ iussit vt porcinas carnes quas domi salitas habebat, coqueret. Quibus coctis, sedés cum peregrino positis carnibus comedebat, & rogabat vt vnà cum eo ederet peregrinus. Quo refutante, Christianúmq; se profitente: Propterea magis, inquit, refutare non debes. Omnia enim munda mundis, sicut sermo diuinus edocuit. Hæc quidem de Spyridione dicta sufficiant.

Christiani hominis libertas. Tit. 1. d.

De diuersis monachis, & eorum institutione.

CAPVT XI.

PRæcipuè verò insignissimam eccleſiam demonstrauerunt, & dogma dilatauerunt vitæ virtutibus, qui conuersatione monachica illo tépore fruebantur. Vtilissima nanq; res ad homines venit à Deo ista philosophia, quæ multarũ doctrinarum & dialecticæ artis studia despicit, tanquã sit minuta & melioris operis tempus impediat, atq; ad rectè viuẽdum nihil ostendat. Hęc ergo Philosophia cõuersatione miranda, naturali simplicíque prudentia docet omnino quæ nequitiam perimant, & operẽtur vtilia. Non enim prædicat virtutem, sed magis exercer, nihili pẽdens humanam gloriam, virilitérq; resistens passionib. animæ, & neque naturæ necessitatib. se subdit, nec corporis infirmitati succumbit. Diuinæ virtutis mentem habens, semper contemplatur omniũ creatorem, & eum nocte diéq; colens, orationibus & lętaniis placat indubitãter. Animæ verò puritate & bonorũ actuum cõuersatione ad ministeria se diuina cõponens, purgationes aspersionésq; cõtemnens, solas verò pollutiones peccata putãs, extrinsecus irruẽtes casus exuperat, & omniũ absolutè huiusmodi dominatur. Non per stabilitatem necessitatémq; vitæ qualibet voluntate mutatur: non mala patiẽs vlciscitur: non languore aut indigẽtia necessariorum cõpressa morderur, sed potius gloriatur in talibus. Patientiam, mansuetudinem, mediocritaté, in omni vita meditatur, & quantũ naturæ humanæ possibile est, Deo esse vicinũ: veluti in

Monachorũ hoc est, eremitarũ philosophia Dialectica.

tranſitu vtens præſentibus, neq; circa poſſeſsionem rerum occupata, conſtringitur, neque vltrà quàm opus eſt in præſenti prouidere forſan vrgetur. Sẽper autem ſimplicitatem & exercitũ huius inſtructionis laudãs, beatitudinem contemplatur æternam & ad fœlicem terminum omni viuacitate feſtinat. Timore diuino ſine intermiſsione ſuſpirans, turpiloquia reſpuens, & nec vſq; ad vocé emittere patiens, quorum actiones ſuis actibus noſcitur exoluere. In breui comprehendens neceſſaria naturæ, & cogens corpus mediocribus indigere, caſtitati luxuriam ſubdit: iuſtitia punit iniuſtitiam, & veritate mendacium. Diſciplina rerũ omnium menſuras participatur: cũ proximis in vnanimitate & cõmunione cõſiſtit: amicorũ prouida eſt atq; peregrinorũ: quę propria ſunt, cõmunia facit egentium, & tuetur vtilia ſingulorum: neque gaudentibus importuna, & tribulatis remedium conſolationis apponẽs. Ad verum bonũ diligentiam ſuam ſemper extẽdens, ſermonibus caſtis ſapientibúſque conſiliis, ornatu ac vano eloquio remotis, erudiens, atq; curans veluti quibuſdam medicaminibus audientes, cum honore & reuerẽtia diſpoſitiones ſuas celebrans, contẽtione, certaminibus, iráque priuata. Nam cùm ſit rationalis, omnem motũ irrationalem fugit, generaliter paſsiones corporis deuincit & animæ. Huius itaq; elegantiſsimæ philoſophiæ princeps quidem fuit, ſicuti quidam dicũt, Helias propheta, & Baptiſta Ioannes. Philo autẽ Pythagoricus ſuis temporib. refert vndique egregios Hebræorũ in quodam prædio circa ſtagnum Mariam in colle poſito philoſophatos. Habitaculum verò eorũ & cibos & conuerſationem talem introducit, qualem & nos nũc apud Ægyptiorum monachos eſſe conſpicimus. Scribit enim inchoantes eos ad philoſophiam, cedere omnibus ſibi cõpetentibus rebus, cunctíſque abrenũtiare permixtionibus, & extra muros in ſolitariis agris & hortis inhabitare. Domos autẽ eis eſſe ſacraria, quæ apud nos monaſteria nuncupantur: & in eis conuerſatione ſolitaria honeſta celebrare myſteria, diligentérq; pſalmis & hymnis placare diuinitatem: & ante ſolis occaſum non guſtare cibum, alios autem per tres dies & amplius: certiſque diebus in pauimento

Officium monachorum.

Philo Hebræus.

σεμνεῖα.

habere cubilia, vino ſemper & ſanguinem habentibus abſtinere, cibũ cum eſſe panis, & ſalis, & hyſſopi, & potũ aquæ: Mulieres eis cohabitare, ſeniores virgines propter amorem philoſophiæ ſpontanea voluntate nuptiis abſtinentes. Et Philo quidẽ hoc modo referens, videtur aperire, quia hi qui ex Hebrẽis ſecũdum eum Chriſtiani ſunt facti, adhuc Iudaicæ viuerent, eorúmq; cõſtitutiones ſeruarent. Apud alios enim non inuenitur huius vitæ conuerſatio. Vnde coniicio ex illo apud Ægyptios hanc philoſophiam habuiſſe principia. Alij verò dicunt huic cauſam fuiſſe cõuerſationi perſequutiones, quę religionis cauſſa per tẽpora prouenerũt. Et quoniam fugientes in montibus & vallibus deſertíſque morabãtur, ad modum ſe vitæ huius aſſueuerunt. Sed ſiue Ægyptij ſiue alij quidam huic ab initio philoſophiæ præfuerũt, illud tamen apud omnes cõſtat, quia ad ſummam reuerentiam atq; perfectionem, moribus exercitationibúſque decẽtibus, hanc conuerſationem vſque perduxit Antonius maximus monachorum, quem tũc in deſertis AEgypti morantem propter gloriam virtutis eius, Imperator Conſtantinus amicum fecerat, literis honorabat, & vt pro quib. vellet ei reſcriberet, experebat. Fuit autem iſte vir AEgyptius genere, ortus inſigni vico in loco Heracliæ apud AEgyptios conſtituto. Is puer relictus orphanus, paternos donauit agros cõuicaneis ſuis: aliam verò ſubſtantiam diſponens, pretium pauperibus erogauit, ſtudioſi exiſtimans philoſophi, non ſolùm ſemetipſum ſpoliare pecuniis, ſed eas diſpenſare proficuè. Iunctus autẽ ſtudioſis ſecũdum ſe viris, virtutes zelabatur vniuerſorum, probãs bonam vitam ſuauem fieri ipſa conſuetudine, licet fuerit primo difficilis. Modos adinueniebat abſtinẽtiæ potioris, & quotidie exercitatione creſcebat. Tanquam ſemper incipiens aliquid innouabat, afflictionib. corporis puniendo libidinẽ, ſacræ verò ſapiẽtiæ voluntate paſsionib. animæ repugnando. Erat enim eius eſca ſolus panis & ſal, potus aqua, prandiíque tempus ſolis occaſus. Frequẽter enim duos & amplius dies ſine cibo manebat. Vigilabat (vt ita dicatur) ſemp. quidẽ iugi nocte, & orationib. cõtingebat quidẽ diem: ſi verò ſomnus incumberet, ſtãdo paululum dormiebat,

Cauſſa ſeceſſus.

Antonius monachus. Ann. do. 334.

plerunque pauimento iacens, ſolámq; terram ſtratũ refectionis habens: olei ſiquidem vnctionem, lauacrorum aquæ ſimilium vſum modis omnibus euitabat, quia humectatione ſua in mollitiẽ robur corporis immutaret. Aiunt enim neque nudum eum aliquando viſum. Literas verò neque ſciebat, neq; mirabatur, ſed potius mentem bonam tãquam antiquiorem literis: quarum tamẽ inuentorẽ iure laudabat. Fuit autem præcipuè clementiſsimus, caſtus, fortis, gratus colloquentibus, ſine vlla triſtitia. Et licet qui cum illo diſputarent, certatiuè quæſtiones inferrent, tamen more ſolito ſapienter & diſciplinabiliter creſcentem ſedabat ſæpe contentionem, & ad menſuram debitam protinus transferebat: loquentiúmque ſibi ſtrepitum temperabat, eorúmque mores veluti quadam regula componebat. Tantis itaque virtutibus diuinæ prouidentiæ redundans, ſe futura præſcire non æſtimabat eſſe virtutẽ: & propterea nec laborandum inaniter circa talia ſuadebat, quando nec ignorantem futura pœnæ ſuccũbere, nec ſcientem propterea ſanctum eſſe declarabat. Veram namq; beatitudinem, in cultura Dei & legũ eius obſeruatione dicebat; Si cui autem hæc eſſet cura, docebat vt purgaret animã quò poſſet inſpicere, & futurorum notitiam poſsidere, Deo videlicet præſcientiam declarante. Vacare autem nec ipſe patiebatur, & bene victurum ſemper operari præcipiebat: ac ſemetipſum diſcutere, & ſecum ponere rationem eorum quæ geſsit die noctúque: ſi quid autem indecens ageret, conſcriberet, vt de cætero parceret in delicto, ſemetipſum ſcilicet erubeſcens, ſi plurima ſui delicta comperiſſet: ſimul etiam metuens, ne per conſcriptionis indicium fieret aliis manifeſtus. Erat enim laborioſus & maximus pro † ſolatiis oppreſſorũ. Quis etenim alter ſic feruentiſsimè fuit ſtudioſus, quorũ gratia ſæpe veniebat ad ciuitates? Plurimi namque vi compellente cogebant eum legatione fungi apud iudices & magiſtratus, quorum ſinguli vel videre eum iudicabant nimis egregium, loquentem audire & præcipienti parere glorioſum. Qui cùm talis eſſet, ſtudebat tamen ignorari & latere per eremum. Si verò neceſsitate faciente veniſſet in ciuitatem, diſpoſito negotio pro quo

† cõſolatu.

venerat,ad deſertum cõtinuò reuertebatur. Piſces namque dicebat per humectam nutriri ſubſtantiam, Monachis autem ornatum ferre ſolitariam vitam. Et ſicut illi terræ tactu tabefiunt, ſic gloria monachorum ad vrbes accedẽdo fœdatur. Obedientem verò ſe gratúmque conſpicientibus exhibebat. Studebátq; vt neq; haberet tumẽtem ſuperbámq; naturã, nec putaretur eiuſmodi. Sed hęc quidem pauca virtutũ Antonij dicere ſum compulſus, vt tanti viri per hæc exẽpla conſideremus philoſophiã. Plurimos autem atq; probatiſsimos habuit auditores, quorũ alij quidẽ in Ægypto & Lybia, alij verò in Palæſtina & Syria & Arabia claruerunt, & vnuſquiſq; eorum nõ minus ſe quàm doctor, apud quos eſt cõmoratus, exercuit, multóſq; docuit, & ad ſimilem virtutem philoſophiámque perduxit: ita vt quorũdam hic labor eſſet circumire per ciuitates & prouincias, vel per agros, & diligẽter Antonij diſcipulos eorúmq; requirere ſucceſſores. Sed quomodo poterant inueniri facilè, quibus erat ſtudium diligentiſsimum ſua vita latere, & nõ ſicut plurimi nunc hominum elati per gloriam, ſemetipſos † expompant & cũctis inſinuant? Fuerunt itaq; probatiſsimi diſcipuli, quos percepimus Antonij, alij quidem multi, necnõ & Paulus appellatione ſimplex. Hunc aiũt cùm ruſticus eſſet, bona ſpecie coniugem habuiſſe, & ea in ipſo facinore adulterij deprehenſa, tacitè ſubriſiſſe, & iureiurãdo firmaſſe nunquam ſe cum ea eſſe miſcendum. Tum ad adulterum: Habe, inquit, eam. Et repente diſceſsit ad eremum ad Antonium. Dicũt enim eum manſuetiſsimum & patiẽtem valde fuiſſe. Deniq; cùm iam ſenex eſſet ad vitã monachicæ perdurationis inſuetus, omnibus eum Antonius experimentis exercens, in nullo inuenit inferiorem, perfectęque eum philoſophię eſſe teſtatus, ſeorſum præcepit habitare, tanquam non egentem doctore. Confirmabat autem Deus Antonij teſtimonium & operibus oſtendebat virum eſſe glorioſum, ipſóq; doctore ſuperiorem, atque ad affligendos & expellendos dæmones præparatum. Circa hoc itaque tempus philoſophabatur & Ammon Ægyptius, de quo ſermo fertur, quia cogentibus parentibus duxiſſet vxorem, nec tamẽ eam fuiſſet expertus. In principio nãque

Monachi ne vagẽtur per vrbes.

† *exponãt.*

Paul⁹ ſimplex.

Ammon Ægyptius.

nuptiarum ſponſam tanquam ſpõſus in thalamo percipiens,& ſolus cum ea remanens,ait: Nuptiæ quidem (ô mulier) noſtræ vſque ad hoc celebratæ ſunt tempus. Et quale bonum ſit poſſe virginem permanere, & ſacris edocebat literis, ac ſeorſum ſolus manere tentabat. Sed quoniam de virginitate quidẽ ſermonem virgo laudauerat,diuidi autẽ ab eo graue iudicabat, in alio cubiculo dormiẽs,annis decem & octo cum ea mãſit, neq; tũc à monachica abſtinentia ſe ſuſpendens. Interea mulier viri zelata virtutem, æſtimauit non eſſe iuſtum tantum virum domi cælari propter ſe,ſed oportere potius ſeorſum vtrunque philoſophari,& ob hoc ſupplicauit viro. At ille gratias agens Deo pro huiuſmodi cogitatione mulieris:Tu quidem,inquit,hãc habe domum,ego mihi aliam fabricabo. Et in meridianam partem deſerti ſtagni Mariç veniens circa locum † Scyti ad montem qui dicitur Nitriæ, duobus & viginti annis ibi philoſophatus eſt, annis ſingulis viſitans ſecundo mulierem. Huius itaq; ſacratiſsimi principis horũ monaſteriorũ,multi fuerunt digniq; diſcipuli, ſicut ſucceſsiones oſtendunt: plurimáq, & veneranda per eum prouenerũt, quæ præcipuè apud Ægyptios monachos perfectéque ſeruãtur. Nam cum maxima diligẽtia per ſucceſſionem traditionis alterutrę curant virtutes antiquorum memotię tradere monachorum: ſed à me illi memorãdi ſunt,qui ad nos vſq; peruenerunt.Cõtigit igitur huic viro & Theodoro eius diſcipulo euntibus aliquod tranſire flumen quod dicunt Lycum. Ne verò alteruter ſe nudum videret,iuſsit Ammon vt recederet Theodorus. Cúmq; etiã ſemetipſum erubeſceret nudum intueri, repente diuina virtute trãſlatus eſt ad vlteriorem ripam. Tranſiẽs verò Theodorus aquam,& videns nec veſtem eius nec pedes infuſos, ſupplicabat ſeni vt ei cauſam rei depromeret. Cúmque ille dicere refutaret, ille verò nõ aliter ſe properaturum niſi cognoſceret, promittente Theodoro nulli ſe eo viuo rem fore dicturum, confeſſus eſt quod euenit.Proximum verò miraculum huic quoq; rei contigit quod narrabo.Iniuſti parẽtes alicuius à cane rabido percuſſum filiũ & penè moriturum obtulerunt ei, & eiulantes deprecabantur vt curaretur. Tum ille ad eos:

† *Scythij.*

Theodor⁹.

Non eget,inquit,mea curatione,ſed vos ſi vultis reddere bouem quem rapuiſtis dominis ſuis,ægrotus repentè ſanabitur, quod etiam contigit. Nam vt reſtitutus eſt bos,paſſio mox receſſit à puero. Quando autem Ammō iſte moriebatur,dicitur Antoniū vidiſſe animam eius in cœlum ferri,diuinis poteſtatibus cum pſalmodia præcedentibus eam:conſulentibúſque eis qui circa eum erāt, cauſſam huius miraculi non abſcondit. Sciebant enim quoniam aërem intento obtutu reſpiciens,cum ſtupore miraculi cuiuſpiam reſpiceret viſionem. Cúmque venientes poſtea quidem de Scyti nunciaſſent horam viſionis Antonij, & conueniſſet cum tranſitu illius viri, beatificauerunt ambos: illū quidem, quia ad veriſsima bona tranſiſſet alterum verò, quia tantam à longè meruiſſet cernere viſionem. Multorum enim dierū iter eſt locorum medio poſitorum, quo degebat alteruter. Et hæc quidem ita relata ſunt. In hoc itaque præſulatu au-

Eutychian

'diui probatiſsimè philoſophatum Eutychianum, qui in Bithynia circa Olympum morabatur. Erat quippe gratia diuina repletus,ad curationes paſsionum,& miracula rerum & operum,ita vt ipſi Conſtantino propter virtutem vitæ amicus eſſet. Illo ſiquidem tempore vinctus quidem ſpatarius, qui in ſuſpitionem venerat quaſi aſſumpta tyrannide, fugit, & requiſitus circa Olympum comprehenſus eſt. Rogantibus autem neceſſariis eius Eutychianum, vt pro eo ad principem legatione fungeretur: Prius, inquit, prouidendum eſt, vt is homo liberetur à vinculis, ne crudeliter conſtrictus intereat. Tunc dicitur ad vinculorum direxiſſe cuſtodes, rogans vt eum ab huiuſmodi neceſsitate releuarent. Qui cum hoc facere noluiſſent,ſponte ianuæ clauſæ reſeratæ, & vincti catenæ ſunt repēte diſruptæ. Poſtea verò ad principem veniens Byzantij tunc agentem, paratiſſimè beneficium promeruit quod popoſcit. Non enim poterat Conſtantinus eius petitionibus denegare, cùm ei ſummi honoris cumulū exhiberet. Hæc itaq; breuiter à nobis dicta de monachis qui tūc clarè ſunt philoſophati, ſufficiant. Cui verò de his ſubtilior cura fuerit,quærēs inueniet plurimorum vitas hic non eſſe conſcriptas.

Monachi eremitæ.

Quomodo contra eccleſiam Arius ſit exortus.

CAPVT XII.

ET licet ita per omnia floreret eccleſia, non tamen pertulit inimicus, eleuatam ſimul atque ſplendentem valde reſpiciens, ſed maleuola cœpit mouere conſilia, contendens gubernatam à Domino & vniuerſorum creatore ſubmergere. Videbat itaque Paganorũ errorem fuiſſe nudatum, captáque varia dæmonum machinamenta, & creaturam à plurimis iam non adorari, ſed creatori hymnos decenter offerri. Ea gratia iam nõ apertè contra Deum & ſaluatorem noſtrum excitabat bellum, ſed viros inueniens Chriſtianos quidem ſe vocabulo profitentes, ſed amore honoris & vanæ gloriæ ſeductos ad ſeruitutem, organum eos ſuæ machinationis habuit: per quos plurimos ad priſtinum reduxit errorem, non quidem creaturam rurſus adorari præcipiens, ſed ipſum creatorem & mũdi opificem, coæquatum aſtruens creaturæ. Vbi autem hoc principium, & quemadmodum hæc inimicus zizania ſeminauerit, enarrabo. Alexãdria ciuitas eſt maxima, & hominũ multitudine copioſa, non Ægyptiorum ſolummodo, ſed etiam Thebæorum & Libycorum circa Ægyptum obtinens principatum. In huius itaque ciuitatis Præſulatu, poſt Petrum illum inclytum propugnatorem, qui ſub impiis tyrannis Diocletiano & maximiano nouiſſimè imperium ſponte deponentibus, martyrij coronam ſuſceperat, ſucceſſit Achillas. Is enim ſub illo egregio Petro Arium ordinatum diaconum, captúmque in Melitij nouitatibus, & ab eccleſia pulſum, rogatus à fidelibus, denuò eum ſuſcipiens, miniſtrare præcepit. Poſt Achillam verò Alexander fortiſſimus euangelici dogmatis prædicator ordinatur epiſcopus. Hoc tempore Arius in ordine quidem preſbyterorum erat, & expoſitionem diuinarum ſcripturarum videbatur habere cõmiſſam. Videns autem Alexandrum Pontificatus gubernacula ſuſcepiſſe, euentum temporis non portauit, ſed & mordacitate compulſus, litis quærebat initium. Porrò laudabilem videns vtri cõuerſationem, nequaquam calumnias contexere præualebat: veruntamen quieſce-

Alexãdria. Petr⁹ Ale. martyr. Achillas, An.do. 310

Arius. Alexãder An.do. 322

re illum prohibebat inuidia. Hunc igitur inueniens inimicus veritatis, per eum nisus est in ecclesia excitare tempestatem. Apostolicis enim Alexandri doctrinis instabat apertè resistere. Et ille quidem diuina sequens eloquia, æqui honoris cum patre, & eãdem substantiam habere cum Deo genitore filium prædicabat. Arius autem è diuerso veritati repugnans, creaturam filium, factúramque dicebat, adiiciens: Erat aliquando, quando non erat: & alia quæ ex illius literis indicantur insana. Hæc ergo non solùm in ecclesia persistebat dicens, sed etiam in extraneis cõuentibus atque cõciliis: & domos circumiens, quibuscunque poterat, suadebat.

Sozomenus.

Reprehendens autem quidem huiusmodi viros Alexandrum quoque culpabat, tanquam nõ vtiliter fileret, dum contra dogma fierent nouitates. At ille arbitratus melius esse de dubiis sermonem ex vtraque parte proponendum, vt non videretur ex necessitate, se potius ex satisfactione certamen allatum, iudex cum clero residens, ad altercationem deduxit vtranque partem. Vt autem euenire solet circa certamina verborum, vtrique superare nitebantur. Arius autem nullatenus adquiescere volebat, quod consubstantialis filius & coæternus esset patri.

Theodoritus.

Alexander autem Apostolicorum dogmatum prædicator, prius quidem eum reuocare admonitionibus & consiliis nitebatur. Cum verò eum superbire vidisset & apertè impietatis facinora prædicare ex ordine sacer dotali remouit. Audiuerat enim clamante diuina lege: Si oculus tuus dexter scandalizat te, abscide eum, & proiice abs te. Hoc itaq; tempore Romanæ quidem ecclesiæ Siluester retinacula gubernabat, Miltiadi succedens, qui post Marcellinum clarificatum in persecutione gẽtilium susceperat iura Pontificatus. Antiochia verò post Tyrannum ecclesiæ inchoante pace, Vitalis præsul extabat. Qui etiam antiquam ex multis temporibus destructam à tyrannis ædificauit ecclesiam. Post quem Philogonius Pontificatum sumens, & reliqua ædificij superaddidit, & zelum pietatis Licinij tempori-

Siluester. An. do. 314
Vitalis Antiochiæ.
Philogonius

bus demõſtrauit. In Hieroſolymis autem poſt Hermonem Macarius ordinatus eſt, vir nomine ſuo dignus, & omnibus bonis ornatus. Eodémque tempore Conſtantinopoli Alexander Pontificatum ſacri miniſterij poſſidebat, Apoſtolicis donationibus valde clarus. Tunc igitur Alexander Alexandrinus, videns Arium amoris iudiciarij aculeo ſtimulari, & multos ad blaſphemias deceptos erigere, conciliáque propria celebrare, eccleſiarum præſulibus eius blaſphemiam ſuis literis indicauit.

An. do. 316. Macarius Hieroſolymis Alexander Conſtãtinopoli.

SOCRATES.

Epiſtola Alexandri Pontificis Alexandrini, ad vniuerſas eccleſias aduerſus Arium.

CAPVT XIII.

DILECTISSIMIS ATQVE chariſsimis vbique catholicæ Eccleſiæ comminiſtris, Alexander in domino ſalutem.

CVm vnum Catholicæ ſit corpus Eccleſiæ, mandato exiſtente in ſacris ſcripturis, vt ſeruetur vinculum vnitatis & pacis, conſequens eſt debere noſtris ſcribere, & alterutris quę apud ſingulos, aguntur inſinuare, vt ſiue patitur, ſiue gaudet vnum membrum, compatiamur aut congaudeamus adinuicem. In noſtra igitur parœcia nunc egreſſi ſunt viri iniqui, & Chriſto rebelles, docentes apoſtaſiam, quam rectè quilibet præcurrere ſuſpicetur Antichriſto Et volui quidem hoc taciturnitati contradere, ſi quomodo inter ſolos apoſtatas conſumeretur hoc malum, & non loca alia penetrando ſim plicium ſordidaretur auditus. Sed quoniam Euſebius nunc Nicomediæ, putans in ſe conſiſtere cauſſas eccleſiæ, quia cum reliquiſſet Berytiorum ciuitatem, & concupiſſet Nicomedienſem eccleſiam, non eſt in eo vltio ſubſequuta: patrocinatur etiam is apoſtatis & ſcribere vbique molitus eſt, commendans eos, ſi quomodo trahat aliquos ignorantes ad hanc peſsimam hæreſim & Chriſto rebellem. Ideóque neceſſarium iudicaui, ſciés quod in lege conſcriptum eſt, vlterius nõ tacere, ſed vo-

παροικία.

Euſebius Nicomediẽſis.

bis omnibus indicare, quatenus etiã vos sciatis apostatas, & eorum hæresis verba nequissima caueatis. Si ergo scripserit vobis Eusebius, ne recipiatis eũ, nec eius scripta suscipiatis. Antiquam enim caliditatem tempore compressam, nũc per istos renouare volens, fingit quidẽ se quasi pro istis scribere, opere verò demonstrat, quia pro semetipso talibus studere festinat. Apostatæ verò sunt isti, Arius, & Achillas. Cum eis autem apostatauerunt hi Æithalus, Carponus, alter Arius, Sarmatus, Euzoius, Lucius, Iulianus, Menas, Helladius, Gaius, Secundus, & Theonas, qui episcopi aliquando sunt dicti. Ea verò quæ opinantes loquuntur, huiusmodi sunt. Non semper, inquiunt, Deus pater fuit: non semper fuit Dei verbum: sed fuit quando Deus pater non fuit. Dei autem verbum ex non existentibus factum est. Existens enim Deus, non existentem ex nõ existente fecit. Quapropter fuit aliquando, quando non fuit. Creatura est enim & factura filius, neque similis est patri secundum substantiam, neque verus est, neque vera sapientia eius est, neque verum naturaliter patris verbum est, sed vnus quidem creaturarum & facturarum est. Abusiuè autem dicitur verbum & sapientia factus & ipse, & existens in proprio Dei verbo, & in Dei sapiẽtia, in qua & omnia, & ipsum fecit Deus. Vnde & conuertibilis est & mutabilis per naturam, sicut & vniuersa rationalia. Peregrinum enim & extraneum, & remotum est verbũ à paterna substãtia, & inuisibilis est filio pater. Nõ enim perfectè & integrè nouit filius patrẽ, neque eũ perfectè videre potest. Nã nec suam substãtiam nouit filius, sicut est. Propter nos enim factꝰ est, vt nos per eũ tanquã per instrumentum crearet Deus: & nequaquã subsistitisset, nisi nos Deus facere voluisset. Requisiuit ergo quidam eos, an possit Dei verbũ cõuerti sicut diabolus est cõuersus: & nequaqnã dicere timuerunt, vtiq; potest, tanquã naturę conuertibilis existens. factus aiũt, & cõuertibilis est. Hæc itaque dicentes, id est, Arius & qui cũ eo sunt: & in his impudenter instantes ipsos & sequaces eorum, nos quidem cum episcopis Ægypti & Libyarum penè centum conuenientes, anathematizauimus. Qui verò circa Eusebium sunt, eos susceperunt, miscere studentes veritati

Arij doctrina.

veritati mendacium, & impietatem cum pietate ſociare: ſed non prævalebunt. Vincet enim veritas, nec vlla communio eſt luci cum tenebris, neque concordia Chriſti cum Belial. Quis etenim talia audiuit aliquando? aut quis nunc hæc audiens verba, non metuet, aut aures continuò non obturabit, ne ſordibus talium verborum eius polluatur auditus? Quis audiens, dicente Ioanne: In principio erat verbũ, non reprehendat iſtos dicentes: Fuit aliquando quando non fuit? Aut quis audiens in Euangelio: vnigenitus filius, &: Per ipſum omnia facta ſunt, non odio habebit dicentes, quia vnus creaturarum eſt filius? Quomodo ergo poteſt vnus eſſe horũ, quæ per eum facta noſcuntur? Aut quomodo vnigenitus, qui omnibus ſecundum illos connumeratur? Quomodo etiam ex non exiſtentibus erit, patre dicente: eructauit cor meum verbum bonum: & iterum: Ex vtero ante luciferum genui te? Aut quomodo diſſimilis patri ſubſtantia, quum ſit imago perfecta & ſplendor patris, qui dicit: Qui me videt, videt & patrem? Quomodo ſi verbum & ſapientia Dei eſt filius, fuit aliquando quando non fuit? Simile eſt enim ac, ſi dicant ſine verbo & ſine ſapientia, fuiſſe aliquando deum. Vel quomodo eſt & conuertibilis & mutabilis, qui dicit per ſe: Ego in patre, & pater in me: & iterum: Ego & pater vnum ſumus. Per Propheram verò: Videte (inquit) me, videte quia ego ſum & non mutabor. Nã licet in eo verbo iſtud dictum ſit Apoſtoli, quia factus eſt homo, tamen mutatus non eſt, ſed ſicut dixit Apoſtolus: Ieſus Chriſtus heri & hodie, ipſe & in ſecula. Quę putas cauſſa ſuaſit eis vt dicerent, quia propter nos eſt factus, cũ Paulus ſcribat: propter quem omnia, & per quem omnia? Vnde verò blaſphement, quia neſcit perfectè filius patrem, mirandum non eſt. Nam ſemel habentes propoſitũ rebellandi Chriſto repercutiunt etiam vocẽ eius dicẽtis: Sicut nouit me pater, & ego agnoſco patrem. Si ergo ex parte pater nouit filium, palàm eſt quia & filius non perfectè nouit patrem. Si autem hoc dicere impiũ eſt (nouit enim perfectè filiũ pater) palàm eſt quia ſicut nouit pater ſuũ verbũ, ſic & verbum nouit proprium patrem: & aliter non eſt. Hęc dicentes & reuoluentes ſan-

2. Cor. 6. c.

Ioan. 1. a.

Pſal. 44. a
Pſa. 109. b
Ioan. 14. b.

Ioan. 14. b
Ioan. 10. f.
Malac. 3. b

Ioan. 10. c.

WBP Opole

ctas ſcripturas, frequẽter cõuincimus eos: & rurſum tan quam chamæleõtes mutantur, ſtudentes ad ſemetipſos trahere quod ſcriptum eſt: Cùm venerit impius in profundum malorum, ſpernit. Multæ ſiquidem ante eos hæreſes fuerunt, quæ plus quàm decet præſumentes, corruerunt in imprudentia ſua. Iſti verò per omnia verba ſua nitentes erigi ad internitionem diuinitatis verbi, per hæc illas hæreſes firmare potius conati ſunt, Antichriſto facti propinquiores: quapropter & abdicati & anathematizati ſunt ab eccleſia. Contriſtamur itaq; pro eorũ perditione, & maximè quià & ipſi aliquando quæ eccleſiæ ſunt audierunt, & nunc ab ea prorſus exiliunt: non tamen admiramur. Hoc enim & Hymænæus & Philetus paſſi ſunt, & ante eos Iudas: qui cum eſſet ſequutus Saluatorem, poſtea proditor factus eſt & apoſtata, Sed de his quidem ipſis, non ſumus ignari. Dominus enim prædixit: Videte ne quis vos ſeducat. Multi enim venient in nomine meo dicentes quia ego ſum, & tẽpus prope eſt, multos errare facient, ne ergo eatis poſt eos. Diſcens enim hæc à Saluatore Paulus, dixit: Quia nouiſsimis temporibus apoſtatabunt quidam à fide ſana, attendentes ad ſpiritus erroris, doctrináſque dæmonum, quæ veritatem auerſantur. Domino ſiquidem & Saluatore noſtro Ieſu Chriſto per ſemetipſum pronũciante, & per Apoſtolum deſignante de talibus, conſequenter nos per nos ipſos audientes impietatem eorum anathematizauimus eos, ſicut prædiximus, oſtendentes eos extraneos à fide, Eccleſiáque Catholica. Indicauimus autem hæc vobis dilectiſsimi atque chariſsimi comminiſtri, ne quos eorum (ſi fortè tentauerint etiam ad vos venire) ſuſcipiatis, neque Euſebio vel cuilibet aliorum ſcribenti pro eis obediatis. Decet enim nos tanquam Chriſtianos, vt omnes contra Chriſtum loquentes & ſapientes, quaſi Deo rebelles, & animarum corruptores, totis viribus auerſemur: & neque Aue huiuſmodi dicamus hominibus, ne fortè etiam peccatis eorum communicare videamur, ſicut beatus Ioãnes ait: Salutate fratres qui apud vos ſunt. Salutant vos qui nobiſcum ſunt.

Prou. 18.a

Mat. 24.a

Mar. 13.a.

1. Tim. 4.a

2. Ioan. 1.c

3. Ioan. 1.c

Theodoritus.

Non ſolùm autem hanc, ſed etiam ad Alexandrum Conſtantinopoleos epiſcopum, miſſam eius epiſtolam, huic operi inſerere non omittam, quæ clare omnia eius oſtẽdant, ne quis ſuſpicetur hęc me fictè conſcribere, & poſt eam ipſius Arij, & cæteras quoque epiſtolas, quibus vtique narratio eget hiſtoriæ: quatenus de ſcripturæ veritate teſtentur, & apertè quæ geſta ſunt perdoceant. Scripſit enim Alexandrinus hæc Conſtantinopoleos Alexandro.

Eiuſdem ad Alexandrum Conſtantinopolitanum.

CAPVT XIIII.

CHARISSIMO FRATRI ET VNANIMI Alexandro, Alexander in Domino S.

APpetitus potentiæ hominum peſsimorũ auaritiæq; propoſitũ veritati quæ creditur eſſe præcipua, ſolet inſidiari, per varias ſcilicet occaſiones reſiſtentes eccleſiaſticæ pietati. Impulſi nanque maleuoli à diabolo in eis operante, ad propoſitam ſibi libidinem, & ab omni reuerentia reſilientes cõculcant iudicij Dei timorẽ: De quibus mihi neceſſariũ fuit patiẽti reuerentiæ veſtræ ſignificare, vt ab huiuſmodi caueatis, ne quis fortè pręſumat eorũ in parœcias veſtras accedere, vel per ſe, vel per alios. Valẽt enim Magi ad ſeducẽdũ figmẽtis vti, vel literis falſitate cõpoſitis, quę poſſint facere præſtigiũ ſimplicem fidẽ purámq; reſpiciẽtibus. Arius igitur & Achillas cõiuratiõe nuper facta, Coluthi ſuperbiá, & multos deteri⁹ illo, ſecuti ſunt. Ille nãq; hos ipſos culpans, peſſimæ volũtatis ſuę inuenit occaſionẽ. Iſti verò dignam illius negotiationẽ reſpiciẽtes, nequaquã iuri Eccleſiæ ſubiacere pertulerũt, ſed ſpelũcas ſibimet latronũ ædificãtes, iuceſſabilia in eis cõciliabula celebrãt, noctib⁹ & diebus cũtra Chriſtũ agẽtes & cõtra nos, prauiſq; libidinib⁹ exercentur, qui omnẽ piã & Apoſtolicã accuſantes gloriã, Iudaico ſchemate Chriſto rebellare inſtituerũt ſibimet officinã, diuinitatẽ & æqualitatem cũ patre Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti negãtes: omnémq; eius ſalutaris diſpenſationis & humilitatis propter nos habitæ vocẽ decerpentes, prolatione harũ impietatis ſuæ prædicationem exercere nitũtur, quippe diuinitatis eius rationem & ineffabilis gloriæ, quam à principio habuit apud pa-

Arius.
Achillas.
Coluthus.

trem, penitus ententes, Paganorum & Iudæorum impiam de Christo cõfirmant sententiam, & laudem propriam (vt assolet) aucupantes, omnia quidem quæ contra nos possunt derisiones afferre negotiantur, seditionésque nobis quotidie ac persequutiones instituunt, tam iurgia proponentes per aditiones mulierum impudentium quas seducunt, quàm ipsi communi Christianitati derogantes, dum eorum iuuenculæ omnes circũeunt vicos, insuper † irrũpibilem Christi tunicam quam milites diuidere noluerunt, isti scindere præsumunt. Et nos quidem vitam ipsorum & nephanda conamina, eo quod laterent tardius cognoscentes, nunc generali decreto ab ecclesia adorante Christi diuinitatem eos expulimus. Conati tamen sunt illi discursionibus vti, & aduersum nos machinari, qui apud vnanimes comministros nostros figuram pacis & vnitatis dignitatem se exercere fingunt. Quod autem verum est, abripere quosdam eorũ ad pestem propriam per boniloquia ficta, festinant, & literas ab eis manifestans & indubitatas exigunt, vt relegentes eas seductis à se personis, sine pœnitentia eos in delictis suis faciant remanere, tanquam vnanimes habentes eadem secũ decernentes episcopos. Non enim quæ apud nos malè docuerunt & egerunt ea fatentur propter quæ etiam sunt expulsi: sed hæc aut taciturnitati cõtradunt, aut fictis ea ratiocinationibus & quibusdam obumbrationibus ſcpiunt: verisimilibus vero & pomposis corruptibilem doctrinam suam velantes eloquiis, attrahũt in deceptionem quemlibet incautum, non abstinentes etiam apud omnes nostræ pietati calumniari. Vnde contigit quosdam eorũ literis subscribentes in ecclesiam suscipi, maximo (sicuti reor) imminente periculo, præsumentibus talia comministris, eo quod neque Apostolica hoc regula patiatur, & effundunt super eos diabolicam efficaciam contra Christum. Quapropter in nullo segnis, ô chariſſimi, ad insinuandam vobis perfidiam eorũ memetipsum erexi. Dicunt enim, quia fuit aliquando, quando nõ fuit filius Dei, & postea factus est, qui prius nõ fuerat talis factus, quia & aliquãdo factus est, qualem & omnem hominé esse contigit. Cũcta enim, inquiũt, Deus ex nõ existen-

† *Irruptam Ioan. 19. c.*

cibus fecit, omnium rationalium & irrationalium creaturis miſcere volentes & filiũ Dei. Quibus verbis conſequenter aiunt eum mutabilis eſſe naturæ, virtutis malitiæque capabilem, cum ex non exiſtentibus eſſe dicatur: diuinas quippe ſcripturas quibus oſtenditur eũ ſemper eſſe, perimentes, quibúſque palàm deſignatur incõuertibilitas verbi & ſapientia atque diuinitas, quæ ſunt Chriſt⁹. Poſſumus ergo inquiunt iſti polluti, & nos fieri filij Dei, ſicut & ille. Scriptum eſt enim: Filios genui & exaltaui. Cumque illatum fuerit eis quod ſequitur, id eſt: Ipſi autem ſpreuerunt me, quod naturale non eſt Saluatoris, cum naturæ ſit immutabilis, omni reuerentia ſpoliantes ſemetipſos, aiunt: Nec aliquam habet proprietatẽ ad Deũ, ſed cùm ſit ipſe natura mutabilis, ſciuit de illo Deus præſcientia & præcontemplatione, quia cùm non eſſet ſpreturus, eligendus foret ex omnibus. *Eſa. 1. A.* Non enim, inquiũt, natura quaſi præcipuum inter alios filios aliquid habet. Nam nec naturaliter Dei filius eſt, nec aliquam habet ad Deum proprietatem, quando etiam ipſum naturæ mutabilis exiſtentem, propter moderationem, diligentiam, & & virtutem, non mutatum ad deterius, elegit Deus, cùm etſi Paulus vel Petrus ad hoc peruenisſet, nihil Ieſus poterat ab horum filiatione differre. Propter reprobationem igitur huius veſanæ doctrinæ, etiam diuinas literas reuoluentes, propoſuimus illud quod in Pſalmis de Chriſto dictum eſt: Dilexiſti iuſtitiam & odiſti iniquitatem, propterea vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ cõſortibus tuis. *Pſal. 44. b.* Quia verò filius Dei neque ex nõ exiſtentibus factus eſt, neque fuit aliquando quando nõ fuit, ſufficit nos erudire Ioannes Euangeliſta, ſcribẽs de eo: vnigenitus filius qui eſt in ſinu patris. Prouidente quippe Deo, vt oſtenderet alterutris indiuiſas res, mominauit patrem & filium exiſtentem in ſinu patris. *Ioan. 1. b.* Sed quia inter hæc quæ ex non exiſtentibus facta ſunt, verbum Dei nequaquam connumeratur: Omnia, inquit, per ipſum facta ſunt. Propriã nanque eius ſubſtantiam deſignauit dicens: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum & Deus erat verbũ. Hoc erat in principio apud Deũ. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil, quod fa- *Ioan. 1. a.*

ctum eſt. Si enim per ipſum omnia facta ſunt, quomodo qui creaturis vt eſſent donauit, ipſe aliquando nō fuit? Non enim vlla ratio eſt, vt qui facit eius naturæ ſit, cui⁹ illa quæ fiunt. Si ipſe quidem erat in principio, omnia verò per eum facta ſunt, ex nō exiſtentibus fecit: & cōtrarium videtur his quæ non exiſtentib⁹ facta ſunt, hoc quod extat, & valde diſcretū. Inter patrem ſiquidem & filium nullum demonſtratur eſſe ſpatium, nec vſque ad aliquam cogitationē hoc animæ phantaſia percipiente. Ex non extantibus autem creatus mūdus, nouellam habet ſubſtantiæ recentémque natiuitatem, à patre per filium huiuſmodi vtique ſubſtantialitatem cunctis accipientibus. Altius igitur adhuc contemplatus verbi diuinitatem, & creaturarū vniuerſam intelligentiam tranſcendentem reuerendiſsimus Ioannes genituram eius nec facturam dicere voluit, nec per elementa ſyllabarū factorem ingenitum. Vnus enim ingenitus pater. Sed quia excedit Euangeliſtarum, puto quia & angelorum perceptionem, & tranſcēdit vniuerſa vnigeniti filij ineffabilis ſubſtantia, Non ergo reor, quia de pietate cogitātes, de hac aliquid interrogare præſumant, propter quod dictū eſt: Altiora te ne quæſieris, & difficilliora te noli examinare. Nā ſicut aliarū plurimarū, & huius notitię humanæ præceptioni cęlata eſt, quale eſt apud Paulū quæ oculus nō vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparauit Deus diligētibus ſe. Sed etiā ſtellas, inquit Deus ad Abrahā, nō poteſt enumerare, neq; arenā maris, & guttas pluuię quis enumerabit? Quis ergo audeat exterius perſcrutari ſubſiſtentiā Dei verbi niſi fortè vęſan⁹ ſit? De quā ꝓpheticus ſpiritus dicit: Generationē autē eius quis enarrabit? Nā & ipſe Saluator noſter præſtare volēs omnib⁹ in hoc mūdo colūnis, hui⁹ notitiā ab eis exonerare feſtinauit, ſignificans vltra naturā eſſe omniū rerū hanc animaduerſionē, ſoli verò patri tantū adiacere hui⁹ ſciētię ſacramētū: Null⁹, inquit, nouit quis eſt filius, niſi pater: & patrē nemo nouit, niſi fili⁹. Nō reor ignorare ſapiētes, quia vęſanū eſt ſapere, ex nō exiſtētibus factū filiū, cùm vtriq; habeat tēporale principiū quod oſtēditur ex nō exiſtētib⁹ factū. Nā ſi tēporib⁹ ineſſe oporteret hoc quod aiūt, erat quā-

Eccle.3.c.

Eſa.64.b.
2.Cor.2.c.
Gene.15.b.

Eſa.53.c.

Mat.11.d.
Ioan.1.a.

do non erat,aut ſpatio ſeculi cuiuſcunque : & ſi verum eſt,quia omnia per ipſum facta ſunt: palàm eſt quia omne ſeculum, & tẽpus,& ſpacia, & aliquando, inter quæ reperitur quod aiunt , fuit quando non fuit, per ipſum facta ſunt . Et quomodo nõ eſt incredibile, eum qui & tempora fecit,& ſecula,& momẽta, inter quæ eſt illud, fuit quãdo non fuit,dicere aliquãdo non fuiſſe ? Stultũ enim eſt,& omni peccato plenum,eum qui cauſa eſt alicuius, enndem poſteriorem dicere illius genitura,cuius cauſa eſt.Prȩcedit enim ſecũdum eos ſapientia Dei,quę creauit vniuerſa,illud ſpatium, in quo dicũt nõdum factum filium à patre , mentiente ſecũdum eos ſcriptura, quæ dicit , primogenitum eum eſſe vniuerſæ creaturæ. Conſona ſiquidem iſtis clamat & magniloquus Paulus, dicẽs de eo:Quem poſuit hæredem omnium,per quem & ſecula fecit.Sed etiam in ipſo creata ſunt omnia quę in cœlis & quæ in terra viſibilia & inuiſibilia,ſiue principatus, ſiue poteſtates, ſiue dominationes , ſiue ſedes, omnia per ipſum & in ipſo creata ſunt , & ipſe eſt ante omnia . Cùm ergo impia eſſe mõſtretur argumentatio, qua dicũt ex non exiſtentib. factum,neceſſe eſt patrem ſemper eſſe patrem. Eſt enim pater ſemper filio prȩſente,propter quem appellatur Pater: ſemper ſibi prȩſente filio,ſemper eſt pater perfectus, & ſine defectione cõſiſtens,nõ temporaliter, neq; ex ſpatio, neque ex nõ exiſtentibus generãs vnigenitum filium.Quid autem amplius ſit ſceleſtum, quàm dicere non fuiſſe aliquãdo ſapientiam Dei? quæ dicit : Ego eram apud eum coaptãs, ego eram cui adgaudebat: aut dicere virtutem Dei aliquãdo non extitiſſe? aut verbũ eius accepiſſe principiũ: aut alia ex quib.filius agnoſcitur & figuratur pater? Nã qui ſplẽdorem gloriæ non dicit extare , vnà perimit & principale lumẽ cuius ſplendor eſt . Si autem & imago Dei nõ fuit ſemper, patet quia nec cuius imago eſt: ſed etiam cùm nõ eſt figura ſubſiſtẽtiæ Dei,vnà perimitur, & ille qui in omnibus ab eo figuratur. Ex quo apparet filietas Saluatoris noſtri, nullam habens cõmunionem ad cęterorum filietatem.Quemadmodũ enim ineffabilis eius ſubſiſtentia incõparabili excellentia trãſcendere probatur vniuerſa,quibus ipſe donauit vt ſint : ita &

Coloſ.1.b
Heb.1.a
Prou.8.c
Heb.1.a

filietas eius naturalis exiſtẽs paternę diuinitatis,ineffabili ſublimitate differt ab eis qui per eum in adoptionem adoptati ſunt filij. Is enim incõuertibilis exiſtens, natura perfectus eſt,eo nihil in omnibus egens. Hi verò in vtroq; mutabilitati ſubditi egent eius auxilio. In quo enim proficere poterit ſapientia Dei,aut in quo eius veritas augeatur? Aut Deus verbũ quomodo poteſt meliorari,cùm ſit vita verúmq; lumen? Si autẽ hoc eſt, quãtò magis væcors eſt dicere,ſapiẽtiam aliquando aut dei virtutem fuiſſe infirmitatis capabilem, aut irrationabilitatis verbũ,& per hoc rationem obſcuratam, aut verò luminis tenebras eſſe permixtas, Apoſtolo dicẽte: *2.Cor.6.c.* Quæ communio luci ad tenebras? aut quæ concordia Chriſti ad Belial? Necnon & Salomone clamãte, impoſſibile eſt vel vſq; ad opinionem inuenire vias ſerpentis ſuper petram, quæ ſecũdum Paulum Chriſtus eſt? Porrò creaturæ eius homines & angeli benedictiones acceperunt, virtutibus proficere cõtendentes mandatiſq; legitimis quatenus nõ peccarent Dominus verò noſter naturaliter filius patris exiſtens, ab omnib. adoratur. Illi deponentes ſpiritũ ſeruitutis, ex bonis operibus & profectu ſpiritum filiationis accipientes, per naturalem filium adiuti, fiũt & ipſi adoptionis filij. Iſtius autem *Prou.30.c* priam & naturalem præcipuámque filiationem Paulus etiam manifeſtauit de Deo dicẽs: Qui proprio filio nõ *Rom.8.f* pepercit, ſed pro nobis, id eſt, qui natura nõ ſumus filij, tradidit illum. Ad diſtinctionem nãque non propriorum, illum propriũ filium eſſe dixit: In euangelio nanque. Hic eſt filius, inquit, meus dilectus, in quo bene cõplacui. In pſalmis verò Saluator ait: Dominus dixit ad *Matth.3.d* 17.a *Marc.1.b* 9.a *Luc.3.c* *Pſal.2.b* me, filius meus es tu. Germanitatem naturæ declarans, ſignificat non eſſe eius naturales quoſlibet alios filios *Pſal.109.b* præter iſtum. Quid etiam quod ait: Ex vtero ante luciferum genui te? Nónne clarè naturalem demõſtrat paternæ generationis filiationem, quam nõ morum diligentia & exercitatione prouectus, ſed proprietate naturæ ſortitus eſt? Vnde & intrãſgreſſibilem habet filiationem, vnigenitus patris. Rationabilium verò filiationem nõ eis naturaliter exiſtentẽ, ſed opportunitate morum, & dono Dei etiã mutabilem ratio nouit. Videntes

enim,inquit,filij Dei filias hominũ,acceperunt sibi vxo
res ex ipsis. Et iterum: Filios genui,& exaltaui,ipsi ve- *Gene.6.a*
rò me spreuerunt, per Esaiam Deum dixisse didicimus. *Esa.2.a*
Multa dicturus dilectissimi transeo , onerosum esse pu-
tans plurimis verbis vnanimes admonere doctores. Vos
enim ipsi estis diuinitus eruditi,non ignorãtes quia do-
ctrina quæ nuper cõtra pietatem surrexit ecclesiasticã,
Hebionis est, & Artemonis, & zelus Pauli Samosateni *Hebion.*
de Antiochia, synodali omniũ episcoporum iudicio ab *Artemon.*
ecclesia pulsi. Cui succedens Lucianus,extra synagogas *Paulus Sa*
mansit trium episcoporũ plurimo tempore . Quorum *mosatenus.*
impietatis fecem sorbentes isti , nũc nobis de non exi- *Lucianus.*
stentibus illorũ plantationes abscõsas pullulare fecerũt
Arius & Achillas, & cum illis cõcilium malignantium: *Arius.*
& nescio quomodo in Syria tres ordinati episcopi,eo q̃ *Achillas.*
consenserint eis, & ad peiora flammati sint. De quibus
sentẽtia in vestra sit probatione reposita, qui salutaris
passionis humilitatem & exinanitionem, voluntariam
paupertatem &voces quas ꝓpter nos Saluator susceꝑit,
memoria retinetis. Igitur ad ostensionẽ supernæ & an-
tiquæ diuinitatis eius hæc cõgruunt,significãtiúsq; ser-
monibus naturalis eius gloria & imperium,& apud pa-
trem mãsio clarius explicatur . Quale est illud : Ego & *Ioan.10.f*
pater vnum sumus,nõ patrem semetipsum appellãs,ne-
que substantialiter duas naturas, quæ est vna, declarãs,
sed quia paternam seruandi plenitudinem filius habet
perfectè naturam , per omnia similitudinem patris ge-
rens,& immutabilis imago eius existẽs, atq; principalis
causæ expressa figuratio. Vnde etiam tunc Philippo cu-
pienti videre patrem, Dominus sine inuidia se demon-
strat. Nam cùm diceret: Ostẽde nobis patrem,ait: Qui *Ioan.14.b*
videt me,videt & patrem: tãquam per speculũ sine ma-
cula , & animatum per diuinam eius imaginem cõtem-
plaretur patrem , quem similiter in Psalmis sanctissimi *Psal.35.*
viri canũt , dicentes : In lumine tuo videbimus lumen.
Quapropter & qui honorat patrem, honorat & filium:
& qui honorat filium,honorat & patrem,& rectè. Om-
nis nãque vox impia,quę in filio dici prę̃sumitur,ad pa-
trem quoq; refertur. Sed mirũ non est,quod scripturus
sum ô charissimi,si falsas aduersum me derogationes,&

cõtra piiſſimum noſtrum populum delatas inſinuo. Hi enim qui contra deitatem filij Dei caſtra conſtituunt, neque cõtra nos ingratas calumnias exercere formidãt, quoniam nec priſcorũ quempiam dignatur ſibimet cõparare,neq; præceptorib⁹ ſe,à quib.nos ab infantia eruditi ſumus æquari patiũtur, neq; cõminiſtrorum quenquam nunc vbicũque conſiſtentium in menſura ſapientiæ reputant,quaſi ſoli ſapientes,& nihil habẽtes,atque nouorum dogmatum inuentores: & quibus ſolis reuelata ſint, quæ à nullo altero ſub ſole intellecta noſcuntur. O ſceleſta ſuperbia,immenſa væſania,vanæ gloriæ furor,ſapientia Satanæ in animas eorũ nequiſſimas vehementer inſiliens.Non deterruit eos antiquarum ſcripturarumDeo amabilium explanatio,non cõminiſtrorum conſors reuerentia de Chriſto ferocitatem eorum manſuefecit, quorum ſceleſta opera nec dęmones ferre patiuntur, quãdo vocem blaſphemam cõtra filium Dei promere non pręſumũt.Hæc igitur iacula ſecundũ pręſentem virtutem dirigantur aduerſus eos,qui inerudita materia cõtra Chriſtum exacuũtur ad bellum,& aduerſus pietatem eius calumnias inferre cõtendunt. Aiunt enim nos aduerſantes fabulas, ex quibus inuentum eſt dici, ex nõ extantibus impiam & non ſcriptam contra Chriſtum blaſphemiam prædicare, id eſt duo ingenita: ipſi potius duorum alterum neceſſario eſſe oportere dicentes ineruditi,aut ex nõ extantibus filium eſſe ſapiẽdum, aut indubitanter dicere ingenita duo. Ignorãtes imperiti, quia multũ eſt inter patrem ingenitum, & ea quæ ab eo ex nõ extantibus ſunt creata rationalia & irrationalia,quorũ media exiſtens natura vnigenita, per quam vniuerſa ex nõ extantibus fecit pater Dei verbi, ex ipſo verò patre natiuitatem habet, ſicut & ipſe Dominus alicubi teſtatus eſt,dicẽs: Qui diligit patrem,diligit filium qui ex eo natus eſt. De quib⁹ nos ita credimus,ſicut apoſtolicæ placet eccleſiæ, in vnũ ingenitum patrem, nullam habẽtem cauſam vt eſſet,incõuertibilẽ & immutabilem, ſemper idem & ſimiliter ſe habẽtem, nec proue&um,nec imminutionem recipientem, legis, prophetarũ, euangeliorúmq; datorem. Patriarcharũ & apoſtolorum dominũ,omniúmq; ſanctorum, & in vnũ

dominum Ieſum Chriſtum filium Dei vnigenitum, natum non ex nō extante, ſed extante patre, non ſecūdum corporum ſimilitudines inciſionib⁹ aut diuiſionum effluxionibus, ſicuti Sabellio & Valentino placet, ſed ineffabiliter & inenarrabiliter ſecūdum eum qui dixit (ſicut ſupra poſuimus) Generationem eius quis enarrabit? ſubſiſtentia videlicet eius omni creatæ naturæ imperſcrutabili exiſtente, ſicut & ipſe pater imperſcrutabilis eſt, eo quòd non capiat rationalium natura ſcientiam, qua pater genuit Deum. Quod quidem nō à me cōuenit diſcere, viros ſpiritu veritatis impletos. Erudiente quippè nos Chriſti voce, qua dicit: Nullus nouit quis eſt pater, niſi filius: & nullus nouit quis eſt filius, niſi pater: & aſſerēte eum inconuertibilem & immutabilem, ſe ſicut patrem nihil egētem, perfectū filium, æqualémque patri ſoli ingenito. Imago enim eſt integerrima & immutabilis, patris, & omninò imaginem cōuenit eſſe plenam, per quam non deſit aliquid ab æqualitate eius cuius imago eſt, ſicut ipſe Dominus docuit, dicēs: Pater meus maior me eſt: ſecundum quod ſemper etiam eſſe filium ex patre credimus. Splendor enim eſt gloriæ, & figura paternæ ſubſtātiæ. Sed nullus hoc, ſemper, ad ſuſpicionem ingeniti ſumat, ſicut putāt qui ſenſus animæ cæcatos habēt. Nam neq; erat, neque ſemper, neq; ante ſecula, idem eſt quod ingenitū, ſed nec quilibet humanus intellectus ab hominib. nominatus indicare valet hoc quod dicimus ingenitū, ſicut & vos eſtimare credo, & de omnium veſtrorum cōfido propoſito, nullo modo quibuſlibet nominib. ingenitū declarantium. Videtur enim hæc nomina veluti tēporum eſſe productiua, dignè tamē ipſius vnigeniti diuinitatem, & veluti dicā antiquitatem nequaquam ſignificare valētia, cùm ſancti videlicet viri ſecundum ſuam vnuſquiſque virtutem ſacramētum hoc aperire conati ſint, veniam poſcētes ab auditoribus per ſatisfactiones rationabiles, dicendo de ſe: Protulimus quod pertingere præualuimus. Si quid autem vltra hominē expectāt, quicunq; viri & ad maius innitūtur, eloquiū illud quod ait: Ex parte cognoſcim⁹, iam putātes eſſe deſtructū, palàm eſt quia multū ſpe ſua deficiūt. Igitur erat, & ſemper, & ante ſecula, quodcūq;

Sabellius Valētinus.
Eſa.53.c
Mat.11.d
Ioan.14.d
Heb.1.a
Semper. Erat Ante ſecula.

sit, non tamen est ingenitum. Ergo ingenito quidem patri propria dignitas est seruanda, nullam dicētes causam fuisse vt esset: filio verò congruus distribuatur honor. Sine principio enim à patre sciamus eius esse natiuitatem, culturam ei (sicut prædiximus) tribuentes piè, atque cum bona opinione super eo, erat, & semper, & ante secula, prædicantes, diuinitatē quippe eius perscrutantes, sed imagini & perscrutationi patris perfectam æqualitatem per omnia deuouētes. Proprium verò solum dicentes patris, quod ingenitus est, cùm & ipse Sal-
1.Cor.13.d uator dixerit: Pater maior me est. In hac itaque pia de patre filióque sentētia, sicut nos diuinæ scripturę docēt, vnum sanctum spiritū confitemur, qui repleuit & veteris testamenti sanctos homines, & noui sacratissimos præceptores: in vnam & solā catholicam apostolicámque semper ecclesiā, quæ & inuincibilis est, licet omnis mundus aduersus eam pugnet, & victrix totius aduersæ impietatis existit, securos nos faciēte patrefamiliās ei⁹,
Ioan.14.d cùm clamat: Habete fiduciam: Ego vici mundum. Hoc nouimus actum post resurrectionem à mortuis, quorū primitię factus est dominus noster Iesus Christus carne vera indutus, & non putatiuè ex Dei genitrice Maria, qui in nouissimis temporibus pro damnatione peccati ad humanū genus aduenies, crucifixus & mortuus est, sed non propterea diuinitate sua minor factus. Resurrexit enim à mortuis, assumptus in cœlum est, sedet ad
Ioan.16.g dexteram maiestatis. Hæc igitur ex parte hac epistola figuraui, onerosum credens singula sub scrupulositate conscribere, eo quòd sciam sanctum studium vestrū talia non latere. Hæc docemus, hæc etiam prædicamus, hæc sunt Apostolicæ ecclesiæ dogmata, pro quib. etiam morimur, & destruere ea volentes, nullatenus formidamus. Qui licet verberibus nobis extorqueant, non tamen spem non auersamur nostram. Horū igitur aduersarij, id est, Arius, & Achillas, & qui cum eis sunt veritatis inimici, ab ecclesia procul sunt expulsi, alieni facti à pia doctrina nostra, secūdum beatum Paulum dicētem:
Galat.1. Quicunque vobis annūciauerit præter id quod accepistis, anathema sit, licet angelum de cœlo esse se fingat. Sed etiam si quis aliis sermonibus Domini nostri Iesu

Chriſti & doctrina quæ ſecũdum pietatem eſt, inflatur, nihil ſciens, & reliqua. Hos igitur anathematizatos à fraternitate, nullus veſtrum ſuſcipiat, aut habere patiatur ea quæ ab eis dicũtur vel conſcribũtur. Cũcta enim velut magi homines mentiuntur, quia veritatem loqui non poſſunt. Circumeunt denique ciuitates, nihil ſtudentes aliud, quàm vt amicitiarum ſchemate, & nomine pacis per figmẽta & blandimẽta literas dent & accipiãt, vt errare faciant per hæc deceptas à ſe mulierculas. Hos ergo qui cõtra Chriſtum tanta præſumunt, quíq; Chriſtianitati tã publicè derogauerũt, qui inter iudicia perſecutiones nobis, quantum in ipſis eſt, excitare non ceſſant, & inffabile ſacramentum natiuitatis Chriſti eneruare moliũtur, auerſamini dilectiſsimi, & vnanimes atque cõcertatores nobiſcum contra eorum væſanã eſtote præſumptionem, ad ſimilitudinem cõminiſtrorũ noſtrorũ qui indignati ſunt, & aduerſus eos mihi ſcripſerunt, & in Tomo quẽ etiam vobis direxi per filiũ meum † Archidiaconum ſubſcripſerunt, tam totius Ægypti & Thebaidis, quàm Libyæ ac Pentapolis, Syriæ, Lyciæ, Pãphyliæ, Aſiæ, Cappadociæ ſacerdotes, aliarúmq; prouinciarum, ad quorũ inſtar etiam vos cõfido eũ ſuſcipere. Multis itaq; mihi contra nocentes remediis exiſtentib. etiam hoc inuentum eſt vtile medicamen, quia conuertuntur ſeducti ab eis populi, nunc noſtris ſacerdotibus obediẽtes, & ad pœnitẽtiam per eos accedere feſtinantes. Salutate ad inuicem fraternitatẽ quæ apud vos eſt. Valere vos in domino opto chariſsimi. Sunt autem qui anathematizati ſunt, ex preſbyteris quidem Arius, ex diaconibus autem Achillas, Euzoius, AEthalis, Lucius, Sarmatus, Iulianus, Menas, alter Arius, & Helladius.

† *Al. Architũ diaconum.*

Conſona his direxit & Philogonio Antiochenę Præſuli ciuitatis & Euſtathio, qui tunc Berrhœẽſem gubernabat eccleſiam, & aliis Apoſtolicorum dogmatum defenſoribus. Sed neque Arius quieſcere paſſus eſt: ſcripſit enim & ipſe cõcordib. ſuis. Quod verò nihil falſi cõtra eum ſcripſerit ſacratiſsimus Alexander, ipſe Arius literis ſuis ſcriptis ad Nicomediẽſem Euſebiũ proteſtatus eſt. Quam Epiſtolã inſerere nõ omitto, vt cõmunicatores impietatis eius ignorãtibus poſſim facere manifeſtos.

Epiſtola Arij ad Euſebium. CAPVT XV.

DOMINO deſiderabiliſsimo homini Dei fideli, orthodoxo Euſebio, Arius qui perſecutionem ab Alexandro Papa patitur iniuſtè propter omnia vincentẽ veritatem, quã tu quoq; defendis, in Domino ſalutẽ.

PAtre meo Ammonio veniente ad Nicomediam, rationabile iudicaui te ſalutare per eũ, ſciẽs dilectionem pariter & affectum, quem circa fratres propter Deũ habere dignoſceris. Vehementer nos vaſtat atq; perſequitur, & omnem benignum animum mouet aduerſum nos epiſcopus, ita vt etiã de ciuitate nos expulerit veluti homines ſine Deo: quoniam non cõcordamus ei publicè dicenti: Semper Deus, ſemper filius: Simul pater, ſimul filius: Coexiſtit ingenito Deo filius. Sẽper genitus eſt. Ab ingenito genitus eſt. Neq; cogitatione, neq; atomo aliquo præcedit Deus pater. Sẽper filius ex ipſo Deo eſt. Et quoniã Euſebius frater tuus Cæſarienſis, & Theodotus, & Paulinus, & Athanaſius, & Gregorius, & Aëtius, & omnes per Orientem dicunt, quia præexiſtit Deus filio ſine principio, anathema facti ſunt, prẽter ſolum Philogonium, & Hellanicum, & Macariũ homines hæreticos, ineruditos, quorũ alij quidem dicunt filium eructuationẽ, alij verò propoſitionem, alij coingenitũ. Quas impietates nec audire poſſumus, licet innumeras mortes nobis minentur hæretici. Nos autem quoniam dicimus, & ſapimus, & docuimus, & docemus, quia filius nõ eſt ingenitus, nec ingeniti pars vllo modo, neque ex aliquo ſubiecto: ſed quoniam voluntate & conſilio ſubſiſtit ante tempora, & ante ſecula plenus Deus, vnigenitus, inconuertibilis: & antequam generaretur aut crearetur, aut prædeſtinaretur, aut fundaretur, non erat: ingenitus enim, nõ erat, perſecutionem patimur, quia diximus: Principium habet filius, Deus autẽ ſine principio eſt: & quia diximus, Ex non extãtib. eſt (ſic autẽ diximꝰ ſecũdum quod nec pars Dei eſt, nec ex aliquo ſubiecto) propterea perſecutionem patimur. De cætero tu noſti. Valere te in Domino opto, memorem tribulationum noſtrarum Collucianiſta verè εὐσεβῆ, id eſt, pie.

Prouerbiũ.

Euſebius itaque Cæſarææ erat epiſcopus, Theodorus

Laodicææ, Tyri Paulinus, Athanaſius Anazarbi, & Gregorius Beryti, Aëtius autẽ Lyddæ. Lydda verò eſt, quæ nunc Dioſpolis appellatur. Hos ergo Arius cõcordes ſe habere gloriabatur. Hoſtes autẽ vocauit, Philogonium Præſulem vrbis Antiochenæ, Hellanicum Tripoleos, & Macarium Hieroſolymorum, aduerſus eos ſarciẽdo calumnias, quoniam æternum & ante ſecula filiũ, & cum patre æqui honoris, eiuſdémque ſubſtantiæ prædicabãt. Hanc igitur Euſebius dum ſuſcepiſſet epiſtolam, & ipſe venenum ſuæ impietatis euomuit, ſcripſitque hoc modo Paulino epiſcopo Tyri.

Philogonius.
Hellanic⁹.
Macarius.

Epiſtola Euſebij ad Paulinum epiſcopum Tyri.

CAPVT XVI.

DOMINO MEO PAVLINO,
Euſebius in Domino ſalutem.

NEque domini mei Euſebij ſtudiũ pro veritate verbi tacitũ eſt, ſed vſque ad nos peruẽnit, neq; tuũ domine ſuper hac cauſa ſilentium. Et vt conſequens erat, de domino quidẽ meo Euſebio lætati ſumus: de te verò triſtamur, arbitrãtes taciturnitatẽ tanti viri noſtrã eſſe deuictionem. Quapropter rogo te, ſcientem quoniam indecens eſt virum ſapientem alia ſapere, & tacere veritatem, vt ſpirituali ratione cõmotus ad conſcribendũ, de huiuſmodi rebus incipias, cùm & tibi ſit vtile, & audiẽtibus te: maximè dum per conſequentiã ſcripturæ & veſtigia ſermonum eius & voluntatis ſcribere volueris. Quoniam neq; duos ingenitos audiuimus aliquando, neque vnũ in duos diuiſum. Neque corporale aliquid paſſum eſſe didicimus, aut credidimus, domine meus: ſed vnũ quidem ingenitum, vnũ verò ab eo vere, & non ex eius ſubſtantia factũ, & (vniuerſaliter dicendum) neq; aquam cum ingeniti natura participantem, aut exiſtentem ex eius ſubſtantia, ſed factum perfectè, aliud natura atque virtute, quantũ attinet ad integram ſimilitudinẽ, affectum, poteſtatémq; factoris, factũ ſcilicet inenarrabiliter: quod etiam cogitationi nõ ſolùm humanæ, ſed etiam quæ vltra omnes homines eſt, incõprehenſibile iudicamus & credimus. Et hæc quidem non rationibus noſtris obſtricti, ſed ex ſcriptura ſancta

discentes, dicimus creatum esse & fundatum & genitum substantia, & incõuertibili & ineffabili natura, similitudine factoris, sicut ipse Dominus ait: Dominus creauit me initio viarũ suarum, in opera sua, & ante secula fundauit me, ante omnes colles genuit me. Si autem ex eo, hoc est, ab eo erat, quasi pars eius vel ex fluxu substãtiæ, nequaquam creatus aut fũdatus esse diceretur. Neq; tu ignoras hoc, domine vere, quia quod ex ingenito cõsistit, creatum iam ab alio quàm ab eo, aut fundatum nõ erit: ab initio ingenito eum dicere, ostensionem quandam præber, quasi ex paterna substantia sit natus, & habeat ex eo æqualitatem naturæ. Scimus enim quia non de eo solo genitũ dicit scriptura, sed etiam de dissimilib. ei natura per omnia. Nã & de hominibus ait: Filios genui & exaltaui, ipsi verò me spreuerũt. & iterum: Deum qui te genuit, dereliquisti, & oblit' es domini creatoris. Et in aliis quidem ait: Qui peperit guttas roris, nõ naturam ex natura narrans, sed vniuscuiusque creaturę ex eius volũtate natiuitatem. Non enim ex eius substantia sunt: sed omnia volũtate eius facta, sicuti facta sunt. Ille siquidem Deus est, hæc autẽ ad similitudinem eius verbo similia futura, secundum spontaneum motum facta. Et omnia quidem per eum à Deo facta, cũcta tamen ex Deo. Quæ percipiens & exponens secundum datam tibi diuinitus gratiam, scribere domino meo Alexandro festina. Confido enim, quia si scripseris illi, cõuertetur. Saluta omnes qui in domino sunt. Valentem te, & pro nobis orantem gratia Dei custodiat Domine.

Prou. 8. c

Esa. 1. a
Deut. 32. c
Iob 38. c

SOCRATES.

De potentia Eusebij Nicomediensis.

CAPVT XVII.

TAlia & isti alterutris scribebant, contra veritatem se armantes ad prælium. Et peius fiebat malum ad contentionis incẽdium, per eos qui hæc scripta suscipiebant. Cõsentientes igitur Alexandro etiã in eius tomo subscribebãt, alij verò contraria faciebant. Præcipuè verò mouebatur ex aduerso Nicomediẽsis Eusebius, quoniam in epistola sua grauiter eius memoriã fecerat Alexander. Poterat autem illo tempore plurimũ Eusebius, quia

Eusebius Nicomediensis.

quia tunc Imperator Nicomediæ morabatur. Nam ibi ante paululum temporis Diocletianus,& qui circa eum erant,Regalia conſtituerant. Propterea ergo multi epiſcoporum obediebant Euſebio. Et ille frequẽter ſcribebat, Alexãdro quidem, vt deferens quæſtionẽ quæ moueret tumultum, ſuſciperet Arium & ſequaces eius: per ciuitates autem diuerſis epiſcopis, ne conſentirent ſcriptis Alexandri. Vnde omnia erant valde turbata. Non enim ſolũmodo eccleſię præſules ratiocinationib.inter ſe certare videbãtur,ſed etiam populus diuiſus erat. Alij namque iſtis,alij verò cõſentiebant illis. Et ad tantum cauſſa venit incẽdium, vt in publico & in ipſis theatris Chriſtianitati derogaretur. Hi quidem in ipſa Alexandræa poſiti,tãquam iam victores de ſupetioribus perſequutionibus facti,potius armabãtur,legationémq; mittebant ad prouinciales epiſcopos:hi verò in alteram diuiſi partem,illorum ſimili ſeditioni communicabant.

Potentia epiſcopi ex loco.

Diſſidium eccleſiarũ. Viriq; volebãt videri victores.

De Melitianis,& quomodo ſint ab eccleſia ſegregati,quia nolente Alexandro Arium ſuſcipere,per diuerſa loca Ariani concilia celebrabant.

CAPVT XVIII.

MIſcebãtur igitur Arianis Melitiani, qui dudũ fuerant ab eccleſia ſegregati. Qui verò ſint iſti, dicendum eſt, Sub Petro Alexandrinæ ciuitatis epiſcopo, qui ſuſcepit Diocletiano imperãte martyrium,Melitius quidam epiſcopus vnius ciuitatis Ægyptiorũ depoſitus eſt, & propter multas alias cauſſas, & maximè quia in perſequutione fide negata ſacrificauerat.Ergo damnat9 multos habuit ſequaces,& hæreſiarches factus eſt eorũ, qui hactenus ab eo in Ægypto Melitiani vocãtur,nullã iuſtitię ſatisfactionem habẽs,cur remanſerit ab eccleſia ſeparatus. Dicebat quidem iniuriã ſe eſſe paſſum,& obloquebatur ſæpius, derogabátque Petro. Sed Petrus in perſecutione,percepta martyrij palma defũctus eſt. Iſte verò retulit detractiones in Achillam, qui poſt Petrum ſuſcepit epiſcopatum,& rurſum in Alexãdrum,qui poſt Achillam noſcitur ordinatus. Inter hæc igitur ſuperuẽnit quæſtio Ariana, & Melitius vnà cũ ſuis defendebat Arium, cõſpiratione facta cum eo aduerſus epiſcopum.

Melitiani. Ann.do. 315. Melitius.

Quibuscunque enim prauа videbatur Arij secta, suscipiebant super Ario Alexandri sententiam, tanquam iustum cõtra consentaneos Arij, eius videretur esse decretum. Scribebant autem, & qui circa Eusebium Nicomediæ erant, & alij quibus Arij opinio complacebat, quatenus solueretur quidem præmissa damnatio, & in ecclesiam damnati reducerentur, quasi nihil mali profiterentur. Sic itaque diuersis epistolis ad Alexandrinum episcopum destinatis, fecerũt harum epistolarum collectiones. Arius quidem earum quæ pro se erant, Alexander autem contrarium. Et hinc occasio cõtentionis obortа est hæresibus, quæ nunc vbique circumuolant, hoc est, Arianorum, Eunomianorum & quicunque nomen habent à Macedonio. Singuli namque horum ipsis epistolis testibus vsi sunt, in defensionem hæresis suæ.

Quomodo fautores Eusebij congregauerint concilium in Bithynia.

CAPVT XIX.

SOZOMENVS.

Alexander inexorabilis. Arianorum concilium apud Bithynium.

CVm verò sæpe supplicantes Alexandro qui circa Eusebium erant, non inclinassent eum, tãquam iniuriam passi malignabantur, & actiores ad roborãdum Arij dogma sunt facti: conciliúmque in Bithynia colligentes, scripserunt episcopis vniuersis, vt tanquam rectè credentibus communicarent Arianis, & agerent vt Alexander quoque cõmunicaret eis. Dúmque eorum studium defecisset, Alexandro nequaquam cõsentiente, legatione fungitur Arius apud Paulinũ Tyri episcopum, & Eusebium Pamphili pontificem Cæsaræ Palæstinæ, & Patrophilum Scythopoleos, petés vnà cum suis, vt iuberetur cum populo, qui cum eo erat, solénia sacramenta ecclesię celebrare, tanquam ipse prius presbyterorum habuisset officium. Esse decens consuetudinem in Alexandria (sicut etiam nũc) vt vno existente super omnes episcopo, presbyteri seorsum ecclesias obtinerent, & populus in eis Collectas soléniter celebraret. Tũc illi vnà cum aliis episcopis in Palæstina congregati, tale decretum super petitione Arij protulerũt, iubentes eos Collectas exercere, sicuti prius, esse tamen subditos Alexandro pontifici, & deprecari semper, vt eius pace & cõmu-

Episcopus. Presbyteri.

nione fruerentur. Cúmq; etiam in AEgypto multis conciliis celebratis hæreſis pullularet, ita vt ad regalia vſq; peruenireț,non mediocriter Cõſtantinus Imperator affligebat, eo quod religione nuper inchoante creſcere, multos à Chriſtianitate dogmatum diſcordia auocaret. Et propterea culpabat & Arium & Alexandrum, eíſque ſcribens arguebat, quia cùm latere potuiſſet hæc quæſtio, eam deduxiſſent ad medium, & vehementi ſtudio contentiones mouiſſent: quæ nec quærenda erat, nec ab initio cogitanda, aut cogitata potius taciturnitati iure tradenda, cum vtique ab alterutris non ſeiungi potuiſſent, licet ex aliqua parte dogmatis diſſonaret. Alexandro ſiquidem & Ario, aliquando culpans, aliquãdo ſuadens, talia ſcripſi, quarum literarũ partem hic poni non eſt incongruum. Tota enim epiſtola in libris Euſebij poſita eſt in vita Conſtantini.

Opus Euſebij Pamphili de vita Cõſtantini Augu.

SOCRATES.

Epiſtola Conſtantini principis ad Alexandrum pontificem Alexandrinum.

CAPVT XX.

VICTOR CONSTANTINVS MAximus, Pius, Alexandro & Ario.

DIdici natam præſentis quæſtionis originem, quando tu (ô Alexander) à preſbyteris requirebas, quid vnuſquiſque eorum de quodam loco in lege cõſcripto, magis autem pro vanæ cuiuſdam quæſtionis parte ſentiret. Túque ô Ari, quod neq; principio cogitari debuerat, aut cogitatum taciturnitati tradi potius cõpetebat, illud improuidè protinus obieciſti: vnde diſcordia inter vos emergente myſteria contemnuntur. Sanctus verò populus in vtraque diuiſus, cõmunis corporis cõgruentia ſeparatur. Ergo vterque veſtrum ex æquo voluntatem præbens, in quo vos cõfamulus veſter iuſtè monet, obediat. Hoc itaque neque requirere dignum eſt, neq; de talibus reſpondere, quærentibus. Huiuſmodi enim quæſtiones, quæ non alicuius legis neceſsitate proponuntur, inutilis vacationis tempus exquirunt. Et licet cauſſa cuiuſpiam naturalis exercitij fiant, tamen debe-

pius eas intra ſenſum claudere, & non promptè in publica conciliabula deportare, nec omnium auribus inconſultè committere. Quantus enim eſt vnuſquiſque hominum, vt poſſit ita magnarum rerum & valde difficilium virtutem, aut ad perfectum inſpicere, aut interpretari digne? ac ſi quis hoc facere, difficile tamẽ poſſit, quantæ parti populi ſuadebit? Aut quis tantarum quæſtionum ſubtilitates extra lapſus ſui periculum ſuſtinebit? Ergo fugienda ſunt in talibus multiloquia, ne fortè dum infirmitate noſtrę naturæ minimè quod proponitur explicatur, mente diſcentium auditorum pro tardiori intellectu ad perfectam quæſtionis perceptionem peruenire non valente, ad neceſsitatem blaſphemię aut ſchiſmatis populus adducatur. Quapropter & interrogationes incautæ, & reſpõſiones improuidæ, æquam alterutris veniam tribuãt ex vtroque. Nõ enim pro ſummo legis mandato, apud vos occaſione certaminis inflammata eſt, neque noua quædã pro Dei religione hæreſis introducta, ſed vnam eandémque rationem habetis, ſicut etiam vnum cõmunionis ſignum. Vobis enim inter alterutros pro paruulis & valde modicis contendentibus cauſsis, tãtum Dei populum, quem veſtris orationibus & prudentia conuenit gubernari, diſcordare nec decet, nec omnino phas eſſe, credibile eſt. Vt autem paruo quodam exemplo ſapientiam veſtram commoneam: Noſtis etiam ipſos philoſophos, quia in vno quidem dogmate cuncti conſentiunt, cùm verò in quadam ſententię parte diſcordant, licet diſciplinæ virtute ſeparentur, tamen ad inuicem corporis vnitate conſpirant. Cùm hæc ita ſint, quanto potius iuſtum eſt vos magni Dei miniſtros in volũtate religionis alterutris eſſe concordes. Cõſideremus itaque ratione maiori, & ampliori intelligẽtia cogitemus, ſi rectè ſe habeat propter parua & vana ſermonum certamina fratres fratribus inſultare, & honorem concilij per vos impia contẽtione diſcerpere, dum adinuicem pro ſic paruis & nequaquã neceſſariis litigatis. Vulgaria ſunt hæc, & infantum magis fatuitatibus commodanda, quàm ſacrorum virorum & prudentium intelligẽtiæ cõſona. Recedamus ergo volentes à tentationibus diabolicis. Magnus noſter Deus

Signũ communionis.

Saluator vniuerſorum, cõmune omnibus lumen effulſit, cuius prouidentia hoc meum miniſtri Dei ſtudiũ ad perfectionem venire permittite, vt vos illius populum mea allocutione, & miniſterio,& monitionis inſtantia, ad ſynodalem poſsim reuocare cõmunionem,quia (ſicut dixi.) Vna quædam in vobis eſt fides, & vnus ſecundum vos hæreſeos intellectus,legíſque præceptum cum ſuis partibus in vnius voluntatis propoſitum tẽdit.Hoc ergo quod vobis inter alia cõtentionem excitauit,quoniam nõ attinet ad totius legis virtutem, ſeparationem quandam & ſeditionem inter vos non debet efficere. Dico autem hæc non tanquam cogens vos omnib.modis huic ſatis optimæ & qualiſcunque ſit cõſentire quęſtioni: poteſt enim & honor Cõcilij à vobis integer cuſtodiri, & vna atque eadem omnibus communio cõſeruari, licet aliqua in vobis particulariter ad inuicem pro paruo quodam contentio generetur: quoniam non omnes in omnibus idem volumus,neq; vna in nobis natura verſatur, aut voluntas vna cognoſcitur. De diuina ſiquidem prouidẽtia vna quædam in vobis ſit fides, vna prouidentia, vnus in Deo ſenſus. Quæ verò pro his friuolis quæſtionibus inter alterutros diſputata ſunt,licet non in vnam ſententiam colligãtur, manere tamen intra ſenſum debent,mentis ineffabilitate ſeruata. Communis autem charitatis præcipuum ſacramẽtum, & veritatis fides, & honor circa Deum atque religionem legis apud vos inconcuſſe permaneat. Reuertimini ergo ad alterutros amicitia atq; gratia, reddite vniuerſo populo veſtros amplexus,vóſque ipſos velut proprias animas expiantes, alterutros rurſus agnoſcite. Suauiores enim crebro ſunt amicitiæ poſt inimicitiarũ cauſſas ad concordiam reſtitutæ. Reddite ergo mihi tranquillos dies noctéſque ſecuras,vt quædam iucũditas puri luminis,& vitæ iam quietæ apud me lætitia cõſeruetur,alioquin fuerit neceſsitas ingemendi & ſemper lachrymis ingrauari,& neque ſeculum libenter ferre viuendi. Dei namque populos,id eſt, confamulos meos,ſic iniuſtè & noxia veſtri contentione diuiſos,congregari iam tẽpus eſt. Vt autem huiuſmodi triſtitiæ meæ magnitudinem ſentiatis,audite:Pridem veniens ad Nicomedienſem ci-

uitatem, repentè ad Orientẽ pergere feſtinabam. Cúmque ad vos tenderem, & plurima iam parte vobiſcum eſſem, huius rei nuntio ſum retentus, ne oculis videre cõpellerer, quæ impoſsibile iudicabam ad ſenſum poſſe auriũ peruenire. Quapropter aperite iam mihi per veſtram concordiam Orientis vias, quas contẽtione clauſiſtis alterutra, velocitérque mihi concedite, vóſq; ipſos & alios vniuerſos populos videre lætos, & pro communi omnium concordia ac libertate, debitam gratiarum actionem fauorabilibus eloquiis Deo perſoluere.

Quod tam pro Ariana quæſtione, quàm pro Paſchæ definienda feſtiuitate, in Nicæa fecit Conſtantinus celebrari concilium.

CAPVT XXI.

Paſchalis diei obſeruationis diuerſitas.

ALexandro ſiquidem & Ario nũc culpando, nũc admonendo hæc ſcripſiſſe dignoſcitur. Grauiter autẽ ferebar, audiens aliquos contra omnium ſtatutum agere Paſchæ feſtiuitatem. Tunc etenim in vrbibus Orientis diſcordãtes quidam ob hoc, alterutra quidem ſocietate diuiſi non erant, Iudaicè tamen feſtiuitatem dominicam celebrabant, & (vt aſſolet) ſplendorem Collectæ tali diſcretione fœdabant. Propter vtraque igitur quietam reddere eccleſiam feſtinabat princeps, ſéq; putans hoc malum poſſe præoccupare, antequam ad plurimos perueniret, miſit virum circa ſe fide & vita ſimul inſignem, & cõfeſsionibus priorum tẽporum pro dogmate cõprobatum, qui compacaret Ægyptios propter dogma tumultuantes, & Orientales propter Paſcha diſcordes: fuit autem Oſius Cordubæ ciuitatis epiſcopus. Cúmque præter ſpem cauſſa procederet, & hæreſis potius quàm pax ſperata valuiſſet, nihil impetrans remeauit, qui fuerat pro pace miſſus eccleſiarum. Tunc illud famoſiſsimũ in Nicæa conciliũ feruor principis excitauit, publicis aſinis atq; mulis, & curracibus equis, epiſcopos, & qui cum eis erant, ad ſynodũ venire præcipiens.

Oſius epiſcopus Cordubenſis.

HISTORIAE ECCLESIASTICÆ QVAM TRIPARTITAM VOCANT, LIBER SECVNDVS.

SOZOMENVS.

De Præſulibus eccleſiarum qui interfuerant Nicæno concilio.

CAPVT PRIMVM.

COMMVNICABANT igitur Nicæno concilio ex apoſtolicis quidem ſedibus Macarius Hieroſolymitanus, Euſtathius iam præſidens Antiochenæ apud Orontem † & Alexander Alexandriæ, quæ eſt apud ſtagnum Mariam. Iulius autem Romanus epiſcopus propter ſenectutem defuit, eránto; pro eo præſentes Vitus & Vincentius preſbyteri eiuſdem eccleſiæ. Super hos autem & alij plurimi boni & optimi ex diuerſis gentibus conuenerunt. Alij quidem ad intelligendum & dicendum valde idonei, ſcientiáque ſacrorum librorum & alia eruditione diſciplinati, vitæque virtute præclari. Alij verò in vtroque probatiſsimi viri, quorum vtile iudico etiam nomina memorare.

An. do. 327 Nicænum concilium.

† *Fluuium Sitæ.*

Theodoritus.

Tanquam ſtigmata Domini Ieſu in corpore circunferentium ſecundum ſacrum apoſtolum. Erat enim Iacobus Antiochiæ Mygdoniæ, quam Syri & Aſſyrij Niſibin appellant, qui mortuos reſuſcitauit, viuos curauit, & alia innumera probatur operatus eſſe miracula. Sed hæc ſuperfluũ arbitror huic operi rurſus inſerere, † quæ in Deo amabili hiſtoria latius enarraui. Paulus Neocæſarææ, quod eſt caſtrum poſitum iuxta ripas Euphratis. Is enim Licinii rabie demolitus eſt. Ambas enim manũ ligatas habuerat, ignitóque ferro combuſtas, quo fuerant nerui articulorum eius à ſua nobilitate ſiccati at-

Iacobus epũs Antiochiæ Mygdonicæ.

† *quæ in hiſtoria Philotheos inſcripta.*

Paulꝰ Neocæſarienſis.

que mortificati. Alij verò dextros oculos effoſſos habuerunt, alij dextras ſuras abſciſſas. Vnus horum erat Paphuntius Ægyptius. Et abſolutè videbatur ibi populus athletarum Chriſti & martyrum in vno loco cõgregatorum. De quibus & Euſebius Pamphili tertio libro in Conſtantini vita hæc ita dicit.

Socrates, ex Euſebio.

Patres Nicænæ ſynodi

Cunctarũ igitur eccleſiarum quæ totam Europã, Libyámque & Aſiam replebant, ſimul erant miniſtrorum Dei congeſta cacumina, vnáque orationis domus, tanquam à Deo dilatata intrinſecus ferebat omnes in idẽ. Syros ſimul & Cilicas, Phœnicáſq; & Arabes, atq; Paleſtinos. Inter hos & Ægyptios, Thebæos, Libyas, necnõ & qui ex Meſopotamia oriuntur, ſed etiam Perſa ad cõcilium venit epiſcopus. Verum nec Scytha defuit ex eorum choro, Pontúſque & Aſia, Phrygia & Pamphylia, viros probatiſsimos præbuerũt. Aderant Thraces & Macedones, Achiui & Epirotæ, & his quoque interius habitantes. Ipſe autem Hiſpanorum valde famoſus Oſius vnus erat & ſimul plurimis aſsidebat. De regia verò ciuitate Præſul Alexãder propter ſenectutem defuit, preſbyteri verò præſentes locum eius implebant. Talem itaque ſolus à ſeculo vnus Imperator Cõſtantinus Chriſto coronam vinculo pacis exornans, ſuo ſaluatori de victoria inimicorum & hoſtium Deo †docibilem dedicauit, gratiarum actionis imaginem ſecundum nos apoſtolica plauſione conſtituens. Tũc igitur ille ſermo completus eſt: Collectos ex omnibus gentibus quę ſub cœlo ſunt viros religioſos, inter quos erant Parthi, & Medi, & Elamitæ, & qui habitant Meſopotamiam, Iudæam & Cappadociam, Pontum & Aſiam, Phrygyam & Pamphyliam, Ægyptum & partes Libyæ circa Cyrenem, & aduenæ Romani, Iudæi & Proſelyti, Cretes & Arabes. Veruntamen hoc illis deerat, quod non (ſicut iſti) omnes ex Dei miniſtris vndique cõſiſtebant. In præſenti ſiquidem choro multitudo erat epiſcoporum numerum trecentorum excedens, ſequẽtibus eos præſbyteris ac diaconibus & acolytis, quorum numerus nõ poterat comprehẽdi. Miniſtrorum verò Dei, alij ſapiẽtiæ ſermone fulgebant, alij continentia vitæ & patien-

Oſius Cordubenſis epiſcopus.

†decorã, vel decibilem: ſic legitur in vetuſto codice. Act. 2. b.

tia coruſcabant, alij verò medio modo horum virtutibus ornabatur. Erant igitur inter eos alij temporis honorati longitudine, alij iuuentute & animi robore præmicãtes, qui nuper venerant ad hui⁹ miniſterij curſum. Quib⁹ videlicet & omnibus Imperator diebus ſingulis cibaria largiſimè ordinarat expendi. Hæc itaque de his qui ibi collecti ſunt, Pamphili recitauit Euſebius. Cúmque celebraſſet Imperator victricem contra Licinium feſtiuitatem & ipſe occurrit ad Nicæam. Clarebant autem inter epiſcopos, Paphuntius ex ſuperiori Thebaide, & Spyridion Cyprius. Cuius autem rei cauſſa horum meminerim, poſtea ſum dicturus.

Cõſtãtinus victũ ſuppeditauit patribus concilij.
ἐπινίκια.
Cõſtãtini aduerſus Licinium.

De libellis oblatis imperatori, & ab eo iuſſis incendi, & de diſputatione dogmatis Ariani. CAPVT II.

SOZOMENVS.

ADerant itaque cum epiſcopis viri diſputationis experti, verbi ſtudentes prodeſſe cõcilio. Vt autem aſſolet fieri, plurimi ſacerdotum tanquam pro cauſſis propriis decertare collecti, tempus ſe inueniſſe putarũt, quo corrigeretur quod contriſtabat eos, & de quibus alium vnuſquiſque fortè culpabat, libellum offerẽs principi, quæ in eo fuerãt commiſſa, narrabat. Cúmque hoc quotidie facilè accideret, præcepit imperator certo die ſingulos de quibus alius alium culparet, facere manifeſtum. Cúmque dies conſtituta veniſſet, libellos oblatos ſuſcipiens: Hæ quidem accuſationes, inquit, tempus habebunt proprium, id eſt, diem magni iudicij, iudicem verò illum, qui tunc futurus eſt omnibus iudicare. Mihi ergo homini conſtituto, de huiuſmodi rebus non licet habere auditorium, ſacerdotum ſcilicet accuſantium, & ſimul accuſatorum, quos minimè conuenit tales debere monſtrari, qui iudicentur ab aliis. Age nunc imitantes diuinam clementiam in alterutrorum veniam accuſationes aboleamus alterutras, & de his quæ ad fidem pertinent agere ſtudeamus, cuius huc gratia venimus. Hæc ſiquidem Imperator dicẽs, vniuſcuiuſque ſcripturam vt aboleret libellos iuſſit ardere, diémq; diffiniuit, qua ſolui quæ erant dubia, cõueniret. Ante cõſtitutum verò diem cõuenientes apud ſemetipſos epiſcopi, euo-

Cõſtãtinus nolebat iudicare de cauſis ſacerdotum.

cauerunt Arium, & propoſitis in commune ſuis opinionibus diſputabant. Cúmque, vt aſſolet, ad diuerſas quæſtiones cauſſa traheretur, alij quidem ſuadebãt nihil innouandum circa antiquam fidei traditionem, & maximè quando morum ſimplicitas ſine perſcrutatione traderetur, accedentibus ad fidei ſacramentum, Alij verò reſpondebant, non oportere ſine examinatione ſequi ſententias antiquorum. Plurimi verò tunc conuenientium epiſcoporum & ſequentium eos clericorum, ſcientes diſputare, huiuſmodi elocutionum arte exercitati claruerunt, & imperatori atque his qui circa eum erant, noti ſunt facti. Ex illo enim & Athanaſius tunc diaconus exiſtens, dum cum Alexandro eſſet epiſcopo, huius ſtudij pars eſſe maxima videbatur, necnon & quidam Græcorum philoſophorum opportunè harum diſputationum quæſtione parcicipati ſunt. alij quidem quale eſſet hoc dogma ſtudentes agnoſcere: alij verò nuper inchoante Græcorũ religione deperire, Chriſtianis infenſi, dogmatis ſacramenta ad verborum certamina protrahebant, ita vt contra ſe ſeditiones exercerent, certamináque ſibimet inferrent, & ſæpius ex aduerſo contenderent.

Athanaſius diſputator.

Græcos vocat Gẽtiles.

SOCRATES.

De Laico ſimplici confeſſore virum dialecticum ſuperante, & de ſene ſimplici Philoſopho Chriſtianum dogma pandente.

CAPVT III.

CVmque plurimi diſputationis delectatione traherentur, vnus quidam ex confeſſoribus laicis ſimplicem habens ſenſum, Dialecticis obuiauit, dicens: Audite igitur, Chriſtus & Apoſtoli non nobis artem Dialecticam tradiderunt, vanámque verborum fallaciam, ſed puram ſcientiam fide & bonis operibus obſeruandam. Hæc dicente iuuene & animo ſene, præſentes quidem mirati ſunt, dictúmque probauerunt. Dialectici verò ſatisfactione ſuſcepta, ceſſarunt, rationem videlicet ſimplicem veritatis audientes.

In dialecticos.

Sozomenus.

Fertur enim & aliud: dum quidam eorum magnifi-

centia ſermonum extolleretur & illuderet ſacerdotibus, non pertullit eius faſtum quidam ſenex ſimplex & innocens ac probatiſsimus confeſſorum ſed acceſsit ad uerſus eum proferre ſermonem. Hoc itaque factum petulantibus quidem & ſimplicem ſcientibus cõfeſſorem, riſum mouit, maturioribus verò formidinem, prouidẽtibus, ne à viro verbis artifice deduceretur ad riſum: veruntamen cedentibus vt quod vellet ediceret, reſiſtere nanque ei cum talis eſſet nimium verebantur: In nomine, inquit, Ieſu Chriſti, ô philoſophe, audi dogmata veritatis: Vnus eſt Deus cœli & terræ, omniúmque viſibilium & inuiſibilium creator, qui hæc omnia verbi ſui virtute fecit, & ſpiritus ſui ſanctitate firmauit. Hoc itaque verbum quod nos, inquit, filium Dei nominamus, habita miſericordia ſuper homines, ab errore eos & ferali religione liberauit, paſſus ex múliere naſci, & cum hominibus conuerſarit, mori pro eis, veniétque denuò iudicaturus ſingulorum vitam. Hæc ita ſa habere ſine perſcrutatione credimus. Noli igitur inaniter laborare quærens deſtruere ea quæ fide percepimus. Noli inueſtigare modum, quo fieri hæc, aut nõ fieri potuerint. Si enim credis conſulenti mihi, ad iſta reſponde. Obſtupefactus verò Philoſophus, credo, inquit. Tunc gratias pro deuictione perſoluens, eadem quæ ſenior ęquè ſectat⁹ eſt, & prioribus cõſectatoribus vt vnanimes ſibimet eſſent perſuadebat, non improuidè mutatum ſe iurans, ſed ineffabili quadam virtute ad Chriſtianitatem protinus inuitatum.

Chriſtian⁹ idiota philoſopho Chriſti religionẽ perſuadet.

Quomodo in conflictu Alexander Conſtantinopoleos fecerit philoſophum obmutescere Paganorum.

CAPVT IIII.

DIcitur autem proximum huic miraculo, quiddam geſtum per Alexandrum Conſtantinopolitanę ciuitatis epiſcopum. Cùm enim veniſſet Imperator Conſtantinus Byzantium, adeuntes eũ quidam philoſophi, quærebãtur quaſi nõ Deũ coleret vt deceret, & circa ſacra nouitates exerceret, nouã in republica introducẽdo culturã, prẽter ea quę eius maiorib⁹ viſa ſunt, & Græco-

Alexander melior quã doctior.

rum Romanorúmq; principibus quos habuerũ, tranſacta ſecula,placuerunt:volebántq; cum Alexandro epiſcopo diſputare de dogmate.Ille verò huiuſmodi exercitatione verborum inexpertus erat, de vitæ qualitate cõfidens. Fuit enim vir magnus, & cõuerſatione mirãdus. Cúmq; certamen Imperatore præcipiẽte ſuſcepiſſet,cõueniſſéntque philoſophi,omnib.loqui volẽtibus, vt vnum ex ſe quem vellet eligerent poſtulauit ſanctæ memoriæ pater noſter Alexander, cæteros verò quicũque eſſent, ſilẽtium tenere præcepit, & tãtummodo his quæ ab vtroq; dicerentur, intẽdere. Suſcipiente autem vno eorum diſputationis vniuerſæ negotium,ad Philoſophũ ſanctus Alexander: In nomine,inquit,Ieſu Chriſti impero tibi ne loquaris. Et vnà cum eius ſermone opus impletum eſt.Repente nãque ille homo vt ſermonem audiuit,obligato ore cõticuit.Putáſne iuſtum fuit conſyderare, vtrum maius hoc miraculum videretur,vt homo & quidem Philoſophus, ſic facilè officium locutionis amitteret,an certè vt lapis violentia verbi manu diuideretur? quod quidam aiũt Iulianum feciſſe Chaldęum. Et hæc quidem ſic acta referuntur.

Alexander philoſopho ſilentiũ imperat permiraculum.

THEODORITVS.

De prima ſeſſione epiſcoporum in Nicæno palatio, & de abdicatione Arij.

CAPVT V.

Seſſiones in Nicæno cõcilio & de Arij dogmate.

INterea ſacerdotes ſæpe conuenientes Arium ad medium deducebant,ſubtilémq; examinationem de eius propoſitionibus agitabant. Temere enim in qualibet parte metuebãt proferre ſentẽtiam.Hęc itaque ſacra & venerabilis turba, à permixtione aduerſariorum nõ videbatur aliena. Erãt enim inter eos quidam,pauci quidem,ſed callidi, & breuia imitantes, celãtéſque calliditatem,& Arij blaſphemiam nõ defendẽtes apertè. Cõuenientibus igitur vniuerſis, maximam domum pręparauit in Regalib⁹ Imperator,ſedes & ſubſellia in ea poni præcipiens,quæ ſufficerẽt ordini ſacerdotum: ita decentem præparãs eis honorem, inuitauit ingredi, & de pręſentibus habere cõcilium. Introiuit autem & ipſe

princeps vltimus cum paucis, laude dignam ſui magnitudinem habēs, & mirabilem ſpeciem, mirabiliorémq; gerens dignitatem pudoris in frōte. Minore verò ſede quàm aliis poſita, in medio eorum ſedit, primó tamen petens ſibi hoc epiſcoporum iuſſione cōcedi. Tum cum eo reſedit ſacratiſſimus ille chorus. Primus itaq; magn⁹ Euſtathius Antiochenæ ſortitus eccleſiæ Præſulatum (nam Philogonius, cuius dudum meminimus, ad meliorem iam tranſierat vitam. Et hūc venerabilem virum, etiam nolentem ad regimen eius eccleſiæ decreto communi pontifices ac ſacerdotes, & omnis populus Chriſtianus venire cōpulerat.) Is ergo præconiorum florib. caput principis exornauit, & ſtudio eius quod habebat circa ſacra, benedictiones exhibuit. Poſt hūc autem Euſebius cognomine Pamphili. Quibus iam reticētibus, celeberrimus Imperator protulit de vnanimitate concordiáq; ſermones, tyrānorum eis crudelitatem rememorans, & honorabilem pacem quæ ſub eo eſt collata diuinitus: ſimul & quia peſſimum & valde crudele videretur, vt deſtructis hoſtibus, nullóq; pręſumente reſiſtere, ſacerdotes alterutros iacularentur atq; cōfunderent, & impiis atque ſine Deo perſonis delectationem riſum que prębęrēt: cum vtique de diuinis tractarent rebus, & ſancti ſpiritus doctrinam in ſcriptis haberēt: Euangelici enim libri ſunt, inquit, & Apoſtolici, antiquorúmq; prophetarum ſanctiones, quę nos erudiūt quid de ſacra lege ſapiamus: Expellentes igitur hoſtile certamen ex verbis diuinitus inſpiratis, ſolutionem quęſtionum mēte percipiamus. Hæc & his ſimilia, tāquam filius amator patris, ſacerdotibus veluti patribus offerebat. Apoſtolicorum dogmatum ſtudens cōciliare concordiam. Concilij verò plurima pars his quæ dicebātur obediebat, & inter alterutros vnanimitatem & dogmatum ſalubritatem libēter amplectebatur. Pauci verò quidam, quorum iam meminimus, & ſuper illos Minophantus Epheſius, & Scythopolites Patrophylus, Theogonius Nicænus epiſcopus, & Narciſſus Neroniadis, quæ eſt ſecundæ Ciliciæ vrbs, quam nūc Irenopolim vocant. Et cum his Theonas Marmaritanus, & Ptolemaidis Ægypti Secūdus, Apoſtolicis reſiſtentes dogmatibus, Arium

Euſtathius

Conſtātin⁹ ad patres concilij.

Euangelica & Apoſtolici, Prophetici; libri.

defendebant: dictantes enim fidei petitionem, cœtui communi dederũt. Quæ cùm lecta fuiſſet ab vniuerſis, repente diſrupta eſt, & adultera fraudulentáq; pronunciata. Turba ſiquidem & tumultu cõtra eos ab omnib⁹ habitis, cũctíſque proditionem ab eis factam accuſantibus pietatis, formidãtes ſurrexerũt, & primi Arium abdicarunt, excepto Secũdo & Theona. Cùm ergo fuiſſet impius ille deſtructus, concorditer vniuerſi fidem gloriámque dictãtes, quę hactenus in eccleſiis permanet, & ſubſcriptionibus roborãtes ſoluêre concilium. Doloſe tamen & non ſalubriter prædicti viri in fidei termino conſenſerũt, vt reſtantur tam quæ poſtea ab eis machinata ſunt contra pietatis propugnatores, quàm quæ ab ipſis conſcripta noſcuntur.

Arius damnatur.

Relatio Euſtathij Antiocheni de Nicæno concilio.

CAPVT VI.

EVſtathius itaque Antiochenus epiſcopus, cuius primitus memini, hæc de eis retulit, docens quæ facta ſunt, eorúmq; redarguens blaſphemiam, vbi illud etiam Prouerbiale interpretatur eloquium: Dominus creauit me principiũ viarum ſuarum in opera ſua. Pergo itaque iam hinc etiam ad ea quæ geſta ſunt. Cùm igitur propter hæc ſynodus maxima in Nicæam veniſſet vrbem, & quæreretur fidei modus, aperta quidem impudentia Euſebius blaſphemiæ ſcripturam protulit, quæ coram omnibus lecta, repẽte cladem importabilem cauſſa diuiſionis audiẽtibus irrogauit, cõfuſionem tamen incurabilem ſuo prouidit autori. Cúmq; officina capta fuiſſet, indubitanter Euſebij, diſrupta iniquitatis ſcriptura in cõſpectu omnium, quidam ex tractatu nomen exponẽtes pacis, compeſcuerũt omnes iuſtam querimoniam facientes. Ariani autem metuentes, ne congregato in idem tanto cõcilio pellerentur, exilientes anathematizauerunt interdictum Arij dogma cõcorditer ſubſcribentes literis, ſuáq; manu conſentientes, & ſimilirer ſe ſicut omnis ſynodus, ſapere profitẽtes. Cúmque præſulibus (vt ita dicam) mala calliditatis arte præualuiſſent, qui magis debuerãt agere pœnitentiam, tũc quidem latenter, poſtea verò clarè damnatas cœperunt allegare

Euſtathius Antiochenus. Prouer. 8. c

Euſebius Nicomediẽſis fautor Arij.

Ariani ex metu ſubſcribunt.

ſententias, ſæpe ponẽtes inſidias eis quibus videbãtur eſſe conuicti, volentéſq; zizaniorum germina † radicare. Et tunc timẽtes declinantéſque tanti cõcilij cognitores, occultè poſtea pietatis prædicatores debellare tentabant. Sed nõ credimus homines ſine Deo poſſe preualere contra ſacram adorandámq; legem, euangelicámque doctrinam. Nam licet ad modicum roborentur, ruiſus fortiter & magnificè deuincuntur, ſecũdum prophetam glorioſæ vocis Eſaiam. Hæc itaque magnus Euſtathius.

† *plantare.*

Relatio Athanaſij ad Aphros.

CAPVT VII.

HVius autem concertator & veritatis propugnaculi turris Athanaſius ſucceſſor Alexandri celeberrimi preſulis, quando ſcripſit ad Aphros, etiam hæc adiecit: Conuenientes enim epiſcopi ſtuduerũt verba quidem impietatis ab Arianis inuẽta perimere, hoc eſt, ex non exiſtentibus, & quod dicebãt, creaturam & facturam filium: &, fuit aliquãdo, quando non fuit: &, quia mutabilis eſt naturæ. Scripturarum verò manifeſtas poſuere dictiones, quia ex Deo filius naturaliter vnigenitus eſt, verbum, virtus, ſapiẽtia ſola patris, Deus verus, ſicut Ioannes ait. Et ſicut ſcripſit Paulus, ſplendorem gloriæ, & figuram ſubſtantiæ docẽs eſſe filium patris. Qui verò circa Euſebium erãt, propria tracti vęſania loquebãtur alterutris, & dicebãt: Cõſentiamus, nam & nos ex DEO ſumus. Vnus enim DEVS ex quo omnia: &, Vetera trãſierunt: ecce omnia noua ex DEO ſunt facta. Cogitabant autem & illud quod in Paſtore cõſcriptum eſt: Primum omnium crede, quia vnus eſt DEVS, qui creauit vniuerſa atque perfecit, & cõſtituit ex non extante vt ſint. Porrò alij epiſcopi malitiam videntes illorum, & peſſimam impietatis artẽ, apertius &, vt ita dicatur, manifeſtius dixerũt ex DEO, id eſt, cõſcripſerunt ex ſubſtantia patris eſſe filium. Vt creaturæ quidem, eò quòd non habeãt à ſemetipſis vt ſint, ſed habeant principium exiſtendi, dicãtur à DEO: filius autem ſolus proprius ex ſubſtantia credãtur patris. Hoc enim proprium vnigeniti eſt, & veri verbi patris. Hæc itaq; fuit occaſio, vt ex

Athanaſius ad Aphros.

Hebr. 1. a

Libellus Paſtoris, qui etiamnum extat.

Ex Deo, id eſt, ex ſubſtantia.

ſubſtantia diceretur patris. Rurſus autem requirentibus epiſcopis paucos eorum qui Ariani eſſe putabantur, an dicerent filium nō eſſe creaturam, ſed virtutem & ſapiētiam ſolam patris, & imaginem ſempiternam, & indiſſimilem per omnia patri ac DEVM verum, capti ſunt qui circa Euſebium innuētes alterutris, quia & hæc veniunt etiam ad nos: Nam & nos, inquiūt, imago & gloria dicimur Dei. De nobis enim & dicitur & dictū eſt: Semper enim nos qui viuimus, & virtutes multæ ſunt, & egrèſſa quidem eſt omnis virtus Dei ex terra Ægypti. † Campa quoq; & locuſta dicitur virtus magna, & rurſus: Dominus virtutum nobiſcum. Sed etiam proprij nos Dei ſumus. Habemus hoc nō ſimpliciter, quādo & fratres vocauit nos. Si autem & verum Deum dicunt filium, nō nos cōtriſtat. Factus enim verus eſt. Hęc eſt Arianorum corrupta mens. Sed etiam hic epiſcopi videntes eorum dolum, collegerūt ex ſcripturis ſplēdorem, fontem, & fluuium, & figuram ad ſubſtantiam pertinere. Et illud: In lumine tuo videbimus lumē. Et: Ego & pater vnum ſumus. Et clarius iam ac breuiter cōſcripſerunt cōſubſtantialem patri filium. Omnia namque prædicta hanc ſignificationem habēt. Murmuratio ſiquidem eorum, quaſi verba hæc nō fuiſſent ex ſcripturarum autoritate prolata, per eos quoq; inanis eſſe cōuincitur. Ex non ſcripto nāque ipſi impiè proferentes, quippe quod nuſquam penitus inuenitur, ex non extātibus: &, fuit aliquādo, quando non fuit, alios culpant: propterea ex non ſcriptis ſermonibus, piè tamen intellectis damnati ſunt. Ipſi nāque veluti de ſtercore † reperientes, hæc verè de terra locuti ſunt. Verum epiſcopi non ſibimet adinuenientes verba, ſed habentes hæc à patrib⁹, teſtimonia cōſcripſerunt. Veteres enim ſacerdotes ante eos, penè cētum triginta magnæ Romæ ciui tatíſque noſtræ, accuſauerūt omnes qui dicūt facturam aut creaturam eſſe filiū, & non conſubſtantialem patri. Et hoc ſciebat Euſebius Cæſarienſis epiſcopus, qui primum defendebat Arianorum ſectam, nouiſsimè verò ſubſcripſit Niceno cōcilio. Scripſit autem & ciuib⁹ ſuis, confirmans quia & antiquorum aliquos doctos & illuſtres epiſcopos & conſcriptores agnouiſſet, nomine cō-

† *Eruca.* *Pſal.* 45.c

Pſal. 35.c *Ioan.* 10.f

† *reperentes.*

Mat. 15.a & *Mar.* 7

ſubſtantia-

ſubſtantialitatis vſos in patris & filij deitate. Iſti ergo concilium metuentes, expoſitę fidei cõſenſerunt, ſecundum Prophetæ increpationem, dicẽtis: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum lõge eſt à me. Theonas autem & Secũdus nolentes adquieſcere, cõdemnati ſunt. Poſtea verò in cõcilium venientes, viginti cõſcripſerunt de conuerſatione eccleſiaſtica ſanctiones.

SOCRATES.

De Sabino Macedonianorum epiſcopo. CAPVT VIII.

SAbino itaque nõ credamus, qui eos idiotas vocauit & imperitos. Sabinus enim Heracleiæ Thracenſis Macedonianorũ epiſcopus, habita congeſtione eorum, quæ per diuerſa concilia ſacerdotum ex ſcripto prolata ſunt eis qui in Nicæa cõuenerunt, velut idiotis & ſimplicibus derogauit, non ſentiẽs quoniam & ipſi Euſebio cum multa probatione profitenti fidem, velut idiotæ noſcitur derogare. Et aliqua quidem volens præteriit, aliqua verò mitigauit, cuncta tamen ſecũdum propriam ſumpſit intentionem. Et laudat quidem tãquam fide dignum teſtem Euſebium Pamphili, laudat ſimul & principem, tãquam ea quæ ſunt Chriſtianorum dogmatizantem. Culpat autem expoſitam in Nicęa fidem, tanquam ab idiotis & nihil ſcientib⁹ traditam: & quem velut ſapientem & ſine mẽdacio teſtem vocare conſueuit, eius voces ſpõte cõtemnit. Ait enim Euſebius: Quia ex viris Dei Nicęæ cõuenientibus, alij quidem ſapientiæ ſermone micuerũt, alij cõtinentia vitę laudati ſunt: & quoniã Imperator prẽſens omnes ad vnitatem ſuam concordes & cõſectatores eſſe perſtruxit. Sic ergo contraria dicta Sabini, necnon Euſebij atque cõſortum eorum ſibimet agnoſcũtur. Et ſi quidem alicubi opus fuerit, de Sabino memorabimus. Concordia ergo fidei à magno in Nicæa prolatæ concilio, ab Euſebio clara voce laudata, hæc eſt. *Euſebius Cæſarienſis*

De fide Nicæni concilij. CAPVT IX.

CRedimus in vnum DEVM patrem omnipotentem, omnium viſibilium inuiſibiliúmq; factorem. *Fides Nicæni cõcilij.*

Et in vnum dominum IESVM CHRISTVM filium Dei natum ex patre,vnigenitum, hoc eſt, ex ſubſtantia patris, Deum ex Deo,lumen ex lumine, Deum verũ ex Deo vero,natum nõ factum,cõſubſtantialem patri,per quem omnia facta ſunt,& quæ in cœlo,& quæ in terra. Qui propter nos homines & propter noſtram ſalutem deſcẽdit,& incarnatus & homo factus eſt, paſſus, & reſurrexit tertia die, & aſcẽdit in cœlos & vẽturus eſt iudicare viuos & mortuos. Et in ſpiritum ſanctum. Dicẽtes autem : Erat,quando non erat : aut, non erat antequam fieret : aut,quia ex nõ extantibus factus eſt : aut, ex altera ſubſtantia vel eſſentia dicẽtes eſſe: aut,creatũ aut cõuertibilem filium Dei, hos tales anathematizat catholica & Apoſtolica eccleſia. Hanc venerabilem fidem,trecenti quidẽ decem & octo & agnouerũt & amplexi ſunt. Et (ſicut ait Euſebius) cõſonantes & vnanimes in ſcriptis explanauerũt. Quinq; verò ſolummodo non receperũt, verbum conſubſtantialitatis reprehendentes,Euſebius Nicomediæ Præſul,Theogonius Nicenus, Maris Chalcedonenſis. Theonas Marmaricenus, Secũdus Ptolemaidis,dicentes cõſubſtantiale eſſe quod ex aliquo eſt, aut ex partitione, aut ex decurſione, aut ex plantatione quidem, ſicut ex radice germen : ex decurſione verò, ſicut paterni filij : ex partitione autem, ſicut ex maſſa aurea anuli duo vel tres. Secundum nullum autem horum,inquiunt,& filius Dei. Propterea ergo dicebant in fide non eſſe cõſentiendum. Plurimum ſiquidem verbo cõſubſtantialitatis derogantes prędicti viri,in Ariana depoſitione ſubſcribere noluerũt. Ideóque ſynodus Arium,& cõſectatores eius anathematizauit omnes, adiicientes neque accedere eum in Alexandriam. Præceptúmque principis repẽte eundem Arium & qui circa Euſebium,& Theogonium, & qui cum eis, exilio deportauit.

Ariani quò nolebant ὁμοούσιὸν vocẽ recipere.

Quomodo Euſebius & Theogonius dato pœnitentiæ libello recepti ſunt. CAP. X.

EVſebius igitur & Theogonius poſt modicum tempus exilij, libellum pœnitentiæ porrigentes,in fide Conſubſtantialis cõſenſerunt,quod declarabimus pro-

cedentes. Tunc autem in ſynodo Euſebius cognomine Pamphili & Cæſareæ Paleſtinæ ſortitus epiſcopatum, paululum animaduertēs atque cōſyderans, vtrum oporteret ſuſcipi terminum fidei, vnà cum aliis omnib⁹, hoc eſt vniuerſa multitudine, conſenſit atq; ſubſcripſit, necnon & populo ſub ſua diœceſi cōſtituto ſcripſit terminum fidei, & vbique deſtinauit, ſermonem ſubtiliter cōſubſtantialis interpretatus, vt nequaquam penitus ſuſpitionem aduerſam de eo quiſquam habere potuerit. Sunt autem quæ ab ipſo Euſebio conſcripta ſunt huiuſmodi verba:

Epiſtola Euſebij Pamphili de fide Niceni Concilij ad Paleſtinos. CAPVT. XI.

ARbitramur & vos dilectiſſimi etiam aliunde didiciſſe, fama conſueta præcurrere perfectum de his quæ geſta ſunt ſermonem. Sed ne ex huiuſmodi auditu veritas vobis aliter nuntietur, neceſſariò miſimus vobis primùm quidem ſcripturā à nobis de fide propoſitam. Nam & Dominus noſter ad prędicandū diſcipulos ſuos mittens, ait: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. De quib⁹ & affirmamus ita habere & ita ſapere, ſed etiam dudum ſic habuiſſe & ita ſapuiſſe, & vſq; ad mortem, p hac inſtare fide, anathematizātes omnem ſine Deo hæreſim, hęc omnia ex corde ſapuiſſe & anima, ex quo nouimus noſmetipſos, & nūc ſapere & dicere coram omnipotente Deo & domino noſtro Ieſu Chriſto cū veritate teſtamur, oſtēſuri probationib. & ſatisfacturi vobis, quia & prēteritis temporibus ita credidimus & prędicauimus. Hac autem à nobis expoſita fide, nulli relictus eſt reſiſtendi locus. Sed & ipſe primus Deo amabilis. Imperator noſter, rectiſſimè eā habere teſtatus eſt, & ſic etiam ſe profeſſus eſt ſapere: & in hac omnes cōſentire & ſubſcribere, & in his dogmatibus cōcordare præcepit, vno ſolummodo ſcripto & inſerto conſubſtantialis verbo. Quòd etiam ipſe interpretabatur, dicens, quia nō ſecundum corporeas paſſiones cōſubſtantialis dicitur, neque ſecundum diuiſionem, neque ſecundum quandam deciſionem ex patre ſubſiſtere. Non enim poſſe naturā ſine

Euſebius Cæſarien. ὁμοούσιον vocabulū ſubtiliter interpretatur. Mat. 28. d

materia intelligibilem incorporeámque corporalem aliquam ſubſiſtere paſſionem, ſed ſacris quibuſdam ineffabilibúſq; rationibus magis intelligẽdam. Et ſapientiſſimus quidem atq; piiſſimus Imperator ita philoſophabatur. Fidei ergo explanatione dictata, quemadmodum ab eis dictum ſit ex ſubſtantia patris, & patri conſubſtantialem nõ eſt ſine examinatione derelictũ. Conſultationes enim & reſpõſiones deinde mouebantur, & mens perſcrutabatur dictorũ ſenſum. Et hoc ergo quod aiebant de ſubſtantia cõſtabat apud eos ſignificatiuum quidem eſſe ex patre, non tamen tanquam partem eſſe patris. Propterea nobis quoq; videbatur bene ſe habere, vt mente cõſentiremus piæ doctrinæ dictanti ex patre filium eſſe, non tamen partem eius eſſe ſubſtantiæ. Quapropter & nos mẽte conſenſimus, neq; vocem Cõſubſtantialis refutantes, poſita præ oculis noſtris pacis intentione, & ab intellectu rectiſſimo non cadẽtes. Secundum hoc etiam natum & non factum ſuſcepimus: quoniam factum cõmune eſſe dicebant opus reliquarum creaturarum factarũ per filium, quarum nihil ſimile habere filium confitemur & prędicamus. Vnde non eum eſſe facturam dicimus, quod congruit his quæ per eum facta noſcũtur, ſed ſuperius quam facturæ, totius eſſe ſubſtantiæ, quam ex patre natam diuina docere videtur eloquia, modo quidem generationis inenarrabili & incogitabili exiſtente vniuerſæ naturæ factæ. Sic autem & cõſubſtantialem eſſe patri filium ratio examinata cognoſcit, non fecũdum corporum modũ, neq; mortalibus animalibus proximum. Nam neq; per diuiſionem ſubſtãtiæ, neque perfectionem aut mutationẽ paternę ſubſtantiæ vel virtutis. His enim omnibus ingenita natura patris extranea eſt. Sed prędicãdum eſt eſſe conſubſtantialem patri filium, eò quòd nullam æqualitatem ad creaturas factas Dei filius habeat, ſed ſoli patri genitori per omnem modũ ſit ſimilis, & nõ ſit ex alia qualibet ſubſtãtia vel eſſentia, ſed ex patris. Quod etiã ipſum hoc modo interpretatũ bene ſe habere viſum eſt ad cõſentiendum: quoniam & priſcorum epiſcopos aliquos cõſcriptores eloquentes & nobiles agnouimus in patris & filij θεολογία (id eſt, diuina ratiocinatione) no-

De ſubſtãtia.

mine conſubſtantialis vſos. Hęc itaque de expoſita fide ſint dicta, in qua vniuerſi cõſenſimus, non ſine animadverſione, ſed ſecũdum ſenſus expoſitos coram ipſo Deo amabili examinatore imperatore & prædictis rationib. concordãtes anathematiſmum poſt fidem in eis prolatum ſine triſtitia eſſe credimus, eò quòd nõ ſcriptis vti vocibus prohiberẽt. Vnde penè omnis facta eſt cõfuſio & indiſciplinatio cũctis eccleſiis. Nulla ſiquidem ſcriptura diuinitus inſpirata dicẽte, ex non extantibus: aut fuit aliquãdo quando nõ fuit, & reliquis quæ proferebant, irrationabile nobis viſum eſt hæc dicere vel docere. Quoniam neq; priore tẽpore huiuſmodi conſueuimus vti ſermonibus. Hæc vobis neceſſariò ſcripſimus dilectiſſimi, iudiciũ noſtræ examinationis ac cõſenſum vobis ſignificantes. Et quàm rationabiliter tũc quidem, quoniam nos ſcripta quædam modis aliis offendebant. Poſtea verò indubitatè ea quæ erãt, ſine contriſtatione ſuſcepimus. Quapropter magnanimiter nobis ſenſum verborũ diſcutientibus, placuit concordare in his quæ à nobiſipſis in fidei expoſitione confeſſa ſunt.

Hæc itaque Euſebius Pamphili in Cæſariam Paleſtinæ, literis explanauit. Alexandrinæ verò eccleſiæ, Ægyptiacis, & Libyæ, & Pentapoleos, & quæ vicinę ſunt, hęc ſcripſit communi decreto Concilium.

THEODORITVS.

Epiſtola Nicæni concily ad Alexandrinum & Ægyptum deſtinata. CAPVT XII.

SANCTÆ MAGNÆQVE DEI GRAtia Alexandrinæ eccleſiæ, & dilectiſſimis fratrib⁹ per Ægyptum, & Libyam, & Pentapolim conſtitutis, cõgregati & magnam ſanctámq; ſynodum Niceæ celebrantes epiſcopi in Domino ſalutem.

Litera Nicenæ ſynodi ad Alexandrinos & Ægyptios.

QVoniam Dei gratia & Deo amantiſſimi principis noſtri Cõſtant. congregantis nos in vrbe prædicta ex prouinciis diuerſis & ciuitatib⁹, magna ſanctáque ſynodus celebrata eſt, omnimodis neceſſario viſum eſt, ab hoc ſacro ſanctóq; cõcilio, etiam ad vos literas deſtinari, vt noueritis quæ quidẽ mota & examinata, quæ verò placuerint atq; firmata ſint. Ante omnia

Arius cum ſuis ſectatoribus damnatus.

ſiquidē exquiſita ſunt impia & iniqua & ſine deo dogmata Arij,atq; cōſentientium, ſub prēſentia Deo amātiſſimi Imperatoris noſtri Cōſtantini,& omnium decreto cōplacuit anathematizari impiam eius ſectā, & iniqua & ſine Deo verba, ſimul & nomina quibus vtebatur,filium Dei blaſphemās & dicens ex non extantibus eſſe. Et iterum : Fuit aliquando,quādo non fuit. Quomodo enim fuit,aut quomodo iterum non fuit ? & pro libero arbitrio malitiæ atque virtutis capabilem filium Dei dicētis,& creaturam nominantis eum atque facturam. Hæc igitur omnia fatua & anilia, & blaſphema anathematizauit ſanctum & vniuerſale cōcilium, & nec vſque ad auditū impiæ ſectæ atq; furoris huius, aut intellectum iniquorum ſenſum accōmodauit. Ea quidem quæ de illis geſta ſunt, qualem terminū habuerint,omnia iam aut audiſtis,aut audietis,ne nos fortè videamur viro obloqui,propter delictum ſuum improperia digna portanti . Tantum enim valuit eius impietas, vt etiam Theonas Marmaricenus,& Secundus Ptolemaidis ea † potirentur . Idem enim & illi damnati ſunt . Sed quoniam ineffabilis gratia Dei illas quidem malas ſectas,& blaſphemias,& diſcordiam,& audaciam perſonarum,& diuiſionem prædicta commotione deſtruens liberauit Ægyptum,relinquebantur autem quæ per petulantiam Melitij geſta ſunt,& eorum qui ab eo ſunt ordinati, etiam ex hac parte quę placuerint ſynodo,vobis inſinuamus chariſſimi fratres . Placuit ergo Melitium quidem clementi concilio(dum ſubtili veráque ratione nullam veniam mereretur)manere quidem in propria ciuitate, nullam verò omnimodis habere poteſtatem,neque eligendi,neque ordinandi,nec in prouincia, nec in qualibet ciuitate videri , purúmque nomen tantummodò poſſidere. Eos autem qui ab ipſo ſunt cōſtituti,myſtica ordinatione firmatos habere honorem & miniſteriū,vt tamen ſequentes ſint modis omnib⁹ vniuerſorū in ſingulis paręciis & eccleſiis à chariſsimo cōminiſtro noſtro Alexādro cōſecratorum: & vt his nulla poteſtas ſit placitos ſibi eligere,aut nomina eorū præferre,aut omnino aliquid agere prēter volūtatem eccleſiæ catholicę Prēſulis Alexandri. Graria nanque Dei & orationibus

† *vterētur.*

Melitio poteſtas epiſcopalis adempta.

veſtris in nullo ſchiſmate repertos, ſed ſine macula in Catholica & Apoſtolica Eccleſia permanentes dignum eſt poteſtatem habere & eligendi quemlibet,& nomine eorum dandi,qui clero ſint digni: & abſolutè facere omnia ſecundum legem & ſanctiones eccleſiæ. Si quem verò contigerit requieſcere in eccleſia, tunc prouehi in honorem defuncti eos,qui nuper aſſumpti ſunt, ſolummodò ſi videantur digni, & populus eos elegerit, condecernente ſimul & deſignante maximæ Alexandriæ ciuitatis epiſcopo. Hoc itaque aliis quidem conceſſum eſt omnibus. In perſona verò Melitij nequaquam eadem placuerunt propter priorem indiſciplinationem eius,& procacitates eius,ac petulantiæ voluntatem,ne vlla daretur autoritas vel poteſtas homini, qui poſſet rurſus eaſdem indiſciplinationes inſtruere. Hæc ſunt præcipua & competentia Ægypto, & ſanctiſsimæ Alexandrinorum eccleſiæ. Si quid autem aliud ordinatũ eſt aut dogmatizatum, præſente domino atque clariſsimo comminiſtro & fratre noſtro Alexãdro, ipſe præſens vobis poterit ſubtilius aperire, tãquam autor geſtorum,& communicator exiſtens. Euangelizamus autem vobis & de conſonantia ſanctiſsimi paſchæ,quia veſtris orationib. eſt correctum etiam hoc opus, ita vt omnes Orientales fratres, qui cum Iudæis primitus celebrabant, conſonè cum Romanis & vobiſcum, & cum omnibus ab initio Paſcha cuſtodientibus, ex hoc tempore debeant cuſtodire. Exultantes itaque in his quę geſta ſunt,& in communi pace atque concordia, & in eo quod omnis radicitus hæreſis eſt auulſa,cum maiori honore & ampliori charitate ſuſcipite comminiſtrum noſtrum, veſtrũ pontificem Alexandrum, qui nos præſentia ſua lætificauit, tantúmque laborem pro pace veſtra etiam in hac ætate ſuſtinuit. Orate ſimul & pro nobis omnibus,vt quæ bene placuerunt,firma permaneant per Dominum noſtrũ Ieſum Chriſtum, ſecundum bonam voluntatem facta (ſicut credimus) Dei & patris in ſpiritu ſancto, cui eſt gloria in ſecula. Amen.

Nota antiquũ morem.

De obſeruatione Paſchæ.

TRINITAS CONSVBSTANTIALIS & æterna.

SOCRATES.

Quod Nouatianorum episcopum Acesium euocarit Constantinus ad concilium. CAPVT XIII.

EX hac igitur epistola synodi manifestum est, quòd non solum Arium & consortes eius anathematizauerint, sed etiam verba sectæ ipsius: Et quod de Pascha concordãtes, hæresiarcham Melitiũ susceperint. Mouet autem me fœnor imperatoris, etiã ex alia re eius voluntatis habere memoriam, & quẽadmodum pro cõcordia cogitabat. Habens enim prouidẽtiam pacis ecclesiarũ, vocauit ad synodum & Acesium Nouatianorũ religionis episcopum. Postquã ergo scripta & subscripta est à cõcilio fidei definitio, requisiuit imperator Acesium, an & ipse consentiret in fide & Paschalis definitione festiuitatis. At ille: Nihil, inquit, noui ô Imperator, synodus definiuit. Sic enim olim & à temporib. Apostolorũ ipse percepi, & terminũ fidei, & tẽpus Paschalis festiuitatis. Porrò denuò Imperatore requirente: Cur ergo te à cõmunione separas? Ille ea quæ sub Decio gesta sunt persecutionis tempore, replicauit, & subtilitatem acerbissimæ regulæ deduxit ad medium, quòd nõ oporteat eos, qui post baptisma peccant, peccato quod ad mortẽ esse scripturæ diuinæ pronunciant, communicatione sacramentorum fieri dignos: sed inuitandos quidem ad pœnitentiam, spem verò remissionis non à sacerdotibus, sed à Deo solummodo sustinere, qui potestatem habet peccata remittere. Hæc cum dixisset Acesius, imperator ait: O Acesi, pone scalam, & si potes ascẽde solus in cœlum. Hæc nec Eusebius Pamphili, nec alij dixerunt. Ego verò audiui à viro nequaquam mentiente, qui & valde senex erat, & tanquam qui vidisset ea quæ fuerant in Concilio gesta referebat.

SOZOMENVS.

Quod Canones ecclesiastici in Nicæa conscripti sint, & de Vicennalibus Constantini.

Canones Nicæni concilij.

CAPVT XIIII.

SYnodus autem corrigere volens hominum vitam, & in ecclesiis commorantium, posuit leges, quas Cano-

nes appellamus. In quorum tractatu videbatur aliquis introducere legem, vt episcopi, & presbyteri, diaconi & subdiaconi, cum coniugibus quas ante consecrationem duxerãt, non dormirent. Surgẽs autem in medio Paphnutius confessor contradixit, honorabiles confessus nuptias, & castitatem esse dicens, concubitum cum propria coniuge. Suasitq; concilio ne talem ponerent legẽ, grauem asserens esse causſam, quæ aut ipsis, aut eorum iugalibus occasio fornicationis existeret. Et hæc quidem Paphnutius, licet nuptiarum esset inexpertus, exposuit. Synodúsq; laudauit sentẽtiam eius, & nihil ex hac parte sanciuit, sed hoc in vniuscuiusque voluntate, non in necessitate dimisit. His à concilio ita dispositis, cõtigit Vicennalia Constantini principis prouenire. Et est cõsuetudo Romanorum vnũquodque decẽnium imperatorum, publica deuotione celebrare. Opportunũ ergo iudicans Cõstantinus, inuitauit tũc ad cõuiuia synodũ, & donis competentib. honorauit. Admonitósq; de cõcordia fidei, & cõmuni inter alterutros pace, petita ab eis oratione, valedixit vniuersis in Nicæa, scribens absentibus quæ fuerint in cõcilio celebrata, & inuitãs vt ab omni discordia recedẽtes, concordarẽt in exposita cõcilij fide, quæ nihil aliud nisi Dei sentẽtia videretur ex cõsonantia tãtorum & taliũm sacerdotũ sancto Spiritu cõstituta, & post inquisitionem subtilissimam & animaduersionem dubitationum omnium comprobata.

De cœlibatu sacerdotum.

Vicẽnalia Cõstantinĩ Aug. An. do. 329.

SOCRATES.

Epistola Constantini de Ario & scriptis eius.

CAPVT XV.

VICTOR CONSTANTINVS MAximus Augustus, episcopis & populo.

MAlignos & impios Arius imitatus, dignum est vt illorũ quoq; susciplat vltionem. Sicut ergo Porphyri⁹, diuinę pietatis inimicus, iniqua volumina contra religionẽ proferẽs, dignã promeruit inuenire mercedẽ, & talem, per quã in posterum esset opprobriũ, & plurima cõpleretur infamia: & nũc placuit Arium & consectatores eius vocari Porphyrianos vt quorũ mores imi-

tati ſunt, eorum vocabulo perfruantur. Super hæc autem, ſi qua conſcriptio ab Ario facta reperitur, igni tradatur, vt non ſolùm praua eius doctrina depereat; ſed neque vlla eius poſsint remanere commẽta. Hoc etiam præcipio, ſi quis conſcriptiones Arij cælaſſe cõperitur, & non repentè proferẽs, igne cõſumpſerit, mortis ſupplicio ſubiacebit. Mox enim vt in hoc fuerit captus, capitalem ſuſcipiet vltionem. Deus vos cuſtodiat.

THEODORITVS.

Epiſtola ad Euſebium Palæſtinæ de confectione ſacrorum librorum, & de repurgatione dominici ſepulchri.

CAPVT XVI.

VICTOR CONSTANTINVS
Maximus pius, Euſebio.

VT in noſtri nominis ciuitate cognouimus, Saluatoris Dei noſtri proſpiciẽte ſolatio, maxima hominũ multitudo ſanctiſsimę ſe dicauit eccleſiæ, vt hoc cremẽto valde proficiẽte, dignum eſſe videatur etiam eccleſias in ea plures ædificari. Quapropter quod viſum eſt noſtræ voluntati, ac decuit nos te notum facere ſapiẽtiæ, quatenus quinquaginta mẽbranaceos codices bene cõfectos, & ad vſum habiles, ab artificibus antiquariis, & perfectè artem ſciẽtibus ſcribi præcipias diuinarum videlicet ſcripturarum, quarum maximè confectionem & vſum neceſſarium eccleſiis eſſe noſti. Miſſę ſunt enim literę à noſtra tranquillitate ad prouinciæ Iudicem, quatenus omnia confectioni eorum neceſſaria præbere curet. Vt enim citius codices conſcripti conficiantur, erit opus diligẽtiæ tuæ. Nã & duo publica vehicula ad deferendos eos ex autoritate reſcripti noſtri te percipere conuenit. Sic enim & maximè bene conſcripti vſque ad noſtrum perducentur aſpectum, vno videlicet tuę eccleſiæ hoc exequente diacono: qui dum ad nos venerit, experietur noſtræ munificentiam pietatis. Deus te cuſtodiat frater chariſsime.

Publica vehicula.

Sufficiant quidem hæc ad cõiiciendum, magis autem apertè noſcẽdum, quemadmodum celeberrimus Imperator ſuũ ſtudium circa ſacra conſtituerit: Attamen ad-

iiciam, quæ etiam circa ſalutare ſepulchrum geſſerit. Agnoſcens enim quoniam elati & circa culturam bacchantes idolorum, ſepulchrū domini ſordibus operuerant, obliuione tradere contendentes memoriam ſalutarem: & deſuper tẽplum ædificauerant luxurioſiſimæ dæmonis, id eſt, Veneris, vt illic virginum cãtib' inſultarent, præcepit deſtrui ſceleratiſsimum templum, ipſúmque puluerem funeſtis ſacrificiis violatum ciici, & procul à ciuitate diſpergi, deinde ſacrariū ędificari Deo, maximum atq; pulchrum: ſicut deſignatur ex eius epiſtola ad Macarium ipſius ciuitatis epiſcopum deſtinata.

SOCRATES.

Libellus pœnitentiæ ab Euſebio & Theogonio datus.

CAPVT XVII.

EVſebius igitur & Theogonius pœnitentię libellum ſummis epiſcopis mittẽtes ab exilio reuocati ſunt Imperiali præcepto, & ſuas eccleſias receperũt expellentes eos, qui in ipſorum locis fuerant ordinati, id eſt, Euſebius Amphionem, Chreſtũ verò Theogonius. Cuius libelli exẽplar hoc eſt: Dudũ quidem ante iudiciũ cõdemnati à reuerentia veſtra, patiẽter ferre, quę decreta ſunt à ſancto veſtro cõcilio debuim⁹. Sed quia nimis abſurdum eſt, cõtra noſmetipſos dare calumniatoribus de taciturnitate probationẽ, propterea referimus, quoniam nos & in fide vnà cucurrimus, & ſenſum examinantes de Cõſubſtantialitatis ſermone cuncti pacificati ſumus, nequaquam ſequẽtes hæreſim, ſed cõmemorãtes ad cautelam eccleſiarũ, quæ noſtræ ſubueniebant menti. Et ſatisfacientes eis, quibus per nos ſuaderi debuerat, in fide ſubſcripſimus. Anathematiſmo autem non ſubnotauimus, non tanquam fidem accuſantes, ſed vt velut non credẽtes talem eſſe eum, qui fuerat accuſatus, certi de eius miſsis ad nos epiſtolis, & inter nos diſputationibus habitis. Si igitur ſatisfactum eſt ſancto veſtro concilio, non reluctantes, ſed cõſentientes decretis veſtris, etiam hac cõſcriptione ſatisfacimus vobis, nõ exilium grauiter ferentes, ſed ſuſpitionem abiicientes hæreſeos. Si enim dignamini nunc in vultu veſtro nos recipere, habebitis in omnibus conſonantes & veſtra ſe-

Libellus pœnitentiæ quem Euſebius Nicomediẽſis & Theogonius ad epiſcopos miſerunt.

quentes pariter constituta, quando etiam eum qui in his accusatus est, placuit vestræ reuerentiæ clementiam promereri atque reuocari. Absurdum nanque est, si is qui putatur esse reus, reuocatur ad satis faciendum in quibus ei derogabatur, vt nos contra nosmetipsos præbeamus per taciturnitatem increpationis † iudicium. Dignamini ergo sicut conuenit vestræ veneration̄i, & Deo amantissimum principem commonere, & preces tractare nostras, & velociter de nobis quæ vobis conueniunt, cogitare. Hic quidem libellus est reuersionis Eusebij & Theogonij. Ex verbis autem eius coniicio, quia isti quidem dictatæ fidei subscripserunt, damnationi verò Arij consentire noluerunt. Ex quo & Arius ante istos reuocatus agnoscitur. Sed licet hoc ita se habere videatur, Tamen Alexandriam accedere prohibitus est. hoc autem ostenditur ex eius cogitationibus quas postea molitus inuenitur, figmento pœnitentiæ suæ: sicut oportunè patefiet.

† *iudicium.*

De dedicatione & ornamentis ciuitatis, & de cultu Hierosolymorum & ligno crucis, atque clauis quibus transfixus est dominus. CAPVT XVIII.

IMperator interea post Cōcilium degebat lætus. Celebrata ergo festiuitate publica Vicennalium suorum, mox ad erigēdas ecclesias festinus accessit. Hócq; facie bat per singulas ciuitates, & in vrbe cognominis sui.

Vicennalia Cōstātin.

Sozomenus.

Nam cùm ei omnia prosperè cederent, propriam voluit habitare ciuitatem. Veniensque ad campum ante Ilium positum iuxta Hellespontum super Aiacis tumulum, vbi Achiui contra Troiam pugnantes habuerunt castra, ciuitatem designauit, portásque fecit quæ hactenus videntur à nauigantibus. Hæc agenti, per noctem Deus apparuit, monēs vt alium quæreret locum, eúmque monens ad Byzantium Thraciæ, illic eum habitare iussit.

Socrates.

Quæ cùm prius Byzantium vocaretur, auxit, & maximo eam muro circūdedit. Et diuersis ornatam fabri-

Byzantiū. An. do. 333.

cis æquam Imperiali Romæ conſtituit. Et denominatam Conſtantinopolim, appellari ſecũdam Romam lege firmauit, ſicut lex ipſa in marmorea † platona noſcitur eſſe conſcripta, & in Strategio iuxta equeſtrem ſtatuam eius conſtituta. In hac quoque ciuitate duas quidem ædificauit eccleſias, quarum vnam nominauit Irenen, aliam verò appellauit Apoſtolorum. Nõ ſolùm autem ſicut dixi, auxit Conſtantinus Chriſtianorum dogmata, ſed iam paganorum templa deſtruxit. Simulachra nanque ornata publicè in Conſtantinopolitana vrbe propoſuit. Et tripodas Delphicos in circo ad ſpectaculum dedit, quæ cum ipſo videantur aſpectu ſuperfluè referuntur.

Conſtantinopolis.
† *columna.*

Interea mater Imperatoris Helena (cui cognominem vicum Drepani princeps ciuitatem dicauit Helenopolim) admonita per ſomnum ad Hieroſolyma properauit, & quondam Hieruſalem, deſertam ſicut pomorum cuſtodiam inueniens requiſiuit ſepulchrum Chriſti. Quod licet difficillimè, tamen inuenit. Ita repentè templum illud ſceleſtiſſimum deiici iuſſit. Et palam facto Domini monumento, apparuerunt circa id ſuffoſſæ tres cruces, & claui, ſimul & titulus, literis Hebraicis, Græcis Latiniſque conſcriptus: Ieſus Nazarenus rex Iudæorum.

Helenopolis
Helena vadit Hieroſolyma.
Tres cruces Claui.
An. do. 325.

Sozomenus.

Dicitur autem quia iam mortuus crucis tactu ſurrexerit. De hoc ligno Sibylla dixit apud paganos:

O ter beatum lignum in quo Deus extenſus eſt.

Tunc ergo quę crux eſſet domini, quę latronũ, dubitare cœperũt. Proinde Macarius, ciuitatis præſul, huiuſmodi tractatu dubitationem ſoluit: Mulieri nanque nobilitate claræ longa ægritudine fatigatæ vnam illarum crucium cum oratione promptiſſima adhibens, virtutem ſaluatoris agnouit. Mox enim vt mulierem crux attigit, paſſionem ſæuiſſimæ ægritudinis effugauit, & fœminæ ſalutem reſtituit.

Sibyllæ vaticinium de ligno crucis

Theodoritus.

Sic itaque mater Imperatoris quod cupiebat agnoſcens, de clauis quidem quibus manus Chriſti fuerant perforatæ, alios in galeam immiſit Imperatoris, filij ca-

Helena clauos galeæ & freno filij ſui Cõſtan. includit.

pitis: prouidẽtiam gerens vt iacula bellica ſubmoueret:
Zach.14.d alios freno equino inſeruit,& cautelã imperatoris agẽs, & veterem prophetiam adimplens. Olim enim Zacharias clamauerat propheta, dicens: Et erit quod in freno eſt, ſanctum Domino omnipotẽti. Saluatris verò crucis partem quidem aliquam Regalibus diſtribuit.

Socrates.

Quam Conſtantinus ſuſcipiens,& credens ſaluari ciuitatem vbi hæc particula ſeruaretur, in ſua ſtatua (ſicut fertur) in foro Cõſtantini poſita ſuper columnam Porphyreticam deuotè condidit.

Theodoritus.

Reliquam verò partem in argentea theca clauſam ciuitatis tradidit ſacerdoti. Et vndique congregans artifices maximas illic ornatáſq; ædificauit eccleſias. His ita geſtis cõuiuio exhibito virginibus ſacris,& ipſa miniſterium ancillę gerens, vltra octogeſimum annum ætatis agens,& his ſimilia faciens rediit ad filium. Et cum lætitia tranſiuit à ſeculo, multa filio pietatis mandata committens, nouiſsimis benedictionibus adimpleto.

Socrates.

Helena moritur. Poſt hæc igitur Imperator curam maximam Chriſtianorum habens, Paganorum ſuperſtitiones auerſabatur: remouítque μονομαχίας, & ſuas imagines in templis poni præcepit, & Cubitum quo menſuratur Nilus
μονομαχίαι. *Cubitus.* *πηλομέτριον* nõ iam in templum Serapidis annis ſingulis, ſed in eccleſias portari ſanciuit.

Sozomenus.

In omnibus itaque volens ſimilem mõſtrare Romæ
† *ædificiis.* Conſtantinopolim, fruſtratus non eſt. Nam & † corporibus & diuitiis maior effecta eſt. Quod ideo proueniſſe credo propter amorem Dei, quem ciuitas gerit & habitatorum circa indigentes auxilium. Intantum nãque fidei creuit, vt multi quidem Iudęorum ciuium, Pagani verò penè omnes, Chriſtianam illic conuerterentur ad fidem. In qua vrbe creſcente, quo tempore religio noſcitur ampliata, neque aræ neque Pagana templa aut ſacrificia facta ſunt, niſi ſub Iuliano breui tempore: quod mox probatur extinctum. Hanc igitur tanquam nuper conditam Chriſti ciuitatem, Conſtantinus

ſuo nomine dedicauit, multis eam & magnis exornans eccleſiis. Iuuabat diuinitas Imperatoris vota, & apparitionibus multis indicabatur, quia ſanctæ ſalutaréſque eſſent quæ illic ædificabantur eccleſiæ.

De loco vbi Veſta olim colebatur, & nunc archangeli Baſilica ſtat & de miraculis quæ ibi pro Chriſti nomine celebrantur. CAPVT XIX.

INſignis itaque locus ex illo tempore claruit peregrinis & vrbicis, vbi olim quidem Veſta colebatur, poſtea autem verò eccleſia facta eſt, qui locus nunc Michaëlum nuncupatur, in dextera poſitus parte nauigantium à Ponto Cõſtantinopolim, diſtans ab ea nauigio quidem ſtadij ferè triginta & quinque: per terram verò circumeuntibus omnem ſinum, vſque ad ſeptuaginta & amplius tenditur. Sortitus eſt igitur is locus appellationem nunc vſque ſeruatam, eo quòd illic manifeſtè cernitur apparere Michaël diuinus Archangelus: quod etiam ego tutus eximiè verum eſſe confirmo. Oſtendit igitur hoc ita eſſe etiam multis aliis virtus diuina per ipſarum rerum experimenta. Quidam enim in cauſſas difficilles aut ineuitabilia pericula, alij verò in languores aut ignotas paſſiones incidentes, illic ſupplicantes Deo, liberari promeruerunt. Sed quæ ſingulis & quomodo illic miracula contigerint, narrare longum eſt. Quæ verò prouenerint Aquilino nobis noto & in cauſis forenſibus ſocio, partim ab eo audiens, partim ip ſe cognoſcens neceſſariò pandam. Cum eum ardentiſſima febris rubris choleris mota comprehendiſſet, æſtuanti poculum dederunt medici, quod euomuit: móxque cum vomitu diffuſæ choleræ ſuperficiem vultus eius ſimili ſui colore tinxerunt. Quamobrem quicquid comederet & biberet, euomebat. Cúmque hoc diu pateretur, nec eſca ad nutrimenta proficeret, hærebat ars medicorũ: & dum morti vicinus eſſet, iuſsit ſuis vt ſe ad locum hunc ducerent, credens, aut illi ſe mori, aut languore priuari. Iacentíque per noctem diuina virtus apparens præcepit, vt quicquid comederet, in huiuſmodi potionem, tingeret quæ eſſet ex pipere & vino & melle

Michaelis locus apud Conſtantinopolim.

Archangeli Michaelis apparitio.

confecta. Quo facto,ab ægritudine liberatus eſt:quippe cum medicis ratione medicinæ videatur eſſe contrarium calida pocula cholericis exhibere.

Probianus Audiui enim & Probianum virum in palatio habentem militiam medicorũ,crudeli Podagræ paſsione detentum,ibi doloribus liberatum, eíque apparuiſſe ſanctam mirabiliter viſionem. Cum enim dudum paganus eſſet, factus poſtea Chriſtianus,aliquatenus dogma ſequebatur. Totius verò ſalutis cauſſam, id eſt ſacratiſsimam crucem nolebat adorare. Hanc habenti ſentẽtiam diuina virtus apparens,ſignum monſtrauit crucis quod erat poſitum in altario eius eccleſię. Et apertè palàm fecit, quia ex quo crucifixus eſt Chriſtus, omnia quæ ad vtilitatem humani generis facta ſunt, quolibet modo præter virtutem adorandæ crucis geſta non eſſent, neque ab angelis ſanctis,neque à piis hominibus.

An.do:339
De S.cruce

De templorum deſtructione. CAPVT XX.

CVm itaque populi & ciuitates ad cultum Chriſtanitatis accederent, & cæteri pro filiis & vxoribus metuentes (ne quid mali paterentur ſi contradicerent) quieti vacarẽt, nudati ſolatio multitudinis templorum cultores & ſacerdotes, ſimulachra apud ſe repoſita precioſiſsima tradiderunt, & quæ Iouis fulmina vocabantur:& per ſemetipſos hæc educebant ex ædytis & templorum latentibus locis: quæque prius † inuiſa apud cęteros erant,& ſolis ſacerdotibus manifeſta,facta ſunt omnibus valde viliſſima. Aliæ verò imagines & ſtatuæ ex precioſa cõfectæ materia,igne crematæ ſunt,& pecuniæ publico ſociatę. Quæ verò ex ære mirabiliter facta videbantur,ad conſtantinopolim ſunt aduecta ornatus cauſſa, & hactenus in publico collocata, & per plateas, & in circo , atque regalibus: id eſt , Pythia diuinatoris Apollinis, & Muſæ Helicónides, & Delphici tripodes. Spoliatáque ſunt Ianuis tẽpla, & alia laquearibus ſunt nudata,alia verò neglecta ad ſordes vſq; ruinámq; perducta ſunt. Tũc itaque perierunt & penitus ſunt euerſa, id eſt,in Ægea Ciliciæ templum Æſculapij,& in Aphacis iuxta montem Libanum & Adonem fluuium,Veneris domus: vtraq; apud illos inſignia: eo quòd Ægeatæ gloriaren-

† *inacceſſa.*

An.do.335.

Templum Æſculapij Aphaca.

gloriarentur, quaſi languentes corpore curarétur apud eos dęmone noctibus apparéte atque curante: in Aphacis autem, quod per inuocationem quandam certo die de ſummitate Libani montis, ignis fulgens veluti ſydus in proximum flumen velociter occumbebat, quod dicebant Venerem eſſe.

De conuerſione Barbarorum. CAPVT XXI.

INterea cum multitudo magna ex diuerſis gentibus confuſorum barbarorum ex Thracia tranſiſſet in Aſiam, & alij aliunde barbari hoc egiſſent, contra Rom. multi ſacerdotum Chriſti capti cum eis erant. Cúmque languentes curarent & dæmones effugarent. Chriſtum ſolummodo nominantes, & filium inuocantes Dei, inſuper & conuerſationem exercentes inculpabilem, & omnem maculam virtutibus euincentes, admirati barbari virorum vitam, & opera ſimul egregia, bene ſe ſapere crediderunt, & Deum habere propitium ſi meliores imitarentur homines, &, ſicut ipſi, colerent Deum. Et conſtituentes ſibimet ex eis bene agendi præceptores, edocebantur, & baptizabantur, & conſequenter in eccleſias occurrebant.

THEODORITVS.

Quod Euſebius Nicomedienſis Conſtantinopoleos inuaſerit epiſcopatum: & de literis Conſtantini aduerſus eum.

CAPVT XXII.

FAutores igitur Arij nequiſſima non reliquere conſilia. Huius enim cauſſa in confeſſione fidei etiam manibus conſenſerunt, qui poſtea imitati ſunt geſta lu porum. Nam cum ſanctiſsimus Alexander, qui ſuis orationibus Arium fuerat iaculatus, id eſt, Byzantij pontifex (ſic enim tunc vocabatur Conſtantinopolis) ad meliorem tranſlatus fuiſſet vitam, Euſebius defenſor impietatis paruipendens regulas, quas antè paululum cum aliis pontificibus ipſe conſcripſerat, repente Nicomediam deſerens, Conſtantinopolitanam arripuit

Euſeb. Nicomedię. annonum tranſgreſſor.

ſedem, regulis è diuerſo clamitantibus, epiſcopos & preſbyteros non licere ex alia tranſire ad aliam ciuitatem. Sed mirum non eſt, vt qui ſic inſaniunt aduerſus vnigeniti deitatem, licenter etiam alias trangrediantur leges. Non enim tunc ſolummodo hanc nouitatem fecit, ſed etiam olim aliud ſimile perpetrauit. Qui dum in Beryto eſſet epiſcopus, tranſiliuit in Nicomediam, & ex ea denuò poſt concilium inſania apertæ impietatis exactus eſt, & cum eo Theogonius Nicænus. Quod Imperator Conſtantinus literis manifeſtum fecit. Ego verò huic operi finé epiſtolæ inſerere iudicaui. Scripſit enim hæc Nicomedienſibus: Quis eſt qui ita populum docuit innocentem? Euſebius vtique tyrannicæ crudelitatis exultor. Quòd enim vbique tyranni noſcatur eſſe cliens, ex multis rebus apparet. Hoc nanque veracium epiſcoporum teſtatur interitus, hoc etiam Chriſtianorum crudeliſſima perſecutio clamat apertè. Nihil enim de iniuriis mihi factis nunc dico, per quas quando maximè aduerſarum partium inſidiæ diſcurrebant, iſte etiam oculos contra me habebat intentos. Cui hoc defuit ſolum, quod non & armatum miniſterium tyranno licenter exhibuit. Neque me quiſpiam putet ad horum probationem minus inſtructum. Indicium nanque manifeſtum eſt, quia preſbyteros & diaconos ſequentes Euſebium, apertè conſtat à me deprehenſos. Sed hæc quidem tranſeo, quæ nunc non indignationis gratia ſed ad illorum confuſionem à me probata noſcuntur. Hoc ſolum formido, hoc cogito, quod vos ad comunionem criminis vocari cõſpicio. Propter Euſebij nanq; ſeductionem & ſubuerſionẽ, conſcientiã percepiſtis à veritate ſeparatam. Sed erit huius rei non tarda ſalubritas, ſi epiſcopum fidelem & integrum nũc ſumentes, reſpiciatis ad Deum. Quod vtique ad præſens in vobis eſt, & iſtud dudum oportuerat in veſtro pendere iudicio, niſi prædictus Euſebius peſsima conſciorum ſuorum tuitione veniſſet huc, & ordinem rectitudinis impudentiſsimè confudiſſet. Sed quoniam de memorato Euſebio apud veſtram charitatem nos breuiter loqui decet, audite: Meminit veſtra patientia factum in Nicæa ciuitate concilium: cui & ego ipſe

Pars epiſtolæ Cõſtantini ad Nicomediẽſes de Euſebio Nicomedienſi.

conſcientiæ meæ cultum decenter exhibui, nihil aliud volens quàm concordiam omnibus fabricari, & præ cunctis arguere & remouere hanc cauſſam, quæ principium quidem habuit per Arij Alexandrini ſuperbiam, corroborata verò eſt per Euſebij prauum peſtiferúmque votum. Sed ipſe Euſebius (ô amabiles atque chariſsimi) cum quanta putatis diſcurſione, quippe conſcientia ſua victus, cum quanta confuſione mendacio vndique declarato degebat? Immittens mihi quidem diuerſos, qui pro eo depoſcerent: petens verò à me quoddam ſolatium, ne tanto malo conuictus, ſuo honore priuaretur. Teſtis eſt mihi Deus huius rei, qui & in me & in vobis benigno amore conſiſtat. Nam me etiam ille diuertit, & indecenter abripuit, quod vos quoque noſtis. Tunc enim omnia geſta ſunt ſicut ipſe deſiderabat, quia omne malum in ſua conſcientia recõdebat. Sed vt cætera peruerſitatis eius omittam, quid maximè cum Theogonio nequitiæ ſuæ participe egerit, audite, depoſco: Alexandrinos quoſdam à noſtra fide recedentes, huc deſtinari præceperam, quoniam horum miniſterio mentis flamma vrgebat. Sed iſti benigni & optimi nimis epiſcopi, quos ſimul concilij veri, tas ad pœnitentiam reſeruabat, non ſolùm receperunt eos & apud ſe ſeruauerunt, ſed etiam malis eorum voluntatibus communicare decreuerunt. Quapropter hoc circa iſtos ingratos decreui peragere, vt abrepti procul deportarentur exilio. Nunc itaque veſtrum eſt, ad Deum illa fide reſpicere, qua ſemper & fieri conuenit, & eſſe decet, & agere. Epiſcopos enim purificatos & orthodoxos atque clementes nos gaudemus habere. Si quis autem ad memoriam illorum peſtilentium, aut ad laudem, improuidè præſumit forſitã excitari, repẽte in ſua præſumptione miniſtri Dei, hoc eſt, meo opere comprimetur. Deus vos cuſtodiat fratres chariſſimi.

Theogoni⁹.

Deportatio

Quod rurſus Euſebius apud Conſtantinum impetrata venia pro Arianis egerit.

CAPVT XXIII.

TVnc igitur iſti & damnati, & ciuitatibus ſunt expulſi. Et Nicomediæ quidem Appion epiſcopus

Appion Nicomediæ.

Chreſtus Nicææ.

ordinatus eſt, in Nicæa autem Chreſtus. Sed rurſus conſuetas machinationes exercentes, & imperatoris clementiam acceſſibilem ſuis fallaciis inuenientes, reſtituti ſunt, priorémque potentiam receperunt. Euſebius etenim (ſicuti iam dixi) etiam Conſtantinopolitanum tenuit tyrannicè Preſulatum, & potiorem percepit præſumptionem, frequenter ad Imperatorem veniens, & fiduciã ex crebra collocutione mercatus, contra veritatis propugnatores ſæuas contentiones inſtituit. Et primum quidem cupere ſe Hieroſolymorum loca profeſſus eſt, & imperatorem tanquam celebre illud viſurus ædificationis opus, prouida cogitatione caprauit. Quapropter cũ multo honore dimiſſus eſt, Imperatore ei vehicula & alia diſtribuẽte ſolatia. Profectus igitur eſt cum eo & Theogonius Nicẽnus, particeps magnorum conſiliorum eius, ſicut iam diximus.

Euſeb. Nicomediæ vſurpator ſedis Cõſtãtinopolitanæ.

Qua fraude Euſtathius Antiochenus ſit epiſcopatu depoſitus, & in exilium deportatus, & qui poſt eum fuerint ordinati.

CAPVT XXIIII.

Ariani cõueniunt Antiochiæ.

VEnientes autem in Antiochiam, & amicitiarum induti vultum, maxima miniſtratione potiti ſunt. Veritatis enim propugnator magnus Euſtathius, largam eis hoſpitalitatem fraternitatis exhibuit. Cúmque ad ſacratiſsima loca peruenirent, & concordes vidiſſent ſuos, hoc eſt, Euſebium Cæſarienſem. Scythopolitam Patrophillum, & Ætium Lyddæ, Laodiciæ Theodotum, & alios qui lepram Arij ſuſceperant, nũtiauerunt eis quod cogitauerant, & cum eis venerunt in Antiochiam. Et ſchema quidem ſub honore præmittebatur aduentus eorum, quod verò propinabatur, erat pietatis bellum. Mulierem nanque proſtantem mercede conducentes, & linguam eius ſibi impendi perſuadentes, ad concilium venerunt. Proinde alios omnes foras ire præcipientes, miſerrimam introduxere mulierem. At illa infantulum ſub mammilla demonſtrans, aiebat ex concubitu Euſtathij illum ſe & concepiſſe & generaſſe, eúmque clamabat ſæpius impudentem. Is autem qui calumniæ eius tam manifeſtæ conſcius erat,

Calumnia adulterij ab Arianis imponitur Euſtathio An. do. 331.

iuſſit vt hanc rem ſi qui ſcirent, deducerentur ad medium. Illa verò dicente nullum ſe habere accuſationis teſtem, iuſiurandum ei iuſtiſsimi iudices intulerunt, lege tamen apertè clamante. In duobus aut tribus teſtibus credi eſſe veracia quæ dicuntur, necnon & Apoſtolo præcipiente, vt nullus aduerſus preſbyterum accuſationem factam extra duos aut tres teſtes accipiat. Sed iſti ſacras contemnentes leges contra talem virum accuſationem ſine teſtimonio receperunt. Cùm ergo illa mulier iuſiurandum præbuiſſet, adiecit, affirmans quod ille infans ex concubitu eſſet Euſtathij. Tunc itaque tanquam aduerſus adulterum iſti amatores veritatis protulere decretum. Aliis quippe Pontificibus (cùm vtique multi adeſſent & pro Apoſtolicis dogmatibus repugnarent, & omnimodis quæ fuerant concinnata, neſcirent) apertè reclamantibus & magnum Euſtathium collaudantibus, decretúmque illorum iniquum ſuſcipi prohibentibus. Hoc igitur facto, velociter huius noxæ cõcinnatores ad imperatorem profecti ſunt, eíque perſuaſerunt quod vera fuiſſet accuſatio & depoſitionis Euſtathij iuſta ſententia, quem tanquam adulterum atque tyrannum expelli fecerunt exercitatorem pietatis ſimul & caſtitatis egregium. Et ille quidem per Thracias ad Illyrici deductus eſt ciuitatem. Iſti verò primo quidem pro eo ordinauerũt Eulalium. Quo tempore pauco, viuente, Euſebium Palæſtinenſem illuc transferre voluerunt: eóque fugiente mutationem, & ſimul imperatore prohibente, fecerunt Euphronium. Quo etiam, anno & pacis menſibus in epiſcopatu defuncto, † & Placito illius eccleſiæ tradidere Pontificatum. Iſti verò omnes peſtem Arij habuere celatam. Propterea nanque multi piè viuentium & ſacerdotum & reliquorum, eccleſiaſtica relinquentes collegia, apud ſemetipſos conueniebant. Quos vniuerſi Euſtathianos appellabant, quia poſt egreſſum illius ſeorſum congregabantur. Porrò mulier illa miſerrima paſſionem crudeliſſimi languoris incurrens, manifeſtauit inſidias: & illam tragœdiæ compoſitionem pariter enudauit, non duobus vel tribus, ſed multis admodum ſacerdotibus quæ concinnata videbantur inſinuans.

Euſebius.

Euphronius.

Alter codicũ Grecorũ πλακεντίῳ *habebat, alter* πλακιτίῳ.

Euſtathians.

Ait enim pro pecuniis illã ſe facere præſumpſiſſe calumniam. Iuſiurandum tamen non omnino fuiſſe falſum, quia ille infans, de quo iurauerat, filius erat cuiuſdam Euſtathij nomine, fabri ferrarij

SOCRATES CAPVT XXV.

Seditio Antiochiæ.

TVnc igitur in Antiochia grauis ſeditio in Euſtathij depoſitione commota eſt, & poſtea de epiſcopatus electione tantus ignis accenſus eſt, vt penè ciuitas vniuerſa periclitaretur, populo in duas partes diſſidente: & aliis quidem Euſebium Palæſtinæ transferri contendentibus in Antiochiam, aliis autem ſtudentibus vt reuerteretur Euſtathius. Erat enim in vtraque parte & populus ciuitatis & militaris manus, & tanquam aduerſus hoſtes ita cuncti mouebantur, vt penè vſque ad gladios peruenirent, niſi Deus & timor principis cohiberet. Nam imperator ſuis epiſtolis ſeditionem compeſcuit. Euſebius autem Palæſtinæ repudiauit, quod admiratus Imperator ſcripſit ei, propoſitum laudans, eúmque beatum vocans, & quod non vnius ciuitatis, ſed totius orbis potius digne decerneretur epiſcopus. Deinde autem per annos octo dicitur Antiochenæ eccleſiæ vacaſſe ſedem. Tandem verò ſtudio inimicorum Nicænæ fidei, ordinatur Euphronius. His igitur in hoc volumine ritè contextis, tempus eſt ſequentis libri ordiamur initium.

Euſeb. Pãphili laudatur ab impe.

Euphronio Antiochiæ fit epiſcop.

HISTORIAE ECCLESIASTICÆ QVAM TRIPARTITAM VOCANT, LIBER TERTIVS.

SOZOMENVS.

De conuersione gentis Indorum atque Persarum.

CAPVT PRIMVM.

IN temporibus religiosi Principis Cõstantini, & Indorum gens & Iberorum Christiani dogmaris rudimẽta susceperunt. Sed & Armenios tunc primũ audiui christianos effectos. Aiunt enim Tiridarem regẽ tunc gẽtis illius ex quodam mirabili signo Dei, quod circa eius domum euenerit, Christianismum fuisse factũ, & omnes simul eius ditioni subiectos vna præceptione iussisse, vt similiter DEO colla submitterẽt. Vnde & ad cæteros cõfines Christianum dogma transiuit, & multitudine dilatatũ est. Apud Persas autem initium Christianitatis existimo celebratum, dum quidam eorũ occasione cõmercij ad Osroënos & Armenios veniẽtes (vt fieri solet) sanctis illis col loquerentur viris, & eorum virtutes experirentur.

Indi.
Iberi.
Armenij
Tiridates.
Osroëni
Armenij.

Quomodo Iudæi Christianos accusauerint apud Persas. Qui vel quanti vel quibus modis passi sint apud Persas.

CAPVT II.

CVmque tempore procedẽte crescerent, etiam ecclesias & sacerdotes pariter cæterósque ministros habere cœperũt. Hoc autem factum non mediocriter cõtristabat Magos, qui religioné Persarum veluti quædam sacerdotalis trib. per successioné generis ab initio cõmissam habere noscũtur. Afficiebãtq; id etiam Iudæos naturaliter quodammodo Christiani dogmatis ini-

An. do. 334
Magi, Persarũ sacerdotes.
Iudæi.

Sapores rex Persarum.

Symeon archiepiscop⁹ Seleuciæ & Ctesiphontis.

†delationibus.

micos. Quapropter accusauerunt apud Saporem tunc regem, Symeonem archiepiscopum Seleuciæ & Ctesiphontis ciuitatum in Perside regalium, tanquam amicus esset Cęsari Romanorũ, eíq; Persarum negotia propalaret. Credens autem † derogationibus his Sapores, primùm quidem tributis immensis christianos afficiebat, eò quòd plurimos eorum agnosceret, quod paupertatem magis eligerẽt: crudelibúsq; viris huiusmodi exactiones iniunxit, quatenus ex egestate pecuniarum & nimietate exactorum vim passi, propriæ religionis iura contemnerẽt. Post hæc autem sacerdotes ministróſque Dei gladiis minacibus interemit, ecclesias subuertit, & vasa eorum omnia publicauit. Symeonem verò deduci iussit ad se, tãquam proditorem Persarum regni atque religionis. Magi siquidem auxiliãtibus sibi Iudæis, cum festinatione sanctas ecclesias destruebãt. Symeon autẽ comprehensus, ferróq; vinctus, ad regem vsque deducitur. Quo vir effectus est magnus, & omni fortitudine precioſus. Nam cùm eum torquẽdum Sapores iussisset introduci, neq; timuit, neque adorauit. Pro qua re vehementius efferatus rex, inquisiuit cur non adorasset, quippe quod prius facere cõsueuerat. Ad quem Symeõ: Prius quidem non vinctus adducebar vt negarem veri Dei culturam, & nihil in hoc dubitãs, quæ sunt solẽnia regis, implebam: nunc autem phas mihi nõ est hoc agere. Veni nãque pro nostro dogmate & pietate decertaturus. Hæc dicẽtem præcepit rex adorare Solem, & facienti, plurima se daturũ cum maximo honore munera compromisit: reluctantem verò interminatus est esse moriturum, & omniũ Christianorum gẽtem. Cúmque nec terrorib⁹ potuisset mouere Symeonem, nec mulcere promissionibus, sed fortiter permaneret nũquámque adoraret Solem, ne proditor suæ religionis existerer, præcepit, eum in vinculis retineri, credẽs eum posse longo tẽpore inflecti. Cúmque duceretur ad carcerem, vidit eum Vsthazares senior quidam eunuchus, nutritor Saporis, & maior regiæ domus. Et cõsurgens adorauit eum: sedebat nãq; ante ianuas regis, quem Symeon increpauit iniuriosè, & cum furore clamauit, auersatúsq; despexit. Is enim dum Christianus esset, non ante mul-

Symeon ad Saporẽ adducitur.

Vsthazares eunuchus.

tum tempus vim paſſus adorauit Solem. Quo facto, repente flens eunuchus, cum gemitu quidem veſtem claram, qua indutus erat, exutus eſt, & lugubrem accipiens amictum, ante domum regiam ſedebat flens atque gemens: Heu, inquit, qualem credam eſſe circa me Deum, quem ego negaui, dum pro hac cauſſa dudum amiciſſimus Symeon neq; verbum mihi reddiderit, & ſic auerſatus cum furore tranſiuerit? Cúmque hæc Sapores audiſſet, euocans eum, cauſſam luctus inquiſiuit, aut ſi qua ei circa domum ærumna cõtigerit. Reſpondens Vſthazares, ait: O rex, nihil in huius ſeculi domo infortunij paſſus ſum. Vtinam pro his quæ mihi nũc euenerunt, in vniuerſas calamitates alias incidiſſem. Lugeo nanq; cur viuo, qui dudum mori debueram? Video Solẽ quem tibi parere volens, non voto meæ voluntatis adoraui. Quapropter pro vtroq; me mori iuſtiſsimum eſt, quia & proditor ſum Chriſti, & te quoq; decepi. Et ille quidẽ hæ dicẽs, iurauit per cœli & terræ creatorem, ſuam vlterius nõ ſe mutare ſententiam. Sapores autem admiratus eunuchi cõſtantiam, ampli⁹ ſęuiebat aduerſus Chriſtianos, tãquam maleficiis hoc agere pręualerent. Parcens autem ſeniori, nũc lenitate, nũc minis omni virtute eum ſe ſubuertere poſſe iudicabat. Cúmq; nil ageret Vſthazare profitẽte nunquam ſe fore ſic fatuum, vti prę Deo creatore cũctorum, illa coleret potius quæ à Deo creata ſunt: tunc ira cõmotus, iuſsit gladio caput eius abſcindi. Cúmq; duceretur ad necem, rogauit ſpiculatorem, vt paululum ſuſtineret, tãquam aliquid regi mãdaturus, & vocãs quendam fidelium eunuchorũ, iuſsit vt diceret hęc Sapori: Pro fauore quem hactenus à iuuentute habui circa veſtram domũ (ô rex) patri tuo & tibi miniſtrãs ſtudio cõpetenti, teſtibus non indigeo, tu nanque bene noſti. Pro omnib. ergo, quæ aliquãdo vobis impẽdi, redde mihi cõpenſationem huiuſcemodi, ne quis ignorãtium putet me ſupplicium ſuſtinere tãquam infidelem regni, aut malæ cuiuſpiam voluntatis, ſed vt potius manifeſtum fiat quod agitur, prẽco clamans denuntiet vniuerſis quod Vſthazares capite trũcatur, non regis inimicus, ſed Chriſtianũ ſe eſſe profeſſus, & Deum propriũ apud regem negare cõtemnens. Hæc quidem

eunuchus regi nuntiauit. Porrò Sapores ſecũdum petitionem Vſthazaris pręconem clamare fecit. Exiſtimabat enim alios poſſe à chriſtianitate reuocare Chriſtianos, ſi mente perciperent quod nulli parceret Chriſtiano, qui ſenem nutritorem & deuotũ ſuæ familiaritatis occideret. Vſthazares autẽ ſtuduit clamari cauſſam ſuæ necis, credẽs quod quum per terrorem adoraſſet Solem, multos Chriſtianorũ deduxerit ad timorem: nũc autem cognoſcẽtes pro religione moriturũ, imitatores multos ſuæ virtutis efficeret. Hoc itaq; modo Vſthazares glorioſiſsima morte trãſlatus eſt. Symeõ autem id cognoſcens in carcere, gratificos pro eo hymnos obtulit Deo. Altera verò die, quæ erat ſexta feria ſeptimanę maioris, in qua ante reſurrectionis feſtiuitatem annua ſalutaris paſsionis memoria celebratur, etiam Symeonem decreuit rex ferro perimere. Deductus enim rurſus è carcere ad Palatium regis, valde intrepide loquebatur Sapori de dogmate, & nec illum, nec Solem ſuſtinuit adorare. Eadémq; die ſimiliter interimi iuſſi ſunt & alij cẽtum in carcere conſtituti. Nouiſsimè verò Symeonem occidi præceptum eſt, ita vt mortem videret vniuerſorũ. Erant etenim horum alij quidem epiſcopi, alij presbyteri, alij diuerſorũ ordinum clerici. Cúmque omnes ducerentur ad mortem, aduenięs ſummus princeps Magorum, interrogabat eos an vellẽt viuere, & regis religionem colere, & Solem pariter adorare. Cúmque hãc nullus eligeret vitam, ſpiculatores circa necem martyrum laborabãt. Symeon autem aſsiſtens cõfortabat vniuerſos, & de reſurrectione & pietate loquebatur, atque de ſactis ſcripturis adhibẽs fidem, dicebat: Vitam quidem veram eſſe ſic mori, mortem verò manifeſtam, negare Deum: adiiciẽs, quia poſt paululum etiam nullo periméte ſponte mors accidat. Hic eſt enim omnib⁹ natis finis ineuitabilis. Poſt hæc autem perpetuitas nõ omnibus ſimiliter accidit, ſed velut ex quodam põdere omnem rationem reddẽt homines huius vitæ, & eorũ quæ bene geſſerũt retributionem, & pœnas malorum ſine dubitatione recipient. Maius autem inter omnia bona nihil eſt, ac beatius, quàm eligere mori ꝓ Deo. Hæc dicente Symeone, & tãquam filios edocente, in certaminib⁹ ſactis

Dies paſſionis paraſceue.

Centũ Chriſtiani interfecti.

Symeonis ad martyres confortandos oratio.

(modo quo docebat) vnuſquiſque exercitatus alacriter currebat ad necem. Cúmque omnes centum ſpiculator tranſiſſet, nouiſsimè venit ad Symoné, & Abedecallam, & Ananiam: ambo nãque ſenes, eani, ſub eius eccleſia conſtituti, cum eo fuerant cõprehenſi, & erãt in vinculis. Tunc itaq; Puſicius, qui ſuper omnes artifices regis erat, ibi cõſiſtens, & videns Ananiam tremẽtem quum prepararetur ad necem, ait: Paululum (ô ſenex) claude oculos, & ſecurus eſto, mox enim Chriſti videbis aſpectum. Cúmq; dixiſſet hoc, repente cõprehenſus, ductus ad regem, & Chriſtianus eſſe manifeſtatur, eo quod pro dogmate fuiſſet locutus libera intentione martyribus. Tunc rex extraneo quodam & crudeli modo eum mori præcepit, ita vt perforata ceruice exinde linguam eius eiicerẽt. Hoc itaq; facto, quibuſdam accuſantib⁹ etiam filiam eius, virgo ſacra tũc cõprehenſa perempta eſt. Sequenti verò anno die quo paſsionis Chriſti memoria celebrabatur & expectabatur reſurrectionis feſtiuitas, crudeliſsima Saporis præceptio per omnem Perſarũ cucurrit terram, morte cõdemnans eos, qui ſe profiterẽtur eſſe Chriſtianos. Quo tẽpore fertur vltra numerũ, multitudinem Chriſtianorũ gladio cecidiſſe: alios nãq; per ciuitates & vicos diligẽter Magi requirẽtes, celatos inueniebant: alij verò ſpõte nullo dicẽte ſemetipſos offerebãt, ne taciturnitate Chriſtũ negare viderẽtur. Igitur cũ omnes Chriſtiani perimerentur, neq; vlli parceretur, etiam multi in ipſis Regalib. ſunt occiſi, cum quibus & Azanes eunuchus regi maximè gratus. Quod dũ Sapores audiſſet, triſtis factus, hanc generalem peremptionem remouit, & ſolũmodo præceptores religionis iuſsit occidi. Illo ſiquidẽ tempore ægritudinem incurrente regina, Symeonis epiſcopi ſoror nomine † Tharbua cõprehenſa eſt cum famula ſuam ſequẽte vitã quas contigit teneri per inſidias Iudæorũ accuſantium, quaſi maleficia reginę feciſſent, propter Symeonis mortem. Regina verò (quum ſoleant languẽtes huiuſmodi ſpebus aures accõmodare) ſuſpicata eſt veram eſſe † detractionem, & maximè à Iudęis factam: quum & ipſa ſimilia ſaperet, eóſque ſine mẽdacio, & ſibi fauẽtes arbitraretur. Sumẽtes autem Magi † Tharbuam & alias, mortis

Abedecalla Ananias Puſicius.

Puſicij filia martyr. Paraſceue.

Azanes eunuchus.

† *Thrabula.*

†*delationẽ.*

† *Trabulã Tharbua ſoror Symeonis epiſcopi.*

acerbæ perculere ſupplicio. Stipitibus enim alligatas, ſerráque findentes per medium, eas crudeli nece lacerauerunt, & quaſi expiantes reginam, per medios ſtipites tranſire fecerunt. Ferunt autem iſtam † Tharbuam ſpecioſam valde fuiſſe, & à Magis quibuſdã adamatam, & latenter ad cõcubitum petitam, promiſſa mercede ſalutis ſuæ, & aliorum, ſi cõſentiret ad vitium. Quæ nec auditum libidinis paſſa eſt ſuſtinere, ſed obiurgatoriis vobis pro turpi petitione relatis, alacriter acceſſit ad mortem, ne proderet ſanctam virginitatem. Cúmq; circumirent Magi & † principes eorum vniuerſam prouinciam ſecundum Saporis præcepta, vt ſacerdotes & doctores tantum dogmatis apprehẽderent Chriſtiani, puniebant epiſcopos & preſbyteros, & maximè per regionẽ Adiabenorum. Hic namque locus eſt Perſicus, in vniuerſum Chriſtianorũ. Hoc enim tẽpore & Acepſemam epiſcopum apprehẽderunt & multos clericorũ eius: tenẽtéſq; Præſulem, ſufficere ſibi crediderunt, alios nudatos ſubſtantiis dimittẽtes. Iacobus autem quidã preſbyter Põti ſequebatur Acepſemam, & ſupplicans Magis, identidem meruit irretiri. Tunc enim & ſeni alacriter ſeruiebat, & eius clademaliquatenus leniebat, plagáſque vt poterat curare nõ deſinebat. Poſt paululum verò pœnis crudelibus eum Magi torſerũt, cogentes vt adoraret Solem. Quo reſpuente, miſerunt eum rurſus in vincula. Sed & multos alios preſbyteros & diaconos habebant in carcere poſt flagella. Pauco tẽpore prætereunte, princeps Magorũ de eis cõſuluit regem: acceptáq; poteſtate vt ageret quod vellet, ſi Solem non adorarẽt, mandauit eis in carcere regiam voluntatem. Quibus apertè reſpondentibus, nunquam ſe fore proditores Chriſti, nec adorare Solem, ſic vt nulli parceretur, verberibus eos laniauit. Cum quibus Acepſemas pro confeſsione dogmatis viriliter eſt defunctus. Quidam verò Armeniorum quũ eſſent obſides apud Perſas, corpus eius auferẽtes latenter, ſepulturæ debitæ tradiderunt. Alij verò licet nõ minus flagellati, prẽter ſpem vixerũt: & non mutantes voluntatem, denuò ad vincula ſunt reducti, cum quib. erat Aithales, cuius, dum nimis tẽſus cæderetur, humeri ſunt diſiũcti, ita vt mortuas poſtea manus portare videretur,

† *Trabulam.*

† *Archimagi.*

Acepſemas.

Iacobus presbyter Ponticus.

Aithales.

aliíque eius ori cibos offerrent. Sub hoc itaque regno teſtimonio bonæ vitę tranſlati ſunt preſbyteri, diaconi, monachi, & ſacrę virgines, & in aliis officiis eccleſię cõſtituti, ac pro dogmate laborantes innumeræ multitudines. Eodémque tẽpore paſſus eſt vnà cum Marea Bichor epiſcopus, atq; clerici circiter ducenti & quinquaginta, qui cum eo capti à Perſis fuerãt cõprehenſi. Tũc etiam Mileſius nomine, martyrio coronatus eſt, qui primum quidem militabat apud Perſas, poſtea verò relicta militia cõuerſationem æmulatus eſt Apoſtolicam. Dicitur enim quod dum in ciuitate Perſica epiſcopus fuiſſet ordinatus, multa ſępe ſit paſſus, & verberatus atque tractus, virili mente ſuſtinuerit. Cúmq; nulli potuiſſet illic ſuadere vt Chriſtianus eſſet, grauiter ferẽs maledixit ciuitati, & exinde diſceſſit. Poſt paucum verò tempus primatibus eius loci in regẽ peccantib. ſuperueniens exercitus cum trecentis elephantis ciuitatẽ ſubuertit, & velut deſolatam regionem arãtes ſeminibus tradiderunt. Mileſius autẽ epiſcopus ſolũmodo peram circumferẽs, quæ ſacrum codicem euangeliorum habebat, perrexit orationẽ facturus ad Hieroſolymã, & inde in Ægyptũ, vt videret monachos ibidem cõuerſantes. Qualis igitur iſte ſanctus & miraculorũ fuerit operator, Syri ſunt teſtes, qui eius actus vitámq; ſcripſerunt. Fertur itaq; eorum qui tunc martyrio coronati ſunt ſub regno Saporis virorum ac mulierum fuiſſe millia quaſi ſedecim.

Martyres.

Mareas. Bichor.

Mileſius.

Mileſius circumfert peram codicis Euãgelici.

xvj. martyrum in Perſis.

THEODORITVS.

Epiſtola Conſtantini an Perſarum regem pro Chriſtianis.

CAPVT III.

IN Perſide verò fautoribus pietatis Conſtantinus Auguſtus ſponte proſpexit. Agnoſcens enim eos ab impiis vehementer affligi, eorúmque regem erroribus ſæuientem diuerſa eis inferre pericula, ſcripſit ei per legatos, qui tunc aderant, monita pietatis, rogans vt cultores Dei apud eum digno honore potirentur. Sed melius ſtudium pij principis per eius literas valebit agnoſci.

EPISTOLA CONSTANTINI Imp. ad Saporem, regem Perſarũ, de prouidentia Dei erga homines.

Sacratiſsimam cuſtodiens fidem, veritatis luce parti-

cipatus ſum: luminis veritate gubernatus, ſacrã cognoſco fidem. Denique per hæc (ſicuti res ipſæ confirmant) venerabilem religionem eſſe cõſpicio, & doctrinã agnitionis ſanctiſsimi Dei omnibus offerentem, huiuſmodi cultum me habere profiteor: quia huius Dei virtutem in auxilio habens, inchoans à finibus Oceani, omnem terrarũ orbem firmiſsima ſpe ſalutis obtinui, ita vt vniuerſi qui per tot tyrannos cladibus quotidianis fuerant ſubiugati, & ad obſcuritatem vſq; perducti, reſumentes communium rerum vindictam, rediuiua quodammodo curatione reſurgerent. Hunc Deum colo, cuius ſignum Deo dicatus meus exercitus portat in humeris: & à quo dum iuſto ſermone aliquid poſcitur, impetratur. Ex ipſis autem trophæis inſignibus beneficia repente ſuſcipio. Hunc itaque Deum immortali memoria me honorare profiteor, eúmq; ſumma puráque mente ſuper omnia eſſe credo. Hunc inclinatis genibus inuocabo, fugiens cunctũ abominabilem ſanguinem & odores horribiles ac fugiẽdos, omnémque terrenam flammam nimis cuito. Quibus omnibus nephãdus & ineffabilis error multos gentium, ac genera vniuerſa proſtrauit, & inferno contradidit. Quæ enim Deus omnium propter hominum prouidentiam ſua clementia vtilitatis cauſſa produxit in mundum, hæc ad vniuſcuiuſque deſiderium trahi non patitur. Sed puram tantummodo mentem & immaculatam animam, ab hominibus exigit, virtutis & pietatis actus exquirit, manſuetudinis & clementiæ delectatur operibus, mites amat, habet odio turbulentos, diligit fidem, punit perfidiam, omnémq; potẽtiam cum † faſtu † deſpicit, ſuperborum punit aſperitatem, ad faſtum eleuatos interimit, humilibus autem ac patiẽtibus digna retribuit. Sic itaq; etiam regnum iuſtum magnipendens adiutorio ſuę virtutis expendit, ſapientiámque regiam pacis tranquillitate cuſtodit. Non ergo videor mihi errare frater mi, hunc eſſe confitendo Deum omnium principem atque patrem, quem multi regnantes apud nos væſanis erroribus ſeducti, denegare tẽtarunt. Sed illos omnes finis comprehẽdit exitioſus, ita vt omne genus hominum poſt eos exurgens clades eorũ pro maledictionis exemplo præponere videatur. Horũ igi-

† *deiicit & euertit.*

tur vnum eſſe reor Valerianum, quem velut quædã virga iracundiæ diuinæ de noſtris terris expellens, veſtris partibus tradidit puniendum. Qui ſcilicet verecundiæ ſuæ nobiliſsimum apud vos trophæum demõſtraſſe cognoſcitur. Sed hoc quidem in bonam partem cõtrouerſum eſt, vt in noſtro ſæculo huiuſmodi ſuppliciũ fieret manifeſtum. Vidi nãque & ego illorũ finem, qui nuper nephãdis præceptionib. Deo deuotum populũ turbauerunt. Quapropter multas Deo refero gratias, quoniam integra prouidentia omne genus humanum, colens legem diuiuam, reddita ſibi pace decenter exultat. Vnde etiam nobiſipſis credo, quoniã optimè cautéq; vniuerſa proueniunt, quando per illorum puram probabilémque religionem, diuinámque concordiam, vniuerſa in ſe dignantur erigere. Igitur de tali hominũ collegio, id eſt, Chriſtianorũ (pro quibus omnis eſt mihi ſermo) quàm me libenter credis audire, quando etiã eminentia loca Perſidos per eos amplius quàm cupio decorãtur? Tu ergo optime gubernaueris, ſi fueris ſicut illi, & habueris commune quod illi. Sic enim habebis omnium dominum, mitem placidúmque atq; propitium. Hos igitur, quoniam tantus ac talis exiſtis, commendo tibi, quoniam & pietate probaris inſignis. Hos dilige cõpetenter, & facito clementiæ tuæ participes, tibi ſimul & nobis præbiturus gratiæ immenſa iura per fidem. *Valerianus.*

Hæc igitur optimus Imperator pietate decorat⁹ egit, curam nõ ſolùm ſubiectorũ habens, ſed etiam eorũ qui ſub alienis gubernaculis regebãtur. Quapropter & ipſe diuina protectione potitus eſt, & Europam vniuerſam atq; Africã, ſuper has etiã maximam Aſiæ partẽ tenens, ſubiectos habuit vbiq; deuotos. Sed etiã Barbarorum, alij quidẽ ſponte ſeruiebant, alij deuicti. Vbiq; triumphi videbantur, & victor cernebatur in omnib. Imperator.

De Alexandri pontificis Alexandrini fine & initio præſulis Athanaſij. CAPVT IIII.

Athanaſius fit epiſcopus Alexãdriæ. Ann. do. 328.

INterea Alexandro mirabili ſene, qui Arij proſtrauerat blaſphemias, defuncto, poſt mẽſes quinq; Nicæni cõcilij, Alexãdrinorũ eccleſiæ ſuſcepit Athanaſius præſulatum. Cuius pſecutiones, fugas, cõtumelias, crebráq;

pericula transferre diſtuli, quæ Ruffinus ſuo nobilitauit eloquio.

SOZOMENVS.

Quæ contra Athanaſium geſta ſint, & quomodo confugerit ad principem. CAP. V.

Athanaſius Cõſtãtinum adit.

POſt plurima verò cõſilia turbis ſeditionibúſq; completa, & clamores accuſatorum poſcentiũ vt Athanaſius tanquam Magus violentus & indignus ſacerdotio damnaretur, miſsi ab imperatore metuẽtes, ne eum aliqua inuaſione perimerent, latenter eum de concilio ſubtraxerunt. At ille ſciens non ſibi fore tutum contra tot accuſatores agere, iudicibus etiam inimicis ſynodum relinquens venire feſtinauit ad Imperatorem.

THEODORITVS.

Arianorũ conuentus apud Mareoten.

Igitur Athanaſius ad principem veniẽs, omnem præſumptionem contra ſe factam epiſcoporum edocuit. At illi apud Mareoten conueniẽtes, quoſdam concordantium ipſis ſacerdotum miſerunt ad principem, id eſt, Theogonium Nicænum, atque Theodorum Perinthiũ, & Marin Chalcedonenſem, Narciſſum Cilicem, & ſimiles horum, mendacia texentes, & quædam cõmenta fingentes, & nudas admodum calumnias quaſi veras accuſationes ſibimet componentes. Quo facto venerunt ad Æliam ciuitatem. Præceperat enim Imperator, vt omne concilium à Tyro veniret ad Æliam, Necnõ & alios vndique congregari præceperat, vt templa ædificata dedicarentur. Miſit itaque pariter deuotos Iudicum pietate ac fide clariſsimos, omnia largiſsime expendi præcipiens, non ſolùm põtificibus ac ſacerdotibus, ſed etiam egentibus vniuerſis qui vndiq; cõcurrebant. Porrò fuerat exornatum etiam ſacrum altare palliis regalibus atque vaſis, auro & lapidibus precioſis decoratum.

Æliã, hoc eſt, Hieroſolyma à Tyro ſynodus tranſfertur.

SOZOMENVS.

Quomodo ſit Arius ab exilio reuocatus & quem libellum dederit Conſtantino, & de fraudib. Arianorum.

CAPVT VI.

Arius reuocatus.

IMperator interea Arium de exilio reuocauit, iuſsitq; vt quod de Deo crederet ſcriptura currẽte proferret.

Tunc

Tunc ile nouitatem nominum quam prius adinuenerat declinans, aliam explanationem contexuit, ſimplicibus verbis eam & diuina lectione confirmans, iuſiurandum quoque præbuit ita ſe credere, & hæc etiam méte ſapere, nihílque aliter intelligere. Textus enim eius expoſitionis huiuſmodi eſt.

PIISSIMO ET DEO AMANTISSIMO domino noſtro Imperatori Cõſtantino, Arius & Euzoius preſbyteri.

Fides Arij quam apud Cõſtantinũ Aug. profeſſus eſt.

Sicut præcepit Deo amabilis pietas tua domine Imperator, exponimus noſtrã fidem, & ſcriptis profitemur corã Deo ſic credere & nos & omnes qui nobiſcũ ſunt, ſicuti ſubiectum eſt. Credimus in vnũ Deum patrem omnipotentem, & dominum Ieſum Chriſtum filiũ eius, qui ex eo ante omnia ſecula natus eſt, Deum verbũ, per quem omnia facta ſunt, quæ in cœlis & quæ in terra: qui venit, & carnem aſſumpſit, & paſſus eſt, & reſurrexit, & aſcendit in cœlos, & iterũ venturus eſt iudicare viuos & mortuos: & in ſpiritũ ſanctum, & carnis reſurrectionem, & vitã futuri ſeculi, & in regnũ cœlorum, & in vnã ſanctam Catholicã Dei eccleſiam, quæ à finibus vſq; ad fines eſt. Hanc autem fidẽ percepimus ex ſanctis Euangeliis, dicente Domino diſcipulis ſuis: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Si autem non hæc ita credimus atque ſuſcipimus, vere patrem, & filium, & ſpiritum ſanctum, ſicut omnis Catholica Eccleſia & ſanctæ edocent ſcripturæ, quas per omnia ſequimur, iudex noſter erit Deus & nunc & in futuro die. Quapropter tuam pietatẽ rogamus, Deo amabilis Impetator, vt cum eccleſiaſtici ſimus, & fidem & ſenſum eccleſiæ ſanctarúmq; ſcripturarum habeamus, vniri nos per pacificã & Dei cultricem pietatem tuam matri noſtræ eccleſiæ iubeas, quæſtionibus vtique & ſuperfluitatibus inquiſitionum ſublatis: vt & nos & ſancta eccleſia inter nos pacificati, ſolennes orationes pro pacifico pióque imperio & omni tuo genere omnes communiter celebremus.

Matth. vlt. d.

Hanc fidei expoſitionem alij quidem dicebant artificioſè cõpoſitã, vt videretur princeps placari ſermonib⁹,

& ita Arij dogmatibus circũferri, vt per expoſitionem omniũ ei fiducia præberetur, & vtrũque haberet intellectum. Arbitratus autẽ Imperator Arium & Euzoium ſimilia credere his qui in Niceа cõuenerant, valde gauiſus eſt. Non tamen ſibimet perſuaſit, vt eos in eccleſiæ cõmunionem ſuſciperet ante iudicium & probationem congruarũ perſonarũ ſecundũ eccleſiæ legem: ſed deſtinauit eos ad epiſcopos tunc Hieroſolymis cõgregatos, ſcribens vt fidem eorum expoſitionis examinarent, & clementem ſuper eis proferrent ſententiam, ſi rectè credentes inuidię gratia eſſent iniuſtitiam paſſi, ſeu dũ non haberent vnde iudices ſuos culpare peterent per pœnitentiam reuocarẽtur. Porrò ſumpta occaſione, fautores Arij per ſcripta Imperatoris eos in cõmunionem ſuſceperunt. Et hoc cùm feciſſent ipſi imperatori reſcripſerunt, & eccleſiæ Alexandrinæ, & in Ægyptũ & Thebaida, & Libyam epiſcopis vniuerſis, & clericis, præcipiẽtes, vt eos alacriter ſuſciperent, Imperatore teſtante rectam eorum eſſe fidem, quam etiam propriæ epiſtolę ſubiecerunt. Hæc quidem in Hieroſolymis geſta noſcuntur. Athanaſius autẽ fugiens de Tyro, Conſtantinopolim venit, & quæ paſſus eſſet adito Imperatore narrauit: petẽs vt quæ in Tyro fuerant geſta, examinarentur ſub eius quoque præſentia. Porrò Conſtantinus Imperator rationabilem eius petitionem iudicans, hæc ſcripſit epiſcopis qui in Tyro conuenerant.

Arij profeſſio mittitur ſynodo Hieroſolymitanæ examinanda.

Athanaſius Conſtantinopolim venit ad Cõſtantinum.

SOCRATES.

Epiſtola Conſtantini euocantis epiſcopos, vt Athanaſij cauſſas ipſe cognoſceret. CAPVT VII.

IGitur Imperator miſſa ſacra concilium euocauit, vt in ſui præſentia Athanaſij examinaret cauſſam, cuius verba ſunt hæc:

VICTOR CONSTANTINVS PIVS epiſcopis in Tyriorum vrbe Collectis.

Ego quidem ignoro quæ veſtro concilio turbulenter atque cum tempeſtate decreta ſint. Apparet enim quòd quadã tumultuoſa indiſciplinatione veritas ſit oppreſſa, vobis videlicet non cõſiderantibus quæ Deo placẽt,

propter iurgia quæ contra proximos veſtros habetis:& vota veſtra ineuincibilia eſſe contenditis. Sed erit opus diuinæ prouidentiæ vt & hæc contentio aperrè deprehenſa poſsit euacuari,atque nobis palàm fieri,ſi quid illic conuenientes ſine qualibet vel gratia, aut inimicitiarum cauſſa geſsiſtis. Quapropter cum omni feſtinatione vos omnes ad meam reuerentiam volo cõcurrere,vt geſtorũ apud vos integritatem per voſipſos poſſitis oſtendere. Verum qua gratia hæc ſcripſerim vobis, vóſque ad me literis euocauerim, per ea quæ ſequuntur agnoſcetis. Pergẽti iam mihi ad cognominis noſtri fœliciſsimę patrię ciuitatẽ,cùm eſſem cõſcenſurus equum, repẽtè Athanaſius epiſcopus in media platea cũ quibuſdam ſacerdotib.quos circa ſe habebat,ſic inopinatè nos adiit,vt nobis daretur ſubitò cuiuſdã cauſſa formidinis. Teſtis enim mihi inſpector omniũ Deus eſt, quoniam nec cognoſcere eum quis eſſet prima frõte prẽualui,niſi quidam noſtrorum,& quis eſſet,& quã pertuliſſet iniuriam tũc narraſſet. Et ego quidem neque confabulatus cum eo ſum illo tempore, nec aliqua locutione participatus. Cúmque ille ſe audiri depoſceret, ego verò refutarem, & penè repelli eum præciperẽ, cum maiori fiducia nihil aliud à nobis quàm veſtrum poſtulauit aduentum,vt nobis præſentibus quę paſſus eſt neceſſario poſſet ſuis gemitibus explanare. Vnde quia mihi rationabile videtur & temporibus opportunũ, ſcribi vobis libentius hæc præcepi,vt omnes quicunque apud Tyrum concilium celebraſtis,indeſinẽter ad expeditum noſtræ conſuetudinis locum concurrere feſtinetis,ipſis operibus oſtenſuri puritatem & rectitudinẽ veſtri iudicij coram me videlicet, quem Dei miniſtrum proprium neq; vos abnegabitis. Igitur vbique pacificatur Dei nomen & integrè benedicitur per meam in Deo culturam, etiã apud ipſos Barbaros qui veritatem hactenus ignorabãt. Certum namque eſt, quòd qui veritatem ignorat, neq; Deum ſcire poteſt. Veruntamen ſicut prædictum eſt, etiam Barbari per me fidelem miniſtrum cognouerũt, & Deum metuere didicerũt, quem vtique protectorem meum vbique ac prouiſorem ipſis operibus eſt oſtenſum. Vnde præcipuè etiam Deum ſciunt. Et illi quidem

Cõſtantinopolim intelligit.

Preces Athanaſij apud Cõſtãtinum.

In malos episcopos & sacerdotes.

propter nostrum timorem reuerétur Deum. Vos autem qui sancta mysteria eius clementiæ proferre videmini, non dicam custodire, vos inquam, nihil agitis, nisi quæ ad cõtentionem noscuntur & odia pertinere, & (vt absolutè dicam) quæ ad humani generis tendere videntur interitum. Sed festinate, sicut dixi, ad nos venire continuò, scientes quòd omni virtute conabor, vt quæ in lege Dei sunt, ea præcipuè sine aliqua titubatione seruentur. Quibus vtique neque vituperatio, neq; mala superstitio poterit implicari, dispersis vtique ac palàm contritis & penitus exterminatis sacratissimæ legis inimicis qui sub schemate sancti nominis blasphemias varias ac diuersas iniiciunt.

Quod venientes episcopi Ario fauentes Athanasio detraxerint, ita vt in exilium mitteretur.

CAPVT VIII.

Constãtini senioris liberalitas in pauperes.

HÆ siquidem literæ ad æstuationem perduxerunt eos qui fuerant in synodo congregati, quoniam plures quidem ad proprias redierant ciuitates. Qui verò circa Eusebium, & Theogonium & Marin, Patrophilum & Vrsatium, & Valentem erant, ad Cõstantinopolitanam venientes vrbem, nequaquam de calice fracto, aut altari subuersо, aut Arsenio perẽpto, quod in synodo cõcinnauerant, quæstionem fieri permiserũt, sed aliã inuenêre detractionem, suggerẽtes Imperatori, ꝙ Athanasius interminaretur non se missurum ab Alexãdria frumenta solenniter ad Cõstantinopolitanam vrbẽ. Et hæc audisse dicebant, Athanasio dicente ad Amantium, Anubionem, Arbathionem, & Petrum episcopos. Multum itaq; derogatio præualet, quando derogator creditur fide dignus. Hac subreptione ad furorem perductus Imperator, Athanasiũ relegauit in exilium, & habitare eum præcepit in Galliis. Aiunt enim quidam hoc Imperatorem propterea fecisse, vt vnirentur ecclesiæ, quoniam Athanasius communicare Arianis cuitabat. Et ille quidem degebat in Treuirensi Galliarum ciuitate.

Athanasius apud Threuiros Metropolim Galliarum degebat.

THEODORITVS.

Sed nemo miretur si tãtus vir deceptus deliquit sacerdotibus falsa loquentib. cùm diuinus quoq; Dauid pro-

pheta,non à pōtifice, ſed à ſeruo Siba contra Miphibo-ſet mendacia proferente deceptus ſit.

SOZOMENVS.

Quomodo Marcellus Ancyranus depoſitus ſit, & de Aſterio ſophiſta. CAPVT IX.

IGitur epiſcopi in Cōſtantinopolitana vrbe cōgregati, Marcellum Ancyræ Galatiæ depoſuerūt pro huiuſmodi cauſſa. Aſterius quidam in Cappadocia exercens artem ſophiſticam, eam relinquens, Chriſtianitatem ſe promittebat aſſūmere: tentauitq; libros cōſcribere, qui feruntur hactenus, & per quos Arij dogma firmatū eſt. Dicebat enim Chriſtū ſic eſſe virtutem Dei, ſicuti dictū eſt apud Moyſen: Locuſtam & erucas virtutem Dei: & his multa ſimilia. Cōueniebat autē is Aſterius frequenter apud epiſcopos, qui Arianam præcipuè nō euitabāt hæreſim. Nā & ad concilia concurrebat, epiſcopatū in aliqua ciuitate quærēs. Sed ſacerdotio quidē fruſtratus eſt, eò q; perſecutionis tempore ſacrificaſſe probaretur. Cúmque circumiret Syriæ ciuitates, libros quos confecerat, oſtēdebat. Hæc agnoſcens Marcellus, cōtra eum ſcribere volēs, menſuram cōtrarietatis exceſsit. Purum namq; hominem, ſicut Samoſatenus Paulus præſumpſit, dicere Dominum Chriſtum. Hæc agnoſcentes qui tūc Hieroſolymis conuenerant, de Aſterio quidem nullum habuere ſermonem: quoniam neque erat in ordine ſacerdotum. Marcellum verò tāquam ſacerdotio fūctum rationem exigētes libri ſui, eúmque cōperientes Samoſateni dogmate maculatum, iuſſerūt vt à tali ſecta recederet. Qui reprehenſus, librū ſe promiſit exurere. Cúmque hoc ſtudium deferbuiſſet, epiſcoporum collegium, euocāte Imperatore, venit ad regiam ciuitatem, præſentibúſque Euſebio, & qui cum eo erant epiſcopis, in vrbe Conſtantinopolitana rurſus † ſtudium de Marcello fiebat. Et dum Marcellus, ſicut promiſerat, illicitam cōſcriptionem nollet incendere, eum ab epiſcopatu depoſuerunt. In cuius locū Baſilium in Ancyram miſerunt. Sed hanc quidem cōſcriptionem Euſebius tribus deſtruxit libris, ſuperſtitionem eius valde redarguens. Poſtea verò Marcellus in Sardicenſi concilio recepit epiſcopatū,

Marcellus Ancyranus abdicatur. Aſterius Rhetor.

Inquiſitio in Marcellum.

† *inquiſitio.*

Marcellus recepit epiſcopatum ſuum.

dicens non intellectum ſuum librum,& propterea quaſi Paulianum fuiſſe depoſitum.

Quomodo Arius dum ſtudet ab Alexandro Conſtantinopoleos in communionem ſuſcipi, ſit extinctus.

CAPVT X.

Arius venit Conſtantinopolim, non ut concilij cauſa.

IGitur dum poſt cõcilium Hieroſolymitanũ Arius veniſſet in Ægyptũ, Alexandrina eccleſia eius euitante communionem, rurſus venit ad Conſtãtinopolitanam vrbem, cõcurrentibus illic conſectatoribus eius,& obedientibus Euſebio Nicomediæ epiſcopo,& conciliũ celebrari volentibus. Horum ſtudiũ ſentiens Alexander, tunc Conſtantinopolitanus epiſcopus, niſus eſt ſoluere tale conamen. Cúmque hoc non valuiſſet implere, apertè Arij niſibus interdixit, non licere eum eccleſiaſticum eſſe dicens: nec infirmandam ſentẽtiam epiſcoporũ penè totius terræ ſecum conuenientium in Nicæna vrbe. Euſebius autẽ,& qui circa eum erãt, dum primò ſermonibus flectere nequiuiſſent Alexãdrum, poſtea cum terrore minabãtur, q̃ nisi ſuſciperet Arium, certa die ipſe quidem deportaretur in exiliũ, Arius autem in communionem ſuſciperetur vniuerſorũ. Et poſt hæc ab alterutris receſſerunt. Illi quidem definitã diem expectantes, vt ſuas minas implerẽt. Alexander autem orabat, ne ad effectum verba Euſebij peruenirent. Maximè autem ei terror ingerebatur, eò quòd Imperatori iam penè perſuaſerant, vt faceret quod ipſi volebant. Ante vnum verò conſtituti tẽporis diem proſternens ſemetipſum ſub altari, tota nocte iacuit pronus, rogans Deum vt impediret terminum inimicorum eius.

Terretur Alexãder.

SOCRATES.

Alexãder in precib⁹. Arĩ⁹ ſubſcribit decretis Nicæni cõcilij.

Hæc igitur Alexãder pronus orabat. Imperator autẽ de Ario experiri volens, eum ad palatium euocauit, percunctatúſq; eſt, an Nicæni cõcilij decreta ſeruaret. Ille verò nihil moratus, repẽtè ſubſcripſit, decreta fidei per ſubſcriptionem arte callida circũueniens. Et imperator quidem miratus, ei intulit iuſiurandum. Qui etiam hoc fraudulẽter egit, quodãmodo iuſiuradum arte deludẽs. Quod autẽ audiui de hac machinatione ſcribo. Ferunt enim cõſcripſiſſe Arium hæreſim ſuam in charta quam

ſub ala ferebat: vnde verè ſe iurare credidit, dicens ſic ſe ſapere ſicut ſcripſiſſet. Hoc enim ita factum audiés ego conſcripſi: quòd verò & iuſiurandum præbuerit, ex epiſtolis Imperatoris agnoui. Credens igitur imperator, ſuſcipi eum ab epiſcopo Conſtantinopolitanæ vrbis Alexandro in communionem præcepit. Erat enim tunc Sabbatum. Et ſequenti die eos communicare expectabat alterutris: ſed præſumptiones Arij iudicia Dei ſecuta ſunt. Nam dū egreſſus ex Imperiali fuiſſet aula, obſequiis honorabatur ſatellitum Euſebij, & per mediam tunc ciuitatem perſpicuꝰ apparebat. Cúmque veniſſet iuxta locum cui eſt vocabulum Cōſtantini forum, vbi columna Porphiretica collocata eſt, terror eum ſubitò ex quodam conſcientiæ ſecreto cōſtrinxit, & cum formidine ſecuta eſt ventris effuſio. Percunctatúſque an ſeceſſus eſſet in proximo, & agnoſcens eſſe poſt Conſtantini forum, perrexit illuc. Quo facto, defectus eū quidam cum effuſione corripuit, & vnà cum ſtercoribus anus quoque prolapſus eſt. Tunc ergo concidit, & ſanguinis multitudo cum ſubtilibus inteſtinis ſubſequenter effluxit: decurebántque pariter cum ſplene etiam interna iecoris. Et ita factum eſt, vt repentè ſequeretur & mors. Seceſſus verò vbi talia geſta ſunt, in Conſtantinopolitana vrbe monſtrabatur, ſicuti dixi, poſt Conſtantini forum atque macellum in porticu conſtitutum. Omnes tranſeúntes digito notabant locū, deteſtabilem Arij recordantes interitum.

Arius in cō munionem recipitur.

Arij mors. An. do. 340

Sozomenus.

Poſt aliquod tempus quidem fautorum Arianæ væſaniæ diues ac potens ſtudium habuit eundem locum à publico comparare. Et deſtruens quod erat primitus domum ibi conſtituit, quatenus obliuio facti procederet, & per ſucceſsiones huiuſmodi memoria deperiret. Fama tamen per omnem cucurrit ciuitatem & orbi terrarum mortem Arij declarauit.

Quod prius Ariani cum orthodoxis conueniebant, atque communicabant, & de lege Conſtantini, qua iuſſit hæreticorum oratoria eccleſias appellari.

CAPVT XI.

Nouatiani Phryges. Valeriani Marciõiſtæ Paulianiſtæ Hæreticis iuſſu Cæſaris admittur eccleſiæ.

ARij verò dogma licet apud multos diſputationibus extolleretur, nondum tamen in proprium diſcernebatur populum, aut in nomine conſtabat autoris, ſed omnes ſimul in eccleſia conueniebant atque cõmunicabant, præter Nouatianos, & qui vocantur Phryges, & Valentinianos, & Marcioniſtas, & Paulianiſtas, & qui alias hæreſes colebant. Contra quos omnes Imperator poſita lege ſanciuit auferri eorum oratoria, & eccleſiis applicari, & neque in domibus priuatorum eos congregationes, nec publicè celebrare. Melius enim iudicabat in eccleſia catholica communicandum, & in eã cunctis conuenire ſuadebat. Propter quam legem arbitror hæreſium memoriam fuiſſe deſtructam. Nam priorum principum temporibus Chriſti cultores licet ſectarum diuerſitate differrent, apud Paganos tamen Chriſtiani eſſe putabantur, & ſimiliter paſſionibus ſubiacebant, ac ſemetipſos propter communes perſecutiones examinare non poterant, & propterea facilè inter ſe conuenientes miſſas celebrabant. Et licet eſſent pauci, non tamẽ videbantur eſſe diuiſi. Poſt hanc verò legem neque publicè in eccleſias poterant conuenire, neque latenter, dum epiſcopi ciuitatum & clerici obſeruantes talia prohiberent. Hinc ergo plurimi metuentes, ad eccleſiam ſe catholicam contulerunt. Alij verò manſerũt in ſua ſententia, nõ tamen ſucceſſores hęreſis reliquerũt.

SOCRATES.

Quomodo & vbi Conſtantini Imperatores tres filios ſuos ordinarit, & percepto baptiſmate ſit defunctus.

CAPVT XII.

Conſtãtin⁹ Aug. filios ſuos Cæſ. fecit.

CVmque religioſiſſimus Imperator potius Chriſtianitate gauderet, & verè Dei teſtimonio fidem Nicænam roborari cognoſceret, in hrs quæ fuerant de Ario geſta, lętabatur. Qui cùm tres habuiſſet filios, eos Cæſares nũcupauit, & ſingulos eorum per decennarios annos imperij ſui principes eſſe conſtituit. Id eſt, primum quidem filium ſui nominis Conſtantinum Heſperiarum partium in Decennali ſuo fecit habere principatum: ſecundum verò aui nomine nuncupatum

Conſtantium in Vicennalibus ſuis Cæſarem in Oriente conſtituit: minorem verò Conſtantem in ſuis tricennalibus ordinauit. Anno verò poſt hæc tranſacto ingreſſus quadrageſimum quintum ætatis annum, ægritudine captus, ex vrbe Conſtantinopolitana quaſi ad calidas aquas egreſſus eſt. *Conſtanti⁹ Conſtans.*

Theodoritus.

Qui cum Nicomediæ degeret, languore grauatus nec ignorans vitæ huius incertum, gratiam ſacri baptiſmatis eſt adeptus: Diſtulerat enim vſque ad illud tempus in Iordane fluuio hoc promereri deſiderans. Porrò autem tres filios impetij reliquit hæredes, & Athanaſium magnum reuerti præcepit in Alexandreiam, licet Euſebius præſens eſſet, & niteretur contraria ſuadere. *Cõſtantin⁹ Aug. baptizatus. An. do. 339. Athanaſius redire iubetur Alexandreiam.*

Sozomenus.

Nicomediæ in ſuburbano ſacri baptiſmatis donis iniatus eſt.

Socrates.

Ita facto teſtamento, tribus filiis conſtitutis hæredibus eſt defunctus. Corpus autem Imperatoris in aureo loculo collocatum, ad Cõſtantinopolim eſt deuectum, & in palatij celſo loco repoſitum. Quod in multis honoribus atque veneratione quaſi viuens habebatur, donec aliquis filiorum eius aſſiſteret. Poſtea verò ab Oriente Conſtantio veniente, cum imperialibus exequiis funus eius ſepultum eſt in Apoſtolorum eccleſia: quam propterea fecerat, ne Imperatores & ſacerdotes reliquiis priuarentur Apoſtolorum. Vixit autem Conſtantinus imperator annis ſexaginta & quinque, regnauit autem triginta & vno. Defunctus eſt, Conſulatu Feliciani & Taciani, viceſimaſecunda menſis Maij, qui erat annus ſecundus ducenteſimæ octogeſimæ Olympiadis. Alias, ducenteſimæ ſeptuageſimæoctauæ. *Cõſtantin⁹ Aug. moritur.*

HISTORIAE ECCLESIASTICÆ QVAM TRIPARTITAM VOCANT, LIBER QVARTVS.

SOZOMENVS.

Quomodo per quendam presbyterum dogma Arij pullulauerit. CAPVT PRIMVM.

Dogma Nicæni concilij iterum in quæstionem venit.

IGitur sub Imperio Constantini per ecclesias talia accidere runt. Quo moriente rursus ad quęstionem venit dogma Nicæni concilij. Nam licet viuente Constantino non id omnes susciperẽt, tamẽ apertè renuere nõ audebãt. Quo moriente, plurimi ab eo sẽ indubitanter abstinuẽre concilio. Erant enim isti qui etiã primitus videbantur esse suspecti, præcipuè verò Arij sectatores Eusebi⁹ & Theogonius, cuius dogma se firmare credebant, si reuerti Athanasium prohiberent, & consectatori suo Ægyptiacę diœceseos iura cõtraderẽt. Et illi quidem hęc agebant, ministrante ipsis presbytero, per quẽ Constantini temporibus Arius fuerat reuocatus. Erat enim is presbyter Constantio quoque gratus, eò quòd paternum ei seruauerat testamentum, ita vt vsque ad principem palatiique potentes haberet accessum. Eusebius autem in aula imperiali videbatur ita perspicuus, vt suos consectatores faceret † Augustos ac proceres. Quamobrem de dogmate rursus priuatim & publicè disputationes crebrò proferebãtur: & simul iniuriæ, inimicitiæ, & plurima quæ ex talibus solent sæpius euenire.

Eusеb. Nicomedienſis. & Theogonius Arianorum principes. Presbyter teſtamentarius

† *Auguſti proceres.*

Quomodo Athanasius fauore Constantini minoris Alexandreiam remearit, & eiusdem epistola. CAPVT II.

INterea ab occidentali parte Athanaſius in Alexandreiam eſt reuerſus, quem etiam Cõſtantinus viuens redire mandauerat. Fertur autem quod etiam teſtaméto voluerit hoc conſcribere, ſed quoniam ita defunctus eſt, eius maior filius Conſtantinus Heſperiarum partium princeps, hoc egit, literáſque huiuſmodi ad populum deſtinauit Alexandrinum. *An. do. 341.*

CONSTANTINVS CÆSAR POPVLO eccleſiæ catholicæ, Alexandriæ conſtituto.

Neque veſtram ſacratiſſimam mentem arbitror ignorare, propterea Athanaſium adorandæ legis prædicatorem ad tempus in Gallias fuiſſe miſſum, quoniam ferocitas crudelium inimicorum eius in exitium ſacri eius capitis imminebat: ne forſan per malignorum calliditatem aliquid incongruum ſuſtineret. Vt ergo hoc euitaret, ab imminentibus ſibi neceſsitatibus eſt ablatus. Et ita me præcipiente habitare iuſſus eſt, vt in ea ciuitate in qua degebat, bona ei neceſſaria non deeſſent. Talis enim eſt eius venerabilis virtus, diuinis freta ſolatiis, vt etiam moleſtias aſperioris fortunæ contemnat. Quapropter licet ad chariſsimam reuerentiam veſtram dominus noſter beatæ memoriæ Conſtantinus Pius, meus pater, eundem epiſcopum in ſuum locum reſtituere porpoſuiſſet, tamen quoniam humana ſorte præuentus, antequam hæc compleret vota requieuit, conſequens arbitratus ſum voluntatem diuinæ memoriæ Imperatoris implere. Qui dum ad vos remeauerit, qualem à me venerationem habuerit, agnoſcetis. Non enim mirabile ſi quid in eo geſsimus quod laudetur. Meam nãque animam imago deſiderij veſtri, & ſchema tanti viri ad hoc mouit & inuitauit. Diuina prouidentia vos cuſtodiat fratres dilectiſsimi. *Epiſtola Cõſtantini iunioris ad Alexãdrinos pro Athanaſio.*

De inſidiis Arianorum aduerſus Athanaſium.
CAPVT III.

HIs literis fretus Athanaſius, Alexandreiam venit. Libentérq; eũ plebs Alexandrina ſuſcepit. Ariani verò cõiuratione facta aduerſus eũ frequẽtes ſeditiones

Athanaſius opera Euſebij iterum Alexãdria pellitur. Cæſ. moritur. † Acacius Agapius ſuccedit.

ſubinde ſuſcitabant, per quas occaſio præbebatur Euſebio, vt derogaret ei apud Imperatorem, quod non decernente cõmuni concilio epiſcoporum, autoritate ſua arripuiſſet eccleſiam. Tantumq; his derogationibus actum eſt, vt indignãte Imperatore de Alexandrina vrbe proiiceretur. Eodem tẽpore Euſebio moriente epiſcopo Cæſareæ Paleſtinæ cognomẽto Pamphili, † Agapius diſcipul⁹ eius ſuſcepit epiſcopatũ, qui & alios plurimos ædidit libros, & de vita doctoris ſui multa conſcripſit.

SOCRATES.

De morte Conſtantini minoris.

CAPVT IIII.

An. do. 343 Conſtantinus iunior occiditur.

NOn multo poſt tempore & Conſtantinus Imperator, Cõſtantini maioris filius, dum nititur inuadere partes iunioris fratris Cõſtantis, circa Aquileiam cõgreſſione facta perimitur, cõſulatu Acindyni & Procli. Quamobrem Romani imperij principatus Occidẽtalium quidem partium peruenit ad Cõſtantem, Orientalis autem ad Conſtantium.

THEODORITVS.

Quod Athanaſius Arianis bella ipſi denuò ſuſcitantibus, ad partes deceſſerit Italiæ. CAPVT V.

IGitur tempore quo Cõſtantinus ad perenne tranſiuit imperium, teſtamento filiis temporale diſtribuẽs regnum (nullus enim eorum erat preſens) preſbytero à ſorore propria ipſi cõmendato ſuum credidit teſtamentum, precipiens id Cõſtantio dari, qui inter alios videbatur eſſe vicinior, & prius venire poſſe credebatur. Hinc iſte Conſtantio factus notus, tradito teſtamento accepit ad eum ingrediẽdi fiduciam. Qui vidẽs facilem Conſtantij voluntatem, & velut calamum ventis accedentibus agitari, preſumpſit cõtra Euangelica dogmata bellum aſſumere, & aduerſus eccleſias aſperrimam erigere tempeſtatem. dicebat enim eſſe culpabiles, qui Cõſubſtantialitatis vocem, quæ ſcripta nõ inueniretur, in fidei doctrina poſuiſſent, quod inter ſacerdotes & eos

diſcordiam generaret. Hinc ergo Athanaſium & eius ſectatores accuſans, inſidias inſtruebat. Huius cooperatores erant Euſebius, & Theogonius, & Theodorus Perinthius, qui eloquentior videbatur, & ſcripſit explanationes Euangeliorum, quem plurimi Heracleioten vocant. Iſti nanq; ſæpius velut propinqui Imperatori, reuerſionem Athanaſij multorum cauſſam aſſerebant eſſe malorum: & nõ ſolùm Ægyptum, ſed etiam Paleſtinam & Phœnicem, vicináſq; gentes eius gratia dicebant eſſe turbatas. Proinde huiuſmodi verbis leuiſſimam obſidẽtes Imperatoris intentionem, ſuaſerunt vt Athanaſium ab eccleſia rurſus expelleret. Qui agnoſcens eorum cõſilium, ad partes Heſperias abiit.

Accuſatur Athanaſius apud Cæſarem.

An. d. 341. Athanaſius in Italiam.

Quid de Athanaſio Iulius decreuit epiſcopus. CAPVT VI.

VErùm Euſebius, eiúſq; cõſortes, calumnias in Athanaſium factas Iulio Romano Pontifici deſtinauerunt. Qui eccleſiaſticam ſequẽs legem, etiam ipſos Romam venire præcepit, & venerabilem Athanaſium ad iudicium regulariter euocauit. Ille cõtinuò euocatione ſuſcepta venit, calumniarum verò ſarcinatores Romam quidem profecti nõ ſunt, ſcientes facilè ſuum poſſe capi mẽdacium. Sed videntes oues paſtore deſolatas, lupum ſuper eas pro paſtore cõſtituerunt, id eſt, Gregorium, qui ſex annis beſtiis ferocibus crudelius vſus, pœnam maliciæ ſuæ ſoluit, ab omnib. amariſſimè laniatus.

Iulius põti fex. Rom.

Greg. Alexandrinus.

Quod Conſtans imperator partes fouerit Athanaſij. CAPVT VII.

AThanaſius autem veniẽs ad Cõſtantem, poſtquam Conſtantinus iunior fuerat bello defunctus, Arianæ cohortis cum gemitu referebat inſidias, & bellum contra Apoſtolicam fidem geſtum, patríſq; eius nomen maximíque cõcilij ab illo celebrati mentionem faciebat, & quòd cõmuni lege ſynodus roborata videretur. Hæc inſinuãdo cum lachrymis, ad paternum zelum excitauit Imperatorem. Mox nãque vt hæc audiuit, mandauit fratri monens vt paternæ pietatis inuiolabilem ſeruaret hæreditatem: cùm & ille pietate gubernando

An. d. 346 Athanaſius queritur de Arianis.

Conſtans p Athanaſio.

regnum, & Romanorum euiciſſet tyrannos, & gentes poſitas in circuitu ſubiugaſſet.

SOCRATES.

De morte Alexandri Conſtantinopolitani Pontificis, & ordinatione apud orthodoxos Pauli, apud Arianos Macedonij. CAPVT. VIII.

Alexander Cõſtantinopolitanꝰ moritur. An. d. 346.

EA porrò tempeſtate Cõſtantinopolim altera, priore ſuperior, turba ex huiuſmodi cauſſa ꝓceſſit. Alexander Cõſtantinopolitanæ Prę ſul eccleſiæ, poſt decertationem cũ Ario terminatam ex hac vita exceſſit, epiſcopatꝰ triceſimotertio, vitę anno nonageſimo & octauo, nullúmq; in ſuum cõſtituit locum, ſed mandauit vt vnũ ex duobus quos ipſe nominaret, eligerẽt: Et ſi quidem vellent † docibilem ſimul & vitæ optimę teſtimonio decoratũ, Paulum à ſe presbyterũ ordinatũ, virum quidem ætate iuuenem, ſed ſapiẽtia ſenem, epiſcopum ſibimet ordinarẽt. Si verò ex habitu ſolũmodo reuerẽtiæ eligere vellent, Macedoniũ facerent, tũc diaconum exiſtentẽ, qui ætate maior videretur. Ex hac cauſſa maior cõtentio pro epiſcopi ordinatione ſurrexit, eccleſiámq; turbauit, cùm populus vtiq; in duas diuiſus eſſet partes: aliíq; defenderẽt Arianum dogma, alij verò Nicæni decreta cõcilij. Igitur donec Alexander viueret, Homouſiani potiores erãt Arianis, quia hi quotidie cõuicti minuebãtur. Cum verò Alexander obiiſſet, cõtentio rurſus ex vtraq; parte cõmota eſt. Quapropter Homouſiani Paulũ ordinauere põtificem, Ariani verò Macedonium. Et in eccleſia quidẽ Irenæ cognomine, quæ eſt vicina iuxta baſilicã Sophiam, Paulus eſt ordinatus, in quem potius Alexandrii ſententia prolata videbatur.

† *docẽdi facultate.*

Macedoniꝰ

Factiones Homouſianorũ & Arianorum.

Irenæ.

Sophiæ.

Quod remoto Paulo Euſebius Nicomedienſis, Conſtantinopoleos muaſerit epiſcopatum, & de Antiocheno concilio, & de ordinatione Euſebij in Alexandreiam & poſt eum Gregorij, & transformatione Nicæni concilij. CAP. IX.

Euſeb. Nicomedienſis. Cõſtantino

POſt paululum verò temporis Imperator Conſtantinopolim veniens, indignatur ob ordinationem factam Arianorum. Epiſcoporum autem conſtituto cõci-

lio Paulum quidem remoueri fecit: Euſebium verò ex Nicomedia transferens Cõſtantinopolim, epiſcopũ eſſe decreuit. Quo facto Antiochiam profectus eſt Imperator. Euſebius itaque nullo modo ceſſare patiebatur, ſed omnia cõmouebat donec ſuum propoſitũ perduceret ad effectum. Egit ergo vt in Antiochia Syriæ ſynodus fieret, ſub occaſione quidem dedicationis eccleſiæ, quam pater Auguſtorũ fabricari cœperat, & poſterius obitum Cõſtantius decimo anno eam à tẽpore fundationis expleuerat: in veritate autem ad ſubuerſionem atque deſtructionem Nicæni concilij. Ad quam ſynodum conuenerunt ex ciuitatibus diuerſis epiſcopi nonaginta. Maximus tamen Hieroſolymitanus Macarij ſucceſſor non affuit, cogitãs quod ipſi poſſet ſubripi, vt in damnationem ſubſcriberet Athanaſij. Sed neq; Iulius interfuit maximæ Romæ Præſul, neque in locum ſuum aliquem deſtinauit, cùm vtique regula eccleſiaſtica iubeat, non oportere præter ſentẽtiam Romani Põtificis concilia celebrari. Fit ergo ſynodus in Antiochia ſub præſentia Conſtantij principis, Conſulatu Marcelli & Probini. Erat autem quintus annus mortis Cõſtantini patris Auguſtorum. Præſidebátque tunc eccleſiæ Antiochenæ Flacillus ſucceſſor Euphronij. Fautores igitur Euſebij operæpretium iudicantes Athanaſio derogare, primum quidem calumniati ſunt quaſi præter regulam egiſſet, quam tunc ipſi decreuerant, quoniam non ex ſententia communis concilij epiſcoporum receperat ſacerdotium, ſed ſibimet arrogando in eccleſiam fuiſſet ingreſſus. Deinde quoniam eius aduentu turba generata, plurimi ſeditione ſint mortui: & quia aliqui ab Athanaſio cæſi, Iudicibus dicerentur eſſe contraditi. Hac derogatione tunc habita cõſtituerunt epiſcopum in Alexandreia, primo quidem Euſebiũ cognomento Emiſenum. Quo ordinato, & in Alexandreiam ire metuente, Gregorium fecerunt epiſcopum. His ita geſtis, transformauerunt fidem, nihil quidem culpantes Nicæni concilij, ſed principium præbentes vt frequentibus conciliis alia ſubinde mutantes & recitantes, efficerent vt definitio fidei paulatim in Arianam vęſaniam relaberetur.

poli præficitur.

An. d 346. Concilũ Antiochiæ 90. epiſcoporũ.

Autoritas Rom. põt.

Athanaſius accuſatur ab Arianis.

Epistola Antiocheni concilij, & de fide, & bello Francico, & de Antiochiæ terræmotu. CAPVT X.

Fides Arianorum Antiochiæ.

NOs neque sequaces Arij fuimus, quomodo enim episcopi presbyterum sequeremur? neque aliam quampiam fidem absq; expositā antiquitus suscepimus. Sed etiam nos examinatores & cognitores eius fidei facti sumus: & iudicauimus potius, quàm sequuti sumus. Didicimus enim ab initio credere in vnum Deum omnium, vniuersorum intelligibilium sensibiliúmq; creatorem & prouisorem, & in vnum filium vnigenitū ante omnia secula existentem, & cum suo genitore manētem, per quem omnia facta sunt visibilia & inuisibilia, & qui in nouissimis temporib⁹ per bonam voluntatem patris descendit, & ex sancta virgine Maria carnem assumpsit, & omnem voluntatem patris sui impleuit: passus est, & resurrexit, & in cœlos ascendit, in dextera patris sedet, venturus iudicare viuos & mortuos, & rex permanet in æternum & Deus. Credimus & in spiritum sanctum. Si autem adiiciēdum est, credimus & de carnis resurrectione, & vita perpetua. Hæc in prima scribētes epistola ciuitatibus mittebāt. Sed post paululum aliam in Antiocheia dictauerūt. Eodem tempore etiam rempublicam contigit valde turbari. Gēs nanque Francorum circa Gallias cōstituta, Romanis erat infesta. Tunc etiam terræmotus maximus in Oriēte factus est, & præcipuè in Antiocheia, quæ anno iugiter est commota.

Franci.

Terræmotus Antiochiæ.

Quomodo Gregorius Alexandreiam venerit, & inde fugerit Athanasius, & quæ mala per Gregorium gesta sint. CAPVT XI.

Syrianus.

INterea Gregorium deducebat in Alexādriam Syrianus magister militiæ, & cum eo armati milites, numero quinq; millia, quibus etiam aderant Arij sectatores illic habitantes. Sed quomodo Athanasius ecclesia pulsus, ne caperetur effugerit, arbitror esse dicēdum.

Vigiliæ.

Erat enim vespera, & populus in vigiliis obseruans, sperabatúrq; futura Collectio. Inter hæc venit Magister militum, & circa ecclesiā per cohortes suos milites ordinauit. Athanasius autem vidēs quæ fierent, cogitauit ne

ne propter ſe vlla læſio populo proueniret. Et præcipiés diacono vt compleret orationem, rurſus pſalmum fecit imponi. Cúmq; cõſonantia pſalmodiæ celebraretur, per vnam ianuam eccleſiæ egrediebantur omnes. Quo facto milites quidem ſine cõmotione ſteterunt. Athanaſius autem inter medios pſallentium illeſus abſceſſit. Et hoc modo fugiés, Romam profectus eſt. Porrò Gregorius Alexandrinæ tunc præſedit eccleſiæ, Alexandrinorum verò plebs non ferens quod erat geſtum eccleſiam quæ Dionyſij nuncupatur, incendit. *Pſalmodia.*

Quod mortuo Euſebio Paulus in eccleſiam rurſus introductus ſit, & ab Arianis Macedonius conſtitutus.

CAPVT XII.

EVſebius autem legationem miſit ad Iulium Romanæ vrbis epiſcopum, rogans vt contra Athanaſium iudex eſſet. Sed quæ de Athanaſio decreuerat Iulius Euſebius non occurrit vt cognoſceret, quia dum paucum tẽpus vixiſſet poſt cõcilium, vita priuatus eſt. Quapropter Conſtantinopolitæ Paulum rurſus in eccleſiam introduxerũt. Idem & Ariani in eccleſia, quæ nũc dicitur Pauli, ordinauere Macedonium. Et hoc gerebant fautores Euſebij ſucceſſoréſque præſumptionis, id eſt, Theogonius Nicænus, Maris Chalcedonenſis, Theodorus Heracliæ, & reliqui. Sed Vrſatius & Valens hæretici, poſtea libellum pœnitẽtiæ Iulio offerentes epiſcopo, & conſentientes ὁμοούσίῳ verbo, cõmunicare meruerunt. *Iulius põt. Ro. iudex in cauſſa Athanaſij. Euſebij mors. Paulus reducitur Cõſtantinopolim. Vrſatius. Valens.*

Quomodo Hermogenes magiſter militum, Volens Paulum eccleſia pellere, à populo ſit peremptus, quæ vindicta proceſſerit.

CAPVT XIII.

INterea propter Macedonium ingens præliorũ flamma ſurgebat, & inteſtinum bellum Chriſtianorum in ciuitate multi ſanguinis effuſione pululabat. Quod cũ audiſſet Cõſtantius Antiochiæ poſitus Imperator, Hermogeni magiſtro militum Thraciarũ iniunxit, vt Paulum eccleſia pelleret. Qui Conſtantinopolim veniens, maximas turbas cõmouit, cogens vt pelleretur epiſcopus. Facta autem ſeditione, populus erat paratus ad vl- *Paulus pellitur Conſtãtinopoli.*

Hermogenes Mag. militum occiditur.

tionem. Cúmq; Hermogenes insisteret vt militari manu expelleret Paulum, accensus populus (vt fieri solet in talibus) irrationabiliter ei resistebat, eiúsq; domum incendentes, ipsumq; trahentes interemerunt. Hæc gesta sunt consulatu Constantij tertio, & secũdo Constantis.

Franci. Germani Cõstantius Imper. priuat Cõstantinopolitanos frumẽtariis stipẽdiis.

Quo tempore Constans quidem Francos Romanorum subiecit imperio. Constantius autem de interitu Hermogenis acturus ab Antiochia veredis Cõstantinopolim venit, & Paulum quidé expulit ciuitate, vrbem verò damno mulrauit, auferens ei frumẽti à suo patre collati vltra quadraginta millia modiorum, quæ quotidie frangebantur. Nam penè octoginta millia per dies singulos, vrbe Alexandria mittẽte, primo ministrabantur. Hoc itaq; facto Macedoniũ distulit statuere vrbis episcopum. Irascebatur enim etiam illi, non solum quia præter ipsius voluntatem fuerat ordinatus, sed quia propter seditiones inter eum Paulúmq; factas, plurimi perierant, simul & magister militum fuerat interemptus. Permittens ergo eum Missas facere in ecclesia in qua fuerat ordinatus, denuo est profectus in Antiochiam.

Quod Gregorius ab Alexandria remotus, & Georgius Arianus illuc fuerit euocatus.

CAPVT XIIII.

Gregorius Alexãdri. Georgius Cappadox recipitur.

ARiani præterea Gregorium remouentes ab Alexãdria tanquam odiosum, & quia propter eum factũ fuisset incendium, necnon & quia minus ipsorum foueret errorem, euocauerunt Georgium Cappadocem hominem Arianæ vesaniæ.

SOZOMENVS.

Athanasio Paulo & aliis orthodoxis episcopis Romæ positis quid Orientalibus Iulius Romanus scripserit.

CAPVT XV.

Athanasius Paulus. Marcellus Asclepas. Quintian⁹

IGitur Athanasius relinquens Alexandream, Romam profectus est. Contigit autem eodem tempore etiam Paulum Cõstantinopolitanum Pontificem illuc vnà concurrere, & Marcellum Ancyræ, Asclepámque Gazæ. Qui dum Arianis esset aduersus, calumniam passus ab

his,quaſi ſubuertiſſet altare,damnatus eſt. Pro quo Gazæorum eccleſia Quintiano cõmittitur. Lucianus autem Hadrianopolites epiſcopus, ob aliam accuſationẽ eccleſia ſua priuatus, degebat in vrbe Roma. Cognoſcens ergo Romanus epiſcopus crimina ſingulorum, & omnes Nicæno cõcilio concordare comperiens eos in communionem ſuſcepit, tanquam omnium curam gerens,propter ſedis propriæ dignitatem,ſingulíſq; reddidit ſuas eccleſias,& Orientalibus ſcripſit epiſcopis, culpans quod non recte tractaſſent viros inculpabiles de ſuis eccleſiis eos expellentes,& quod cõſtitutiones Niceni concilij minimè obſeruarent. Quorum paucos ad certam diem ſibimet adeſſe præcepit, vt coram eis oſtẽderet iuſtum ſe ſuper illis protuliſſe decretum. Et deinceps non ſe paſſurum interminatus eſt,niſi ab huiuſmodi turbis & nouitate ceſſarent. Et ille quidem hęc ſcripſit. Athanaſius autem,& Paulus epiſtolas Iulij Orientalibus epiſcopis miſerunt, & ſinguli eorum ſuas ſedes adepti ſunt.

Lucianus.

Romanæ ſedis dignitas Iulius Põt. Ro. Orientalibus ſcribit.

Quid Orientales Iulio reſcripſerint.
CAPVT XVI.

VErum Pontifices Orientis grauiter hoc ferentes,& in Antiochia cõgregati Iulio reſcripſerunt epiſtolam,ornato quidem ſtilo compoſitam, ironia verò maximè plenam,& nõ ſine interminationis qualitate confectam.Fatebantur enim circa omnes Romanorum eccleſiam eſſe munificam,veluti quę apoſtolicam haberet curam, & antiquitus mater pietatis exiſteret, licet ab Oriente ad eam prędicatores dogmatis aduenirent. Se verò non propterea ſecundo loco habendos exiſtimabant, eo quòd non magnitudine aut multitudine abũderent eccleſiarum,cum vitæ qualitate nõ cederent:criménque Iulio imponebãt,eo quòd Athanaſij ſectatoribus communicaſſe videretur,& tanquam ipſorum cõcilio contumelias irrogaſſet, eorúmq; ſententiam,deſtruxiſſet: & veluti iniuſtum eius factum, eccleſiaſticíſque ſanctionibus diſſonãs arguebant. His ita cõſcriptis addiderũt,quod ſi ſuſciperet Iulius damnationem ab ipſis factam, & ordinatos epiſcopos in dãnatorum locũ firmaret,pacem cum eo & cõmunionem haberẽt. Si verò

An. do. 346.

Romana eccleſia.

placitis ipsorum resisteret, cõtraria celebrarent: quippe cùm Orientales episcopi non restitissent, cum Nouatus à Romana pelleretur ecclesia. De his autem quæ præter commune placitum de concilio Nicæno gesserant, nihil ei rescribere maluerunt.

SOCRATES.

Quid Athanasio Alexandream remeante prouenerit.

CAPVT XVII.

Ariani quidã apud Alexãdriã suffocati.

HÆc itaque Orientales episcopi Iulio Romano Põtifici rescripserunt. Cùm verò Athanasius Alexandreiam fuisset ingressus, compressio populi partis Gregorij, qui illic fuerat ordinatus episcopus, vehemens facta est. Et ex hoc dicebant turbas & neces hominum prouenisse, & huiusmodi crimina in Athanasium velut autorem sceleris referebant: cùm hæc in certaminibus frequenter eueniant. Ob quam causam Sabinus Macedonianæ Præsul hæreseos, Athanasium frequenter accusat. Qui si cogitaret quanta mala cõtra Athanasium & Homousianos Ariani gesserint, aut quanta concilia propter eum celebrata sint, aut quanta contra omnes ecclesias Macedonius hæresiarches gesserit, erubescens forte tacuisset.

Sabinus Athanasiũ traducit.

Macedoni⁹ hæresiarches.

Quomodo Paulus denuò Constantinopoli sit expulsus, & quæ neces introducto in Ecclesiam Macedonio sint factæ.

CAPVT XVIII.

Paulus è Cõstãtinopoli pellitur † Mandatum suum.

COnstantius igitur Imperator in Antiochia degẽs, cùm audisset rursus Paulum Constantinopolitanam recepisse sedem, iratus † sacra sua misit ad Philippum, qui tũc habebat maximam inter alios iudices potestatem, & post principem secundus appellabatur: vt Paulum ecclesia pelleret, & Macedonium introduceret. Præfectus autem Philippus seditionem populi metuẽs, arte est vsus aduersus Paulum. Et visionẽ quidem principis celauit, simulans autem publicum se habiturũ esse tractatum, processit ad Thermas vocabulo Zeuxippi: quo etiam cum honore quasi necessario vocauit Paulum. Cúmq; venisset, repente Præfectus † sacra mon-

Thermæ Zeuxippi. † Mãdatũ

ſtrauit Imperatoris, & epiſcopus quidem illic iniuſtam ſententiam patienter tulit. Porrò Præfectus metuens multitudinis impetum quæ ibi conuenerat, propter timoris famam, vnam feneſtram Thermarum iuſſit aperiri, per quam ad palatium ductus Paulus, & miſſus ad nauem ad talia paratã, velociter ductus eſt in exilium. Iuſſitque Præfectus vt Theſſalonicæ ſeruaretur, ex qua Paulus fuerat oriundus, vt illic libere viueret, & in aliis Illyrici ciuitatibus, non tamen vt ad partes Orientis accederet. Hoc itaque modo Paulus inopinato de eccleſia pulſus eſt. Philippus autem à Thermis ad eccleſiam properabat, cum quo Macedonius, reſidens in vehiculo cum Præfecto ſimul & militibus armis indutis. Hoc facto terror populum apprehẽdit, & ad eccleſiam cõcurrerunt vniuerſi ſimul Homouſiani & Ariani. Cumque Præfectus cũ Macedonio ad eccleſiã peruenĩſſet, & populũ & milites irrationabilis timor inuaſit. Cúmq; eſſet ingẽs multitudo, nec poſſet introire Præfectus, milites cœperũt populum violenter impellere, & cùm propter anguſtiam loci cedere nõ poſſent, putantes eos milites ſibi velle reſiſtere, euaginatis gladiis in eorum necem graſſabãtur. Tunc ergo (ſicuti fertur) perempti ſunt circiter tria millia cẽtum & quinquaginta. Alij à militibus interfecti, alij verò cõpreſsione ſunt mortui his actis. Hac via Macedonius tãquam nihil mali gerẽs ſed veluti mundus & innocens à Præfecto magis quàm eccleſiaſticis regulis, traditum ſibi recepit epiſcopatum: tantíſq; necibus ipſe & Ariani eccleſiæ iura tenuerunt. Hoc tẽpore Imperator maiorem eccleſiam fabricabat, quæ nũc Sophia vocitatur, & eſt copulata eccleſiæ, quæ dicitur Irene, quam patet Imperatoris, cùm eſſet prius modica, ad pulchritudinẽ magnitudinémq; perduxerat: quæ modo velut ſub vno circuitu contineri noſcũtur.

Paulus exulat.

Macedonius in eccleſiam deducitur.

Supra 3000. interficiũtur.

Sophia, opꝰ Conſtantij Irene.

Denuo de calumniis contra Athanaſium.

CAPVT XIX.

Calumnia in Athanaſium.

INterea contra Athanaſium alia machinatio cõcinnata eſt. Eccleſiæ nãque Alexandrinorum Auguſtorũ pater erogando pauperibus frumenta donauerat: quæ dixerunt Athanaſium vendere, & ſuis vtilitatibus

applicare. Quod Imperator credens, eum iussit occidi. Hoc sentiens Athanasius, latenter aufugit. Tunc igitur Iulius Romanæ vrbis episcopus, cognoscens Arianorũ insidias aduersus Athanasiũ machinatas, postquam Eusebij suscepérat literas, euocauit Athanasium, cùm audisset locum vbi erat absconsus. Inter hæc susceptt etiam literas Ægyptiorum episcoporũ, asserentium falsa esse quæ contra Athanasium dicebãtur. Quo facto Iulius rescripsit eis qui fuerant in Antiochia congregati, culpans eos primum de iniuriis literarum: deinde cur se ad synodum suam nõ vocassent canonibus nimirum iubentibus præterRomanum nihil decerni Pontificem: insuper quod latenter corrumperẽt fidem: & quod Tyri gesta per subreptionem fuerint & arte composita: & quia contra ius ex vna parte confecerint monimenta gestorum, referens id ad falsitatem de Arsenio cõcinnatam. Epistolas ipsas ponere, propter fastidium longę lectionis omisi. Post modicũ verò tempus, Paulus à Thessalonica simulans se habere iter ad Corinthum, in Italiam venit, & vnà cum Athanasio causam suam Imper. Constanti indicauit.

Iulius Athanasium ad se vocat.

Autoritas Romani Pont.

SOZOMENVS.

De legatis Orientalium Episcoporum ad Constantem missis pro his quæ gesserunt. CAP. XX.

IMperator autem fratri suo Constantio scripsit, vt aliquos Orietalium episcoporum satisfacturos de quorundam damnatione mitteret. Quapropter eligũt tres, Narcissus † Irenopolites Cilix episcopus, Theodorus Heracliæ Thraciæ, & Marcus Arethusæ Syriacæ: Qui venientes ad Italiam, facta propria vindicabant, nitentes Imperatori persuadere Orientalis concilij iustam esse sententiam. Cúmq; fidei suæ confessionem exigerentur, fidem quidem Antiochiæ expositam, celauerũt. Aliam verò cõscribentes confessionem obtulerũt, multum tamen à Niceno concilio dissonantem. Videns autem Constans iniuste grauatos homines, nec crimina fuisse vera, pro quibus dicebantur à communione suspensi, sed id factum propter dissonantiam fidei, cùm

† *Neropolis Narcissus Theodorus, Marcus, in Italiam mittũtur.*

ſatisfacere nequiuiſſent pro quo venerãt, remiſit eos ad propria. Poſt tres autẽ annos rurſus Orientales epiſcopi Occidentalibus aliam epiſtolã miſerunt, quam Multorum verſuum nominauere conſcriptionem, eò quòd vltra priores prolixo eloquio cõfecta videretur. In qua de ſubſtantia quidẽ Dei nullam fecere mentionem. Eos autem qui dicunt ex non exiſtẽtibus Dei filium, aut ex alia eſſentia & nõ ex Deo, & quia fuerit aliquãdo tempus aut ſeculum, quando non erat, abdicarunt. Porrò Eudoxium Germaniciæ epiſcopum, Martyrium atque Macedonium baiulos epiſtolarum, Occidẽtales noluerunt ſuſcipere ſacerdotes, dicẽtes dogmata Nicæna ſufficere, & nihil vlterius oportere tractari. Cúmque Conſtans à fratre petens, vt Athanaſius ſuam reciperet eccleſiam, reſiſtẽtibus hæreticis nihil impetrare potuiſſet, tunc Athanaſius & Paulus adeuntes popoſcerunt fieri ſynodum, eò quòd pro defenſione rectorum dogmatum expulſi probarentur.

Orientales conſubſtantialitatem negant.

Eudoxius. Martyri⁹. Macedoni⁹.

THEODORITVS.

Quod Cõſtans fratrem pro fide mouerit, & quod Conſtantius Sardicæ concilium conuocari præcepit.

CAPVT XXI.

QVod audiens Cõſtans, ſcripſit fratri, monẽs vt paternæ pietatis inuiolatam ſeruaret hæreditatem, cum & ille imperium gubernãdo & Romanorum tyrãnos euicíſſet, & in circuitu gẽtes Barbaras ſubiugaſſet. His literis motus Cõſtantius, præcepit Sardicæ (quæ eſt ciuitas Illyrici) & Oriẽtales & Occidẽtales cõuenire Põtifices. Multi ſiquidem etiam alij caſus medicinam ſynodicam requirebant. Nã & Paulum Conſtantinopolitanæ vrbis epiſcopũ, pro rectis dogmatib. Ariani ad periculum mortis vſq; perduxerant, tãquam ſeditionis autorem, & alia quędã adiecerant quę calumniatoribus ſunt amica. Quem tamen tunc populus Sardicam propter inimicorum inſidias abduci nõ eſt paſſus. Paulò poſt autẽ defuncto Conſtante, flectentes Ariani leuiſsimam principis volũtatem, & à regia ciuitate pellentes Paulũ, eum ad ciuitatulam Cucuſenam (quę tũc erat Cappadociæ, nunc verò ſecundæ Armeniæ) tranſ-

Sardicam concilium indicitur.

πόλις ἰλλυριϰὴ τῶ δακῶν ἔθνους μητρόπολις.

Paul⁹ Cucuſum trãſlatus, paulò poſt occiditur.

tulerunt. Sed non ſatis eſt in hoc cuncta turbantibus, vita Pauli mirabilis, licet in ſolitudine conſtituti. Mittentes enim miniſtros necis, eum morti violentiſsimæ tradiderunt. Et hoc beatus Athanaſius refert in Apologia propriæ fugæ, ita dicens:

Athanaſij relatio de nece Pauli Conſtantinopolitani Pontificis. CAPVT XXII.

Philippus Præfectus.

EPiſcopum namque Conſtãtinopoleos Paulum perſequentes atque inueniẽtes, palam ſuffocãdum eſſe cenſuerunt in Cucuſo Cappadociæ, autorem habentes Philippum Præfectum. Erat enim eorum hæreſeos tunc patronus, & conſiliorũ miniſter iniquorum. Huiuſmodi enim crudelitates blaſphemia Arij protulit. Contra vnigenitum namque inſaniũt miniſtri præſumptionum eius. Hoc itaque modo Paulo defuncto, imò magis ad cœleſtia regna perducto, Macedonium ſtatuerunt epiſcopum quaſi conſectatorem ſuum, quoniam proximè ſancto ſpiritui blaſphemabat. Sed paulò poſt expulerũt & eum, dum creaturam non confiteretur eum quem filium ſacræ ſcripturæ dicunt. Quapropter damnatus ab illis, hæreſis propriæ autor apparuit conſubſtantialem quidem nec iſte patri filium eſſe dicens, ſimilem tamen per omnia genitori docens, creatum verò Spiritum apertè denominans. Hæc itaque non multo poſt (ſicuti diximus) acta ſunt.

Macedoni propellitur.

SOCRATES.

De conuentu epiſcoporum in Sardicenſe concilium.

CAPVT XXIII.

Ann. do. 350.

VNdecimus autem annus erat ab obitu patris duorũ Auguſtorum. COSS. verò tunc fuere Ruffinus & Euſebius, quando celebratum eſt Sardicẽſe concilium. Ex Heſperiis ergo partibus conuenerunt epiſcopi quaſi trecenti, ſicut Athanaſius ait. Ex Orientalibus ſex & ſeptuaginta tantummodo, ſicut Sabinus dicit. Inter quos annumerabatur & Iſchyras tanquam Mareotis epiſcopus, quem damnatores Athanaſij in epiſcopum huius prouinciæ prouexerant. Excuſauerũt ſe etenim alij per infirmitatẽ corporis: alij anguſtas inducias accuſantes,

& ob hoc Iulium Romanum culpãtes episcopum: cum vtique ante annum & sex menses synodus fuerit prædicata,& Athanasius Romæ degeret, expectans iudicium synodale. Cum ergo Sardicæ Orientales conuenissent, ad aspectum Occidentalium venire nolebant, dicentes, non aliter se ad verba venturos,nisi suo collegio Athanasiacos & Paulianos expellerẽt. Cúmque Protogenes Sardicensis episcopus,& Osius Cordubæ Hispaniæ non paterentur à concilio se submoueri Pauli defensores & Athanasij, illi repentè discesserunt. Et veniẽtes ad Philippopolim Thraciæ, seorsum facere concilium,& apertè iam Consubstantialitatem anathematizauerunt. Et sectam inæqualis subſtantiæ epistolis subscribentes,vndiquaque miserunt. Qui autem in Sardica conuenerãt, primum quidem horum damnauere væsaniam, deinde accusatores Athanasij dignitate priuauerunt. Et † terminum fidei Nicænæ corroborantes, & tractatum de diuinæ subſtantiæ inæqualitate respuẽtes, Consubstantialitatem apertius tradiderunt, etiam ipsi vndiquaque scripta propria mittentes. Ex vtraque ergo parte arbitrati sunt rectè se facere, Orientales quidem eò quod à se damnatos illi susciperent, Occidentales autem quoniam ante cognitionem damnatores effugerãt: & quoniam hi quidẽ Nicænam seruabant fidem, illi verò eam adulterare præsumpserãt. Reddiderunt ergo locũ Paulo & Athanasio, necnon & Marcello Ancyræ Gallatiæ, qui dudum (sicuti iam dictum est) fuerat condemnatus.

Orientales.

Hæresis inæqualis subſtãtiæ.

Definitionem.

THEODORITVS.

Literæ Sardicensis concilij ad vniuersos episcopos.

CAPVT XXIIII.

QVæ verò Sardicæ gesta sint, concilij literæ clarius edocebunt, quas propter modum explanationis huic scripturæ interponere non omisi.

Ann. do. 350. Sardicensis concilij literæ.

SANCTA SYNODVS DEI
gratia Sardicæ

congregata ex vrbe Roma, Hispaniis, Galliis, Italia, Campania, Calabria, Aphrica, Sardinia, Pannonia, Mysia, Dacia, Dardania, altera Dacia, Macedonia, Thessalia,

Achaia,Epiris,Thracia,Rhodope,Asia,Caria,Bythynia, Helleſponto,Phrygia, Piſidia,Cappadocia,Ponto,Cilicia,altera Phrygia,Pamphylia,Lydia, inſulis Cycladib⁹, Ægypto,Thebaide,Lybia,Galatia,Palæſtina,& Arabia, vniuerſis epiſcopis & comminiſtris S.& Apoſtolicæ Eccleſiæ dilectiſſimis fratribus in Domino S.

MVLTA quidem ac ſæpius Arianam væſaniam ſequentes præſumpſerunt aduerſus Dei ſeruos, & rectam fidem cuſtodientes. Adulteram nãque doctrinã proponentes,orthodoxos expellere ſunt conati:& in tantum inſurrexerunt aduerſus fidẽ, vt neq; auditus Deo amabilium lateret Imperatorũ. Igitur gratia Dei cooperãte,etiã ipſi piiſsimi principes ex diuerſis nos prouinciis & ciuitatibus colligentes,ſanctum hoc cõcilium in Sardicenſium celebrari vrbe præceperunt, vt ablata omni diſcordia, & omni perfidia procul expulſa, ſola Chriſti pietas apud omnes inuiolata ſeruetur. Venerunt enim Orientales epiſcopi à piiſsimis Imperatorib.inuitati,præcipuè propter famam quę de chariſsimis noſtris fratrib. & comminiſtris fuerat diuulgata, id eſt,Athanaſio Alexandrino,& Marcello Ancyræ Galatiæ, & Aſclepa Gazæo, forſan etiam ad voſipſos detractiones huiuſmodi peruenerunt,quomodo etiã noſtras aures ventilare conati ſunt,vt ea quæ contra innocẽtes referunt,vera eſſe credantur, & iniqua hæreſeos celetur opinio. Sed hæc diutius facere permiſsi non ſunt. Etenim Præſul eccleſiarum dominus eſt, qui pro his & pro vniuerſis mortẽ ſuſtinuit, & per eas aſcenſum ad cœlos nobis omnibus condonauit. Pridem itaq; Euſebius, & Maris, & Theodorus atque Theogonius, Vrſatius, & Valens,& Minophantus,& Stephanus ſcripſerunt Iulio cõminiſtro noſtro eccleſiæ Romanæ Pontifici contra prædictos conſacerdotes noſtros,id eſt,Athanaſium epiſcopũ Alexandriæ, & Marcellum epiſcopum Ancyræ Galatiæ, & Aſclepam Gazæ. Scripſerunt quoque ex aliis partibus epiſcopi,teſtimoniũ perhibentes puritati Athanaſij conſacerdotis noſtri,& ea quæ ab Euſebio & conſectatoribus eius geſta ſunt, nihil aliud quàm mendaciis & calumniis plena eſſe affirmãtes. Cum vtiq; euocati à chariſsimo & conſacerdote Iulio,& non occurrentes (ſicut

Athanaſius. Marcellus. Aſclepas.

Iulius Põt. Romanus.

ſcriptis eiuſdem epiſcopi Iulij comprobatur) apertè videantur calumniatores exiſtere. Nam ſi de geſtis cõtra eos habitis præſumpſiſſent, non cũctarentur occurrere. Verũtamen etiam ex his quæ fecerũt in hoc ſancto magnóque cõcilio, eorum machinatio euidenter apparet. Venientes enim in Sardicẽſium ciuitatem, atque videntes fratres noſtros, Athanaſium, Marcellum, Aſclepam, & cæteros ad iudiciũ accedere timuerunt. Et nõ ſemel, non ſecundo, ſed etiam frequenter citati, vocationibus obedire noluerunt: congregatis videlicet in concilio Oſio lõgæuo (qui propter ætatem, atq; confeſsionem, tantúmq; laborẽ omni honore dignus apparuit) & reliquis, ſuſtinẽtibus & inuitãtibus eos ingredi iudicium, vt quæ contra abſentes cõſacerdotes diffamauerant atque conſcripſerant, præſentes oſtenderent. Sed (ſicuti prædiximus) euocati non venerunt, vt etiam in hoc calumniam propriam oſtenderent: & quodammodo reſpuendo iudicium, inſidias ſuas & molimina proclamarent. Nam qui de ſuis dictis confidunt, etiam ad faciem probare non fugiunt. Quia verò non occurrerũt, nullũ de eis ignorare cõfidimus (ſi forſan rurſus illic quicquam machinari voluerint) q̃ nihil habentes quo poſſint cõſacerdotes noſtros arguere, abſentib. detrahunt, præſentes effugiunt. Fugerunt enim (chariſsimi fratres) nõ ſolùm propter calumniam aduerſus iſtos inſtructã, verum quia ſuos pro diuerſis criminib. accuſatores occurriſſe viderunt. Proferebantur enim vincula & catenæ. Venerãt homines ab exilio & conſacerdotes, necnõ cognati pariter & amici eorum, qui propter eos mortui dinoſcũtur. Et quod eſt admirãdum, aderant epiſcopi, quorum vnus quidem catenas geſtabat & vincula, quibus vinctus fuerat propter eos. Alij verò eorum inſidiis mortem ſibi teſtabãtur inflictam, quia ad tãtam ſuperbiam ſunt perducti, vt etiam epiſcopum occidere conarentur: quem niſi fuga liberaſſet, obierat. Venit enim conſacerdos noſter beatus Theodũlus, fugiens eorum molimina, quib. fuerat iuſſus occidi. Alij verò gladiorũ vulnera demonſtrabant: alij famem ſe ab eis paſſos ingemiſcebant, & hęc non quilibet homines teſtabantur, ſed omnes eccleſiæ pro quibus hi qui occurrerũt, & qui

Oſius Cordubenſis.

Theodulus.

legatione fungebantur, insinuabant violentiarum pestes, armatos milites, populos cum fustibus iudicum terrores, falsarum literarum obiectiones. Lectæ sunt enim literæ Theogonij contra consacerdotes nostros, Athanasium, Marcellum & Asclepam, vt etiam Imperatores mouisse viderentur. Quas literas diaconi Theogonij vulgauerunt, super hæc autem virginum nuditates, ecclesiarum incendia, carceres contra sacerdotes nostros adhibitos. Quæ omnia prælia non nisi pro detestabili Arianorum hæresi commisisse noscuntur. Quisquis enim eorum respuisset ordinationem atque communionem, his necessario subdebatur iniuriis, Conspicientes igitur facinorum suorum angustias, confusi recesserũt. Et vlterius hæc non valentes ascendere, in Sardicensium venerunt vrbem, vt per aduentum suum quasi talia se nequaquam perpetrasse monstrarent. Videntes autem quibus calumnias irrogauerãt, & oppressos à se simul accusatores & increpationes præ oculis suis habentes, euocati ad iudicium ingredi nequiuerunt. Athanasio quippe, Marcello, & Asclepa, nostris consacerdotibus fiducialiter agentibus, & valde ingemiscentibus, & imminentibus atque prouocantibus eos, & promittentibus, non solum se calumnias euidenter ostendere, sed etiam quæ in eorum ecclesias deliquissent: illi verò tanto conscientiæ terrore cõstricti sunt vt fugerent, & per fugam suas calumnias aperirent delictáque sua iudicij declinatione faterentur. Et licet non solum ex priorib⁹, sed etiam ex istis malicia eorum atque calumniæ patefiant, tamen vt neque per fugam occasionem alterius iniquitatis accipiant curauimus contra veritatem facta eorum molimina examinare. Et hoc proposito ex his quæ gesta sunt eos calumniatores inuenimus, & nihil aliud nisi aduersus consacerdotes nostros insidias instituras. Nam Arsenium, quem dicebãt ab Athanasio peremptum, hic viuit, & inter viuentes commorari dinoscitur, ex quo etiam alia probantur esse conficta. Quod verò etiam calicem diuulgauerunt fractum à Macario Athanasij presbytero, testati sunt qui de Alexandrea & Mareote venerũt, nihil tale fuisse gestum. Sed etiam episcopi Ægypti Iulio consacerdoti nostro scribentes,

Arsenius.

Iulius Põt. Romanus.

valde affirmabant, quod neque ſuſpicio fuiſſet huiuſmodi. Proinde dixerunt monumenta aduerſus eos confecta, quæ tamen probatum eſt ex vna parte celebrata: in quibus geſtis pagani examinabantur, & Catechumeni: ex quibus vnus Catechumenus inquiſitus, ait intus ſe fuiſſe quando Macarius venerat ad eundem locum. Alter autem interrogatus, dixit illum famoſiſsimum Iſchyram tunc ægrotaſſe, & in cellula iacuiſſe, vt ex hoc appareat nihil geſtũ ex omnibus ſacramentis, eò quòd & catechumeni intus fuiſſent, & Iſchyras non adeſſet, ſed iaceret ægrotus. Is nanque maligniſsimus Iſchyras mentitus, quod Athanaſius quoſdam ſacros incendiſſet libros, illo tempore ęgrotaſſe declaratus eſt, quãdo Macarius ibi fuit. Vnde etiam ex hoc calũniator apparuit. Deniq; pro huiuſmodi calũniæ mercede dederũt Iſchyrę nomẽ epiſcopi, qui neque preſbyter fuerat aliquãdo. Duo nanque preſbyteri qui cum Melitio aliquando degebant, & poſtea à beato Alexandro epiſcopo ciuitatis Alexandrinæ ſuſcepti ſunt, & cum Athanaſio conſtituti, teſtati ſunt nunquam illum preſbyterum fuiſſe Melitij, neque habuiſſe Melitium in Mareote eccleſiam vel miniſtrum: & qui penitus nec preſbyter fuerat: nũc eũ velut epiſcopum produxerunt, vt eo nomine in ſuis calumniis terrere viderẽtur auditores. Lectæ ſunt enim & literæ conſacerdotis noſtri Marcelli, & inuenta eſt Euſebij ſimiliúmque nequitia. Nam ea quæ veluti querimoniam faciens Marcellus dixit hæc tanquam ipſe confirmaret accuſauerunt. Hæc ergo ſunt lecta, & reliqua, & præcedentes pariter quæſtiones rectàque huius viri fides inuenta eſt. Non enim à ſancta Maria ſicut iſti confirmabant, dedit deo verbo principium, neque finem habere aſſeruit eius imperium, ſed regnum eius & ſine principio & ſine termino eſſe conſcripſit. Aſclepas autem comminiſter obtulit monimenta Antiochiæ confecta ſub accuſatorum præſentia, & Cæſarienſis Euſebij, & ex ſentẽtia iudicantium epiſcoporũ ſe oſtẽdit innoxium. Rectè ſiquidem (ô chariſſimi fratres) euocati frequẽter, obedire noluerũt, recte quoque fugerũt. Cõſcientia nãque ſua perterriti per fugas, ſuas calumnias indicarũt: & quæ prẽſentes accuſatores ſuper

Iſchyræ.

Aſclepas.

eis dixerãt, etiam probauerũt. Ad hæc autem etiam eos qui dudum accusati propter Arianam hæresim fuerant & proiecti, non, solum susceperunt, sed etiam in maiori ordine posuerunt, diaconos ad presbyterium promouentes, presbyteros ad episcopatum, nõ ob aliud nisi vt impietatẽ seminare & dilatare possent, & fidei corrũpere pietatem, sunt autem horum principes, Eusebius, Theodorus Heraclię, Narcissus Nerodiadis Ciliciæ, Stephanus Antiochiæ, Georgius Laodiciæ, Acacius Cæsareiæ Palæstinæ, Minophantus Ephesius, Vrsatius Sigiduni, Valens Mursiæ Pannoniæ. Isti nanque conuenientes, cum Orientalibus non sinebant eos nec in sanctum concilium ingredi, nec omnino accedere ad ecclesiam Dei. Et venientes in Sardicam conciliabula apud semetipsos per loca singula faciebant, & acta quædam cum terroribus concinnabant, vt nihil penitus ad iudicium perueniret, neque sanctum possemus celebrare concilium. Hæc omnia cognoscere potuimus à consacerdotibus nostris, Machario Palæstino, & Asterio Arabiæ, qui cum eis venerant, & ab eorum perfidia recesserant. Hi nanque ad sanctum concilium venientes, violentiam quam passi sunt narrauerunt, nihil dicentes apud eos agi rectum: insuper adiicientes, quod quum essent rectæ fidei, prohibiti fuissent ab eis ad hæc loca venire, & propter interminationẽ vix ab eis discedere potuissent. Ob hanc caussam Sardicen venientes, in vna domo cuncti manserunt, neque breui tempore à se recedere patientes. Quia verò tacere non decuit, nec sine vindicta relinquere calumnias, vincula, neces, vulnera, concinnationes falsarum epistolarum, verbera, nuditates virginum, exilia, destructiones ecclesiarũ, incendia, migrationes à minoribus ciuitatibus ad maiores ecclesias, & præ omnibus aduersus rectam fidem nunc Arianam vesaniam per eos crudeliter insurgentẽ, propterea charissimos quidem fratres nostros & comministros Athanasium Alexandrinæ ciuitatis episcopũ, & Marcellum Ancyræ Galatiæ, & Asclepam Gazæ, comministrãtes Christo innoxios & puros esse decreuimus, scribentes ad vniuscuiusque parœciam, vt singularum ecclesiarum populi cognoscẽtes sui episcopi puritatem

eum ſe epiſcopum & habere & ſperare cognoſcant: Eos autem qui in eorũ eccleſias luporũ inſtar ingreſſi ſunt, id eſt, Gregoriũ in Alexãdreia, Baſiliũ in Ancyra, Quintianum Gazæ, nec epiſcopos nominandos, nec Chriſtianos, nec quamlibet penitus cum eis habendam eſſe communionem, nec eorum literas habendas, neque ſcribendum eis. Theodorum verò Heracliæ Europæ, & Narciſſum Neroniadis Ciliciæ, Acacium Cæſareæ Palæſtinæ, & Stephanum Antiochiæ, Vrſatium Sigiduni Myſiæ, Valentem ex Murſia Pannonię, Menophantum Epheſi, & Georgium Laodiciæ, licet metuẽtes ab Oriẽte non venerint, tamen eò quod à beatæ memoriæ Alexandro ciuitatis Alexandrinæ Pontifice ſunt damnati, & eo quod ſecum Arianos habeant, & propter crimina eis illata, generali eos decreto ſanctum cõcilium epiſcopatu depoſuit: & decreuimus non ſolum epiſcopos eos non eſſe, ſed neque communionem cum fidelibus promereri. Eos enim qui diuidunt à Paterna ſubſtantia & diuinitate, & alienant verbum à patre, diuidi ab eccleſia catholica cõuenit, & eſſe alienos à nomine Chriſtiano. Sint igitur à nobis & omnib⁹ anathema, eo quod verbum veritatis videantur eſſe cauponati. Apoſtolicũ nanque præceptum eſt: Si quis vobis annunciauerit præter quod accepiſtis, anathema ſit. His ergo nullum communicare denuntiate: nulla enim cõmunio luci ad tenebras. Hos pellite procul ab omnibus: nulla enim cõcordia Chriſto ad belial. Seruate vos fratres charisimi, vt neque ſcribatis eis, neque eorum ſcripta ſuſcipiatis. Studete ſimul (vos chariſſimi fratres & commiſtri) tanquam ſpiritu præſentes noſtro concilio conſentire, atque ſubſcriptiõe veſtra decernere, quę ab omnibus vbique commiſtris noſtris conſonantia vna ſeruentur. Abdicamus autem illos, & extra terminos eccleſiæ catholicæ procul abiicimus, qui affirmant: Quod Deus eſt Chriſtus, ſed verus Deus non eſt: Quod filius eſt, ſed verus filius non eſt: Quod genitus eſt ſimul & ingenitus. Sic enim ſe intelligere genitum profitentur, quia ſic dixerunt, eſt, quod genitum eſt. Et quia cum Chriſtus ante ſecula ſit, dederunt ei principium atque finẽ, quod nõ in tempore, ſed habet ante ſecula. Proin-

Gal. 1. b.

de duæ viperæ ex aſpide Ariana progreſſæ ſunt Valens
Valens. & Vrſatius, qui gloriantur & non dubitant ſe dicere
Vrſatius. Chriſtianos, profitentes quoniam verbum, & quoniam ſpiritus, & vulneratus, & interfectus eſt, & mortuus eſt, & reſurrexit: quódque cohors ſtudet hæreticorum diuerſas eſſe ſubſtantias patris, & filij, & ſpiritus ſancti pronunciant, & eas eſſe diuiſas. Nos autem hanc percepimus, & eruditi ſumus, hanc habemus catholicam apoſtolicámque traditionem, & fidem atque cõfeſsionem, vnam eſſe ſubſtantiam patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Et ſi quærant quæ ſit filij ſubſtantia, profitemur eam eſſe quæ patris, indubitanter, nũquam patrem ſine filio, neque filium ſine patre fuiſſe credentes, nec eſſe poſſe, vt quod eſt verbum ſpiritus ſit. Abſurdum nanque eſt dicere, aliquando patrem non fuiſſe patrem. Patrem enim ſine filio neque nominari, nec eſſe poſſe, eſt ipſius filij teſtimonium: Ego in patre, & pater in me: &, Ego & pater vnum ſumus. Nullus noſtrum negat genitum. Sed genitũ ante omnia, quæ inuiſibilia & viſibilia nuncupãtur opificem archangelorum & angelorum, & mundi, & humani generis, quoniam ait: Omnium artifex ſapiẽtia docuit me. Et omnia per ipſum facta ſunt. Non enim ſemper eſſe potuiſſet ſi ſumpſiſſet exordium: quandoquidem verbum quod ſemper eſt, nõ habet initium. Deus autem nunquam terminum habet. Non dicimus patrem filium eſſe, neque rurſum filium patrem eſſe, ſed pater, pater eſt: & fili⁹, patris eſt filius. Cõfitemur virtutem eſſe patris filium. Confitemur verbum Dei patris eſſe præter quod aliud non eſt, & verbum verum Deũ, & ſapientiam & virtutem, verúmque filium tradimus. Et non ſicut cæteri filij nominantur, ita filium dicimus: quoniam illi aut gratia generationis dij erunt, aut eo quod digni fiant filij nũcupantur, neque propter vnam ſubſtantiam quæ patris & filij. Confitemur item & vnigenitum & primogenitum, ſed vnigenitum verbum dicimus, quod ſemper fuit & eſt in patre: primogenitum autem quantum ad hominem. Sed tamen differt à creatura communi, quoniam & primogenitum à mortuis: confitemur vnum eſſe Deum. Confitemur vnam patris filiſque diuinitatem, neque quiſquam negat

Ioan.14.b. *Ioan.10.f.*

Ioan.1.a.

aliquando

aliquando patrem filio maiorem, non propter aliam eſſentiam, non propter differentiam, ſed quia ipſum nomen patris maius eſt filio. Hæc autem illorum blaſphemia atque corruptibilis interpretatio eſt, hac gratia eum dixiſſe contendunt: Ego & pater vnum ſumus, propter concordiam & vnanimitatem. Sed reprobauimus omnes catholici intellectum eorum fatuum & abiectum, ſicuti mortalium hominum. Qui quoniam corrumpi cœperunt, offendentes diſcordare noſcuntur, & ad permutationes aſcendunt, hoc modo diſtantiam & diſcordiam inter patrem Deum omnipotentem & filium eſſe poſſe, dicentes: quod abſurdum eſt intelligere & aliquatenus arbitrari. Nos autem & credimus & affirmamus, & ſic intelligimus, quoniam ſacra ſcriptura ſic loquuta eſt: Ego & pater vnum ſumus, propter eſſentiæ vnitatem, quæ eſt vna & eadem patris & filij & credimus ſemper ſine principio & ſine termino hunc regnare cum patre, & non habere nec tempus nec defectum eius imperium, quia ſemper eſt: nunquam enim eſſe cœpit, ideóque, nec deficere poterit. Credimus & percipimus paracletum ſanctum ſpiritum, quem nobis ipſe dominus promiſit & deſtinauit, & eum credimus miſſum. Sed is paſſus nō eſt, ſed homo, quo indutus eſt, quem aſſumpſit ex Maria virgine, qui pati potuit ſicut mortalis. Deus autem immortalis eſt. Credimus quòd tertia die reſurrexit, non Deus in homine, ſed homo in Deo reſurrexit, quem & obtulit patri ſuo donum, quem vtique liberauit. Credimus autem quoniam opportuno tempore atque definito omnes & de omnibus ipſe iudicabit. Tanta ſiquidem eorū ſtultitia, & craſſitudine tenebrarum eorū mens excæcata eſt, vt nequeant lumen cernere veritatis, nec intelligere qua ratione dictum ſit, Vt & ipſi in nobis vnum ſint. Palàm verò eſt id cui dixerit vnum, quoniam Apoſtoli ſpiritum ſanctum Dei acceperunt, ſed tamen ipſi non erāt ſpiritus, nec aliquis eorum aut verbum, aut ſapientia, aut virtus, aut vnigenitus erat. Sicut ego & tu (inquit) vnum ſumus, ſic & iſti vnum in nobis ſint. Certiſsimè igitur ſcriptura diuina hoc diſtinxit: In nobis (inquit) vnum ſint, nō ait, ſicut nos vnum ſumus ego &

Ioan. 10. f.

pater, ſed diſcipuli in ſemetipſis coniuncti & copulati vnum ſint, fide, confeſſione, in gratia & pietate Dei patris, & domini ſaluatoris noſtri conceſſione, & charitate vnum eſſe poſſint.

Ex his literis cognoſcitur & accuſatorum calumnia, & priorum iniquitas iudicum, & dogmatum vera ſanitas. Nō ſolum enim de diuina nos beati patres docuere natura, ſed etiam eruditionem diſpenſationis explanauerunt.

De legatis Sardicenſium ad Conſtantium deſtinatis, & de nephanda machinatione contra eos à Stephano Antiocheno præſule concinnata.

CAPVT XXV.

HÆc Conſtans cognoſcens, doluit quidem, leuitatem fratris inſpiciens, & infremuit aduerſus inſtigatores malorum & imperatoris facilitatem ita decipientium. Duos autem epiſcopos ex Sardicenſi concilio electos cum literis miſit ad fratrem, cum quibus & magiſtrum militum Salianum pietate iuſtitiáque fulgentem. Literæ verò non ſolum monitionem habuerunt atque conſilium, ſed etiam interminationem pio principi condecentem. Primum quidem denunciauit fratri, vt epiſcopis præberet auditum & iniquitates à Stephano aliiſque præſumptas agnoſceret, necnon & Athanaſium gregi proprio reſtitueret, patefacta quidem calumnia, priorúmque iudicum iniquitate, & crudelitate reuelata: adiecítque quòd niſi vellet quod iuſtum eſt facere, ipſe Alexandreiam proficiſceretur, & Athanaſium ouibus deſiderantibus reſtitueret, inimicorumque cateruas procul expelleret. Hāc autem epiſtolam Conſtantius Antiochiæ ſuſcipiens, promiſit ſe facturum quæ turbarum illarum particeps petiiſſet. Sed cum hoc doleret veritatis impugnatoribus, nephādiſſimum machinati ſunt ſcelus. Diuerterat enim par illud epiſcoporum quos Cōcilium miſerat in domum ad mōtem ſitam. Magiſter autem militum alibi diuerſorium acceperat. Porrò Stephanus tunc Antiochenus epiſcopus, cum aliis tyrānicis cooperatoribus naues nau fragio præparabat, cum quibus aſſertores rectorū dog-

Salianus magiſter militum.

Legatio Conſtantis ad fratrem Conſtantiū pro Athanaſio.

Euphratam & Vincentium legatos Ariani trahunt falſo.

Stephanus homo doloſus.

Onager nebulo conductitius.

matum variis nitebatur abſorbere calumniis. Horum itaque erat dux quidam iuuenis Onager nomine, licenter viuēs, & iniqua cōuerſatione congaudens, qui non ſolum in plateis diuerſos violēria afficiebat, & fuſtibus pulſabat, ſed etiam domos impudenter inuadens, viros & mulieres honeſtiſsimas abſtrahebat. Et ne longius eius extendam flagitia, cōtra optimos viros præparatam narrabo præſumptionem. Is enim Onager ad quādam fornicariam veniens, ait modo quoſdam veniſſe peregrinos, & noctu habere opus meretrice. Porrò ſumēs quindecim ſeditioſos nebulones. & eos in vicino epiſcoporum diuerſorio circa ſepem celās, profectus eſt cum meretrice ad ianuam vbi illi viri quieſcebāt: eámque apertam inueniēs, perſuaſit vni puerorum domeſticorum, pecunia data, vt mulierem introduceret intra ianuam quam ipſe demōſtrabat, vbi quidem vterque ſacerdotum dormire videbātur: eámque mulierem intrò præcepit accedere: ipſe verò vocaturus ſocios eſt egreſſus. Contigerat enim alterum epiſcoporum Euphratam nomine, in loco exteriore dormire. Vincentius autem (ſic enim vocabatur alter) in interiori cubiculo quieſcebat. Cúmque intra hoſtium puella veniſſet, ſonum pedum Euphratas ſentiēs, cùm eſſet obſcurum, quis ambularet interrogauit. Illa verò loquēte, cōturbatus Euphratas, dæmonem putās eſſe, mulieris imitatum vocē, repētè Saluatorem Chriſtum ad ſuū vocauit auxilium. Onager autem dux iniquitatis huius, hoc facto cum ſociis eſt ingreſſus, iniquos clamās eos, & iniquitatis iudices deſtinatos. Multo clamore facto concurrerūt & ſerui, ſurrexítque Vincentius, & claudētes ianuam domus, ſeptem quidem calumniatorum comprehēdere potuerūt, Onager verò cum reliquis fugit. Detēta tamen eſt cum illis & mulier. Diluculo autem Magiſtrum militum qui cum illis venerat, excitātes, ad palatium proceſſerūt, & præſumptiones Stephani proclamantes, dicebant iam nō egere iudicio, neque verberibus iniquitates eius. Magiſter verò militum præcipuè clamitabat, rogās vt iuberet Imperator, non ſynodicè, ſed iudicialiter potius iniquam examinari præſumptionē, promittens primum ſe epiſcoporum clericos traditurum, & o-

portere etiam miniſtros Stephani ita cõtradi. Cum autem ille impudẽter cõtenderet, dicens clericos non ſubdẽdos eſſe verberibus, placuit & Imperatori & Iudicib⁹, vt intra palatium cauſæ fieret examinatio. Et primum quidem interrogauerũt mulierem, quis eam ad meratũ duxiſſet epiſcoporum. Quæ dixit quẽdam iuuenem ad ſe veniſſe, & aduẽtum indicaſſe peregrinorum, & quid opus haberent, & quòd veſpere venies duxiſſet eam ad habitaculum quoddam, eámque intra Ianuam domus & porticum introire præceperit. Adiecit etiam inquiſitionem epiſcopi, & errorem factum, & orationem eius, & ſuperuenientium repentinas inuaſiones. Hæc iudices cognoſcẽtes, captum inter alios omnium maximè iuuenem in medium deduxerũt. Qui nõ expectans neceſſitatem verberum machinatum conſilium patefecit, & Onagrum hęc omnia perpetraſſe cõfeſſus eſt. Qui deductus ad medium, Stephanum dixit hæc omnia præcepiſſe. Sic itaque Stephani cognoſcẽtes iniquitatem, præſentibus tũc epiſcopis permiſerũt vt eum damnarent, & ab eccleſia procul expulſus eſt. Non omnino tamen ab Ariana peſte eccleſia liberata eſt. Nam Leõtius poſt eũ ordinatur genere Phryx, voluntate nequiſſimus. Verùm Conſtantius ea quæ cõtra epiſcopos fuerant machinata, experimẽto cognoſcens, ſcripſit Athanaſio maximo, & ſemel, & ſecundo, & tertio, inuitans eum vt à partibus remearet Heſperiis: ſicut ipſis literis indicatur.

Metatum vocat diuerſorium à metando.

Stephanus Antiochen⁹ abdicatur. Leontius ſuccedit.

SOCRATES.

Epiſtola Conſtantij ad Athanaſium vt ad ſe veniret.

CAPVT XXVI.

CONSTANTIVS VICTOR Auguſtus Athanaſio epiſcopo.

PLurimũ te circunferri & fluctuare ferocibus maris vndis, noſtræ manſuetudinis clemẽtia nõ permiſit. Patria quippe terra nudatum & priuatum propriis rebus, errantémque per loca inuia beſtiarum, defeſſa noſtra pietas non deſpexit. Igitur diu diſtuli ſcribere voluntatis meæ propoſitum, ſperans ſponte te ad nos fortè

venturum, & laborum satisfactionem à nobis exigere. Veruntamen quoniam fortè timor impediuit voluntatis tuæ propositum, literas largitate plenissimas ad tuã beatitudinem destinauimus, vt sine metu nostris aspectibus velociter tuam præsentiam præbere festines, vt desiderio tuo potitus experiaris nostram clementiam propriis restitutus. Hac etenim causa & dominum meũ fratrémque Constãtem Victorem Augustum prorogaui, vt tibi potestatem ad nos tribuat veniẽdi, vt ambobus nobis annuentibus, restitutus in patriam, habeas maximum gratiæ nostræ pignus.

Alia epistola eiusdem pro eadem re.

CAPVT XXVII.

CONSTANTIVS VICTOR Augustus Athanasio episcopo.

LIcet prioribus literis significauerimus, vt sine solicitudine ad nostrum debeas venire Comitatum, eò quòd maximè velimus te ad propria destinare, tamen & nunc has literas ad tuam misimus sanctitatem, per quas inuitamus, vt sine aliqua diffidentia vel metu ascendens, publicis vehiculis ad nos venire festines, vt quæ desideras possis adipisci.

Tertia Constantij epistola pro eadem.

CAPVT XXVIII.

CONTSANTIVS VICTOR AVgustus Athanasio episcopo.

DVm in Edessa degeremus, præsentibus presbyteris tuis placuit, vt ad te destinatis presbyteris ad nostrum debuisses festinare Comitatum vt videns nostros aspectus, repentè properares ad Alexandream. Sed quoniam plurimum præteriit temporis, ex quo suscipiens à nobis literas non occurristi, propterea etiam nunc commonere te festinauimus, vt vel nũc tuam præsentiã nobis velociter præsentare cõtendas, & ita possis patriæ tuæ restitui, tuáque securus oratione frui. Ad plenam verò cognitionem Achitum diaconum destinauimus, à quo possis cognoscere etiam nostri animi vo-

luntatem, & quòd ea quæ optas impetrare possis.

Has epistolas ab Aquileia suscipiés Athanasi⁹ (illic enim relicta Sardica agebat) mox recurrit Romá, & ostẽdens literas episcopo Iulio, in maximo gaudio ecclesiã fecit esse Romanã. Putabatur enim etiam Oriẽtis Imperator ipsorum fidei consentire, eò quòd ad se Athanasium fiducialiter euocaret. Iulius autem Alexandriam clericis atque plebi hæc de Athanasio scripta misit.

Epistola Iulij ad Alexandrinos pro Athanasio

CAPVT XXIX.

IVLIVS ARCHIEPISCOPVS PRESbyteris & diaconis, & plebi, habitãtibus Alexãdriam, dilectissimis fratribus in domino Salutem.

Epistola Iulij põti. Rode Athanasij reditu

COngaudeo vobis & ego dilectissimi fratres, quòd fructum vestræ fidei ante oculos iam videtis. Hoc etenim verè gestum, quilibet inspiciet in fratre & coepiscopo nostro Athanasio, quẽ propter puritatem vitæ suę & vestras oratiões restituit vobis Deus. Ex hoc itaque creditur puras & charitate plenas orationes vestras ascendisse semper ad Deũ. Memores enim estis promissionũ cœlestium atq; dilectionis, quam ex doctrina prędicti fratris mei Athanasij didicistis, & integrũ cognouistis secundum insitam vobis fidem, quam percepistis: quoniam nõ vsq; ad finẽ is à vobis possit abduci, cuius orationes in sanctissimis animab⁹ vestris tãquam præsentes semper habuistis. Ergo nõ plurimis mihi verbis opus est vobis scribere. Quæcũque enim vobis à me potuerint dici, hæc iam fides vestra præcessit, & diuina gratia communis orationis vestræ vota compleuit. Cõgaudeo siquidẽ vobis: iterũ enim dico, cõgaudeo: quoniam inexpugnatas animas in fide seruastis. Sed etiã ipsi fratri meo Athanasio nõ minus congaudeo quia licet multam sit passus tristitiam, ne vnam tamẽ horã vestri desiderij & charitatis oblitus est. Nam licet corpore ad tẽpus à vobis sit abstract⁹, spiritu tamẽ vobiscũ semper degere videbatur. Et ego quidẽ charissimi fratres omnem tẽtationẽ cõtra eum surgentẽ reor sine gloria nõ fuisse. Nã & vestra & eius fides cognita est vniuersis & cõpro-

Athanasius Alexandrinus.

bata. Si enim non tanta & talia accidiſſent, quis crederet quia aut vos tale iudicium, tantámq; charitatem circa talem exhibuiſſetis epiſcopum, aut ille potuiſſet tantis circundari virtutibus, per quas ſpe cœleſti fraudatus non eſt? Promeruit igitur quolibet modo & nunc & in futuro etiam, confeſſionis glorioſum martyrium. Frequenter enim terra mariq; plurimum æſtuans, omnem prauitatem Arianæ cõculcauit hæreſeos, & crebrò per inuidiam vſq; ad periculũ impulſus cõtempſit mortem, munitus omnipotẽte Deo & domino Ieſu Chriſto ſaluatore noſtro, ſperãs & inimicitias declinare, & cõſolationi veſtræ reſtitui, deferẽs vobis maiora trophæa ex fortiſſima cõſcientia, pro quibus & vſque ad terminos terræ totius apparuit glorioſus. Fiduciã itaq; habẽs ſui propoſiti, cœleſtíſq; doctrinæ, clarificatus eſt immortali iudicio, & ad vos reuertitur. Diligẽdus igitur apud vos clarior nũc eſt quàm tunc, quãdo profectus à vobis eſt. Nam ſi materias precioſas, id eſt, aurũ atque argentum purgando ignis probat: quid dignũ dici poterit de tali tantóq; viro, qui cùm tãtas tribulationes & pericula deuicerit, redditur nũc vobis immaculatus: nõ à nobis ſolummodò, ſed cõprobatus ab omni concilio? Suſcipite igitur nũc fratres chariſſimi cũ omni diuina gratia paſtorem veſtrum ac preſulem tãquam verè ὀβανάσιον, cum his qui tantorum laborum eius participes ſunt effecti: & gaudete fruentes orationibus qui paſtorem veſtrum, vt ita dicam, eſuritis atque ſitis, quando etiam ipſi veſtram ſanctitatem ſalutaribus ſcripturis cibaſtis atque potaſtis. Nam cùm degeret inter peregrinos, vos ei cõſolatio fuiſtis, & in perſecutione atq; periculis refouiſtis eum fideliſſimis veſtris animabus & mentibus. Ego ſiquidem iam exulto cõſyderans & ratione proſpiciẽs, in eius reuerſione vniuſcuiuſq; veſtrum gaudiũ & plebis votiuas occurſiones, & cõcurrentium glorioſam feſtiuitatẽ: & qualis ille vobis erit dies, & quãtus, remeãte ſcilicet fratre meo, & quieſcẽtibus priſcis malis quorundam machinatione ſartis: necnõ pretioſa ac votiua reuerſione, cunctos in quadam pleniſsimi gaudij lętitia copulante. Huiuſmodi verò gaudiũ vſq; ad nos magnitudine ſua pertingit: quib. diuinitus hoc etiã cõſtat eſſe

conceſſum, vt & nos debeamus in laudem tanti viri cõſurgere. Sed melius eſt, vt epiſtolam oratione claudamus. Deus omnipotẽs & huius vnigenitus filius dominus & ſaluator noſter Ieſus Chriſtus hoc gaudiũ vobis prębeat inæternum, dignũ tribuens præmiũ admirabili veſtræ fidei, quam circa põtificem veſtrũ glorioſo teſtimonio demõſtraſtis: vt & vos, & qui vobiſcum ſunt, hic & in futuro meliora poſſideatis: quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcẽdit, quæ præparauit Deus diligẽtibus ſe. Per dominũ noſtrũ Ieſum Chriſtũ, per quẽ & cum quo omnipotẽti Deo gloria in ſecula ſeculorũ, amẽ. Valere vos opto chariſſimi fratres.

1. *Cor.* 2. *b*

Quid Conſtantius petierit Athanaſium, & quid Athanaſius à Conſtantio, & quomodo orthodoxis Pontificibus recipientibus ſuas eccleſias hæretici ſint expulſi.

CAPVT XXX.

HIs itaque literis confidens Athanaſius ad Orientem venit. Quem Cõſtantius Imperator non tũc moleſtè ſuſcepit, ſed eum circũuenire tentabat molitione ſubmiſſus Arianorũ, & dixit ad eum: ſedem equidem tuam decreto cõcilij, nobiſque cõſentientibus recepiſti. Sed quia ſunt aliqui in Alexandria populi tuam declinantes cõmunionem, vnam eos in ciuitate eccleſiam habere permitte. Ad hãc propoſitionem Athanaſius mox occurrit, & ait: O Imperator, poteſtatem habes iubere ſimul & agere quęcũque volueris. Sed etiam ego beneficium à te depoſco, quod mihi cõcedi precor. Principe verò cõtinuò ſe daturum eſſe pronunciante, repẽtè ſubiunxit Athanaſius, idem beneficiũ ſibi largiri petens, quod quærebat Imperator accipere. Vnam enim & ipſe eccleſiam poſtulabat dari per ſingulas ciuitates, declinantibus Arianorum cõmunionem. Igitur Athanaſij ſententiam inutilem ſibi cognoſcẽtes Ariani, hoc quidem differẽdum eſſe dixerũt, & agendum quod placeret Imperatori, quia Imperator Paulo & Athanaſio & Marcello, & Aſclepæ, Gazæ & Lucio Adrianopoleos, ſecũdum ea, quę in concilio Sardiceno placuerant, proprias reſtituerat ſedes. Vnde principalia ſacra per ſingulas ciuitates ad eorum mittebantur eccleſias quibus iu-

An. do. 350 *Ariani cupiũt vnam ſaltẽ habere eccleſiam oppidatim.*

Idem petiit Athanaſius ꝑ orthodoxis.

Principalia ſacra. ſacræ literæ principis.

bebatur vt eos repentè ſuſciperēt. Igitur in Ancyra expulſo Baſilio & pro eo introducto Marcello, nō fortuita turba prouenit, quæ derogationem cōtraria ſapientibus irrogauit, Aſclepam verò cōtinuò Gazęi ſuſceperunt. In Cōſtantinopolitana ciuitate Macedonius ad modicum tēpus Paulo ſucceſſit, apud ſemetipſum in eccleſia remota collectiones agēs. Pro Athanaſio tamen ſolo Imperator epiſcopis, & clericis, atq; plebi ſcripſit, vt eum libēter ſuſciperēt. Inſuper etiam quæ cōtra eum in iudiciis acta fuerant, aliis literis aboleri iuſsit. Quæ verò de vtraq; re ſcripta ſunt, hæc eſſe noſcuntur.

Marcellus Ancyrana ſede ſua potitur.

Aſclepas Macedonius.

Epiſtola Cōſtantij, per quam omnia geſta contra Athanaſium habita ſunt caſſa. CAP. XXXI.

VICTOR CONSTANTIVS MAXIMVS, Pius, epiſcopis & presbyteris catholicæ eccleſię S.

REuerendiſſimus epiſcopus Athanaſius non eſt Dei gratia derelictus: nam licet breui tempore humana fuerit probatione ſummiſſus, tamen debitum prouidentiæ vniuerſa proſpiciētis noſcitur ſuſcepiſſe decretum, recipiens voluntate Dei, noſtróq; iudicio patriam ſuam, pariter & eccleſiam, cuius diuino nutu prędſul extabat. Huic enim cōſequenter oportebat noſtram adeſſe māſuetudinem, vt omnia aduerſus eos, & eius communicatores definita, omníſq; ſuſpitio & illuſio cōtra eum geſta, deinceps ſit inanis & vacua: & releuatio quā dudum clerici eius habuerūt, cōpetenter firma permaneat. Sed etiam hoc eius gratiæ adiiciēdum eſſe cēſuimus, vt omnes ordines† ſacri cognoſcant, cōceſſum omnibus ipſi cōiunctis, vt ſine timore ſint, ſiue epiſcopi, ſiue ſint clerici: Sufficit enim vnicuique circa eum rectæ voluntatis vnio. Quicunq; enim meliori iudicio atque parte cōſtituti, huius eligunt cōmunionem, hos omnes prędcipimus ad inſtar prędcedētis prouidētiæ, etiam nunc voluntate Dei, noſtræ gratiæ largitatem adipiſci.

An. do. 350

† *Alias ſacra ſ. γεγράμματα id eſt literas.*

Epiſtola Conſtantij ad Alexandrinos, vt reciperent Athanaſium. CAPVT XXXII.

VICTOR CONSTANTIVS MAXIMVS, pius, populo Alexand. eccleſiæ catholicæ S.

IN omnibus perhibentes noſtræ æquitatis intentionem,ſcientéſque quoniam diu prouidétia veſtri contemplatoris eſtis alienati,id eſt,Pōtificis Athanaſij, qui propter inſertam rectitudinem ſuorúmq; morum prudentiam cunctis innotuit, eum denuò ad vos deſtinare cenſuimus. Hunc itaque cōſuetè & competenter ſuſcipiētes, & apud clemētem Deum adiutorem orationum habentes,vobis cōgruam ſimul & nobis placitam concordiam atq; pacem ſecūdum eccleſiæ ſanctionem vbique probatę ſufficiēter feſtinate ſeruare. Non enim rationabile eſt aliquam diſcordiam inter vos agitari, aut tumultum,noſtrorum temporum diſciplinę cōtrarium: & hoc quidem abeſſe à vobis omnino volumus. Orationibus autem ſufficiēter,eo ſcilicet preſule & adiutore apud Deum,vos inſtare ſoleniter admonemus,vt tali propoſito ad omnium vota perueniēte,etiam Gentiles idolorum errori hactenus ſeruiētes,ad cognitionem ſacræ religionis ſub alacritate feſtinent. O chariſſimi nobis Alexandrini, rurſus igitur admonemus, vt in his quæ dicta ſunt perſiſtatis,& omnes epiſcopum decreto ſuperno noſtráque ſentētia deſtinatum libenter & piè ſuſcipiatis: & toto animo,totáq; voluntate amplectendum exiſtimetis. Hoc enim & vos decet, & noſtræ māſuetudini noſcitur cōuenire. Vt autem omnis turbę ſeditionis occaſio perimatur,Iudicibus apud vos habitis, literis noſtris præcipimus, vt omnes quos ſeditioſos agnouerint, legitimę vindictæ ſubiiciant. Vtraq; igitur perſpicientes, & noſtram cum Deo ſentētiam & rationem profeſſionis veſtræ necnon & ſupplicium cōtra ſeditioſos indictum,competenter& cōgruè ſacrę religionis iura ſeruate. Prædictúmque Deo amabilem virum omni reuerētia & honore colite: & orationes vnà cum eo pro vobis ipſis,& noſtræ vitæ fauore omnium ſaluatori Deo lætanter offerte.

Seditioſi iubentur puniri.

Epiſtola Conſtantij pro Athanaſio, vt aboleretur quidquid pro Athanaſio geſtum eſt. CAP. XXXIII.

VICTOR CONSTANTIVS AVGVſtus Neſtorio S.

EAdem verò forma prę ſidibus Auguſtæ,Niceæ,Thebaidis,& Libyæ ſcriptum eſt: Quicquid pridem ad læſionem & iniuriam Athanaſio epiſcopo, cõmunicantium reperitur actum,hoc nunc aboleri præcipimus.Nã & miniſterium,quo priuati fuerant eius clerici,eoſdem rurſus volumus obtinere. Hanc itaque præceptionem noſtram ſeruari cẽſemus,vt Athanaſio epiſcopo ſuæ eccleſiæ reſtituto,communicatores eius habeant miniſterium quod ſemper habuerũt, quod etiam reliqui clerici habere noſcuntur, & ipſi gaudio potiantur.

Quomodo Athanaſius Alexandriam ſit reuerſus.

CAPVT XXXIIII.

TAntis & talibus epiſtolis munitus ſanctiſsimus Athanaſius,per Syriam aggreſſus venit in Palæſtinã, apprehendénſque Hieroſolyma, & epiſcopo Maximo ſignificans geſta Sardiceni concilij,& quòd Cõſtantius Imperator illorum decreto iudicióq; conſenſiſſet, præparauit vt epiſcoporum in illis regionib⁹ habitantium ſynodus ageretur: Maximus autem in nullo ſegnis de Syria atque Palæſtina vniuerſos euocauit epiſcopos.Factóque cõcilio reſtituit & ipſe beato Athanaſio cõmunionem & dignitatem.Scripſit etiam ipſa ſynodus Alexandrinis omnibus in Ægypto & Libyis epiſcopis, clericis, atque plebi, ea quæ de Athanaſio geſta atque decreta ſunt. Ob quam rem valde Maximo detraxerunt Athanaſij derogatores epiſcopi, quòd primitus deponens eum, rurſus ex pœnitentia tanquam nihil fuiſſet actum,ſententiam pro Athanaſio protulerit, quæ communionem ei dignitatémque pręberet. Hæc cognoſcẽtes Vrſatius & Valens,qui circa Arianum dogma ſtudium primitus ardens habuerant, declinantes à priori voluntate Romam profecti ſunt,libellúmque pœnitentiæ Iulio offerentes epiſcopo, & in Conſubſtantialitatis conſenſere ſermone, & literas Athanaſio miſerunt, ſeque ei deinceps communicare profeſsi ſunt. Sic itaq; tunc Vrſatius & Valens geſtis Athanaſij ſuperari, conuerſi ſunt.Athanaſius ergo per Peluſiũ pergebat Alexãdriam. Trãſiens autem per ciuitates, edocebat vt Arianos vniuerſi declinarẽt,& Conſubſtantialitatis dogma

Athanaſius impetrat Syrorum & Palæſtinorũ ſynodũ.

Vrſatius & Valens Ariani reſipiſcunt.

Athanaſius conſtituit ſacerdotes in alienis eccleſiis.

amplecterentur. In quibuſdam eccleſiis & ordinationes fecit. Et hoc fuit initium alterius querelæ aduerſus eũ: quia in aliorum eccleſiis ordinare præſumpſiſſet. Hæc itaque de Athanaſio prouenerunt.

Quibus occaſionibus tunc Reſpub. turbaretur, & de diuiſione Antiocheni populi propter fidem.

CAPVT XXXV.

INterea Reſpublica fortuitis caſibus vrgebatur: vnde quæ ſunt ſummaria non eſt incõgruum breuiter explanare. Igitur quod ædificatore Conſtantinopolitanæ ciuitatis moriẽte tres eius filij imperium ſuſceperint, in præcedẽtibus eſt narratum. Sciẽdum autem, quod cum iſtis imperauit conſobrinus eorum nomine Dalmatius, vocabulum patris habẽs: qui dum aliquantiſper imperaſſet, à militibus interemptus eſt, non iubẽte Conſtantio vt occideretur, nec tamen prohibente. Cùm verò Conſtãtinus iunior fratris partes inuaderet, & ipſe à militibus congreſsione facta peremptus eſt. Hoc autem iam ſæpe dictum eſt. Poſt mortem verò Conſtãtini iunioris, Perſicum contra Romanos motum eſt bellũ, in quo Conſtantius proficere non valebat: nam cũ nocte prælium circa fines Romanorum atq; Perſarum fuiſſet geſtum, validiores tunc Perſæ ad breue tempus inuenti ſunt. Quo tempore neque Chriſtiani ſub quiete degebant, ſed per Athanaſium de Conſubſtãtialis verbo circa eccleſias erat pugna.

Dalmatius Cæſar.

Cõſtãtinus iunior.

Bellũ Perſicum.

ὁμοούσιος.

SOZOMENVS.

Deniqne apud Antiochiam non cõcordabant in profeſsione ſua clerus & populus, ſed per choros, vt eſt conſuetudo, ad hymnos dicendos Deo in fine pſalmorum monſtrabant propriam voluntatem. Et hi quidem patri & filio, velut æqui honoris gloriam dicebant: hi verò patri in filio, per interpoſitionem præpoſitionis filium ſecundum eſſe monſtrantes. His ita geſtis, hærens quid ageret Leontius, qui illo tempore ex hæreſi aduerſa ſedem Antiochiæ gubernabat, cum prohibere non auderet eos, qui ſecundum traditionem Nicæni cõcilij pſallerent Deo, quia metuebat ne ſeditio naſceretur in populo, hoc dixiſſe fertur, tãgens caput ſuum iam canum:

Diuerſitas cleri & populi in templo pſallentium.

Leõtij epiſcopi Antiochiæ dictũ argutum.

Hac,inquit,niue ſoluta,lutum cogetur immenſum: Per hoc oſtendens, quod ipſo defuncto ſeditio nem populo generaret illa diſcordia, quæ in hymnis fiebat, non patientibus ſuis ſucceſſoribus cũ populi varietate ſentire. Athanaſius igitur veniẽs ad Ægyptum,explicauit ſynodales epiſt.Iulij Rom.Põt.Inſuper & ſynodalẽ Maximi Hieroſolymitani, quæ talia continere dignoſcuntur.

Epiſtola Hieroſolymitani concilij ad Ægyptiacos epiſcopos. CAP. XXXVI.

SANCTA SYNODVS HIEROSOLYmis congregata, per Ægyptum, Lybiam, & Alexandriam conſtitutis preſbyteris, diaconis, & plebi, fratribus deſideratiſsimis in Domino ſalutem.

CVnctorum Deo dignè gratias agere nonvalemus, fratres chariſsimi: in quibus enim miracula ſemper egit, etiam modo cũ eccleſia veſtra fecit, paſtorem veſtrum & dominum cõſacerdotémque noſtrum Athanaſium vobis ſua pietate reſtituẽs. Quis enim aliquãdo ſperauit oculis carnalibus intueri, quem nunc & nos & vos inſpicitis, reſpiciẽtes quem videre deſideraſtis? Sed veræ orationes veſtræ à Deo omnium ſunt auditæ, qui curam habet eccleſię ſuæ,& veſtras lachrymas atque gemitus ſemper inſpexit, quapropter veſtras audiuit preces. Eratis enim ſicut oues abiectæ & fatigatæ,non habentes vtiq; paſtorem. Propterea viſitauit vos cœlitus paſtor verus,& de propriis ouibus curam gerẽs,reſtituit vobis quem noſcimini cõcupiſſe. Ecce enim & nos omnia pro eccleſiaſtica pace faciẽtes veſtręq; dilectioni cõſpirantes in eius amplexu prœceſſimus,& cõmunicantes ei per eum vos alloquimur,ſcriptáq; præſentia deſtinamus. Itaque ſecũdum gratifica vota veſtra, ſcitote nos quoq; cum eo vinculo charitatis obſtrictos.Debetis ergo etiam pro pietate Deo amabiliũ noſtrorum Imperatorum inceſſanter orare: quoniã & ipſi cognoſcẽtes veſtrum deſiderium,vobis reſtituere deſtinarũt. Omni ergo honore tenſis manibus ſuſcipiẽtes illum, gratificas orationes offerte Deo, qui vobis talia condonauit. Feſtinate autẽ ſemper in Deo gaudere & glorificare Dominum, per quem,& cum quo patri gloria in ſecula ſe-

Imp. Conſtantius & Conſtans.

culorum, amen. Veniés igitur Athanasius in Ægyptũ, quos quidem agnouit Arij sectatores, depositi. Quibus à se depositis, ecclesias eorum præcepit fidem tenere Nicæni concilij, eámque summo studio custodiri.

De Magnentio tyranno & † Britannione atque nepotiano.

CAPVT XXXVII.

† *Betranione.*

Magnentius tyrannus.

Ann. dom. 352.

Cõstans occiditur à Magnẽtio.

Britãnion tyrannus.

Ann. do. 353.

Nepotianus.

Ann. do. 353.

SIc itaq; se rebus habẽtibus Magnentius tyrãnus circa partes emersit Hesperias. Qui Constãtem Imperatorem occidentaliũ partiũ facto dolo circa Gallias interemit. Quo gesto, intestinum inflãmatum est bellũ. Magnentius etenim tyrãnus totam tenebat Italiã, Aphricámq; & Libyam, simul & Gallias. In Illyrico verò & in Syrmio aliud rursus à militib. excitatũ est bellũ per tyrannum nomine † Britãnionem. Sed etiã Romã tumultus non fortuitus detinebat. Fratruelis namque Constãtini Nepotianus nomine imperium assumpserat, gladiatorum virtute suffultus: & Nepotianum quidẽ Magnentij milites deposuerunt, Magnẽtius autem procedens vniuersas partes vastabat Hesperiæ. Horũ igitur omnium malorum immensa confluctio breui tempore generata est. Quarto enim anno post Sardicense concilium, hæc acta noscuntur consulatu Sergij & Nigriani. His itaque nuntiis apparebat, quod ad Constantium solum imperij iura peruenissent: quo prouectu, contra tyrannos semetipsum (vt poterat) præparabat.

De insidiis contra Athanasium gestis, & de lenitate Constantij. CAP. XXXVIII.

Athanasius conciliũ cõuocat Alexandriam.

Cõstantius iterũ arianizat.

ADuersarij verò Athanasij, opportunũ se tẽpus inuenisse iudicãtes, rursus aduersum eum calumnias instruebant. Tũc Imperatori Constantio suggesserunt, quod omnem Ægyptũ subuertisset & Libyam. Inuidiã verò maximè auxit eius, quod ordinationes in parœciis fecisset alienis. Athanasius interea cũ venisset Alexandriam, synodũ AEgyptiorum congregauit episcoporũ. qui consona decreuerũt Sardiceno concilio atq; Hierosolymis celebrato. Constãtius igitur Imperator, pridem & ipse Arianorũ secta præoccupatus, omnia quæ paulò ante ei placuerant, in cõtrarium demutauit. Et primum quidem ecclesiæ Cõstantinopolitanæ põtificem Paulũ deportari iussit in exiliũ: quem deducẽtes in Cucusum

Paul' Cõstantin. deportatur.

Armeniæ, ſuffocarunt. Marcello autē denuò proiecto, eccleſiam Ancyranā Baſilius rurſus inuaſit. Lucius autē Adrianopoleos ferro vinctus, in carcere moritur. Tantúmque valuerūt, quę de Athanaſio dicebātur, vt in immenſum furorē cadens Imperator, eū vbicūq; reperiretur, iuberet occidi: cū quo Theodulum & Olympiū præſules eccleſiarū Thracēſium. Igitur Athanaſium volūtas Imperatoris nō latuit, ſed præſentiēs, fuga dilapſus eſt, & minas principis declinauit. Cuius fugā † dilatauerūt Ariani, præcipuè Narciſſus Neroniadis epiſcopus, Gregorius Laodiciæ, & Leontius tunc Antiochenæ præſul eccleſiæ. Is enim cū preſbyter eſſet dignitate priuat[8] eſt: quia cū muliere Euſtolia noīe, degēs, & turpē ſuſpicionem celare volēs, genitalia ſibimet noſcitur abſcidiſſe: & deinceps quidē fiducialiter cū muliere viuebat. Poſtea verò ſtudio Imperatoris Cōſtātij in Antiochena eccleſia ordinatur epiſcopus poſt Stephanū qui primitus ſucceſſerat Placito. Hæc igitur de his dicta ſufficiant.

Marcellus eiicitur.
Lucius.

An. do. 353.
Cōſtantius Athanaſiū iterū perſequitur.
† *infamiæ notarunt.*
Leonti[9] ex ordine ſacerdotum ſummouet.

De Macedonio eiuſq; crudelitate. CAP. XXXIX.

EO tempore Conſtantinopoli Macedonius tenebat eccleſias, Paulo ſcilicet amputato prædicto modo: Qui de Imperatore præſumens, Chriſtianis cōmouit bellum, & non minus quàm quod tyrāni eo tempore faciebat: ſuadēs enim Imperatori, vt ſibi eccleſias vaſtanti ferret auxilium, egit vt lege firmarentur quæcūque peſsimè agere nitebatur. Muniēs enim ſemetipſum monaſteriis plurimis, quæ ipſe propria voluntate in Conſtantinopolitana vrbe conſtituit, & pactis epiſcoporum in circuitu poſitorum, frequenter dicitur afflixiſſe Pauli dogmata ſequentes. Et primum quidem eos ex eccleſiis expulit: deinde verò communicare ſibi coëgit, ita vt plurimi plagarum immanitate deficerent: alij verò ſubſtantiis, alij humana ciuilitate priuarentur: aliis in frontibus characteres ponerentur, vt eſſent huiuſmodi ſigna notati. Hæc itaque faciebat per omnes Orientis vrbes, præcipuè tamen Cōſtantinopoli. Quam perſecutionem primo tepentem Macedonius auxit epiſcopus. Helladicæ verò ciuitates Illyrici, necnon & Heſperiæ partes manebant immotæ.

Macedonij Ariani bellū aduerſus orthodoxos.

HISTORIAE ECCLESIASTICÆ QVAM TRIPARTITAM VOCANT, LIBER QVINTVS.

THEODORITVS.

Quod defuncto Constante, rursus Ariani Constantium aduersus Athanasium incitauerint.

CAPVT PRIMVM.

Ariani incitant Cõstantium in Athanasiũ.

BREVI autem tempore elapso, cum vita functus esset Occidentis Imperator Constans, Constantium fautores Arij compulerunt, Athanasium illi in memoriam reuocantes, quasi ipse fuisset, qui ei fratrem fecerit inimicum, ita vt penè disruptis naturæ vinculis vsq; ad bella descenderent. His incitationibus Constantius motus, non solùm expelli, sed etiam perimi sacratissimũ Athanasium imperauit. Et mittens quendam Sebastianum ducem, cum maxima militari manu, velut erroneum iussit interimi. Quomodo autem & ille cum exercitu venerit, & iste diffugerit, ipse qui passus, & mirabiliter liberatus est, melius enarrabit: nam in Apologia suæ fugæ sic ait:

Sebastianꝰ dux mittitur ad occidẽdum Athanasium.

Quid Athanasius in Apologia fugæ suæ retulerit.

CAPVT II.

VEruntamen exquirant modum etiam discessionis, & cognoscant à suis. Erant enim Ariani cum militibus cõcurrentes, vt eos accenderent, & ignorantibus nos ostenderent: & licet sine vlla compassione sint, vel audientes tamen confusi quiescãt. Erat itaque iam nox, & aliqui populorum ad Vigilias venerant, expectabatur futura die Collectio. Dux autem repentè astitit cũ militibus plusquam quinquies millibus habẽtibus scilicet arma,

Vigiliæ christianorũ cõuẽtus.

arma, & gladios enudatos, arcus, ſagittas & veſtes: & eccleſiam quidem ipſe circũdedit, ſtatuens milites ſibimet cohærẽtes, vt nullus poſſet egrediẽtium ab eccleſia eorum manus euadere. Ego verò irrationabile iudicãs in tanta confuſione populum relinquere, & non magis ante illos pericula ſuſtinere: reſidens in ſede præcepi, vt diaconus pſalmum legeret, populi reſponderent: Quoniam in ſeculum miſericordia eius: & ſic omnes in domos ſuas abirent. Sed duce poſtea ingrediente, & militibus ſacrariũ circũdantibus, vt nos capere poſſent, clerici quidem qui ſunt inuẽti ſimul & populi clamabant, poſcẽtes vt & nos diſcederemus vnà cum populo. Ego verò magis è diuerſo dicebam, nõ nos diſcedere, niſi omnes ſingillatim prius exirẽt. Surgẽs itaq; oratione facta, ſic præcepi vniuerſos abſcedere: melius eſſe dicens, me periculo ſubiacere, quàm quẽquam eorum excipere læſionem. Egrediẽtibus igitur plurimis, & reliquis ſubſequentibus, quidam monachi, qui ibi nobiſcum fuerãt, & aliquì clericorum aſcendentes traxerunt nos: & ita, teſtis eſt ipſa veritas, militib. aliis ſacrarium circundantibus, aliis per eccleſiã diſcurrentibus, per mediũ eorum dominoiter dãte atq; cuſtodiente pericula cuncta tranſiuimus, Deũ magnificè glorificantes: quoniam neq; populum neci tradidimus, ſed etiam vt ſaluaretur actũ eſt, & manus quærentium nos effugere præualuimus. *pſal. 117. a*

SOCRATES.

Quid rurſus Athanaſius de geſtis Georgij in libro de fuga ſua retulerit. CAP. XI.

QVæ etiam Georgius eodem tempore in Alexãdria geſſerit ipſius Athanaſij qui hæc paſſus eſt voce narremus. In libro enim quẽ de fuga ſua ſcripſit, hæc ait: Igitur in Alexãdria ſurrexerunt denuò nos quærẽtes occidere. Et facta ſunt nouiſſima peiora prioribus. Repente nãque milites circũdantes eccleſiã, pro orationib. prælia celebrabãt. Ingrediẽte namq; quadrageſima Georgio ex Cappadocia ex eis miſſus, auxit mala, quæ illorũ calliditate didicerãt. Poſt * timanã itaq; Paſchæ, virgines mittebãtur in carcerem. Epiſcopi vincti à militib. ducebãtur, orphanorum & viduarũ domus

diripiebantur, & inuaſiones in domibus agebantur, & noctu Chriſtiani deponebãtur. Obſignabantur domus, & fratres clericorũ pro fratrib. pericula ſuſtinebãt. Hæc quidem peſsima, ſed grauiora poſtea ſunt præſumpta.

Sebaſtianꝰ dux Manichæus.

Septimana enim quæ fuit poſt ſanctam Pentecoſtẽ, populus ieiunãs eſt egreſſus ad cœmiteriũ orationis cauſſa, cò ꝙ omnes communionem Georgij declinarẽt. Sed hoc cognoſcens ille nequiſsimus ipſe concitauit Sebaſtianum ducẽ Manichęum, qui cum multitudine militũ arma, gladios euaginatos, arcus, ſagittaſq; ferẽtium facto impetu in ipſo die Dominico ſuper populũ irruit, & paucos orantes inueniens (quum iam plurimi diſceſſiſſent) talia geſſit, qualia ab eis decebat impleri. Incendio namque facto ſtatuẽs virgines ſecus ignẽ, cogebat eas, vt ſe profiterentur Arianas. Cúmq; eas cerneret eſſe victrices, & de igne nullo modo cogitare, ſic earũ vultꝰ lacerauit, vt vix agnoſci poſt tẽpora potuerint. Tenens autem & quadraginta viros torméto † nouiore diſcerpſit. Sectis nãque de palma virgis & habentib. ſuos aculeos, eorũ dorſa ita verberib. lacerauit, vt quidã eorũ ſæpius à medicis inciſi ſint propter ſpinas, quę eorũ dorſis inhærebant: alij verò dũ non ferrent tormenta, mortui ſint. Eos autẽ qui viuere potuerunt, & quãdam virginẽ in exiliũ deportauit in maximã Oaſim. Corpora verò mortuorũ primo quidẽ reddi nõ paſſus eſt, ſed celauit, inſepulta relinquẽs ea, vt quaſi tãta crudelitas latere videretur. Hoc autem agũt, qui mentis errore deſipiunt. Nam cũ parentes mortuorum gauderẽt quidẽ propter cõfeſsionem, flerent autem propter corpora defunctorum, maiora eorum impietatis indicia perſonabãt. Poſt hæc autem ex Ægypto atque Libyis in exilium deportauerunt epiſcopos, Ammonium, † Muium, Gaiũ, Philonem, Hermem, Plenium, Pſenoſirim, Nilammonem Agathonem, Anagamphum, Ammonium, Marcum, Dracõtium, Adelphium, Athenodorum: & preſbyteros, Hieracem & Dioſcorũ: & ſic eos acerbiſsimè per itinera pepulerunt, vt quidam eorum in ipſis itineribus, alij verò per exilia morerentur. Profligarunt autem epiſcopos pluſquam triginta, habentes ſtudium ſecundum Achab, vt, ſi poſſent, amputarent penitus veritatem.

† *recẽtiore.*

† *Thmuin.*

Theodoritus.

Super hæc igitur Athanaſius etiam conſolatorios libros virginibus illis ſcripſit, quæ crudeliſsimas pertulerunt paſsiones, dicens inter hæc: Propterea nemo veſtrũ ſit triſtis, licet & ſepulturã vobis denegent impij & prohibeant vos efferri. Nam vſque ad hoc nequitia peruenit Arianorum vt & portas clauderent, & circa ſepulturarum loca veluti dæmones reſiderent, ne quis ſepeliretur fidelium dilectorum. Hæc ergo & his ſimilia Georgius in Alexandreia faciebat. Sanctus autem Athanaſius nullum locum munitum cautelæ ſuæ putabat: cũ vtique aut viuum eum deduci, aut mortuum decollari, & caput eius Imperator ſibi iuſsiſſet afferri. Pro qua re præmiũ maximũ cõpromiſit huiuſmodi aliquid nũtiãti.

SOCRATES.

Quemadmodum Britannion ſit priuatus Imperio.

CAPVT IIII.

IMperator interea in Illyricũ caſtrametatus eſt, cogebat eum publica neceſsitas, & maximè Britannionis, qui per milites Auguſtus fuerat appellatus. Cúmque veniſſent in Sirmium, mutuis fœderibus factis Britannionem vidit. Actúmq; eſt, vt milites qui eũ conſtituerãt, tranſirent ad fauorẽ Conſtantij. Quo facto, ſolũ Conſtantiũ Imperatorem Auguſtũ voce emiſſa clamauerũt. Cúmq; de Britannione nulla memoria fieret, ille repentè ſentiens ſe proditum, ad pedes ſe proſtrauit Imperatoris. Porrò Conſtantius auferens ei coronam ſimul & purpuram, clemẽter ei locutus eſt, monens vt ſub ſchemate priuato quieſceret, quod vtique eius ætati potius cõueniret, q̃ habere nomen ſollicitudinib. onuſtũ: iuſſitq; ei ſumptus vberrimos ex publicis functionib. exhiberi. Cúmq; in Pruſa Bithyniæ Britannio ageret, Conſtantius ſcripſit ei, narrans quod multorum bonorũ ei cauſſa fuiſſet, quem à tantis cogitationibus & malis ipſi prouenientibus liberaſſet. Nec ſe bene feciſſe, quia quæ ſibi præſtare debuerat, illi potius impendiſſet.

An. do. 353. Conſtantij in Illyricũ profectio.

Britannio ſenex, electitius imperator.

Ann. do. 354.

Eſt in Bithynia Pruſias, eſt & Pruſa paruũ oppidũ.

De Gallo Cæſare, & de ſigno crucis, quod tunc in cœlis apparuit.

CAPVT V.

Gallus Cæs.

TVnc igitur Imperator Gallum consobrinum suum Cæsarem fecit. Cui nomen suum imponens in Syriam Antiochiæ destinauit, vt partes per eum custodirentur Orientales. Quo Antiochiam veniente, circa Orientem signum Saluatoris apparuit. Columna namque sub specie crucis in cœlo visa, maximo miraculo conspicientibus fuit. Alios autem suos duces cũ multo exercitu contra Magnentium destinauit. Ipse verò in Sirmio morabatur, & rei expectabat euentum. Tũc igitur & Photinus ecclesiæ præsul apertè dogma quod ipse compererat, exponebat.

Constãtius aduersus Magnentium.

SOZOMENVS.

Ann. do. 355. Photinus hæreticus.

Dicebat autem: Deus quidem omnipotens vnus, qui proprio verbo condidit vniuersa. Ante secula verò natiuitatem & existẽtiam filij dicere fugiebat, sed ex Maria natum docebat Christum.

SOCRATES.

De Photino hæresiarcha, eiusque damnatione.

CAPVT VI.

Cæciliũ Sirmij aduersus Photinum. An. do. 355.

QVamobrem tumultu surgente, iussit Imperator concilium in Sirmio congregari. Conuenitq; illic ex Orientalibus quidem Marcus Arethusæ, & Georgius Alexandrinus, quem remoto Gregorio ordinauerant Ariani. Venit etiam Basilius expulso Marcello Ancyræ præsule, Pancratius Pelusij, Hypatianus Heracliæ. Occidentalium verò Valens Myrsenus, & tunc celeberrimus hominũ Osius Cordubæ pontifex, pariter inuitus. Isti siquidem post Cõsulatum Sergij & Nigriani (quo anno propter bellorum turbas nullus Cõsulum fuerat solenniter ordinatus) cõuenerunt in Sirmio. Et Photinum (dogma Sabellij Libyensis, & Pauli Samosateni, sæpe cognoscentes) repentè damnauerunt.

SOZOMENVS.

Fides exposita in Sirmio, cum capitulis subiectis.

CAPVT VII.

POst hæc de fide propositiones ædiderunt, vnam Græcè, alteram Latinè, multum sibimet textu sensuque concordes.

Socrates.

Tunc etenim quasi antiqua fidei dogmata reprehen-

dentes, alias propoſitiones de fide ſanxerunt. Et vnam quidem Attica lingua Marcus ædidit Arethuſæ, ſed cũ Romana lingua cõcordiam non habẽtem, neq; ſermone neque cõpoſitione, ſed nec ipſi Græcitati cõuenientem. Vnam itaq; Latine à Marco cõpoſitam hic ſubiũgam: ſecũdam verò, quam in Arimino poſtea relegerũt, loco proprio ponemus, cũ ea quæ ibi geſta ſunt dixerimus, vtraque tamen in Græcam linguam conuerſa eſt. Marcus ergo hoc modo expoſitionem de fide dictauit: Credimus in vnum Deũ patrem, omnipotentem, creatorem, & factorem vniuerſorum, ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur: & in vnigenitum eius filium Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui ante omnia ſecula ex patre natus eſt, Deũ ex Deo, lumen ex lumine, per quem facta ſunt omnia in cœlis & in terra, viſibilia & inuiſibilia: verbum exiſtens, & ſapientia, & lumen verum, & vita: qui nouiſſimis diebus propter nos humanatus eſt ex ſancta virgine, & crucifixus, & mortuus, & ſepultus, & reſurrexit à mortuis tertia die, & aſcendit in cœlum, & ſedet in dextera patris: & venturus eſt in cõſummatione ſeculi iudicare viuos & mortuos, & reddere vnicuique ſecundum opera ſua. Cuius imperium ſine fine exiſtens in ſecula permanet infinita. Erit enim ſedens in dextra patris, non ſolùm in hoc ſeculo, ſed etiam in futuro. Et in ſpiritum ſanctum παράκλητον, id eſt, conſolatorem, quem promittens Apoſtolis poſt aſcenſionem ad cœlos eſſe mittendum, vt doceret & cõmemoraret eis vniuerſa, trãſmiſit. Per quem etiam ſanctificantur animæ credentium in eo veraciter.

Marcus Arethuſius.

Expoſitio fidei apud Sirmium.

Eos autem qui dicunt ex non exiſtentibus filium, aut ex altera eſſentia, & non ex Dei: &, quia erat tempus aut ſeculum, quando non erat, alienos nouit ſancta eccleſia Catholica. Rurſus igitur dicimus:

1 Si quis patrem & filiũ duos deos dicit, anathema ſit.

2 Et ſi quis Deum Chriſtum ante ſecula filium Dei, miniſtrantem patri ad creationem vniuerſorum, non confitetur, anathema ſit.

3 Si quis ingenitum, aut patrẽ † eius ex Maria natum dicere præſumit, anathema ſit.

4 Si quis ſecundum præſciẽtiam ante Mariam dixerit

† *alias, partem eius ex Maria genitam.*

Ioan. 1. 4

filium esse, & non ante secula ex patre genitum apud Deum esse,& per ipsum omnia facta,anathema sit.

5 Si quis substantiam Dei dilatari aut contrahi dixerit, anathema sit.

6 Si quis dilatatam substantiam Dei filium dixerit facere, aut dilatationem eius substantiæ filium, nominauerit,anathema sit.

7 Si quis affectiuum aut prolatiuum verbum dixerit Dei filium,anathema sit.

8 Si quis hominem solum dixerit filium qui ex Maria est,anathema sit.

9 Si quis Deum & hominem ex Maria dicés,Deum ingenitum eundem intelligit,anathema sit.

Esa.44.a. 10 Si quis illud quod scriptum est: Ego Deus primus, & ego postea, & præter me nō est Deus, cum in destructionem idolorum & deorum non existentium dictum sit, ad destructionem magis vnigeniti ante secula Dei, Iudaicæ percipit,anathema sit.

Ioan.1.b. 11 Si quis audiens verbum caro factum est,verbum in carnem mutatum putauerit, aut conuersione facta suscepisse carnem,anathema sit.

12 Si quis vnigenitū filium Dei crucifixū audiés, corruptionem aut passionē,aut conuersionē, aut mutationem,aut peremptionem sustinuisse dicit,anathema sit.

Gene.1.c. 13 Si quis quod scriptum est:Faciamus hominem,non patrem ad filium dicere,sed ipsum ad semetipsum asserit dixisse Deum,anathema sit.

Gene.32.f. 14 Si quis contra Iacob non filiū tanquam hominem luctatum esse, sed ingenitum Deum aut patrem eius dixerit,anathema sit.

15 Si quis illud quod scriptū est: Pluit dominus à domino, non de patre & filio perceperit, sed ipsum à semetipso pluere dixerit,anathema sit. Pluit enim dominus filius à domino patre.

16 Si quis audiens dominū patrem, aut filium dominum, & dominum patrem & filium, & dominus à domino dicens, duos asseruerit deos, anathema sit: non enim coaptamus filium patri, sed subditum nouimus. Neque enim descendit in corpus sine voluntate patris: neque pluit à semetipso, sed à domino, autoritatem vi-

Psal.109.

delicet præbente patre. Neque ſedet à dextris à ſemetipſo, ſed audit dicente patre: Sede à dextris meis.

17 Si quis patrem & filium & ſpiritum ſanctum vnã perſonam dicit, anathema ſit.

18 Si quis ſpiritum ſanctum paracletum dicens, ingenitum aſſerit Deum, anathema ſit. *Ioan. 14. b*

19 Si quis, ſicuti docuit nos, non alium dicit paracletum præter filium. Ait enim: Et alium paracletum mittet vobis pater, quem rogabo ego, anathema ſit.

20 Si quis ſpiritum dicit partem patris aut filij, anathema ſit.

21 Si quis patrem & filium & ſpiritum ſanctum tres dicit deos, anathema ſit.

22 Si quis conſilio Dei tanquam vnam creaturarum factum aſſerit filium Dei, anathema ſit.

23 Si quis nolente patre natum filium dixerit, anathema ſit. Nõ etiam inuitus & vim paſſus pater neceſſitate naturali quaſi nolẽs genuit filiũ, ſed ilico vt voluit, etiã ſine tempore & ſine paſſione ex ſemetipſo genuit eũ.

24 Si quis ingenitum & ſine principio dicit filium tãquam duos ſine principio, & duo ingenita dicens, & duos faciens deos, anathema ſit. Caput enim & principium omnium filius: caput autem Chriſti Deus. Sic enim ad vnum omnium principium quod eſt ſine principio, per filium piè omnia referũtur. Rurſus autem ſubtiliter inſpicientes Chriſtianum ſenſum, dicimus.

25 Si quis Chriſtum Deum filium Dei ante ſecula, miniſtrantem patri ad omnem creationem nõ dixerit, ſed ex quo ex Maria natus eſt, eo dicit filium & Chriſtum eſſe vocatum, & initium accepiſſe vt Deus eſſet, anathema ſit, ſicuti Samoſatenus. *Paulus Samoſatenus.*

Alia fides expoſita Sirmij Latinè, quam nos ex Græco tranſtulimus, & de diſputatione Photini.

CAPVT VIII.

QVoniam de fide aliquem placuit fieri tractatum, omnia cautè quæſita ſunt & expoſita Sirmij ſub præſentia Valentis, & Vrſatij, atque Germani, & cæterorum. Conſtat vnum Deum eſſe patrem omnipotentem, ſicut etiam omni orbe terrarum annuncia- *Fides apud Sirmium expoſita.*

tur. Et vnum vnigenitum filium eius Iesum Christum dominum & deum saluatorémque nostrum ex eo ante secula genitum: Duos autem deos non oportere dici, quoniam & ipse dominus ait: Ibo ad patrem meum & patrem vestrum: Deum meum & Deum vestrum. Proterea & omnium Deus est, sicut etiam Apostol⁹ docuit: Iudæorum Deus non solùm, & nónne & Græcorum & Gétilium? vtique. Quoniam circuncisio ex fide, & præputium per fidem, & cætera quidem omnia consonant, & nulla remanere videtur discordia. Quia verò multos mouet dictio Latina Substantiæ, quę Græca lingua dicitur οὐσία, vt scrupulosissimè cognoscatur ὁμοούσιον, hoc est, eiusdem substantiæ, aut ὁμοιούσιον, id est, filiis substātiæ, non oportet horum vocabulorum aliquam omnino fieri mentionem, neque de his exponi apud ecclesiā: propter hanc causſam ac rationem, quia in sanctis scripturis nihil tale cōscriptum est, & quoniam hæc vltra humanam scientiam & intellectum sunt, & quia nullus potest generationem filij enarrare sicut scriptum est: Esa. 53. c. Generationem eius quis enarrabit? Hoc enim sciendū, solum patrem nosse quemadmodum filium genuerauerit: Ioan. 14. d. & rursus filium, quomodo ipse de patre genitus. Nulli verò dubium est, maiorem esse patrem honore & dignitate, atque diuinitate, & ipso nomine paterno esse potiorem testificante filio ipso: Qui me, inquit, misit pater, maior me est. Et hoc esse catholicum, nullus ignorat, duas personas esse patris & filij: Et patrem quidem maiorem, filium verò subiectum cum omnibus quæ ei pater subiecit eius: patrem verò initium non habere, & inuisibilem, & immortalem, & impassibilem esse: filiū verò natum ex patre, Deum ex Deo, lumen ex lumine, & huius natiuitatem, sicuti prædictum est, nullum nosse nisi solum patrem: ipsum verò filium dominum & Deū nostrum, carnem seu corpus, hoc est, hominem assumpsisse, sicut & angelus annunciauit, & omnes scripturæ docent, & maximè ipse Apostolus doctor gentium: hominem assumpsit Christus ex Maria virgine, per quem passus est. Apex autem totius fidei & firmamentum est, vt Trinitas seruetur semper, sicut in Euāgelio legimus: Euntes docete omnes, baptizātes eos in nomine patris

Roma. 3. d.

ὁμούσιον ὁμοιούσιον.

& filij,& ſpiritus ſancti. Integer autem atque perfectus eſt numerus Trinitatis. Paracletus verò ſpiritus ſanctus per filium miſſus,venit ſecundum promiſsionem, vt Apoſtolos & omnes credẽtes ſanctificaret. His igitur explanationibus,etiam poſt damnationem, Photinum cõ ſentire & ſubſcribere ſuadebant, promittentes ei reddendum epiſcopatum, ſi per pœnitentiam anathematizaret dogma quod ipſe compererat, & in ipſorum ſententia conſonaret. Ille verò eorum quidem propoſitũ non ſuſcepit,ſed prouocauit eos ad diſputandum. Quapropter definito die Imperatoris voluntate, cõuenerũt præſentes epiſcopi,& Senatorum non Pauci, quos præceperat adeſſe diſputationi princeps. inter quos reſtitit Photino Sabinus eccleſiæ tunc Ancyræ præſul, excepto ribus voces eorum conſcribentibus. Magnáque certamina ſermonum inter vtranque partem facta noſcuntur,victúſque Photinus damnatus eſt. Et in fuga conſiſtens,poſtea libros vtraque lingua conficiebat, quando neque Latini ſermonis videbatur ignarꝰ. Scripſit quoq; contra omnes hæreſes,propriũ ſtudens dogma firmare. Et de Phorino quidem hæc dicta ſufficiant. Sciendum tamen quoniam in Sirmio cõuenientes epiſcopi pœnitẽtia ducti ſunt de expoſitione fidei Latina lingua prolatæ. Poſt editionem nanque, ſibi eam contrariam iudicabant: Quam ſtuduerunt ab epiſcopis qui eam iam deſcripſerant reddi,quoniam celabatur à plurimis. Imperator autem edictis quẽri præcepit æditionem ipſam, ſupplicium minatus, ſi quis eam celaſſe comperiretur. Sed neque terror deſtruere potuit quod ſemel fuerat inſtitutum, eò quòd apud multos haberetur. Et de his quidem iſta dixiſſe ſufficiat.

Mat. vlt. d

Photinꝰ diſputat, dãnatúrq;, & libros cõſcribit Sabinꝰ antagoniſtes Photini Exceptores notarij.

Pœnitet Sirmienſem ſynodum ſuæ deſinitionis de fide.

De Oſio Hiſpano. CAPVT IX.

QVia verò & de Oſio Hiſpano inuito illuc venien-te fecimus mentionem, breuiter etiam de eo dicendum eſt. Ante paululum temporis iſte vir molimine Arianorum fuerat miſſus in exilium. Tũc autem ſtudio eorum qui Sirmij conuenerunt, eum euocauit Imperator,volens eum aut ſuaſione aut neceſſitate cõcordare cum præſentibus. Hoc enim ſi fieret, maximum

Oſius Corduben ſis vi adigitur vt Sirmienſi ſynodo ſubſcri bat.

fidei eorum putabatur esse testimonium. Quapropter (sicuti dixi) ex necessitate venit. Et cùm eis consentire respueret, tormenta longæuus plagásque perpessus est, vnde etiam necessitate vehementi expositionibus tunc æditis consensit atque subscripsit. Hũc ergo terminum habuerunt, quæ tunc Sirmij gesta noscuntur. Imperator autem Constantius agebat Sirmij, & belli quod gerebatur contra Magnentium, expectabat euentum.

De Magnentio tyranno, & de tyrannide Syluani.

CAPVT X.

Magnentiꝰ Romæ sæuit Fugit in Galliam. Mirsa.

INterea Magnentius ad antiquam perueniens Romã, multos peremit Senatorum ac populi. Et cognoscens vicinos esse cõtra se Cõstantij milites, abscessit ad Gallias partis Occidentalis. Cúmque illic bellum sæpius inter se exercerent, modo isti, modo illi victores esse videbantur. Nouissimè autem deuictus Magnentius, fugit in Mirsam, quod est Galliæ castrum: vidénsque suos milites quasi de perditione tristes, stans celsiore loco, eos nitebatur allocutionis consuetudine confortare. Tunc illi fauorem solitum Magnentio exhibere præparati, è diuerso nolentes, clamauerunt omnes, Constanti Auguste, tu vincas. Hoc augurium Magnentius traxit ad semetipsum, tanquam ei non diuinitus concederetur Imperium. & propterea relinquens castrum ad vlteriora tendebat. Sequentibus autem Constantij militibus circa † montem Seleucum facta congressione, solus fugiens venit in Lugdunensem vrbem, comperiénsque suam matrem & fratrem quem Cæsarem constituerat interfectos, nouissimè interfecit & semetipsum, Consulatu Constantij sexto, & Constantij Galli secũdo, Augusti die quintodecimo. Nõ post multum verò temporis etiam Decentius alter eius frater, semetipsum strangulauit. Sed neque sic ad rempublicã quies venit. Nam post paululum apud Gallias Occidentales Syluanus quidam tyrannus est exortus, quem duces Constantij velociter peremerunt.

Seleucꝰ mõs An. do. 355. †locũ Mute seleucũ. Conscisçit. sibi Magnẽ tius mortẽ.

Decentius Syluanus tyrannus.

De insultatione Iudæorum, & de tyrannide Galli Cæsaris atque peremptione.

CAPVT XI.

POrrò Iudæi in Diocæſaræa Palæſtinæ reſiſtentes, vicina loca turbabant: & ſumentes arma, tentabant inſultare Romanis. Poſt hæc itaque Gallus Cæſar cùm Antiochiæ degeret, exercitu deſtinato eos apprehendit, ciuitatémque vaſtauit. Cúmque videretur ſibi proſpere geſsiſſe, felicitatem non ferens, acceſſit ad tyrannidem. Et non inſinuans Imperatori ſuam intentionem, Quæſtorem vocabulo Nagnum,& Domitianum Præfectum Orientis occidit. Ob quam rem Conſtantius indignatus, euocauit eum. Qui cùm contemnere non poſſet, veniebat ad principem. Cúmque contra inſulam Phlauonenſem veniſſet, eum illic Conſtantius præcepit interimi.

An.do. 356
Iudæi tumultuãtur.
Gall⁹ Cæſ. Iudæos compeſcit.
Montius Quæſtor.

Domitian⁹ Præfectus Orientis.
An.do.356

De Iuliano Cæſare, & quod Iulio ſucceſſerit Liberius.

CAPVT XII.

POſt paululum verò temporis Iulianum Galli fratrẽ Cæſarem conſtituens, contra Barbaros miſit in Gallias. Gallus verò, qui & Conſtantius, ſeptimo Conſtãtij Conſulatu, & ſui tertio, ita perimitur. Iulianus ſequenti Conſulatu Arbitionis & Lolliani, conſtituitur Cæſar, die ſeptimo menſis Nouembris.

An.do. 357
Iulianus in Gallias mittitur.
Iulian⁹ fit. Cæſar.

Sozomenus.

Sublatis itaque tyrannis, requiem à malis videbatur habere Conſtantius & deferens Sirmium, veniebat ad antiquam Romam, illic volens triumphum de tyrannicis exercere manubiis. Credens autẽ ea occaſione poſſe vtriuſque partis epiſcopos in dogmate cõcordare, rurſus ſynodum in Italia celebrandam conſtituit. Interea Iulius papa cum ferè quindecim annis Romanam rexiſſet eccleſiam moritur, cui ſucceſſit Liberius.

Conſtanti⁹ Romã venit
Iulius põt. Ro. moritur
Liberius ſuccedit.
An.do.351.

SOCRATES.

De Ætio hæretico. CAPVT XIII.

POrrò in Antiochia Syriæ alter hæreſiarches emerſit Aëtius, cognomento ἄθεος, id eſt, ſine Deo. Is enim eadem quę Arius ſapiebat, ſed ab Arianis ſe ſegregabat,

An.do.358.
Ætius hæreſiarches.

eò quòd Arium in ſuam cõmunionem recepiſſent. Qui, ſicuti prædictum eſt, aliud mente gerens, aliud voce cõfeſſus eſt, cùm terminum ſynodi Nicenæ ſuſcipiẽs ſubſcripſiſſet, volẽs circumuenire tunc principem: propterea ergo Arianos Aëtius declinabat. Erat nanque is Aëtius prius hæreticus, & feruẽtiſſimè defendere Arij dogma videbatur. Eruditus enim aliquantulũ Alexandreia reuerſus eſt. Et veniens Antiochiam Syriæ, vnde oriũdus erat, à Leontio tunc Antiocheno preſule diaconus ordinatur. Tunc ergo venientes ad ſe, diſputationibus ſophiſticis eludebat. Hoc enim faciebat ſequẽs Categorias Ariſtotelis, diſputans & quædam cõmenta cõcinnans quæ nõ intelligebat, neque ab eruditis intentionem Ariſtotelis cognouerat. Ille nanque propter Sophiſtas tunc deridẽtes philoſophiam, hoc opus iuuenibus exercitationis cauſſa cõſcribens, dialecticam Sophiſtis per huiuſmodi cõtentiones oppoſuit. Contemplatiui autem philoſophi, libros Platonis & Plotini declarantes, ea quæ artificioſè ab Ariſtotele ſunt conſcripta, redarguunt. Sed Aëtius cõtemplatiuum doctorem non habens, in commentationibus ſophiſticis perdurauit. Quamobrem nec intelligere potuit, quomodo ſit ingeniti generatio: & quemadmodum quod naſcitur, coæternum ſit generanti. Parum ergo eruditus erat Aëtius, & diuinarũ literarum ignarus, tantummodo ad contẽtiones paratus, quod etiam quilibet ruſticus facere poteſt. Et quum nec vetereſ qui eloquia Chriſtiana fuerant interpretati legiſſet, aſſerebat ſe multum gaudere libris Clemẽtis, & Aphricani, necnõ Origenis, cum vtique fuerint illi viri totius ſapientiæ virtutibus eruditi. Fecit igitur is epiſtolas ad Imperatorem Cõſtantium, & alios quoſdam, contentiones inuoluens, & quædam commenta cõficiens. Quamobrem etiam ἄθεος, id eſt, ſine Deo vocabatur. Et licet eadem, quæ Arius, vindicaret, tamen à ſuis nõ valentibus intelligere perplexiones ſyllogiſmorum eius, cum eadem, quæ ille, ſaperet, putabatur hæreticus. Et propterea eorum pulſus eccleſia credebatur, cùm ipſe illis potius communicare noluiſſet. Hactenus enim ex illo ſunt, qui tũc quidem Aëtiani, nũc autem Eunomiani vocantur. Poſtea nanque

Aëtius Antiochenus à Leõtio diaconus ordinatur.

Ariſtoteles in quem vſum ſcripſerit Sophiſtica.

Aëtius ſophiſta.

Clemẽs Aphricanus Origenes Aëtius ἄθεος.

Aëtiani, qui poſt Eunomiani.

Eunomius notarius eius, eruditus ab eo æditionem eius hæreticam diuulgauit. Sed de Eunomio locis conuenientibus explanabimus.

SOZOMENVS.

De inimicis Athanasij. CAPVT. XIIII.

INimici quidem fidei, putantes se tempus inuenisse contra defensores eius, valde apud principem laborabant, vt de ecclesiis pellerétur omnes, qui ab eis videbantur esse depositi tanquam alterius fidei, vel quia viuo Cõstante, imperatori Constantio restitissent, ita vt fuisset penè ad bella peruentum. Præcipuè tamen Athanasium accusabant, ob nimiam inuidiam, neque Constante viuo & Constantio eum se diligere profitente, ab eius molestia recedebant: sed Antiochiæ congregati, Narcissus Cilix, Theodorus Thraciæ, Theogonius Nicænus, Patrophilus Scythopoleos, Minophantus Ephesius, & alij circiter triginta, scripserunt omnes vniuersis episcopis, quod cõtra sanctiones ecclesiasticas Alexandreiam rediisset, nec in cõcilio sine culpa fuisset inuentus: & inbebant vt neque communicarét ei, neque scripta mitterent, sed Georgio, qui ab eis fuerat ordinatus. Verum Athanasio nullus hinc sermo fuit.

Athanasius semper odio habitus Arianis.

Arianorũ cõuentus apud Antiochiam.

De synodo apud Mediolanum facta. CAPVT XV.

IGitur deuicto Magnentio, quum solus Constantius Romanorum tenuisset imperium, omni studio laborabat, vt Occidétales episcopi cõsentirent eis, qui consubstantialem esse patri filium denegabãt. Et hoc faciebat, nolés à primordio apertè vim facere, sed eis callidè suadere, vt decreto cõtra Athanasium ab Orientalibus episcopis habito consentirent. Sperabat enim quod si cõmuni decreto damnaretur Athanasius, facilius suam voluntatem in religione compleret.

Constãtius cupit efficere vt Occidẽtales subscribant Arianis.

Tunc igitur in Italiam cõuenerunt episcopi Orientalium non multi, quoniam plurimos eorum aut senectus aut itineris longitudo prohibuit. Occidentalium verò vltra trecentos, vt præcepto principis concilium

An. d. 359. Concilium Mediolãi.

Orientales. hoc est, Ariani aduersus Athanasium. Paulinus Treuirēsis Dionysius Albanus. Eusebius Vercellensis.

Mediolani celebraretur: vbi conuenientes Orientales, ante omnia contra Athanasium decretum fieri cōmune poscebant, vt hoc facto penitus ei aditus Alexandreiæ clauderetur. Quod cum sensissent Paulinus Gallicanæ τειβίρεως, Dionysius Albæ metropolis Italorū, & Eusebius Vercellensis, episcopi, quòd ad destructionem fidei Orientales cōtra Athanasium agere molirentur, surgētes magna voce clamabant, dolum & circūuentionem per ea quæ gerebantur, Christianitatis dogmatibus irrogari. Non enim veras contra Athanasium culpas esse dicebant, cum ad retractationem fidei talia probarētur inuenta. Illis ergo talia proclamantibus, cōcilium tunc soluitur episcoporum.

THEODORITVS.

De exilio episcoporū orthodoxorum, quod Athanasius in fugæ suæ satisfactione descripsit. CAP. XVI.

Ariani in exiliū acti.

DEposito deinde Athanasio, aliam hæretici fidei exponere sunt nisi doctrinam. Sed neutrum horum perduci potuit ad effectum, cū præsente principe clamaretur, quod iniustè ageretur & impiè. Quo facto & ipsi ecclesiis sunt expulsi, & in vltimis terræ finibus habitare iussi. Quod rursus mirabilis Athanasius hoc modo in illa Apologia describit:

An. d. 360. Paulinus Treuirēsis. Orthodoxi exultant.

Quis tātum poterit memorare, quātum illi gesserūt? Tunc enim ecclesiis pacem habentibus, & populis per Collectas orātibus, Pontifex quidem Romæ Liberius, & Paulinus Galliarū metropolitanus episcopus, & Dionysius Italus, Lucifer Metropolitanus insularum Sardiniæ, & Eusebius ex Italia, omnes episcopi boni & prædicatores veritatis, abripiuntur & tradūtur exilio, nullam habentes culpā, nisi quod in Arianam noluerint cōsentire vesaniam, neq; in calumniis subscripserint nostris. De maximo autem & optimo sene & verè confessore

Osius Cordubensis.

Osio, etiam loqui credo superfluum. Omnib⁹ enim notum est, quod etiam hūc in exiliū deportari fecerūt. Nō enim ignobilis, sed omnib. noscitur esse notissimus. Cui nanq; nō prefuit synodo, aut rectè loquens non satisfecit vniuersis? Quæ ecclesia huius patrocinij memoriam non habet? Quis aliquando dolens cum veniret ad

eum, non diſceſſit ſanus? Quis indigens quum petiſſet, non meruit quod poposcit? Et tamẽ etiam cõtra hunc talia præſumpſerũt, quòd impia eorũ molimina cognoſcens, noluerit proprijs ſubſcriptione firmare.

Socrates.

Igitur Imperator illos quidem mittit in exilium. Generale verò cõcilium fieri cogitabat, vt omnes Orientales epiſcopos venientes ad Occidẽtem, ſi poſſet, concordes efficeret. Quod cùm propter itineris ſpacia difficilè videretur, duplicem tractauit ſynodũ celebrari, vt in Arimino quidem Itali qui tunc aderant cõuenirent: Orientales autẽ in Nicomedia Bithyniæ ciuitate. Hoc ergo Imperatore tractãte, effectus nõ euenit vt voluit. Neutrum enim cõcilium ſibimet cõcordauit, ſed vtrũq; diuiſum eſt. Nam neq; in Arimino cõuenientes inter ſe cõſonare potuerũt, & Orientales in Seleucia Iſauriæ cõgregati, aliud ſchiſma ſunt paſſi: qđ ſuo loco narrabitur.

An. do. 361

Concilium Ariminẽſe pro Occidẽtalibus.

Concilium Nicomediæ pro Orientalibus.

THEODORITVS.

Dialogus inter Liberium & Conſtantium habitus, & quomodo Liberius in exilium fuerit miſſus.

CAPVT XVII.

EGo quidẽ Liberij per omnia celeberrimi habitum pro veritate dialogum cũ Conſtantio volo referre, quãdoquidem à fidelibus illius temporis eſt cõſcriptus. Is enim poſt Iulium Sylueſtri ſucceſſorem, Romanam gubernauit eccleſiam. Cõſtantius Imperator dixit: Nos & eò quòd chriſtianus ſis, & epiſcopus noſtræ ciuitatis, dignum hoc iudicauimus, vt euocantes te, moneremus vt cõmunionem ſceleſtiſsimi Athanaſij & ineffabili ſuperbiam detẽti, abnegare nõ differas. Hoc enim terrarum orbis bene fieri comprobauit, & ſynodali ſentẽtia alienum eccleſiaſtica communione, decreuit. Liberius epiſcopus dixit: O Imperator, Iudicia eccleſiaſtica decet cum maxima proferri iuſtitia. Quapropter ſi videtur pietati tuæ, diſceptationem iube cõſtitui: & ſi apparuerit Athanaſius cõdemnatione dignus, tũc ſecundum eccleſiaſticæ cõſequentiæ formã proferatur in eum digna ſententia. Non enim poſſibile eſt cõdemnare virũ,

Dialogus Conſtantij & Liberij pont. Rom.

de quo nihil examinatum est. Constantius Imperator dixit: Vniuersus mundus adiudicauit eius facinora, sed ille (sicut ab initio) tempus eludit. Liberius episcopus dixit: Quicunque subscripserunt nō ipsi viderunt quæ gesta sunt, sed propter gloriam & timorē, & ne à te contumelias paterētur, acquieuerūt. Imperator dixit: Quid est gloria & timor & cōtumelia? Liberius dixit: Quicunque gloriam Dei non diligūt, tua magis dona præponunt. Quem ergo isti nō viderunt, non examinantes adiudicaueruut, quod est à Christianitate alienum. Imperator dixit: In facie vtique cōdemnatus est in cōcilio Tyri, & in cōcilio contra eum pariter decreuerunt omnes totius orbis episcopi. Liberius dixit: Nunquam in præsentia sua homo ille adiudicatus est. Quicūq; enim tunc cōuenientes cōdemnauerunt eum, discedēte Athanasio à iudicio sententiam protulerunt. Eusebius eunuchus dixit: In Nicęno cōcilio alienus à catholica fide probatus est. Liberius dixit: Quinq; soli iudicaueruūt ex his qui cum eo nauigio venerūt in Mareoten, quos miserunt ad accusationem eius, vt cōtra eum gesta cōficerent. Horum itaque qui destinati sunt, duo sunt mortui, Theogonius, & Theodorus, reliqui verò tres viuūt, hoc est, Maris, Valēs, & Vrsatius. Ab his qui missi sunt Sardicam, propter hanc caussam synodus celebrata est, qui in synodo libellos obtulerūt, veniam postulantes, quoniam in Mareote per calumniam ex vna parte contra Athanasium gesta cōfecerint. Libellos eorum nunc præ manib. habemus. Cui horum nos credere & cōmunicare conuenit Imperator? his qui primitus damnauerunt, & veniam postea popposcerūt, an eis qui adhuc hæc accusare cōtendunt? Epictetus episcopus dixit: O Imperator, nō fidei caussa hodie neq; iudiciorum ecclesiasticorum sermonem facit, sed vt apud Senatores in Romana cōstitutos vrbe glorietur quasi superauerit ptici-pem. Imperator ad Liberium dixit: Quota pars es totius orbis? quoniam tu solus hominē vindicas nephandissimum, & orbis terrarum pacem ecclesiæq; dissoluis? Liberius dixit: Non eò quòd ego sum solus, fidei caussa minuitur. Nam & antiquitus tres soli reperti sunt resistentes præcepto regis. Eusebius eunuchus dixit: Impe-

Eusebius eunuchus præpositus cubiculi.

ratorem

ratorem noſtrum Nabuchodonoſor feciſti? Liberius dixit: Non. Sed ita irrationabiliter adiudicatus eſt homo, qui non eſt examinatus. Sed & ego peto primitus generalem proferri ſubſcriptionem, confirmanté fidem in Nicæa prolatam, vt ita reuocatis ab exilio fratribus noſtris,& in loca propria reſtitutis, ſi hi qui nũc turbas pariunt eccleſiis, viſi fuerint Apoſtolicæ fidei cõſentire, tunc apud Alexandreiam cõuenientes omnes, vbi & accuſatus, & accuſatores ſunt & defenſor eorum, examinata cauſſa poſsimus proferre ſentẽtiam. Epictetus epiſcopus dixit: Sed curſus publicus non ſufficit ſubuectui epiſcoporum. Liberius dixit: Eccleſiaſticæ cauſſæ publico curſu nõ egent. Eccleſiæ nãq; ſufficiunt vſq; ad mare perducere ſuos epiſcopos. Imperator dixit: Quæ dudum ſuſceperũt formam, ſolui nõ poſſunt. Plurimorum nãque epiſcoporum debet valere ſentẽtia. Tu ſolus es qui amicitias illius ſcelerati defendis. Liberius dixit: Imperator, nũquam audiuimus, abſente accuſato, Iudicem eius ſcelera proferẽtem, niſi quia propria videntur hæc odia. Imperator dixit: Omnibus quidem nocuit in communi, nulli tamen ita ſicuti mihi. Cui cùm nõ ſufficeret interitus fratris mei maioris, ne beatæ quidem memoriæ Cõſtãtem ceſſauit in mei inimicitias frequẽter impellere, niſi nos maiori mãſuetudine detenti, impellentis momẽta tẽperaſſemus. Nulla itaq; mihi victoria eſt, neq; contra Magnentiũ vel Syluanum, niſi illum ſceleſtũ ab eccleſiaſticis rebus expulero. Liberius dixit: Noli per epiſcopos tuas vindicare inimicitias. Manus enim eccleſiaſticorũ ad † ſanctificãdum vacare debent. Quapropter ſi tibi videtur, iube vocari ad loca propria ſacerdotes,& ſi cõcordes apparuerint ei quẽ nos in preſenti defendimus ſecundũ fidem orthodoxam in Nicæna ſynodo conſtitutam, tunc conuenientes prouidebũt pro mũdi pace, vt homo qui nõ peccauit, non reprobetur, iniuſtè. Imperator dixit: Vnum eſt quod quæritur. Volo enim te amplectẽtem eccleſiaſticam communionem Romam denuò deſtinare:& propterea cõcorda paci,& ſubſcribẽs Romam reuertere. Liberius dixit: Romæ iam fratrib. vale dixi. Maiores enim ſunt eccleſiaſticæ ſanctiones, q̃ Romanæ habitatio ciuitatis. Impe-

Curſus publicus. Vnde Curioſ, curſus publici præfẽtalis, & Curioſi per omnes prouincias, qui erãt ſub diſpoſitione viri illuſtris Magiſtri officiorum. Vide libr. de imaginibus magiſtratuum Rom.

† *ſacrificandum.*

rator dixit: Ergo trium dierum ſpatium ad deliberationem habes,an velis ſubſcribẽs Romã reuertere, aut cogitare in quẽ velis deportari locũ. Liberius dixit: Spatium trium dierum rationem nequaquã mutare poteſt. Quapropter quò voles mitte me. Imperator autẽ poſt duos dies examinato Liberio,& nequaquam à ſuo propoſito reuocato, iuſsit eũ in Berœam Thraciæ in exiliũ deportari. Egredienti Liberio, Imperator ad expenſas quingentos ſolidos deſtinauit. Tũc Liberius deferenti dixit: Vade da eos Imperatori: opus enim habet ſuis militibus erogare. Similiter & Auguſta totidem ei miſit. Liberius dixit: Redde hęc Imperatori: opus enim habet his ad expenſas militum ſuorũ. Si autem Imperator his non habet opus, det eos Auxẽtio & Epictero. Illi enim his opus habent. Cúmq; ab eis nihil accepiſſet, Euſebius eunuchus obtulit ei alios ſolidos. Cui Liberius ait: Totius orbis eccleſias deſolaſti,& tanquam damnato mihi hæc affers? vade prius diſce eſſe Chriſtianus. His ita geſtis, poſt tres dies nihil accipiens, miſſus in exilium eſt.

Ann.do. 361.

Quomodo Liberius per aditionem Romanarum matronarum ab exilio ſit reductus.

CAPVT XVIII.

Liberius apud Beræã Thraciæ exulat. Ann.do. 363.

VEritatis itaque propugnator & victor in Thraciam (ſicuti iuſſum fuerat) vſq; peruenit. Duobúſq; trãſactis annis Conſtãtius Romam venit. Procerũ verò Senatorúmque cõiuges rogabant viros ſuos, vt Cõſtantio ſupplicarent, vt paſtorem gregibus reſtitueret. Aiebant enim, quòd niſi flecterent animum principis, eos ipſæ relinquerent, & ad paſtorem illum maximum properarent. At illi dixerunt: Nos furorem principis formidamus, nec fortè aliquam veniam promeremur. Sed vobis, inquiunt, magis rogantibus forſitan parcet, & alterum è duobus fiet, aut preces ſuſcipiet, aut ſi flecti nequiuerit, ſine aliqua iniuria vos dimittet. Hoc cõſilium mulieres illæ laudibus maximis efferendæ percipientes, cum ornatu ſolito adierũt Imperatorem, vt ex veſte ſublimi inſignes eas & nobiles arbitratus, reuerentiã ipſis exhiberet & parceret. Adeuntes verò principem tali voce clamabãt: Miſerere tantæ ciuitatis paſtoris prouidẽtiam non habentis, quæ luporum patet inſidiis. At ille

Matronæ Rom. ſollicitæ de reditu Liberij.

reſpondit,non egere paſtore alio ciuitatem. Eſſe nãque pontificem,qui eorũ curam haberet. Poſt magnũ namque Liberium quidam diaconorum eius Felix nomine, fuerat ordinatus. Is expoſitam in Nicæa fidẽ inconcuſſè ſeruauit,ſed corruptoribus eius ſine diſcretione communicabat. Nullus tamen Romæ habitantium in baſilicam ingreſſus eſt, cùm ille intus aſtaret. Hoc autẽ etiã matronæ illæ Imperatori dixerunt: Qua gratia flexus, præcepit illum inter omnes egregium reuocari,& vtrũque eccleſiam gubernare communiter. His ergo literis in Circẽſi ſpectaculo relectis,populus clamabat, iuſtam principis eſſe ſententiam: ſicut enim dupliciter coloribus diuiſi ſunt ſpectatores, ſic oportere alterum his, alterum aliis præſidere. Cùm ergo primitus principis literis ſic fauiſſent,poſtea commoti communi voce clamauerunt: Vnus Deus,vnus Chriſtus,vnus epiſcopus. Ipſas enim voces & ego iuſtum ponere iudicaui. Poſt has verò Chriſto amabilis populi pias & iuſtitia exornatas voces ſanctiſsimus quidem Liberius eſt reuerſus. Fœlix autem recedens habitauit in alia ciuitate.

Felix loco Liberij pontifex ordinatus.

Vox populi Romani.

SOCRATES.

Quomodo Eudoxius Antiochenum vſurpauerit epiſcopatum. CAP. XIX.

EA tempeſtate Leontio moriente, qui hæreticũ Aëtium diaconũ ordinauerat, Eudoxius Germaniciæ epiſcopus, quæ eſt ciuitas Syriæ, cùm eſſet tunc Romæ præſens, finxit ſibi cauſſam neceſſitatis incũbere,& Imperatori callidè locutus, quaſi ciuitas Germanicianorũ ipſius prouidentia atque cuſtodia indigeret,petiit vt remearet ad propria. Quẽ princeps nihil proſpiciens,abire permiſit. At ille cubicularios cooperantes habẽs,relicta ciuitate ſua Antiochenũ vſurpauit epiſcopatũ. Fouere nãque ſtudebat Aëtium. Ob quã rem niſus eſt cõcilium facere ſacerdotum,& ordinationem ei reſtituere diaconatus. Quod nequaquã factum eſt, eò quòd magis valeret odium contra Aëtium, quàm Eudoxij deſiderium. Et de his quidem tantum noſſe ſufficiat.

Eudoxius Germanicienſiũ epiſcop⁹, vſurpat Antiochenam ſedem.

Eudoxius nititur Aëtium reſtituere.

De Ariminenſi Concilio & contentionibus ibi factis. CAPVT XX.

Ann. do. 361. Synodus Ariminen-sis.

EOrum igitur qui in Arimino conuenerunt, Orientales ea quæ de Athanasio gesta sunt, silentio tradentes, ad concilium se occurrisse dicebant. Quorum studio cohærebat Vrsatius & Valens, qui ab initio quidem Arianum dogma tenuerant, in medio autem Homousianis consenserant, dato libello Romano pontifici, sicut iam dictum est. Isti namq; semper ad partes pro tempore Valentium declinabant. Quorum adiutores erant Germinius, Auxentius, Demophilus, & Gaius. Dum ergo in concilio præsentiu alter aliud proponere conaretur, tunc Vrsatius & Valens dicebant, omnia quæ de fide dicta sunt, debere suspendi: & suscipiendam nouellam expositionem, quàm paulò antè Sirmij conuenientes ædiderant. Hæc dicentes & chartulam præ manib. habétes legi fecerunt secundum expositionem fidei Sirmij prolatam, quam ibi quidem (sicuti prædixi) celauerũt. Arimini autem ostensa est: Cuius exemplum hoc est:

Vrsatius. Valens.

Germin⁹. Auxẽtius. Demophilus. Gaius.

EXPOSITA FIDES APVD SIRmium præsente D. N. Constantio Aug. COSS. Eusebio & Hypatio XI. kalend. Iunias.

Fides Sirmiensis synodi, lecta Arimini.

Credimus in vnum & verum Deum, patrem omnipotentem, creatorem & opificem omnium. Et in vnum vnigenitũ filium Dei ante omnia secula, & ante omne principium, & ante omne quod cogitari potest tempus, & ante omnem perceptibilem cogitationem, natũ impassibiliter ex Deo, per quem & secula perfecta & omnia facta sunt. Natum autem vnigenitum solũ ex solo patre, Deum ex Deo, similem generanti patri secũdum scripturas: cuius generationẽ nullus nouit, nisi solus qui genuit eum, pater. Hũc nouimus vnigenitũ eius filium nutu paterno venisse de cœlis ad destructionẽ peccati, & natum ex Maria virgine, & cũ discipulis cõuersatum, & omnem cõplesse dispensationem secũdum paternam voluntatem: crucifixum & mortuum, & ad inferos descendisse, & quæ ibi erãt dispensasse: quem ianitores inferni vidẽtes expauerunt: & tertia die resurrexisse, & cũ discipulis cõuersatũ: & quadraginta diebus expletis, in cœlos ascendisse, & sedere à dextris patris: & venturum

nouiſsima die in gloria patris, ad reddẽdum vnicuique ſecundum opera ſua. Et in ſpiritum ſanctum, quem ipſe vnigenitus Dei filius Ieſus Chriſtus mittere cõpromiſit generi hominum conſolatorem, ſecundum quod ſcriptum eſt: Vado ad patrẽ meum, & rogabo patrẽ meum, & alium conſolatorem mittet vobis, ſpiritum veritatis, ille ex meo accipiet, & docebit, & cõmemorabit vobis omnia. Nomẽ verò ſubſtantię eò ꝙ ſimpliciter à patribus poſitum, à populis ignoretur, & ſcandalum faciat, & quia nec ſcripturæ hoc cõtinent, placuit abrogari, & omnino nullam memoriã ſubſtantiæ in Deo eſſe deinceps, eò quòd diuinæ ſcripturæ nuſquam de patris ſubſtantia filiiq; meminerint. Similem verò dicimus filiũ patri per omnia, ſicut ſanctæ ſcripturæ dicunt & docẽt. His itaque lectis, conſurgentes quibus hæc diſplicebãt, aiunt: Non fide egentes huc venimus (integram nam q; ſeruamus, quàm percepimus ab initio) ſed magis vt ſi qua circa hęc nouitas ſit, omnino prohibeamus. Si ergo hæc quæ lecta ſunt, nullam faciunt nouitatem, apertè iam anathematizare hæreſim Arianam, ſicut & alias hęreſes regula eccleſiæ tãquam blaſphemas abiecit. Quot enim blaſphemũ Arij dogma turbas eccleſiæ, quę etiã nunc fiunt, excitarit, atque ſeditiones, toto orbi terrarũ valde notum eſt. Hæc ergo propoſitio dum ab Vrſatio & Valente & reliquis ſuſcepta non fuiſſet ad plenum, diuiſit eccleſiam. Alij namque his quæ Arimini ſunt lecta, conſenſerunt: alij verò Nicænam denuò roborauerunt fidem. Deriſerunt autem conſcriptionem illius lectionis, & maximè Athanaſius Alexandrinæ ciuitatis epiſcopus in epiſtola quam ſuis familiaribus deſtinauit: quam qui legit, inueniet quàm forti dictione ſit plena.

Ioã. 14. b.

Nomẽ ſubſtantiæ.

Schiſma.

Athanaſius aduers⁹ ſynodũ Arimenſem.

THEODORITVS.

Dicebant autem Ariani conuenientes in Arimino, volentes Heſperiis ſuadere ſimplicibus, quod nõ oporteret propter duo verba, quæ nec inuenirentur ſcripta, ſeparari corpus eccleſiæ, ſed ſimilem per omnia profiteri filium genitori, ſubſtantiæ verò tacere nomen. Sed fallaciam ſentientes horum Homouſiani pontifices, eos abdicauerunt. Atque literis inſinuauerunt Imperatori propriam voluntatem, dicentes filios ſe eſſe patrum

Nicæni Concilij, pariter & hæredes.

SOCRATES.

Hoc tamen sciendum, quoniam synodus quidem Vrsatium, & Valentem, Auxentium & Germinium, Gaium & Demophilum, eorúmque socios condemnauit, Arianum dogma anathematizare fugiétes. Quapropter hãc damnationem indignati, ad principem celeriter venerunt, portantes lectam in concilio fidem.

Ariani damnati.

Theodoritus.

Apertius autem integram fidei regulam eorum epistola ad Constantium scripta monstrauit: Cuius verba sunt hæc:

Epistola Concilij Ariminensis Orthodoxorum episcoporum, ad Imperatorem Constantium.

CAPVT XXI.

DIuina iussione, & præcepto pietatis tuæ olim dogmatizata credimus. In Ariminum namque ex vniuersis Occidentalibus ciuitatibus omnes cõuenimus simul episcopi, vt & fides Catholica cognosceretur ecclesiæ, & qui cõtraria sapiũt, panderétur. Multum namque disceptãtib. nobis inuenimus optimũ esse, statutam fidẽ antiquitus permanere, quam etiã Prophetæ, Euangelia, necnon Apostoli per Iesum Christũ dominum nostrum prædicasse noscũtur (qui & tui regni protector, tuæque salutis auxiliator est) vt hanc tenentes custodiamus, & custodientes ad finem vsq; seruemus. Incõgruum enim nephariúmq; videtur, ex his quę rectè iustéque definita sunt, aliquid immutare, id est, horũ quę Nicææ communiter cum gloriosissimo Constantino tuo patre & Imperatore, deliberata atque defixa sunt. Quorum doctrina atque sensus diseurrit & prædicatus est in omniũ hominum auditus atque mentes. Hæc fides sola Arianam hæresim expugnauit & perdidit, per quam non illa sola, sed etiam reliquæ hæreses sunt damnatæ: Cui verè addere quicquam incautum est, & auferre periculosum. Et siquidem horum alterum fiat, erit inimicis facultas agendi quæ volũt. Quapropter Vrsatius & Valẽs quoniam participes & cõcordes Ariani dogmatis erãt à nostra sunt cõmunione segregati. Quam vt reciperẽt co-

Vrsatius. Valens.

gnoſcentes delicta quibus peccauerunt, pœnitẽtiam atque veniam impetrare poſcebãt: & reſcripta eorũ hæc ita habere ſe teſtãtur, per quæ criminum veniam conſecuti ſunt. Erat enim tempus quo hæc geſta noſcuntur, quando Mediolani ſynodus celebrata eſt, præſentib. eccleſiæ Romanæ preſbyteris. Cognoſcentes verò ſimul etiam poſt mortem dignũ memoria Conſtãtinum, cum omni integritate & examinatione conſcriptã expoſuiſſe fidẽ, qui cùm ab hac luce baptiſmate percepto diſceſſerit, & ad præmia debitæ pacis abierit, incõgruum eſſe iudicamus poſt illum aliquid nouitatis admittere, tantóſq; ſanctos cõfeſſores & martyres, & huius dogmatis conſcriptores, inuentoréſque deſpicere, qui ſecundum antiquam eccleſiæ ſanctionem per omnia ſapuiſſe noſcuntur. Quorũ fidem Deus in tẽpora imperij tui trãſmiſit, per dominum noſtrũ Ieſum Chriſtum, per quem tibi imperium tale conceſſum eſt, vt etiam noſtri orbis terminos obtineres. Rurſus ergo infelices iſti, & ſapiẽtia viliſsimi, præſumptione nepharia impiæ cogitationis prædicatores ſemetipſos annuntiarunt, & veritatis terminum mutare contendunt. Dum enim ſecundum tuum præceptũ, concilij iura celebrarentur, illi cõſilium ſuæ fallaciæ nudauerunt. Nitebantur enim calliditate quadam atq; ſeditione aliquid nouitatis inferre. Huiuſmodi enim malitiæ captos inuenimus Germanũ quendam & Auxẽtium atque Gaium, hæreſim eõtentionémque facientes. Quorũ doctrina vna quidem exiſtẽs vniuerſam molem blaſphemiarum tranſcendere cõprobatur. Qui cùm viderẽt nos neque ipſorum volũtatis eſſe neque concordes his, quæ malè ſapere videbãtur, à noſtro ſe concilio mutauerunt, vt quaſi aliud conſcribere viderẽtur. Erat verò tempus breue, quod etiam eorum aperuit voluntates. Sed vt nõ ſemper eccleſiaſticæ cauſſæ in eaſdem incurrant concuſsiones (nam turba atque ſeditio repetita, vniuerſa confundit) firmum nobis viſum eſt, vt quæ dudum decreta ſunt, legaliter immutabilitérque ſeruentur. Prædictos autem viros à noſtra communione ſecreuimus. Qua de cauſſa legatos ad tuam manſuetudinem miſimus, concilij ſententiam per noſtram denuntiaturos epiſtolam. Legatis autem præ

Vrſatium videlicet & Valẽs.

omnibus iſta præcipimus, vt veritatem affirmẽt ex priſcis & iuſtis rationibus exponẽtes, qui etiam tuam religionem inſtruant: quoniã non (ſicut ait Vrſatius & Valens) erit pax, ſi quid iuſtarum ſanctionũ fuerit immutatum. Quomodo enim pax eſſe credenda eſt apud eos, qui pacis iura ſubuertunt? Cõtentio enim & ſeditio per hæc inter reliquas ciuitates & eccleſiam Romanã potius orietur. Quapropter tuæ mãſuetudini ſupplicamus, vt placidis aurib. noſtros Legatos audias & oculo trãquillo reſpicias: neq; ad iniuriam defunctorũ noui aliquid immutari permittas, ſed pmanere nos ſinas in his, quæ progenitoribus definita, atq; ſancita ſunt, quippe quos omnia cum deliberatione atq; ſapiẽtia & ſpiritu ſancto celebraſſe confidimus. Ea enim quæ ab illis nunc innouantur, credentibus quidem incredulitatẽ inferunt, non credentibus verò credulitatẽ. Supplicamus itaq; vt prẽcipias eos, qui per dinerſa loca detinẽtur, quos & ætatis grauamen & anguſtia paupertatis affligit, ad propria remeare, ne deſolatæ ſublatis epiſcopis videantur eccleſiæ permanere. Super hæc autẽ etiam hoc rogamus, vt nihil his, quę iam terminata ſunt, aut addatur, aut adimatur: ſed omnia inuiolata permaneãt, quæ & à pietate tui patris, & tuis quoq; ſunt conſeruata temporibus: neque deinceps nos fatigari, & à propriis parœciis alienos eſſe permittas, quatenus epiſcopi cũ proprio populo in pace orare, & diuino cultui vacare poſſint, ſupplicantes Deo pro pace tui imperij pariter & ſalutis, quam tibi diuinitas in perpetuũ largiatur. Noſtri verò legati epiſcoporum ſubſcriptiones & nomina deferũt, qui etiã lectione diuinæ ſcripturæ religionem tuam poterunt edocere.

Sozomenus.

Hæc itaque ſynodus ſcripſit, & per epiſcopos deſtinauit. Vrſatius autem & Valens eorũ præuenientes aduentum, derogauerunt concilio: oſtendentes imperatori expoſitionem fidei quam portabant. Imperator Ariano dogmati fauẽs, indignatus aduerſus ſynodum, Vrſatiũ atq; Valentem potius honorauit. Quamobrem qui à concilio fuerant deſtinati, tardauerunt non valentes impetrare reſpõſum. Serò tamen ad Synodũ Conſtantius per præſentes epiſcopos huiuſmodi ſcripta miſit.

Epiſtola Conſtantij ad Ariminenſe concilium.

CAPVT XXII.

CONSTANTIVS VICTOR AC triumphator Auguſtus, vniuerſis epiſcopis Arimini congregatis ſalutem.

Viginti epi ſcopi legati.

SEmper equidem & præ omnibus cogitare nos de ſacra & adorãda lege non ignorat veſtra benignitas. Nunc autem viginti, quos veſtra ſapientia deſtinauit, Epiſcopos, Legationis ſuæ cauſſa interim videre nequiuimus, cùm ſit nobis neceſſariũ circa Barbaros iter, & (ſicut noſtis) deceat animo puro ab omni cogitatione vtilitatem diuinæ legis examinare. Iuſimus igitur epiſcopos in Adrianopoli noſtrã expectare regreſſionem, vt cùm vniuerſa reſpublica fuerit bene diſpoſita, tunc quæ geſſerint audire poſsimus. Veſtræ autem ſanctitati non videatur oneroſum eorum expectare regreſſum, vt dum redeunt noſtrum vobis referentes reſponſum, perducere poſsitis ad terminum, quæ eccleſiæ catholicę vtilia eſſe noſcuntur.

Has literas ſuſcipientes epiſcopi, talia reſcripſerunt: Epiſtola Ariminenſis concilij ad imperatorem Cõſtantium.

CAPVT XXIII.

Literæ ſynodi Sirmiẽ ſis.

LIteras clementiæ tuæ ſuſcepimus domine, deo amabilis Imperator: in quibus cõtinetur, quod propter neceſsitatem publicam interim nõ potuiſti noſtros videre legatos: nóſq; iubes vt eorum expectemus aduentum donec ea quæ à nobis decreta ſunt, & noſtris progenitoribus cõſonare noſcuntur, ab eis pietas tua cognoſcat. Quamobrem & nũc per has literas profitemur atque firmamus nequaquam nos à propoſito noſtro recedere. Hoc etiam noſtris Legatis iniunximus. Supplicamus igitur, vt animo tranquillo & præſentes noſtræ mediocritatis literas relegi iubeas, & illa quæ per legatos noſtros mãdauimus, libenter accipias. Illud itaque nobiſcum cõſiderare tua manſuetudo debet, quanta ſit modò triſtitia, quantúſque mœror, vt feliciſsimis temporibus, tuis, tantæ eccleſiæ priuatæ videantur epiſcopis. Et propterea rurſus tuam clementiam deprecamur

Epiſcopi exules.

domine Deo amabilis Imperator, vt ante aſperitatem hyemis (ſi tamen tuæ placet pietati) nos ad noſtras eccleſias remeare præcipias, vt etiam nũc poſſimus omnipotenti Deo, & domino ſaluatori noſtro Chriſto, eius filio vnigenito pro tuo imperio ſolennes orationes celebrare cum populo.

Quod diſcedentibus epiſcopis fuerit Conſtantius indignatus.
CAPVT XXIIII.

CVm hæc ſcripſiſſent, & modicum expectaſſent tẽpus, Imperatore nullum dante reſpõſum, ad ciuitates proprias redierunt. Princeps autem cum & prius contẽderet Arianam ſectam per eccleſias ſeminare, occaſionem iniuriæ ſuæ illorũ habuit diſceſſione, dicẽs ſe contemptum, eò quòd præter iuſſionem ipſius cõſilium videretur eſſe ſolutũ. Quapropter Vrſatio, & his qui circa eum erãt, permiſſionem dedit cõtra eccleſias agendi confidẽter quodcunq; placuiſſet. Explanationẽ verò lectæ in Arimino fidei iuſſit per eccleſias Italiæ deſtinari, præcipiens vt nolentes ei ſubſcribere pellerentur eccleſiis, & in eorum locum alij ſubrogarentur epiſcopi.

SOCRATES.

De ſynodo in Nicæa Thraciæ celebrata.
CAPVT XXV.

VRſatius autem eíque cõſentientes ab Italia diſcedentes, venerũt ad ciuitatem Thraciæ nomine Nicæam: vbi breui tempore cõmorantes aliud fecere cõcilium. Et lectam in Arimino expoſitionem fidei Græco interpretantes eloquio publicatam cõfirmauerunt: & poſtea diuulgabãt eam eſſe fidem, quæ ab vniuerſali concilio & dictata eſſet & ædita Nicęæ, vt ſimilitudine nominis Nicęni ſimpliciores hac ſubreptione deciperent. Putabant enim in Nicęa Bithyniæ eſſe dictatam fidem. Sed nihil profuit eis tale cõmentum. Paulò poſt nanque confuſi atque deriſi ſunt.

Nicæa Thraciæ.
Nicæa Bithyniæ.

SOZOMENVS.

Quomodo Athanaſius furorem Conſtantij denuò declinauerit.
CAPVT XXVI.

INterea ſentiés Athanaſius ſibi inſidias parari, nequaquam ad Imperatorem venire præſumpſit: neque hoc vtile iudicauit, ſed electos ex Ægypto quinque epiſcopos, inter quos Serapionem Thmuienſem virum pręcipua vita ſanctum, & ad loquēdum valde copioſum, mittit ad Principem tūc in Occidente degētem (cum quib⁹ etiam tres presbyteros) per quos ſibi placaret Imperatorem, & pro derogationib⁹ ſatisfacerent inimicorū, aliáque facerēt, quæ ei, vel eccleſiis expedirent. Quibus nauigantibus, paulò poſt literæ venerūt Imperatoris euocantes eum. Ob quam rem & Athanaſius & populus eſt turbatus, cum neq; hęretico Imperatori obedire cōſultum eſſet, neq; reluctari periculo vacaret. Veruntamen ire diſtulit, & literarum baiulus ſine effectu reuerſus eſt. Superueniente autem æſtate veniēs alius ab Imperatore nuntius cum prouinciæ iudicibus, cogebant eum, cleróque nimis erat infeſtus. Porrò populum paratum videns ad bellum etiam iſte reuerſus eſt. Non multo poſt tempore cōgregantur ex Ægypto & Libya Legiones. Et cum nunciatum fuiſſet celari Athanaſium in eccleſia quæ vocatur Theonæ, aſſumens milites dux eorum, & Hilarium ab Imperatore denuò deſtinatum, inopinato fractis ianuis in eccleſiam introiuit, & vbique requirēs Athanaſium non inuenit. Fertur enim, quod ſæpius diuino nuntio pericula multa effugerit, ſicut etiam Deo prouidente hoc diſcrimen euaſit.

Athanaſius vocatur ad Cōſtantiū.

Eccleſia Theonæ.

Quomodo Paganis inſultantibus, futuram triſtitiam prædixerit, CAPVT XXVII.

EX his & huiuſmodi factis, ei à Deo prēnuntiatis, à paganis & hæreticis appellabatur Magus. Sermo nanque fertur, quod aliquando eo procedente per ciuitatem, cōtigerit auolantem corniculam clamitare. Quo facto aſtans multitudo paganorū, velut Mago derogātes, petebāt vt eis aperiret quid cornicula illa ſignificaret. Ille verò fertur ſilētio dixiſſe ſubridēs: Cras Latina lingua dies ventura ſignificatur. Hoc ergo clamās, triſtē vobis craſtinū ſignificat diem, per Imperatoris Romani inſionē. Et ita cōtigit, vt Athanaſij ſermo licēt deriſus fuerit, venerit ad effectum. Altera nanque die principis

Athanaſius inſimulatur magiæ.

Athanaſij vaticiniū.

literæ venerunt ad iudices, iubẽtes vt pagani ſua ingredi nõ permitterentur templa, neque ſolennes ſuperſtitiones feſtiuitatéſq; celebrarent. Tunc ergo feſtiuitas eorum venerabilis, generaliſq; deſtructa eſt.

Quæ mala per Georgium in Alexandria geſta ſint.

CAPVT XXVIII.

Forte ſic erat vertendum. † *eiicientes eos, & interim tenẽtes.*

CVm igitur frequenter (ſicuti dictum eſt) Athanaſius pericula declinaſſet, clerus & populus ei fauẽs tenebat eccleſias, donec Præfectus (vt dictum eſt) Ægypti, & dux militum † eiicientibus eos & ſuſtinentibus, Georgio eas contraderent. Qui non multo poſt venit, & eccleſias ſuo iure poſſedit. Qui dum prẽter ſchema & mores ſacerdotij violẽtus exiſteret, & maximè circa Athanaſij laudatores, quibus vtique vincula & plagas viris & fœminis velut tyrannus inferebat, accenſus populus penè peremerat eum, niſi vix ereptus fugiſſet ad principem. Quo facto rurſus ſequaces Athanaſij eccleſias multo tempore tenuerũt. Quas iterum veniẽs dux Ægypti, Georgij noſcitur tradidiſſe fautoribꝰ. Poſt hæc autem Exceptore principis veniente, multi Alexandrinorum ſupplicio traditi ſunt. Poſt quẽ etiam ipſe Georgius terribilior ſuperuenit, & priori tempore magis exoſus tãquam qui mouerit principem ad multorum necem. Cui vtique derogabant Ægyptij monachi, quorũ gloriam multitudo vniuerſa ſequebatur, & vera eorum teſtimonia iudicabant: quia in ſummæ philoſophiæ virtute degebant.

Georgius fugere cogitur.

THEODORITVS.

Quod autẽ expoſitam fidem in Nicæa Thraciæ omnes accuſent milites veritatis, & præcipuè inhabitantes Heſperiam, teſtantur literæ ab eis ad Illyricum deſtinatæ. Quarum literarum autor fuit epiſcopus eccleſiæ Romanæ tunc Damaſus, qui poſt Liberium põtificatus iura ſuſceperat multis virtutũ ornatus inſignibus. Habuítque in his literis nonaginta conſortes ex Italia atque Galliis in Romana vrbe conuenientes. Quorum nomina propter multitudinem ponere diſtuli. Textus autem epiſtolæ talis eſt:

An. d. 368.

Literæ Damaſi & cæterorum ad Illyricum, contra concilium in Nicæa Thraciæ factum.

CAPVT XXIX.

DAMASVS, ET VALERIANVS, ET cæteri epiſcopi, dilectiſſimis fratribus in Illyrico conſtitutis epiſcopis in domino ſalutem.

CRedimus ſanctam fidē noſtram in Apoſtolorum eruditione fundatam, hanc vos tenere, & hāc populis vniuerſis exponere, quæ videlicet à cōſtitutionibus patrum nulla ratione diſſentiat, per quos iuſtum eſt cæteros erudiri. Sed relatione † Gallicanorum & Venetorum fratrū, quoſdam hæreſibus fauere cognouimus. Quod malum non ſolùm cauere debent epiſcopi, ſed etiam reluctari cōtra ea, q̄ geſta ſunt imperitia aut ſimplicitate quorūdam, prauis interpretationibus deceptorum. Variis ergo doctrinis non decet labefactari, ſed magis patrum noſtrorum roborari ſententiam. Auxentium igitur Mediolani præcipuè in hac cauſſa damnatum eſſe preſcriptū eſt. Vnde iuſtum eſt, omnes in vniuerſo Romanorum orbe doctores legis, ea quæ legis ſunt ſapere, & nō fidem doctrinis variis maculare. Itaque cum primum hęreticorum cœpiſſet nequitia pullulare, ſicut etiam nunc blaſphemia nephandorum patet Arianorum, tunc patres noſtri trecenti decem & octo electi, habito tractatu in vrbe Nicęna, hunc murum firmiſsimum cōtra arma diabolica ſtatuerunt: & hoc remedio venena mortifera ſunt depulſa, vt pater & filius vnius diuinitatis, vnius virtutis, vniúſq; magnitndinis debeat credi, vniúſque eſſentiæ ſiue ſubſtantiæ ſimul & ſpirituſſanctus. Aliter verò ſapientes alienos eſſe à noſtra cōmunione iudicauerunt. Quem terminum ſalutarem, adorabilémque deliberationem, corrumpere quidam aliis cogitationibus atque temerare voluerūt. Sed in ipſo principio ab his ipſis qui in Arimino renouare atque retractare cōpellebantur vſq; ad hoc cauſſa correcta eſt, vt cōfiterentur alia ſibi circumuentione ſubreptum: aut certè quia nō intellexerint patrum ſententiæ, in Nicæa conſtitutæ, hoc eſſe contrarium. Neque enim præiudicium aliquod fieri potuit per numerum

Literæ è ſynodo Rom. miſſæ in Illyricum.
† locus mēdoſus. & Græci.

Arimini congregatum, quando constat neque Roma-
Autoritas Rom. pont. num episcopũ, cuius ante omnia decebat eos expectare decretum, neque Vincentium, qui tãtis annis episcopatum inuiolabiliter custodiuit: neque alios talibus præbuisse cõsensum, maximè cum (sicut prædiximus) isti ipsi, qui per cõuentionem declinasse videbãtur, ipsi denuò vtentes meliori consilio, hæc sibi displicere testati sint. Perspicit itaque vestra integritas hãc solam fidem, quæ Niceæ apostolorũ autoritate fundata est, esse perpetua firmitate seruãdam: & simul Orientales hoc facere nobiscum qui se catholicos esse agnoscunt, Occidentales etiam gloriari. Credimus autem languẽtes in isto conamine, nõ multo post à nostra separãdos esse cõmunione, & ab eis episcopatus nomẽ auferri, vt populi eorum liberati errore respirẽt. Nullo enim modo à deceptione poterũt corrigere populum, qui deceptionis laqueo detinentur. Concordet igitur cum omnibus Dei sacerdotibus etiam charitatis vestræ sentẽtia, in qua vos stabiles ac firmos existere iudicamus. Sic ergo etiam nosvobiscum rectè credere debemus. Vestræ nos charitatis lætificate reciprocis literis. Valete fratres chariſſimi.

Sed & Maximus Athanasius in epistola quam scripsit ad Aphros, taliter de Ariminensi concilio disputauit.

Ex literis Athanasij de Ariminensi concilio.

CAPVT XXX.

HIs itaque prolatis, quis recipiat eos qui Arimin ẽsse aut aliud concilium prẽter Nicẽnũ nominare prẽsumũt? aut quis non habeat eos odio, qui respuunt quidem constitutiones patrum, & ea quæ nuper Arimini contẽsiosè atq; violenter composita sunt, prẽponunt? quis istis cõcordabit hominibus ne propria quidem recipientibus? Nam in suis decem & amplius (sicuti prædixi) cõciliis alio tempore aliud cõscribentes, manifesti
X. cõcilia Arianorũ. sunt, quia singula eorũ accusare noscuntur. Et hoc patiuntur, quod tunc Iudei proditores perpessi sunt. Nam sicut illi relinquẽtes solum fontem aquæ viuẽtis, lacus sibimet foderũt, qui aquam cõtinere non possunt, quod
Hiere. 2. c scriptum est apud Hieremiam prophetam: sic & isti reluctantes vniuersali cõcilio, foderunt sibi multa cõcilia,

quæ apud eos inania & virtutem non habere conſtat.

Non igitur patiamur eos qui prꝛeter Nicꝛenum Ariminenſe præſumunt, vel aliud nominare cõcilium: quum & ipſi qui Ariminenſe ſuſcipiunt, ignoraſſe quæ in eo geſta ſunt noſcantur, nam tacere potuerãt. Noſtis enim chariſſimi, cognoſcentes & vos à veſtris qui tunc adfuerunt Arimini, quod Vrſatius & Valens, Eudoxius & Auxentius, ſimúlq; Demophilus cõdemnati ſint, volentes aliud quam ſtatutum eſt Nicꝛæ, conſcribere, quando compulſi anathematizare Arianam hæreſim reſpuerũt, cui potius patrocinari conati ſunt: Epiſcopi verò, verè integri domini ſerui rectéq; credentes, ferè ducenti cõſcripſerunt ſufficere Nicꝛnam ſolummodo fidem, & nihil amplius nihílque minus præter illam quærere velle ſeu ſapere. Hæc enim etiam Conſtantio ſignificauerũt, qui iuſſerat celebrari concilium.

CC. epiſcopi Ariminẽſis ſynodi aduerſi Arianis.

SOCRATES.

Quæ mala Macedonius in Conſtantinopolitana vrbe commiſerit & quod poſt hæc offenderit Imperatorem.

CAPVT XXXI.

INterea Macedonius vicinas Cõſtantinopolitanæ vrbi prouincias ciuitatéſque turbabat, excitans miniſtros proprij languoris aduerſus eccleſias, & in Cyzico quidem Eleuſium fecit epiſcopũ, in Nicomedia Marathonium, qui primũ diaconus fuerat, habens ſtudium conſtituẽdi monaſteria virorum ac fœminarum. Is itaque Macedonius epiſcopatu potitus, affligebat eos qui ipſi cõſentire fugiebant, & non ſolùm orthodoxos, ſed etiã Nouatianos, ſciens eos quoq; Conſubſtantialitatis nomen ſuſcipere. Quorũ epiſcopus Agelius perſecutione faciẽte fugit. Plurimi verò inſignes viri detenti, nolentéſq; ei cõmunicare, puniti ſunt. Qui poſt tormenta violenter cõmunionem ore ſuo ſuſcipere & tenere cõpellebantur. Ligno nãq; ora hominum aperiẽtes, eis ſacramenta inſerebant. Porrò mulieres & paruulos arripientes, cõmunicare cogebãt. Si quis verò cõtradiceret, mox plagæ, vincula & torméta ſequebãtur, ita vt etiam fœminarum cõmunicare nolẽtium mammillas in arca

Macedonij tumultus, & ſæuitia & odium. Eleuſius Marathonius.

comprimentes abſcinderent. Aliarũ verò aut ferro aut ouis ardẽtibus eadem membra cõburerent. Quod ego ab Auxonio ſene, qui eadem ſupplicia eſt paſſus, audiui.

Auxonius.

Hæ igitur Macedonij pro Chriſtianitate ortæ ſunt actiones, cędes, pugnæ, ſollicitationes, inteſtina bella. Quæ non ſolùm apud eos qui lædebantur, ſed etiam apud familiares ei odium vehementer excitauerũt. Offendit autem etiam ipſum Imperatorem, & pro hoc, & pro alia huiuſmodi cauſſa. Domus in qua erat arca Cõſtantini principis corpus habens, ruinam minabatur. Ideóque cuſtodes eius & qui ad orationem intrabant, erant poſiti ſub timore. Macedonius ergo cogitauit Imperatoris oſſa transferre, ne arcam ruinæ caſus comprimeret. Hoc cognoſcentes populi prohibebant dicentes, nõ oportere principis oſſa trãsferri, ne quaſi exſopiri viderentur. Ob quam rem in duas partes populus eſt diuiſus, aliis dicẽtibus nullam eſſe tranſlato mortuo læſionem, aliis aſſerentibus eſſe nephas. Cum quibus etiam erant ὁμοούσιοι defenſores. Macedonius autem paruipendens verba cõtradicentium, tranſtulit corpus Imperatoris in eccleſiã, vbi corpus iacet martyris Acacij. Quo facto, cõcurſus diſcordantium populorum ad illam venit eccleſiam, & ad manus vſque peruẽtum eſt, ita vt multi hominum morerentur, & veſtibulum eccleſiæ ac vicina porticus ſanguine cõpleretur. Hoc cognoſcens Imperator, iraſcitur Macedonio, propter eos qui mortui ſunt, & quia corpus patris eius abſque ipſius cõſilio transferre præſumpſerit. Relinquens ergo gubernatorem Heſperiarũ partium Cæſarem Iulianum, ipſe proficiſcebatur ad Orientem.

Conſtãtius Aug. ſuccẽſet Macedonio.

THEODORITVS.

De Leontio Antiocheno epiſcopo, & Ætio qui magiſter fuit Eunomij. CAPVT. XXXII.

Leontius autem Antiochenus epiſcopus, cùm eſſet Arianus, languorem ſuum celare nitebatur. Vidénſque diuiſos ſacerdotes, & populum, & alios dicentes, Gloria patri & filio: alios, Gloria patri per filium & ſpiritui ſancto, ipſe ſub ſilentio dicebat orationem, & nihil aliud audiebant adſtantes, niſi cum diceret, in ſecula ſeculorum.

Leõtius Antiochenus.

ſeculorum. Et ſi quidem hoc non malo animo feciſſet, diceretur quod pro cõcordia populi fieret. Sed quia etiam cõtra milites veritatis acuebatur,& non niſi hęreticos prouehebat,oſtẽdebatur celare peſtẽ,modo amore populi, modo formidine preſſus Imperatoris, qui filium diſſimilem prohibuerat dici. Ea tempeſtate Aëtius magiſter Eunomij,qui Arij blaſphemiã ſuis opinionib⁹ auxerat,in Diaconatus ordine miniſtrabat. Sed Flauianus & Diodorus monachicam quidem amplectẽtes vitam,clare autem pro apoſtolicis dogmatibus laborãtes, epiſcopi Antiocheni Leontij redarguerũt quas contra pietatem gerebat inſidias, dicentes,eum elegiſſe virum ſtudiis malis imbutũ,qui impietatis cauſſa culmen ſumpſiſſet potentiæ,atq; ad eccleſiæ cladem diaconatus haberet nomen. Minabantur autem etiam ab Apoſtolica cum cõmunione ſuſpẽdi,& ad Heſperiam venientes,ea quæ callide gerebãtur aperire. Hoc metuẽs Leontius, ab officio ſuſpendit Aëtium, aliis tamen rebus fouebat eum. Porrò mirabilis illa ſocietas, id eſt, Flauianus & Diodorus,ſacerdotali miniſterio nõdum potiti,populis tamen admodum placentes, noctibus ac diebus cũctos ad zelum pietatis armabãt. Iſti nanq; primi in duas partes choros pſallentium diuidẽtes, ex ſucceſſione Dauidicam melodiam cãtare docuerũt. Et hoc in Antiochia primitus fieri cœpit: & diſperſum ad terminos totius orbis vſq; peruenit. Iſti diuinos amatores ad ſepulchra martyrũ prouocantes,Vigilias celebrabãt,cum illis laudantes Deum. Hæc Leontius intuẽs,prohibere quidem iudicauit incõſultum, cum videret multitudinem valde viris illis optimis adhærere. Sed vtens mãſuetudine verborũ, poſcebat ab eis vt has feſtiuitates in eccleſiis potius celebrarẽt, Cuius quidem calliditatem integre cognoſcentes,quod iubebatur egerũt,& amatores ſuos ad eccleſias cõgregarunt,vt alacriter Deum concordi voce laudarent. Sed Leontius flexus non eſt,vt à ſua malitia temperaret. Vultum nanq; manſuetudinis gerens, Stephani & † Laciti celauit iniquitatem. Hos enim aduerſarios dogmatis recti ſuſcipiens, licet turpem habentes vitam, ad presbyteratus tamen ordinem & diaconatus euexit. Eos autem qui vniuerſis virtutibus ornabãtur,

Aëtio interdicitur vti officio diaconi. Flauian⁹ Diodorus.

Inſtitutio pſalmodiæ.

Vigiliæ apud ſepulchra.

Stephanus Lacitus.

† *Placiti.*

& apostolica dogmata defendebãt, absque honore deseruit. Hac gratia clerus quidem multos habebat hæreticos: populus verò maximè pro dogmatum rectitudine decertabat, ita vt neq; doctores illorũ blasphemiam suam nudare præsumerent. Quid autem † Lacitus & Stephanus atque Leontius impietatis atque iniustitiæ Antiochiæ gesserint, opus propriæ cõscriptionis requirit. Nos autem ad reliqua veniamus.

† *Placitus.*

De Eudoxio, qui Antiochenum inuasit episcopatum, & terræmotu in Nicæa Bithyniæ facto.

CAPVT. XXXIII.

GErmanicia ciuitas est in termino Ciliciæ, Syriæ, & Cappadociæ constituta. Huius vrbis ecclesiæ præsidebat Eudoxius, qui moriẽte Leontio, arripuit Antiochiæ sedem, & cœpit sua ferocitate vineam vastare dominicam. Neque iam celabat (sicut Leontius) malitiam suam, sed apertè apostolicis dogmatibus repugnabat, & orthodoxos multis cladib⁹ affligebat. Eo tempore Ancyranæ ecclesiæ post Marcellum Basilius præsidebat. Eustathius verò Sebastiæ Armeniæ: qui iniquitatẽ Eudoxij & rabiem cognoscentes, Constantio in Occidente posito literis suis indicauerunt. Erant enim Imperatori noti, & propter claritatem vitę eius fauore potiebantur. Quod cum cognouisset Constantius, scripsit quod non ipse Eudoxio ecclesiæ cõcesserit Præsulatum, sicut ille vulgabat: ipsũmq; Eudoxium expelli, & pœnas gestorum suorũ in Nicæa Bithyniæ dare præcepit, iubẽs ibi celebrari cõcilium. Ipse enim Eudoxius egerat apud potentes Palatij, vt in Nicæa synodus ageretur. Sed omnium præscius Deus, cognoscẽs futura ac si iam fuerint gesta, quodam terræmotu terribili prohibuit cõcilium celebrari. Plurimam nanque ciuitatis partem terræmotus ille destruxit, & multos habitãtium interemit. Hoc cognoscentes qui cõuenerant, ad suas reuertũtur ecclesias. Arbitror enim hoc Dei sapientia factum: in illa nanq; ciuitate aduersus Arium à sanctis patrib⁹ apostolicæ fidei doctrina prolata est. Et forte secũda congregatio potuit illic sancire cõtraria, vt Arianis occasio eo nomine præberetur, quo magis simpliciores capere pos-

Eudoxius accusatur apud Constantium.

Concilium alterũ in Nicæa Bithyniæ.

An. d. 364.

ſent,tãquam illam veterem ſynodum proferentes. Sed eccleſiarum proſpector citius ſoluit tale concilium.

Sozomenus.

In momento ſanè temporis ciuitate concuſſa, ne fugere quidem potuerũt,ſed primo experimento periculi ſunt perempti.Fertur autem antequam fieret ea clades, quendam † Vrſatiũ militem præuidiſſe genere Perſam, qui ſub Licinio Confeſſor effectus, relictáq; militia, in turri ciuitatis diuinã philoſophiam exercebat. Cui ſuperna viſitatio aperte præcepit exire de ciuitate paſſura, quæ paulò poſt fierent manifeſta. Quo facto,cum velocitate ad eccleſiam currẽs,nuntiauit clericis vt domino ſupplicarent, qui eos ab imminenti periculo liberaret. Quibus cum videretur eſſe ridiculum, reuerſus ad turrim,pronus lachrymas cœpit effundere. Interea terræmotu ſuperueniente plurimi perierunt, reliqui verò per agros & mõtana diſperſi ſunt. † Vrſatius autem in illa turri repertus eſt mortuus,pronus iacens,ſicut ſolebat orare. Sermo tamẽ eſt,quod antequam moreretur, rogauerit deum, vt prius ipſius finiret vitam,quàm cladem inſpiceret ciuitatis, in qua prius Chriſtum cognouerat, & eccleſiaſticã videbatur participatus eſſe philoſophiam.Is enim conuerſatione digna etiam dæmones effugabat. Quodã nanq; tempore cum quidam dæmonio vexaretur, euaginato gladio cœpit per totã diſcurrere ciuitatem: cunctíſq; fugiẽtibus,occurrens ei ſolus, & nominãs Chriſtum, verbo mundauit virũ,& fecit ab illo furore quieſcere. Inter cuius diuerſa virtutum ornamenta,etiam hoc meminiſſe cõueniet.Erat draco ante Nicomediam, qui tranſeuntes ſuo flatu perimebat, habebátq; cubile circa quãdam vallem. Quò veniens † Vrſatius,orauit. Tum ſpõte egrediẽs ille ſerpens,ac ſecundo caput percutiẽs, interemptus eſt. Quod hi mihi retulerunt,qui eundem † Vrſatium viderunt.

† *Arſatiũ.*

Arſatius vir ſanctus mirãda patrauit.

† *Arſatius.*

† *Arſatius.*

† *Arſatiũ.*

SOCRATES.

De concilio Seleuciæ celebrato.

CAPVT XXXIIII.

NVnc igitur de alia ſynodõ,quam inſtar Ariminenſis cõcilij in oriente Conſtantius Imperator fieri

iusserat,pauca narrabo. Egerat enim primitus,vt in Niceæ Bithyniæ cõgregarentur episcopi. Quorum cõuentum prohibuit maximus terræmotus. Hoc enim cõtigit Cõsulatu Tatiani & Cerealis,octaua die mensis Augusti. Tractabant ergo transponere synodum in vicinam Niceæ ciuitatem. Quod cùm displicuisset, rursus volebant in Tarso Ciliciæ cõuenire. Deinde placuit apud Seleuciam Isauriæ, quæ vocatur Aspera, celebrare concilium. Quod actum est Cõsulatu Eusebij & Hypatij. Fuerúntq; qui cõuenerunt, numero centum sexaginta. Cum quibus aderat vnus in Palatio clarus,nomine Leonas. Quo præsente, quæstionem fidei proponẽdam Imperatoris iubebat oraculũ, simúlq; præceptum fuerat adesse, Lauritium militem Isauriæ ducem, vt in quo opus esset,episcopis ministraret. Cõuenerunt ergo viceſimaſeptima die Septembris mẽsis,& sub gestorum confectione disputabant. Aderant etiam Exceptores, vtriusque partis verba signantes: quæ simul apud Sabinum collecta reperiuntur. Nos autem capitulatim ista describimus. Primo siquidem die Leonas iussit, vt quæ viderentur vnicuique,proponerẽt. Porrò qui præsentes erant,non prius dixerũt aliquam mouendam esse quæstionem, nisi reliqui cõuenirent. Erant enim absentes episcopi, Macedonius Constantinopolitanus, Basilius Ancyræ,& alij quidam accusari timentes. Et Macedonius quidem languorem finxit. Patrophilus oculorum dolorem,& alij similes adinuenerunt occasiones absentiæ. Cúmq; Leonas etiam illis absentib. proponendam diceret quæstionem,rursus aiebant episcopi, non aliter quicquam fieri,nisi impetitorum vita discuteretur. Accusati nãque iam fuerant, Cyrillus Hierosolymorum, Eustathius Sebastiæ Armeniæ,& alij quidam. Ob quam rem cõtentio inter præsentes exorta est. Alij nãque dicebant vitas accusatorum discutiendas: alij verò ante fidem nihil esse quærendũ. Mouebátq; quæstionem Imperatoris diuersa sentẽtia: cuius literis nũc de fide prius agendũ,nunc de accusatorum cõuersatione, legebatur. Hæc causa præsentes ad schisma pduxit, & in dũas partes synodi multitudo diuisa est. Vnius enim partis dux erat Acacius Cæsareæ Palestinæ, Georgius Alexandriæ,

An.do.360 Concilium apud Seleuciã Isauriæ

An.do.361

Leonas Comes, Vicarius Augusti, Lauritius dux Isauriæ.

Sabinus cõciliorũ acta describit.

Literæ Cõstantij.

Schisma Nicææ.

Vrſatius Tyri,Eudoxius Antiochiæ, quos alij trigintaduo ſequuti ſunt. In altera parte fuit Georgius Laodiciæ Syriæ, Sophronius Pompeiopoleos Paphlagoniæ, Eleuſius Cyzici,quos plurimi ſequebãtur. Cúmque placuiſſet vt prius de fide quęſtio moueretur, hi quidé qui erant partis Acacij, Nicęnam fidem aperte negauerũt: aliámq; fidem dictare nitebantur. Alterius verò partis numero plures,omnia quidé Nicęni cõcilij receperunt: de verbo Cõſubſtantialitatis tantũmodo querebantur. Multis igitur inter ſe cõtentionibus vſque ad veſperam generatis,nouiſſime Syluanus Tarſenſis prędul eccleſiæ, voce magna clamauit,dicés nõ oportere nouam dictari fidem,ſed pridé in Antiochia expoſitam tẽpore dedicationis debere ſeruari. Quo dicto ſequaces ſunt egreſſi. Alterius verò partis protulerũt fidem Antiochiæ recitatam,quam relegẽtes ſoluerunt illo die Conciliũ. Altero verò die conuenientes in oratorium Seleuciæ ianuáſq; claudẽtes,relectæ fidei ſubſcripſerũt. Subſcribebãt autem etiam pro abſentibus prędentes lectores atq; Diaconi,per quos ratam ſe ferre hãc definitionem abſentes profitebãtur. Acacius autem & alij partis eius querebãtur, eo quod eccleſia clauſa ſubſcriberetur, dicẽtes: Ea quæ occultè gerũtur, improbitatis ſuſpicione pleniſſima ſunt. Hæc autem faciebãt,cupiẽtes aliam fidei explanationem. Ipſe quoq; eam quam prędparatam habebat legit,ibi quidé Iudicibus,Lauritio & Leonæ, ſtudens ei robur acquirere. Hęc ergo die ſecũdo ſunt geſta. Tertio verò die Leonas rurſus cõgregare partes feſtinabat epiſcoporũ: quo die nec Macedonius defuit Cõſtantinopolitanus,nec Baſilius Ancyræ. Cúmq; ambo in vna parte cõueniſſent, denuò qui circa Acacium erant, occurrere noluerunt, dicentes oportere prius de concilio eiici eos qui pridem fuerant cõdemnati, & qui accuſabantur in prędenti. Cúmque contentio creſceret,egreſſis eis qui poſiti in accuſatione videbantur, etiam qui circa Acacium erant ſunt ingreſſi. Tunc itaque Leonas ait, libellum ſibi datum ab eis qui cum Acacio erãt,celans dogmatis eſſe dictationem. Et cum prędentes epiſcopi tacuiſſent,aliud quiddam non expoſitionem fidei libellum cõtinere iudicantes,mox fidei Acacij ſcriptum

Fides Antiochenæ ſynodi.

Acacius Cæſariẽſis.

cum procœmio hoc modo relectum eſt.

Fides Acacij Cæſarienſis. An. do. 361

Nos qui congregati ſumus in Seleucia Iſauriæ, ſecũdum Imperatoris voluntatem heſterno die quinto Calend. Octobrium, omne ſtudium habuimus cũ diſciplina eccleſiaſticam ſeruare pacem, & de fide cogitare cõſtanter, ſicuti præcepit Deo amabilis Imperator noſter Conſtantius ſecũdum propheticas euangelicáſq; voces, & nihil præter ſcripturas adducere in eccleſiaſtica fide. Quia verò quidam in cõcilio alios noſtrum iniuriis affecerunt, alios loqui prohibuerunt, alios recluſerũt inuitos, & damnatos ſecum ex diuerſis prouinciis habuerunt, necnon & eos qui cõtra regulas ordinati ſunt, introduxerũt ſecum, ita vt vndique tumultu ſynodus repleretur, ſicuti & vir clariſſimus Comes Leonas, & vir clariſſimus Dux prouinciæ Lauritius inſpexerunt: propterea hæc interloquimur, quod nõ declinamus expoſitam cum autoritate fidem in Antiochena dedicatione, proferẽtes eam: licet patres noſtri illo tempore ad ſubiectam cõcurrerint quæſtionem, quod multos turbaret Conſubſtantialitatis nomen, prẽterito tempore, & vſq; ad prẽſens. Nunc verò quia dicitur innouatum à quibuſdam de diſſimilitudine filij apud patrẽ, hac ergo gratia ὁμοούσιὸν & ὁμοιούσιὸν, id eſt, eiuſdem ſubſtantiæ & ſimilis ſubſtantiæ nomen abiicimus tanquam ſcripturis extraneũ, ἀνομοίὸν, id eſt, diſſimilitudinis verbũ anathematizamus. Et omnes huiuſmodi exiſtẽtes ab eccleſia alienos exiſtimamus. Similem verò filiũ apud patrem apertè profitemur, ſecũdum Apoſtolum dicentem de filio: Qui eſt imago dei inuiſibilis. Confitemur autem & credimus in vnum deum patrem omnipotẽtem, factorem cœli & terræ, viſibilium omniũ & inuiſibilium. Credimus autem & in vnum Ieſum Chriſtũ filium eius, ex eo natum impaſſibiliter ante omnia ſecula, deum verbum ex deo vnigenitum, lumen, vitam, veritatem, ſapiẽtiam, voluntatem: per quem omnia facta ſunt in cœlis & in terra ſiue viſibilia ſiue inuiſibilia. Hũc credimus in cõſummatione ſeculorũ pro deſtructione peccati aſſumpſiſſe carnem ex ſancta virgine Maria, & hominem factum, paſſum ꝑ peccatis noſtris, ac reſurrexiſſe, & aſſumptum in cœlos, ſedere in dextera patris, & iterum vẽtu-

Leonas Comes V.C. Lauritius Dux Iſauriæ. V.C.

Col. 1. c

rum in gloria iudicare viuos & mortuos. Credimus & in ſpiritum ſanctum, quem παράκλητον, id eſt, cõſolatorem nominauit Saluator dominus noſter, promittens poſtquã iret, diſcipulis eum eſſe mittẽdum, quem etiam deſtinauit, per quem & ſanctificat credentes in eccleſia, & baptizatos In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Eos autem qui prẽter iſtam fidẽ aliud quicquã prædicant, à catholica eccleſia decernimus alienos exiſtere. Hæc eſt Acacij de eius fide prolatio. Cui ſubſcripſit & ipſe, & cõſentientes ei, numero quem paulò antè prædiximus. Hac fide lecta, Sophronius Pompeiopoleos Paphlagoniæ hæc verba proclamauit: Si per ſingulos dies propriam ædere licuerit fidem, veritatis integritas non manebit. Hæc quidem Sophronius ait: Ego autem dico, quod ſi ab initio hæc verba de Nicæna fide dixiſſent qui ante eos & poſt illos fuerũt, omnis potuiſſet ceſſare contentio. Tunc ergo plurima inter ſe ob hoc, & propter eos qui fuerant accuſati verba dicentes & audientes, abierunt. Quarto verò die cõuenientes omnes, rurſus mouebant cum contentione ſermones. Inter quos Acacius his verbis ſuam ſentẽtiam patefecit: Si ſemel Nicæna fides mutata eſt, nihil prohibet etiam nũc aliam dictare fidem. Ad hæc Eleuſius Cyzici hæc verba reſpondit: Præſens concilium celebratum eſt, non vt anathema diſcat, neque vt fidei explanationem ſuſcipiat, tanquam non habẽs eam, ſed poſsidens patrum fidem, hãc vſque ad vitam mortémq; cuſtodiet. His ergo verbis Eleuſius ſentẽtiæ occurrit Acacij, fidem patrum vocans, Antiochiæ declaratam. Cui recte quilibet poterit obuiare, dicẽs: Quomodo patres hos nominas, ô Eleuſi, cum illorum non recipias patres? Hi nãque qui in Nicæa conuenerunt concordantes in Conſubſtantialitatis verbo pro fide ſancito, propriè dicuntur patres, eò quòd & tempore præceſſerũt: & qui poſtea Antiochiæ conuenerunt, ab illis ſacerdotij iura ſuſceperunt. Si autem hi qui Antiochiæ congregati ſunt, patres proprios negauerũt, conſequẽter iſtorum poſteri patrum deſtructores ſecuti ſunt. Quomodo ergo & quorum illi fidem velut improbam reſpuerunt, iſti quaſi probabilem ſuſceperunt? Si autem illi non habuerunt Spiritum

Sophronius Pompeiopolitanus.

Acacius & eius doctrina.

Eleuſius Cyzicẽſis.

ſanctum, qui per officium manus impoſitionis accipitur, neque iſti ſacerdotium perceperũt. Quomodo enim acciperent à nõ habentibus quod dabatur? Hæc obiicere ergo reſpõſa poterit quilibet Eleuſio. Cùm hæc ita gererentur, ad aliam venere quęſtionem. Quod enim Acacius in fide quæ lecta eſt, ſimilem dixit filium patri, conſulebant alter alterum, ſecũdum quid eſſet ſimilis filius patri. Et qui circa Acacium erãt, dicebant, ſecũdum voluntatem ſolummodo, non ſecundum ſubſtantiam patri ſimilem filium eſſe. Alij verò omnes etiam ſecundum ſubſtantiam declarabant. In hac ergo cõtentione toto manſerunt die. Et Acacium arguerunt, qui in ſuis ſermonibus quos cõſcripſit, ſimilem per omnia patri filium dixit, nũc autem ſecundum ſubſtantiam ſimilem denegauit. Quibus multum cõtendentibus, & ad nullam cõcordiam venientibus, ſurgens Leonas cõcilium ſoluit. Et iſte fuit terminus ſynodi Seleuciæ cõgregatę. Altera nanq; die rogatus vt intereſſet, noluit, dicẽs: Miſſus ſum ad cõcordiam concilij: vobis diſcordantibus adeſſe non poſſum. Quo facto, nec qui circa Acacium erant, ad ſynodum cõcurrere voluerũt. Altera verò pars in eccleſiam veniens, Acacium & qui erant cum eo vocauit, vt de Cyrillo Hieroſolymorum epiſcopo haberetur examinatio. Sciendum itaque quod Cyrillus iam pridem fuerat accuſatus atq; damnatus, quoniam ſæpe euocatus ad iudicium, duobus annis iugiter declinauerat, metuens accuſantes. Condemnatus autem, appellationis libellum cõdemnatoribus deſtinauit, iudicium maius appellans. Cui appellationi cõſenſit etiam Conſtantius Imperator. Hoc itaque ſolus & primus præter eccleſiaſticam conſuetudinem atque regulam Cyrillus fecit epiſcopus, vt ſicut in publicis iudiciis, libellis vteretur appellatoriis. Tunc ergo in Seleucia adfuit iudicandus. Et ob hoc epiſcopi Acacium eiúſque conſentaneos euocabant, vt de accuſationibus cognoſcentes decretum commune proferrent. Euocabant etiam alios quoſdam qui fuerant accuſati, & ſemetipſos contulerant ad Acacium. Quos poſt crebram citationem nolentes occurrere, damnauerunt. Et ipſum Acacium, Georgium Alexandrinum, Vranium Tyri, Theodulum

Cyrilli Hieroſolymitani cauſa diſcutitur Seleuciæ.

Libellus appellationis.

Epiſcopi damnati.

Cherapenum Phrygiæ, Theodoſium Philadelphiæ Lydiæ, Euagrium inſulæ Mitylenæ, Leontium Tripoleos Lydiæ,& Eudoxium,qui primò quidē Germaniciæ fuit, poſtea verò Antiochiæ Syrię inuaſit epiſcopatum,damnauerunt pariter & Patrophilum, quia & ipſe à Dorotheo preſbytero accuſatus, euocatus noluerat obedire. Hos itaque damnauerunt.Excommunicauerunt autem Aſterium,Euſebium,Abgarum, Baſilium,Phœbum, Fidelem,Eutychium, Magnum & Euſtathium,ſic eos manere decernentes,donec habita ſatisfactione,accuſationibus ſemetipſos exuerent. His actis,damnationem celebratam eorum parœciis indicarunt. Inque locum Eudoxij Anianum cōſtituerunt epiſcopum. Quem cōprehendentes qui circa Acacium erant, Leonæ & Lauritio tradiderunt,à quibus in exilium deſtinatus eſt. Quo facto epiſcopi qui ordinauerāt Anianum conteſtationem obtulerunt Leonæ & Lauritio cōtra Acacium & cōſentaneos eius, dicentes ſynodi iudicium fuiſſe violatum. Cúmque nihil agerent, Conſtantinopolim ſunt profecti,vti quæ geſta fuerant,panderentur Imperatori.

Excommunicati.

Anianus.

SOZOMENVS.

De legatis concilij Seleuciæ, & de examinatione Ætij, & geſtis Ariminenſium.

CAPVT XXXV.

HVnc terminum habuit ſynodus in Seleucia conſtituta. Qui verò voluerit ſubtiliter vniuerſa cognoſcere, Exceptorum debet Acta relegere. Poſt hæc ergo talia geſta ſunt. Conſentientes quidem Acacio, ad Imperatorem q̄ properè peruenerunt. Alterius verò partis epiſcopi ſinguli ad propria ſunt reuerſi. Decem tātummodo eorum cōmuni decreto miſsi, venientes ad principem,inuenerunt miſſos decem ab Ariminenſi cōcilio. Porrò ſequaces Acacij iam agebant, vt potentes Palatij ipſorum tuerentur partes: & per eos fauor illis arridebat Imperatoris. Dicebāt enim alios quidem ipſis conſentire, alios autē eccleſiaſticis pecuniis eſſe corruptos, alios incongruis falli ſeductionibus. Hæc agebat Acacius natura verſutus,& paratus ad intelligendum atque dicendum,cū etiam inſignem haberet eccleſiam, id eſt,

Acta concilij Seleuciæ.

Decem epiſcopi ad Cō ſtātiū mittuntur tanquā legati concilij.

Acaciani.

Acacius Cæſarienſis.

Eusebij Pamphili, post quem eius tenebat episcopatum, & gloriabatur eũ se habuisse doctorẽ. Et cùm talis esset, persuadebat facile quod volebat. Cùm igitur Constãtinopoli ex vtroque cõcilio essent episcopi viginti, & alij qui casu præsentes erant, primò quidem iubentur vt de Aëtij quæstione iudicarent præsentibus maximis proceribus & honorato, quem non ante multum tẽporis Imperator ab vrbe Roma reuertens, primũ Præfectum vrbis Cõstantinopolitanæ cõstituerat. Postea verò etiam ipso Constãtio cum Iudicibus audiente, deprehenditur circa fidem Aëtius ægrotare, ita vt etiam Imperator & alij quasi circa blasphema eius verba commouerentur. Fertur autem Acacium eique consentientes primum se hanc hæresim ignorare finxisse, & sub velamento quodam egisse cũ Principe, vt ipse cũ suis Proceribus iudicaret, credens Aëtium non posse vinci verbis, & magis necessario capi iudicãtis auditus, ac sine cõtentione prævalere conamen hæreseos. Cúmq; hoc perfici nequiuisset, proferri scripturam prolatam ab Arimino, & à Seleuciæ synodo missos hãc susciperẽ, deposcebãt. Et cùm quæstio esset de substantiæ nomine, iureiurando firmabant, quod nullatenus dissimilem secundum substantiam filium faterentur, seque paratos hanc hæresim abdicare dicebãt. Et quoniam inopinate Occidẽtales nomen substantiæ in Arimino reliquerãt, necessariam huiusmodi scripturam esse fatebantur. Dicebant autem, quod si nomen substãtiæ taceatur, cũ nomine substantiæ etiam illud quod de Consubstantialitate decretum est, sine dubitatione tacebitur: quod plurimi Occidentalium sacerdotum pro reuerentia Nicæni concilij valde amplectebantur. Hanc autẽ etiam Imperator inductus est vt laudaret conscriptionem, consyderans multitudinem Arimini congregatã: & quia non peccaret, qui similem patri filium diceret, idem esse virtute credens, Consubstãtialem, & similis substantiæ professionem: nihilque intellectu differẽs, nisi nominibus, quæ scriptura diuina nesciret. Hanc ergo sententiam habens, episcopos cõcordare præcepit in Ariminẽsis fide cõcilij. Cúmque se altero die pararet ad Consulatum (quod prima die mẽsis Ianuarij Romanorũ more celebrabatur) totã

Honoratus Præfectus vrbis Constantinopolitanæ.

Similis substãtiæ.

Nouus Cõsulatus initur Calẽd. Ianuarij.

diem & maximam noctis partem impedit, inter episcopos certamen habens, donec scripturæ ex Arimino allatæ subscriberent episcopi ex Seleucia venientes.

Quomodo affirmauerint fidem Ariminensis Concilij, & Aëtium deposuerint simul & alios.

CAPVT XXXVI.

Ad synodū Constantinop. Acacius episcopos è Bithyniæ euocat. Vlphilas episcopus Gothorum.

ACacius autem & qui cum eo erāt aliquantū temporis Constātinopoli commorantes, euocauerunt episcopos ex Bithynia, inter quos erat & Macarius Macedonensis, & Vlphilas Gothorum episcopus. Qui omnes numero quinquaginta conuenientes confirmauerunt Arimini lectam conscriptionem, adiicientes vt deinceps nequaquam substantia vel essentia nominaretur in Deo. Et prēter hāc scripturam omnes alias aut factas aut faciendas penitus abdicari. Quo facto Aëtium de Diaconatus ordine deposuerunt, tanquam hæreticè sapientem, & qui cōtra ecclesiasticā consuetudinem, quædam humanæ sapientiæ facta conscriberet, & dialogos plenos blasphemia dictaret, atque turbarum ecclesiasticarum & seditionis autor extaret. Fertur autem à quibusdam, quod non eum integro corde deposuerint, sed volētes se principi cōmendare, eo quod dicerētur similia sapere. Videntes autem Imperatoris indignationem quam circa Macedonium tunc habebat, etiam eum deposuerunt, & Eleusium Cyzici, & Basilium Ancyræ, & Ortasium Sardicorum, Dracōtium Pergami. Et cum in dogmate viderētur habere discordiam, tamen tempore depositionis memoriam eorum fidei non fecerunt, sed culpas eis omnibus inferebāt singulariter, per quas eos asserebant in ecclesiasticis regulis deliquisse.

Episcopi abdicati.

Pro qua causſa sit Cyrillus Hierosolymorum depositus.

CAPVT XXXVII.

Cyrill⁹ vēdidit suppellectilem ecclesiasticā donatam à Cōstantio.

INter quos Cyrillum quoq; Hierosolymorū deposuerunt, tanquam Eustathio Elpidióque communicantem. Hi enim cōtraria sapuerāt eis qui in Militene fuerant cōgregati. Inter quos etiam ipse cōuenerat, & tanquam post depositionem in Palæstina factam, communione participatus fuerat cū Basilio & Georgio Laodi-

ciæ ciuitatis episcopis. Cùm enim Cyrillus Hierosolymorum suscepisset episcopatũ, de iure Metropolitæ cõtendebat cum Acacio Cæsareæ Palæstinæ, tanquã sedis Apostolicæ põtifex. Hinc Ergo in Antiochia cõstituti, derogabant alterutris tanquam non saperent recte de Deo. Nam & prius vterq; sibimet in suspicione esse videbatur. Alter quidem Arij dogma laudabat, Cyrillus autem prędicantes Consubstãtialem patri filium, sequebatur. Inueniens ergo tempus Acacius cum cõsentientibus ipsi episcopis, Cyrillum pro huiusmodi caussa deposuit. Cum fames Hierosolymorũ prouinciam occupasset, tanquam in episcopum necessitate ciborum turba respiciebat egentium. Cúmque pecuniæ ad cõsulendum penuriæ non essent, vasa sacratáque vela distraxit, & populi necessitati subuenit.

Theodoritus.

Imperatoris igitur animum hoc commouit, & maximè quod Acacius cõtra Cyrillum noscitur machinatus. Sacram namque vestem quam inclytus Imperator Cõstantinus ad honorem Hierosolymorum ecclesiæ dederat Macario illius ciuitatis põtifici, vt ea circumamict⁹, ministeriũ sacri baptismatis adimpleret, quoniam erat auro sericóque contexta, Cyrillum asseruit vendidisse, eámque vestem emisse quendam Thymelicum saltatorem: & dum ea fuisset indutus, in ipsa saltatione cecidisse, atque contritum morti contraditum.

Sozomenus.

Episcopi condemnati pellũtur ex vrbe Constant.

Hanc ergo causationem Acacius habens, Cyrillũ episcopatu depossuit. Damnatos igitur episcopos ex vrbe Constãtinopolitana fugauerũt sectatores Acacij. Ipsis autem cõsentientes, in depositionibus tamen illorũ nolentes subscribere, cùm essent numero decem, apud semetipsos interim habitare præceperunt, & neque ministerio fungi, neque ecclesias gubernare, donec subscriberent. Et si non agerent pœnitentiam intra mẽses sex, & omnibus placitis atque gestis in illo concilio præberent scripto consensum, etiam ipsi deponerentur, quo facto cõsentientes ipsis episcopi per singulas prouincias alios ordinarent. Cúmque talia cogitassent, cũctis episcopis atque clericis scripserũt, vt hæc obseruarent atq;

perficerent. Ex hoc ergo non poſt multum tẽporis Macedonio ſuccedit Eudoxius, Baſilio Athanaſius Eleuſio Eunomius, qui poſtea Eunomianæ princeps fuit hæreſeos. Porrò pro Euſtathio Melitius eccleſiæ Sebaſtenæ ſuſcepit epiſcopatum. *Epiſcopi ſubſtituti.*

SOCRATES.

Lecta eſt etiam in Conſtantinopolitana vrbe cum adiectione expoſitio fidei, Sed nos labyrinthum expoſitionum vix aliquando reperientes, eorum numerum quoque digerimus.

Enumeratio expoſitionum hæreticarum poſt Nicænum concilium. CAP. XXXVIII.

POſt Nicænum nãque concilium in dedicatione Antiochena, expoſitionem geminam dictauerunt. Tertia verò eſt, quæ à Narciſſo apud Gallias Cõſtantio Imperatori oblata dinoſcitur. Quarta Eudoxij, quę in Italiam deſtinata eſt. In Sirmio tres dictatæ ſunt, quarum vna in Arimino cum Conſulatu relicta eſt. Porrò octaua in Seleucia ab Acacij ſociis ædita eſt, vltima Cõſtantinopoli cum adiectione recitata eſt. Erat enim additum, vt neque ſubſtantia neque ſubſiſtẽtia diceretur in Deo. In hac Vlphilas Gothorũ epiſcopus tunc primum conſenſit. Nam tẽpore præcedenti Nicænam amplectebatur fidem, ſequẽs Theophilum Gothorum epiſcopũ, qui præſens in Concilio Nicæno ſubſcripſerat. Acacius igitur & Eudoxius cum ſuis Cõſtantinopoli de quibuſdam alterius partis epiſcopis condemnandis certamen habebant. Videntes indignari contra Macedoniũ principem, primum condemnauerunt eum, tanquam plurimorum necis autorem, & quia diaconum in fornicatione captum in communionem ſuſceperat. *Nouæ expoſitiones fidei.* *Vlphilas Gotthorum epiſcopus. Theophil⁹.* *Macedoni⁹ condemnatur. Ann. do. 363.*

Quòd Eudoxius Arianus poſt Antiochenum Conſtãtinopoleos inuaſerit epiſcopatum, & de prava Ætij doctrina.

CAPVT XXXIX.

EXpulſo ſiquidem Macedonio, Eudoxius ſpernens Antiochiæ ſedem, Conſtantinopolitanam inuaſit eccleſiam, ſtudio intus Acacij, qui obliti ſuorum, ſuis iudiciis contraria ſanciuerunt. Nã cùm prius Dracontium depoſuiſſent, eò quòd ex Galatia tranſiſſet in *Eudoxius Conſtãtinopolitanã ſedẽ vſurpat.*

Petgamum, non cogitantes quod actum fuerat, Eudoxium ad ſedem aliam tranſtulerunt. Quo facto, lectam fidem Arimini cũ augmento quod ipſi in Conſtantinopolitana vrbe adiecerãt, vndiquaq; miſerunt, mãdantes vt qui non ſubſcriberent, iuſſione Imperatoris in exiliũ mitterentur. Aperuerúntque ſua geſta & aliis Orientalibus ſibi concordibus, & Patrophilo Scythopoleos epiſcopo, qui de Seleucia ad propriam mox redierat ciuitatem. Eudoxio porrò cõſtituto Conſtãtinopoli, tunc etiam maior eccleſia, quę dicitur Sophia, dedicatur Cõſulatu Conſtãtij decimo, & Iuliani Cæſaris tertio, quintadecima die Februarij menſis. Eudoxius autem cùm ſediſſet in ſedem, illam prius vocem, quæ vbiq; vulgata eſt, protulit, dicens: Pater ἀσεβής, filius ὐσεβής. Iſta duo Græca verba, diuerſos habẽt apud Græcos intellectus, ἀσεβής enim dicitur & impius & ſine cultu: ὐσεβής dicitur & pius & bene colẽs. Cúmq; dixiſſet hæc verba, turba generatur in populo, quaſi patrem dixiſſet impium, filium verò pium. Quo facto, Nolite, inquit, turbari ad ea quæ dixi: Pater enim ἀσεβής eſt, quia nullũ colit: filius autem ὐσεβής, quia colit patrem. Hæc cùm dixiſſet Eudoxius, turba quidẽ ſedata eſt: multus verò riſus compleuit eccleſiã. Et hactenus illud dictũ cum deriſione permanſit. His enim Hæreſiarchæ ſeductionibus ſermonibúſq; vacãtes, eccleſiam lacerarũt. Huiuſmodi ergo termino etiam ſynodus Conſtãtinopolitana concluſa eſt.

Sophia tẽplum Conſtãtinopolitanum dedicatur. Ann. do. 362.

Eudoxij de Conſtãtino Magno & Cõſtantio filio opinio.

Sozomenus.

Igitur Acacius & eius ſõcij non ceſſabãt, ſed congregati apud Antiochiam quæ ipſis dudum placuerant, deſtruebant: & ex cõſcriptione, quæ Arimini & Conſtãtinopoli fuerat lecta, nomen ſimilitudinis abſcindere nitebantur, & per omnia ſubſtantiam atque voluntatem diſſimilem eſſe patri apud filium, & ex non exiſtentibus factum introducebant, ſicut Ario primò placuerat, quibus Aëtiani conſentiebant. Is enim Aëtius poſt Arium primus apertè his nominib. vti præſumpſit. Quapropter etiam ἄθεος, id eſt, ſine Deo, vocabatur: eiúſq; ſequaces propterea Diſsimiles & Non exiſtentiales ſunt dicti ab his, qui Antiochiæ Conſubſtantialitati conſentiebant. Hos ergo cùm requirerent cultores Nicæni cõcilij, cur

Aetius Diſsimiles, Non exiſtentiales.

in expoſitione fidei ſuæ Deum ex Deo filium dicentes Diſsimilem, & ex non extantibus nominare præſumerent, his verbis reſpondebant: Sic dictum eſt Deum ex Deo, ſicut habetur apud Apoſtolum: Omnia autem ex Deo, vnus ergo omnium etiam filius Dei: & propterea poſitum eſt in expoſitionibus, Secundum ſcripturas.

Socrates.

Huius verbi princeps fuit Gregorius Laodicenus epiſcopus: qui cùm talia doceret, ignorauit quẽadmodum Apoſtoli proprietates ſuperiori tẽpore Origenes latius examinarit, atque interpretatus ſit. *Gregorius Laodicenꝰ.*

SOZOMENVS.

De crudelitate Georgij apud Alexandriam, & qui poſt Cyrillum Hieroſolymorum tenuit epiſcopatum.

CAPVT XL.

INterea dum adhuc Athanaſius celaretur, Georgius Alexandriæ crudeliter Paganos afficiebat, & aduerſantes ipſi Chriſtianos: vtroſque enim cogebat ad ipſius venire ſententiam, & reſpuentes afficiebat. Erat enim apud ſapiẽtes exoſus, quaſi deſpiciens eos, & Iudicibus imperans. Apud populũ verò quaſi tyrãnus, & vltra potentes elatus: prẽcipuè tamẽ Paganos opprimebat, quos ſacrificare & paternas feſtiuitates agere prohibebat. Tũc enim milites & Ægypti ducem, armatos in ciuitatem introduxit, imagines & ornamẽta templorum abſtulit: quod ei poſtea cauſã necis adduxit. Cyrillo verò depoſito (ſicut prædictũ eſt) occupauit Hieroſolymorũ eccleſiam Herẽnius, & poſt illũ Heraclius, poſt quẽ Hilarius. Hos enim tunc illã eccleſiam gubernaſſe percepimus vſque ad imperium Theodoſij principis, quando rurſus Cyrillus ad proprium reuerſus eſt epiſcopatum.

Georgius. Alexandrinus. Tẽpla Gẽtiliũ ſpoliãtur opera Georgij. Cyrillus. Herẽnius. Heraclius. Hilarius.

SOCRATES.

De Macedonio & Macedonianis. CAP. XLI.

IGitur Macedonius Conſtãtinopolitana pulſus eccleſia, damnationẽ non ferens, quieſcere reſpuebat. Declinauit enim ad eorum partem, qui apud Seleuciam Acacium cum ſociis depoſuerãt. Miſitque legationem ad Sophronium & Eleuſium, vt defenderent expoſitam

Ann. do. 363. Macedoniꝰ ſimilis ſubſtantiæ aſſertor.

prius in Antiochia fidem, & postea Seleuciæ roboratã, & similis substantię fidem diuulgandam esse cõmonuit. Ad quem concurrunt multi familiarium, qui nũc ab eo Macedoniani vocantur. Quicunque enim in Seleuceno concilio Acacio declinauerunt, apertè verbum similis substantiæ sancierunt, cùm prius hoc non manifesto iudicio declarassent. Est enim opinio apud multos, & non inuentum sit Macedonij, sed magis Maratonij Nicomedienſis episcopi: vnde etiam Maratonij vocitãtur: ad quos Eustathius expulsus de Sebastia cõfugit. Cúmque Macedonius sanctum spiritum comprehendere in tractatu diuinæ trinitatis declinaret, tũc & Eustathius: Ego, inquit, neque Deum nominare spiritum sanctum patior, neque creaturam vocare præsumo. Propter hanc ergo causam spiritui repugnantes appellant huiusmodi psonas, hi qui i Cõsubstãtialitati expositione cõcordãt.

Macedoniani.
Maratonius.
Maratonij.
πνευματόμαχοι.

SOZOMENVS.

Cum itaque Macedonius de Ecclesia Constantinopolitana fuisset expulsus, non ea quæ Acacius atq; Eudoxius sapiebat, sed tradebat magis filium Deum, per omnia & secũdum substantiam similem esse patri. Sanctum verò spiritum non earum rerum esse participem, sed ministrum, & exhibentem officium, & quæcunque de sanctis angelis dici possunt.

SOCRATES.

De his quæ rursum ab Arianis contra ipsos Arianos gesta sunt, & quomodo Eustathius nequitiam patefecerit Eudoxij. Et epistola Constantinopolitani concilij ad Georgium Alexandrinum condemnantis Ætium cum scriptis eius.

CAPVT XLII.

IGitur sequaces Acacij in Antiochiam magno studio conuenerunt, acti pœnitẽtia quòd similem dixerant filium patri. Et consulatu sequẽti id est, Tauri & Florentij, cùm Euzoius eam gubernaret ecclesiam, Imperatore ibidem constituto, pauci quidem rursus mouebant ea, quæ dudum placuerãt, dicentes, oportere sermonem similis substantiæ auferri ab expositione fidei traditæ, tam in Arimino quàm Constãtinopoli: non celantes, sed apertè dicentes, quòd per omnia dissimilis filius est patri:

An. do. 363
Acaciani Antiochiæ conuentunt.

patri: non ſolùm ſecundum ſubſtantiam, ſed etiam ſecundum voluntatem, & ex non extantibus eſſet, ſicuti prædicauerat Arius. Cum quibus erāt ſectatores Aëtij.

Theodoritus.

Ea quidem tempeſtate, cùm perfidia accuſaretur Eudoxij, inter alios Euſtathius, quoniā de fide, inquit, examinationem vis fieri ô Imperator, Eudoxij conſydera blaſphemias. Obtulítque ei expoſitionem inter alia ſic habentem:

Quæ diſsimiliter proferuntur, diſsimilia ſecundum ſubſtantiam ſunt.

Vnus Deus pater, ex quo omnia, & vnus dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia.

Diſsimile autem eſt, ex quo, & per quem: diſsimilis igitur filius Deo & patri. Hac lectione commotus Imperator requiſiuit Eudoxium, an fateretur ſuam. At ille negauit, dicens, eſſe Aëtij. Quem dum iuſsiſſet Imperator adduci, requiſitus, licet eius non fuerit, ſuam eſſe profeſſus eſt: & ideo in exilium miſſus. Euſtathius tamen etiam Eudoxium ita ſapere proclamabat, exigens vt ſcripturam anathematizaret Aëtij. Quod licet tardè, fecit tamen: & damnauit quod prius & poſtea prædicabat. Deinde etiam ipſe exigebat, vt ille ὁμοούσιον anathematizaret, quod ſcripturę non haberent. Tunc Syluanus, & Ex non exiſtentibus, inquit, & Creatura, & Alterius ſubſtantiæ, ſcripta nuſquam ſunt. Iuſtum ergo eſt hæc abrogari. Quod Imperator namque decreuit vt fieret: quod (licet cum difficultate) fecerūt. Quo facto, exigebant vt ipſi & ὁμοούσιον abrogarēt. Tūc diſputatiuè atque veraciter Syluanus ait: Si ex non exiſtentibus non eſt, neque creatura nec ex alia ſubſtantia Deus verbum, igitur cōſubſtātialis eſt genitori patri: ſicut Deus ex Deo, & lumen ex lumine, eandémque habet cum genitore naturam. Tunc Imperator iratus, exiliū interminatus eſt eis. At illi: Poteſtatem, inquiūt, habes puniendi, non tamen nos patrum ſtatuta deſtruimus. Tunc Imperator illos pelli iuſsit eccleſiis, & pro eis alios ordinari. Tunc Eudoxius cùm tyrannicè Conſtantinopoleos teneret eccleſiam, pulſo Eleuſio Cyzici, Eunomium ordinauit epiſcopum. Et Aëtium in ſcriptis

Aëtius in exilium.

abdicauerunt: cuius videbantur esse consortes: scripseruntque Georgio, quod fuerat gestum.

SANCTA SYNODVS CONSTANTInopoli cõgregata, domino honorabili Alexandrinæ ciuitatis episcopo Georgio S.

Synodo reprehendente Aëtium propter nephandas eius & plenas scandalis scripturas, secundum cõsequentiam ecclesiasticarum sanctionum super eo ab episcopis actum est quod decebat. Diaconatu namque depositus est, & ab ecclesia factus extraneus. Et à nobis hæc monita processerunt, vt neque ad lectionem cuiuspiam veniant nephandæ eius epistolæ, sed abiiciantur, eò quòd vehementer inutiles sunt. His adiicimus etiam anathematizãdum eum, si permaneat in eo proposito, cum sequacibus suis. Consequens enim erat, vt omnes in synodo conuenientes episcopi deponerent autorem scandalorum & schismatum in omni terrarum orbe factorũ inter ecclesias, & concordarent in sententia cõtra eum iustè prolata. Sed præter vota spémque nostram, Serras & Stephanus, Heliodorus & Theophilus, in nostra sententia concordare noluerunt, neque in eius depositione subscribere, cùm scilicet Serras etiam aliam vęsanam arrogantiam eiusdem accusaret Aëtij. Dicebat enim eum asperiora præsumere atq; dixisse: quoniam ea quæ Deus hacteuus celasset Apostolis, reuelata sibimet affirmaret. Post huiusmodi væsanos superbósq; sermones à memorato Serra de Aëtio protestatos flecti precibus nequiuerunt, vt in nostra fierẽt determinatione cõcordes. Veruntamen nos longanimitate detenti, multo tempore sustinuimus eos, nunc indignãtes, nunc rogantes, nunc interminãtes, nunc iterum supplicantes vt cõuenirent nobiscum, & cõsona omni consilio definirẽt. Sustinebamus ergo si forsitan audirẽt, si forsitan intelligerẽt, si fortè prospicerent. Cúmque multo tempore nobis perdurantibus non flecterẽtur, sequi sententiam super prædicto viro prolatam, ecclesiæ honorabilius esse, quàm horum virorum amicitias iudicãtes, finiuimus contra eos excommunicationem, tempus sex mensiũ ad agendum pœnitentiam eis dantes inducias, vt si intra

Serras. Stephanus. Heliodor.

Aëtij vox superba.

hoc tempus conuerterentur & conſentirent definitionibus fratrum ſuorum, ſuſciperẽtur in eccleſiam & propriam fiduciam charitatémque repararent. Si verò ſine pœnitentia permanerent, amicitiáſque hominum regulis eccleſiæ & concordiæ noſtræ præponerent, tunc eos epiſcopatus dignitate eſſe iudicamus extraneos. Quibus depoſitis, neceſſarium erit vt in eorũ locis alij conſtituantur epiſcopi, vt legalis eccleſia competentem ſumens ordinem, ſibiipſi concordet, epiſcopis videlicet vniuerſis ſeruãtibus vinculum charitatis, eadémq; cum perfectione dicendo in vno intellectu vnáque eſſentia. Vt ergo cognoſcas quæ concilio placuerint, hæc tuę reuerentiæ ſcripta tranſmiſimus, orantes vt gratia Chriſti iſta cuſtodiens, pacificè & legitimè regas ſub te conſtituas eccleſias.

De Eunomio, & quomodo in Cyzico fuerit ordinatus, & inde rurſus expulſus hæreſeos autor extiterit.

CAPVT XLIII.

Eunomius epiſcopus Cyzicenus Eudoxius Conſtantinopolitan⁹ quid conſuluerit Eunomio.

HVnc porrò Aëtium Eunomius in ſuis libris extollit, & hominem Dei vocat, multíſq; fauoribus honorat. Sed tunc & abdicantium eum numero interfuit, & ab illis epiſcopalem ordinationem ipſe ſuſcepit. Eudoxius igitur & Acacius cum ſuis præbẽtes conſenſum his quæ in Nicæa Thraciæ geſta ſunt, pro Baſilio & Eleuſio alios conſtituerunt epiſcopos: de quibus ſuperuacaneum loqui nunc cenſeo. De Eunomio ſolum habito ſermone narrabo. Igitur cùm Eleuſio viuo Cyzicenam eccleſiam accepiſſet Eunomius, & populi ſanitatem videret Eudoxius, atq; Imperatorem cõſpiceret ſæuientem contra eos, qui creatum profitebãtur vnigenitum Dei filiũ, eum compulit vt celaret hunc ſenſum, nec eum aperiret inueſtigantibus accuſatoribus: dicens Eunomio quoque, quoniã opportuno tẽpore prædicabimus quæ modò celamus & ignorãtes docebimus, & cõtradicentes aut flectemus, aut cogemus, aut puniem⁹. His promiſsionibus perſuaſus Eunomius, obumbratam proferebat impietatẽ. Sed qui diuinis ſunt innutriti literis, videntes dictorũ calliditatem moleſtè quidé fere-

bant. Apertè verò contradicere temeritatis opus esse & non sapientiæ iudicabant. Circumponétes ergo speciem sibimet hæreticæ prauitatis,& hoc se esse fingétes, accesserunt ad domum eius, rogantes vt eis exponeret apertè dogmatis veritatem : nec pateretur huc & illuc eos diuersisq; ferri doctrinis. Tum ille factus audaciot sensum quem celabat,aperuit. Quibus dicentibus valde esse iniquũ, vt non omnes sub eo cõstituti veritate fruerentur, his & huiusmodi seductus verbis, in conuentu ecclesiæ suam blasphemiam reuelauit. At illi zelo suas animas accendentes,Constãtinopolim profecti sunt. Et primùm quidem apud Eudoxium accusarunt Eunomiũ: quo eos non suscipiente adeuntes principem pestem illius cum gemitu panderunt. Dicebãt enim magis istius dicta impia esse,quàm Arij. Pro his indignatus Imperator, præcepit Eudoxio, vt deduceretur Eunomius, & conuinctus sacerdotio priuaretur. Cúmque frequenter ab accusatoribus importunitatem passus Eudoxius declinaret,adierunt rursum Imperatorem,ingemiscentes, quò nihil eorum quæ præceperat,feciſſet Eudoxius, sed tantam cõtemneret ciuitatẽ blasphemiis Eunomij pereuntem. Tunc Cõstantius expulsurum se interminatus Eudoxium est, nisi Eunomium iudicandum deduceret, & conuictum in accusatione puniret. Hoc metuẽs Eudoxius scripsit Eunomio, vt de Cyzico fugeret, sibíque id imputaret,qui nequaquam ipsius monitionibus obediſſet. Verum Eunomius metuens abscesit quidem,sed cõtumeliam nõ ferens,proditionis accusabat Eudoxiũ, læsúmq; se & Aëtium asserebat, ac deinde gregem propriæ cohortis instituit. Quicunque enim eius dogmatis concordiam sequebantur ab Eudoxio receſſerunt: proditionem accusantes eius, sociantes semetipsos Eunomio,qui hactenus ab illo nomẽ habere noscũtur. Hinc ergo hæresiarches factus Eunomius, impietatis cumulo auxit Arij blasphemias. Quod verò ambitionis seruiẽs passioni, proprium probetur feciſſe collegium,ipsa quę sunt gesta clamant. Nam cùm abdicatus Aëtius fuiſſet & expulsus,cum eo regressus non est,licet doctorẽ eum & Dei hominem nominaret, sed mansit cõiunctus Eudoxio. Cùm autem impietatis pœnas exigeretur,ratum

Eunomius accusatur apud Imp.

Eunomius fugit.

Eunomiani ἀιρέσιος ἀρχηγὸς.

non habuit concilij decretum, ſed ordinauit epiſcopos atque preſbyteros epiſcopali dignitate priuatus.

SOCRATES.

De Apollinare patre ſimul & filio & eorum hæreſi.

CAPVT XLIIII.

PEr idem tẽpus in Laodicia Syriæ duo erant viri, eodem nomine nuncupati, pater & filius : vterque dicebatur Apollinaris. Pater preſbyteri dignitate fungebatur, filius autem habebat Lectoris officium, Græcarum ambo doctores literarum. Pater Grammaticus, filius erat Rhetor. Pater ſanè cùm fuiſſet Alexandrinus genere, & prius docuiſſet Beryti, poſtea venit Laodiciã: & venies duxit vxorem, & filium habuit Apollinarem. Tum igitur ambo exercebantur cum Epiphanio Sophiſta: & cum eſſent eius amici, valde fouebant eum. Hoc metuens Theodotus Laodicenſis epiſcopus, ne frequẽti confabulatione Sophiſtæ laberentur in Paganiſmum, prohibuit ne ad eius ſcholas accederẽt. Qui paruipendentes epiſcopũ, Epiphanij amicitiã magis amplectebãtur. Poſtea Georgius Theodoti ſucceſſor, cũ eos prohibere non potuiſſet, ambos communione priuauit. Tum Apollinaris filius putans eſſe iniuriam, & fretus eloquij tumore Sophiſtici, nouitate & ipſe introduxit hęreſeos, quæ nunc fertur nomen ab inuẽtore gerens. Aiũt enim quidam excitatos eos aduerſus Georgium, non tantum propter prædictam cauſam, ſed quòd viderẽt eum varia dogmata proferentem: & nunc quidem profitentem ſimilem patri filium, ſicut erat Seleuciæ conſtitutum: nũc autem in Arianam declinare ſententiam. Quapropter velut opportunã ſumentes occaſionem, abſcedũt. Cúmque nullus de eis curaret, ſub ſchemate religionis peſtẽ hæreſeos introducunt. Et primum quidem dicebãt, animam à Deo verbo in diſpenſatione incarnationis non aſſumptam. Deinde quaſi pœnitentia ducti, corrigentes ſemetipſos adiecerũt: Animam quidem aſſumptam, quę tamen non haberet mẽtem, ſed Deum verbum eſſe pro mente in homine aſſumptum. Circa hoc itaque ſolum dicuntur eſſe corrupti, qui nunc illorũ nomine vocitantur. Nam trinitatem conſubſtantialem eſſe profitentur.

Apollinaris Grammaticus.
Apollinaris Rhetor.
Epiphanij Sophiſtæ gentilis.

Dogma. Ann. do. 372.
Apollinariſtæ.

Quomodo Iacobi episcopi orationibus, Persarum rex nõ valuerit prævalere Romanis. CAP. XLV.

An. do. 357.

Sapores rex aduersus Rom.

Nisibis quæ & Antiochia Mygdonia.

Iacobus episcopus Nisibenus.

Sapores rex obsidet.

Nisibin.

Mygdoni fluuius.

CVm inter hæc Sapores rex Persarum cõtra Romanos expeditionem mouisset. Constãtius cum magno exercitu veniẽs Antiochiam, fugauit hostes. Quod non militia Romanorũ egit, sed Deus qui colitur à Romanis. Modum autẽ enarrabo victoriæ. Nisibis quam quidam Antiochiã Mygdoniam vocãt, in cõfinio posita est Persicarũ Romanarumq; terrarũ. Huius erat episcopus atq; rector & dux Iacobus Apostolicæ gratiæ radiis illustratus. Cuius admirabilia notáque miracula alibi prosecutus hic rursum enumerare superuacaneũ iudicaui. Sed vnum tantũmodo eius opus, istius causa narrationis exponam. Huius igitur ciuitatem Romanis subditam Persarũ exercitus obsidebat. Et cùm septuaginta dies iugiter obseruaret, & multas quidem cepisset ciuitates, plurimáq; circa hanc molimina posuisset, & vallos atq; fossas pro capiẽda vrbe fecisset, eam nequaquã valuit obtinere. Postea verò Persæ impetũ Mygdonij fluminis ciuitatem mediã diuidentis à longè retinentes & vtrasque ripas eius faciẽtes celsiores, vt aqua in se collecta cõcresceret, quò vi maiori posset irruere, cùm vidissent iam etiam illas quas fecerãt sublimes ripas impleri, subitò auferẽtes quas fecerant cataractas, emiserunt impetum fluminis cõtra murum: qui vehementis aquæ põdus non ferẽs, est inclinatus, & cecidit. Quo facto, ingrediens aqua cum magno impetu, etiam aliam partem muri, vnde fluuius solebat exire, cum magna ruina deposuit. Hoc Sapores inspiciens, sperauit se sine pugna capere ciuitatem. Et illo quidem die quieuit, vt & fundus fluminis purgaretur, & posset ambulari per fluuiũ. Altero verò die cum omni militia credens per loca ruinosa murorum ciuitatem intrare, vidit murum ex vtraque parte fabricatum. Ille nãque sanctissimus homo orationibus milites coarmauit & alios vrbis habitatores. Quo facto & murum restituit, & propugnacula fecit, quibus repelleret accedentes. Et hoc non ad murũ veniens egit, sed intra tẽplum sacratum domino supplicãs

adimpleuit. Porrò Saporem nõ ſolùm muri fabrica terruit, ſed etiam altera viſio perturbauit. Vidit enim ſtantem ſupra murum quẽdam Imperiali ſchemate circumamictum, & tam purpura quàm diademate reſplendere. Arbitratus autem eſſe Romanorũ Imperatorem, mortem minatus eſt eis, qui nunciauerant nõ illic eum eſſe præſentem. Quibus affirmantibus ſe vera dixiſſe, & Cõſtantium Antiochiæ cõmorari, ex vultu quem videbat agnouit eorum verba eſſe veracia, & ait: Deũ bella gerere pro Romanis. Cúmque hoc illum malè haberet, infelix ſagittam emiſit in aërem. Et cùm vidiſſet quòd in corpore eum iaculari nõ potuiſſet, tamen à væſaniæ ſuæ impetu non receſsit. Tunc igitur Ephrem vir mirabilis, & ſcriptor egregius apud Syros, ſacratiſsimo Iacobo ſupplicabat, vt veniret ad murũ, & videns Barbaros, maledictionis iacula contra eos emitteret. Flexus ergo venerabilis homo, aſcendit in quãdam turrim: & cùm millia milliũ videret exercitus, aliam maledictionem eis nõ imprecatus eſt: niſi cinyphes & culices, vt per parua animalia ſupernam virtutem potuiſſent agnoſcere. Orationem verò ſequutæ ſunt nebulæ cinyphum & culicũ. Et elephantorum quidem proboſcidas cùm ſint concauæ, equorum verò aliorúmque iumẽtorum aures ſimul & nares impleuerunt. At illi ferre vim paruorum animalium non valentes, ſeſſores ſuos ductoréſque excuſſos dorſis proiecerunt, & diſruptas acies confuderunt: exercitúmque relinquentes ſummo impetu fugiebant. Hoc modo miſerrimus Imperator paruam clementémque correptionem in ſe cognoſcens factam, à Deo habente prouidentiam animarum ipſum pie colentium, ſuum inde reduxit exercitum, confuſionem nõ victoriam ex illa obſidione percipiens.

Ephrem. Syrus.

Imprecatio Iacobi in Perſas.

De concilio denuò apud Antiochiam congregato.

CAPVT XLVI.

HOc itaque tempore Conſtantius Antiochię morabatur. Et Parthico bello quieſcente rurſus colligebat epiſcopos, cogẽs omnes negare verbum & vnius ſubſtantiæ & alterius ſubſtantiæ. Verum cum Eudoxius poſt Leontium Antiochenam arripuiſſet ſedem, deinde pulſus poſt multa concilia, cum Cõſtantinopolitanum

ἑτεροὐσιον. ὁμοούσιον.

iniquè tenuisset episcopatū, Antiochena ecclesia pastore priuata videbatur. Tunc ergo conuenientes episcopi cùm essent plurimi & vndique congregati, dicebāt Imperatori, oportere primo pastorem constitui, & ita cum illo de dogmatibus cogitari.

Cōsultatur de episcopo Antiochenis præficiēdo.

De translatione sancti Melitij ad Antiochenum episcopatum, & de eius expositione de vnitate Trinitatis.

CAPVT XLVII.

ILlo tempore sanctissimus Melitius ciuitatem quandam Armeniæ regens & Barbaros edocens quietem habere videbatur. Quem putantes Ariani ipsis consentire, petierunt à Cōstantio, vt Antiochenæ cōstitueretur præsul ecclesiæ. Cum quibus etiā orthodoxi propter claritatem eius vitæ & sanitatem rectorū dogmatum, in eius subscripsere decreto, ipsūmq; decretū vtraque pars Eusebio Samosateno commendauit episcopo. Veniēte verò Magno Melitio, occurrit ei populus vtriusque partis. Cum quibus Iudæi pariter & Pagani desiderantes celebratissimum illum videre Melitium. Tūc Imperator & ei & aliis qui exponere poterant, iussit, vt populis explanarēt locum illū: Dominus creauit me in initio viarū suarum in opera sua: præcipiēs vt exceptores eorū verba conscriberent. Et primū quidem Georgius Laodiciæ fœtorem hæreticæ pestis euomuit. Post quem Acacius Cæsareę quandam nisus mediam proferre doctrinam, multum ab illorum blasphemia recessit, non tamen summū Apostolicæ integritatis dogma seruauit. Tertius autem magnus surrexit Melitius, & rectitudinem regulæ in sacra disputatione monstrauit. Nam veluti quodam pondere veritatis vtens, & quod plus, & quod minus erat, euitauit. Cúmque turba vniuersa faueret, rogans vt breuem eis doctrinæ daret imaginem, tres ostendens digitos, deinde colligens duos, & vnum tendēs, illam laudabilem protulit vocem: Tria sunt quæ intelliguntur, sed tanquam de vno disputamus.

An. d. 363. Melitius et eius doctrina.

Cōstantius iubet episcopos hunc locum: Dominus creauit me, &c. populo exponere.

Prouer. 8. c

Georgius Laodicen⁹

Acacius Cæsariēsis.

SOZOMENVS.

Quod expulso Melitio Euzoius Arianus Antiochiæ ordinatus sit episcopus.

CAPVT XLVIII.

EO tempore fertur Archidiaconus eius eccleſiæ, adhuc eo loquente, extenſa manu eius os obſtruxiſſe. At ille ſuam ſententiam manu clarius quàm voce ſignauit. Tribus enim apertis digitis & denuò clauſis, & vno tantum digito rurſus extẽſo populo figura diuulgabat, quod tres vnum ſint. Deinde Archidiacono eius manum ore omiſſo tenente, libera voce clamabat, Nicænũ ſeruari debere concilium.

Melitius quod ore eloqui nõ ſinitur, manu deſignat

THEODORITVS.

Contra hãc doctrinam Ariani calumnię linguas exacuerunt, Sabellianum aſſerentes Sanctum eſſe Melitiũ. Ob quam rem principi ſuaſerunt, vt in propriam prouinciam in exilium mitteretur. Et ſupradictus Euzoius aperte Arianum dogma laudauit. Hunc enim cum Atio Magnus Alexander diaconatu priuauerat. Hoc itaque facto, ſanus populus ab hęreticis diuiſus in Apoſtolicã eccleſiam poſitam, loco, qui dicitur Vetus, cõueniebat. Annis nanque triginta poſt quàm magnus Euſtathius fuerat expulſus, orthodoxi Arianorum onera ſunt perpeſſi, rerum mutationem vtilem ſuſtinentes.

Melitius in exilium protruditur Euzoius Alexandrinus.

SOZOMENVS.

Sequacibus enim Melitij communicare noluerunt hi qui ab initio Nicænum dogma ſeruauerant, dicentes, quod ex Ariano decreto Melitius fuiſſet ordinatus, & ſequaces eius ab illo eſſent baptizati: ob quã rem Antiochena eccleſia in aliam diuiditur partem.

Schiſma.

THEODORITVS.

Cumque viderent orthodoxi, hæreticorum creſcere magis impietatem, & Apoſtolici dogmatis defenſores aperte debellari, ſanctúmq; Melitium pulſum, & Euzoium hereticum ordinatum, verborum meminerunt, quæ dicta ſunt Loth: Salua (inquit) ſalua animam tuam. Ad hæc etiam Euangelici verbi dicẽtis: Si oculus tuus dexter ſcandalizat te, aufer eum & proiice abs te. Idem & de manu & pede domino ſanciente, qui etiam adiecit, dicens: Melius eſt enim tibi, vt pereat vnũ membrum tuum, quàm totum corpus in gehennam mittatur.

Ariani triũphant.

Gen. 19. c

Matt. 5. c

Matt. 5. c

De conſtantia Euſebij propter Melitium.

CAPVT XLIX.

Decretum Melitij retetunt ab Eusebio Samosatensi. Ariani.

PORRÒ mirabilis Eusebius, cui modo memini decretum fuisse commendatum, videns præuaricationem pactorum circa Melitium meditatam, ad suam reuersus est ciuitatem. Ariani verò scriptum testimonium metuentes Cõstantio suaserunt, vt mitteret qui decretum de Melitio factum, ab Eusebio reuocaret. Tunc missus est veredarius, qui hæc velociter adimpleret. Quumque venisset, & Imperatoris verba nuntiasset, tũc Eusebius admirandus, cõmune, inquit, depositum non restituam, nisi omnes qui tradiderũt, dicant. Quod dum qui fuerat missus renunciasset, indignatus Imperator, denuo misit vt redderet quod accepit, adiiciens scripto, vt si reddere nollet, dexteram manum eius abscinderet: verbo tamen iubens illi quem misit, ne faceret quod habebatur in literis. Quúmq; epistolam legisset Eusebius, & inuenisset pœnam ab Imperatore dictatam, cum dextera manu obtulit & sinistram, ambas incidi petens. Nam decretum, inquit, non dabo clarum Arianæ pestis indicium. Hanc eius firmitatem Cõstantius videns, laudauit egregie. Mirantur enim & impij resistentium sibi laudes, cùm gestorum magnitudine superantur.

Eusebij cõstantia.

SOZOMENVS.

Quomodo Iulianus negata Christiana religione bellum cõtra Constantium parabat, & de morte Constantij.

CAPVT L.

An. do. 363 Victoria Iuliani aduersum Alemãnos circa Argẽtoratum.

HÆc igitur apud Orientales agebantur ecclesias. Interea Iulianus Cęsar bello deuincens Barbaros apud Rhenum fluuium residẽtes, alios quidem peremit, alios cepit: claráque victoria decoratus, cum mediocritate vitæ atq; manſuetudine militibus gratus esset, ab eis appellatur Augustus. Hoc facto, nihil de Constantio cogitans, Iudices ab illo factos honoribus mulcebat: & ad illius inuidiam literas proferebat, quibus ostenderet eum propter bellum cõtra Magnentium gestum, in Italiam Barbaros induxisse. Repente verò religione mutata, cùm prius Christianus esse putaretur, semetipsum Pontificem nominauit: & veniens ad templa Paganorum, sacrificabat, subiectísq; talia colere suadebat.

Iulianꝰ appellatur Augustꝰ. Vocat se Põtificem Gẽtilium.

Cúmque Conſtantius propter bellum Perſicum apud Antiochiam moraretur, ſperãs ille quod ſine bello poſſet Illyricum occupare, ad eos agebat iter, dicens ſe velle Conſtantio ſatisfacere, tãquam non ſpõte ſed voluntate militum inſulas imperij ſuſcepiſſet. Fertur itaque cùm ad hos terminos acceſſiſſet, vindemia iam collecta, circa occaſum Pleiadum vuas denuò fuiſſe prolatas. Inſuper etiam imbre ex aëre deſcendente, in eius veſte ſimul & cæterorũ guttas ſingulas crucis formaſſe ſignacula. Hoc facto, videbatur & ipſi & aliis, quod botris extra tempus illatis, bonũ rei panderetur indicium: imber autem cadens veſtem ſupra quam ceciderat, roboraret. Alij verò dicebant, vuarum ſignum, quod prẽter tempus ſit, ſignificare perditionem Imperatoris inſtar huiuſmodi botrorum, & parui temporis fore eius imperium. Porrò de cruce dicebãt prẽnunciare hoc ſignũ, quod ſit cœleſte dogma Chriſtianorum, & oporteat ſignari cunctos crucis indicio. Vnde cognoſcitur quod † diuerſius interpretati quam dixerat Imperator, veritate fraudati non ſunt: vtrumq; enim oportune dictum ſequens tempus oſtendit. Cum audiret itaque Cõſtantius contra ſe venire Iulianum, inſtructione belli Partici omiſſa, Conſtantinopolim veniebat.

Prodigia.

Notæ crucis in veſtibus.

† *Diuerſa.*

Socrates.

Et apud Mopſucrenem inter Cilicas atque Cappadocas, nimia cogitatione, apoplexiæ paſſione defũctus eſt. Conſulatu Tauri & Florentij, tertio die Nouembris menſis, anno vitæ ſuæ quadrageſimo & quinto: ex quibus tredecim regnauit, vigintiquinque poſt illum.

Mopſi fons Cõſtantius Aug. moritur. An.do.363

Sozomenus.

Quo defuncto, Iulianus quidem iam Thracias obtinebat. Et non poſt multum Conſtantinopolim veniẽs, appellatus eſt Imperator.

Iulianus Imperator fit. An.d.364.

HISTORIAE ECCLESIASTICÆ QVAM TRIPARTITAM VOCANT, LIBER SEXTVS.

SOCRATES.

De Iuliani genere ac disciplinis, & quomodo peruenerit ad imperium.

CAPVT PRIMVM.

Constãtinopolis vnde dicta.

Dalmatius Cõstantius Gallus Iulianus.

Gallus Ephesi institutur, Iulianus Cõstãtinopoli. Mardonius Nicocles Ecebolus.

VNC igitur de Iuliano pauca dicenda sunt, eiúsque genere, ac eruditione, & quomodo venerit ad imperium. Constantinus, qui Byzantium suo nomine Constantinopolim appellauit, duos habuit ex eodem patre, non ex eadem matre, germanos, quorum vnus Dalmatius, alter Constantius vocabatur. Et Dalmatius quidem habuit sui nominis filium: Constãtius autem duos habuit natos, Gallum, & Iulianum. Post mortem Constantini conditoris Constantinopolitanæ ciuitatis, quum milites iunioré Dalmatium peremissent, tum & isti, defuncto iam patre, penè mortis periculum cum Dalmatio sustinuerãt, nisi Gallum quidem ægritudo, quæ putabatur ineuitabilis, liberasset: Iulianũ verò ætas infantilis: erat enim annorum octo. Cúmq; ab eis fernor Imperatoris quieuisset, Gallus circa Ephesum apud doctores erat, vbi etiam à progenitoribus possessiones habebat. Porrò Iulianus crescens, in auditoriis Constantinopolitanæ vrbis exercebatur in Basilica vbi doctores erant, habitu priuato procedens. Habebátque pedagogum eunuchum nomine Mardonium, Grãmaticum Nicoclem, Laconem. Rhetoricam verò legebat apud Ecebolum Sophistam tunc Christianum. Quod prouidentia sanè Constantij factum est, ne

apud Paganum Sophiſtam legẽs, ad eius ſuperſtitionis dogma declinaret. Erat enim Iulianus ab initio Chriſtianus. Cúmque lectione proficeret, fama per populum volitabat, quod poſſet etiã Romanam gubernare rempublicam. Quod dum latius panderetur, æſtuationem induxit Imperatori Conſtantio. Quamobrem amouit eum ab vrbe regia, & miſit Nicomediam, præcipiens ne accederet Libanium Sophiſtam, Syrum. Tunc enim Libanius à pedagogis Conſtantinopolitanis expulſus, Nicomediæ degebat. Prohibebatur autem Iulianus apud Libanium legere, eo quod Paganus eſſet: veruntamen librorum eius lectionibus vtebatur. Cumq; proficeret in Rhetorica, ſuperuenit Nicomediam Maximus philoſophus, non ille Byzantius pater Euclidis, ſed Epheſius, quem poſtea quaſi artes Magicas exercentem, Valentinianus Imperator præcepit occidi. Tum igitur non ob aliam cauſſam Nicomediam venerat, niſi Iuliani fama pertractus. Apud quem Iulianus cũ ſtudia philoſophica præguſtaſſet, cœpit etiam doctoris imitari religionẽ. Is enim etiam imperij cupidinem animo eius immiſerat. Quum hæc non laterent aures Imperatoris, inter ſpem metúmq; conſtitutus, ſuſpitionem celare volens (quia qui dudũ integer fuerat Chriſtianus, poſtea proditor eſt effectus) tonſus monachicam ſimulabat vitã: & latẽret exercebatur in philoſophia, in manifeſto autem ſacros Chriſtianorum legebat libros. Denique in eccleſia Nicomediæ Lector eſt cõſtitutus: & ſub hoc habitu furorem declinauit Imperatoris. Hæc equidem ex timore faciebat, nequaquam à ſpe recedens quam mente conceperat. Dicebátq; plurimis amicorum ſuorum felicia fore tempora, quibus ipſe rerum potiretur imperio. Dum hæc itaq; contra eum ſic agerẽtur, Gallus germanus eius Cęſar cõſtitutus venit Nicomediam viſurus ipſum, cũ proficiſceretur ad Orientem. Paulò poſt verò peremptо Gallo, repente Iulianus quoque fit ſuſpectus Imperatori, qui etiam eum cuſtodiri præcepit: & cùm fuga elapſus fuiſſet, diuerſa loca circumeundo, ſeruatus eſt. Vixq; tandem vxor Imperatoris Euſebia cælatum inueniens, ſupplicauit Imperatori vt nihil mali pateretur, ſed vt poti⁹ ad philoſophandũ mitteretur. Athenas.

Libanius Sophiſta.

Maximus philoſophus

Iulian⁹ fingit ſe Chriſtianum.

Iuliani fuga Euſebia vxor Conſtantij.

Theodoritus.

Consulit vates. Cœpit igitur Iulianus Imperialia sceptra desiderare. Quamobrem discurrens per vniuersam Hellada, vates quærebat respõsa reddentes, cõsulens an ad suum imperium peruenire: inuenítq; virum qui illi desiderata se dicere fateretur. Is eum perducens ad quendam idolorum locum, & introducés in adytum, seductores dæmones euocauit. Quibus solenniter apparentibus, terrore compellitur Iulianus in frõte sua crucis formare signaculum. *Miraculũ.* Tunc dæmones trophæi dominici figuram respicientes, & suæ recordati deuictionis, repẽte disparuerunt. Quod cognoscens Magus, cœpit inculpare Iulianum. At ille & terrorẽ significauit, & de crucis se dixit obstupuisse virtute, eo quod videntes hoc signum dæmones euanuissent. Porrò Magus: Non hoc suspiceris, inquit, ô bone vir, eos timuisse sicut ais, sed abominati hoc signum potius abscessẽrũt. Et ita capiens miserum, odio repleuit Christiani signaculi Iulianum.

Socrates.

An. do. 360 Post hæc igitur Imperator euocauit Iulianum & cõstituit Cęsarem: dánsq; ei coniugem Helenam sororem suam, cõtra Barbaros eum destinauit ad Gallias. Hi nãque Barbari, quorum Imperator Cõstantius contra Magnentium auxilia petierat, cum nihil profuissent cõtra tyrannum, Romanorum vastabant vrbes. *Helena vxor Iuliani Alemanni.* Quum esset ergo adolescens Iulianus, iussit Imperator vt prẽter cõsilium Ducum nihil moliri prẽsumeret. Quúmque illi accepta potestate negligẽtius agerent, & propterea Barbari superarẽt, tũc Iulianus Duces quidem delitiis vacare permisit. Sumens autem milites, eísq; spolia peremptorum hostium cõpromittens, initium vincẽdi Barbaros fecit, & amorem suis militib. inseruit. Fertur itaque cum in quãdam ciuitatẽ fuisset ingressus, quod corona laurea, quib⁹ solent ciuitates ornari, inter colũnas pendens, rupto fune super eius caput deciderit, cúmq; aptissime coronauerit. Quo facto cũcti clamauerũt id ei signum fore imperij. Aiunt verò quidã, Cõstantium propterea eum cõtra Barbaros misisse, vt ibi interiret. Sed nescio an vera suspitio sit: nam qui ei germanam dedit vxorem, si hoc cogitasset, cõtra se magis insidia excita-

ret. Quum igitur Iulianus apud Imperatorem de Ducum negligentia quereretur, alter mittitur magiſter armorũ, eius alacritati cõueniens. Cuius miniſterio cum Barbaris cõfidenter eſt congreſſus: & quum illi per Legatos literas Imperatoris eos ad prouincias inuitantis oſtenderent, tũc ille Legatos eorum cõiecit in vincula: factáq; cõgreſſione vicit, ita vt etiam captũ regem Cõſtantio mitteret. Hac felicitate prouectus, à militibus appellatur Auguſtus. Quúmq; corona deeſſet Imperialis, vnus ſigniferorũ torquem quẽ habebat in collo ſumens, Iuliani capiti circũpoſuit. Hoc ergo modo Iulianus Imperator eſt factus. Quæ verò poſtea geſſerit ille Philoſophus, iudicẽt audientes. In ipſo nãq; principio non miſſa Legatione ad Cõſtantium, nec animũ benefactoris placãs, quicquid ſibi viſum eſſet, agebat, modo Iudices immutãdo Prouinciales, modo derogando Cõſtantio, & per vrbes ſingulas publicè relegendo ab illis Barbaris definitas epiſtolas. Quamobrẽ plurimi eum ſequebãtur, à Cõſtantio recedentes. Tunc igitur etiam figmẽtum Chriſtianiſmi quod habebat, abiecit. Et quũ circumiret diuerſas vrbes aperiẽs templa idolis offerebat, & ſeipſum Paganorũ Põtificem nominabat. Cúmque talia gereret, inteſtinũ bellum cõtra Conſtantium quæſita occaſione parabat: & quãtum ad eum perfici potuit. Non enim ſine multo ſanguine ſtudiũ eius philoſophiæ poterat adimpleri, niſi Deus cõſiliorum iudex, alterum ſine alterius cõcertatione ſuſtuliſſet. Nam cum veniſſet Iulianus ad Thracias, nuntiatum eſt mortuum eſſe Cõſtantium. Et hoc modo inteſtino bello Romanum liberatur imperium. Veniẽs autem Iulianus Conſtantinopolim, cogitare cœpit quẽadmodum ſibi populum cõplacaret, & illius fauorem decenter acquireret. Quod hac arte fecit. Bene nãq; ſciebat Cõſtantium ab omnibus populis nomen Cõſubſtantialitatis amplectẽtibus odio haberi: ob quam rem ab eccleſiis videbãtur excluſi, & epiſcopi cõfiſcati, inq; exilium relegati. Simul etiam nouerat & Paganos fuiſſe cõtriſtatos prohibitione ſacrificiorũ, & deſiderare adipiſci tẽpus quo ipſorum aperirentur tẽpla, & haberẽt idolis immolãdi poteſtatem. Sic igitur vtrũq; populum mœrorib⁹ exulceratum

Alemanni profligati à Iuliano.

Iulianus populi fauorẽ conatur ſibi comparare. An. do. 363

Eusebius eunuchus.

Iuliani gesta & scripta.

à defuncto cognoscens, & communiter omnes de Eunuchorum violentia, & præcipuè Eusebij rapinis ingemiscẽtes, apud omnes seipsum artificioso velamine cõmendauit: & aliis quidem fingebat, aliis autem per vanam gloriam largus erat. Omnibus tamen in cõmuni qualis esset religione monstrabat. Et primum quidem crudelitati Constantij circa subiectos derogans,& eum coram populo vniuerso redarguens,iubet episcopos in exilium deportatos reuocari,& confiscatas eorum reddi substantias. Templa quoque Paganorum velociter suos necessarios præcepit aperire. Eos autem qui fuerãt ab Eunuchis oppressi, recipere quæ male ab eis fuerant abrepta sanciuit. Eusebium verò præsidentem Imperiali cubiculo morte damnauit,nõ solum quia multos oppresserat, sed quia Gallum quoq; fratrem suum eius accusatione audierat interemptum. Et corpus quidem Constantij regio honore sepeliuit. Expulítque palatio Eunuchos,tonsores, & cocos. Eunuchos quidem, quia eius vxor obierat,post quam nõ duxit aliam.Cocos autem, eo quod cibis simplicibus vteretur. Tonsores autem,vnus(inquit)sufficit multis.Scriptorum autem plurimos fortunæ antiquę restituens,reliquis suam mercedem scripturæ dari præcepit. Abscidit quoq; etiam Publicum cursum mularum & caballorum, quos publicis iussit vtilitatib⁹ ministrari. Hæc eius opera laudãt pauci,plurimi vituperãt,quod remoto fastu Palatij cõtemptibile videretur Imperium. Is etiam noctu vigilans conscribebat libros. Et descendẽs in Senatu publicè recitabat. Solus enim Imperatorum à Iulio Cęsare in curia Senatus recitauit orationes. Honorabat quoq; disciplinarum cultores,maximè philosophantes. Quamobrem vndique fama cõgregabat huiusmodi viros confluẽtes circa Palatia,qui circumamicti palliis magis habitu quàm magisterio agnoscebantur. Erantq; graues vniuersis Christianis, seductores viri, & Imperatoris semper religioni fauentes. Habens itaq; Iulianus immodicum vanæ gloriæ vitium,cũctos ante se principes lacerauit in libro quem de Cæsaribus scripsit.Hac ergo arrogantia motus, etiam cõtra Christianos conscripsit libros. Vt ergo cocos atque tonsores expelleret, opus philosophi,

philoſophi,non tamen Imperatoris fecit: vt autem detraheret atque laceraret,neque Philoſophi,neque principis fuit.

SOZOMENVS.

Quomodo Iulianus ad ritum deuenerit Paganorum, & de ſacrificiis Idolorum. CAPVT. II.

Iulianus Auguſt. ablui baptiſmum.

FEtunt itaque mox in ipſo principio Iulianum adeo apertè & impudenter negaſſe Chriſtianam fidem, vt quibuſdam ſacrificiis & inuocationibus, quas expeditiones Pagani vocãt,& ſanguine immolationum,noſtrum baptiſma ſtuderet ablui, & abrenũtiare eccleſiaſticæ profeſſioni.Ex illo enim tẽpore tam ſecretè quàm publicè & in templis,licenter Pagani ſacrificia celebrabant. Fertur verò, quod cùm aliquando ſacrificaretur, oſtenſum ſit ei in viſceribus pecoris immolati,ſignaculum crucis corona circũdatum.Quo viſo,alios quidem ſacrificij miniſtros fuiſſe perterritos, reputantes videlicet huiuſmodi religionis virtutẽ, & Chriſtiani dogmatis æternitatem: eo quod corona quæ circũdabat crucem, victoriæ eſſet indicium: & quia ambitus circuli à ſuo principio nuſquam terminaretur, ſed magis reuerteretur in ſemetipſum. Cúmq; cæteri mirarentur,princeps huius ſcientiæ cõfortauit eos,dicẽs,proſpera & vtilia ſibi indicia fuiſſe monſtrata, & quod magis ſignum dogmatis Chriſtiani coërceretur, nec ei quò vellet dilatari,liceret,termino circuli circumſepto.

Prodigium coronatæ crucis in extis viſæ.

Theodoritus.

Iulianus lector eſt ordinatus ob metum.

Iulianus enim metuens Conſtantium, quod genere proximos tyrannidis formidine perimeret, Lectorum ſociatus eſt choro,& diuinos codices in eccleſia populo audiente legebat. Nam & Baſilicam martyrum ædificauit,quam diuina prouidentia non ſuſcepit.

SOZOMENVS.

Quomodo etiam ante Imperium latenter fuerit Paganus. CAPVT III.

Iulianus & Gallus templum Mamæ erigendum locãt.

CVm adhuc pueri Gallus & Iulianus in Cappadocia agerent,aiunt habuiſſe eos tunc ſtudium,vt maximam Baſilicam ad ſepulturam martyris Mamæ extrue-

Prodigiū. rent: & inter ſe diuiſerunt opus. Cúmq; ambo certarẽt in ædificio, vt alter alterum ſuperaret, fertur quoddam proueniſſe miraculum: & niſi hactenus ſuperaſſent, qui hæc ſe audiuiſſe ab inſpicientibus narrarent, videretur forſitan incredibile. Galli nãque pars augebatur & omnino creſcebat: Iuliani verò labores, alij quidem fodiebantur, alij terra ipſa vomente ruderibus implebantur. Aliquando depoſita fundamenta terræ copulari non poterant, perinde ac ſi quædam violenta virtus ex loco inferiore ea repercutiendo depelleret. Quæ cauſa cunctis apparebat eſſe prodigioſa. Ex illo nanq; colligebãt, non eſſe virum illum in religione Chriſtiana ſanum.

Quàm fuerit Iulianus Chriſtianis infenſus.

CAPVT IIII.

An. d. 364. CVm igitur ſolus tenuiſſet imperium, templáq; reſeraſſet, & alia repararet, omnem deuotionem etiam miniſtris templorum affluentius impendebat. Sæpe verò ciuibus in cõmune reſcripſit, vt ad paganos accederent ritus, & eius donatione fruerentur, Chriſtianis ſe inimicũ aperte deſignãs, ita vt neque venire ad ſe eos vellet, neque Legationes eorum ſuſciperet. Deniq; cum Perſæ mouiſſent bellum, Legationem mittentibus Niſibinis tanquam omnibus Chriſtianis, & neque templa reſerantibus, neque ad eorum ſacra venire volentibus, interminatus eſt, non ſe auxilium præbiturũ, nec legationem quaſi pollutæ ciuitatis eſſe ſuſcepturum, neque ad eos prius acceſſurum, niſi cognoſceret in Paganiſmũ eſſe mutatos. Hoc etiam apud Palæſtinam queſtus de Conſtantienſibus, delegauit. Hic enim locus cùm eſſet Gazæ portus, & Maioma vocaretur, eſſétque Chriſtianis plenus, à Conſtantino dignitatem meruit ciuitatis, & ex filij eius nomine Conſtantia nuncupata eſt. Iniuſtum enim arbitratus eſt Cõſtantinus, vt Paganis ſubdita videretur eſſe Gazenſibus. Tunc ergo Iuliano regnãte, litem Gazæi Conſtantienſibus intulerũt. Quo Iudice reſidente, Conſtantiam rurſum eis ſubdidit, diſtantem propemodũ ſtadiis viginti. Et ex illo, ſublato prioris nomine Gazæ Maritimæ vocabulo nuncupatur. Ha-

Maioma, Conſtãtia.

Cõſtantienſes à Cõſtãtino libertate donati, Gazæis itẽ ſubiiſ-

bebat enim communes Iudices atque Duces: ſolá verò iura eccleſiæ duas videntur oſtendere ciuitates: vtraque enim ſuum epiſcopum habet & clerum. Et Vigilię martyrum atque Collectarum apud eos ſeorſum fiunt, & termini vtriuſque epiſcopatus eccleſiæq; cõſtituti ſunt. Quodam tempore defuncto Maiomeno pontifice, quidam præſulum eccleſiæ Gazæorum ſtuduit vtrũque clerum ſuæ ditioni ſubmittere, phas nõ eſſe dicens, vt vni ciuitati duo epiſcopi preſiderent. Reſiſtentibus Maiomenis, deliberauit prouincię ſynodus, vt eis propriũ ordinaret epiſcopũ, oportere credens eos qui ſub Cõſtantino pro pietatis religione ciuitatis habere priuilegia meruiſſent, & Pagani Principis iudicio hæc amiſiſſent, in ſacerdotiis & ordine eccleſiarũ nequaquam dato antiquitus honore priuari. Ea quoq; tẽpeſtate Cęſaream Cappadociæ maximam ac feliciſſimã ciuitatem ita vocari prohibuit, eiq; appellationem antiquã Cæſaris abrogauit, quam à Claudio Cæſare promeruerat. Nã prius Mazaca vocabatur. Habebat enim odium eius antiquitus, eò quòd omnis eius eſſet populus Chriſtianus, & tẽplum apud ſe Iouis & patrij deſtruxiſſet Apollinis. Nam cum etiam eo regnante, Fortunæ ſacellum quod ſolum remãſerat, à Chriſtianis fuiſſet euerſum, ciuitati crudeliter erat infeſtus: & Paganorum populos illic habitãtes, valde culpabat, qui ſemetipſos vlti nõ eſſent, & quidlibet pro Fortuna ſuſtinuiſſent. Omnes verò poſſeſſiones atque pecunias Cæſarienſium eccleſiarũ cum verberib⁹ exquirens, in medium iuſſit afferri. Móxque ex eis trecentas auri libras in ęrario publico collocauit. Clericos autẽ vniuerſos aggregari inter milites iuſsit, Duci prouinciæ ſeruituros, quod eſt nimis graue & vehementer iniurioſum. Populum verò Chriſtianorum cum vxoribus ac filiis inſcribi præcepit, & tanquam vicaneos tributa perſoluere, cum interminatione iurans, quod niſi templum rurſus feſtinanter ædificarent, & ciuitatem valde affligeret, & ne quidem capita ſua Galilæos habere permitteret. Sic enim ſolebat vocare Chriſtianos. Quod fortè eueniſſet, niſi fine celeri defeciſſet.

ciuntur à Iuliano. Gaza Maritimæ.

Mazacã. Tẽpla idolorũ à Chriſtianis deſtructa. Theſaurus eccleſiaſtic⁹ Cæſarienſib⁹ adẽptus. Clerici cogũtur militare. Galilæos Iulianus vocat chriſtianos.

Quod initio Imperij sui magis pepercerit Christianis.

CAPVT V.

INitio nanque parcens Christianis, clementior visus est, sciés priores persecutores nihil profeciſſe ad augmentum Paganismi, quod puniissent Christianos: qui magis hinc creuerint, & facti sint glorioſi ꝓ vero dogmate morientes. Inuidens igitur illorum gloriæ, à tormentis abstinuit, iudicans esse necessarium, vt sermone potius & admonitione Paganismū colendum populo suaderet, credés etiam hinc se monstrare clementem.

Quomodo Mares episcopus Chalcedonis in faciem redarguerit Iulianum.

CAPVT VI.

Julianꝰ ob iurgatur à Marete.

FErtur enim, quum Cōstantinopoli apud Fortunam sacrificaret vrbis, accessisse ad eum Mares episcopus Chalcedonis, & publicè impiū & ἄθεον, id est, sine Deo, apostatámq; vocitasse: illum verò solam ei improperasse cæcitatē: erat enim senex, & propter imbecillitatem oculorum manu alterius agebatur. Super hæc volens etiam lacerare Deum, consuete dixit: Neque Galilæus

Maretis responsum.

Deus tuus curare te potest. Respōdens verò Mares dixit: Ego, inquit, Deo meo pro cęcitate gratias ago: quia hoc ideò factum est, ne te videam pietate nudatum. Imperator autem nihil respōdens abscessit. Sic enim putabat potius roborari Paganismum, si se patientem ac mitem Christiano populo demonstrasset.

Quod eos qui fuerant deportati à Constantio, reuocarit.

CAPVT VII.

Subdola Iuliani in Christianos clementia.

HÆc itaque faciens, eos qui fuerant à Constantio fugati propter religionem, reuocauit, & cōfiscatis patrimonia sua restituit, præcipiens populo vt nullum læderent Christianum, neq; nolentem sacrificare compellerent: spōte verò accedentes ad aras, prius expiari apud dæmones, purgariq; solitis eorum sacrificiis præparabat. Clericis autem omnia priuilegia, honores, cōsuetudinésq; subtraxit, & leges positas pro eis soluit, ipsōsq; Curiæ tradidit: simul & à virginibus & viduis quæ

Clericorum priuilegia & honores.

Virgines &

pro penuria inter clericos alebantur, iuſſit exigi ea quæ pridem à publico accepiſſe videbantur. Conſtantinus enim Imperator diſponens res eccleſiarum vnicuique ciuitati proſpexit, vt clerus ſufficientia emoluméta perciperet, & hoc lege firmauit: quod hactenus mortuo Iuliano ſeruatur. Hanc exactionem aiunt valde fuiſſe crudelem. Auferebat enim ſubinde pecunias, & ornamenta ſacra templáq; ſub Conſtantino & Conſtantio fundata deſtruebantur: datæ ad ædificia pecuniæ rurſus exigebantur. Hac occaſione ſacerdotes, & clerici, & populus Chriſtianus crudeliter vexabantur.

viduæ pauperculæ ex publico alebantur.

SOCRATES.

De ſeditione apud Alexandriam orta contra paganos.

CAPVT VIII.

PEr idem tempus in Alexandrinorum maxima ciuitate contigit ex huiuſmodi cauſſa ſeditio. Erat locus quidam in ciuitate antiquis temporibus deſolatus atq; neglectus, multáq; ſorde cõpletus: hic Pagani olim Deo Mithræ ſacrificãtes, homines immolabant: quem locum Cõſtantius quaſi vacantem eccleſiæ Alexãdrinæ conceſſerat. Hic Georgius volens oratorium extruere, locum repurgari faciebat. Quod dum fieret inuentum eſt illic adytum in multa profunditate conſtructum, in quo paganorum myſteria celebrabantur. Erant enim ibi caluariæ hominum plurimæ, maiorum pariter & infantium qui perhibebantur illic extincti, vt ex eorum viſceribus artes Magicas exercerent. Hæc igitur Chriſtiani reperientes in adyto Mithræ, ſtuduerunt ad irriſionem paganorũ vniuerſis hęc facinora referare, diuul gabántq; capita hominũ quæ cõpererant. Hæc Alexãdreiæ pagani videntes, & opprobrium non ferentes, ira ſuccenſi ſunt, & omne quod ad præſens inuenerũt arma iudicantes, impetu cõtra Chriſtianos facto, multos interemerunt, alios gladiis, alios fuſtibus aut lapidibus, alios funib⁹ ſtrangulantes, quoſdam etiam crucifigẽtes ad ſactæ crucis iniuriam, plurimos diuerſis vulneribus affligentes. Et ita factum eſt, vt neq; proximis parceretur, ſed philoſophus philoſophũ percuſſit, & frater fratrem, parentes filios: & inuicem in mutua nece graſſati

Pugna inter Gẽtiles & Chriſtianos apud Alexãdriam.

ſunt. Quamobrem Chriſtiani eundem locum purgare quieuerunt.

SOZOMENVS.

Quomodo Alexandrinus Georgius ſit extinctus.

CAPVT IX.

Georgius Alexandrinus occiditur.

INterea cum Iudices denuntiaſſent mortuum fuiſſe Conſtãtium, & imperare Iulianum, ſeditionem fecit in Alexandreia populus paganorum, & impetu facto contra Georgium, vinculis eum alligauerunt. Quem paulò poſt veniẽtes ad carcerem peremerunt, ciúſq; cadauer imponentes camelo, à mane vſq; adveſperam per totam traduxerunt ciuitatem, & circa ſerum diei cõcremauerunt. Multi ferũt Arianorum, quod à fautoribus Athanaſij id factũ ſit: ſed ego reor indubitanter hoc feciſſe Gentiles, cùm vtiq; & querelas haberent aduerſus eum propter idola & templorum iniurias, prohibitionémq; ſolennitatũ. Quod etiam Iulianus ſic ſe habuiſſe teſtatur per literas ad Alexãdrinos miſſas, in quibus culpat eos, pœnámq; relaxat, quaſi propter reuerẽtiam Serapis, quem ciuitatis cõſeruatorem dicit, & Alexãdri conditoris eius, nec nõ Iuliani auunculi ſui, qui in paganiſmo ſtrenuus fuit, & Chriſtianos ſupra modũ oderat.

Quomodo Iulianus eccleſias clauſerit, & eccleſiæ ornamenta diripuerit. CAPVT X.

Iulianus auunculus Iuliani Aug. tẽpla Chriſtianorũ ſpoliat.

DIcitur enim is ſtudiũ habuiſſe, vt in theſauros Imperatorios plurima & precioſa eccleſiæ Antiochenæ vaſa recõderet, & clauſiſſe eccleſias, & vniuerſos clericos effugaſſe, & ſolum tũc Theodoritum ſtetiſſe preſbyterum. Quem cùm tãquam vaſorũ cuſtodem cõprehenſum crudeliter ſauciaſſet, nouiſſimè gladio præcepit occidi. Qui fortiter inter vniuerſa torméta reſpõdit, & pro dogmatis cõfeſsione deuicit. Quúmque vniuerſa Deo dicata vaſa & pallia collegiſſet, proiiciens hæc in terram, cõtumeliis & iniuriis vt voluit afficiens Chriſtũ, ſuper ea etiam ſedit, & cumulum auxit iniuriarũ. Móxque verenda eius & loca fœmoribus circumpoſita feruntur eſſe percuſſa, & ad tantam peruenit putredinem, vt vermes procrearentur, medicis laborantibus nec valentibus vincere affectionem. Cõficiebantur enim om-

Pœna.

nimoda pretiosáque medicamina ex pinguibus volatilibus, vt eorum pinguedine corrupta & putria membra linirentur. Hoc facto, vermes ad superficiem prouocabant, quia in profundo ebulientes, per viuas serpebant carnes. Et donec moreretur, non fuit ab hac affectione securus. Hoc itaque claruit diuina indignatione factũ, cum etiam custodes Imperialium thesaurorum, & alij plurimi aduersus ecclesias insurgentes, inopinata & miseranda morte defuncti sint, quasi superna indignatione damnati.

De Eusebio, Nectario & Zenone martyribus.

CAPVT XI.

Eusebius Nectarius Zenon.

HIs dictis tempus est vt mentionem faciamus Eusebij, Nectarij & Zenonis fratrum Christianorum, contra quos odium exercẽtes populi Gazæorum, domi celatos, & cõprehensos, vinculisq; traditos, atque flagellatos postea conuenientes in Theatrum, aduersus eos clamare cœperũt, quasi eorum tẽpla destruxissent, & in iniuriam paganorum præterito tempore multa gessissent. Cúmq; se mutuo (vt vulgus solet) excitarent concurrentes ad carcerem, & educentes eos crudeliter occiderunt, nunc in terra pronos, nũc supinos trahentes, atque percutientes, & vulneratos lignis, lapidibus, atq; fustibus. Audiui nanq; etiam mulieres egressas, & cum radiis telarum eorũ corpora vulnerasse: & cocos publicos, alios aquam, alios feruentes ollas fudisse super eos, alios subulis eorum mẽbra perforasse. Cúmq; eos dilacerassent, capitáq; fregissent, ita vt cerebrũ in terra iaceret, deduxerũt extra vrbem, quo solebãt mortua iumẽta proiicere: ibíq; eorũ corpora cõcremantes, ossa quæ remanserãt, inter cadauera camelorum & asinorum permiscuerũt, ne possent facile reperiri: quod nõ diu latuit. Quædam nãque mulier Christiana, nõ tamen de Gaza, diuino præcepto per noctem ea colligens, & in vrnam recõdens, Zenoni eorum cõsobrino seruanda cõtradidit. Deus enim per visionẽ mulieri reuelauit hunc virũ: ei nãq; erat ignotus, & nuper habita persecutione celabatur. Hoc ergo modo per mulierẽ reliquias eorũ accepit, & interim domi seruabat. Quúmq; is eiusdẽ ecclesiæ

Coci publici.

Zenon episcopus Gazæ.

ſuſcepiſſet epiſcopatum, imperante Theodoſio fabricata Baſilica ante ciuitatem, & altari fixo oſſa martyrum collocauit iuxta cõfeſſorem Neſtorem. Qui dum in vita ſua cum iſtis ſuis proximis habitaret, cũ martyribus comprehenſus à populo, vinculis eorum flagelliſq; participatus eſt. Is enim cum traheretur habens pulcherrimum corpus, ad miſerationem perſequentes adduxit. Quem extra portas ſemiuiuum, morti tamen proximũ proiecerũt. Hunc colligentes quidam, ad Zenonem adduxerunt. Apud quem dum curaretur, defunctus eſt.

Neſtor.

De Hilarione monacho, & crudelitate Heliopolitanorum & Arethuſiorum contra Chriſtianos, & de Marco epiſcopo, eiuſque martyrio. CAPVT XII.

INter hæc autem dum Hilarionem monachum Gazęi requirerent, fugit in Siciliam, vbi ligna de montibus colligens, & in ciuitate vendens, ſic victum quotidianum parabat. Cúmq; eius illic virtus fuiſſet patefacta per dæmones, venit in Dalmatias: ibiq; virtute diuina plurima miracula faciebat, ita vt etiam mare, quod quędam occupauerat loca, ſua oratione repelleret. Sed etiã hinc rurſus abſcẽſit: quia vbi laudabatur, habitare declinabat: demutando loca cũctis eſſe ſtudebat incertus, vt opinionem ſuam crebra migratione deſtrueret. Nouiſſimè verò quum nauigaret in Cyprum, venit in Paphum: inuitatúſq; ab epiſcopo Paphi, amabat locum, & circa prædium Charybdim nũcupatum, philoſophatus eſt: quem vt martyr nõ eſſet, fuga prohibuit. Fugiebat enim, quia præceptum diuinum eſt, nõ expectare perſecutores. Nam qui in perſecutione cõprehendũtur, fortiter ferre iubentur. Gazæi itaque & Alexandrini contra Chriſtianos talia geſsiſſe noſcũtur. Sed Heliopolitani & Arethuſij Syriam habitantes, ad tantam venere crudelitatem (ſicut illorum temporum homines explanauerunt) vt ſacras virgines inſolitas à populo videri, publicè nudatas ſtare cogerẽt in Theatro. Quas primo irriſerunt, poſtea totõderunt, nouiſſime per medium ſectas, porcos vt eas deuorarent, iuocabant. Vt ergo reor Heliopolitas ad crudelitatem ſacrarum virginũ res illa perduxit, eo quòd paterna cõſuetudo qua fornicabãtur

Hilarion.

Heliopolitanorũ crudelitas in ſacras virgines.

eorum virgines antequam nuberent, prohibita videretur. Cõſtantinus enim deſtructo in ea ciuitate Veneris templo, prius apud eos conſtruxit eccleſiam, & cõſuetas fornicationes lege prohibuit exerceri. Arethuſij verò Marcum ſuæ ciuitatis epiſcopum, ſenem, vita & cõuerſatione reuerendum, mirabili morte peremerunt. Hũc enim etiam prius habuerunt exoſum, eò quòd Cõſtantij temporibus vt paganos ad Chriſtianiſmũ adduceret, templum illorum ornatiſſimũ pretioſiſsimúmq; deſtruxiſſet. Cúmque Iulianus imperaret, motus in eum eſt, & præcepit, vt aut eſtimationem tẽpli redderet, aut id rurſus ædificaret. Et cum vtrũque impoſsibile foret Chriſtianis ſimul & ſacerdoti, primo fugit ſecundũ Euangelicam legem: poſtea verò cũ multi propter eum periculis & neceſsitatibus ſubderentur, de fuga reuerſus eſt, & ſponte ſemetipſum populo, vt quod vellent, in ſe exercerent, cõtradidit. Qui dũ laudare philoſophũ debuiſſent, credentes potius cõtemptorem, irruentes in eum, & per ſingulas plateas trahẽtes, eius capillos & membra dilacerabant viri ſimul & fœminæ, ita vt tenuibus rẽſtibus eius aures abſcinderẽt. Ac pueri apud magiſtros poſiti, illudebant ei, alapis cẽdentes, & graphiis ſine aliqua miſeratione pungentes. Quem etiã in cuniculos depoſuere fœtentes. Cúmque adhuc reſpiraret, eum melle & liquamine perungẽtes, & in ſportam immittẽtes ſuſpẽderunt in aëre. Fertur ergo tunc veſpis & apibus ipſum cõtingẽtibus, & carne eius veſcentib. dixiſſe Arethuſiis, quod ipſe quidẽ eſſet excelſus, illos verò videret in humili conſtitutos, ſed poſtea etiam ipſos fore paſſuros.

Arethuſij Marco epiſcopo ſuo infenſi.

Marc⁹ epiſcopus Arethuſiorum.

Theodoritus.

Hoc igitur agentes, cogebant eum vt templum reædificaret, aut daret impenſas. Quod dum non faceret, putantes pauperem, vel medietatem petebant pecuniarum: nouiſsimè vel paucum aliquid exigebant. Quibus ait: Nec vnum obolum pro omnibus dabo. Sic igitur ſuperati, ab eius ſuperſedere ſuppliciis.

Sozomenus.

Sermo fertur, quòd tunc præfectus præcipuè paganus fuerit admiratus Marci cõſtantiam, & ad principem veniens quereretur, dicens eſſe pudendum, vt in vno ſene

tanta tormenta peragerentur: Et Chriſtianos cùm talia paterẽtur, fieri glorioſos, ſe verò magis eſſe opprobrio. Marcus ergo tali eſt fine coronatus.

De Macedonio, Theodulo & Tatiano martyribus.

CAPVT XIII.

Theodulus, Tatianus. † Miſo.

EOdem tempore Macedonius quoque, Theodulus, & Tatianus Phryges martyrij pignora conſecuti ſunt. Nam quum in † Meroë ciuitate Phrygiæ tẽplum aperuiſſet prouincię Iudex, & lõgo tempore plenum ruderibus emundaret, ingredientes iſti per noctem, idola contriuerũt. Quúmq; propter hoc multi cõprehenſi ad ſupplicium ducerẽtur, illi ſemetipſos exhibuerũt. Quos dum Iudex quaſi habita ſatisfactione delictorum, nollet occidere, populis clamantibus vario tormentorũ genere caſtigauit. Nouiſsimè verò in craticula ſuperpoſitos ardere præcepit. Cúmque cremarentur, Si aſsis, inquiũt, carnibus ô Amati delectaris (ſic enim vocabatur Iudex) altera latera ignibus obiice, ne cùm comedere cœperis, carnes ſemicrudas inuenias. Et iſti ergo fortiſſimo certamine deuicerunt. Aiunt autẽ Buſyrim in Ancyra Galatiæ, clariſsimam fortiſsimámq; habuiſſe cõfeſſionem, cum fuiſſet in hæreſi quæ vocatur τῶν ἐγκρατιτῶν, id eſt, abſtinentium. Hũc enim cùm Iudex cõprehendiſſet quaſi paganis inſultãtem, torquere volebat in publico, iuſsítq; vt appẽderetur in ligno. Tunc Buſyris extenſis citò manibus ſupra caput, nudauit latera, dicens non opus eſſe vt miniſtri appendendo ſe deponendóque laborarent, quum eſſet ipſe paratus ad pœnam quam vellent exercere, & latera ſua tortoribus præpararet. Miratúſque eius promiſsionem Iudex, rei experimento magis obſtupuit. Nam cùm vngulæ ferreæ vehementius latera eius exararẽt: quandiu iudici placuiſſet, ſuſtinuit manus extenſas, & plagas cum alacritate ſuſcepit. Poſt hæc autem reductus in vincula quieſcebat. Porrò paulò poſt morte nuntiata Iuliani vſque ad Theodoſij principatum vixit, & in Eccleſia Catholica acta pœnitentia prioris hæreſeos, conuerſatus eſt.

Amati', Iudex, Buſyris martyr. Encratitæ.

De Baſilio martyre, & Eupſychio.

CAPVT XIIII.

IN illo porrò tempore ferunt vitam finiſſe martyrio Baſilium eccleſiæ Ancyranæ preſbyterum, & Eupſychium Cæſarienſem Cappadociæ ducta nuper vxore, cùm adhuc ſpõſus eſſe videretur. Eupſychius enim peremptus eſt propter Fortunæ templum, quod (ſicuti iam diximus) dirutũ fuerat, & in cõmuni Cæſarienſis iram principis ſunt experti, & alij quidẽ morte, alij fuga multati ſunt. Baſilius autẽ ſtudioſus vir, circa dogma probatus, dum vixit Cõſtantius, reſtitit Arianis. Et propterea Eudoxij decreto ab ordine eſt remotus eccleſiaſtico. Cùm verò Iulianus tenuiſſet Imperiũ, Chriſtianos publicè commonebat, vt propriũ dogma ſeruarẽt, nec paganorum ſuperſtitione macularentur, honoréſque collatos à Principe pro nihilo iudicarent, temporales vtiq; & perpetuæ damnationis authores. Propterea ergo in ſuſpitionem & odium veniẽs paganorum, quoniam publicè ſacrificantes inſpiciens ſtabat, & ingemiſcens orabat atque clamabat, ne vllus Chriſtianorum huiuſmodi errore teneretur obnoxius, cõprehenſus & traditus prouinciæ Iudici, multáq; torméta fortiter ſuſtinens, martyrio coronatus eſt. Hæc colligens in vnum retuli, licet diuerſi anni vel dies eorum videantur eſſe martyrij.

Baſilius Ancyranꝰ. Eupſychius Cæſariẽſis.

Baſilius occiditur.

THEODORITVS.

Quæ in Gaza contra Chriſtianos crudeliter ſint commiſſa, atque Sebaſtia, necnon & in Phœnice.

CAPVT XV.

QVæ enim idolorũ ſeductionibus ſubditi tempore illo cõmiſerint, multa quidẽ ſunt & propriis libris egentia: ſed ego ex multis pauca narrabo. In Aſcalone ſiquidẽ & Gaza, virorũ ſacerdotio dignorũ, & mulierũ virginitatis conuerſatione pollentiũ, diuidẽtes vteros & hordeo cumulãtes expoſuerunt deuorationi porcorũ. In Sebaſtia verò quæ eſt eiuſdẽ prouinciæ ciuitas, Ioannis Baptiſtæ loculũ aperuerunt, igníq; tradiderunt oſſa, ac puluerem diſperſerũt. Porrò ſcelus quod in Phœnice cõmiſerunt, quis poterit vel dicere ſine lachrymis, vel audire? In Heliopoli enim quæ eſt circa Libanũ, erat quidã diacon⁹ nomine Cyrillus. Is imperãte Conſtantio, ſuccenſus zelo diuino, multa idola quæ ibi

Cyrillus diaconus Hieroſolymitanus martyr.

adorabantur cõtriuit,& igni cremauit. Cuius facti memores viri nephandi, non ſolùm peremerunt eum, ſed etiam ſecantes ventrem,ex eius iecore comederũt. Qui tamen omnium inſpectorem oculum non potuerũt effugere, ſed dignas dederũt ſua temeritate pœnas. Quicunque enim illo ſcelere participati ſunt,dentibus omnib⁹ priuati ſunt. Sed & ipſæ linguæ pariter defluxerũt, cõſumptæ putredine. Perdiderũt etiã viſum,& affectionibus ſuis virtutem prædicauerunt omnibus pietatis.

De ſimulachro ἀνδρογύνῳ *à paganis in eccleſiis conſtituto.*

CAPVT XVI.

IN Emeſa verò, quæ eſt in eius cõfinio ciuitatis Dionyſio γυνίδι, id eſt, Baccho muliebri, eccleſiã quæ Deo nuper fuerat ædificata,dedicauerunt,ad deriſionẽ ſimulachrum iſtud ſtatuentes ἀνδρόγυνον, id eſt, quod virum mõſtraret ac fœminã. In Doroſtolo verò inſigni Thraciæ ciuitate,Æmilianus inuictiſsimus decertator, à Capitolino vniuerſæ Thraciæ iudice igni traditus eſt. Porrò Marci Arethuſij epiſcopi geſta vel paſſio, Æſchili & Sophoclis magniloquentia noſcitur indigere, vt dignè actus illius Tragœdiæ ordine recitentur.

ἀνδρόγυνον ἄγαλμα.

Æmilian⁹ martyr.

De legibus,quas Iulianus contra Chriſtianos poſuit.

CAPVT XVII.

INnumera quoque alia in omni terra & mari ab impiis contra pios illo tempore ſunt cõmiſſa. Tunc igitur apertè Deo exoſus Imperator,cõtra pietatem ponebat leges: & primũ quidem interdixit Galilæorum filiis (ſic enim Saluatoris noſtri cultores nominabat) Poëtarum & Rhetorum atque philoſophorũ legere diſciplinas. Propriis,inquit, pennis,ſecũdum prouerbium, vulneramur. Ex noſtris enim armati cõſcriptionibus contra nos bella ſuſcipiunt: τοῖς οἰκείοις γὰρ φησὶ πτεροῖς, κατὰ τὴν παροιμίαν, βαλλόμεθα ἐκ γὰρ τῶν ἡμετέρων συγγραμμάτων καθοπλιζόμενοι τὸν καθ' ἡμῶν ἀναδέχονται πόλεμον. Poſt hanc aliam poſuit legem,præcipiens Galilæos expelli militiis.

Prouerbiũ, Noſtris ipſorum pẽnis impetimur.

SOCRATES.

De reditu Athanaſij ad Alexandriam.

CAPVT XVIII.

IGitur Athanaſium de fuga remeantem, Alexãdrinorum populus libenter excepit. Expulerúntque eccleſiis Arianos, & Athanaſio ſceptra venerabilia tradiderunt. Verùm Ariani in domibus ignobilibus ſe colligentes, loco Georgij Lucium habuerunt.

De Lucifero & Euſebio. CAP. XIX.

EA ſiquidem tempeſtate Lucifer Calarenſis, & Euſebius Vercellenſis epiſcopi, Imperatoris iuſsione ab exilio reuocantur. Vtrique enim vltra Thebaidos terminos ab exilio remeantes, tractabãt, quemadmodũ corruptam eccleſiæ regulam repararent: Placuit igitur vt Lucifer quidem ad Antiochiam Syrię peruenirет, Euſebius Alexandriam, vt vnà cum Athanaſio facto cõcilio eccleſiæ dogmata roborarent. Lucifer tamen miſit in locum ſuũ diaconum, per quem profeſſus eſt ratum ſe habiturum, quod eſſet cõcilio ordinante conſtitutũ. Ipſe autem veniens Antiochiam, fluctuantem inuenit eccleſiam: erat enim inter ſe turba diuiſa, & non tantũ hæreſis Ariana, quæ erat ſub Euzoio, diuidebat eccleſiã: ſed etiam Melitij ſequaces, ſtudium habentes circa ſuũ præſulem, à ſuis conſortibus receſſerunt. Tũc ergo Lucifer ordinans ei Paulinũ epiſcopum, rurſum abſceſſit. Euſebius autem veniens Alexandriam cum Athanaſio concilium celebrauit.

Ann. do. 360. Athanaſius redit Alexandriam. Lucifer. Euſebius.

Melitiani.

De Concilio apud Alexandriam cum Athanaſio celebrato. CAP. XX.

COnuenerúntque ex diuerſis ciuitatibus epiſcopi, & de maximis neceſſariiſque rebus habuere tractatũ. Vbi etiam de ſancti ſpiritus diuinitate tractantes, eum in conſubſtantiali trinitate comprehenderũt. Et verbũ humanatũ non ſolùm carne, ſed etiam anima declararunt: ſicut olim viris eccleſiaſticis complacuerat. Non enim nouam religionem in eccleſiã introduxerunt, ſed quã ab initio eccleſiaſtica traditio docuit Chriſtianos. Sic enim omnes antiqui ex hoc habita huiꝰ diſputatione ſermonis, ſcripturam nobis probatiſsimam reliquerunt. Nam Irenæus, & Clemens, & Apollinarius Hierapolites, & Serapio Antiochenę præſul eccleſiæ, animatũ eũ qui humanatus eſt, in ſuis ſermonibus ſunt profeſsi.

Beryllus. Synodus Philadelphina.

Necnon per Beryllum episcopum Philadelphiæ in Arabia cõstitutę facta synodus, scribens ad eundem Beryllũ hæc ipsa cõtradidit. Sed etiam Origenes vbique in suis libris animatũ nouit eum, qui est humanatus: propriè tamen nonus Tomus eius in Genesim hoc sacramẽtum congruenter exponit, vbi Adam quidẽ Christum, Euam verò ecclesiam latius explanauit. Horum itaque dictorum digni sunt testes sanctus Pãphilus, & qui ex eo habebat cognomen, Eusebius. Ambo nãque & cõmuniter Origenis vitam commendantes, & eius aduersariis resistentes, insignibúsque libris satisfactionem pro eo cõponentes: nõ primũ Origenem ad hanc disputationem venisse dicunt, sed mysticam ecclesiæ interpretatũ fuisse traditionem. At illi qui Alexandriæ conuenerunt, non sine subtili inuestigatione quæstionem de οὐσίᾳ, id est, substantia, & ὑποστάσει, id est, subsistentia reliquerunt.

Apologia pro Origene.

Osius Cordubensis.

Osius namque Cordubæ Hispaniæ præsul (de quo iam sermo prælatus est) præmissus ab Imperatore Constantino, vt flammam tunc ab Ario excitatam extingueret, etiam Sabellij Libyensis dogma destruxit, de substantia ac subsistentia habuit quæstionem.

Sabellius Libycus.

Sozomenus.

Interea plurimi episcopi in Alexandria congregati cum Athanasio & Eusebio Nicæni concilij decreta roborauerunt: & consubstantialem patri ac filio spiritum sanctum sunt professi, Trinitatémque nominauerunt. Et quoniam de substãtia & subsistentia quæstio turbabat ecclesias, sapienter decretum est, vt his nominibus contra Sabellianos solos vtamur, ne vocabulorum inopia idem putetur esse substantia quod subsistentia.

Trinitas.

Sabelliani.

SOCRATES.

De differentia substantiæ & subsistentiæ.

CAPVT XXI.

HÆc quidem nunc synodus. Nos autem de οὐσίᾳ, id est, substantia: & ὑποστάσει, id est, subsistentia, si quid nouimus, absurdũ non est breuiter indicare. Igitur qui Græcanicã explanauere prudẽtiam, οὐσίαν, id est, substãtiam quidem diuerso modo definierunt, ὑποστάσεως, id est, substantiæ verò ne sermonem quidem fecerunt vllum.

Irenæus autem Grãmaticus in libro, vbi verba ſecũdum ordinem elementorum colligit: etiam Barbarum vocat hoc verbũ, neque apud aliquos antiquorum vſurpatum: quod etiãſi alicubi ſit inuentũ, non tamen hoc indicare quod nũc intelligitur. Nã apud Sophoclẽ in Phœnicia locum inſidiarum, ſignificare ὑποστάσιν, id eſt ſubſiſtentiam meminit. Apud Menandrum veluti feces quæ ex vino colliguntur in dolio ὑποστάσιν, id eſt, ſubſiſtentiam deſignare dicit. Sciendũ tamen, quòd licet antiqui philoſophi hoc modo loquuti nõ fuerint: tamen iuniores philoſophi pro οὐσία, id eſt, ſubſtantia, ὑποστάσεως, id eſt, ſubſiſtẽtiæ vocabulo ſunt vſi. Subſiſtentiæ verò definitionem diuerſis modis explanauerũt. Si ergo definitione ſubſtantia circũſcribitur, quomodo in Deo qui non poteſt cõprehendi propriè hoc vti ſermone poterimus? Verũ Euagrius in monachico libro temerè quidẽ & inconſideratè de Deo diſputandũ eſſe prohibuit. Definire verò diuinitatem modis omnib. interdicit. Ait enim rerum compoſitarũ eſſe definitiones. Is itaq; ſic ait: Omnis, inquit, propoſitio aut gen⁹ habet quod prædicatur, aut ſpeciem, aut differẽtiam, aut proprium, aut accidẽs, aut ex his compoſitam orationem. Sed nihil in ſancta Trinitate horum quæ dicta ſunt, poterit comprehendi: igitur quod ineffabile eſt, ratione ſilentij adoretur. Hęc quidem Euagrius. Nos autem licet facta digreſſione hæc dixiſſe videamur, tamen tanquam vtilem hiſtoriæ cauſſam nos retuliſſe non pœnitet.

Pars libri Athanaſij de ſatisfactione fugæ.

CAPVT XXII.

VErùm Athanaſius librũ de ſatisfactione fugæ olim à ſe conſcriptum tunc eis præſentibus legit: cuius partes vtiles, & quæ proſint hic intexens, totum librum multorũ verſuũ quærere & legere ſtudioſos admoneo. Ait enim: Ecce huiuſmodi ſunt præſumptiones impiorũ hæc agentes, nec erubeſcentes. In quibus primùm contra nos mala ſunt machinati, hactenus accuſant quòd manus eorum paratas ad necem declinare potuerimus, & amariſsimè potius ingemiſcũt, quòd nos penitus extinguere nequiuerunt: & improperant timoris cauſſam, ignorãtes quòd dum hoc ſubmurmurant, in ſemetipſos

Excusat fugã suam Athanasi.

magis retorquent culpam. Nam si fugere malũ est, persequi multò deterius. Hic quidem ne moriatur, absconditur: hic autem persequitur, vt occidat. Et vt fugiatur quidem, scriptum est: qui autem quærit occidere, præuaricatur legem, & magis ipse fugiendi præbet occasionẽ. Si ergo fugam improperant persequẽtes, pudeat eos potius sui ipsorum. Quiescant insidiari, & quiescant continuò fugientes. Sed à malitia non desinũt sua & comprehendere omni virtute festinant, scientes quia fuga persequutionem patientiũ, indicium est maximum persequentium. Nullus enim mittem atque clementem fugit aliquando, sed magis ferocem simul & callidũ. Omnis enim qui gemebat & vexabatur à Saül, fugiebat & veniebat ad Dauid. Sed isti propterea eos qui absconsi sunt, interimere studeant, ne ipsorum malitiam videãtur arguere. Qui etiam in hac parte cæcantur. Nã quantò fuga manifestior est, tantò amplius eorũ insidiis, neces, exiliáque cõmissa omnibus sunt aperta. Nam siue perimant, mors cõtra eos semper exclamat: siue rursus exilia minentur, vndiquaq; ipsi contra se mali memoriam destinare noscuntur. Et si quidem sanam haberẽt mentem, viderent, semetipsos in his esse constrictos, séq; in consiliis suis offendere. Sed quoniam mẽtem amiserũt, propterea persequutione decipiuntur: & quærentes occidere, suam non cõtemplantur impietatem. Nã si derogant eis qui fugiunt quærentes occidere, quid faciãt cùm vident Iacob fugientem Esau fratrem suũ, & Mosen in Madian descendisse propter Pharaonis timorem? Quomodo satisfacient fugienti Dauid Saül, qui in domum misit, vt interimeret eum, dũ absconsus esset in spelunca, & mutasset vultum suũ donec declinaret ab Abimelech? ob quam caussam inimicorum euasit insidias. Quid dicant isti, qui omnia proferunt temerè, videntes maximũ Heliam in oratione quidem mortuũ suscitasse, tamen absconsum propter Achab, & fugisse propter insidias Hiezabel? Tunc etiam quæsiti filij prophetarum celati sunt latentes in spelũcis apud Abdiam. Sed si hęc tãquam vetera non legerũt, saltem memoriam habeant euãgeliorum. Nam & discipuli propter metum Iudæorum recesserunt, celantes semetipsos: & Paulus in Damasco à

Helias. Acab. Hiezabel. Abdias.

2. Cor. 11. g Act. 9. c.

maſco à principe gentis quæſitus, de muro in ſporta demiſſus eſt, & manus quærentis effugit. Hæc igitur de ſanctis viris ſcriptura dicēte, quā putas excuſationem ſuæ petulātiæ poterūt inuenire? Siue ergo timorem improperent, contra ſemetipſos tanquam væſani loquūtur: ſiue contra voluntatē Dei hoc dicant fieri, ſcripturarum diuinarum videntur penitus expertes. Nam in lege præceptum fuit, vt deputarentur etiam ciuitates ad fugam, vt hi qui quærebantur ad mortem, quoquo modo liberari poſſent. In nouiſsimo verò tempore ſeculorum veniēs ipſum, quod Moſi loquutū eſt, patris verbū, rurſus hoc dedit mandatū, dicens: Cùm perſecuti vos fuerint in hac ciuitate, fugite in aliam. Et poſt pauca dicit: Cùm ergo videritis abominationem deſolationis, quæ dicta eſt per Danielem prophetam, ſtantem in loco ſancto, qui legit, intelligat: tunc qui in Iudæa ſunt, fugiant in montana: qui in tecto eſt, non deſcendat tollere aliquid de domo ſua: qui in agro, non reuertatur tollere veſtes ſuas. Hęc enim ſciētes ſancti, huiuſmodi habuerūt conuerſationis modum. Quæ enim tūc præcepit dominus, hæc etiam ante incarnatā ſui præſentiam in ſanctis loquutus eſt. Et hic eſt hominum terminus ad perfectionem ducens, vt quod Deus iubet, hoc faciāt. Propterea & ipſum Verbum propter nos humanatū, cùm quęreretur (ſicut nos ipſi) abſcōdi dignatum eſt: & iterum cùm perſequutionem pateretur, fugit & inſidias declinauit. Decebat enim eū ſicuti famem & ſitim, ita etiā hoc pati, & hoc modo oſtendere ſeipſum humanatū. Ab initio ſiquidem mox vt homo factus eſt, cùm eſſet paruulus ipſe per angelum mandauit Ioſeph: Surgens ſume puerū & matrem eius, & fuge in Ægyptum. Futurū eſt enim, vt Herodes quærat animam pueri. Mortuo quoq; Herode videtur propter Archelaum filiū eius in Nazareth fugiſſe: & quando iam etiam Deum ſeipſum oſtendebat, & manū aridam reſtituerat ſanam, Phariſæi quidem egredientes concilium fecerunt aduerſus eum vt eum occiderent: Ieſus autem ſciens diſceſsit inde. Nam & quādo Lazarum ſuſcitauit à mortuis: Ab illo, inquit, die cogitauerunt vt occiderēt eum. Ieſus ergo iam non palam ambulabat inter Iudæos, ſed abiit inde in regio-

Matt. 10. Chriſtus in Euangelio.

Chriſtus. Ioan. 8.g. Ioan. 12.f.

Matt. 2.c. Mat. 2.a.

Mat. 12.a Marc. 3.a. Luc. 6.b. Mat. 26.a Ioan. 11.g.

nem iuxta deſertum. Deinde Saluatore dicente: Ante-
Ioan.8.g. quam Abraham fieret, ego ſum, Iudæi quidem tulerunt
Luc. 4.c. lapides, vt mitterent ſuper eum. Ieſus autem abſconſus eſt, & exiit de templo. Et tranſiens per medium eorum ibat, & ita diſceſſit. Putas hæc videntes, magis autem audientes, cùm non videant, quomodo ſecũdum quod
Ioãnes Baptiſta. ſcriptum eſt, non debeant igne comburi: quoniam contraria his quæ Dominus facit & docet, cogitant & loquuntur? Nam quando Ioannes martyrium ſuſtinuit,
Mat.14.b eiúſque corpus ſepelière diſcipuli, audiens IESVS diſceſsit inde in nauem ad deſerti locum ſeorſum. Dominus itaque hæc faciens, ita docebat. Sed vtinam iſti vel ſic erubeſcerent, & vſque ad homines ſuam petulãtiam declararent, & non magis ac magis inſanientes viderentur etiam ipſum arguere Saluatorem, cõtra eum vtique blaſphemias meditantes. Sed neque væſanorũ quiſquam eos poterit ſuſtinere, cùm arguantur ne Euangelia quidem ipſa noſſe. Eſt enim occaſio noſtræ diſceſſionis & fugæ rationabilis atque vera, quam in Saluatore quidem Euangeliſtæ poſitam memorarunt. Nos autem etiam in ſanctis viris oportet talia cogitare. Nã ea quę de Saluatore humano modo conſcripta ſunt, ea-
Ioan.7.d. dem communiter humano generi deputantur. Quæ noſtra ſunt, ille ſuſcepit, & paſsiones noſtræ infirmitatis oſtendit. Quod Ioannes ita conſcripſit: Quærebant
Ioan.2.a. ergo eum tenere, & nullus miſit in eũ manus, quia nondum venerat hora eius. Nam antequam hæc veniret, dicebat ipſe Marię: Nondum venit hora mea. Et eis qui fratres eius appellabantur ait: Meum tempus nondum
Ioan. 7.a. venit. Rurſus autem tempore paſsionis diſcipulis dicebat: Dormite iam & requieſcite: Ecce enim appropin-
Mat.27.c quabit hora, & filius hominis tradetur in manus peccatorum. Sed neque antequam veniret tempus, teneri ſe paſſus eſt: neque cùm veniſſet tempus, abſconſus eſt, ſed etiam ſemetipſum tradidit aduerſariis. Sic & beati martyres in perſequutionibus temporalibus cuſtodiebant ſemetipſos, & dum quęrerentur per latibula fugiebant: cum verò inuenirentur, martyrio ſe ſubdebant. Hęc de Athanaſio retuliſſe ſufficiat.

Quòd Euſebius veniens Antiochiam propter Paulinum & diuiſum videns populum, fugerit indignatus.

CAPVT XXIII.

EVſebius interea Vercellēſis epiſcopus repentè poſtmodum ab Alexādria venit Antiochiam,& inueniēs Paulinū à Lucifero cōſecratum, plebémq; diuiſam,Melitiúque ſequaces miſſas faciētes ſeorſum, valde cōmotus eſt,q; factæ ordinationi non vniuerſi conſenſiſſent: reprehenditq; apud ſemetipſum quod actū erat, & pro reuerentia Luciferi, habito ſilentio diſceſsit, promittēs in cōuentu epiſcoporū, quæ geſta fuerant emendanda: habens tamen curam maximam, eos vnire non potuit. Inter hæc etiā Melitius ab exilio rediit,inueniēnſq; ſeorſum celebrare collectas ſocios ſuos præſidebat eis, ſed eccleſias quidē obtinebat Euzoius Ariani dogmati præſul. Porrò Paulinus vnā tantūmodo paruam intra ciuitatem tenebat eccleſiam, ex qua eū Euzoius pro ſui reuerentia nō eiecit. Melitius autem extra ciuitatis portas ſolēnia celebrabat. Tūc igitur hoc modo de Antiochia diſceſsit Euſebius. Verūm Lucifer ſentiens nō ſuſcipere Euſebium ipſius ordinationem, hoc putauit iniurioſum,ac vehemēter iraſcebatur, & cōmunicare declinabat Euſebio. Sed etiam quæ ſynodo placuerāt, per contētionem reprobare nitebatur. Hęc cū inter eos triſtitiæ tēpore gererentur,multos ab eccleſia remouerūt, & denuò altera Luciferianorum hæreſis eſt exorta. Sed Lucifer iram ſuam nequaquam cōplere præualuit. Erat enim cōfeſsionibus ſuis obſtrictus, dum per ſuū diaconum promiſiſſet ratum ſe habiturū, quod fuiſſet à concilio definitum. Quapropter ipſe quidē eccleſiæ tenens fidem, in Sardiniam ad proprium remeauit thronum. Hi verò qui prius cum eo contriſtati fuerant, hactenus ab eccleſia ſegregantur. Verùm Euſebius inſtar optimi medici iter faciens per Orientem, infirmos fide recreabat, imbuens atq; docens prædicationibus eccleſiaſticis vniuerſos. Hinc tranſiens venit in Illyricū,& inde rurſus Italiam peragrans,hæc ipſa pronunciabat.

Ann. do. 364.

Euſeb. Vercellenſis.

Melitius de exilio reuertitur.

Luciferiani.

De Hilario Pictauienſi. CAP. XXIIII.

An.d.364.

VErūm Hilarius Pictauienſis ſecūdæ Aquitaniæ pōtifex, rectè fidei dogmata ptidē præſeminauerat tā

Hilarius Pictauorū antiſtes.

Italis quàm Gallicanis episcopis, quippe cùm primus ab exilio remeasset. Vtriq; ergo fortiter in fide laborauerunt. Sed Hilarius tanquam disertus, suis libris satisfactionem de Trinitatis consubstantialitate conscripsit. Quibus hoc sufficienter exposuit, & vehementer Arianorum dogma destruxit. Hæc itaque post breue eorum exilij tempus celebrata noscuntur.

De Macedonianis. CAP. XXV.

Ann. do. 366. Macedoniani.

EA porrò tempestate Macedonij sectatores, & Eleusij, Eustathij, atque Sophronij, omnes ab vno Macedonio nuncupati sunt, conciliáque frequentia faciebant. Et conuocantes eos qui in Seleucia ipsos sequuti fuerant, anathematizauerũt alterius partis episcopos, id est, consentientes Acacio, fidémque Ariminensis cõcilij respuentes, ea magis quæ fuerant recitata Seleuciæ & Antiochiæ exposita, firmauerunt. Qui dũ requisiti fuissent à quibusdam dicẽtibus: Vos qui nunc Macedoniani vocamini, si aliud sapitis quàm sectatores Acacij, cur eorum hactenus tanquam eadem sapientium estis communione participati? Ita venenosè respondẽrũt per Sophronium Pompeiopoleos Paphlagonensem episcopũ. Occidentales, inquit, in consubstantialitate languebãt. Aëtius autem per Orientem secũdum subsstantiam dissimilitudinem prædicabat: & erant vtraque praua, cùm hi quidem inordinatè diuisas subsstantias patris & filij consubstantialitatis nomine copularent: ille verò à natura patris naturam filij apertè diuideret, credẽs semetipsum piè prędicare dissimilem esse patri filium per subsstantiam. His ergo ita censentibus, media via nobis veritatem pietatis habere complacuit. Hoc itaque modo quærentibus satisfacere nitebantur.

Macedoniam hæretici.

SOZOMENVS.

Quod Iulianus quoque persequutus sit Athanasium. CAPVT XXVI.

Athanasius in exilium. Anno do. 365.

IGitur Imperator audiens Athanasium in Alexandrinorum ecclesia cõstitutum, licitè populo prædicare, multósq; paganorum ad Christianismum fuisse cõuersos, eũ iussit exire de ciuitate. Quòd si maneret, damna maxima eum sustinere prȩcepit, occasionem criminis in

eum inueniens, quòd dum prioris principis tẽpore fuisset fuga mulctatus, non eius iussione Episcopalem recepisset sedem. Quamobrem secundum Imperatoris præcepta cùm se pararet ad fugam, videns circa se Christianorum populum lachrymantem: Habetote, inquit, filioli fiduciam: nubes est, & citò pertranſiet. Hoc dicto valefecit: & degentibus illic amicis cõmendauit ecclesiam, atque ab Alexandrina ciuitate discessit.

Quomodo Iulianus fouerit Cyzicum, propter paganismi cultum. CAP. XXVII.

INterea Cyzicenis legatione fungẽtibus apud principem Iulianum de propriis rebus, & paganorum restitutione templorum, laudans eos propter sacrorum curam, quæ postulauerant, vniuersa concessit. Eleusium autem eius ciuitatis remouit episcopum, veluti vastatorem templorum: & quia viduarum pabula, sacrarúmque virginũ monasteria constituerat, Paganisq; suaserat vt paternam religionem reliquentes, ad Christiana dogmata se conferrent. Interdixit etiam Christianis peregrinis, ne venirent Cyzicum, credens quòd religionis causſa excitarent seditiones, eósque alij eius ciuitatis Christiani fouerent. Et publici simul opifices artificésq; monetæ, qui in duas erant diuisi partes principum præcepto priorum, cũ vxoribus atque liberis Cyzicum habitare sunt iussi. Hi enim singulis annis certam oblationem publico conferebãt: alij quidem militum chlamydes, alij verò pecunias nouas. Cùm igitur modis omnibus placuisset Iuliano ritum constituere Paganorum, vim quidem inferre, atque tormenta populis sacrificare nolentibus fatuum iudicauit. Sed hoc tantummodo præcepit, vt per singulas ciuitates numerus eorum conscriberetur: quos tamen nequaquam aut adorare prohibuit. † Sciebat enim, quia non posset vlla necessitas suspendere quod voluntas spontanea suggessisset. Portò clericos & ecclesiarum præsules, à ciuitatibus submouere festinabat: studens vt eorum absentia paulatim solueretur ecclesia, neque sacrorum ministri, nec qui docerent, vel qui ministeriis participarentur, existerent: & per hoc longo tempore paterentur, propriæ religionis obliuionem.

An. d. 365. Cyziceni à Iuliano quod petũt impetrant. Eleusi⁹ relegatus.

Monetarij Cyzicum translati à Iuliano.

† *Græcus codex ita legit: Sciebat enim & necessitatẽ & coactionẽ aliquãdo adimplere ea quæ ad cõuentũ faciendum animũ spõtaneum requirunt.*

De Tito Boſtrenſi epiſcopo. CAP. XXVIII.

Ann. do. 365.

Iulianus Titum Boſtrenſem epiſcopum eiicit.

BOſtrenſibus itaque publica voce præcepit, vt Titum ſuæ tunc ciuitatis epiſcopum procul expellerent. Cumque iuſſiſſet hoc, clericíſque minaretur quaſi ipſi facerent turbas in populo, tunc Titus libellũ deſtinauit imperatori, cõteſtans eum ac dicẽs, quod inimica inter ſe eſſet turba Paganorum atq; Chriſtianorũ: & ſua ſuaſione Chriſtiani magis à ſeditione quieſcerẽt. Quo facto niſus eſt Imperator ex huiuſmodi verbis Tito inimicitias populi cõcitare, ſcribens Boſtrenſibus, Titum eorum accuſatorem fuiſſe, dicendo ipſius monitis, non ſua voluntate populum à ſeditione ceſſaſſe: eúmq; velut hoſtem, populo ſuadebat expellere. Non enim quod iuſtum erat, aut legitimum iubebat agi, ſed odio religionis, verbis quidem culpare, operibus autem mala perficere contendebat. Quapropter per ciuitates & prouincias Chriſtiani diffugiebant. Huius participes plurimi meorum fuere progenitorum. Simul & auus, qui de patre Pagano natus, ipſe cum tota domo, & qui erant ex genere Alaphionis, Chriſtiani primo ſunt facti in Bethelea vico Gazẽſium valde populoſo, habentíq; tẽpla antiqua: ædificiáq; pulcherrima, & maximè Pãtheon in ciuitatis arce locatum, eminens ſuper omnem vicum. Quem locum arbitror ex voce Syra & Greca, deorũ habitaculũ nominatum. Fertur autem his omnibus fuiſſe Chriſtianiſmi autorem Hilarionem monachum. Cùm enim dæmonio vexaretur Alaphion, diu Pagani atque Iudæi incantationibus & luſtrationibus apud eum vſi, nihil illi prodeſſe potuerunt. Verum Hilarion ſolũmodo Chriſti nomen inuocãs, dęmonium effugauit, eúmq; in religionem Chriſtianã repentè trãſportauit. Floruit itaque meus auus in expoſitionibus & interpretationibus ſcripturarum noſtrarum: quoniam erat ingenioſus, ſcientiáque fultus, ita vt nec Arithmeticæ artis eſſet expers, ac propterea Aſcalonitis & Gazẽſibus, & in circuitu Chriſtianis valde gratus, tanquam religioni neceſſarius, & ad ſoluendas dubitationes ſcripturæ diuinæ vtilis. Primi ſiquidem iſti in eo loco eccleſias & monaſteria cõſtruxerunt, eáſq; honeſtate atq; hoſpitalitate peregrinorum & indigentium pariter ornauerunt. Ex quo

Sozomeni progenitores.

Pantheon.

Hilarion monachus.

genere vſque ad noſtram ætatem fuerunt viri optimi, quos grandæuos iuuenis ipſe perſpexi.

Quod Iulianus præceperit, vt ſecundum Chriſtianorum ritum, etiam Pagani orationes & eleemoſynas facerent, & decimas templis offerrent, & cætera quæ Chriſtianis facere moris eſt, adimplerent.

CAPVT XXIX.

IGitur Imperator iam pridem dans operam, vt Paganiſmum in omni ſua ditione dilataret, grauiter ferebat, videns Chriſtianos magis approbari. Et templa quidem erant aperta, ſacrificiáque Paganorum per ciuitates ſecũdum volũtatem illius procedebãt. Ipſe autẽ ſollicitus erat, ne feruor ipſius ob Chriſtianorũ multitudinẽ fruſtraretur. Et maximè angebatur quod multorũ ſacerdotum ſuorũ Chriſtianas audiret eſſe vxores, & filios, atque ſeruos. Conſyderans autem Chriſtianiſmum ex vita bona & conuerſatione conſiſtere, ſtuduit vbique tẽpla Paganorum cõſtructione & ordine Chriſtianæ religionis ornare, ſedib. atq; proceſsionibus, Paganorúmq; dogmatibus atque monitionibus. Lectores ſuæ ſuperſtitionis inſtituit inſtar clericorũ, vt & horas certas, & dies orationum ſolenniter obſeruarent, præcipiens pariter habere curam virorum, atq; mulieres philoſophari ſcientes, habitaculis peregrinorũ, & pauperũ, aliáque prouidentia circa egenos exhibita, Paganorum religionem cõponere, & pietatis habere nomen. Si quis autem ſponte vel inuitè peccaret, ſecundum traditionem Chriſtianorum inſtituit, vt poſt pœnitentiam, mediocrem ſuſtineret correctionem. Præcipuè verò imitatus dicitur notas literarum Epiſcopalium, quibus ſolent alter alteri ſcribentes commendare peregrinos, & quò proficiſcantur, & à quibus veniant, modis omnibus indicare: & ſolatia promereri, tanquã noti & amici ſint teſtimonio miſſi ſignaculi. Hæc cõſyderans dabat operam: vt Pagani Chriſtianorum aſſueſcerent officiis. Sed quoniam multis incredibile eſt eum ſtudia Chriſtianorum ſequi voluiſſe, non aliunde quàm ex ipſius Imperatoris ſermonibus eſt probandum. Huiuſmodi enim Arſacio pontifici Galatiæ ſcripta miſit. *An. d. 365.*

De huiuſmodi literis extat Canon Nicæni concilij, ipſi formatas vocant.

Iuliani Aug. epistola ad Arsacium pont.

Paganorum ritus nõdum agitur secundũ sententiam nostram, propter cultores eius in negligentia positos. Nam deorum claritas, magnitudo atq; sublimitas, omni oratione, omniq; spe maior est. Sed propitij sint nostris mẽtibus dij propter negligentiam quam habemus, cum illorum prouidẽtia in paruo tempore tanta mutatio facta sit, quantam ne petere quidem quisqam ausus fuisset. Cur ergo credimus hoc posse sufficere, neque respicimus quẽadmodum superstitionem Christianorum auxerit cura peregrinorũ, & circa sepulturas & mortuos multa officia, honestáq; conuersationis studia, nõ vera sed ficta? Quas res arbitror apud nos debere sub veritate geri. Nõ itaque satis est te talem esse, sed omnes absolutè circa Galatiã sacerdotes: quos aut deprecare, aut ratione flecte, aut certè festinãter à sacerdotali ministerio remoue, nisi diis cũ coniugibus & filiis atque seruis colla submiserint: non ferentes vlterius suos seruos aut filios, hoc facere cõtemnentes, aut Galileos impiè cõtra deos agentes, & impietatẽ pietati præponentes. Deinde cunctos admone, vt sacerdos neq; ad spectacula procedat, neq; in tabernis bibat, aut cuiquam arti, operibúsve turpibus aut pudẽdis præsit. Qui obediunt, honorẽtur: inobedientes expelle. Xenodochia constitue per singulas ciuitates, vt nostra peregrini clementia perfruãtur: non tantũ nostri, sed etiam extranei pecuniis indigẽtes. Et vt habeas vnde fiat, interim decreui singulis annis triginta millia modiorũ tritici per vniuersam dari Galatiam, & † sexaginta millia sextariorum vini. Horum quinta pars pauperibus templa obseruãtibus debet expendi, reliqua peregrinis egentibus distribui: Turpe namque est, vt Iudæos quidem non abiiciant, sed potius nutriant impij Galilæi & suos pariter, necnõ etiam nostros: nostri verò nostrorũ solatio deserantur. Quapropter doce etiam collationes facere Paganos ad talia ministeria, paganorúmq; vicos offerre diis primitias frugũ eósque huiusmodi benefactis institue, docens eos hoc opus olim fuisse nostrorum. Homerus enim hoc probat, introducẽs Eumæum talia facientem. Nos ergo ne bona quidem nostrorum imitamur, sed aliis permittimus negligẽtia non confusi, magis autem deorũ reue-

Christianorum hospitalitas et officia erga mortuos.

† *quadraginta. Hinc conijcere potes quã officiosi fuerint olim Christiani, non solum in suos sed etiam in gẽtiles & Iudæos.*

Eumæus Homericꝰ.

rentiam reſpuentes. Si igitur hæc te facientem ego cognouero, lætitia plenus ero. Præſides prouinciarum rarius in domum ſuſcipe: frequenter eis ſcripta trâſmitte. Ingredientibus eis ciuitatem ſacerdotum nullus occurrat: Cúmque ad templa venerint deorum, intra ianuas eos nemo præcedat militum forte aut præcedentium Officiorũ: ſed qui voluerit, ſubſequatur. Cum ad ipſum limen templi peruenerit, priuatus exiſtat. Tu enim, ſicuti noſti, intus es iudex. Hoc enim etiam ſacra ſanctio videtur exigere. Obediẽtes igitur pro veritate pij ſunt: reluctantes vanæ gloriæ cõprobantur. Quid enim patiatur, aut quod mereatur auxilium, qui matrem Deorum propitiam habere noluerit? Qui ergo eam neglexerint, non ſolùm ſine querela non erũt, ſed etiam noſtræ indignationis impetum ſuſtinebunt. Neque enim phas eſt vt illi pacatur, qui deos habuerit inimicos. Suade igitur eis, vt ſi mea volunt frui tuitione, omnes Matri deorum ſtudeant offerre culturam.

Præſides in templis tãquam priuati.

Quibus modis conatus ſit Paganiſmum extollere & milites ad cultum idolorum inclinare.

CAPVT XXX.

HÆc itaq; faciens Imperator ad abolitionem Chriſtianorum, perſuadere hoc ſubditis non potuit, & apertè vim inferre erubuit. Inter hæc vt ad Paganiſmũ milites inſueſcerent, ſtuduit ad priſcum ſchema reformare ſignum illud ſublimius Romanorum, quod Conſtantinus (ſicut prędictũ eſt) in crucis formam mutauerat. Verùm in publicis imaginibus depingebat Iouem, quaſi de cœlo illi coronam & purpuram deferentem: Mercurium & Martem in ſe reſpiciẽtes, velut pro teſtimonio ſapientis & fortis. Et hoc agebat imaginibus, vt ſub occaſione imperij latenter adorarentur Dij: & hoc modo ſubditi clanculum fallerẽtur. Arbitrabatur enim quod ſi hoc volentibus imponeret, poſtea quæ vellet impleret. Si verò reſpuentes agnoſceret, venia adempta torqueret, tãquam circa Romanorum ſolennia reluctãtes & in rempublicam atq; ipſum imperium delinquẽtes. Pauci verò etiam pœnis ſubditi cognouerunt dolum: quia ſicut moris erat, adorare noluerant. Turba

Iulianus abolet crucem in vexillo.

Iupiter Mercurius Mars.

verò (vt fieri ſolet) per ignorantiam ſimpliciter imagines adorabat. Quod tamẽ imperatori nil profuit. Cúmque multa excogitaret quibus Paganorum ritus extolleret, inuenit modum qui cõpluribus militib⁹ Chriſtianis claræ virtutis coronam dedit. Quum veniſſet enim tempus, quo imperialia milites ſolẽt dona accipere (hoc enim agitur plerũque die kalendarum Ianuariarum, & natali principum, & vrbiũ regiarum) exquiſiuit vt eos ſimpliciter & ex priſca conſuetudine fallere poſſet, iuſſitque vt vnuſquiſque ad manum imperatoris accedentium, admonitus ab officiis, primo incenſum offerret. Erat enim ante eum poſitum thus & ara, ſecũdum antiquam Romanorum ſolennitatem. Tunc quidem alij libere ſuam fortitudinem oſtẽderunt, & neque incẽſum offerre, neq; donum accipere ab Imperatore ſuſtinuerunt. Alij verò occaſione legis & antiquitatis, ne mẽte quidem perceperũt quod cõmiſere peccatum. Alij propter lucrum capti, aut timore turbati, ſeu iuſsione repentina concluſi, licet intellexerint, tamẽ Paganiſmum declinare nequiuerũt. Plurimi ſiquidem per ignorantiam decepti cum inter cibos, (vt fieri ſolet) & pocula inuocarent inter ſe Chriſtum, reſpondens quidã dixit: Quid patimini inuocantes Chriſtum, quem paulò ante denegaſtis, cùm donum ab Imperatore percipientes thus in ignem mitteretis? Cúmq; hoc milites audiſſent, & quod geſſerant agnouiſſent, ſtatim exilientes per publicum currebant, atque impetu facto proclamabant Deum ſuum, & cunctis hominibus teſtabantur ſe eſſe chriſtianos, & in eo nomine permanere, atq; per ignorantiam ſe feciſſe, & (ſi dici poſſet) ſolam manum Paganam eſſe: cõſcientia verò nihil ſimul egiſſe. Quúmque veniſſent ad principem, proiecerũt aurum quod acceperant, & forti voce poſcebãt, vt reciperet quod dediſſet, & illos occideret. Se enim pœnitentiam agere fatebantur, eo quòd improuide eorũ dextera peccaſſet: & ſtudere propter Chriſtum totum corpus pœnæ contradere.

Donatiua principum quando ſolita dari.

Milites chriſtiani reſtituunt donatiua ſua.

THEODORITVS.

Hæc igitur furorem mouerunt Imperatoris. Et primo quidem eorum capita iuſſit amputari. Quúmq; deducerentur ad mortem, ſequente populo mirantéque

virtutem eorum pro pietate ſuſceptam, venerũt ad locum vbi rei puniri ſolent. Tunc ſpiculatorem rogauit ſenior omnium, vt primo cuiuſdam caput nomine Romani adhuc adoleſcentis abſcinderet: ne dum alios reſpiceret, frangeretur. Quúmq; ille genua fixiſſet in terra, & gladiũ ſpiculator euaginaſſet, venit repente nuntius, clamore prohibens necem. Porrò iuuenis ille ait, morte fruſtratus: Non fuit Romanus dignus, vt Chriſti martyr appellaretur. Et licet ſanguinem ſceleratus Imperator fundi prohibuiſſet, ductus inuidia, non tamen eos in ciuitatibus habitare permiſit, ſed ad vltima Romanorum loca in exilium miſit.

Romanus miles.

Milites chriſtiani in exilium mittuntur.

Sozomenus.

Poſtea veeò præcepit, vt qui ſacrificare nollent, in palatium non intrarẽt, & neque collegio, neque foro eos, neque arbitrio, neque vlla dignitate, nec aliqua adminiſtratione participare iuſſit.

THEODORITVS.

De corpore martyris Babylæ, & de ſimulachro Apollinis, fulmine concremato.

CAPVT XXXI.

An. do. 365. Pythius Apollo incuſat Babylã adẽptæ virtutis fatidicæ.

CVm igitur Iulianus apud Pythium Daphneum peteret reſpõſa de Parthici belli victoria, & ille viciniam corporis Babylæ martyris accuſaret, iuſſit ei⁹ corpus auferri. Ob quam rem cùm Chriſtiani feſtiuitatem deducto corpore pſallentes agerent, & indignatione principis quidam Theodorus iuuenis multa paſsionum tormenta pertuliſſet, hoc quidem facto, fallax dæmon martyris gloriam auxit, ſuum verò mendacium clarius detexit. Fulmen nãque cœlitus miſſum, omne templum accendit, & ipſum Pythij Apollinis ſimulacrum redegit in puluerem. Erat enim ligneum, ſed foris deauratum. Quod noctu Præfectus Orientis tunc nomine Iulianus Iuliani θεῖος, id eſt, auunculus, cognoſcẽs, feſtinanter venit Daphnen, volens ſuccurrere Deo, qui ibi colebatur: vidénſq; eum redactũ in cinerem, νεωκέρως, id eſt, ædituos verberibus affligebat, credens hoc ab aliquo Chriſtiano fuiſſe cõmiſſum. Qui licet torquerentur, tamen mentiri noluerũt, clamantes incẽdium non ex infernis,

Iulianus, Iuliani Aug. auunculus.

ſed è ſupernis habuiſſe principium. Adhæc etiam ruſtici vicinorum venientes locorum, dixerunt ſe vidiſſe fulmen cœlitus fuiſſe delapſum.

De publicatione vaſorum eccleſiaſticorum, & quomodo Iulianus præfectus & Felix violantes eccleſiam diuinitus ſint puniti. CAPVT XXXII.

An. d. 365. Vaſa eccleſiarum cõfi ſcantur. Templum chriſtianorũ prophanatur. Iulianus Præfectus Orientis. Felix.

INterea iubẽtur vaſa eccleſiarum ſacra fiſci æratio deputari. Sublatiſq; ianuis eccleſiæ maioris, quam Conſtantinus ædificauerat, fit cunctis acceſſibile ſanctuarium. Ingrediente ſiquidem Iuliano Prẽfecto Orientis eccleſiam, Felix Præpoſitus regalium theſaurorum pariter introiuit, & ſimul Elpidius Comes rerum priuatarum. Aiunt enim & Felicem & Elpidium prius Chriſtianos, tunc à pietate receſsiſſe, impio Principi parere cupientes. Iulianus itaque Prẽfectus impudenter contra ſacrum altare minxit. Quem cum Euzoius prohibere tentaret, eum ille percuſsit in capite. Fertur autem dixiſſe, Chriſtianorum inuentiones cœleſtium cura non vacare. Porrò Felix videns vaſorum ornamenta, quæ Conſtantinus & Conſtantius frequenter obtulerãt: Ecce in quibus, inquit, vaſis Mariæ filio miniſtratur? Sed pro his impietatibus væſaníſque prẽſumptionibus non pòſt multum pœnas exacti ſunt. Nam repente Iulianus ſęuo morbo correptus viſceribus putrefactis interiit. Et excrementa nõ per meatus egeſtiuos emittebat, ſed ſceleſtum os, quod blaſphemiis miniſtrauerat, organum huius excretionis eſt factũ. Aiunt autem illius vxorem fide fuiſſe clariſſimam, eámque dixiſſe: Decet te marite laudare ſaluatorem Chriſtum: quoniam tibi per hanc correptionem magnitudinem propriæ virtutis oſtẽdit. Non enim agnoueras cõtra quem pugnare voluiſti, niſi conſueta lõganimitate hæc tibi flagella diuinitus intuliſſet. His ergo verbis & paſſionib⁹ imminentibus cauſſam languoris cognoſcens, rogabat Imperatorem, vt eccleſia quibus fuerat ablata, redderetur. Sed nec illum flexit, & ipſe terminum vitæ ſuſcepit. Porrò Felix & ipſe repẽte flagellum virtute diuina ſuſcipiẽs ſanguine

Ἐλπίδιος δὲ τῶν ἰδίων τῆς βασιλέως χρημάτων τὴν ἀγεμονίαν πιστευθείς. κόμιτα δὲ περιβάτων τὸν τοῦτον προσαγορεύειν ἐιώθασι ῥωμαῖοι.

Hæc verba Theodoriti idcirco appoſui vt intelligas quid ſit Comes rerum priuatarũ, & quid priuata, qua dictione etiam Græci vtuntur, vt Iulianus Aug. ad Ecebolum.

toto die ſimul & nocte ex ore fuſo, & vænis corpori[3] vndique vacuatis, omniq; virtute ſimul expenſa, & ipſe celeriter eſt extinctus, æternęq; morti contraditus.

Quomodo apud Antiochiam ſacerdotis filius ſit conuerſus.

CAPVT XXXIII.

κ᾽ τὰ κτήματα τα τοῖς ἁμαρτίροις προσιθῆναι πρεσβάτοις.

De chriſtianorum poſſeſſionibus loquens.

HIs ira geſtis, adoleſcens quidam, ſacerdotis filius, in Paganiſmo nutritus ea tempeſtate ad Chriſtianorum tranſlatus eſt chorum. Erat enim tunc quædam inſignis reuerętiæ mulier, & diaconiſſæ honore fulgebat. Hæc cum huius matre habuit amicitiam, quæ ſæpius cùm huius mater ad ipſam veniret, hũc infantem amplectebatur, & ad cultum Chriſtiani nominis inuitabat. Porrò matre defuncta veniebat adoleſcens ad eam, & doctrina cõſueta fruebatur. Cúmq; firmiſſime eius cõſilium percepiſſet, interrogauit Doctricem, quo poſſet argumento, & patris ſuperſtitionem declinare, & prędicationem veritatis adipiſci. Quæ dixit, vt patrem fugeret, & creatorem ſuum atq; illius potius ſequeretur, atque ad aliam iret vrbem, in qua latenter Imperatoris impij manus effugeret, ipſam ſe eius curam habere promittens. Ad quam adoleſcens: Reuertar, inquit, poſtea, & animam meam tibi contradam. Quum verò pauci tranſiſſent dies, Iulianus venit ad Daphnen, celebraturus publica ſacrificia: Cum quo etiam huius pater. Erat enim ſacerdos, & ſequi ſolitus Imperatorem. Cum quo erat & iſte puer, eiúſq; frater, habẽtes officium, vt cibos imperatori apponerent. Solebant enim ſeptem diebus in Daphne feſta celebrari. Primo ſiquidem die, quum ſtaret iſte ante Imperatoris accubitum, & epulas ſolenniter aſperſiſſet, repletus horrore, cum celeritate Antiochenam venit ad ciuitatem, ad illam mirandam mulierem. Quo facto ego, inquit, nequaquam tibi de promiſſione mentitus: tu verò vtriuſque ſaluti cõſulens, promiſſa cõple. At illa repente ſurgẽs ad Dei virum Melitium perduxit adoleſcentem: verùm ille in ſuperiori habitaculo interim eum habitare prȩcepit. Pater interea filium requirens, & Daphnen circuibat omnem: & ad vrbem veniens, plateas cunctas perambulabat, & vicos oculis vndiquaque currentibus, & eum inueſtigari

Filius ſacerdotis Ethnici, ad Chriſtum conuerſus.

An. do. 365.

Melitius.

deſiderantibus. Cúmque peruenisſet ad locum vbi habitaculum ſanctus Melitius habebat,ſuſpiciens,vidit illum de feneſtra proſpicientem. Et currens traxit ac depoſuit, atq; domum vſque perduxit. Primúmque eum multis flagellis afficiens:deinde calefaciens obolos,manibus ac pedibus & dorſo eius impoſuit. Poſt hæc vinctum in cubiculo clauſis ianuis dereliquit, & ita ptofectus eſt ad Daphnem. Hæc ego à viro iam ſene, quum narraret,audiui. Qui etiam hęc adiecit,quod ſpiritu diuino gratiáq; repletus, contriuerit omnia patris idola, & eorũ infirmitati cœperit irrogare blaſphemias. Quo facto mente percipiens quod egiſſet, formidauit præſentiam patris,rogauítq; dominũ Chriſtum, vt ipſi ferret auxilium, clauſtráque cõfringeret, & ianuas aperiret: Propter te,inquit,talia domine pertuli,& hęc agere non expaui. Cùm hæc,inquam,dixiſſet,ceciderũt repente clauſtra, apertæque ſunt ianuæ. At ille rurſus ad magiſtram venit, quæ cõtinuò eum induens ſchemate mulieris,& in camera reſidere iubẽs,poſt paululum obtulit rurſus ſancto Melitio. Qui eum epiſcopo Cyrillo Hieroſolymitano contradidit, & ita venerunt noctu in Palæſtinam. Verùm poſt Iuliani mortem etiam patrem iſte duxit ad veritatem Chriſtianam: quod inter alia quoque nobis expoſuit.

Quomodo Iulianus aquis immolaticiis vniuerſa polluerit, eíque reſtiterint Iuuentius & Maximus.

CAPVT XXXIIII.

Julian⁹ publicos fõtes Antiochiæ & cibaria ſacrificiis prophanauit.

INterea Iulianus contra fidei pietatem impudentius armabatur,& vultu quidem ſe ſimulabat mitem:porrò laqueos inſtruebat, quibus deciperet innocentes. Et primum quidem fontes vrbis, & qui erant in Daphne, ſacrificiis violauit,vt vnuſquiſque aquam bibentiũ eius horrore potiretur. Quúmq; etiã in publico venales cibos illo ſcelere cõpleuiſſet(aſpergebãtur enim ex eis,& panes,& carnes,& poma ſimul,& olera,& cũcta quę comeduntur) hęc vidẽtes qui nomen ſalutare perceperãt, ingemiſcebant quidem, atque mugiebant vidẽtes abominationem tãtam. Veruntamen comedebãt,legi obedientes Apoſtoli: Omnia, inquit, quæ in macello ven-

duntur comedite, nihil diiudicantes propter conſcientiam. Verùm duo quidam militia clari, erãt enim Scrutarij principis, in quodam cõuiuio, hoc horrore vehementius ſunt accenſi, atque admirabiliũ illorum adoleſcentum in Babylone coruſcãtium verbis vſi ſunt, dicẽtes: Tradidiſti enim nos regi iniquo, qui receſſit à te vltra omnes gentes quæ ſunt in terra. Hęc quidam conuiuarum nuntiauit Imperatori: qui repente illos ad ſe fortiſſimos viros adducẽs, requirebat quid loquuti fuiſſent. At illi occaſionẽ fiduciæ de interrogatione ſumẽtes Imperatoris, laudabilémq; ſui firmantes zelum, dixerunt hęc pietatis more nutriti: O Princeps laudandis legibus hactenus ſeruientes, quas Conſtantinus & eius filij poſuerũt, ingemiſcimus, nunc abominatione omnia videntes eſſe cõpleta, & nephandis ſacrificiis cibos potúſque violari. Hæc & domi defleuimus, & te prẽſente nihilominus eiulamus. Hoc enim in tuo diſplicet nobis imperio. Hæc audiens ille mitis atque Philoſophus à ſui ſimilibus nominatus, manſuetudinis quidem exhibuit vultum, & impietatis faciem protinus enudauit, prẽcipiens amariſſimas eis plagas inferri. Quos etiam luce priuauit, magis autem (vt verius eſt) illius temporis infelicitate liberauit, victricéſque eis coronas prouidit offerri: fingebat enim ſe in eis quaſi cauſſam defendere Imperialis iniuriæ, & hęc diuulgari iuſſit inuidens decertatoribus veritatis in appellatione martyrij pariter & honoris. Nomina fuerũt horum Iuuentius & Maximus, quos Antiochena ciuitas tanquam pietatis propugnatores venerata, precioſo monumẽto recondidit: & vſque ad diem hũc feſtis annalibus honorantur. Sed & plurimi nobilium & dignitate fulgentium vtentes tali fiducia, coronas æquales ſunt adepti.

De his extat ſermo diui Chryſoſtomi.

Quomodo Valentinianus, qui poſt eum imperauit, propter aſperſionem immolaticiæ aquæ miniſtrum percuſſerit templi.

CAPVT XXXV.

VAlentinianus etiam qui paulò poſt ſumpſit Imperium, tunc Millenarius erat circa Palatia cõſtitutus dux Lancearioru. Is zelum quẽ pro pietate habuit, non celauit. Eo nanq; tempore cũ fulminandus ille fortunæ

An. d. 366. Valẽtinia.

χιλίαρχος τῶν λογχοφόρων.

templum ingrederetur ſaltans, & ex vtraq; parte ianuarum aſtarent, miniſtri templi, qui aſperſione (ſicut ipſi dicebant) purgarent ingredientes, Valentinianus præcedens principem, aſperſionis guttam ſua vidit in chlamyde. Et indignatus, pugno percuſſit templi miniſtrum, dicens ſe maculatũ potius quàm purgatum. Quod reſpiciens Imperator, iuſſit eum in cuſtodiam tunc redigi, & ad eremum deſtinari. Sed ille cùm annus & pauci tranſiſſent menſes, pro mercede cõfeſsionis recepit imperium. Non ſolùm enim in illa vita diligentes ſe Deus honorat, ſed aliquãdo etiam in præſenti bonorum operum retributiones impendit, & præſentibus præmiis illic ſeparata confirmat.

De Artemio martyre, & Publia Abbatiſſa.
CAPVT XXXVI.

Artemius. ARrtemium verò qui temporibus Conſtantij dux fuit Ægypti, quia illius temporis idola multa confregerat, nõ ſolùm facultate nudum reddidit, ſed etiam capitis ſectione mulctauit. Hæc & huiuſmodi geſſit ille manſuetus & ab iracundia remotus, ſicut ab impiis vocabatur. Adiiciam ſuper hęc etiam miraculum fœminæ, quæ zelo diuino huius cõtempſit impietatem. *Publia.* Publia quædam fuit eo tempore nominatiſſima & precioſis virtutibus exornata. Hæc cum nuptiale iugum ad tempus pauliſper ſuſcepiſſet, fructum digniſsimum obtulit creatori. *Ioannes Antiochenus.* Ioannes enim Antiochiæ presbyter multo tempore cõſtitutus, & ſæpe Apoſtolici pręſulatus decreta refugiens, de terra illius *F. Publiæ.* fœminæ admirabilis germinauit. Hæc habens apud ſe chorum conuerſatione digna virginitatem ſeruantium, ſemper cum eis laudabat factorem Saluatorémq; Deum. Tranſeunte verò Imperatore, clarius in cõmune pſallebant, contemptibilem & deridendũ iudicantes erroneum, illáque maximè cantica perſonantes, quæ idolorum videntur traducere debilitatem: dicebántque cum Dauid: *Pſal. 113. b* Simulacra gentium argentũ & aurum, opera manuum hominum. Et iterum: Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidũt in eis. Hæc audiens Iulianus, & vehementer accenſus, eas cum tranſiret tacere præcepit. Quæ

eius

eius legem paruipendentes, chorum maiori ordine cõpleuerũt. Rurſúſq; illo tranſeunte pſallebant: Exurgat Deus,& diſſipentur inimici eius. Tunc ille ſequens,magiſtram chori præcepit adduci: Quam cùm videret ſenectute maceratam, nec corporis canicié miſeratus eſt, nec animi ſtuduit honorare virtutes: ſed quibuſdam Spatariorum iuſsit vt eam alapis cæderẽt. Quæ veluti ſummum honorem cõtumelias illas excipiens,domum reuerſa eſt,eúmq; ſolitis melodiis ſpiritalibus notabat. Sicut autor illius Cãtici malignum ſpiritum effugauerat à Saul. Nam & Iulianus erroneos dęmones ſibimet applicans,contra donum pietatis inſaniebat.

Pſal. 67.a

δορυφόρους.

SOZOMENVS.

De Baſilio atque Gregorio. CAP. XXXVII.

COntriſtabat porrò eum nõ mediocriter Apollinaris Syrus,omni ſciẽtia inſigniter inſtructus,ſimúlque Baſilius & Gregorius, Cappadoces, illius temporis Rhetores Chriſtiani, aliíque plurimi eloquentes viri. Quorum alij quidem æmulati ſunt veram gloriam,alij Arianæ hęreſeos habuere væſaniam. Quamobrem arbitratus hinc armari Chriſtianos prohibuit eos Gręcorum doctrinis imbui,& eorum lectionibus erudiri. Tũc Apollinaris cùm eſſet doctus & ſimul ingenioſus, pro Homeri Poëmate verſibus Heroicis Hebraicam cõſcripſit antiquitatem vſque ad imperiũ Saul,& vigintiquatuor libris opus omne diuiſit, vnicuiq; libro nomen literæ ponens,ſecundũ Homericam lectionem. Fecit autem & aliud opus ſecũdum Menandri fabulas, Comœdiæ ſimilitudine comparatas, imitatus etiam Euripidis Tragœdias, & Lyrã Pindari. Et (vt abſolutè dicam) ex diuinis ſcripturis argumenta ſumens, omnes Encyclias lectiones tempore paruo cõpoſuit,numero,virtute,moribus,conſcriptione, charactère,& diſpoſitione, Græcis valde pares. Et niſi vetuſtatem homines honorarent,& quæ ſunt in vſu grata crederent,vt ego reor,æqua veteribus Apollinaris opuſcula decreuiſſent.Fecit etiam nõ ignobilem ad ipſum Imperatorem, ſiue cõtra Paganos Philoſophos librum cui titulum poſuit, Pro veritate.

An. do. 366 Apollinaris Baſilij & Gregorius.

Apollinaris Syrus.

In quo de ſacris teſtimoniis tacens, probauit illos quidem fuiſſe deceptos, ſe autem ſapere vera de Deo. Hæc autem cõſyderans Imperator, claris tunc epiſcopis ſcripſit: Legi, & reprehendi. Cui reſcripſerunt: Etſi legiſti, non tamen cognouiſti. Si enim cognouiſſes, nequaquã reprehendiſſes. Quidam dicunt hanc epiſtolam Pręſulis eccleſiæ Cappadocenæ fuiſſe Baſilij, quod incredibile non eſt. Siue autem eius, ſiue ſit alterius, iuſtum eſt virtutis laudare doctrinam.

SOCRATES.

Debis qui amore pecuniæ à fide declinauerunt.

CAPVT XXXVIII.

An. do. 366 Ecebolus Sophiſta.

PLurimi verò nõ recta mente Chriſtianum habentes nomen, quippe qui pecunias & honorem pręſentem felicitati veræ fidei pręponerẽt, ad ſacrificiorum ſcelera deſcenderunt. Quorum vnus fuit ſophiſta Cõſtantinopolitanus Ecebolus. Is enim mores Imperatorum ſequens, ſub Conſtantio quidem feruentiſſimum ſe finxit Chriſtianũ, ſub Iuliano Paganus celeriter eſt effectus, & rurſus poſt Iulianum volebat eſſe Chriſtianus. Proſternẽs etenim ſemetipſum ante ianuas eccleſiæ pronũ, magna voce clamabat: Conculcate me ſal inſenſatum.

Quomodo pecunias Iulianus abſtulerit chriſtianis.

CAPVT XXXIX.

An. do. 365

IGitur cùm Iulianus iret ad Perſas, volens in eis vlciſci, eò quòd ſub Conſtantio Romanorum terminos inuaſiſſent, & ſciens in prælijs euenire frequẽter aduerſa, & plurimis pecuniis opus eſſe, adinuenit modũ vt auferret pecunias Chriſtianorũ. Nolentibus ergo ſacrificare, pecuniam multam impoſuit, exigebanturq; verè Chriſtiani. Singuli nãque eorum pro ſua ſubſtantia offerebãt, & Imperator ex iniuſta collectione, iniuſtè factus idoneus eſt. Vbi enim nõ erat, illuc hanc mittebat legem: vbi erat, vtebatur ipſe. Tũc ergo pagani chriſtianos grauiter oppreſſerũt, interdum etiam tormẽtis corporalibus affligebant eos. Quod Imperator audiens, Chriſtianis videlicet adeuntibus eum, defendere con-

Chriſtiani ſpoliãtur à Iuliano.

temnebat, dicens: Veſtrum eſt vt patientes mala ſuſtineatis, hoc enim eſt præceptum veſtri Dei.

SOZOMENVS.

Quomodo ab Antiochenis irriſus ſit.
CAPVT XL.

IGitur Imperator pugnaturus cõtra Perſas venit Antiochiam. Cúmque populus quereretur venalia quidem abundare, ſed carius vendi, volens magnitudinem ſuæ largitatis oſtendere, minora quàm debuit precia in foro rerum venalium cõſtituit. Et cùm fugiſſent tabernarij negotiatoréſque diuerſi, res neceſſariæ defecerũt. Antiocheni verò grauiter hoc ferentes, contumelias irrogarunt Imperatori.

An. do. 365 Iulian⁹ imminuit pretia rerũ venalium.

Socrates.

Querebantur enim aduerſus eum, facetias de illius barba proferẽtes: erat enim eius barba valde promiſſa. Dicebant ergo: Tõdatur, vt ad funes eius proficiat barba. Et quoniam ſuperſtitionis ſuæ cauſſa Taurum idolis frequẽtius immolabat, aram vel taurũ in ſolido ſuo formari præcepit. Ob quam rem proſcindentes eum dicebant: Iſte taurus euertet mundum. His iniuriis prouocatus ad iram, interminatus eſt ſe Antiochenam afflicturum ciuitatem. Quamobrem Tarſum Ciliciæ reuerti volens, iuſſit neceſſaria præparari. A quo propoſito eum Sophiſta Libanius auocauit, ſcribẽs pro Antiochenis interceſſionis libium, & rurſus ad Antiochenos de principis ira: quos tamen libros non ædidit. Verùm Imperator reſpuens ſe operib⁹ vindicare, reciprocis iniuriis iram ſuæ indignationis amouit. Libtũ enim aduerſus Antiochenos fecit lepidum & ſatis vrbanũ, quem Antiochicum nominauit. Verùm contra Chriſtianos multa mala etiam in ea ciuitate commiſit.

Iuliani & Antiochenorum contentiones.

Symbolum in nomiſmatis.

Libanius Sophiſta p Antiochẽſibus.

SOZOMENVS.

De ſimulachro Chriſti quod depoſuit Iulianus.
CAPVT XLI.

ILlud quoque quod ſub Iuliano accidit, non ſilebo. Fuit enim ſignum quidẽ virtutis Chriſti, & indicium contra principem iræ Dei. Cùm enim cognouiſſet in

Statuam Chriſti fuſilẽ Iulian⁹ deiecit.

Cęsarea Philippi,ciuitate Phœniciæ,quam Paneada vocabant,insigne Christi esse simulachrum, quod mulier illa sanguinis liberata profluuio cõstituerat, eo depositio suam ibi statuam collocauit. Quæ violento igne de cœlo cadente, circa eius pectus diuisa est, & caput cum ceruice vna parte deiectum atque in terra fixum: reliqua verò pars hactenus superfuit, & fulminis indicium seruauit. Statuam verò Christi tunc quidem pagani trahentes cõfregerunt. Postea verò Christiani colligẽtes in ecclesiam recondiderũt, vbi hactenus seruatur. Hoc itaq; simulachrum(sicuti refert Eusebius)omnium passionum & ægritudinũ noscitur esse medicamentum. Iuxta quod quędam herba germinauit, cuius speciem nullus nostræ terræ medicus licet expertus,cognouit.

Lege Eusebium lib.8. cap.4.

De beneficio herbæ quæ nascebatur iuxta simulachrum Christi, & de miraculis, quæ per loca diuersa pro nomine Christi fiebant. CAPVT XLII.

MIhi sanè videtur, quod adueniente Deo nullum miraculum, nullúmq; beneficium debeat nõ credi. Nam & alia plurima miracula per ciuitates & vicos plerunq; apud multos prouinciales antiquitus tradita sunt,habentia veritatem: quod statim monstrabo. Est itaque ciuitas PalestinæNicopolis nomine,hanc cũ adhuc vicus esset,Emaus sacer Euangeliorũ liber appellat. Quam Romani post vastationem Hierosolymorũ Iudaicámque victoriam,Nicopolim ex euentu vtique victoriæ vocauerũt. Ante hanc vrbem in triuio vbi Christus cum Cleopa post resurrectionem noscitur ambulasse,tãquam ad alium vicum iturus fons quidam est salutaris,in quo morbi hominũ abluuntur,& alia pariter animalia diuersis detenta languoribꝫ.emũdantur. Quod vt ita cõtingat, traditur ex quodam itinere visum esse Christũ apud fontem cũ discipulis suis & lauisse pedes, ex quo aqua facta est diuersarũ curatrix passionum. Fertur etiam quod in Hermopoli Thebaidos, arbor quæ vocatur Perseis, multorũ morbos abegerit, si fructus, aut foliũ,aut pars eius corticis collo ægrotantium ligaretur. De hac enim arbore ferũt,quod cùm apud Ægyptum Ioseph cũ Christo & Maria virgine sancta fugis-

Nicopolis Emaus.

Fons apud Nicopolim morborum depulsor.

Perseis arbor.

ſet Herodem,veniſſétq; ad Hermopolim ciuitatẽ, mox vt ingrediebatur vrbem,nõ ferens hęc arbor maximum Chriſti ſalutaris aduẽtum,inclinata eſtvſque ad terram, & eum ſuppliciter adorauit. Hæc ego de iſta arbore à multis audiens narraui. Reor autem hoc ſignum fuiſſe factum ciuib⁹ diuinæ præſentiæ: aut certè quia ritu paganorum hæc arbor propter magnitudinem atq; pulchritudinem colebatur,mota eſt,non ferẽsChriſti diuinitatem, dęmonib.vtique cõtremiſcentibus, cum viderent rerũ talium deſtructorem(necnõ omnibus ſimulacris Ægyptiorũ ſecundum Eſaiæ prophetiam)fugatóq; dæmonio pro teſtimonio Chriſti vacuam remanſiſſe. Igitur apud Ægyptios & Palęſtinos geſtorum teſtimonia conſeruantur.

THEODORITVS.

Quomodo Iulianus Iudæos armauerit contra Chriſtianos, & de templo Hieroſolymorum.

CAPVT XLIII.

IGitur Iulianus etiam Iudęos contra Chriſtianos armauit.Primúmq; cõuocans requiſiuit,quur cum ipſis præcipiat lex ſacrificare,nequaquam immolationibus vterentur. Cúmque reſpõdiſſent, vno tantummodo loco ſibi offerre ſacrificium fuiſſe permiſſum,repente iuſſit Deo exoſus deſtructum † reparari tẽplum,credẽs infelix dominicum verbum ſe poſſe deſtruere: cuius per hoc veritatem magis oſtendit.Hæc itaque verba Iudæi libenter accipientes,cunctis per diuerſum terrarum orbem mandauere Iudæis. Qui vndique cõcurrentes,pecunias ad ædificium alacriter offerebant: miniſtrauítq; plurimum etiam Imperator,nõ largitatis gratia, ſed vt veritatem oppugnaret.Miſitq; pariter præſidem impiorum executorem digniſsimũ præceptorum Aiunt enim, quod ad repurgationem faciẽdam argenteos hamos & cophinos,& ſcaphas habuerint. Cúmq; fodere iam cœpiſſent, ſtatuto quidẽ die hoc multitudo plurima faciebat: nocte verò,ſpõtanea terra de valle creſcebat.Solutis itaq; prioris etiam fundaméti reliquiis,noua omnia præparabant.Cúmq; gypſi & calcis multa modiorũ millia cõgregaſſent,vis magna ventorum repẽte reſpirans,

An.do.363 Iulian⁹ autor Iudæis vt templũ Hieroſolymitanum reparent.

† *excitari.*

tempeſtates atque procellæ ſubito factæ,quicquid congregatum fuerat, diſperſerũt. Adhuc autem inſanientibus eis, & nequaquam diuina lõganimitate correptis, maximus primo terręmotus eſt factus.Et quiſquis non fuerat myſteriis diuinis imbutus, vehementer attritus eſt.Quum verò,neque hoc terrerentur indicio,ignis ex fundamentis quæ ſuffodiebantur egrediens: plurimos fodiẽtium cõcremauit,aliorum mẽbra diſſoluit. Nocte quoq; plurimis in vicina porticu dormientibus, cadens ſubito cum tecto ipſa porticus, dormientes oppreſsit. Alio verò die in cœlo ſignum ſplendens crucis ſalutaris apparuit. Sed etiam Iudęorum veſtes crucis ſignaculo ſunt impletæ,nõ tamen ſplendenti,ſed nigro colore ſignatæ. Hæc itaque Deo rebelles cõſyderantes, & diuina flagella expaueſcentes, ad propria ſunt reuerſi, confitentes eſſe Deum, qui ab illorum prõgenitoribus ligno fuerit adfixus.Quod audiens Iulianus,quum vtique caneretur ab omnibus, tanquam Pharao in durato corde non timuit.

De bello Parthico, & quomodo Iulianus illuc profectus ſit. CAPVT XLIIII.

An.do.364 Perſæ aduerſus Romanos.

IGitur cùm Perſæ mortuum cognouiſſent Conſtantium ſumpta fiducia venerũt ad terminos Romanorum denuntiantes bellum. Ob quam rem collecto exercitu Iulianus miſit in Delphos, & Delum,atq; Dodonen,ad percipiẽda reſpõſa,an expediret ipſi bella ſuſcipere. Tunc vniuerſi Vates & pugnandi, fiduciam dabant,& victoriam promittebant.Vnum verò reſpõſum pro exẽplo mẽdacij ac ſeductionis inſerere nõ pigebit: eſt enim huiuſmodi:Nũc omnes aggredimur dij,victoriæ trophęa referentes circa fluuiũ Thiren.Horum ego dux ero belligerator Mars. Νῦν πάντες ὡρμήθημεν θεοί, νίκης τρόπαια κομίσατο παρὰ θυρὶ ποταμῷ. τῶν δ' ἐγὼ ἡγεμονεύσω θοῦρος πολεμόκλονος ἄρης. Horum itaque carminũ ridiculum eos cõuenit diuulgare,qui ſapientem deum Muſarúmq; principem Pythium vocant.Ego autem mendacium ſeductionis eius inueniens ingemiſco. Thiren nãque fluuium Tigrim voluit appellare,quoniam Thiris eius nomini ſimilis eſt. Is enim fluuius ex Armeniæ redundãs

Tigris.

montibus,& per Assyriorum arua discurrens,sinum descendit in Persicum. Per hæc ergo respõsa deceptus infelix,& victoriam mente somniabat,& post Parthicum prælium pugnam Galilæis inferre parabat: sic enim vocabat Christianos, contumeliam nominis se eis inferre putans, quum magis debuisset eorũ considerare virtutem. Non enim Socrates etiam si Critias fuerit appellatus: & Pythagoras,Phalaris,ex mutatione nominis aliquam labem cõtraxerint: neque Nireus, Thersites vocatus,pulchritudinem quam habebat,amiserit. Horum nihil mente percipiens, ex hac appellatione aliquid læsionis se nobis putauit inferre. Et fallaci responso credens, interminabatur per ecclesias dęmonum se statuere simulacra. Post has igitur minas, ab vno viro in Berœa debellatus est. Is enim nobilis erat,eiúsq; ciuitatis Curiæ præsidebat,quem zelus Christi reddidit clariorẽ. Videns nãque filium in impietatem, quæ tunc vigebat, fuisse demersum, expulit sua domo, & coram omnibus abdicauit. Qui in vicinæ ciuitatis itinere aggressus Imperatorem,suam voluntatẽ & abdicationem patris aperuit. At ille quiescere iuuenem imperauit, placandum promittens patrem. Quúmq; veniisset in Bercœam, nobiles & honoratos cõuocauit ad prandium: inter quos erat & huius pater, quem cum filio in suo prãdere iussit accubitu. Tunc circa medias epulas dixit ad patrem: Non mihi videtur iustum vim facere voluntati ad aliud declinanti,& animum ad alia mutare quæ nõ vult. Noli itaq; esse filio violentus,sequi tua dogmata respuenti. Neque enim ego tibi vim facio vt mea sequaris, licet cogere valde possim. Ille causam diuinæ religionis mẽte percipiens: De isto,inquit,ô Imperator, erroneo dicis,& deo exoso,& veritati pręponẽte mendaciũ? Tum ille rursus mansuetudinis induens vultum: Cessa, inquit,detrahere. Et declinans ab eo vultum, adolescenti dixit: Ego tui curam habebo,quoniam patri tuo vt hoc faciat suadere non possum. Hæc itaque nõ frustra retuli,sed volens ostendere nõ solum illius admirabilis viri fiduciam,sed quod cõtempta Iuliani à plurimis sit potestas. In Antiochia autẽ vir quidã optimus pędagogus adolescentiũ habitabat. Erátq; illic nobilis ille Sophista

Galilæi.

Præses Beroëẽsis filiũ ob christianismum abdicat.

Libanius Sophista.

Libanius, impius, expectánsq; Iuliani victoriam, habens præ oculis eius minas. Ergo interrogauit pædagogum, quasi noſtram deridendo religionem: Nunc, inquit, fabri filius quid putas agit? At ille quod paulò poſt cõtigit, repletus gratia diuina prędixit. Reſpõdit enim: O Sophiſta, creator omnium, quem tu fabri filium nominaſti, loculum Iuliano cõcinnat. Poſt paucos verò dies mors illius nuntiatur erronei, & in loculo poſitus aduectus eſt, minarúmque tumor euacuatus eſt.

Quomodo Iulianus monachus, eius mortem antequam audiret prænuntiauit. CAPVT XLV.

An. do. 365 Iulianus Saba. πλειόνων ἡμῶν ἱκνοῦ σαβαμῶν.

EO porrò tempore religioſiſſimus Iulianus cognomento Saba, qui angelorum incorporalium vitam corporali cõuerſatione videbatur imitari, cuius etiam vitam cõſcripſimus, prolixiores offerebat Deo preces, cùm illius impij minas audiſſet. Et ea hora qua ille percuſſus eſt orans, mortẽ eius iſte cognouit, licet pluſquã viginti mutationes ab eo loco vſq; ad illius exercitum eſſe viderentur. Aiunt enim cùm cõtinuè ingemiſceret, & clementi domino ſupplicaret, ſubitò lachrymarum eius fluuium reſtitiſſe, fuiſſéque alacritate repletum, & eius vultum exhilaratum. Hanc animi perturbationem eius miniſtri reſpicientes, rogauerunt vt eis cauſam repentini gaudij patefaceret. Tunc ille dixit: Ferus ſacræ vineæ deuaſtator pœnas exactus eſt vaſtationis ſuæ, iacétque mortuus, terroribus miniſq; fruſtratus. Hæc cognoſcẽtes exultauerũt omnes, Deóque hymnos gratificos obtulerunt. Poſtea verò à nuntiis eſt compertum, eundem fuiſſe diem ſimul & horam necis Iuliani, quam ille ſacratiſſimus ſenex cognouerat atque prædixerat.

De inconſulto Iuliani ducatu. CAPVT XLVI.

ILlum itaque ſemper inconſultè egiſſe, mortis demõſtrauit euentus. Tranſiens enim cum exercitu fluuium qui Perſarum Romanorúmque regna diuidit, repentè naues incendit, non ſuadens rebus aut verbis, ſed cogens milites præliari. Porrò duces alacritate repleti, animabant milites, & eos ſpe varia confortabant,

quam Imperator abſciderat, cùm eorum reuerſionem incenſis nauibus abnegaſſet. Super hæc autem cùm debuiſſet cibos militibus cõgregare, neque de propriis finibus præcepit afferri, neque de inimicorum abundãtia iuſsit aliquid deprædari. Relinquens ergo habitabilem viam, pergebat per ſolitudinis loca, vbi & cibo & potu milites defraudati, & duces itineris non habentes, ſed errantes in deſerta prouincia, ſapiẽtiſsimi principis cognouere imprudentiam.

Socrates.

Iulianus obſidet regẽ Perſarum apud Cteſiphontem.

Multos itaque vicos caſtráque detinẽs, iam etiam ciuitates capiebat. Cúmque veniſſet Cteſiphõtem, intantum obſedit regem, vt crebris Legationibus vteretur, offerens dare ſuæ patriæ partem, ſi ſolutus bello diſcedere poſſet. Quod ille noluit, neq; ſupplicãtium eſt miſertus: neque mente percepit, quod vincere quidem bonum eſt, ſuperuincere nimis inuidioſum: credens præcipuè magicis artibus, quas ei Maximus philoſophus exhibebat, & arbitratus Alexãdri Macedonis ſe gloriam percepturum, aut etiam maiorem. Putabat enim ſecundum Pythagoræam Platoníſque ſententiam, ex mutatione corporum Alexãdri animam ſe poſsidere, aut eſſe potius in alio corpore alter Alexander. Ob hanc itaque cauſam Perſarum regis noluit preces admittere.

Maximus philoſoph⁹. Iulian⁹ putabat ſe alterum Alexandrum.

Sozomenus.

Quum igitur in deſerti loca primò captiuorum habuiſſet ducatum, poſtea quidã ſenex ſub ſchemate proditoris ſe ei compendioſum iter oſtendere compromiſit. Cúmque tribus diebus ambulantes ad maiorem ſolitudinem veniſſent, illum quidem fuſtibus occiderunt, confitentem hoc ſe feciſſe pro patriæ liberatione, & libenter torméta omnia ſuſtinere. Exercitus interea Perſarum, ex itinere fatigato exercitui Romanorum, commotus occurrit, ſéque ad congreſsionem prælij parauit.

Socrates.

Querebantur enim Romani de principe, cur noluerit bellum cum lucri promiſsione finire. Veruntamen Perſis inſtantibus reſiſtebãt, ita vt frequenter verterentur hoſtes in fugam. Porrò Iulianus erat præſens in

equo,& exercitum confortabat,inermis quidem,ſpe felicitatis ſuæ audacior factus.

THEODORITVS.

De peremptione Iuliani. CAP. XLVII.

CONtra quem iaculum repentè delatum,diſcurrens per brachium, in eius latus immerſum eſt. Ex hoc vulnere ſuſcepit finem vitæ. Quis verò iuſtiſsimum intulerit vulnus, hactenus ignoratur. Sed alij quédam inuiſibilium hoc intuliſſe ferũt : alij verò vnum paſtorum Iſmahelitarum, alij militem fame & itinere fatigatum. Sed ſiue homo ſiue angelus fuerit, palàm eſt quod diuinæ iuſsioni miniſtrauit. Aiunt autem quòd cùm fuiſſet vulneratus, mox manum ſanguine ſuo compleuerit, & in aërem proiecerit,dicens : Galilee viciſti. Et in eo ipſo confeſſus eſt cum blaſphemia victoriam.

SOCRATES.

Calliſtus. Calliſtus autem qui inter familiares Imperatoris tũc militabat, & Heroico verſu eius conſcripſit hiſtoriam, ait eum à dæmone vulneratũ, fuiſſe defunctum. Iulianus ergo quarto Conſulatu ſuo quem ęditerat cum Saluſtio, ſexto die Iunij menſis, in Perſica regione defunctus eſt, anno tertio imperij ſui, ſeptimo verò ex quo Cæſar à Conſtãtio fuerat ordinatus, vitæ anno XXXI.

Iuliani Aug. mors. Ann.do. 366.

Quæ magiæ poſt mortem eius inuentæ ſint.

CAPVT XLVIII.

Carræ. POſt cuius mortem eius Magiæ compertæ ſunt. Carræ namque ciuitas eſt, hactenus impietatis eius reliquias habens. Per hãc iter agens,quoniam per Edeſſam propter piæ religionis cultum tranſire noluerat,in templũ quod à Paganis colitur,eſt ingreſſus. Vbi cùm quædam cum ſuis conſortibus ſacrilegia celebraſſet, ianuas & clauſtra diſpoſuit, & quoſdam ibi milites obſeruare præcepit, vt intra hoc nullus accederet donec ipſe rediret. Cúmq; mortuus fuiſſet, & impio piũ ſucceſsiſſet imperium, ingredientes in tẽplum inuenerunt mira principis ſimulacra, eiúſque ſapientiam & famoſiſsimam pietatem. Viderunt enim mulierem à capillis appenſam, extenſas habentem manus, cuius vterum aperuerat, vt

Magica quædã portẽta Carris reperta.

Perſarum victoriam in iecore eius inſpiceret. Hoc ergo ſcelus in Carris inuentum eſt. Verùm in Antiochia plurimas arcas in Palatio humanis aiunt capitibus plenas fuiſſe repertas, & innumera in puteis demerſa corpora mortuorum. In qua vrbe cùm eius nuntiatus fuiſſet interitus, publicam cuncti habuêre feſtiuitatem, & non ſolùm in eccleſiis & ſepulturis martyrum ſaltrabant, ſed etiam in Theatris Crucis victoriam prædicabant illius Magiæ inſultantes. Ego autem etiam clamorem fauoris eorum hic ponere neceſſarium iudicaui, vt etiam apud poſteros hæc memoria reſeruetur. Communiter enim clamabant omnes: Maxime fatue, vbi ſunt tua vaticinia? Vicit Deus, & Chriſtus eius. Hic ergo libri terminus eſt habendus, ne pio Imperio impietatis potentia copuletur.

Antiochenſium publicum gaudiũ de morte Iuliani.

HISTORIAE ECCLESIASTICÆ QVAM TRIPARTITAM VOCANT, LIBER SEPTIMVS.

SOCRATES.

De Iouiani Imperatoris auſpiciis, & quemadmodum à Perſidis finibus ſit egreſſus.

CAPVT PRIMVM.

MILITES igitur in maxima ſollicitudine conuenientes, omiſſa omni dilatione, altero die Iouiano infulas Imperatoris imponunt. Erat enim vir fortis & nobilis, & illo tẽpore χιλιαρχος, id eſt, Millenarius, quo Iulianus electionem militibus lege propoſuit, vt aut ſacrificarent, aut militia cederẽt. Qui cingulum magis elegit amittere, quàm Imperato-

Iouianus Auguſt. Ann. do. 366.
Tribunus militum.
Cingulum militare.

ris præceptis impiis obedire. Hunc ergo tunc Iulianus propter belli necessitatẽ inter viros militares habebat. Qui cùm violenter à militibus ad imperium traheretur, clamabat, dicens, non se velle Paganis hominibus imperare, cùm ipse Christianus existeret. Cúmq; vox omnium communiter proclamasset, dicentium, se quoque Christianos, suscepit imperium.

Theodoritus.

Cogitabat itaque Iouianus de cõmuni salute, & quomodo posset de medio hostium illęsum exercitum liberare. Nec indiguit magno consilio, sed seminibus pietatis vtilissimum vindemiauit fructum. Repentè namque suam prouidentiam Deus ostẽdit, & fluctuationem eius ad portum tranquillitatis adduxit. Dum enim huius angustiam Persarũ rex agnouisset, missa Legatione petiuit pacem, deinde cibaria militibus destinauit, & forũ venalium eis præparari in deserto præcepit. Celebratísque fœderibus, exercitum reduxit incolumem.

Socrates.

Fœdus Romanorũ cũ Persis.

Quæ pacta, quantum ad gloriam quidem pertinebat Romanorum, turpia erant, sed tempori congruebant. Amissa namque Syria, & tradita Persis Nisibi Mesopotamiæ ciuitate discessit. Hæc itaque nunciata Christianos confortauerunt, Paganis intulerunt luctum. Porrò milites incautum Iuliani feruorem valde culpabãt, causámque damni finium Romanorũ ei potius imputabãt, quòd à Persarum veluti proditore seductus, naues quæ per fluuium frumenta deueherent incendisset, & famem militibus accersisset.

Quid Sophista Libanius contra Christianos scripserit, & quomodo Socrates historiographus eius dicta confutarit.

CAPVT II.

Libanij opus de morte Iuliani.

TVm itaq; Sophista Libanius Lamẽtationis librum in Iulianum conscripsit, quem Iulianum denominauit, fascinatum sanè laudibus illius: in quo etiã meminit librorum quos cõtra Christianos ediderat Iulianus. Et si quidem laudes Imperatoris Sophista dixisset, ego quiescerem, vestigia historiæ sequẽs. Sed quia tanquam callidus Rhetor mẽtione Iuliani librorum Chri-

ſtianam videtur lacerare religionem, propterea contra eum poſitis primùm verbis ipſius, pauca dicenda ſunt: Hyemis, inquit, noctes amplius Imperator extendés, incumbendo libris, Palæſtinenſem hominem Deum, Deíque filium referentibus, prælabatur enixius, & redarguendo prævaluit, vt riſum & quandã inanitatẽ oſtenderet eorum quæ coluntur à talibus. In quibus laboribus ſene Tyrio ſapientior eſt inuẽtus. Propitius autem ſit iſte Tyrius, & placidè verba mea ſuſcipiat, tãquam à filio victus eſt. Hæc quidẽm Sophiſtæ Libanij ſunt. Verùm ego Sophiſtam eum optimũ fuiſſe noui: quãquam ſi nõ eius religionis fuiſſet cuius Imperator erat, omnia quæ de Iuliano Chriſtiani dicunt, etiam iſte tũc diceret, & forſitan tanquam Rhetor augeret. Nã & viuo Conſtãtio laudes, & eo defuncto iniurias plenas criminibus eius effudit. Et ſi ſenex Porphyrius fuiſſet Imperator, libros eius Iuliani præpoſuiſſet operibus. Sed & Iulianus, ſi Sophiſta fuiſſet, dixiſſet forſitan etiam ipſum malum, ſicut Ecebolum. Quia ergo ille tanquã eius ſectæ, & tãquam Sophiſta & amicus Imperatoris, quæ ei ſunt viſa dixit, ei nos vt poſſumus obuiemus. Primùm itaq; dixit, quòd libris incũberet, hyemis noctes extendens. Incũbere nãque ſignificat, quòd intẽtionem habuerit, vt vituperationem cõſcriberet, ſicut conſuetudo Sophiſtis eſt. Nam olim hos libros ſcierat, ſed tũc incũbebat, & maximo prælio contẽdebat. Vnde palàm eſt φ non (ſicuti Libanius putat) redarguendo prævaluerit, ſed infirmitate ſuæ veritatis æſtuabat, & quę benè illic cautéque ſunt poſita, tãquam detractor lacerare laborabat. Omnis enim qui reſiſtit alicui, nũc vertendo, nũc celando veritatẽ, mentitur aduerſus eum cõtra quem litigat. Et qui infenſus alicui eſt, omnia ſicuti hoſtis nõ ſolum agit, ſed etiam loqui contẽdit. Quòd verò Iulianus atque Porphyrius, quẽ Tyrium ſenem vocat, detractores ambo fuerint, ſuis ipſorum ſermonibus arguũtur. Nam Porphyrius ſummi philoſophorũ Socratis vitam † lacerauit in hiſtoria Philoſophica, quam ipſe conſcripſit: & talia de eo retulit, qualia ſoliti derogationibus occupati. Et hæc de illo Socrate, qui apud Græcos mirabilis caſtitate, iuſtitia aliiſque virtutibus habebatur. Quem

Libanius viuum Cõſtantiũ laudauit, vituperauit mortuum.

Porphyr⁹.

† *dilacerauit.* Χινοφῶν, ἀττικὴ μέλιττα ὑπονομαζόμενος.

prim⁹ ſcripſit vitas philoſophorum.

Plato mirabilis eorum philoſophus,& Xenophon,alter philoſophorum Thiaſus θίασος, non ſolùm tanquã Deo amabilem honorant, ſed etiam vltra hominem ſapuiſſe pronunciant. Porrò Iulianus æmulatus patrem, † paſſionem propriam in Cęſaribus denudauit,& omniũ ante ſe regnantium vitas carpens, ne philoſopho quidem Marco pepercit. Igitur ambo detractores fuerunt.Non opus habeo pluribus vti ſermonibus. Ego namque ex vtrorũque verbis mores eorũ coniiciẽs,hæc dixi: Quid autem de Iuliano Gregorius Nazanzenus retulerit audiamus. Ait enim in ſecundo libro contra Paganos hęc poſt alia: Hæc equidem de Iuliano aliis ipſa experimenta tradiderunt, & aſſumpta poteſtas imperij: mihi autem eius mores cõperti ſunt,cùm hũc virum Athenis clarius agnouiſſem. Venerat enim illuc,cùm frater eius Imperatori videretur inimicus. Fuítque aduentus eius ratio duplex:vna quidem quaſi decẽtior, qua dicebat ſe veniſſe vt viſeret Hellada atque doceretur: altera verò ſecretior & non nota plurimis, vt immolatores dæmonum & viros fallaces inquireret,quia nondum habebat impietatis ſuæ licẽtiam. Tũc igitur non fruſtra cõſideraui virũ. Non enim fortuitò iſta cõſpexi, ſed faciebat me cautum incõſtantia morũ eius, & exceſſus vberior. Vates ſiquidem egregius eſt,qui bene conſiderat.Nullũ enim ſignum in eo mihi vtile videbatur.Ceruix inflexibilis humeri iactabiles, oculi currentes,huc illúcque directi, & furiosè reſpicientes. Pedes imparientes, nares ſpirantes iniurias atq; contemptus,ſchemata riſibilia,& hoc ipſum ſemper habentia. Riſus incõtinens, & quaſi ſubbulliens. Conſenſus & negatio ſimul,ratio nulla ratione cõſiſtens, interrogatio inordinata, atq; reſponſio nulla cõgruentia ſibi conueniens. Sed quid per vniuerſa diſcurro? Hũc ante opera vidi,& operibus ipſis agnoui. Et ſiquidem eſſent mihi præſentes, qui tunc aderãt, teſtarentur quòd cùm hęc vidiſſem,repẽtè dixi: O quale malum nutrit Reſpublica Romanorũ! Et cùm hęc prædixiſſem,optaui me inueniri debere mendacem. Melius enim fuerat hoc, quàm vt tantis terra ſceleribus adimpleretur. Nunquam arbitror talia fuiſſe prodigia, cùm multa diluuia,multa incẽdia,multæ peſtes,& hiatus ter-

† *animi ſui affectionẽ.*

Gregorius Nazãzenus de Iuliano.

Depingit Iulianum Nazanzenus.

ræ prouenerint,licet homines inhumani & feroces, cõpoſitíq; diſsimilibus naturis fuiſſe referantur. Ob quam rem digno ſua ſuperbia fine cõcluſus eſt. Hæc Gregorius de Iuliano narrauit. Quia verò contra Chriſtianos multa proferẽtes, niſi ſunt vim facere veritati, quædam ex ſacris literis peruertẽtes,alia permutantes,omnia tamen ſecũdum ſuam ſumentes intẽtionem,multi eis obuiantes iſta patefecerũt,deſtruentes & redarguentes eorum vana ſophiſmata,& ante omnes Origenes,licet ante multa fuiſſet tempora Iuliani. Is enim quę videbãtur turbare legẽtes ſacratiſsimas lectiones, obiiciẽs ſibiipſi & interpretatus ea,detractorũ ſophiſticas adinuẽtiones excluſit. Quæ ſi ſæpius legiſſent Iulianus atq; Porphyrius,ea libenter accipiẽtes, in aliud fortè ſua verba mutaſſent, & non ad blaſphemiæ ſophiſmata verterentur. Quod verò lacerare ſtuduerit Imperator, apud idiotas & ſimplices verba faciens, & non apud eos,qui ſcripturarum diuinarũ obtinent veritatẽ, ex his palàm eſt: ſumens enim ea verba,quæ diſpẽſationis cauſa humanius poſita ſunt, cũ multa huiuſmodi collegiſſet exẽpla, hęc nouiſsimè dicit: Horũ igitur ſingula ſi nõ aliquam habent ineffabilem contẽplationem,maxima de Deo blaſphemia ſunt plena. Hæc ergo Iulianus in tertio cõtra Chriſtianos lib.dixit.In libro autẽ ſuo quem de Cyniſmo ſcripſit,docẽs quomodo ſacras fabulas deceat fingi, dicit oportere harũ veritatẽ abſcõdi. Sic enim ait: Amat enim natura celari, & abdita Deorũ ſubſtantia nõ patitur nudis verbis ĩ aures introire polluras. Apparet ergo per hæc Imperatorem ſuſpitionem habuiſſe de diuinis ſcripturis, φ eſſent verba myſtica ineffabilem quendam modum contẽplationis habentia. Sed indignatur quòd non omnes eãdem ſententiam habuerint,& inceſſit hos qui inter Chriſtianos diuina ſimpliciter ſuſcipere videtur eloquia. Nõ igitur oportebat eum contra ſimplices inſurgere, nec propter illos contra ſacras literas intumeſcere, neque odio habere,aut auerſari quæ magis bene intellexerant: quod non omnes tunc ita ſentirent,ſicut ipſe voluerat. Similis ergo Porphyrio factus eſt. Ille namq; in Cæſarea Paleſtinæ à quibuſdã Chriſtianis cæſus,iram non ferens,Chriſtianiſmum deſeruit per furo-

Origenes.

Liber Iuliani Aug.

πρὸς τὸν κύνα ἀρέσκλειτον, πῶς κυνισίον.

Iuliani verba ex tertio libro cõtra Chriſtianos.

Iulianus reprehenditur.

Quid Porphyriũ mouerit, vt aduerſus Chriſtianos ſcriberet.

rem: & odio inimicorum ſcribendo blaſphemias Chriſtianiſmo priuatus eſt: ſicut eum Euſebius Pamphili redarguit, & eius verba deſtruxit. Imperator autem apud idiotas ſuperbus inter Chriſtianos extitit, ea paſſione in blaſphemias Porphyrij declinauit. Ambo ſiquidem ſpōte deliquerunt, & ſcienter peccādo digniſsima pœna mulctati ſunt. Cùm igitur ſophiſta Libanius velut irridens dixiſſet, hominem ex Palæſtina Deum & Dei filiū faciunt, oblitus ſuorū videtur eſſe verborum: ad finem namque eius libri Iulianum deificauit ſic inter alia dicens: Primum nanque nuncium eius mortis penè peremerant, quòd putaretur de Deo mentitus. Deinde paululum deſcendēs, ait: O dæmonum alumne, dæmonúmque diſcipule, & dæmonum obſeruator. Qui licet hoc aliter intelligeret, veruntamen hæc eadem de Iuliano dixit, quæ Chriſtiani approbantes affirmant. Si ergo eum laudare cogitabat, oportebat eum hoc nomen effugere: nec eum deditum dæmonibus indicare: ſicut ſermonem alium declinauit, quem cùm reprehenderetur, de ſuis libris abſcidit. Quomodo enim homo Chriſti deificetur, & quemadmodum in aperto homo fuerit, inuiſibiliter autem Deus, & quemadmodum erraq; ſint vera, Chriſtianorum ratio ſacra nouit: Pagani verò antequam credāt, intelligere nequeunt. Dicit enim ſermo diuinus: Niſi crediderit is, non intelligetis. Quapropter non erubeſcunt multos homines deificando: & vtinam bonis moribus inſtitutos, aut iuſtos, aut caſtos, & non potius lubricos, iniquos, & ebrioſos, id eſt, Hercules, Dionyſos, & Aſclepios, ſicuti frequēter in ſuis libris Iulianum iurare non pudet. Quorum maſculos fœminaſque Cupidines ſi enumerare voluero, lōga digreſsio generatur. Sed ſufficit hæc ſcire volētibus Ariſtotelis Pallium, & Corona Dionyſij, & liber Rhegini multæ memoriæ, turbáq; Poëtarum, qui de talibus ſcribentes, verè ridiculum & inanitatem Theologiæ oſtendēre Paganorum. Quod verò proprium Paganorum ſit, homines ſumma facilitate deificare, monſtremus. Rhodiis quadam calamitate detentis, reſponſum eſt datum, vt Phrygium Attin ſacerdotem væſanæ Phrygum celebritatis placarent. Tale nāq; reſpōſum eſt: Attin placare Deum magnum,

Eſa. 6. a.

Ariſtotelis pallium.

Corona Dionyſij.

Attin Rhodij in Deos retulerunt.

magnum, purũ Adonem, bonæ vitæ, diuitiarũ datorem, comatúmq; Dionyſum. Hoc itaq; reſpõſo Attin qui amore vęſano ſemetipſum occidit, eũdem Adonem Dionyſúmq; nominauit. Cúmq; Alexãder Macedonum rex tranſiſſet in Aſiam, Amphictyones Alexandro fauentes, carmina iſta finxerũt, Iouem deorũ Cõſulem, & Mineruam tritogenitã honorate, qui corpore mortali ſupernũ abſcõdis regem, quẽ Iupiter Heroum ſeminauit gẽtib. adiutorẽ, bonæ legis lætitiæ Alexãdrũ ſtatuere regem. Hæc in Pythia pronũciauit dæmon: qui cùm potẽtibus adularetur, deificabat eos. Quid enim dicamus cùm etiã Cleomedẽ athletã deificauerint, ita dicẽres: Vltimꝰ Heroum Cleomedes Aſtypalæus, quẽ ſacrificiis honorate, quia mortalis iam non eſt. Propter hoc ergo reſponſum Diogenes Cynicus & Œnomaus philoſophus Pythium reprehẽderunt Apollinẽ. Cyziceni verò tertiumdecimũ deum Adrianũ appellauerũt. Sed etiã ipſe Adrianꝰ amatum ſuũ Antinoum deificauit. Et hæc ridiculam inanitatem nõ dicit eſſe Libanius? Hæc ergo à nobis propter eius detractionem, per digreſſionem dicta ſufficiant.

Amphictiones de Alexãdro.

Cleomedes athleta.

Adrianꝰ Antinoum Amaſius Adriani.

THEODORITVS.

De rectitudine fidei Iouiani, & quid Athanaſius Alexandrinus ſcripſerit. CAP. III.

Iouianus Aug. epiſcopos exules reſtituit. Iouianus Aug. ab Athanaſio cupit orthodoxã religionem edoceri.

IOuianus ergo Imperator, mox vt Imperij ſui terras ingreſſus eſt, primùm ſcripſit legẽ, vt epiſcopi de exilio redirent, & eccleſias eis reddendas eſſe profeſſus eſt, qui expoſitam in Nicæa fidẽ inuiolabiliter ſeruaſſent. Scripſit etiã Athanaſio, qui præcipuus erat horum dogmatum propugnator, petens vt ei reſcriberet perfectam diuinorum dogmatum diſciplinam. Qui eloquentiores epiſcopos congregans reſcripſit, rogans vt fidem Niceæ expoſitam cuſtodiret, tãquam Apoſtolicis dogmatibus congruentem. Cuius epiſtolæ verba ſunt hæc:

PIISSIMO ATQVE CLEMENTISSIMO victori Auguſto Iouiano Athanaſius, & reliqui epiſcopi, conuenientes ex perſona omnium epiſcoporum Ægyptiorum, Thebaidos, & Libyæ.

DECET Deo amabilem principem diſcẽdi habere

voluntatem, deſideriúmq; cœleſtium. Sic enim verè & cor habes in manu Dei, & imperiũ cum pace multis annorum curriculis gubernabis. Volẽte igitur à nobis tua diſcere pietate catholicæ eccleſiæ fidem, gratias ob hoc domino referẽtes, curauimus vt prolatam ab omnibus patribus in Nicæa tuæ pietati inſinuaremus fidem. Hãc enim repudiantes quidam, nobis quidem frequenter inſidiati ſunt, eò quòd Arianæ non cõſentiremus inſaniæ. Autores verò facti ſunt hæreſis & ſchiſmatum vniuerſalis eccleſiæ. Vera ergo & pia in Dominum noſtrum Ieſum Chriſtũ fides eſt omnibus manifeſta, & ex diuinis literis agnita atq; lecta. In hac enim etiam ſancti martyrio conſummati ſunt, & requieſcẽtes in domino nũc conſiſtunt. Manſerat itaq; ſemper fides illæſa, niſi calliditas quorũdam hæreticorum eam violare præſumeret. Arius enim quidam, eiúſq; ſectatores erũpere & impietatem aduerſus eam introducère tentauerunt, dicentes, ex non extantibus: & creaturam, atque facturam, conuertibilémque eſſe filium Dei. Plurimóſq; per talia ſeduxerunt, ita vt etiam qui aliquid eſſe videbantur, blaſphemia huiuſmodi traherẽtur. Verùm ſancti patres noſtri olim conuenientes (ſicuti prædiximus) in Nicæno concilio, Arianam quidem ſectam anathematizauerũt, Catholicæ verò Eccleſiæ fidem (ſcriptura teſte) profeſſi ſunt. Eáq; prædicatione hæreſis extincta eſt, quæ vbique videbatur accenſa. Hæc itaque fides per omnes eccleſias legebatur & prædicabatur. Sed quoniam Arianam hæreſim quidam renouare volentes, ipſam fidem à patribus in Nicæa prolatã anathematizare præſumpſerunt: aliqui verò fingunt ſe eam profiteri, ſed ipſam veritatem negare noſcuntur, aliter interpretantes Cõſubſtantialitatem, & ſancto ſpiritui blaſphemãtes, cùm dicunt eum creaturam eſſe, atq; facturam per filium celebratam: neceſſario cõſiderantes læſionem ex huiuſmodi cauſa contra populum generatam offerre tuæ pietati confeſſionem concilij Nicæni curauimus, vt pia religio tua cognoſcat, cum quanta ſcrupuloſitate cõſcripta ſit: & quantum errent, qui extra eam volunt aliquid edocere. Cognoſce Deo amabilis Imperator, quoniam hæc quidem prædicatur à ſeculo, & hãc profeſsi ſunt patres

in Nicæa conuenientes. In hac quoque fide cõcordant omnes eccleſiæ in Hiſpania,& Britãnia,necnon in Galliis, Italiis, & in Dalmatiis conſtitutæ: in Cappadocia, Myſia,& Macedonia & vniuerſa ſimul Hellade,ſed etiã in vniuerſa Africa,Sardinia,Cypro,Creta, Pãphylia,Lycia,Iſauria,& in omni Ægypto & Lybia,Ponto & Cappadocia,partibúſque vicinis,& Orientales eccleſiæ præter paucos Arij ſectatores. Omnium nãque prædictorũ ſententiam experimento cognouimus,literas habemus, eóſq; nouimus Deo amabilis Imperator,quia cùm pauci quidam huic fidei contradicant, præiudicium facere non poterunt in toto orbe terrarum. Multo enim tempore ab hæreſi Ariana pulſati, nũc etiam pietati cõtentione maxima contradicũt. Vt verò hæc pietas tua cognoſcat, licet ſciat, tamen ſtuduimus fidem. Nicæno concilio profeſſam ab epiſcopis trecẽtis decem & octo, ſubiungere. Eſt autem hæc Nicæni concilij fides:

Profeſſio fidei in cõcilio Nicæno.

CREDIMVS in vnum Deum patrem omnipotentem,omnium viſibilium,inuiſibiliúmq; factorem. Et in vnum dominum noſtrũ Ieſum Chriſtum filium Dei, natum ex patre,vnigenitũ: hoc eſt,de ſubſtantia patris, Deũ de Deo, lumen de lumine, Deũ verũ de Deo vero: natum non factum,cõſubſtantialem patri, per quem omnia facta ſunt, quæ in cœlo,& quæ in terra. Qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem deſcẽdit de cœlis,incarnatus,humanatus, paſſus eſt, & die tertia reſurrexit. Aſcendit in cœlos,venturus iudicare viuos & mortuos, Et in ſpiritum ſanctũ. Eos autem qui dicunt, Erat, quando nõ erat: & antequam naſceretur nõ erat: & quia ex nõ extãtibus factus eſt, aut ex altera ſubſtãtia vel ſubſiſtẽtia dicentes eſſe, aut creatum, aut cõuertibilem, aut mutabilem filium Dei, hos anathematizat ſancta Catholica & Apoſtolica eccleſia. In hac fide Deo amabilis Imperator nos conſiſtere neceſſarium eſt,tanquam ſacra & Apoſtolica: nullãque mouere eam ſeductione verborũ atq; cõtentione: quod ab initio Ariani fecerũt,ex non extantibus filium dicentes. Er,quia erat, quando non erat,& creatus,& factus,& cõuertibilis eſt: Propterea (ſicuti prædiximus) & Nicæna ſynodus hæreſim anathematizauit huiuſmodi, fidẽ verò profeſſa eſt

veritatis. Non enim ſimpliciter ſimilem dixerũt filium patri, ne ſimpliciter ſimilis Deo, Deus verus eſſe crederetur, ſed etiam conſubſtantialem ſcripſerũt, quod proprium eſt geniti veríque filij, ex vero & naturali patre naſcentis. Sed neque Spiritum ſanctum alienauerunt à patre & filio, ſed potius glorificauerunt eum cum patre & filio in vna ſanctæ Trinitatis fide, eo quòd vna ſit in ſancta Trinitate diuinitas.

Frumentorum redit⁹ reſtituit eccleſijs Iouianus.

Has literas Imperator legens, confirmauit quam habuerat de ſacris ſcientiam & affectum: aliámque cõſcripſit legem, vt frumentorum conſuetudo redderetur eccleſijs, quam Maximus diſtribuerat Cõſtantinus, & dari prohibuerat Iulianus. Et quoniam propter illius impietatem orta fames, non ſinebat totam tunc ſummam quam Conſtantinus conſtituerat, erogari, tertiam partem Iouianus ad præſens impendi promiſit, ita vt ceſſante fame, frumenta integra præberentur.

SOCRATES.

Quomodo Iouiani temporibus orthodoxi floruerint, & hæretici ſint oppreſſi. CAP. IIII.

An.d.366. Exules epiſcopos reuocat.

EVocauit igitur Imperator à Conſtantio in exilium miſſos epiſcopos, qui non occurrerant Iuliani redire temporibus. Tunc autem etiam templa Paganorum omnia claudebãtur, & ipſi ſacerdotes vbique fugiebãt: indutíq; palliis, ipſa pallia reponebãt, & ad ſchema cõmune reuertebãtur. Quieuit etiam pollutio ſanguinis, quam publicè inſatiabiliter ſub Iuliano celebrauerant. Porrò Chriſtiani non quieſcebant: Præſules enim religionum adibant crebro Principem, credentes eius obtinere ſe voluntatem aduerſus proprios inimicos. Et primum quidẽ Macedoniani libellũ Principi porrexerũt, poſtulantes vt expellerentur eccleſijs, qui diſſimilem filium prædicarent, & ipſi introducerentur in eas. Erant qui libellũ obtulerant, Baſilius Ancyræ, Syluanus Tarſi, Sophronius Põpeiopoleos, Paſinicus Zilenus, Leõtius Comanus, Callicrates Claudiopolites, Theophilus Caſtabalenus. Horum libellũ Imperator accipiens, eos ſine reſponſo dimiſit, hoc tantũmodo dicens: Ego cõtentiones odi, eos autẽ qui ad concordiã feſtinant, diligo,

Pudet ſacerdotes Gentiles proprij cultus Macedoniani apud Iouianum Aug.

pariter & honoro. Quod audiétes,qui ad contétionem ſe parabant,quieuerunt. Hoc ergo pro voto Imperatoris eſt factũ. Nam tũc intentio ſectatorum Acacij reuelata eſt, & (ſicut ſolebant) ad vota ſe principis contulerunt.Cõuenientes enim in Antiochia Syriæ,habuerunt verba cũ Melitio, qui paulò ante diuiſus ab eis, Cõſubſtantialitatem ita defendere videbatur. Hoc itaq; fecerunt, quoniam eum honorari conſpiciebant, Principe tunc ibi agente. Communi ergo cõcilio libellum componentes,Conſubſtantialitatem profeſſi ſunt, & Nicænam roborantes fidem obtulerunt Imperatori. Cuius libelli verba ſunt hæc:

Acaciani conueniunt apud Antiochiam.

PIISSIMO ET DEO AMABILI DOMINO noſtro, Iouiano, Victori, Auguſto, ſynodus præſentium Epiſcoporum ex diuerſis prouinciis in Antiochena vrbe conuenientium.

Ann. do. 366. Acacianorum epiſtola ex ſynodo Antiochena ad Iouianum Aug.

Quod eccleſiaſticam pacem atq; concordiam tua primum ſtuduerit pietas celebrare,bene nouimus etiã nos Deo amabilis Imperator. Quod verò verticé huiuſmodi veræ vnitatis & orthodoxę fidei bene ſumpſeris,neq; hoc ignoramus. Sed ne cum his qui adulterãt veritatis dogma adnumeremur tuæ pietati ſuggerimus, quoniã ſancti cõcilij in Nicæa olim & ab initio celebrati fidem & ſuſcepimus & tenemus. Quando etiam Conſubſtantialitatis nomen, quod aliter ſe quibuſdam habere videtur,dicimus cautam interpretationé à patribus excepiſſe, quippe ſignificãtibus quod ex ſubſtãtia patris natus ſit filius:& quia ſimilis per ſubſtantiam patri eſt.Nõ enim velut aliqua paſsio circa ineffabilem natiuitatem creditur. Neque ſecundum aliquem Paganorum vſum percipitur à Patribus ſubſtantiæ nomen dictum, ſed ad deſtructionem Arianorũ, qui præſumpſerunt ex nõ extantibus de Chriſto aliquid impiè prędicare. Quod etiã iſti,qui nũc inæqualitatem aſſerũt, aſperius & audacius ad vaſtandã eccleſiæ concordiam imprudentes auſi ſunt perpetrare. Quamobrem huic noſtræ relationi ſubiũximus exemplar fidei Nicæni concilij, quam etiam decenter amplectimur. Eſt enim huiuſmodi: Credimus in vnum Deum patrem omnipotentem,& reliqua. Et ſub-

ſcriptio: Melitius epiſcopus Antiochię obtulit in ſuprà-ſcriptis conſentiens, Euſebius Samoſatenus, Euagrius Siculus, Vranius Apamiæ, Zoilus Lariſſenus, Acacius Cæſariæ, Antipater Rhoſi, Abramius Yrimenus, Ariſtonicus Seleucobeli, † Barbabętus Pergami, Vranius, Meletenæ, Magnus Calcidis, Eutychius Eleutheropoleos, Iſacius Armeniæ maioris, Titus Boſtręſis, Petrus Sippanius, Pelagius Laodiciæ, Arabianus Adrenſis, Piſo Adanenus per Lamirionem preſbyterũ, Sabinianus Zeugmatis, Athanaſius Ancyræ per Orphitum & Aretiũ preſbyteros, Irenæ Gazæ, Piſo Auguſtæ, Patricius Palti per Lamirionem preſbyterũ, Anatolius Beroeæ, Theothimus Aramenus, Lucianus Arcenus. Hunc itaq; libellum in collectione Synodalium Sabini conſcriptum inuenimus. Verùm Imperator propoſitũ hoc habebat, vt blandimentis & ſuaſione verborum diſcordantium cõtentiones abſcinderet, dicens, Nulli quidem ſe quomodocunque credẽtium fore moleſtum: eos tamen diligere, & valde honorare, qui principium eccleſiaſticæ vnitati præberent. Quod verò hoc egerit, etiã Themiſtius Philoſophus ait in laude quam in eius protulit Conſulatu. vbi miratur Imperatorem, quod permiſerit vnũquemq; colere ſicut vellet, atq; deuicerit blandientium mores, quos valde deridens, ait eos non Deum, ſed purpuram magis colere.

† *Barlameus.*

Sabini ſynodalia.

Themiſtij philoſophi oratio panegyrica.

SOZOMENVS.

Igitur Imperator tunc etiam Secundo nomine Præfecturam gubernanti Prætorianam legem dedit, vt capitali ſententia plecterentur, qui vel ſacram virginem nuptiali thoro violare auderet, vel impudico aſpectu aſpiceret, ne dicã abripere fortè tentaret. Quam legem ideo poſuit, eò quòd Iuliani temporibus quidam huiuſmodi virgines vxores ducere auſi fuerant.

De non ducẽdis ſacris virginib⁹, Iouiani lex.

Quod Athanaſius venerit ad Iouianum, & ab eo decenter ſit honoratus. CAP. V.

INter hæc Athanaſius Alexãdrinæ ſedis epiſcopus, cũ paucis ſuorum cõmunicato conſilio neceſſarium iudicauit, vt Chriſtianũ videret Imperatorẽ. Veniénſq; Antiochiam, Principem, de quibus oportebat, edocuit.

Athanaſius Iouianum adit.

Quidam aiunt, quod eum ipſe magis euocauerit Imperator, vt quæ neceſſaria pro religione & recta fide viderentur, exponeret: diſponénſque, vt decebat, cauſas eccleſiæ de reditu cogitabat. Verũ Euzoius Arianæ ſectæ Antiochenæ ciuitatis epiſcopus, ſtudebat vt Probatianus quidam Eunuchus, in Alexãdrina vrbe ordinaretur epiſcopus. Cúmq; hoc ageretur, Lucius Alexandrinus à Georgio preſbyter ordinatus, adiit Imperatorẽ, & maledicés Athanaſio, quaſi temporibus epiſcopatus illius fuiſſet accuſatus, & plurima exilia ſub præcedẽtibus ſtituiſſet Imperatoribus, eſſétq; circa ſacra per eũ cauſa diſcordiæ, ſupplicabat vt alius in Alexãdrina ciuitate ordinaretur epiſcopus. Verum Imperator ſciens, quantæ Athanaſio inimicorum inſidiæ factæ fuiſſent, detractiones huiuſmodi nõ reſpexit, ſed Lucium quidẽ cum multa interminatione tacere iuſsit, Probatianum verò eiúſque ſequaces Eunuchos, authores huiuſmodi ſcelerum atque turbarum caſtigandos eſſe præcepit. Porrò Athanaſium amicum ſibi maximum factum deſtinauit in Ægyptum, vt ſicut ei videretur cauſas eccleſiarũ populóſque diſponeret. Fertur enim, quod eum pro maxima virtute conuerſationis ſapientiæq; laudauerit. Aiũt quidem antequam ſub Conſtantio Imperatore Ariani tenerent eccleſias, ſomnium vidiſſe Antonium monachum quaſi † burdones altare ſacrum calcibus euertiſſent, experrectúmque dixiſſe: Ab adulteris & permixtis hominibus eccleſiam calcari. Quæ non fuiſſe mendacia poſterior monſtrauit euentus.

Euzoius Antiochenus.

Lucius Alexãdrinus accuſat Athanaſium.

Probatianus.

Eunuchi.

† *Mulos Antonij monachi ſomnium.*

SOCRATES.

De conſulatu & fine Iouiani. CAPVT VI.

TVnc igitur Imperator impetum retinens hæreticorum diſceſsit ab Antiochia, & venit ad Tarſum Ciliciæ, ibíq; corpus Iuliani ſepeliuit. Et cùm cũcta ſolennia funeri eius exhibuiſſet, Cos. eſt deſignatus. Cúmque Conſtãtinopolim feſtinaret, venit ad prædium nomine Dadaſtana inter Galatiam & Bithyniã vbi philoſophus Themiſtius cũ aliis Senatoribus occurrẽs, Conſulatem recitauit orationẽ. Feliciter tũc agi poterãt res Romanæ publicæ, & ſimul eccleſiaſticæ ſub principe benigno

Tarſi ſepelit.

Dadaſtana Themiſtius philoſophus.

Iouianus moritur. Ann. do. 366.

† oppilationis. Varronianus.

diſpoſitæ, niſi repentina mors talem virũ ab hominibus abtuliſſet. In prædicto namq; prædio hyemis tempore in † phraxis languore cõſtrictus eſt mortuus. Cõſulatu ſuo & Varroniani filij, ſeptimodecimo die Febr. mẽſis, qui regnauit mẽſibus ſeptem, vixit annis triginta tribꝰ.

SOZOMENVS.

De ortu principis Valentiniani, & quemadmodum fratrem Valentem ipſe fecerit Imperatorem.

CAPVT VII.

An. d. 367. Valentinianus.

CVmque in Nicæam Bithyniæ veniſſet exercitus, Valentinianum ordinauit imperatorem, virum optimum, & apice Principali digniſsimum.

Socrates.

Valentinianus igitur ordinatur viceſimoquinto die eiuſdem Februarij menſis, Pannonius genere, de Cibala ciuitate: cui tũc erat militium cura commiſſa quoniam probatiſsimè militarem nouerat diſciplinam. Fuit etiã vir magnanimus, & ſemper præſenti fortuna melior apparebat.

Theodoritus.

Is enim non modo fortitudine, ſed etiam prudentia, temperantia arq; iuſtitia & corporis magnitudine præfulgebat. Adeò enim fuit regalis pariter & vrbanus, vt quum exercitus tentaſſet ei aliũ ſociare conſortem, ille reſponderit, quod cãtatur ab omnibus: Veſtrum, inquit, fuit ô milites Imperatore non exiſtẽte mihi dare regimen Imperij. Verum vbi hoc ego ſuſcepi, meum iam & non veſtrum eſt de rebus cogitare communibus. Cuius verba admirati milites, eius ſequuti ſunt volũtatem. At ille fratrem de Pannonia vocans, quod certè nõ debuit, ſocium fecit Imperij.

Valẽtinianus ad milites.

Socrates.

Poſt triginta dies auſpicij ſui.

Theodoritus.

Cui Aſiæ ſceptra contradens pariter & Ægypti, Europam ſibi diſtribuit. Et veniens ad Heſperiam, omnem illico docuit æquitatem, à prædicationibus pietatis incipiens.

De Ambroſij Mediolanenſis epiſcopatu atque libertate loquendi.

CAPVT VIII.

AVxentio nanq; defuncto, qui Mediolanenſem prę-ſulatum tenuerat, multíſque fuerat conciliis abdicatus, euocans Epiſcopos Imperator, huiuſmodi apud eos verba loquutus eſt: Noſtis aperte, eruditi vtique diuinis eloquiis, qualem oporteat eſſe Pōtificem, & quod non deceat eum verbo ſolum, ſed etiam vita gubernare ſubiectos, & totius ſemetipſum imitatorem virtutis oſtendere, teſtémq; doctrinæ cōuerſationem bonam habere. Talem itaque in Pontificali cōſtituite ſede, cui & nos qui gubernamus Imperium ſyncere noſtra capita ſubmittamus, & eius monita dum tāquam homines deliquerimus neceſſario, veluti curantis medicamenta ſuſpiciamus. Hæc quum dixiſſet Imperator, petiit ſynodus vt magis ipſe decerneret, ſapiens, & pius exiſtens. At ille: ſupra nos eſt, inquit, talis electio. Vos enim gratia diuina potiti, & illo ſplendore fulgentes, melius poteritis eligere. Tunc ſacerdotes egreſſi, de epiſcopali ſede tractabāt. Verum ciuitatis habitatores (vt fieri aſſolet) tumultus faciebant, alij hūc, alij illum ordinare petentes. Qui enim erant de Ariani Auxentij ſecta ſimilem ſibi fieri cōcertabant. Rurſum orthodoxi, ſui dogmatis nitebantur habere epiſcopum. Hanc ſeditionem Ambroſius, cui tunc Prę ſidialis fuerat cura cōmiſſa, vbi cognouiſſet, metuens ne quid turbæ cōſurgeret, ad eccleſiam feſtinus acceſsit. At illi ceſſante ſeditione communem dederūt vocem, petentes vt paſtor gregis ordinaretur Ambroſius, qui nōdum fuerat baptizatus. Hoc Imperator cognoſcens, repente iuſsit & baptizari, & tāquam dignū virum ordinari pontificem. Nouerat enim eius rectioré omni libra ſentētiam, & omni regula certiora ſuffragia. Arbitratus etiam diuinum in eo eſſe decretum, quum in eius electione etiam pars cōtraria cōſonaret: Is ergo ſacri baptiſmatis dono potitus, gratiam quoque ſimul ſuſcepit Epiſcopatus. Quo facto hunc hymnum optimus Imperator Saluatori & domino obtuliſſe fertur (his enim quæ gerebantur intererat) Gratias, inquit, ago tibi Domine omnipotens & ſaluator

Auxentius epiſcopus moritur.

Obteſtatio Valentiniani Aug. ad epiſcopos de præficiēdo Mediolanenſibus epiſcopo.

An. do. 377 Ambroſius Præſes tumultum cōpeſcit.

Ambroſius nondū baptizatus eligitur in epiſcopum.

Baptizatur.

Fit epūs.

noſter,quoniam huic viro ego quidem commiſi corpora tu autem animas,& meam electionem oſtendiſti tuę iuſtitiæ cõuenire. Cúmq; poſt paucos dies ſanctus Ambroſius cum multa fiducia apud Imperatorem quereretur,quod male à iudicib⁹ ageretur, tunc Imperator ait: Hanc,inquit,†παῤῥησίαν tuam pridẽ noui,& aperte probans nõ ſolum non reſtiti, ſed etiam in electione ordinationis tuæ ſocius fui. Feſtina itaq; ſanare,ſicut diuina lege prȩcipitur, animarũ delicta noſtrarũ. Hæc igitur Imperator Mediolani & dixit & fecit. Cognoſcens autem quoſdam in Aſia & Phrygia de diuinis dubitare dogmatibus, in Illyrico quidem prȩcepit ſynodũ celebrari, & quæ de illis decreta atq; firmata ſunt,dubitãtibus deſtinauit. Porrò qui illic cõuenerant,decreuerũt fidem expoſitam in Nicæna vrbe ſeruãdam. Scripſit autem & ipſe,ſocium adhibẽs in ſuis literis fratrem, vt in his quæ placuerãt, duraretur. Nunc ergo etiam legem ipſam ponere neceſſariũ eſt,quę aperte & eius pietatem prędicat, & Valentis tunc ſynceritatem ſine dubitatione demonſtrat.

Audaciam & libertatẽ loquendi.

An.do.377 Synodus in Illyrico celebratur iuſſu Valentiniani Aug.

Edictum Valentiniani & Valentis de Conſubſtantiali Trinitate. CAPVT IX.

IMP. MAXIMI, PII, VICTORES, AVguſti,Valentinianus, Valens, & Gratianus, epiſcopis dicœceſeos Aſiæ,Phrygiæ,Carophrygiæ,Pacatianæ in Domino S.

TAnto cõcilio in Illyrico celebrato,& ſubtiliter habita quæſtione de ſalutari Verbo,oſtenderunt beatiſſimi Pontifices Trinitatem cõſubſtantialem Patris & filij & Spiritus ſancti. Quam nequaquam declinantes, iuxta miniſteria religionis magni regis exercent. Hanc ergo prædicare decreuit noſtra quoque potẽtia: ita tamen vt non dicant aliqui: Sequimur religionem Imperatoris hanc patriam gubernantis, & non illi potius obedientes,qui nobis ſalutis mandata cõtradidit,Euangelium nanq; Chriſti noſtri ſic habet:Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari,& quæ ſunt Dei Deo. Quid ergo dicitis vos Epiſcopi & Prȩſules ſalutaris Verbi? Si ita ſe ha-

Mat.22.b Mar.12.b Luc.20.c

bet veſtra probatio, diligẽtes alterutros Imperiali abuti dignitate quieſcite: & nolite pſequi eos, qui deo perfecte miniſtrant: quorum orationibus & terrena bella ſedantur, & recedentium à deo angelorum repelluntur incurſus: quíq; omnes dæmones corruptores precũ aſſiduitate cõfundunt: tributa ſecũdum leges inferre non reſpuunt, poteſtatíque regiæ non reſiſtunt: ſed ſyncera voluntate & ſuperni mãdata dei cuſtodiunt, & noſtris legibus ſubiugantur. Vos autem inobedientes eſſe mõſtramini. Et nos quidem ſubiicimur ei, qui primus eſt & nouiſſimus: vos autem vobiſmet arrogatis. Nos itaque puros noſipſos à vobis eſſe deſideramus. Et ſicut Pilatus in examinatione noſtri Chriſti, quum nollet eum perimere, conuerſuſque ad Orientis partes & petens aquam, abluit manus ſuas dicens: Innocens ego ſum à ſanguine huius iuſti: Sic etiam noſtra maieſtas ſemper mandauit perſequutionem nõ fieri, neq; fluctuationes inferri, nec inuidere laborãtibus in agro dominico, neque diſpenſatores magni regis expellere: vt nõ ad præſens & ſub Imperio noſtro creſcere videamini, & poſtea teſtamentum domini ſubdere paſſioni, ſicut in ſanguine Zachariæ. Sed illi poſt aduentum ſuperni regis noſtri Chriſti Ieſu diſrupti ſunt, contraditi morti cum adiutore ſuo dæmone corruptore. Hoc præcepimus in Megetio, & Ciceronio, & Damaſco, & Lãpone, & Brintiſio, qui auditores fuerunt. Sed etiam ipſa vobis Acta miſimus, vt cognoſcatis ea, quæ in eximio ſunt concilio celebrata. His ergo literis ſubdidit etiam dogmata cõcilij, hæc ſummatim habentia: Profitemur ſequentes magnum orthodoxúmque concilium, conſubſtantialem eſſe patri Filium: & non ſic intelligimus conſubſtantialem, ſicuti pridem quidam expoſuerunt, non vero ſubſcribentes, & nunc alij illos vocantes patres, virtutem ſermonis reſpuunt, & ſequuntur eos, qui per conſubſtantialitatem ſimilitudinem ſignificatam eſſe conſcripſerunt, eo quod nulli reliquarum creaturarum per eum factarum ſimilis ſit filius, niſi tantummodo patri. Sed qui hæc exponũt, creaturam præcipuam Dei filium impiè dogmatizant. Nos itaque ſapimus (ſicut etiam concilia nuper Romæ & in Galliis celebrata) vnam eſſe

Mat. 27.c

Interpres non intellexit, vide Græca.

eandémque ſubſtantiam patris & filij & ſpiritus ſancti, in tribus perſonis, quod eſt in tribus perfectis ſubſiſtentiis. Cõfitemur autem ſecundum Niceñam expoſitionem, & incarnatum filium dei cõſubſtantialem ex virgine ſancta Maria, & in hominibus habitaſſe, & cõpleſſe diſpenſationem pro nobis omnem in natiuitate, & paſsione, & reſurrectione, & in cœlos aſcẽſione: & iterum venturum vt reddat nobis ſimilitudinem diuinam: à ſemetipſo, deum exiſtentem carnigerũ, & hominem deiferum. His ergo quæ prędicta ſunt cõtraria ſapientes anathematizamus, & eos ſimul qui nõ vere anathematizant, eum qui dixit, Antequam naſceretur, nõ fuit filius: ſed ſcripſit, quod & antequam opere naſceretur, virtute erat in patre. Hoc enim & in omnibus creaturis eſt, quæ nõ ſemper exiſtunt, ſicuti deus. Filius enim ſemper cum patre eſt, ſempiterna natiuitate progenitus.

Hæc igitur Imperator ſummatim ſignificauit, ego verò etiam ipſas concilij literas ponendas exiſtimo.

Epiſtola Illyricianorum epiſcoporum ad Orientales epiſcopos profitentium Conſubſtantialem Trinitatem.

CAPVT X.

EPISCOPI ILLYRICI, EPISCOPIS Eccleſiarum Dei, Diœceſeos Aſianæ, Phrygiæ, Carophrygiæ, Pacatianæ in Domino S.

CONuenientibus nobis in vnum, & habita maxima quæſtione de ſalutari Verbo, probauimus cõſubſtantialem eſſe patri Trinitatem patris & filij & ſpiritus ſancti. Quamobrem iuſtum fuit vobis literas deſtinare, non quibuſdam argumẽtationibus religionem Trinitatis ſcribentes, ſed in humilitate rogantes. Has noſtras literas deſtinauimus per dulciſſimũ fratrem & cõſacerdotem noſtrum Elpidium presbyterum. In pręſentibus itaque noſtris literis quaſi illud refertur, quod in ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti libris aſcriptum eſt, Ego quidem ſum Pauli, ego autem Apollo, ego verò Cephę. Nunquid Paulus crucifixus eſt pro vobis, aut in nomine Pauli baptizati eſtis? Et hæc quidem ſufficiebant humilitati noſtræ, etiam ſi non vobis vniuerſales literas mit-

1. *Cor.* 1. *b*

teremus, propter timorem tantum, quem ibi prædicatis cunctæ vestrę prouinciæ, à patre & filio spiritū sanctum diuidentes. Quamobrem necessarium habuimus ad vos destinare dominum nostrum & cōministrum Elpidium à regio principatu Romanorum has literas deferētem, vt si forte talis est prędicatio vestra, cognoscat: qui enī consubstantialem Trinitatem nō prædicant, anathema sint. Et si quis his cōmunicans inuenitur, anathema sit. His autem qui cōsubstantialem prædicant Trinitatem, prępărata sunt regna cœlorum. Rogamus ergo vos fratres, vt non aliud doceatis, non aliud innouetis, sed cōsubstantialem semper & vbique prędicātes trinitatem, possidebitis regnum dei. Ob hoc scribentes & cōmemorātes, has literas destinauimus. De episcopis autem constituendis vel comministris iam constitutis, si permanserint vsque ad finem sani, bene: alioquin ex ipso presbyterio repellantur. Similiter presbyteros atq; diaconos in sacerdotali ordine definiuimus, vt sint irreprehēsibiles vndique, & à Curia, & ab officio militari. Propterea ergo hoc noluimus pluribus verbis scribere, eò quòd miserimus vnum ex omnib⁹ dominum nostrum, & cōministrum Elpidium, studiose prædicationem vestram cogniturum an ita se habeat, sicut audiuimus à domino nostro & cōsacerdote Eustathio. Posthac licet aliquando in errore fueritis, deponētes veterem hominem, induimini nouo. Nam & ipse frater & cōministet Elpidius docebit vos veram prędicare fidem: quia sancta Trinitas cōsubstantialis deo & patri & filio cum spiritu sancto sanctificata, glorificata, manifestata est: pater in filio, filius in patre, cum sancto spiritu in secula. Hoc itaque declarato, aperte poterimus sanctam Trinitarem cōfiteri consubstantialem esse secūdum fidem olim in Nicæa expositam, quam patres cōfirmauerunt. Qua fide prædicata, poterimus erroneum dęmonē declinare. Quo extincto, pacificos nosmetipsos literis degentes in pace salutabimus. Scripsimus itaq; vobis, vt noueritis Arianos esse cōdemnatos, nolentes confiteri ex patris substantia filium & spiritum sanctū, quorum nomina sunt subiecta. Polychronius, Telemachus, Faustus, Asclepiades, Amantius, Cleopater. Hæc ergo ita se

habent,in gloria patris & filij & ſpiritus ſancti,in ſecula ſeculorum, Amen. Valere vos optamus patri & filio Saluatori Chriſto,cum ſancto ſpiritu, multis annorum curriculis.

De hæreſi Audæanorum. CAP. XI.

Audæus hæreticus.

INclytus igitur Imperator tanquam Apoſtolicis dogmatibus cum omni cura vacabat. Interea Syrus quidam & genere & lingua, Audęus nomine, illo tempore fuit dogmatum nouorũ repertor: qui pridem quidem malignos habere cõceptus cœperat, tunc autem cognitus eſt. Prius nãque ſtulte intelligẽs quod ſcriptum eſt:

Geneſ.1.c. Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, humanam formã putauit habere diuinitatem & corporis circumiacere partes cõiecit, diuinæ ſcripturæ nequaquam ſenſum perſpiciens, quæ ſæpe diuinis operationibus humanorũ membrorum nomina circumponit: quandoquidem qui facile ſubtiliora intelligere nequeunt, per hæc dei prouidentiam magis agnoſcũt. Adiecit autem huic impietati & alia his vicina. Ex vęſania nanq; Manetis aſperſus, neq; ignis, neque tenebrarum deum aſſeruit creatorem. Sed hęc quidẽ, & quęcunque his ſimilia celãt Manetis vęſaniæ participes, & iſte prędicabat. Aiunt autem hos ab eccleſiaſtico ſeiunctos eſſe cõuentu, quando hic reperiantur quidam, qui vſuras execrãdas exigãt, nec deſint qui abſq; legitimis nuptiis mulieribus cohabitantes indecẽtem agant vitam. Atq; horum cauſa aiunt ſeorſum ſe viuere, celantes dogmatum blaſphemiam. Eſt tamen hic prętextus arrogantiæ plenus, & Phariſaicę propago doctrinæ. Nam & illi animarum & corporum medicum accuſabant in templo,

Luc.5.f. dicentes Apoſtolis: Vt quid cum publicanis & peccatoribus manducat magiſter veſter? Et per Prophetam de

Eſa.45.f. talibus dicit Deus: Qui dicũt, mundus ſum, noli me tãgere, iſti fumus erũt in furore meo, ignis ardẽs tota die. Sed horum ſtultitiam redarguere præſentis temporis non eſt: quapropter ad narrationem reliquam proceda mus. Ea tẽpeſtate Meſſalianorum, quos εὐχίτας id eſt, Orantes appellant, hæreſis eſt exorta. Vocantur autem & alia appellatione εὐδοξιανοὶ, id eſt, ſacrificatores. Hi

Meſſaliani An.do.371

εὐδοξιανοὶ. id eſt, affluentes.

enim cuiuſdam dęmonis operationē expectant,& hanc ſancti ſpiritus pręſentiam arbitrantur. Qui verò integro huius rei languore participātur, auerſantur operationē manuum velut malam, ſomnióq; ſemetipſos tradunt,& ſomniorum phantaſias, Prophetias appellant. Huius hęreſeos fuerunt principes,Dadoes,& Sabbas,& Adelphius,Hermas,& Symęones,& alij,qui ab eccleſiaſtica quidem nequaquàm cōmunione receſſerunt,dicētes diuinum cibū nihil nec prodeſſe nec lædere, de quo Dominus dixit Chriſtus: Qui comedit carnē meam,& bibit ſanguinem meū,viuit in æternum. Cúmq; voluerint celare hūc languorem, etiam conuicti impudenter negant,& alios hæc ſapientes quæ ipſi animo retinent, prorſus abdicāt. Letoius itaq; Præſul Melitinenſis eccleſiæ,diuino zelo decenter ornatus,vidēs eo ꝙ hic languor multa monaſteria,magis autem latronū(vt ita dixerim) ſpeluncas inuaderet,eas incēdit,& lupos ab ouibus ſegregauit. Similiter etiam Amphilochius famigeratus ille Lycaonēſis Antiſtes, dū hæc peſtis illic creſceret,eā valde repreſſit,& oues quę tali cōtagione vexabā tur,eripuit.Porrò Flauianus vbiq; laudabilis Pręſul Antiochenus, audiēs hos in Edeſſa degere & venenū proprium vrbib⁹ vicinis aſpergere,turbam monachorū deduxit Antiochiam,& negātes eam peſtē, hoc modo redarguit: accuſatores quidē dixit calūnioſos eſſe, teſtes verò mēdaces.Adelphium autē valde ſenem cū manſuetudine vocās,& iuxta ſe ſedere pręcipiens,ait:Nos ô ſenex,qui iam magnā partem vitę tranſiuimus,humanam quidem didicimus diligēter naturam,& aduerſariorum dęmoniorum machinamēta cognouimus, ipſo experimento gratiæ miniſtrationes edocti ſumus,iſti verò cū ſint iuuenes, nihil horū perfectius cognoſcētes,ſpiritalia audire verba non ferunt. Quapropter dicito mihi, quomodo creditis ſpiritum cōtrarium recedere, & gratiam ſancti ſpiritus aduenire? His verbis ſenex ille delinitus,omne venenū quod celabat euomuit atque dixit: Nullam quidem vtilitatem ex ſancto baptiſmate baptizatis accedere,ſed ſolam ſtudioſam orationem inhabitantem dęmonem effugare dicebat. Iuſuper vnūquenque naſcentium à progenitore ſuo ſicuti naturam, ſic

Ioan.6.f.

Error Euchetarum.

Letoius. Melitenus.

Hæreſis negantiū gratiam in baptiſmo conferri.

etiam dęmonum trahere famulatum. Et his expulsis per illam orationem studiosam sanctum spiritũ aduenire, & sensibiliter ac visibiliter suam designare pręsentiam, atque corpus passionibus motus cuiuslibet eripere, & animam à mala volũtate penitus liberare, ita vt nequaquam deinceps egeat, neque ieiunio macerante corpus, neque doctrina refrenante, & progredi ordinatè edocẽte. Non solum autem qui hoc impetrauerit, corporis, inquit, exultationibus liberatur, sed aperte etiam futura pręuidet, & sanctam Trinitatem oculis cernit. Hunc itaque Flauianus fœtidissimum fodiens fontem, & eius pocula cunctis examinanda producens, infœlicissimo ait seni: Vetustissime malorum dierum, increpauit te os tuum & non ego: labia enim tua testantur adũersum te. Quúmque hic languor cunctis innotuisset, de Syria quidam expulsi, & ad Pamphiliam sunt progressi, eámque huiusmodi peste repleuerunt.

SOZOMENVS.

De Lampsaceno concilio. CAP. XII.

Ad Valẽtinianum. Aug. legatio episcoporum.

IGitur Valentinianus cùm ita saperet sicut Nicæni patres, similia profitẽtibus proderat, aliter verò sapientibus nõ erat importunus. Qui cùm initio regni de vrbe Cõstantinopolitana per Thracias properaret Romam, episcopi Hellespõti, Bithyniæ, & quicũque cõsubstantialem patrem ac filium prædicabant, Legatum miserunt Hypatianum Heracleæ Perinthi præsulem, vt dignaretur ad emendationem dogmatis interesse. Is cum adisset Imperatorem, & episcoporum legationem intimasset, respondens Valentinianus, ait: Mihi quidẽ cùm vnus de populo sim, phas nõ est talia perscrutari. Verum sacerdotes quibus hæc cura est, apud seipsos cõgregentur vbi voluerint. Cùm hæc itaque respõdisset princeps, in Lampsacum cõuenerunt episcopi. Cúmq; duos tractassent menses, nouissime decreuerunt vt ea quæ Constantinopoli gesta fuerant studio Eudoxij & Acacij, abolerentur. Similiter autem vt irritaretur etiam expositio fidei, quam velut Occidẽtalium episcoporum proferentes, quosdam subscribere in ea, sub ea promissione fecerunt, vt quod fuerat constitutum de dissimilis substantiæ

An. do. 372 Synodus apud Lampsacum.

ſtantiæ nomine, penitus abdicarent, quod etiam ſunt mentiti Similem verò patri filium per ſubſtantiam aſſerebant, dicentes neceſſariam ſimilis adiectionem propter ſignificationem ſubſtantiarum. Fidem verò illam eſſe prȩcipiẽdam per omnes eccleſias, quæ Seleuciæ fuerat promulgata, & expoſita in dedicatione Antiochenę probatur eccleſiæ. Depoſitos autem ab eis qui diſſimilem patri filium aſſerebant, ſedes proprias recipere decreuerũt. Si quis autem eos accuſare vellet, æquo hoc periculo ſanciuerũt, iudices eſſe decernentes epiſcopos rectè ſapientes, & de vicinis prouinciis in eccleſia conuenientes, vbi teſtes eſſent ſingulorũ qui dicerentur oppreſſi. Hæc decernentes, cùm euocaſſent Eudoxium, & qui cum eo erant, locum eis pœnitẽtiæ tribuerunt. Quibus obedire nolentibus, quæ fuerant placita cunctis eccleſiis intimarũt. Cúmq; crederent ſtudere Eudoxium, vt vniuerſa regalia ſuæ partis faceret, & iſtis ſine dubio derogaret, neceſſarium putauerunt vt prȩcurrerent, & quæ fuiſſent Lampſaci geſta, nuntiarent. Remeantem itaque Valẽtem Imperatorem de Thracia, in Heracleia adierũt Fuerat enim cum fratre ſuo digreſſus vſque ad quendam locũ. Tunc enim Eudoxius tam apud principem quam apud proceres prȩcipuus habebatur. Adeuntibus ergo Legatis à Lampſaco miſſis, iuſſit Imperator ne ſeipſos ab Eudoxio ſepararent. Qui cùm reſiſterẽt, & de geſtis Conſtantinopolitanis apud Seleucenum concilium habitis aduerſus Eudoxium quererentur, cõmotus ad iram Princeps, illos quidem deputauit exilio, eccleſias autem tradi iuſſit Eudoxio.

Eudoxius gratioſus in aula Valentis.

THEODORITVS.

Quemadmodum Valens factus fuerit Arianus.

CAPVT XIII.

TEmpore quo Valens ſuſcepit Imperium, Apoſtolicis dogmatibus ornabatur Cum verò Gothi tranſiſſent Hiſtrum, & Thraciam peragrarent, collecta militia pugnare cogitabat aduerſus eos. Cui placuit vt nõ nudus ſacra gratia pugnaret, ſed ſancti baptiſmatis munitus armis & hoc quidem bene placuit & valde ſapiẽter. Quod vero poſtea geſſit magnã animi mollitiem,

An. do. 378 Valens baptizatur pugnaturus contra Gothos.

& proditionem significat veritatis. Ea nanque infelix passus est, quæ progenitor Adam. Coniugis enim est seductus alloquio, & muliebribus verbis illaqueatus. Illa nanq; primitus Arianæ fallaciæ captionibus irretita etiam istum secũ corruere in blasphemiæ foueam persua sit: cuius seditionis autor fuit Eudoxius. Is enim adhuc Constãtinopolitanæ gubernacula tenebat eccleſiæ, non regens, sed suã potius mergẽs nauem. Tunc ergo in baptismatis tempore, iureiurando miserrimũ obligauit, & vt in impietate dogmatis permaneret, & vndiq; cõtraria sapientes expelleret. Sic itaq; ille doctrinam Apostolicam derelinquẽs, cõtrarias partes sumpsit, & paulò post quæ iurauerat adimpleuit.

An.do.378 Valens ad Arianas partes trahitur, vxoris blanditoquentia.

SOZOMENVS.

Qua crudelitate Valens sit vsus aduersus orthodoxos.

CAPVT XIIII.

INterea venit in † Eurœam: metuebat enim ne fortè Persæ pacta sub Iouiano triginta annorum facta, soluerent. Qui cum nihil mouerẽt, degebat in Antiochia. Quo tempore Melitium quidem episcopum destinauit in exilium, Paulinum verò reuertitus, illius vitæ pepercit. Eos autem qui Eudoxio cõmunicare nolebant, ecclesiis expulit, pecuniis cõdemnauit, verberibus & aliis rebus afflixit.

† *Syream.*

Melitius in exilium.

Socrates.

Fertur enim etiã multos in Orõte flumine suffocasse.

Theodoritus.

De Samosata autem sanctum Eusebiũ expulit, Pelagium admirabilem pastorem Laodicẽsium, vrbe priuauit: qui quum in iuuẽtute duxisset vxorem, in ipso thalamo primo die nuptiarũ sponte persuasit, vt putitatem cõmuni voluptati præponeret, atq; vt charitatẽ fraternam adipiscerẽtur pro copulis nuptialibus, erudiuit.

Eusebius Samosatenus Pelagius Laodicenus.

SOCRATES.

De tyrannide & perditione Procopij.

CAPVT XV.

CVm hæc autem in Syria fierent, exortus est Constantinopoli tyrãnus nomine Procopius: qui par-

An.do.366 Procopius tyrannus.

uo tempore multam ſibi militiam coaceruans, ſe deſtinabat aduerſus Imperatorem. Quod cùm nuntiatum fuiſſet,cõturbatus Valens paululum ſuum impetum remoratur. Cúmq; belli euentus interea parturiret,terræmotus factus multas diruit ciuitates. Sed etiam mare terminos proprios mutauit,& in quibuſdam locis intãtum influxit,vt loca quæ pridem ambulari poterant remigarentur: ab aliis verò locis tantum receſſit,vt arida tellus inueniretur. Hoc ergo factũ eſt primo duorum principum Conſulatu. Sequenti autem anno, Gratiani & Dagalaiphi Cõſulatu,bella parabantur. Cúmq; tyrannus Procopius de Cõſtantinopoli digreſſus,caſtra moueret aduerſus Imperatorem, & hoc audiſſet Valés, venit ab Antiochia,& cum eo cõgreſſus eſt circa ciuitatem Phrygiæ Nacoliam. Et prima quidem pugna deuictus eſt. Poſt paululum verò Procopium cepit,tradentibus eum Agelone Gomarióq; militibus, quos etiam poſtea inopinatis quibuſdam ſuppliciis iuſſit expendi. Contemnens enim iuſiurãdum quod eis præbuerat,ſerris diuiſos crudeliter interemit. Tyrannum verò duabus vicinis arboribus flexis, ſingulos in eis pedes eius ligari fecit, quæ dimiſſæ aërem repetentes, Procopium diuiſerunt. Et hoc modo tyrannus interiit.

Terræmotus.

An.do.368 Pugna inter Valentem & Procopium.

Agelon Gomarius. Procopij ſupplicium.

THEODORITVS.

De exilio ſancti Euſebij Samoſateni Pontificis, & quod ciues eius, amore fidei, alij epiſcopo ſe ſubdere noluerint.

CAPVT XVI.

EVſebius interea Samoſatenus epiſcopus in Thraciã in exilium deportatus, Apoſtolicis laboribus deſudabat. Is enim multas eccleſias deſolatas paſtorib⁹ eſſe conſpiciẽs,habitu militari ſumpto, τιάρᾳ caput operiẽs, Syriam peragrabat,& Phœnicen,pariter & Paleſtinam, presbyteros ordinans atque diaconos, aliáque eccleſiæ peragebat officia. Sicubi autem inueniret ſibi concordes epiſcopos, eos Præſules indigentibus conſtituebat eccleſiis. Quantam verò fortitudinem ſapientiámque monſtrarit,Imperialem ſuſcipiens iuſsionem, qua eum præcipiebat in Thraciis habitare, neceſſarium

Euſebius Samoſatenus ĩ exilio quid egerit. † Calamato, id eſt, arcto mitræ genere, ita habẽt vniuerſa, & vetuſtiſſ. exẽplaria.

arbitror neſcientes cognoſcere. Venerat enim baiulus huius præceptionis circa veſperam, quem Euſebius ſilẽtium habere, & aduentum ſuum celare iuſſit, dicens: Si cognouerit hoc turba ſacri zeli amore inflammata, te quidem interimet: ego autem pro tua morte apud Deũ pœnas cogar exoluere. Quum hæc dixiſſet veſpertino cõſueto miniſterio celebrato, circa ipſa ſomni primordia vni famulorũ ſecretum pandens, ſolus egreſſus eſt ſenex: ſequebatur famulus, puluillum tantummodo & codicem gerens. Cúmq; veniſſet ad Euphratis fluminis ripam, iuxta ipſos muros ciuitatis expoſitam, aſcendit in nauem, vt Zeugma nauigaret, iuſsítq; nautis vt remigarent. Et facto die ille quidem peruenit ad Zeugmatis locum: Samoſateni verò gemitibus & lamẽtatione repleti ſunt. Nam cùm ille ſeruus eius proximis, quæ iuſſa fuerant, indicaſſet, & qui cum eo proficiſcerentur, & quos codices detuliſſet, ingemiſcebãt vniuerſi, paſtore videlicet priuati. Fluuiúſq; nauigantibus atque ſequentibus eſt impletus. Cúmq; veniſſent & deſideratum paſtorem cernerent, amplius eiulabant: ac ſuſpirãtes fundentéſque lachrymarum fontes, eum retinere nitebantur, ne in lupos oues eius inciderẽt. Quem cum flectere non valuiſſent, audierũt eo legẽte Apoſtolicam legem, quæ aperte iubet nos Principibus & poteſtatibus eſſe ſubiectos. Quo facto, alij quidem ei obtulerũt aurum, alij argẽtum, alij veſtes, alij famulos, tanquam ad peregrinam & exteram properanti terram. At ille pauca quędam à valde notis accipiẽs, doctriníſque cunctos & orationibus armãs, & pro Apoſtolicis dogmatibus pugnare pręcipiẽs, ad Hiſtrum profectus eſt. Illi verò ad vrbem propriam remeantes, & mutuo ſe exhortantes, luporum circumſpiciebãt prudenter inſidias. Nunc verò narrandus eſt horum fidei calor & puritas. Puto enim me delinquere, niſi per hãc relationem illi ſemper memorabiles habeantur. Quum ergo Arianorũ participes egregio paſtore priuaſſent gregem, aliúmq; pro eo Eunomium nomine feciſſent epiſcopũ, nullus illic habi tantium, non pauper, nõ diues, non famulus, nõ opifex, non agricola, nõ hortulanus, non vir, nõ mulier, nõ iuuenis, nõ ſenex, ad eccleſiaſticum acceſsit cõſuete colle-

Euſebius nauigat Zeugma Syriæ.

Rom. 13. a

Euſebi⁹ ad Hiſtrum.

Samoſateni Eunomius Arianus in Euſebij loco obtruſus.

gium. Solus itaq; degebat episcop⁹, tum nullo eum neque videnre, neq; penitus appellante, licet feratur cum multa vixisse mãsuetudine: cuius rei hoc probatur indicium. Cum enim voluisset lauare, & eius famuli balnei ianuas obseraſſent, volentésq; ingredi prohiberent, ipse populum ante ianuas vidés, eas aperire præcepit, & libenter secũ omnes lauacro participari. Hoc idé etiam in balnei solio fecit. Nam quum lauanti sibi quoſdã videret astare, iussit vt cum ipso cõmuniter aqua calida fruerentur, qui tacentes astabãt. At ille honoris causſa hoc fieri putans, velociter ascẽdens egressus est. Illi verò nequissimæ hæreseos immũditia, etiam aquam iudicantes esse pollutam, eam repẽte cuniculorum egestionibus tradiderunt, & aliud fecerunt solium temperari. Quod ille cognoscés, relicta ciuitate discessit, inimicam habitare ciuitatem, & horrorem habentem aduersum se cõmunem, arbitratus esse stultum. Quo de Samosata abeunte, Lucium pro eo aperte lupum, & ouibus inimicum cõstituerunt. Sed oues licet desolatæ pastore, tamẽ quæ sunt pastoris operabantur. Permanserũt enim doctrinam apostolicam inuiolabiliter obseruantes. Quomodo enim etiam Lucium omnes habuerint odio, aliis narrationibus explanabo. Adolescẽtes in platea sphæram alter alteri porrigẽtes, iusu delectabantur. Isto autem transeunte, cõtigit vt sphæra cadens, per asini eius transiret pedes: tum pueri vehemẽter eiulauerunt, arbitrati sphæram pollutione repletam. At ille hoc intelligens, præcepit cuidam sequẽtium vt expectaret, & quod gereretur, cognosceret. Pueri verò accedẽtes ignem, & sphęram iaculantes per mediam flammam, hoc modo eam arbitrati sunt expiatam. Et hoc quidem esse noui iuuenile, & cõsuetudinis antiquæ reliquias. Verũtamen indicium est, quo possit ostẽdi quale odium circa Arianam vęsaniã ciuitas habuerit vniuersa. At Lucius mansuetudine nõ est imitatus Eunomium, sed multos quidem sacerdotum fecit per Iudices in exilium deportari, eos præcipue qui viriliter pro sacris dogmatibus dimicabant, vsq; ad nouissimos Romani fines imperij. Euolcium Diaconij ministerio functũ in eremũ Oasin, Antiochum verò Eusebij maximi generatione decoratum

Eunomij Samosatenę humilitas.

Eunomius discedit Samosatæ.

Lucius obtruditur.

Purgatio per ignem.

Euolcius in exilium.

(erat enim cõsobrinus eius) & multis virtutibus coruscantem, necnon sacerdotij dignitate fulgentem, in Armeniæ terminos mitti suasit, cuius opera pro diuinis dogmatibus celebrata quis explanare sufficiat? Quum itaque vir sanctus Eusebius post multa certamina, innumerásque victorias etiam coronam martyrij suscepisset, conuenit solenni modo prouinciæ synodus pariter & Iouianus Pergenæ tunc ciuitatis episcopus, qui pauco tempore Arianorum fuerat communione maculatus. Quúmq; vniuersi Antiochum elegissent, auunculo proprio succedorem, & ad sacrũ perduxissent altare, & genua ad ordinationem inclinare compellerent, conuersus & videns Iouianum suo capiti dexteram imponentem, manum eius repulit, dicens nõ esse ferendam dexteram, quæ aliquando sacramenta blasphemiis celebrata suscepisset. Sed hęc quidem non post multum temporis euenerunt. Tunc enim in interiorem est (vt dixi) ductus Armeniam. Qua tempestate vir sanctus Eusebius morabatur apud Histrum, Celtis Thraciam deuastantibus & obsidentibus ciuitates, sicut eius scripta commemorant.

Eusebius in exilium.
Eusebius martyrio coronatus.
Antiochus nepos succedit.
Iouianus Pergenus.
Celtæ.
Germani.

De exilio Barsæ episcopi.
CAPVT XVII.

BArsen quoque, cuius etiamnum maxima gloria est, non solum in Edessa quam regebat viciníq; prouinciis, sed etiam in Phænice & Ægypto, necnon Thebaide, quas gentes cum maximo virtutis suæ splendore transierat, primùm quidem Valens insulam Aradon habitare præcepit. Cúmq; cognouisset innumeros ad eum concurrere populos (quia cùm plenus esset gratia, verbo ægritudines effugabat) in Oxyrynchum Ægypti vrbem eum in exilium destinauit. Cúmq; etiam illic eius gloria omnes accenderet, in quoddam castrum extremum Barbaris vicinum, cui nomen est Pheno, senex dignus cœlesti vrbe deductus est. Aiunt quidam in Arado hactenus eius extare lectum eximia celebritate dignum: multi enim ægrotantium, cùm in illo collocantur, salutem fide percipiunt.

Barses Edessenus.
Aradus insula.

SOZOMENVS.

Item de crudelitate Valentis quam geſsit aduerſus orthodoxos extincto Procopio.

CAPVT XVIII.

IGitur Imperator extincto Procopio, felicitate prouectus, denuò cõtra Chriſtianos bella cõmouebat, omnem religionem in Ariano dogmate cupiens cõcordare. Præcipuè tamen eum ad furorem prouocabat ſynodus in Lampſaco celebrata, nõ ſolum quia Arianorũ abdicaret epiſcopos, ſed quòd promulgationẽ fidei Ariminenſis anathematizauerat. Veniens igitur Nicomediam Bithyniæ, cõuocauit Eleuſium Cyzici, is enim ſectam Macedonij magis ſequebatur, ſicut iam dixi. Et faciens cõcilium Arianorum epiſcoporũ, cogebat Eleuſium vt illorum dogmati cõſentiret. Qui primùm quidem negauit. Poſtea verò cùm ei minaretur exilium, formidans in Arianum dogma cõſenſit. Quo perpetrato, mox pœnitentia tractus veniẽs Cyzicum, coram omni populo de violentia querebatur, dicens conſenſum violentia nõ voluntate factum. Et vt quererent ſibi alium epiſcopũ hortabatur, quoniam ipſe per neceſſitatem dogma proprium denegaſſet. Porrò Cyziceni propter amicitiam eius alij epiſcopo ſubdi noluerũt, manſerũntq; ſub eo, nõ tamẽ à propria hæreſi abducti ſunt. Hoc audiens Cõſtantinopolitanus epiſcopus, Eunomiũ in Cyzico ordinauit epiſcopum, tãquam qui poſſet populum calliditate verborũ ad ſuum circumuenire cõſenſum. Deſcendente vero Eunomio, Sacris præceptionib⁹ expelli iubetur Eleuſius, & in ſede Eunomius collocari. Quo facto amatores Eleuſij extra vrbem oratoriũ fabricantes, Collectas ibi faciebant. Hæc ergo de Eleuſio dicta ſufficiant. Nunc de Eunomio referendum eſt.

Valens pro Arianis.

Eleuſi⁹ Cyzicenus.

Eudoxius.

Sacræ literæ principis Eunomius in Cyzicũ.

SOCRATES.

De Eunomio hæreſiarcha. CAP. XIX.

EVnomius notarius fuit Aëtij, qui ἄθεος, id eſt, ſine Deo vocabatur: cuius mentionem fecimus. Cum quo dum eſſet, modum eius ſophiſticum imitatus eſt, & ſermonibus quibuſdam vacans, faciénſque ſibi

Eunomius & eius ſcripta.

ſophiſmata, non ſentiebat, ex his inflatus, in blaſphemias ſe incidere: quippè qui dogma imitaretur Arij, & multis modis repugnaret dogmatibus veritatis. Enimuerò parum edoctus ex literis ſacris, & eas minimè intelligere valens circa verba frequēter occupabatur, eáq; conuertens ſemper nō poterat intētionis ſuæ propoſitum adimplere: ſicut ſeptem eius demōſtrant Tomi in quibus vaniſsimè laborauit, quos in epiſtolam Apoſtoli ad Romanos fecit: multa enim illic verba profundēs, intentionem epiſtolæ non potuit inuenire. Sunt etiam alij eius ſimiles libri, quos qui legere voluerit, eorū cōtemptum experimentis cognoſcet. Hunc igitur Eunomium Eudoxius in Cyzico fecit epiſcopū, expellere niſus Eleuſium. Cúmque illuc veniſſet, vtēs more ſolito Dialectica, quaſi peregrinū aliquid auditoribus inferebat. Quamobrem Cyzici tumultus exortus eſt, eúmq; vrbe pepulerūt, non ferentes eius verborū faſtum Qui Cōſtantinopolim veniens cū Eudoxio morabatur, epiſcopatu vacans. Sed ne detrahere videamur, audi vocem ipſius Eunomij, quæ tentat cōtra Deum ſophiſmatibus loqui. Sic enim ait: Deus de ſubſtantia ſua nihil nouit amplius quàm nos, neq; eſt illi magis, nobis autē agnita minus, ſed quodcūq; de illa nouimus nos, hoc modis omnibus etiam ille nouit. Quod autem rurſus ille, hoc inuenies immutabiliter in nobis. Hæc quidem aliáque ſimilia Eunomius ſophiſmata, id eſt, circūuentiones faciens, non ſentiebat occūbere. Quomodo autē ab Arianis pauló poſt ſegregatus ſit, proprio loco narrabimus.

Cyzicæni eyciunt Eunomium.

Eunomij temeraria ſubtilitas.

SOZOMENVS.

De ſæuitia Valentis contra Conſtantinopolitanos orthodoxos.

CAPVT XX.

Nouatiani apud Conſtantinopolim.

VExabantur enim etiam Conſtantinopoli habitantes, qui Nicænum dogma profitebantur, quos omnes Imperator expelli ciuitate præcepit, Nouatianorum verò etiam eccleſias claudi, aliorum verò hæreticorum quod clauderet nō inuenit. Pridē enim ſub Conſtantio principe probantur ablatæ. Sed etiam Ageliū Nouatianorum epiſcopum eccleſiæ Conſtantinopoli cōſtitutæ, exilij deportatione damnauit. Dicebatur enim mirabi-

Agelius Nouatianorū epiſcopus.

liter viuere ſecundum eccleſiaſticas ſanctiones, cuius vita erat philoſophica, & à pecuniarum poſſeſſione ſegregata. Quod etiam cõuerſationis eius modus oſtẽdebat. Vna enim tunica vtebatur, & ſemper ambulabat excalciatus. Qui non longo poſt tempore reuocatus eſt, eccleſiáſque recepit. Cuius rei fuit autor quidam Martianus, vita, ſciẽtiáque admirabilis, pridem quidem in Regalibus militans: tunc autem preſbyter Nouatianus, artem Grammaticam Imperatoris filias edocebat Anaſtaſiam atque Caroſam. Ex quarum nominibus hactenus Anaſtaſianę & Caroſianæ Thermæ publicę Conſtantinopoli nuncupantur.

Agelius reuocatur de exilio.

Anaſtaſia & Caroſia filiæ Valentiniani.

SOCRATES.

De deſtructione murorum Chalcedonenſium.

CAPVT XXI.

IGitur Imperator Valens Chalcedonẽſis vrbis contra Byzantium poſitæ muros deſtrui iuſſit. Iurauerat enim hoc ſe facturum tyranno victo, quòd Chalcedonenſes fauore tyranni ei turpes cõtumelias intuliſſent, & portas clauſiſſent ciuitatis, Murus autẽ iuſſione deſtruebatur Imperatoris, & ſaxa ad ædificium Thermarum, quæ Conſtantianæ vocãtur, Conſtãtinopolim vehebantur. Inter quæ ſaxa vnum inuẽtum eſt, in quo reſpõſum habebatur inſcriptum, olim quidem abſcõſum, tunc verò manifeſtum. Significabat enim, quòd cum proueniret aquarum abũdantia ciuitati, tũc murus quidem lauacro ſeruiret, innumeræ verò Barbarorum nationes, Romanorũ fines incurrẽtes, cùm crudelia multa committerent, nouiſsimè etiam ipſæ perirent. Poſt aliquantum itaque temporis euenit, vt Valens Aquęductũ ædificaret, & abundantiam Conſtantinopoli præberet aquarum, tunc etiam Barbaræ motæ ſunt nationes. Reſponſum tamen etiã alio modo cõtigit adimpleri. Cùm enim Aquæductus in ciuitatem fuiſſet inductus, Præfectus vrbis tunc Clearchus Nymphæum maximum ædificauit in platea, quæ Theodoſij nũc vocatur, vbi aquæ affluentia eſt emiſſa: in quo maximam feſtiuitatem ciuitas habuit. Sed hoc reſpõſum paulò poſt eſt impletũ. Portò cùm ſolueretur murus, Principem Cõſtãtinopo-

Valẽs Aug. muros Chalcedonis diruit.

Thermæ Cõſtantianæ.

Epigrãma futura prædicens.

Valẽs aquæ ductũ extruit.

Clearchus Nymphæũ ædificat.

litani rogauerunt, vt à muri destructione cessaret. Cum quibus etiam supplicabant possessores Bithyniæ, Nicomedienses, atque Nicæni. Verùm Imperator furore plenus, vix quidem supplicantium suscepit preces. Volens tamen iusiurandum implere, murum destruebat, eúmq; subinde minoribus lapidibus rursus ædificabat. Quod nunc etiam in quibusdam muri partibus inuenitur, vbi maximis mirabilibúsque lapidibus, vilis nunc fabrica superposita demonstratur.

De natiuitate Valentiniani minoris, & de immensitate grandinis, & de ortu principis Gratiani.

CAPVT XXII.

Ann. do. 365.

HOc itaque tempore talia gerebantur. Sciẽdum tamen quòd bellum cõtra Procopium tyrãnum gestum est Consulatu Gratiani & Dagalaiphi, circa finem Maij mensis. Post paululum verò temporis eodẽ Consulatu, Valentiniano principi in Occidentis partib. constituto, natus est filius nomen referens patris. Verùm Gratianus ante eius fuerat natus imperium. Et sequenti Cõsulatu Lupicini & Iouiniani grandinis multitudo in Constantinopolitana vrbe secũdo Iunij mensis die, saxorum gerens similitudinem vehementer effunditur. Quod multi dicebant propter motum Imperatoris accidere, qui plurimos sacerdotum in exilium deportauerat, Eudoxio communicare fugientes. Post paululũ verò temporis eodem Consulatu Valentinianus Princeps filium Gratianũ Imperatorem cõstituit, vicesimo quarto die mensis Augusti. Sequẽti verò Consulatu Valentiniani secundo, & Valentis item secundo, terræmotus circa Bithyniã maximus Nicæam subuertit vrbem, vndecimo die mensis Octobris. Agebatur autem annus duodecimus post Nicomediæ casum. Post modicũ verò tempus alio terræmotu multę partes Germę ciuitatis in Hellespõto cõstitutæ, destructæ sunt. His ergo ita prouenientibus, nulla reuerentia terruit, neque Eudoxium Arianorum episcopum, neque Valentem Imperatorem Non enim à persecutione cessabãt. Porrò terræmotus, turbarum ecclesiasticarũ indicium esse videbatur. Cùm ergo multi sacerdotum in exilium deportarentur, soli

Grãdo Cõstãtinopoli. Ann. do. 369.

Ann. do. 370.

Germa.

diuina prouidentia propter eminentem ſui reuerẽtiam exilium non ſunt paſsi Baſilius atque Gregorius. Quorum alter quidem Cæſaræ Cappadociæ fuit epiſcopus, Gregorius autem Nanzianzenæ ciuitatis omnino viliſſimæ, quæ eſt poſita vicina Cæſareæ. De Baſilio atque Gregorio procedenti ſermone narrabimus.

Quomodo Ariani Macedonianos fuerint perſecuti & illi ſe contulerint ad Liberium.

CAPVT XXIII.

CVmque eo tempore Conſubſtantialitatis dogma profitentes vehementer affligerentur, rurſus perſecutores contra Macedonianos inſurrexerunt: qui terrore magis violentiáque conſtricti, per ſingulas ciuitates Legationibus fungebãtur apud alteruttros, iudicantes optimum, ſi per neceſſitatem cõfugerent ad fratrem Imperatoris, & ad Liberium Romanę vrbis epiſcopum, cuius fidem amplectebantur potius quàm communionem Eudoxij. Miſerunt ergo Euſtathium, Sebaſtiæ, qui fuerat ſæpe depoſitus: Syluanum Tarſi Ciliciæ atque Theophilum, mandantes, ne declinarent fidei cauſſa Liberium, ſed Romanæ cõmunicarent eccleſiæ, & fidẽ de conſubſtantialitate roborarent. Itaq; cum his literis in Seleucia diſpoſitis, ad Italiam peruenerunt. Et Imperatorem quidem videre nõ potuerunt: erat enim occupatus in Galliis, & cõtra Sauromatas pugnabat. Liberio tamen epiſtolas obtulerũt: qui eos ſuſcipere nullatenus voluit, dicẽs eos Arianos eſſe: nec ab eccleſia ſuſcipi poſſe, qui Nicænam nõ ſuſciperent fidem. At illi reſponderunt, per pœnitẽtiam ſe cognouiſſe veritatem, & dudum abnegaſſe Diſsimilitudinis fidem, & ſimilem profeſſos per omnia filium patri, nihílq; differre à conſubſtãtiali per omnia ſimilẽ. Hæc dicentes exegit Liberius ſcriptã ſuæ ſentẽtiæ dare profeſsionem. At illi libellũ porrexerunt, in quo etiã propoſuerũt verba fidei Nicæni concilij. Epiſtolas autem à Smyrna in Aſia cõſtituta, & Piſidia Iſauriæ, atque Pamphylia, necnon Lycia miſſas, hîc propter prolixitatẽ nõ ſubſcripſi. Verba verò libelli ab Euſtathio & reliquis Liberio dati hæc eſſe noſcuntur.

Macedoniani confugiunt ad Valẽtinianum & Liberium. Ann. do. 367. Sauromatæ.

Libellus Macedonianorum, Liberio Romano datus epiſcopo.

CAPVT XXIIII.

DOMINO FRATRI ET CONSACERDOTI Liberio, Euſtathius, Theophilus, & Syluanus, in Domino S.

Libellus Macedonianorum exhibitus Liberio pōt. Rom.

PROpter hæreticorum væſanas ſuſpiciones qui non ceſſant Catholicis eccleſiis ſcãdala generare, ea gratia omnem occaſionem eorum perimentes, profitemur ſynodum Lampſaci celebratam, & Smyrnæ, aliíſque diuerſis locis orthodoxorum epiſcoporum. Pro qua ſynodo legatione fungẽtes apud tuam parernitatem, & vniuerſos Italiæ cunctóſq; Occidẽtis epiſcopos, literas deportamus, catholicam fidem tenere atque ſeruare, quæ in ſancto Nicæno cõcilio ſub beatæ memoriæ Cõſtantino à trecentis decem & octo epiſcopis cõfirmato perfecto & immobili ſtatu hactenus & in perpetuum permanebit, in qua Cõſubſtantialitas ſanctè piéque definita eſt contra Arij prauitatem. Similitérque nos cũ prædictis eãdem fidem tenuiſſe atq; tenere, & vſque ad terminum vitæ cuſtodire manu propria profitemur, condemnantes Arium impiámq; doctrinam eius cũ diſcipulis ipſius, eíque ſimilia ſapientibus, necnon omnem hæreſim, Sabellianos, Patripaſsianos, Marcioniſtas, Photinianos, Marcellianos, ſimul etiam Pauloſamoſatenos, eorúmque doctrinam, omnéſque his ſimilia ſapiẽtes, & vniuerſas hæreſes ſanctæ fidei prędictæ contrarias, quæ piè catholicéque eſt in Nicæa à ſanctis patribus explanata, anathematizãtes pręcipuè explanationem lectam in Ariminenſi cõcilio, tãquam cõtrariam prędictę fidei ſancti concilij in Nicęa vrbe celebrati, cuius lectione prolata in vrbe Thracię Nicæa dolo atque periurio capti, Conſtãtinopoli ſubſcripſerunt. Eſt autem fides noſtra & eorum pro quibus legatione fungimur, hęc: Credimus in vnum Deum patrem omnipotẽtem, omnium viſibilium inuiſibiliúmque factorem, & in vnum vnigenitum Deum Dominum Ieſum Chriſtũ filium Dei, natum ex patre, hoc eſt, ex ſubſtãtia patris, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero, natũ, non factum, conſubſtantialem patri, per quem omnia facta

ſunt, quæ in cœlo & quæ in terra. Qui propter nos homines & propter noſtram ſalutem deſcẽdit de cœlis, & incarnatus eſt,& homo factus,paſſus,& reſurrexit tertia die, aſcendit ad cœlos, & venturus eſt iudicare viuos & mortuos. Et in ſpiritum ſanctum. Eos autem qui dicũt: Fuit,quando non fuit,& ante quàm naſceretur nõ fuit, & quòd ex non exiſtentibus factus eſt,aut ex altera eſſentia vel ſubſtantia dicentes eſſe, aut cõuertibilem aut mutabilem filium Dei, anathematizat Catholica & Apoſtolica Eccleſia.

Euſtathius epiſcopus Sebaſtiæ ciuitatis, & Theophilus & Syluanus Legati cõciliorum Lampſaci, Smyrnæ, & reliquorum, hanc profeſsionem manibus noſtris & propria voluntate ſubſcripſimus. *Subſcriptio.*

Si quis autem præter expoſitam à nobis fidem,contra nos vel eos à quibus miſsi ſumus, aliquod crimen inferre voluerit, cum literis ad nos tuæ ſanctitatis ad quos probaueris orthodoxos epiſcopos mitte, & apud eos nobiſcum cauſſam dicant. Et ſi quid criminis fuerit approbatum, in autore proculdubiò vindicetur. Hoc itaque libello Legatos obligãs Liberi⁹, eos in cõmunionẽ ſuſcepit. Quibus dãs huiuſmodi literas, abire præcepit.

Epiſtola Liberij & Sicilienſis concilij ad Macedonianos epiſcopos poſt pœnitentiam.

CAPVT XXV.

DIlectiſsimis fratribus & cõſacerdotibus,Euſtathio, Cyrillo, Hypericio, Heroni,Elpidio, Maximo,Euſebio,Eucarpio,& Ortaſio,Neoni, Eumathio,Fauſtino, Proclo, Paſsinico, Arſenio, Seuero, Didymioni, Britanio,Callicrati,Damabio,Ædeſio,Euſtochio,Ambroſio, Gelonio,Pardalio,Macedonio, Paulo,Marcello, Heraclio, Alexandro, Adolio, Martiano, Sthenelo, Ioanni, Maceri, Cariſio, Syluano, Photino, Autho, Antonio, Celſo, Euphranori,Mileſio, Patricio, Seueriano, Euſebio,Eumolphio,Athanaſio, Diophãto,Minodoro,Diocli,Chryſampelo, Eugenio, Euſtathio, Callicrati, Arſenio,Eugenio, Martyrio, Hieracio, Leontio, Philagrio, Lucio & vniuerſis Orientalib. orthodoxis. Liberi⁹ epiſcopus,& Occidentales epiſcopi in Domino ſalutem. *Epiſtola Liberij põt. Rom.*

OPtabile nobis pacis atque concordiæ gaudium veſtræ literæ attulerunt, fidei lumine reſplendentes, fratres chariſsimi, oblatæ nobis per chariſsimos fratres & coepiſcopos, Euſtathium, Syluanum atque Theophilum, & maximè quia veſtram ſententiam veſtróſq; ſenſus concordare & conſonare cum mea humilitate, & Italis, atque Occidentalibus vniuerſis affirmauerunt atque demõſtrauerunt. Et hanc eſſe cognoſcimus catholicam & apoſtolicam fidem, quæ vſq; ad Nicænum concilium integra immobiliſq; ſeruata eſt: & hãc ipſi retinere profeſsi ſunt, gaudióq; repleti, & omne veſtigium ac nebulas ineptæ ſuſpicionis abiicientes, non ſolùm ſermone eam, ſed etiã ſcriptura currẽte profeſſi ſunt. Cuius exemplar his literis ſubdere neceſſariũ iudicauimus, ne vllam occaſionem hæreticis ad exercendas inſidias denuò relinquamus: quibus iterum flãmas propriæ malitiæ cõmouentes, incẽdia diſcordiarum cõſuetè reſuſcitent. Hæc inſuper ſunt profeſsi chariſsimi fratres noſtri, Euſtathius, Syluanus, atq; Theophilus, veſtram charitatem ſemper hãc fidem habuiſſe, & hãc vſque ad terminũ cuſtodire, id eſt, in Nicæna vrbe à trecentis decem & octo epiſcopis orthodoxis approbatam, quæ perfectam continet veritatem, & os totius hæreticæ multitudinis obſtruit atque diſſoluit. Non enim ſpontaneo motu, ſed nutu diuino tãtorum epiſcoporum numerus aggregatus eſt cõtra vęſaniam Arij, quãto numero beatus Abraam tot hoſtiũ millia fide deſtruxit. Quæ fides dum in ſubſiſtentia & nomine Cõſubſtantialitatis continetur, velut quoddam munitiſſimum & inexpugnabile caſtrum omnia iacula & molitiones Arianæ incredulitatis decenter euitat. Cùm igitur omnes Occidentales epiſcopi in Arimino cõgregati, quando eos Arianorum collegit væſania, quadam ſuaſione, aut (vt verius dicã) mundana potẽtia, hoc quod cautius erat in fide poſitũ, auferre, aut obliquè denegare conati ſunt: tamen nihil eorũ calliditas profuit. Nam penè omnes cõuenientes Arimini tũc terrore permoti atq; decepti, nũc reſipiſcẽtes atq; anathematizantes eos qui ibi conuenerunt, aut ſubſcribentes catholicæ fidei quæ in Nicæna vrbe ſancita eſt, nobiſque communicantes, feruentius cõtra Arij

dogma eiúſque diſcipulos inflammãtur. Cuius rei indicium etiam ipſi legati veſtræ ciuitatis agnoſcentes, voſ-ipſos in ſua ſubſcriptione iunxerunt, anathematizantes Arium, & quę ab eius ſequacibus Arimini geſta noſcuntur cõtra fidem in Nicæna vrbe ſancitã. In quibus etiã vos capti periurio ſubſcripſiſtis. Vnde cõſequens nobis viſum eſt ſcribere charitati veſtræ, & adiuuare iuſta poſcentes, maximè quia per profeſsionem veſtrorũ Legatorum reſpiſcentes Orientales cum orthodoxis Occidentalibus cõcordare cognouimus, & ſignificamus, vt noueritis blaſphemos Ariminẽſes qui tunc videbantur per ſurreptionẽ maculati, nunc anathematizatos, & vniuerſos ad Nicænam reſpiraſſe fidem. Quod oportet per vos omnibus indicari, vt poſsint qui violẽter læſi ſunt, aliquando ab hæreticis tenebris ad diuinum lumen catholicæ libertatis accedere. Qui poſt hanc ſynodũ niſi voluerint reſpuere venenũ perfidiæ, & blaſphemias Arij vniuerſas abiicere, eáſque anathematizare cognoſcunt ſe cum Ario, eiúſque diſcipulis cæteríſq; ſerpentibus ſine Sabellianis vel Patripaſsianis, aut cuiuſlibet alterius hęreſeos ſocios eſſe, & cõmunione priuatos ab eccleſiaſtica ſynodo, quę ad ſe filios adulterij nõ admittit. Deus vos incolumes cuſtodiat fratres chariſsimi. Has literas Euſtathius cæteríque percipiẽtes, rurſus ad Siciliam deuenerunt, ibíque facientes ſynodum Siculorum epiſcoporum coram ipſis Conſubſtantialitatis fidem profeſsi ſunt. Cúmque Nicænam fidem roboraſſent, cõſonas ab eis quoque percipiẽtes epiſtolas, ad eos à quibus fuerãt deſtinati reuerſi ſunt. Qui Liberij prẽcepta ſuſcipiẽtes, Legationes mittebant per ciuitates ad Præſules, & conſubſtantialitatem fidei prędicabãt, inuitantes eos vt in Tarſum Ciliciæ pariter conuenirent, vt Nicęnam roborantes fidem, deinceps ſoluerent omnem cõtentionem. Quæ fieri potuerunt, niſi Eudoxius Arianæ religionis Præſul, tunc apud Imperatorem eminens valde, prohibuiſſet. Qui amplius propter indictum iter ad Tarſum accenſus, plus illis malorum intulit. Quòd verò Macedoniani per Legatos quos miſerant communicãtes Liberio, Nicænam confirmauerint fidem, ipſe Sabinus in collectione ſynodalium eſt atteſtatus.

Cur Eunomius ab Eudoxio segregatus sit.

CAP. XXVI.

Eunomius cur ab Eudoxio separatus.

CIrca hæc itaque tẽpora Eunomius ab Eudoxio separatus, seorsum agebat missas, propterea quòd cùm sæpe rogasset vt susciperetur præceptor ipsius Aëtius, Eudoxius non exaudisset. Hoc autem non ideo refutauit, quòd sectam declinaret Aëtij, cùm eam scilicet prædicaret: sed quoniam omnes vnanimes illius, eum sectæ alterius fatebantur. Ista ergo causa fuit, vt ab Eudoxio separaretur Eunomius. Hæc igitur Constantinopoli gerebantur.

De latebris Athanasij. CAP. XXVII.

Alexãdriæ seditio, cuius autor Eudoxius. Ann. do. 371.

DEinde Alexandriæ præceptum Præfectorũ, studio Eudoxij destinatum, cõturbauit ecclesiam. Verùm Athanasius irrationabilem furorem populi metuẽs, atque timens ne malorum faciẽdorum ipse causa esse videretur, quatuor mensibus seipsum in sepulchro patris abscõdit. Cúmque propter eius absentiam seditionem desiderio ipsius populus excitasset, cognoscẽs Imperator propter hoc Alexandriam esse turbatam, literis indicauit vt Athanasius licitè teneret ecclesias. Et hæc fuit causa vt vsque ad Athanasij mortem Alexandrina nõ turbaretur ecclesia. Quod verò post eius mortẽ rursus Ariani eas ecclesias inuaserint, paulò post narrabo.

SOZOMENVS.

De Concilio Tyanensi vbi literæ Liberij & Occidentalium sunt receptæ. CAPVT XXVIII.

Synodus apud Tyanam.

ILlo siquidem tẽpore celebrabatur concilium in Tyanis ab Eusebio episcopo Cesareæ Cappadociæ, Athanasio Ancyræ, Pelagio Laodiciæ, Zenone Tarsi, Paulo Emesẽo, Ostresio Melitinense, & Gregorio Nazianzeno, aliisque multis, qui verbum Cõsubstantialitatis seruandum esse apud Antiochiam Iouiano imperante decreuerant. Releguntur ibi Liberij & Occidentalium literæ sacerdotũ. Quamobrem gaudio repleti scripserunt vniuersis ecclesiis vt legerẽt decreta episcoporum apud Asiam celebrata, & Liberij literas, Italorúmque, Aphrorum, atque Gallicanorum, necnon Siculorum. Attulerãt enim

enim horum literas Legati de Lampſaco deſtinati, vt cõſiderarent omnium numerum ipſis concordantium. Plurima nãque multitudo cõcilium Ariminenſe vincebat: paritérque ſcripſerunt vt in Tarſum Ciliciæ conuenirent certo die: & illi quidem hoc modo ſe inuitabãt. Cúmque ſynodus pararetur in Tarſum, cõuenientes in Antiochia Cariæ, fermè XXXIIII. Aſiani pontifices ſtudium concordię eccleſiaſticæ collaudabant. Conſubſtantialitatis verò nomen reſpuentes, fidem in Antiochia & Seleucia prolatam roborare nitebantur, tãquam Luciani martyris exiſtentem, & multorum ſudoribus à progenitoribus ipſorũ approbatam. Verùm Imperator ſtudio Eudoxij ſynodum in Cilicia celebrari prohibuit.

SOCRATES.

De Eudoxio Ariano qui fuerat Conſtantinopolitanus epiſcopus, & de perſecutione Valentis propter Euagrium orthodoxum epiſcopum.

CAPVT XXIX.

IGitur Imperator Valens feſtinans Antiochiã, de Cõſtantinopoli digreſſus, venit in Nicomediam, & illic huiuſmodi de cauſa morat' eſt. Eudoxius enim Arianæ religionis, mox poſt egreſſum Imperatoris defunct' eſt Conſulatu Valentiniani & Valentis tertio, cùm vndecim annis ſedem Cõſtantinopolitanę tenuiſſet eccleſiæ. Quamobrẽm Ariani in locum eius ordinauerunt Demophilum. Verùm prædicatores cõſubſtantialitatis opportunum iudicantes inueniſſe ſe tempus, Euagrium quendam ſuæ fidei cõſtituerunt epiſcopum. Quem ordinarat Euſtathius pridem Antiochenus epiſcopus, qui prius quidẽ à Ioniano fuerat de exilio reuocatus: tunc autem aderat in vrbe Cõſtantinopoli latẽter degens, vt Conſubſtantialitatis prædicatores ſua præſentia roboraret. Hoc facto, ex alio rurſus initio perſecutionem Ariani mouebãt. Hęc geſta cùm peruenirent ad principẽ, metuẽs ne ſeditione ciuitas turbaretur, militarem manum à Nicomedia Conſtãtinopolim deſtinauit, præcipiens vt teneretur & ordinator & ordinatus, & ali' alió mitteretur in exiliũ. Euſtathius igitur in Biſam Thracię ciuitatem mittitur, Euagrius in locum alĩ deſtinatur.

Eudoxius moritur. An. d. 372.

Demophilus.

Euagrius.

Ariani in orthodoxos.

His ita gestis Ariani amplius efferati, vexabant vehementer orthodoxos, cædentes, contumeliis affligentes, carceribus recludentes, pecuniisque sæpe spoliantes, & omnia contra eos facientes non ferendis modis. Quæ cum illi ferre nō possent, vt deprecarētur principem veniebant, si quo modo mererentur violētias euitare. Sed hoc cogitantes valde frustrati sunt, ab iniusto se arbitrati iustitiam promereri. Cúmque viri electi ex ecclesiastico collegio octoginta numero, quibus præerant Vrbasus, Theodorus, & Menędemus, in Nicomediā peruenissent, preces obtulerunt Imperatori, violentiā proclamantes, & ea quæ videbantur esse perpessi.

Quod octuaginta orthodoxorum à Valente in naue cremati sunt. CAP. XXX.

Modestus Præfectus. LXXX. *legati ad principem mergūtur.*

INdignatus igitur Imperator, ad præsens celauit iram, latenter autē Modesto Præfecto præcepit, vt eos cōprehensos occideret. Modus autē mortis erat quodammodo peregrinus: quapropter memoriæ contraditus. Metuēs enim Præfectus ne seditio nasceretur in populo, si eos palàm perimeret, simulauit se eos viros in exilium destinare. Illis autem simpliciter acquiescentibus, iussit eos Præfectus mitti in nauem, velut in exiliū deuehendos, præcipiens nautis vt cum ad mare medium peruenissent, eos demergerent, & hoc modo morerētur. Quo facto perductis eis in medium sinū qui vocatur Astacenus, quod iusserat præfectus imperatoris implerum est, & in alia sequenti nauicula nautæ transeuntes concremauerunt nauem. Contigit autem ventum Subsolanum valde flare, & ita nauis velociter est accensa. Cuius reliquiæ peruenerunt ad locum qui Acidiza nūcupatur, vbi ad plenum cū viris religiosis absumptæ sunt. Quod tamen aiunt non sine vltione trāsisse. Fames nāque repentè secuta est circa Phrygias gentes, ita vt necessitatem haberent habitatores patriā relinquere, & ad Constantinopolim diuersasque prouincias properare.

Pœna.

SOZOMENVS.

Quid Valens gesserit in Cappadocia & Antiochia.

CAPVT XXXI.

VAlens itaq; Nicomedia relicta proficiſcebatur Antiochiam. Interea cùm veniſſet ad Cappadociam, more ſuo eius loci turbabat eccleſias, Arianis eas tradere volens. Quod ſe ſperabat citò effecturum, eò quòd pro quibuſdã inimicitiis Baſilius Euſebio, qui tũc Cæſarienſem regebat eccleſiam, videretur infenſus, & abſcedens in Põtum, cũ monachis habitaret ibi philoſophantibus. Porrò populus, & maximè nobiliũ ac ſapientiũ, Euſebium in ſuſpicione habebant, quaſi ipſe fuiſſet autor fugæ viri philoſophi, vita verbóque perfecti. Volebántque eum deſerere, & apud ſeipſos miſſarum celebrare ſolennia. Sed Baſilius quidem ne turba naſceretur in populo per ſeditiones hæreticorum, agebat in Ponto ſilentium cum ſuis epiſcopis, qui ſemper aderãt illi. Contigit ergo vt in Euſebium odium populi naſceretur. Cúmque Baſilio fuiſſet nuntiatum quod Valens veniret in Cappadociam, relicto Ponto Cæſaream venit, & pactis cum Euſebio celebratis, eccleſiam pro tempore ſuis adhortationibus roborabat. Valens autẽ cum ſuam intentionem non valuiſſet implere, cum epiſcopis ſecum profectis tunc abſceſſit.

Ann. do. 378.

Baſilius.

Socrates.

Igitur Imperator Valens paruipẽdens famis inuaſionem, venit Antiochiam Syriæ. Cúmque ibi moraretur, nolentes Arianis conſentire affligebat, vehementérque τῆ ὁμοουσίᾳ prædicatoribus imminebat. Quos cum eccleſiis penè omnium ciuitatũ Orientalium expuliſſet, non ei hoc ſuffecit, ſed etiam eos diuerſis ſuppliciis ſubdidit: multóſque diuerſa morte contraditos interemit, plurimos etiam necabat in flumine.

Quomodo in Edeſſa mulier cum filio ſuo currens ad martyrium, & Præfectum & Imperatorem ſtupore factis à crudelitate remouerit.

CAPVT XXXII.

DIcendum quoque eſt, quod in Edeſſa Meſopotamiæ geſtum eſſe dinoſcitur. In hac vrbe eſt Thomæ Apoſtoli baſilica, clara valde pariter & ornata. In qua propter loci reuerentiã Collectę ſæpius celebrãtur. Quam volens Imperator inſpicere, & cognoſcens ſibi

An. d. 378. Valẽs apud Edeſſã ſæuit in orthodoxos.

omnes exosos ibidem cõuenire, fertur manu percussisse Præfectum, quod inde orthodoxos nõ expulisset vniuersos. Cúmq; præfectus iniuriam passus, inuitus indignationi principis ministrare contenderet (non enim volebat tot hominibus cædem inferre) latenter mandauit, vt nullus in illa Basilica remaneret. Sed nemo respexit, neque consilium, neque terrorem eius. Omnes enim altero die ad locum orationis pariter confluxerũt. Cúmq; Præfectus cum multa militum manu ad Basilicam festinaret, vt Imperatoris perficeret iussionem, quędam muliercula in paupertate degẽs, suum filium manu trahẽs, cursúque ad illam basilicam properans, Præfecti interrupit officium. Indignatus verò Præfectus, mulieré sibi iussit adduci, dixítque ad eam: O infelix mulier, quò sic indecenter curris? At illa: Quò & alij, inquit, ire festinant. Tunc ille: Non audisti quod Præfectus illic occisurus est vniuersos quoscũque repererit? Et mulier: Audiui, inquit, ideóq; festino, vt illic inueniar inter eos. Et quò hunc paruulum trahis infantem? Tũc mulier ait: vt & iste martyrium suscipere mereatur. Hæc cùm audisset vir ille, considerauit concurrentium animum. Et mox recurrens ad principem, suggessit ei, quod essent omnes mortem pro sua fide suscipere parati, irrationabile dicẽs breui tempore tãtam multitudinem occidere. Quo dicto ab ira auocauit imperatorem. Hoc ergo modo Edessẽni furorem Imperatoris effugiunt.

Orthodoxi intrepidi.

Constãtia mulieris orthodoxæ.

THEODORITVS.

De examinatione & exilio plurimorum orthodoxorum.

CAPVT XXXIII.

An. d. 379. Valẽs Aug. cogere orthodoxos conatur apud Edessam.

ET hæc quidem cum Præfectus imperatori dixisset populum quidem quod expectabat, nõ pertulit experiri. Verùm duces eorum, id est, presbyteros atq; diaconos interrogari præceptum est, vt vnum è duobus eligerẽt, aut cõmunicare Lupo, aut vrbe pelli, & in quasdã extremas partes destinari. Cúmq; congregasset vniuersos, mitibus vtebatur verbis, persuadere nitens vt leges sequerentur Imperatoris, indicium væsaniæ dicens esse, quod tãto imperatori pauci homines repugnarẽt. Cúmque cuncti tacerent, ad horum ducem Eulogium virum

valde laudandum Præfectus ait: Cur non reſpondes his quæ dicuntur à nobis? At ille: Non, inquit, oportet nihil interrogatum reſpondere. Tunc Præfectus: Multa itaq; verba locutus ſum, monẽs vos quæ ſatis expediũt. Porrò Eulogius vniuerſis hæc dicta fuiſſe reſpondit, & incongruum eſſe vt ſolus alios contemnens reſponderet. Si verò me ſolũ, inquit, interrogas, meam declarabo ſententiam. Præfectus ait: Cõmunica poſſidenti regnũ. At ille pacifice & valde benigne ait: Et mihi regni quoque ſacerdotiique conſortium eſt. Tunc Præfectus irriſionem ſentiẽs ſæuiebat, & iniuriis contra ſenem vſus, etiã hæc adiecit: Non hoc locutus ſum fulminande, ſed quibus communicat Imperator, communicare vos monui. Cúmq; dixiſſet ſenex paſtorem ſe habere, & illius nutibus obedire, octoginta eodem tempore cõprehendens deſtinauit in Thraciam: qui cùm ducerentur plurimo pariter apparatu fruebãtur. Ciuitates enim occurrebant & vici, victores athletas honorãtes. Sed hoſtes armauit inuidia, vt imperatori dicerẽt, plurimũ honorem viris illis decretam exilij contumeliam afferre. Hęc cognoſcens imperator, iuſsit vt bini & bini ſepararentur, & alios quidem in Thracias, alios in extremam Arabiã, alios verò in Thebaidos diſperſit vrbes. Aiunt enim quod etiam fratres quod natura iunxit, crudeliſsimus corpore ſeparauit. Porrò Eulogium Præſulem illorum, & Protogenem qui poſt eum fuit, in Antinoum vſque tranſmiſit. Quorum virtutẽ non patior obliuioni contradere. Quum enim concordem viderent ciuitatis epiſcopum, eccleſiaſticóque collegio qui communicarent viderent paucos eſſe, ad eccleſias concurrebant. De qua conſulentes cognouerunt habitatores ciuitatis eſſe Paganos, vnde dolentes de eorum incredulitate lamentati ſunt: non tamen eſſe diu lugendum arbitrati ſunt, ſed omni virtute de medicina curauerunt.

Eulogius.

Modeſtus Præfectus.

Protogenes.

De miraculis confeſſorum. CAP. XXXIII.

SAcratiſsimus igitur Eulogius in habitaculo ſuo conſiſtens, toto die totáq; nocte omnium deprecabatur Deum. Protogenes autẽ valde diguiſsimus, Eunomij literis eruditus, ad ſcribendũ velociter prõptus, inueniẽs

Eulimagiſter factus Protogenes.

opportunum locum, eúmque ſibi ſegregans ad docendum, adoleſcétium magiſter effectus eſt, quos & ſcribere velociter edocebat, & diuina erudiebat eloquia. Dictabat eis Dauidicas melodias: & apoſtolicę doctrinæ congruas lectiones meditari præcipiebat. Cúmq; vnus adoleſcétium incidiſſet in morbum, venit ad domum eius, & tenés ægroti dexteram, morbũ orationib. effugauit. Hoc cognoſcentes aliorũ parentes infantium, deduxerunt eum ad domos ſuas, & ægrotis auxiliari precabantur. At ille nõ ante ſe dixit Deum vt expellerétur morbi rogaturum, niſi prius ægroti ſacri baptiſmatis munere potirentur: quod illi cum gaudio impleuerũt. Cogebat enim eos ſalutis deſiderium, & ſimul animæ corporíſque ſanitate fruebantur. Si quando verò alicui ſuaſiſſet vt ſacram gratiam mereretur accipere, ducebat eum ad Eulogium, & cõcutiens ianuam, rogabat vt aperirer, ac ſignũ Dominicum ei qui fuerat renatus, imponeret. Cúmq; ille difficilius aperiret, ne intercideret orationẽ, dicebat potius eſſe neceſſariã ſalutem errantium. Mirabantur igitur vniuerſi vidétes Protogenem talia facere, qui licet tot hominib. lumen diuinę cognitionis impartiret, tamen Eulogio primatũ per omnia reſeruaret, vt eos quos lucrabatur, illi magis offerret. Vnde cõiiciebãt multomagis virtutẽ illius eminere. Quũ igitur fluctuatio quieuiſſet, tranquillitate facta, remeare iuſſos deduxerunt omnes, ingemiſcentes & lachrymantes, maximè verò præſul eccleſiæ eorũ, primatus affectu. Cúmq; ad propria remeaſſent, ſanctus quidem Eulogius Barſe maximo ad vitam felicíſsimam trãſeunte, eius ſuſcepit regimen eccleſiæ. Porrò mirabilis Protogenes colere iuſſus eſt vrbem Carrẽſium deſolatam, & ſpinis gentilium plenam, quæ vtique pluribus laboribus indigebat.

Mos inicíãdi Chriſtianos.

Redeunt Eulogius & Protogenes de exilio.

SOCRATES.

De reſponſo dæmonis quis poſt Valentem imperaturus eſſet, & quod ob hoc Valens multos occiderit.

CAPVT XXXV.

EOdem tẽpore dæmon quidam erroneus crudelitate Valẽtis abuſus ei perſuaſit vt ſcrutaretur quiſnã

poſt eum ſuſcepturus eſſet imperium. Quamobrem necromantiam fecit. Quibus artibus adimpletis, plurimos ille dæmon nõ quidem aperta, ſed obliqua ſolite reſpõſa proferens interemit. Nam quũ de imperio conſuleretur, quatuor literas demonſtrauit, θ, ε, ο, δ, dicens hoc nomen poſt Valẽtem imperij culmen accipere. Quod cùm ad aures peruenisſet imperatoris, zelo ductus, multos peremit quos tyrãnidem ambire iudicauit. Occidebantur itaque Theodori, Theodoti, Theoduli, & quicunq; has literas in capite ſui nominis habuiſſent. Inter quos etiam Theodoſius, quidam vir fortis ex Hiſpania prouincia genus ducens, occiſus eſt. Hoc ergo timore plurimi ſua nomina mutauerunt, negantes quæ prius habuiſſent cum iuramento, vt pericula declinarent. *Theodoſius.*

THEODORITVS.

De Baſilio epiſcopo Cappadociæ, & quomodo exilij minas euaſerit. CAPVT XXXVI.

VAlens igitur Imperator cùm vniuerſas (vt ita dicã) eccleſias paſtore nudaſſet, in Cæſareã Cappadociæ venit, cuius tũc præſul erat Baſilius, lumen totius orbis. Præmiſitque Præfectum, præcipiens, vt aut flecteret Baſilium, vt dogmati cõmunicaret Eudoxij aut hoc facere nollẽs expelleretur. Audiẽs enim gloriam tanti viri, noluit ei prius inferre certamen, ne cùm fortiter Baſilius eius iacula deuitaret, fieret cæteris clarior imago virtutis. Huius machinamenta velut tela aranæa facta ſunt: ſuffecerunt enim cæteris ſacerdotibus ad vtilitatem ſui antiquæ patrũ narrationes, & velut quædam turres murum fidei indeclinabilem ſeruauerunt. Porrò Præfectus Cæſareã veniens, & euocans magnũ Baſiliũ honorauit, & mãſuetis apud eum ſermonibus vſus eſt, monens vt tempori pareret, & non tot eccleſias propter prauam dogmatum ſubtilitatem vexari pateretur. Promittebat etiam imperatoriam amicitiam, multáq; beneficia propter hæc plurimis offerenda. Verùm ille vir ſacratiſſimus ait adoleſcentibus hæc verba cõgruere: illi, inquit, & illorum ſimiles talia promiſſa reſpiciunt. Nã qui diuinis innutriti ſunt eloquiis, corrũpere de diuinis dogmatibus ne vnã quidem ſyllabam patiuntur, ſed pro his *Baſilius.* *Præfectus ad Baſiliũ.*

(si contingat) etiam omnes mortis species amplectatur. Amicitiam autē imperatoris magnam quidem cū pietate iudico, sine qua pernicie potius hāc appello. Cumque Præfectus sæuiret in eum, stultúmque vocaret, sanctus Basilius ait: Hanc stultitiā semper habere exopto. Quem cum egredi tunc iuberet, vt quid deberet facere cogitaret, sententiámque suam altero die depromeret, fertur vir ille inclytus hoc dixisse: Ego quidem etiā cras ipse regrediar, dummodo tu sententiam non permutes, sed vtere minis tuis. Post hæc verba Præfectus occurrēs, imperatori quæ dicta fuerāt, & virtutem viri huius, animæque fortitudinem & fiduciam nūtiauit. Tunc ergo tacens imperator ingressus est. Posthæc cōtigit, vt diuinitus sibi plagas videret immissas. Filius enim ei⁹ ægrotans, circa ipsius mortis metas agebatur. Sed & coniugem diuersæ occupauerāt passiones. Cognoscens ergo causſam suæ tristitiæ, virum sacratissimū quem punire minabatur, venire ad palatium deprecatus est. Duces autem præceptis imperialibus ministrabant. Tū itaque magnus Basilius veniens ad Palatium, vidēnsq; principis filium circa mortem, ad vitam eum remeaturū esse promisit, si per pios viros sacro baptismate potiretur. Hæc quum dixisset egressus est. At ille iurisiurādi quod baptismatis tēpore promiserat memor, secūdum stultū errorem præsentibus Arianis filium baptizare præcepit. Quo gesto, mox infans finē vitæ sortitus est. Pœnitentia verò ductus Valens, & noxiam iurisiurandi iudicans veritatem, in sacrū templum ingressus, magni Basilij magisterio fretus est, & altari obtulit dona solēnia. Quem intra aulæa vbi ipse residebat, venire præcipiens, multa apud eum de diuinis dogmatibus verba locutus est, & docentem libenter audiuit. Vbi tunc aderat quidam nomine Demosthenes super Imperiales epulas cōstitutus, qui cùm doctorem mundi culparet, Barbarismum fecit. Tum sanctus Basilius subridens: Vidimus, inquit, sine literis Demosthenē. Quū verò magis ille minaretur, sanctus ait Basilius: Tuum est de pulmentariis cogitare, nō dogmata diuina decoquere. Posthæc imperator ita dilexit virum, vt etiam optima prædia quæ illic habebat, paupertibus qui ab eo gubernabatur offerret, ex quibus

Valēs Imp. Basilium accersit.

Filius Valentis ab Arianis baptizatur.

leprosis prę cipuè necessaria ministrantur. Primum ergo Valentis impetũ hoc modo magnus Basilius declinauit. Quum verò postea reuersus illuc fuisset, priorũ oblitus, quoniam à seductoribus eius volũtas obsidebatur, rursum eum mouebat, vt ad partes inclinaretur hæreticas. Cui nõ persuadens, legem de eius scribi præcepit exilio, quam volens manus suæ subscriptione roborare, nullum apicem cõplere valuit: calamus enim contritus est. Cúmq; secundus & tertius calamus hoc pertulisset, & adhuc legem impiã firmare cõtenderet, commota est eius dextra eámq; subito tremor inuasit. Tũc eius animo terrore impleto, ambabus manib⁹ chartam rupit. Ostenditq; prouisor omnium Deus, quod & alios ipse permiserit pati, & hũc ab insidiis liberarit: & per ea quæ in isto cõtigere, signum propriæ virtutis ostendẽs, & per alia dispensationis fortitudinem virorum prædicans optimorum.

Socrates.

Sciendum verò quod cùm viueret Athanasius Alexãdrinus episcopus, diuina quidem prouidentia Alexandriam vel Ægyptum distulit cõmouere, audiens Athanasium à cuncta diligi plebe, & metuens ne fortè seditione facta respublica vexaretur. Verùm Athanasius Consulatu Gratiani secundo, & Probi, post crebra pro ecclesiæ statu certamina hac priuatus est vita, quũ quadraginta & sex annis per multa pericula sedem rexisset episcopalem. *Athanasij mors. An.do. 373*

THEODORITVS.

De fine Athanasij Alexandrini, & successione Petri, & seditione contra eum facta, & quod Romam profectus sit.

CAPVT XXXVII.

CVm igitur in Alexandria victor Athanasius post multa certamina innumerásq; coronas, vitæ finem suscepisset, & ad laborum suorum præmia demigrasset, susceptit Petrus vir optimus Prę sulatum, quem dudum ille beatus elegerat, cũctis consentientibus & sacerdotibus, & nobilibus, cunctáque plebe, & fauore suo propriam ostendentibus volũtatem. Is enim Athanasij su- *Petrus Athanasio succedit. An.do. 374*

dorum particeps fuit,& quum esset in ciuitate, & cùm diuersa latibula peragraret: multifariáq; pericula cum eo sustinuit. Quapropter cuncti sacerdotum cõcurrentes, dignum hæredem Petrum Athanasij clamauerunt. Cúmque eum in Pontificali sede cõstituissent, repente Iudex prouinciæ, Paganorum populum cõgregans, & pariter Iudæorum, ecclesiæ septa circumdedit, Petrum exire præcipiés, nolentémq; interminatus est abstrahere. Faciebat hoc Imperatori placere volens, quum ei cõtraria sapientes calamitati submitteret. Quod autem verum est, impietatis ira cõpletur: idolis potius placere nitebatur, & tempestatem ecclesiæ claram putabat esse festiuitatem. Petrus itaque vir admirandus, insperatum respiciens bellum, latenter egressus est, & conscendens nauem, profectus est Romam.

Iudex Ægypti aduersus Petrũ.

Petrus Romã vadit.

Quæ crudelitate Lucius Alexandreiam fuerit introductus.

CAPVT XXXVIII.

TRansactis verò diebus paucis, Euzoius ab Antiochia venit cum Lucio & ecclesias ei cõtradidit: cuius etiam impietatem Samosata nosc̃itur experta. Populus autem doctrinis primum Athanasij satiatus, deinde fastidiens cibũ sibi offerri cõtrarium, ab ecclesiasticis collegiis se subtraxit. Porrò Lucius armigeris vtés cultoribus idolorum, alios verberauit, alios suspẽdebat, alios cogebat effugere, aliorũ verò instar Barbarorum vastabat domos. Sed hęc melius vir mirabilis Petrus in sua narrabit epistola. Ego tamen vnũ è sceleribus Lucij prius referens, epistolam Petri ponam. Viri quidam in Ægypto cõuersationem imitantes angelorũ, & ciuitatis cuitantes turbas, vitam agere in erẽmo potius elegerunt, arenosámq; terrã & sterilem frugiferam reddiderunt, fructũ videlicet Deo suauissimũ virtutis eorum & optimũ referentem. Cuius vitæ multi quidem videntur esse autores. Sed à puero ille creuit Antoni⁹ ille celeberrimus, monachis virtuté luctaminis spiritualis ostẽdens.

Lucius obtruditur Alexandrinis.

Quæ miracula gesserint eremitæ in exilium à Lucio destinati.

CAPVT XXXIX.

HVius ergo loci tũc incolas sequaces Antonij infelix Lucius expulit, corúmq; sanctissimos Prœsules,

Lucius

Macarium venerabilem,aliúmq; Macarium, Iſidorum, & cæteros ſpeluncis ſuis eiiciens, in quandam inſulam quæ ab impiis inhabitabatur hominibus deſtinauit: quippe quæ nunquam magiſtrum ſuſceperat pietatis. Cúmq; nauis ad littus inſulæ peruenisſet,dæmon qui ab illis honorabatur, relinquens idolũ vbi dudum habitare cõſueuerat, filiam ſui ſacerdotis inuaſit, & bacchantem illuc vſq; perduxit, vbi nauis aduenerat monachorum. Tunc dæmon vtens lingua puellæ clamabat, ſicut in Philippis per Pythoniſſam. Audiebántq; cũcti viri ſimul & mulieres dæmone proclamante: O potentiam veſtram, ô miniſtri Chriſti: vndiq; à vobis expellimur, à ciuitatibus atque vicis, à mõtibus ſimul atq; collibus, ab eremo quæ priuata † probatur hominibus.Sperabamus in hac inſula cõmorantes, à veſtris iaculis liberari, qua ſpe noſcimur eſſe fruſtrati. Huc vos perſecutores miſerũt, non vt vos vexarent, ſed vt nos per vos expellerent. Ecce recedimus ab hac inſula: virtutis enim veſtræ radiis iaculamur. Hæc dicentes & his ſimilia,puellámq; in terram proſternẽtes,ipſi quoq; omnino diſparuerũt.Tunc ille ſacratiſſimus chorus oratione facta ſuſcitauit puellam, & ſuo patri ſanam valentémq; reſtituit. Verùm illi qui miraculum cõſpexerant,ad ſanctorum prouoluti pedes, ſalutis viaticum ſe percipere ſupplicabant. Et templum quidem dæmonũ deſtruxerunt: doctrinę verò radiis illuminati,ſacri baptiſmatis gratia ſunt potiti. His in vrbe nũtiatis, omnes populi cõgregati,Lucio detrahebant,dicẽtes iram ſibi imminere diuinitus,niſi ſanctorũ reuerteretur chorus. Sic itaq; metuens tumultum Lucius ciuitatis, ſacratiſſimos viros ad ſuas ſpelũcas redire præcepit.Et hæc quidem ſunt digna quæ abominationem illius impietatis aperiant.

Macarios & Iſidorũ in exilium relegat.

Dæmõ quę ritur de ſanctis viris.

† *putabatur.*

Literæ Petri Alexandrini Pontificis, in quibus Lucij malæ referuntur. CAPVT XL.

VEruntamen temeritatis eius ſcelera literæ Petri illius admirabilis edocebũt: Quarum ego prolixitatẽ fugiẽs,quę in medio poſita ſunt,ponere non omittã. Prouinciæ,inquit,iudex Palladius cùm eſſet religione Paganus,& idola ſemper adoraret, cõtra Chriſtũ ſæpius

pugnare conabatur, & colligens prędictum populum, impetum fecit aduersus ecclesiam, perinde acsi Barbaros subdere niteretur. Tunc itaq; multa crudelia gesta sunt, quæ solum dictare volens, ipsa rei memoria dolore maximo sum cõmotus, & fluxum protuli lachrymarum, diúq; hoc potueram pati, nisi diuina ratione animum releuassem. In ecclesia enim, quæ Theone vocatur, ingressa multitudo pro verbis honorabilib⁹ idolorum fauoribus exultabant. Pro sacrarũ lectione scripturarum turpes manuum plausus agebantur. Infractæq; cum turpitudine voces cõtra Christi virgines cõtumelias dicũt, quas lingua hominum proferre non patitur. Audiẽs enim vnusquisq; sapientium talia, claudebat aures: & magis optabat esse surdus, ne huiusmodi verba audire cogeretur. Sed vtinam verbis peccando quieuissent, & non actu verborum turpitudinem superarent. Tolerabilis nãque detractio est huiusmodi, apud quos Christi sapiẽtiæ & doctrinæ cultus inhabitat. Hi siquidem iræ vasa ad perditionem facta, subsannãtes & horribilem sonum de naribus emittentes, & vt ita dicam, fœtorem veluti de quodam cuniculo profundentes vestes sanctarum Christi virginum dirumpebant, quarum continentia formam sanctorũ imitabatur angelorum. Et sicut habet natura, nudas per totam circunferentes vrbem, sicuti volebant eis cum turpitudine illudebant. Si quis autem eos tũc cõpatiendo prohibuisset, vulneribus maceratus agebatur. Væ illis cladibus. Multæ siquidem violentia corporis sustinuere corruptionem: plurimæ virginũ vectibus in capite cęsæ, sine voce manserunt: quarũ etiam funera solenni sepulturę tradi prohibita sunt. Multa deniq; corpora hactenus à parentibus ingemiscentibus inquisita reperiri nõ possunt. Sed quur parua de magnis loquor? Quur in istis† moror, & non potius ad necessaria iam recurro: in quibus bene noui, quod mirabitur quilibet nobiscũ obstupescens patientiam domini, eò quòd nõ repente vniuersa cõclauserit. Quæ enim nũquam facta sunt, neq; per scripturas patrum nostrorum diebus audita, hæc super ipsum altare impij cõmittebant. Velut enim in scena turpi cõsisterent, puerum quendam naturam masculi denegan-

† immoror.

tem,& vtentem veſte fœminea,inunctis oculis & vultu ſerico colore depicto, & vt apud prophetam ſcriptum eſt, idolum fœminei ſchematis ſuper ipſum altare, vbi aduentum ſancti ſpiritus inuocamus,circuitus huc & illuc agere,& manibus ſaltationem celebrare fecerũt, ridentes, nephandáſq; mittentes voces. Qui rurſus hoc paruum iudicãtes, & præterita decora quàm turpia magis exiſtimantes, quendam ex ſuis turpitudine notiſſimum, veſte genitalibúſq; nudatũ in ſede ponentes eccleſiæ cõcionatorem turpem contra Chriſtum impudẽter eleuauerũt.Pro ſacris enim verbis,ille ſcelera proferebat, pro honeſtis laudabat luxuriam, pro pietate impietatem,pro cõtinentia fornicationem & adulterium, maſculorum cõcubitum, furtum,cibos, potũ,vitæ huic vtilia proclamabat. His ita geſtis, & me ab eccleſia recedente: quippe quum illic ſtare nõ poſſem,vbi militũ inuaſiones,vbi populus pro ſeditione redemptus largitate pecuniarum, & gentilium multitudo magnis promiſſionibus aderat: noſter quidem ſucceſſor miſſus eſt, epiſcopatũ velut mundanam cõparans dignitatem quidam Lucius lupi nequitiam & actus habere feſtinans, non orthodoxorũ epiſcoporum concilio, non decreto veracium clericorum,nõ petitione populorum electus, ſicuti cõcionantur eccleſiaſticæ ſanctiones. Non quiſquam epiſcoporum,nõ presbyterorum,non diaconorũ, non populi multitudo,non præcedebant eum monachi hymnos decantantes ſcripturarũ, ſed Euzoius erat cum eo pridem quidem damnatus cum Ario in ſancto Niceno maximóq; concilio: nunc autem per patrocinia Antiochẽſium vaſtator eccleſiæ, & comes largitionum ac militum Dux in omni impietate notiſſimus, nomine Magnus, qui Iuliani temporibus Berytiorum incẽdens eccleſiam,beatæ memoriæ Iouiani temporibus ex propriis facultatibus eam reparare coactus eſt, ita vt penè caput tunc amitteret,niſi multorum labore imperialem clementiam meruiſſet. Conſyderare quidem hæc veſtrum zelum, & ad vindictam excitari depoſco, quanta & qualia ſint commiſſa contra Dei eccleſiam,cum talis aduerſum nos fuerit Tyrannus excitatus. Is enim Lucius,qui per veſtram religionem & omnes orthodoxos

Magnꝰ comes ſacrarum largitionum militũ Dux.

Lucius.

epiſcopos frequenter abdicatus eſt pro rationabilibus cauſſis, nunc adſtitit ciuitati: & nō ſolùm ſicut blaſphemus & inſipiens, dicit in pſalmis: non eſt Deus verus Chriſtus, ſed etiam in opportunitatib⁹ eſt corruptus, atque corrupit, gaudens in blaſphemiis cōtra eos, qui ſaluatorem colere cōprobantur. Quum enim Paganorū ſenſibus ſit vicinus, recentem pręſumit erroneus colere Deum. Nam alij coram eo laudes huiuſmodi proclamabant: Bene veniſti epiſcope, † qui filium non defendis. Alij dicebāt: Te Serapis amat, & huc introduxit: ſimulacrum vtiq; Paganorū nominantes. Inter hæc eodem momento prędictus Magnus impietatis eius ſocius indiuiſus, armiger amariſſimus, & miniſter crudelitatis eius collecta multitudine populorū, presbyteros atque diaconos decem & nouem numero cōprehendens, quorum quidam octogeſimū tranſcenderant annum, tanquam captos in quodam ſcelere & Romanorū inimicos, legibus coartabat, neſciens virtutem Chriſtianorū legis, & apoſtolorum fidem per patres traditam nobis: hęc etiam clementiſſimū principem Valētem grata habere pronūtians: Flectimini, inquit, miſerrimi, & Arianorum cōcordate dogmatibus. Flectimini, ignoſcet enim vobis diuinitas, licet veræ religioni cultū exhibeatis, non ſpōte, ſed violenter hoc facientes. Neceſsitati nanque † ſatisfactio adeſt: ſpontaneam verò voluntatem accuſatio digna ſubſequitur. Quapropter huiuſmodi rationes præ oculis habētes, promptè ſequimini, & dogmati Ariano ſubſcribite, quod nūc prędicat Lucius: bene ſcientes, quod ſi obediatis, pecunias, quęſtus, honores ab Imperatore percipietis. Reſiſtentes verò, carceres, ſupplicia, tormenta, flagella, vincula ſuſtinebitis. Pecuniis ſimul, poſſeſsionibūſque priuati, & poſtea pulſi, loca crudelia inhabitare dānabimini. Sic iſte fortiſſimus ſeductor minas ſeductioni cōremperans, inuitabat atque cogebat vt omnes à pia ſententia deuiarēt: At illi nihil amarius exiſtimātes, quā pietatis proditionem, huiuſmodi reſpōderunt verbis, virtute fortiq; ſenſu ſeductionem minaſq; ſubdentes: Quieſce iam quieſce his nos terrere ſermonib⁹, ceſſa verba vana proferre. Nos neque nouum, neque recentem colimus Deum. Et

† qui filium negas.

Magnus ad orthodoxos.

† relinquitur defenſio.

Orthodoxi ad Arianos.

licet inaniter furias,téq; concutias ſicut vehemens ventus,in dogmatibus pietatis ad mortem vſque conſiſtimus : non impotentem,non inſipientem, nõ ſine veritate aliquando fatentes Deum:non aliquando quidem exiſtentem,ſicut impietas Arij temporalem prædicat filium . Si enim creatura eſt ſecũdum eius væſaniam Filius non exiſtens cum Patre,etiam Pater aliquando nõ fuit,quippe filio non extante ſecundum eos aliquando. Si vero ſemper eſt pater, exiſtente videlicet ex eo verò Filio,& non ſecũdum generationis fluxum (Deus enim impaſsibilis eſt) quomodo nõ eſt inſipiens atque væſanus,qui hoc de filio profitetur,dicens : Erat quando nõ erat, per quẽ omnia vt ſint, per gratiam cõſtituta ſunt? Noſtri ſiquidem patres(à quibus iſti cadentes,iuſtè ſine patre ſunt facti)in Niceam venientes,& anathematizãtes Arij ſectam, cuius nũc iſte iuuenis patronus exiſtit, non alterius ſubſtantiæ,quod tu fateri nos cogis,ex natura patris eſſe dixerunt,ſed ex eius eſſentia . Quod bene & cum pia mente intelligẽtes , ex plurima ſacrorum verborum collectione conſubſtantialem eſſe profeſsi ſunt. Talia autem & his ſimilia dicẽtes,per multos dies coërcuit, putans à pia eos ſententia poſſe mutari . Qui magis velut in ſtadio fortiores effecti,terrorémq; conculcantes,& ſeipſos patrũ rationibus coarmantes, validiorem habuerũt de pietate ſenſum,virtutis exercitium ſua pericula iudicantes. Sic igitur illis decertantibus & ſpectaculum factis,ſicut beatus ſcribit Apoſtolus,angelis & hominibus , vniuerſa ciuitas cõcurrebat, athletas cõtemplatura Chriſti, ſuáq; conſtantia verbera Iudicis & flagella ſuperantes , triũphúmq; piè contra Arianos per patientiã poſſidentes,quos ille vtiq; credebat ſe vincere, & illorũ impietati cõtradere. Cùm ergo defeciſſet eos tormẽtis afficere,cunctis flentib⁹ atq; lugentib⁹,rurſus collecta incõpoſita multitudine ad iudiciũ eos,imò magis ad dãnationem circa portã fecit adduci . Et cum illic cõſuete contra eos clamores emitterẽtur à Paganis atq; Iudeis,& illi nollent Arianorũ impietatibus cõſentire, ſentẽtiam protulit vniuerſis ante tribunal eius ingemiſcentibus , vt ab Alexãdria ſublati in Heliopolim Phœnicię ducerẽtur : cuius habitatores ne nomẽ quidẽ

Pagani.
Iudæi.
Heliopolis.

Christi audire sustinent, sunt nanque Pagani. Quo facto iubens eos nauem cõscendere, ipse stabat in portu, nudum gladium vibrans, & hoc modo illos terreri putans, qui bis acuto gladio hostiles dæmones crebrius vulnerauerant. Sic ergo dimisit eos absq; sumptibus, & absq; aliquo solatio, nauigare præcipiẽs mari spumante, & (vt ita dicam) nolente per susceptionem virorum iniquæ iussioni communicare. Ingemuit enim ciuitas vniuersa, & hactenus lamentatur: & alij quidem suis manibus pectora percutiebant, alij verò manus & oculos tendebant ad cœlum, violentiam protestãtes, & veluti dicẽtes: Audi cœlum, & auribus percipe terra, quoniam iniusta sunt quæ gerũtur. Cunctáque simul gemitu cõplebantur, & veluti cantus quidam erat in ciuitate luctificus, currebátq; fluuius lachrymarũ. Cùm igitur iudex ille præcepisset, vt vela nauis tollerentur, tunc gemitus ingens vniuersorũ virginum & mulierum, seniorum & iuuenũ permixtus lachrymis est emissus. Quum illi ergo Heliopolim nauigarent, vbi diabolica superstitio celebrabatur, omnes in media ciuitate cõmuniter & singuli ingemiscẽtes, atq; lugentes agebãtur. Quibus tamen nec apertè licebat flere iussione vrbis præfecti Palladij: erat enim & ipse Paganus. Multi deniq; flentium arrepti, & in carcerem ducti, deinde castigati, lacerati, verberati, nouissimè in metalla sunt traditi: viri vtique ecclesiæ, & propter diuinũ zelum valde pugnantes. Erant enim plurimi eorũ monachi, eremum incolentes, & deuotè in illo conuersantes, numero viginti tres: cum quibus paulò post Diaconus à dilectissimo fratre nostro Damaso, Romanæ ciuitatis episcopo deferens nobis cõsolatorias communicationis epistolas, manibus post tergum vinctis, publicè ab ipsis spiculatoribus ducebatur: veluti aliquis reus insignis, & homicidarum verberibus cõæquandus, lapidibúsque simul & plumbo eius ceruicibus laceratis, ad mare ductus est: & sicut illi sine sumptibus, sine vllo solatio in metallicum deportatus exilium. Cúmq; Iudex ille multos quoque infantium cruciasset, quidam eorũ morientes, neq; parentum, neque fratrũ exequiis solẽnibus sunt potiti. O multam inhumanitatem iudicantis, magis verò condẽnantis.

nantis. Qui enim propter pietatem decertarunt, homicidis cõparari potuerunt, quorum vtique corpora insepulta relicta sunt: piè laborantes escis bestiarũ volatiliúmque proiecti sunt. Quíq; patribus necatorũ naturalium cõscientia cõpati voluerunt, veluti iniqui capite secti sunt. Quæ lex Romanorũ, quæ Barbarorum sententia, quoslibet patribus condolentes punit? quando quispiam veterũ huiusmodi gesit iniquitatem? Iusit itaque Pharao, vt masculi interficerentur Hebræorum, sed inuidia & timor tunc protulit hoc præceptum. Quanto tamen illa quæ tũc gesta sunt, humaniora modernis existunt, quanto desiderabiliora ad discretionem iniquitatis huius? Et licet malitia nequaquã separentur alterutris, sunt tamen incredibilia quæ dicũtur, inhumana, crudelia, sæua, barbara, amara, sine misericordia, in quibus exultabant Ariani, choros agẽtes, quum vniuersa ciuitas ingemiscereet. Non fuit enim domus, in qua non esset mortuus, sicut in Exodo scribitur. Et quum hæc ita sint gesta (non enim quieuerũt iniquitatis autores, sed ad peiora profecti) vsque ad episcopos prouinciarum venena propria dispersa sunt, habentes iniquitatis suæ solatium Comitem largitionũ, quem prædiximus Magnum: Alios etenim episcoporũ Curiæ tradiderunt, alios diuersis machinationibus affecerũt, volentes vniuersos impietatibus obhgari, & secundũ patrem ipsorum diabolum quærentes, quem sua rabie deuorarẽt. Super hęc autem vndecim Ægyptiorũ episcopos, viros penè ab infantia vsq; ad senectutem eremũ incolentes, verbóque superantes & actu libidinem, piámque fidem sine cõfusione prædicantes, & dogma pietatis edocentes, multásque victorias de dęmonibus exercentes, & Arianam sectam sapientissima ratione denotãtes, in exilium miserũt in ciuitatem Iudæorum, nomine Diocæsaream. Et velut infernus crudelissimus nũquam morte satiati fratrũ, suæ sęuitiæ memoriam relinquere voluerunt. Nuper enim ecclesiæ catholicæ clericos, degentes in Antiochia cũ fidelibus monachis, volentésq; eorum scelera denotare, aures imperatorias inflammantes in Neocæsaream Ponti mittendos esse subornarũt. Qui puto propter inclemẽtiam locorum, etiam vita priuati

Exod. 12.c

Magnus, Comes largitionum.

Vndecim episcopi Ægyptij in Diocæsaream relegati.

sunt. Tales itaque tempus illud tragœdias exercuit, silentio quidem & obliuione dignas, sed literis memorãdas ad obiurgationem eorum, qui contra vnigenitum linguas suas exacuerũt. Hi nanque rabie coarmati blasphemiæ, non solùm dominum omnium iaculari nitũtur, sed etiam contra eius famulos bellum sine vllo fœdere susceperunt.

HISTORIAE ECCLESIASTICÆ QVAM TRIPARTITAM VOCANT, LIBER OCTAVVS.

SOCRATES.

De conuersatione, miraculis & responsionibus, vel scriptis diuersorum monachorum, necnon episcoporum.

CAPVT PRIMVM.

† *Arsenius An.do.374 Arsius.*

EO tempore fuit † Arsius Monasterij præsul. Is delinquentes iuuenes non excõmunicabat, sed magis ærate prouectos: dicebat enim: Iuuenis excõmunicatus spernit, prouectus verò velociter excommunicationis dolore corrigitur. Alius nomine † Pior ambulãs comedebat. Consultus autem cur ita comederet: nõ, inquit, volo veluti necessariè vti cibo, sed tãquam extraneũ aliquid agere. Pro qua re etiam ab alio rogatus ait: vt ne dũ comedo, anima voluptatẽ sentiat corporalem. Isidorus dicebat quadragesimũ se annum habere, ex quo sentiret quidẽ mente peccatũ, nõ tamen consentiret vel cõcupiscentiæ vel furori. Pambus autem cùm sine literis esset, accessit ad quendam vt doceretur psalmũ: Qui cùm audisset primũ versum tricesimioctaui psalmi: Dixi, custodiã vias meas, vt nõ delinquam in lingua mea: Secundũ versum nõ passus est audire, dicẽs:

† *Prior.*

Isidorus.

Pambus.

Psal. 38.

Si potuero opere hoc implere: hic versus tantūmodo mihi sufficiet. Cúmq; doctor qui ei tradiderat versum culparet quur per sex mēses ad ſe minimè veniſſet, reſpondit: Quia versum illū adhuc opere nō impleui. Poſtea verò quum multos ſuperuixiſſet annos, à quodā noto rogatus an didiciſſet versum: Quadraginta & nouē, inquit, annis vix eū implere valui. Huic itaq; quodam aurū dante ad cibaria pauperū, & dicente: numera. Ille reſpōdit: Quod dediſti nō eget numero, ſed bono affectu. Is Pambus Athanaſio epiſcopo precāte, ab eremo deſcēdit in Alexandriam Cúmq; vidiſſet ibi mulierem Theatralem, fleuit: & à preſentibus rogatus quare ploraret: Duæ, inquit, me res mouerūt: vna, quæ eſt illius perditio: altera verò, quod ego nō tantum ſtudeo placere DEO, quātum hæc vt turpib⁹ placere poſſit hominibus. Alter quidam dicebat: Monachus niſi operatus fuerit, violento iudicatur æqualis. Piterius multas expoſitiones naturales adhibebat, & frequenter aliis alia requirētibus enarrabat. Per ſingulas autē explanationes orabat. Id tēporis inter monachos fuerūt duo viri DEO amabiles, nomine vterq; Macarius: vnus ex Ægypto ſuperiore, alter Alexandrinus. Ambo de multis reb⁹ inſignes, ꝓpter abſtinētiam, cōuerſationem, mores atq; miracula, quæ eorū manibus agebantur. Ægyptius itaque Macarius tantum morborum depulit, & tantū dæmonum effugauit, vt ex eius operib⁹ liber proprius expleatur. Erat autem reuerēdus, & circa delinquentes ſeuerus. Porrò Macarius Alexandrinus quum ſimilis eſſet Ægyptio per omnia, in hoc variabat, quod circa cōſulentes hilarior apparebat, & vultu lætifico ad cōuerſionem iuuenes inducebat. Horum diſcipulus Euagrius philoſophiam opere rebúſq; poſſedit, prius ſermone ſolummodo philoſophatus, & in vrbe Cōſtantinopoli à Gregorio Nazianzeno Diaconus ordinatus: deinde cum eo deſcendens in Ægyptum, & prędictos viros inſpiciens, conuerſationem eorum æmulatus eſt: tantáque miracula in eius manibus facta ſunt, quanta in præceptorum eius. Conſcripſitque libros valde neceſſarios, quorum vnus quidem μονα[illegible] inſcribitur: & eſt de Actuali. Alius cognitionalis, ſecundum quod

Piterius.

Macarij duo.

Euagrius.

quiſpiam cognitione ſit dignus: huic† capita ſunt quinquaginta. Alius verò Cõtradictorius, ex diuinis ſcripturis collectus, cõtra dæmones tentatores: partibus octo diuiſus eſt, ſecũdum numerum octo cogitationum. Et ſexcentæ propoſitiones ad cõtemplationem pertinentes, quas γνωσικὰ προβλήματα, id eſt, Cognitionales propoſitiones denominauit. Inſuper & verſuum opera duo: vnum quidem ad monachos in cœnobiis vel itineribus cõſtitutos: & vnum ad virgines, quæ quàm mira, quámque neceſſaria ſint, legentes intelligũt. Sed opportunũ eſt, ſicut arbitror, pauca eius dicta de monachis ac ſcriptura referri. Sic enim ait: Neceſſarium eſt enim vias inquirere rectè præcedentium monachorũ, & ſecundum eas exerceri. Multa enim inueniuntur ab eis dicta bene ſimul & acta. Inter quos etiam hoc ait quidam: Quòd ſicca & nõ inæqualis diæta charitati cõiuncta, citò perducit monachum ad impaſsibilem portum. Is autem cùm vidiſſet quendam fratrem phantaſiis nocte turbari, hoc modo curauit eum, præcipiens, vt languentibus cibos ieiunans miniſtraret. Vnde interrogatus: Nihil, inquit, ſicuti miſericordia huiuſmodi paſsiones extinguit. Quidam tunc philoſophorum acceſsit ad iuſtum Antonium, dicens: Quomodo ſufficis, ô pater, codicum conſolatione priuatus? Ad quem Antonius: O, inquit, Philoſophe, meus codex natura creaturarũ eſt, & adeſt cùm voluero, verbáque mihi relegit Dei. Interrogauit me vas electionis Macarius ſenex Ægyptius, dicens: Quare mali memoriam aduerſus homines retinentes, memorabilem virtutem animæ diſsipamus? Contra dæmones autem habentes mali memoriam, innoxij permanemus? Cúmque in quæſtione huius interrogationis hæſiſſem, rogaui eum explanare ſermonem. At ille: Prima, inquit, paſsio furoris cõtra naturam eſt, conſequens verò ſecundum naturam. In ipſo feruenti meridie perueni ad ſanctum patrem Macarium, & ſiti vehementer accenſus, aquam vt biberem poſtulaui. At ille: Vmbra, inquit, tibi ſufficiat, multi nanque nunc iter agentium aut nauigantium etiam hac releuatione priuantur. Deinde cùm apud eum verba de abſtinentia exercerem, confide, inquit, fili: per viginti annos neque pane, ne-

Antonius.

que aqua, neque somno sum satiatus. Panem nanque meum in pondere comedebam, aquam verò bibebam cum mẽsura, parietibus autem inclinatus somni paulum capiebam. Cuidam monachorum nuntiata mors patris est: at ille nuncianti, cessa, inquit, & blasphemare noli: meus enim pater immortalis existit. Quidam fratrum Euangelium solummodo possidebat, quod vendens pauperibus erogauit, dignum proferens memorādúmque sermonem: Ipsum, inquit, verbũ vendidi, quod mihi semper dicit: Vende omnia tua & da pauperibus. Est quædam insula circa Alexandriam trans paludem Mariæ, in qua habitabat monachus cõtemplantibus approbatissimus, qui dixit: Omnia quæ gerũtur à monachis, agi propter caussas quinque, id est, propter Deum, propter naturam, propter cõsuetudinem, propter necessitatem, propter opus manuum. Idem dicebat vnã quidem naturæ esse virtutem, sed eam diuersas species sumere per animæ qualitates. Nam & lumen, inquit, solis cùm sine specie sit diuersa, fenestris tamen per quas ingreditur, schema quoddam variũ facere videtur. Alius porrò monachus, propterea, inquit, abscindo libidines, vt auferã furoris occasiones. Noui enim furorem semper pro libidinibus litigare, mẽtem meam turbare, sciẽtiam persequentem. Quidam senum dicebat: charitas depositum ciborũ aut pecuniarum seruare non nouit. Idem dicebat: Nescio me in eadem re à dęmonib⁹ fuisse deceptum. Hæc igitur Euagrius in libro suo Actuali cõmemorauit. In tõtemplatiuo autem hæc dicit: Quatuor virtutes & cõtemplationes earum à Gregorio iusto esse didicimus, prudentiam, fortitudinem, tẽperantiam, atq; iustitiam. Prudentiæ quidẽ opus esse dicebat, contemplari intellectuales sanctásq; potestates absque sermonibus, quippe quos sapientia significari cõtradidit. Fortitudinis autem, perdurare in veritate, licet quispiam debelletur, & non accedere ad ea quæ nihil sunt. Temperantiæ verò propriũ hoc esse respondit, suscipere premia agricolæ semina, & ea plantare cõuenienter. Porrò Iustitiæ opus, vt pro merito singula cuiq; verba reddantur: alia quidem obscurè pronuntiata, alia ænigmatibus indicata, quædam verò propter vtilitatem sim-

plicium aperte disposita. Columna itaq; veritatis Cappadox Basilius ait: Humanam scientiam reddit crebra meditatio & exercitatio meliorem: eam verò quæ gratia Dei cõceditur, iustitia, patientia, atque misericordia. Et humanam quidem etiam passibiles suscipere poterunt diuinæ impassibiles tãtummodo sunt capaces: qui etiam orationis tempore proprio mentis lumine resplendentes seipsos inspiciunt. Ægyptiorũ verò sacratissima lux Athanasius ait: Præcepit Moyses mẽsam cõtra Aquilonis constitui partem. Quamobrem cognoscant contemplatiui, quis contra eos spiret, & omnem tentationem forti mente sustineant, & cum alacritate ad se accedẽtes enutriant. Thmuitanorum ecclesiæ Angelus Serapiõ dicebat: Mens quidem spirituali intellectu potita, perfectè purgatur. Charitas autẽ curat mẽbra furore tumẽtia: iniquitas cõcupiscentias & influctias cõtinentia retinet. Maximus contemplationũ doctor Didymus ait: De prouidẽtia atq; iudicio apud temetipsum semper exerce sermones, & studiorũ materiã memoria tetine. Penè enim omnes in his peccam⁹: rationémq; iudicij in corporũ differẽtia, in qua etiam est mundus, inuenies: prouidẽtiæ verò, in modis quibus à malitia vel ignorantia ad virtutes atque scientiæ culmen euehitur. Hæc itaque ex Euagrij dictis retulimus. Fuit autem & alius vir mirabilis inter monachos, cui nomen Ammonius, qui adeò sine vlla curiositate fuit, vt cũm Athanasio Romam veniẽs, nullum opus ciuitatis inspiceret, nisi tantũ vt videret Petri & Pauli basilicas. Is Ammonius ad episcopatum tractus, atque diffugiens, dexteram sibi amputauit aurem, vt mutilo corpore ordinationis opus effugeret. Cũmq; posteriori tempore etiam Euagrius à Theophilo Alexandrino põtifice ad episcopatũ vocatus, nihil amputãs de corpore suo fugisset, veniẽs ad Ammonium cum ioco dicebat, malè eum fecisse auré amputando, & de eo reum existére. Ad quẽ Ammonius: Tu, inquit, Euagri, ignoras te puniendum ꝙ abscideris linguam. Et ne tibi arrogare videaris, non veteris gratia Dei. Plurimi porrò eo tempore digni fuerunt viri, quorũ si quis velit verba miraculáq; cognoscere, & quemadmodũ illis fuerint etiam bestiæ subiu-

Basilij Magni memoranda sententia.

Athanasij.

Serapionis.

Didymi.

Ammonius infr.

gatæ, librũ legat Palladij monachi, qui discipulus fuit Euagrij. Omnia nanq; de istis subtiliter explanauit, in quo etiam fœminarum imitationem cõuersationémq; commemorauit. Euagrius verò atq; Palladius mortuo Valente paulò post floruerunt. *Palladius vitas monachorum scripsit.*

Sozomenus.

Huius temporis est, vt quos potero cõmemorem, qui sunt in illo tempore inter Christianos philosophari. Quorum vnus quidem in Ægypto Ioānes, cui futura & aliis incerta, Deus nõ minus quàm antiquis Prophetis reuelauit, donúmque dedit, vt curaret insanabiles morbos. Is à iuuẽtute laudãs Deum, degebat in solitudine, comedebátq; herbas & radices, bibebátq; aquam si cõperisset. Cúmque venisset ad senectutem, diuina iussione migrauit ad Thebaida, & multorũ monasteriorum factus est Præsul. Qui oratione tantũmodo morbos & dæmones effugabat: & cùm literas non didicisset, ad rememorandum aliquid codicibus nõ egebat: quia quicquid semel mente percepisset sub veritate retinebat. In hac quoque regione philosophabatur Ammon Tabenensium præsul, circiter tria millia discipulorum habẽs. Non minus quoq; & Theonas: multorum Præsides fuêre monachorum: ambo operatores stupendarum rerũ, & diuina prouidentia prophetiáque completi. Fertur autem Theonam eruditum Ægyptiarum, Græcarum, Latinarúmq; literarum fuisse, & triginta annis habuisse silentium. Porrò à nullo hominum visum itascentem, aut iurãtem, aut mentientem, aut vanum aliquid, aut asperum vel infirmũ protulisse sermonem. Ea tempestate fuerunt Copras & Hellen, necnõ Helias. Copras quidẽ, vt aiunt, diuinũ habuit donum, sanitatem cõferendi depulsis morbis, & dæmones expellendi. Hellen verò à paruulo nutritus in monasterio, plurima insolitè miracula faciebat, ita vt etiam ignem in sinu portaret, & nequaquam eius vestis arderet. Verùm Helias tunc quidẽ non procul ab Antinoo ciuitate degebat in eremo, agẽs annum ætatis circiter cẽtesimum atq; decimum. Antea tamen penè septuaginta annis solus vixerat in solitudine: & ad hãc ætatem ieiunando & viriliter cõuersando peruenit. Fuit etiã Apelles in Ægypto ex fabro ferrario, *Anno 374 Ioãnes Ægyptius.* *Ammon.* *Theon.* *Copras.* *Hellen.* *Helias.* *Apelles Ægyptius.*

qui cũm aliquãdo per noctem hoc opus exerceret, vmbra dæmoniaca veluti mulier ſpecioſa eum de caſtitate tentabat. At ille ferrũ quod elaborabat ex fornace trahens, eam percuſsit in faciem. Tũc ille ſtridens & ingemiſcens procul effugit. Inter hos etiã Iſidorus fuit, qui vndique monaſterium muniẽs, curabat vt nullus egrederetur, ſed omnia neceſſaria haberet intus. Necnõ Serapion circiter decem millia ſub ſe monachorum habens, quos omnes ſic educabat, vt ex propriis ſudoribus neceſſaria cõpararet, & aliis miniſtraret egentib⁹. Dioſcorus quoq; non amplius centum monachis præſidebat. Qui cũm presbyter eſſet ſacrificia faciens, omnem perfectionem adhibebat examinando & diligenter diiudicando accedentes ad ſacra myſteria, ita vt expiarẽt mentem, & mali cuiuſpiam cõſcientiam non haberent. Eulogius presbyter fertur præſcientiam habuiſſe cogitationum quorumlibet ad ſe venientium: eorúmq; delicta palàm redarguebat, & quæcũque latenter cogitaſſent, ſibi reuelata manifeſtabat. Qui verò aliquid mali geſsiſſent, vel prauum cõſilium habuiſſent, ab altari ſuſpendebat, manifeſtans eis peccatum quod egerant, & † diligentia purgatos rurſus ſuſcipiebat. His itaque ſimilis erat Apollo in Thebaide, qui quadraginta annis in interiore morabatur ſolitudine, ſpelũcam paruulam in monte vicino habẽs: ſed pro multitudine miraculorum paruo tempore inſignis effectus, plurimorũ Præſul extitit monachorum. Eo nanq; tempore multi & optimi ſtudioſè philoſophabãtur in Alexandria propemodum duo millia virorum: quotũ alij in ſolitudine morabantur, alij circa Mareoten degebant. Excellẽter autem inter alios emicabat Dorotheus genere Thebæus: cuius hæc fuit vita, vt quotidie lapides à mari colligeret, & annis ſingulis hoſpitium ædificaret, & fabricare ſibi nõ valentibus daret. Noctu autem propter eorũ cibum faciebat ſportas, vt venderet. Cuius cibus erat panis vnciæ ſex, & olerũ minutorum faſciculus vnus, & ad bibẽdum aqua. Hic à iuuẽtute ſic viuẽs, ne in ſenectute quidẽ defecit. Nunquã viſus eſt in lectulo obdormiſſe, vel pedes ꝓ requie tetendiſſe, aut dormire ꝓ voluntate, niſi quantũ operando aut comedendo natura cõpreſſus

Iſidorus.
Serapion.
Dioſcorus.
Eulogius presbyter.
†reſipiſcentia.
Apollo.
Dorotheus.

oculos claudere potuiſſet, ita vt ſæpe dum comedendo dormiret, cibus ex eius ore laberetur. Aliquando ergo ſomno valde grauatus, cùm in ſterquilinium cecidiſſet, obdormiuit. Expergefactus autem & contriſtatus, ſub ſilentio dixit: Si angelis dormire ſuaſeris, & mihi vlterius ſuadebis. Quod fortè dicebat ad ſomnum aut ad dæmonem, qui eum nitebatur à bonis actionibus impedire. Huic laboranti quidã dixit: Cur ita conficis corpus tuum? At ille: Quia me, inquit, illud occidit. Piamonem verò preſbyterum ferũt, cùm ſacrificaret aliquãdo ſanctum angelum circa ſacrum vidiſſe altare ſtantem, præſentes monachos in codice conſcribentem, abſentéſque delentem. Ioanni quoq; tantam Deus noſcitur donaſſe virtutem contra paſsiones ac lãguores, vt plurimos podagricos & articulos habẽtes ſolutos curaret. Inter hos Beniamin ſenior valde clarus habebatur, dono Dei potitus, vt ſine medicamine, tactu manꝰ aut olei, facta oratione, ſanaret ægrotos. Hunc ferunt incidiſſe in hydropem morbum, & tantum eius corpus intumuiſſe, vt non poſſet per ianuas cellulę ſuę in qua habitabat efferri, niſi ianuæ cum tabulis antepoſitis ſublatæ fuiſſent. Is ergo ægrotationis ſuæ tempore pene octo menſibus ante mortem in ſella latiſsima ſedens, curabat ſolenniter ægrotãtes, non grauiter ferens q; ſuæ ægritudini nõ prodeſſet, ſed etiam ſe vidẽtes cõſolabatur, & deprecabatur vt rogarent Deum pro anima ipſius, & de corpore non curarent, quia etiam cùm ſanum, inquit, eſſet, nihil profuit mihi. Marcum in Scethi degentem, ferunt etiam in iuuenture valde fuiſſe manſuetum & ſapientem, memoriáque ſcripturarum diuinarum ſatis idoneum, & adeò Deo amabilem, vt cùm ad dominicũ corpus accederet, angelus ei ſacramenta præberet, cuius manum vſque ad iuncturam brachij tantũmodo ſe dicebat inſpicere. Macario verò datũ eſt, vt ſaperet vltra dæmones. Huic occaſio conuerſionis cõmiſſum homicidium fuit. Nã cùm puer eſſet, & oues paſceret circa Marian paludem, ludẽs quendam coætaneum interemit, & metuens fugit in ſolitudinem. Qui cùm tribus annis ſub diuo moraretur, poſtea paruum hoſpitium fecit ſibi, in quo annis viginti quinque moratus eſt. Equidem plurimi ſe eum audiſſe

Piamon.

Ioannes.

Beniamin.

Marcus.

Macarius.

dicebant, gratias illi calamitati referétem, & ſalutiferũ vocãtem illud homicidium nõ ſponte cõmiſſum, quod ei beatitudinis cauſſa extitiſſet. Apollonius autem cùm per omne tempus vitæ nihil vitæ monachicæ didiciſſet, ſciens quia nec ſcribere, nec artem iam exercere poſſet propter ætatem, omnia medicamina & cibaria opportuna laborãtibus ex propriis pecuniis cõparabat, ſingulaſq; ianuas monaſteriorum à matutino circũibat vſq; ad horam nonã viſitãdo languentes, & miniſtrãdo quo indigerẽt. Qui moriturus, alteri tradidit quod habebat, iubẽs vt talia vota ſeruaret. Moſes autem quum ſeruus eſſet, propter culpã expulſus è domo eſt: qui latrocinio deditus, homicidia multa cõmiſit. Poſtea verò cõuerſus, repentè huiuſmodi philoſophiæ virtute repletus eſt. Cúmq; pro prioris vitæ feruore phantaſiis adhuc libidinum moueretur, multa abſtinẽtia domabat corpus ſuũ, panem ſolummodo comedens, & multum operis efficiens. Sex autem annis per totam noctem ſtãs orauit, neque genibus inclinatis, neque oculis ſomno clauſis. Inſuper etiam noctu circumibat cellulas monachorũ, & lagenas ſingulorum aqua implebat, cùm procul aut decem, aut viginti, aut triginta ſtadiis aqua manaret. Qui licet ita domaret corpus, priorem tamen valetudinem nõ amiſit. Fertur enim cùm quatuor latrones eius inuaſiſſent hoſpitium, cõprehendiſſe omnes atq; ligaſſe, ſuiſq; humeris impoſitos ad eccleſiam perduxiſſe, in voluntate monachorũ ponens, quid de illis facere vellẽt. Fuit ergo in ſumma philoſophia & terribilis dæmonibus, & preſbyter in Scethi conſtitutus. Vixit annis penè ſeptuagintaquinq;. Sub hoc igitur imperio fuit Paulus de Libya in Scethi, non pauciores quingẽtis monachos habens. Nihil autem operabatur neq; percipiebat, niſi quod comederet tãtum. Orabat autem ſolũmodò: & veluti quoddam tributum habẽs impoſitum, trecentas orationes Deo vnoquoq; die reddebat. Et ne numero fortè delinqueret, trecentos lapides ponebat, & ſingulis orationibus lapidem mittebat in ſinum. Expenſis verò lapidibus, orationes ſciebat eſſe cõpletas. Tũ etiam Pachomius abbas in Scethi florebat, à iuuentute vſque ad ſenium optimè cõuerſatus. Quem neq; circa corpo-

Apollonij.

Moſes.

Paulus Libycus.

Pachomij.

ris ſanitatem, neque circa animæ paſsionem dęmon aliquando decepit. Stephanus autem circa Mareotę habitauit, perfectè degens & integra continentia. Qui circa ſexaginta annos probatiſsimus monach⁹ fuit, & Antonio magno notiſsimus. Fuit itaq; manſuetus & ſapiēs, loquutione ſuauis & vtilis, triſtantiū conſolabatur animos, & ad alacritatem reuocabat, licet neceſſaria tribulatio accideret. Talis etiā erat in cladibus propriis. Denique quū infirmitatem incurabilem incurriſſet, & medici putria membra eius incidiſſent, ille manibus tamen operabatur, palmarū plectens folia, & præſentibus perſuadēs, vt de rebus huiuſmodi non dolerēt, neque aliud cogitarēt niſi de bono fine: Deus, inquit, quæ fecit, cuncta vtilia ſunt. Ego autē noui huiuſmodi morbos propter peccata accidere. Et melius eſt hic pœnas ſoluere, quàm poſt mortē perpetua ſupplicia ſuſtinere. Pior autem quum de domo patris ad philoſophiam conuerſionis exiret, promiſit denuò nullū ſe propinquorum fore viſurum. Poſt quinquaginta verò annos quum eius ſoror ipſum videre vellet, & habitare in erémo cognouiſſet, non ceſſabat donec eū inſpiceret. Quam dū Epiſcopus loci iam grādeuam propterea videret affligi, ſcripſit Præſulibus erémi vt Piorem mitterēt. At ille, quoniam reluctari nephas eſt iuſſionibus ſeniorum, obediens, & aſſumens quendam venit ad patriam. Quúmque ad ianuam domus ſuæ acceſsiſſet, & ſuum nuntiaſſet aduentum, veniente germana clauſis oculis dixit: Ecce ego ſum Pior, quantūuis aſpectu ſatiare. Tū illa gratiis actis laudauit Deum. At ille oratione facta rediit ad erémū, vbi fodiens aquam, inuenit amaram, eáq; vſus eſt vſque ad vltimum vitæ ſuæ diem. Poſt cuius obitum nullus illic habitare potuit. Ego autem reor, quòd per orationē, eam ad ſuos vſus fecerit dulcem, quum etiam alibi non extantem oratione meruerit elicere. Nam quum Moyſes & eius monachi puteum aliquando foderent, & nec venam aliquam reperirēt, nec amplius fodere altitudo permitteret, medio die ſuperuenit Pior, & oratione facta deſcendit in foueam. Quúmque tertiò percuſsiſſet terram, mox emanauit aqua. Quū verò oratione facta diſcederet illis eum petentibus vt vel ex aqua guſtaret:

Stephanus monachus.

Pior.

Moſes.

Ad illud, inquit, missus sum, & propter quod veni peractum est. Ammonium autem ferunt valde eruditum, Origenis Didymique discipulū à iuuente vsque ad nouissimum diem præter panem assum nihil aliud comedisse.

Ammoni⁹. Hunc dum voluissent quidam ad episcopatū pertrahere nec ille posset eos sermonib. auertere, abscidit propriā aurem, dicens: Iam ne volentem quidem me quisquam patitur ordinari, quum ecclesiastica regula corpore perfectos exquirat. Proinde discedētibus illis & denuò redeuntibus atque dicētibus, quòd morum perfectionem potius ecclesia quàm corpus exquirat, iurauit etiā linguam suam abscissurū, si ei vim niterentur inferre. Quo audito, qui venerant recesserunt. Eo porrò tēpore fuit

Euagrius. Euagrius vir eloquentissimus atque mitissimus, à Gregorio episcopo Nazianzeno decenter eruditus, cuius etiam fuit Archidiaconus. Ferūt enim eum aspectu pulcherrimum, & circa cultum vestitus ornatum. Quúmq; eum quidam Senator Zelotypos vxori suæ cognouisset esse notissimum, ei mortis parabat insidias: quæ ad effectum peruenire potuissent, nisi eum quædam terribilis & salutaris visio præmonuisset. Vidit enim in somnis quasi pro crimine fuisset comprehensus, ferróq; vinctis pedibus manibúsque ad supplicium duceretur. Quod quum fieret, quidam protulit euāgelium, & promisit eū de vinculis esse soluendum, si ab vrbe Cōstantinopolitana discederet, idque cōpulit sibi iureiurādo promitti. At ille tactis euangeliis, hoc se cōpleturum promisit: & vinculis solutis experrectus est, ac sacræ credens visioni pericula declinauit. Tum ab vrbe Constantinopolitana venit in Hierosolymam. Fuerunt etiam in Rhinocurāra non peregrini, sed Prouinciales viri philosophiáque florentes. Inter quos fertur

Melas. Melas episcopus huiusmodi fuisse benignitatis. Quum missi fuissent qui episcopos resistentes Ario, deportarent in exilium, venerūt ad huius ecclesiam. Quem cum inuenissent veluti vltimum ministrum candelas ecclesiæ præparantem, interrogauerunt vbi esset episcopus. At ille: Ego inquit, de vobis episcopo nuntiabo. Tum ex itinere fatigatos ad episcopum duxit, & appositā mēsa pauit, vt valuit. Postea ministerio completo ciborum, dixit se esse episcopū,

At illi mirati virum, causas aperuerunt: & reddita reuerentia ei, dederunt fugam. Tum ille: Non, inquit, declinabo quod mei similes libentissimè susceperunt, sed volens exilij præcepta susçipio. Huius frater Salomon ex negotiatore cõuersus, ad magnum philosophiæ culmen euectus est. Hoc tempore Epiphanius, qui postea Cypri fuit episcopus, inter Eremitas maximus habebatur. Fuit etiam in Carris Protogenes episcopus post Vitum, qui (vt ferunt) sibi professus est in domini Epiphania reuelatum, quòd vidisset Imperatorem Cõstantinum, quẽ admodum ei Deus futura mõstraret, & iuberet vt quod ci diceret, obediret. Apud hos itaque tanta abstinentia vigebat, vt propter multa ieiunia dẽtes eorũ vermibus ebullirent. Alium verò quendã vsque ad octoginta annos panem ferunt penitus non gustasse: Heliodorum plurimas insomnes duxisse noctes, ieiunióque septenos continuasse dies. Multi quoq; apud Palæstinam & Syriã atque Persas fuêre monachorũ, quorum si vel nomina conscribere quisquam voluerit, multos libros implebit.

Salomon.

Epiphan⁹.

Protogenes.

Vitus.

Heliodor⁹.

THEODORITVS.

Quòd Ariani Constantinopoli comprehendentes orthodoxos, multos in naui concremauerint.

CAPVT II.

EO verò tempore in Cõstantinopolitana vrbe comprehendentes Ariani quosdam religionis piæ presbyteros, eósque mittentes in nauim inermes, & trahentes in pelagus, aliis videlicet in altera naue sequẽtibus, immisso igne cremauerunt. Quo facto, sancti viri cum igne atque mari pugnantes, nouissimè sunt absorpti, & triumpho martyrij coronati.

Ariani orthodoxos exurunt.

Quòd Valens Paganis, Iudæis & hæreticis tribuerit potestatem suas festiuitates agendi, & orthodoxos vbique prohibuerit, de Flauiani Diodoríque virtutibus.

An. do. 379 Valentis Aug. impietas.

CAPVT III.

IN Antiochia verò Valens plurimo tempore commoratus, omnibus licentiam dedit Gentilibus atque Iudæis, necnon hæreticis. Nam & Gentiles festiuitates agebant dæmonibus ministrantes, & post Iulianũ à Io-

Gentiles apud Antiochiam.

uiano idololatriæ vanitates extinctas, florere rursus iste permisit: & Iouis cultū atque Dionysij, sacráq; Cereris iam non in occulto tanquam sub pio Imperatore celebrabant, sed per mediam plateam bacchantes vbiq; currebant. Illis tantūmodo tūc princeps erat inimicus, quí Apostolicam doctrinā prædicare videbantur, & eos primum quidem à sacris basilicis fecit expelli: quibus Iouianus inclytus Imperator nouam dederat ecclesiam. Cúmque in monte sacra celebrarent, hymnis laudantes Deum, & diuinis illic eloquiis perfruentes, licet aëris aduersitatem sæpius sustinerent, aliquando pluuiis, aliquando niuibus, aliquando gelu, frequenter ignis ardore macerati, ne in huiusmodi quidem locis laudibus diuinis eos frui permisit, sed missis militib. effugauit. Tūc Flauianus atq; Diodorus, veluti quædā propugnacula, iaculis imminētibus resistebant. Nam cùm Melitius ipsorum pastor seorsum degere cogeretur, isti curā gregibus adhibebāt: lupis quidem obiicientes propriā fortitudinem & sapientiam suam, ouibus autem curam congruam iugiter afferentes. De montanis autem locis expulsi, cōtra ripas vicini fluminis pascebāt oues Nō enim patiebantur secundum Israëlitas captiuos in Babylone organa sua suspēdere, sed laudabāt creatorem & largitorem Deū in omni loco dominationis eius Sed neq; in hoc loco conciliū piorum quietū esse permisit hostis seruorum Christi. Veruntamen concordia illorum mirabilium pastoris magni discipulorū ad exercitiū sanctas oues enutriens, spiritualia pascua ministrabat. Et Diodorus quidem sapiētissimus atque fortissimus, velut quidam fluuius perspicuus atq; torrens, oues quidem proprias irrigabat, luporū verò blasphemias penitus abluebat: & generis sui nobilitatem spernēs, libēter sustinebat quālibet pro fide calamitatem. Flauianus vir optimus, & ipse, genere nobilissimus, honestatē solem iudicabat esse pietatem, & velut puer exercitatus, maximum Diodorum quasi quendam infinitorum certaminum vrgebat athletam. Illo namque tēpore non concionabatur inter ecclesiastica collegia, sed hoc agētibus multa subsidia conferebat consiliorum, & scripturarum & expositionum. Et doctores quidem contra Arianas

Flauian⁹. Diodorus. Melitius Antiochenus.

Diodorus.

Flauian⁹.

blaſphemias tendebant arcus: iſte verò velut ex quibuſdam pharetris ſuæ mentis ſagittas congruas offerebat, & non ſolùm domi, ſed etiam publicè hæreticis reſiſtẽs, retia eorum facilius perrumpebat, & illorum argumenta oſtendebat eſſe telas aranearum.

De laudibus Aphraatæ monachi, & qua fiducia Valenti reſponderit. CAPVT IIII.

CVm his etiam laborabat Aphraates, cuius conuerſationem alio loco prodidimus. Is enim ouiũ ſalutem ſuæ quieti præponens, & ſpeluncam deſerẽs propriam, paſtorales ſudores aggreſſus eſt. Quantas verò virtutis diuitias congregarit, nunc referre ſuperfluum eſt. Vnum tantũmodo eius debet dici, quod huic hiſtoriæ valde congruit. A Boreæ parte fluuius currit Orontes circa palatium: à meridie verò eſt maxima porticus, vndique turres excelſas habens. Inter palatium verò & flumen platea eſt, quę egrediẽtes ex vrbe mittit ad ſuburbanos agros. Per hanc plateam quũ tranſiſſet Aphraates, ad hoſtilia certamina properabat vt ſacris ouibus curam neceſſariã exhiberet. Hunc de palatio reſpiciens Imperator, viliſsimo pallio vidit indutum & in longæua ſenecta celeriter properantem. Quúmque dixiſſet quidam iſtum eſſe Aphiaatem, à quo ciuitas vniuerſa penderet, dicit ei Imperator: Dic mihi quò vadis? At ille ſapienter reſpondit & cõgruè: Pro tuo, inquit, oraturus Imperio. Tunc Imperator: Oportebat te domi, inquit, orare ſecundũ † monadicum morem: At ille ſanctiſsimus: Optime, inquit, dicis: ſi ſic quoque permitteres, hoc me facere oportebat. Et hoc hactenus egi, quãdiu Chriſti oues pace priſtina fruebãtur. Quia verò tumultu maximo commouentur, & periculi onus impender, ne captiuæ teneantur, neceſſe eſt quouis diſcurrere, eáſque à † neceſsitate ſaluare. Sed dic mihi ſereniſsime Imperator: Si puella eſſem in cubiculo reſidens, & lanę vacans, viderémq; paternam domũ ignibus cõcremari, quid me facere deceret? ſedere intus & ardentem contemnere domum, an certe diſcurrere vbi aquam ferrem, & flammas extinguerem? credo te dicere hoc potius fuiſſe faciendum: id enim puellæ ſapientis eſt opus. Hoc

An. do. 379 Aphraates.

Orontes fluuius.

Valẽs Aug. ad Aphraatem.

† *Monachicum.*

† *Captiuitate.*

ergo nunc agitur Imperator: Te namque in paternam domum noſtram mittente flammas, diſcurrimus vt eas velociter extinguamus. Hæc illo dicente interminatus eſt quidem, ſed tacuit Imperator. Vnus verò cubiculari⁹ Imperatoris aſperè reſpõdẽs viro ſanctiſsimo huiuſmodi cladẽ noſcitur pertuliſſe. Is enim habebat balnei curam: quò poſt hæc verba deſcendens, vt Imperatori pararet ingreſſum, & mente perculſus in aquam feruẽtem deſcendit, ibique defunctus eſt. Sedebat Imperator expectans, vt eo renunciante lauaret: eóque tardante, miſit alios viros quur moraretur. At illi ingreſsi, viderunt eum in ſolio feruente defunctum atque ſolutum. Quod cùm nũtiatum fuiſſet Imperatori, cognouerunt virtutem orationis Aphraatæ, nõ tamen ab impiis dogmatibus receſſerunt, ſed ſecundum Pharaonem induratum eſt cor eorum.

De Iuliano Monacho. CAP. V.

An. do. 379 Iulian⁹ anachoreta.

HAc tempeſtate Iulianus ille famigeratus ſolitudine relicta venit Antiocheiam. Nam cum hæretici ſoliti facilè ſarcire mendacia, hunc virum ſuæ dicerent eſſe prauitatis, miſerunt ad eum lumen veritatis Flauianus atque Diodorus, pariter & Aphraates Acacium virtute florentem, qui poſtea Beroeæ fuit epiſcopus, rogantes vt multis hominum millibus ſubueniret, & aduerſariorum fallaciam redargueret, veritatiſq; dogmata confirmaret. Is ergo vir ſanctiſsimus, & veniendo & reuertendo, & in ipſa maxima ciuitate, quanta miracula fecerit, in hiſtoria † Deo amabili à nobis conſcripta retulimus. Quod verò totius populus ciuitatis ad collegia noſtra cõuenerit, nullum ſeculũ dubitare confidó. Res enim inopinabiles ad ſe probãtur vniuerſos attrahere. Sed quod maxima miracula ille vir operatus ſit, etiam veritatis hoſtes nequeunt denegare. Hoc enim in Alexandreia tẽporibus Conſtantij fecit magnus Antonius. Deferens enim ſolitudinem, totas circũ ibat vrbes, ſatisfaciens vniuerſis, quod Athanaſius doctrinæ Apoſtolicę prædicator extaret, & hoſtes eſſent veritatis participes Arij. Sic igitur ſciebãt illi ſacratiſsimi viri, quid tẽpori vnicuique congrueret, & quando opus eſſet frui quiete, quando neceſſarium ſolitudini præponere ciuitates.

† *Philotheo.*

Antonius.

De

De Acepſema, & aliis. CAP. VI.

FVit porrò illo tempore in Cyreſtenſium erémo famigeratus ille Acepſemas in cella recluſus, & ſexaginta annis neq; viſus neq; locutus. Zeugmatius quoque ille admirabilis, qui licet oculorum acie priuaretur, omnia tamen circumibat, confortans oues, lupíſque reſiſtens. Propter quam cauſam monachicam eius cellulã concremauerunt: ſed Traianus magiſter militum fideliſsimus aliam ei extruxit, multóque eum fouit auxilio. Hoc quoque tẽpore fuit Ephræm in Edeſſa, in Alexandreia verò Didymus. Et Ephræm Syra vſus lingua ſpiritalis gratiæ radios emittebat. Qui licet neſciret doctrinam Græcam, multos Græcorũ eruditóſque redarguit, & totius hæreticæ prauitatis infirmitatem nudauit. Et quoniam tunc Harmonius Bardiſanæ quædam cantica componens, & impietatem melodicæ ſuauitati permiſcens illiciebat audiẽtes, & ad perniciem venabatur: iſte ſumens inde harmoniam, pietatẽ cantilenæ permiſcuit, & audientibus ſuaue admodum & vtile medicamen appoſuit: quæ cantica triumphatorum Martyrum feſtos dies etiamnum efficiunt clariores.

An. do. 379
Acepſemas.
Zeugmatius.
Ephræm.
Armonius.
Bardiſanæ F. Ephræm Syrus.

SOCRATES.

De malis, quæ ſub Valente in Alexandreia & per Ægyptum geſta ſunt. CAPVT VII.

CVm igitur Imperator Valens, lege præcepiſſet, perſequendos eſſe in Alexandreia & Ægypto cunctos orthodoxos, omnia vaſtabantur. Alij namque ad iudicia trahebantur, alij mittebantur in vincula, alij verberibus agebantur: plurimáque ſupplicia aduerſus quietis amatores ingerebantur. Et cùm hæc in Alexandreia fierent ſecundum Lucij voluntatem, fuiſſétque in Antiochiam reuerſus Euzoius, mox ad monaſteria per Ægyptum conſtituta proceſſerũt Magiſter militum cũ multitudine armatorum, & Lucius Arianus. Cúmque plurima viris ſanctis mala facerent, nec eos vllo modo ſuperarent, perſuaſione Lucij patres monachorum mittũtur in exilium. Inter quos erant, Macarius Ægyptius, & alter Alexãdrinus. Quúmque veniſſent in inſulam quandam, arreptã cuiuſdam filiam ſacerdotis à dæmone, cla-

Orthodoxi vexantur.
Macarij duo.

mantémque ad illos viros : Cur veniſtis etiam hinc nos expellere ? ſuis orationib. liberatam parri reſtituunt, & ad Chriſtianiſmum ſacerdotem ſimul & reliquos habitantes in inſula perduxerunt. Qui mox ſimulacra proiicientes,formam templi in eccleſiam mutauerunt. Baptizabantur enim , & officia Chriſtianiſmi cupidiſsimè docebantur. Sic igitur propter Conſubſtantialitatis fidem, viri admirabiles probabiliores effecti ſunt,alióſq; ſanantes firmiorem operibus oſtenderunt fidem.

De Didymo & ſcriptis eius,de Gregorio Pontico,eiúſque miraculis. CAPVT VIII.

Didymus. Ann. do. 376.

EO quoque tempore virum alium fidelem produxit Deus,vt per eum fidei teſtimoniũ perhiberet,Didymum admirabilem virum, qui omni tunc doctrina florebat. Is cum paruus adhuc prima literarum elementa doceretur morbo oculorum perdidit viſum . Cui Deus pro viſibilibus oculis intelligibiles condonauit. Nam quod per oculos doceri non potuit,auditu vigilanti cognouit : qui cum à puero fuiſſet ingenioſus, vincebat etiam acuta conſpicientes. Facile nãque regulas Grammaticæ atque Rhetoricæ artis didicit. Cúmque veniſſet ad Philoſophiam , mirabiliter Dialecticam, Arithmeticam,Muſicam,aliáſque Philoſophiæ diſciplinas didicit, animóq; recõdidit, ita vt celeriter obuiaret eis qui oculis inſpectoribus talia didiciſſent . Sed etiam vetus nouúmque Teſtamẽtum adeò perfectè cognouit, vt multos æderet libros. Qui & de Trinitate tres libros fecit, & Origenis opus de principiis , id eſt , περὶ ἀρχῶν interpretatus,in id explanationes reliquit eximias.Fertur verò Antonius cùm Valẽtis tempore propter Arianos veniſſet in Alexandreiam, vidiſſe Didymum , eíq; dixiſſe: Non te cõturbet ô Didyme, amiſſio ſenſibilium oculorum:tales enim oculi tibi deſunt,quibus & muſcę & pulices frui vtiq; poſſunt.Sed gaude potius te habere oculos, quibus etiam angeli contuntur , per quos videtur Deus & eius lumen inſpicitur.

Theodoritus.

Ann. do. 376.

Didymus ab infantia priuatus oculis, Grammaticam, Rhetoricã,Arithmeticam,Geometriam,& Aſtronomiã,

& ſyllogiſmos Ariſtotelis, & eloquentiam Platonis auditu didicit, non quod hæc veritatē erudirent, ſed quod aduerſus mendacium arma veritatis exiſterent.

Socrates.

Et quoniam aliqui ex nominis ſimilitudine noſcūtur errare, neceſſarium eſt oſtendere alium eſſe Gregorium Pōticum ortum ex Cæſarea Ponti admodum vetuſtum & diſcipulum Origenis. De hoc nāque Gregorio multus eſt ſermo in Athenis, & Beryto, necnon & Ponto, & (vt ita dicatur) in vniuerſo orbe terrarū. Is enim quum diſceſsiſſet ab Athenis, venit Berythum, ibíq; iura legebat. Cúmq; cognouiſſet in Cæſareia libros ſacros Origenem exponere, venit illuc, expoſitiones magniloqui illius auditurus. A quo veram philoſophiam eruditus, euocantibus parentibus remeauit ad patriam. Vbi primò quidem quum eſſet adhuc laicus, plurima ſigna fecit, lāguores curando, dæmones per epiſtolas expellēdo, Paganóſq; ſermonib. & operibus ſibi ſubiugādo. Huius meminit & Pāphilus martyr, & Euſebius in libris quos de Origene conſcripſit. Fuit ergo Gregorius antiquus iſte, diſcipulus Origenis, & alter Nazianzenus fratérq; Baſilij. Fuit alius Gregorius Alexandrinus, Arianus.

Gregorius Pōticus diſcipulus Origenis.

Quod Nouatiani feſtiuitatem Paſchæ mutauerint, & de ſchiſmate inter Cornelium Romanum epiſcopum, & Nouatū facto pro recipiendis errantibus.

CAPVT IX.

EA tempeſtate Nouatiani habitantes in Phrygia, feſtiuitatem Paſchæ mutauerunt. Quomodo autem geſtum ſit, dicam, primò tamen referens cuius rei gratia circa Phrygum Paphlagoniorúmque gentes ſeuerius eccleſiaſtica regula conſeruetur. Nouatus preſbyter ſe ab eccleſiæ Romanæ cōmunione ſubtraxit, quod Cornelius epiſcopus, fideles qui ſacrificauerant tempore factæ perſequutionis à Decio, in communionem recepiſſet. Pro hac itaque cauſſa ſegregatus, & ad epiſcopatum à cōſortibus ſuis epiſcopis euocatus, ſcribebat eccleſiis, ne eos qui dæmonibus immolauerant, ad ſacramenta ſuſciperent, ſed inuitarent quidem ad pœnitentiam, remiſsionē verò Dei relinquerēt poteſtati, cuius ſolius eſt

Nouatus Presbyter.

peccata remittere. Tales epistolas susçipientes, in vnaquaque prouincia secundũ proprios sensus respõsa reddebant. Cum ergo ille mãdaret non oportere sacris interesse mysteriis eos qui post baptisma peccatũ cõmisissent quod ducit ad mortẽ, quibusdam quidẽ videbatur amara nimis & dura huiusmodi regula: alij verò veluti iustam rectámque susçipiebãt. Inter hæc mota quæstione venerunt literæ Cornelij Romani præsulis, quæ remissionem peccantibus etiam post baptisma promittebant. Sic ergo ambobus diuersa scribẽtibus, & ex diuinis eloquiis sua sensa firmãtibus, singuli Prouincialiũ diuersas sunt sequuti sentẽtias. † Sanantes namque sanare promissa remissione, etiam reliquo tempore deliquerunt. Vnde gẽtes Phrygum castiores quàm aliæ esse noscuntur. Nouatus itaque licet propter conuersationem subtilissimã segregauerit seipsum, non tamen mutauit Paschæ festiuitatem. Nam secundũ partes Hesperias etiam iste celebrabat. Agitur enim apud illos Pascha post equinoctiũ iam olim, & ex quo Christiani esse cœperunt. Sed iste quidẽ postea sub persequutione Valeriani principis martyrio finiuit vitam. Hi verò qui ex eo nomen habuerunt, eiúsq; fuere participes, facto concilio paucorum episcoporum in vico Pazeno, vbi sunt fontes Sagarij fluminis, regulã protulerunt, vt Iudæos obseruent azyma facientes, & cum eis agant Paschę celebritatem. Postea tamen etiam Nouatianorum ecclesia propter illud concilium noscitur esse diuisa.

† *Sana re-promissa.*

Cornelius Pont. Ro.

Nouatianorum concilium.

De Damaso & Vrsino, qui Romæ episcopi pariter ordinati sunt. CAP. X.

An.d.368. Damasus Ro. Pont. Vrsinus.

EO tempore quum Valẽtinianus Imperator nullam hæresim perturbaret, post Liberiũ Romæ Damasus ordinatus episcopus, simul & Vrsinus ex diacono eius ecclesiæ in Basilica Siciniẽsi latenter. Ob quã rem multis seditione, vel Prefecti Maximini animaduersione punitus, remoto Vrsino Damasus remansit episcopus.

Theodoritus.

An.d.378. Damasus. Ambrosius.

Tunc itaque apud Hesperiam Damasus Romanus & Ambrosius Mediolanẽsis spiritalib. iaculis feriebãt hostes. Cum quibus etiã illi qui ad longa fuerãt exilia de-

ſtinati, literis cõfortabãt ſuos, & aduerſarios deſtruebãr. Quos diuina prouidẽtia gubernatores in fluctuatione præparauerat & militum ſapientiſsimo duces in prẽliis.

SOCRATES.

De fine Valentiniani maioris, & auſpitiis Valentiniani minoris: & quomodo Iuſtinam matrem eius Valentinianus viua priore coniuge duxerit vxorem.

CAPVT XI.

Legati Sauromatarum.

INter hæc igitur Valentinianus Imperator Heſperiæ, contra legatos Sauromatarũ vehementi furore commotus, eruptione venarum fluxu ſanguinis expirauit, poſt Conſulatum Gratiani tertium, & Equitij, ſeptimodecimo die mẽſis Nouemb. anno vitæ quinquageſimo quarto, imperij vndecimo. Quo moriẽte Italiæ milites ſexto die poſt eius mortem Valentinianũ puerum eius filium ad imperij culmina prouexerunt. Cuius imperiũ frater & patruus licet inuitè (quod eis ignorantibus factum eſſet) tamen poſtea ſuſceperunt. Hoc itaq; modo Valentinianus iunior in paternum ſucceſsit imperium. Is enim natus eſt de Iuſtina, quam viuẽte Seuera priore coniuge Valẽtinianus hoc modo duxiſſe probatur vxorem. Iuſtus Iuſtinæ pater quũ eſſet Piceni iudex, Conſtantij temporibus vidit in ſomnis, quod ex dextro fœmore Imperialem purpuram genuiſſet. Quúmque viſio per multos recitaretur ad Cõſtantij aures vſq; peruenit. At ille cõſyderans ſomnium tãquam ei Imperator ex ea naſceretur, mittens occidit Iuſtum. Cuius filia Iuſtina quum orphana remanſiſſet à patre, virgo permãſit. Poſteriore verò tempore peruenit ad Seueræ notitiam, ad quam frequẽtius veniebat & amabatur, ita vt etiam cũ ea balneis vteretur. Quúmq; Seuera ſecũ lauantem Iuſtinam diutius inſpexiſſet, pulchritudine virginis obligata eſt, & dixit Imperatori adeò eſſe ſpecioſam virginẽ Iuſtinam, vt etiã ipſa licet eſſet mulier, eius tamen amore ſit capta. Itaq; Imperator eius ſermone cõcepto, Iuſtinam ducere tractabat vxorem, nõ tamen Seuerã abiicere: ex qua Gratianus fuerat natus, quẽ paulò ante firmarat Imperatorẽ. Legem itaq; protulit publicè per ciuitates propoſitam, ſanciẽtem vt liceret ſi quis vellet

Valẽtinianus Aug. moritur. An. d. 377. † Decimotertio. Scilicet Gratianus & Valens. Valẽtinianus iunior. Iuſtꝰ Piceni iudex.

Iuſtina.

Seuera cõiunx Valẽtiniani.

Lex valẽtiniani Aug. de duobꝰ vxoribus ducẽdis & liberis.

habere duas vxores. Cúmq; lex posita haberetur, Iustinæ ipse cõiunctus est: ex qua natus est Valẽtinianus Iunior,& filiæ tres,Iusta,Grata,& Galla:quarum duę quidem in virginitate mãserũt. Gallam verò postea maior Theodosius Imperator duxit vxorem, ex qua Placidia filia nascitur ei esse progenita. Nam Arcadiũ & Honorium ex Placida priore coniuge habuisse cognoscitur.

SOZOMENVS.

Quod Themistius philosophus Valentem ab orthodoxorum nece auocarit. CAP. XII.

Ann. do. 378. Valens aduersus orthodoxos.

INterea Valẽs in Antiochia Syriæ degens,Cõsubstantialitatis cultores vehementer fuisset persequutus,nisi eũ liber Themistij philosophi reuocasset, in quo perorauerat eum esse non oportere crudelem propter discordiam ecclesiasticorum dogmatum, quando etiam apud Paganos plus quàm trecentarum sectarum differentia videretur, & vnusquisque pro dogmate proprio in sententia diuersa cõsisteret. Et fortè hoc Deo gratũ magis esset,dum non facile cognoscitur,& diuerso modo glorificatur: vt vnusquisque amplius timeat, dũ integritatem eius scientia vel quo modo aut qualis quantúsque sit magis ignorat. His ergo Themistij ratiocinationibus aliquantulum mitior factus est Imperator.

SOCRATES.

Quemadmodum se Gothi contulerint ad Valentem, & quomodo ad Gothos pestis Ariana peruenerit. CAPVT XIII.

Ann. do. 378. Exilia orthodoxorũ. Gothi. Fridigernus Athalaricus.

NOn tamẽ omnino ab indignatione abstinuit, sed pro morte infligenda sacratissimis viris decernebat exilia, donec eius impetũ caussa huiusmodi Rei publicæ cohibuisset. Barbari trans Histrum cõstituti, qui vocantur Gothi, ciuile bellum inter se duabus partibus commouerunt:vni præerat Fridigernus,alteri Athalaricus. Cúmque præualuisset Athalaricus, Fridigernus cõfugit ad Rom.eorúmque postulauit auxilium. Quo cognito Valens præcepit Thraciæ militib. vt Barbaris auxilia cõmodarent. Hoc subsidio victus Athalaricus est, & in fugam versus. Ob hanc ergo caussam Fridigernus

Ann. do. 379.

volens aliquod beneficium repensare Valenti, cum suis omnibus dogmata eius religionis amplexus est. Vnde hactenus Gothi Ariani esse noscũtur. Tum etiã Vulphilas Gothorum episcopus literas Gothicas adinuenit, & scripturas diuinas in eã conuertit linguam. Cum igitur non solũ Fridigerni Gothos, sed etiã Athalarici Vulphilas edoceret, tunc Athalaricus videns religionẽ patriam violari, multos Arianorũ suppliciis tradidit, quos Ariani martyres nunc appellant. Non verò post multum temporis denuò inter se Barbaris cõpacatis, à vicinis gentibus Hũnorum deprædabãtur. Expulsiq; de propriis, ad Romanorum loca cõfugiunt, seruire potius volẽtes Imperatori. Hoc quũ cognouisset Valens, nihil futuri prouidens, terras eis tribuit Thraciarum, arbitratus paratum se contra omnes Barbaros habere auxiliũ: ac propterea milites deinceps negligebat, & eos qui pridem contra hostes laborauerãt contemnens, etiam à Collatoribus prouincię per vicos & ciuitates pro vnoquoque milite octuaginta solidos exigebat, qui dudũ eorũ tributa releuarat. Hoc ergo fuit initium, vt illo tempore Romanorũ Respublica calamitatibus subderetur. Barbari nãque quum Thraciam tenuissent, licenter Romanorum prouinciam deuastabant. Hæc audiens Valens, quum ab orthodoxorum exiliis non quiesceret, tũc tamen hac necessitate abstinuit. Turbatus enim, ab Antiochia Constantinopolim venit: vnde etiam aliquantum Christianorum persequutio tunc cessauit.

Martyres Arianorum.

Hunni in Gothos.

Grauitas exactionũ.

Gothi in Romanos.

THEODORITVS.

Interea Valens Imperator cùm Gothorũ genté commouisset ad bellum apud Bosphorum, tum fatuus vires suæ infirmitatis agnoscens, misit ad fratrem, suppetias petẽs. At ille rescripsit, religiosum nõ esse, talem virũ iuuare, qui Deo rebellis existeret: sed magis esse iustum vt eius superbia sedaretur. Quod cùm ille misertimus cognouisset, licet maiori necessitate constrictus, non tamen à sua vehementia cessauit, sed fuit veritati rebellis. Terentius igitur inter hæc victor reuersus est ab Armenia, vir optimus, & pietate decenter ornatus. Tunc ei iussit Valens poscere dona quæ vellet. At ille, quod decebat pium virum cogitare, respondit: Petiit enim non

Valẽs petit auxilium à fratre cõtra Gothos.

Terentius, magister militũ orthodoxus.

aurum, non argẽtum, non prædium, non cingulum, neque donũ, sed vt eis qui pro Apostolica doctrina pericula sustinuerant, vna præberetur ecclesia. At ille petitionem ex scripto susceptam cognoscens, quæ illic tenebantur adscripta dirupit, eúmque alia postulare præcepit. Verum ille colligens verba precum: Suscipe, inquit, ô Imperator & habeto donũ. Aliud verò non postulo: intẽtionis meæ iudex est vniuersorum iudex. Cũ ergo Valens trãsmisso Bosphoro veniſſet in Thraciam, primum quidem Cõstantinopoli cõmoratus est, præparans bellum: deinde Traianum cum expeditione contra Barbaros destinauit. Cúmq; remeasset ille deuictus, derogabat Valens ei molliciem & timorem adscribẽs. At ille vsus fiducia viro fortissimo cõgruenti: Non, inquit, Imperator ego sum victus, sed tu victoriam perdidisti, cum Deo resistis, & illius auxilia Barbaris facis potius opportuna. Cũ enim à te impugnetur, pro illis pugnat; & necesse est, Deum sequi victoriam. An nescis quos ab ecclesiis expuleris, vel quib. eas cõtradideris? Hæc eadẽ Arantheus & Victor magistri militum sunt professi, & Imperatorem ne tũc indignaretur, admonuerunt. Aiũt verò Isaac monachum habentem cellulam illic, cùm videret eum egredientem ad pugnam cũ clamore dixisse: Quo vadis Imperator, qui pugnas aduersus Deũ, quem non abes adiutorem? Ipse enim cõtra te Barbaros mouit, quoniam & tu aduersus eum blasphemas linguas plurimas incitasti, & qui ei psallunt sacra, domibus expulisti. Quiesce ergo rebellare, & ille faciet bella cessare. Redde gregibus pastores eximios, & victoriam sine bello percipies. Si verò nihil horum sic agens pugnare contendis, experimẽto cognosces, quàm durũ sit cõtra stimulum calcitrare. Nam neq; reuerteris, & exercitum vehementer perdes. Betranion autem omni virtute clarus vniuersæ Scythiæ præsul, habens zelo fidei cor accensum, pro corruptione dogmatum & iniquitatibus quas contra sanctos agebat, Valentem sæpe redarguit, clamãs cũ sacratissimo Dauid: Loquebar de testimoniis tuis in conspectu regum, & non confundebar. Qua tamẽ gratia Barbari Ariano sint viciati lãguore, narrabo. Tẽpore quo trãseuntes Historum, pacem cũ Valente fe-

Traianus magister militum.

Arãtheus, Victor. Isaacus monachus.

Betranion.

Gothi quãdo Ariani facti.

cerunt, tunc prẽsens Eudoxius ſuggeſſit Imperatori, vt ei Gothi cõmunicarent, pridem enim diuinæ ſciẽtiæ radiis imbuti, Apoſtolicis dogmatibus paſcebãtur. Communio, inquit, vnius dogmatis firmiorem faciet pacem. Hoc Valens laudãs à ducibus Gothorum exegit, vt dogmatum quoque cõcordiam retinerent. Illi verò dicebant, paternam ſe mutare nõ poſſe doctrinam. Et cum illo tempore Vulphilas eſſet eorũ epiſcopus (quem valde ſequebantur, eiúſq; verba quaſi leges immobiles exiſtimabant) hũc verbis, pecuniiſq; flectẽs Eudoxius, egit, vt Barbari cõmunionem amplecterentur Imperatoris, ſic decipiens eos ac dicens, certamen eſſe verborũ, non differentiam dogmatum. Quamobrem hactenus Gothi maiorem quidem patrem filio dicũt: creaturam verò filium nequaquam dicere ſuſtinent, licet hoc aſſerẽtibus communicare videantur.

Gothi chriſtiani.

Vulphilas Gothorum epiſcopus corrũpitur à Valente.

SOCRATES.

De reuerſione Petri epiſcopi in Alexandreiam, & de eius morte, & de ſucceſſione Timothei.

CAPVT XIIII.

HOc itaque tempore, cùm Imperator ab Antiochia diſceſſiſſet cõfortati ſunt qui ab eo perſequutionem patiebantur, & maximè Alexandrini Petro videlicet reuerſo de Roma cum literis Damaſi Romanæ vrbis antiſtitis cõfirmantis Conſubſtantialitatis fidem, & Petri epiſcopi roborantis ordinationem. Quo facto populus ſumpta fiducia, Lucium expulit, & reduxit Petrum. Sed Lucius Conſtantinopolim nauigauit: Petrus cùm modicum vixiſſet tempus, reliquit fratrem ſuum Timotheum ſucceſſorem.

Alexandrini.

Petrus moritur.

Timotheus ſuccedit.

Quomodo Valens contra Gothos pugnando ſit deuictus, ac mortuus. CAPVT XV.

POrrò Valens Imp. cum triceſimo die Maij menſis ſexto Conſulatu ſuo, & Valentiniani iunioris ſecũdo Cõſtantinopolim veniſſet, inuenit populum in mœſtitia cõſtitutum. Barbari nanque per Thracias diſcurrentes etiam Conſtantinopoleos ſuburbana vaſtabant,

An. do. 380

non exiſtéte qui eis reſiſtere fortiter valeret. Qui cum vſque ad muros veniſſent vrbis, afflicta ciuitas murmurabat, quaſi eos Imperator illuc euocaſſet, quum nec reſiſteret, & magis bella protraheret. Circenſes ludi igitur agebantur, & illic Imperatori clamabant: Da arma & nos pugnabimus.

Hinc accenſus Imperator, vndecimo die Iunij menſis egreditur, interminatus pœnas ſe pro iniuriis cum rediret à Conſtantinopolitanis ciuibus exacturum, & quia prius videbatur Procopio præbuiſſe auxilium, ita vt ciuitatem aratro vertere minaretur. Deduxit ciues igitur vſque ad vrbem Hadrianopolim, quæ eſt in confinio Macedoniæ.

Theodoritus.

Et exercitu quidem præmiſſo ipſe in quodam vico victoriam expectabat. Porrò milites Barbarorum impetum nō ferentes, alij fugiebant, alij necabantur. Barbari autem venientes ad vicum vbi Valens cognita proditione ſe celare nitebatur, immiſſo igne cōcremauerunt cum vico etiam pietatis inimicum.

Valēs Aug. cōbuſtus eſt An. do. 381

Socrates.

Qui finem vitæ ſortitus eſt nono die menſis Auguſti, eodem Cōſulatu, id eſt, quarto anno ducēteſimæ octuageſimæ nonæ Olimpiadis. Aiunt aliqui eum igne conſumptum cum in vicum fugiſſet, quem Barbari cōcremauerunt. Alij verò ferunt, quod mutato Imperiali habitu ad pedeſtrium venerit exercitum: & cum equeſtres ſe dediſſent pugnare nolentes, in cōgreſsione vniuerſos pedeſtres repente cōfoſſos: vnde dicunt ipſum quoque ignoti vulnere fuiſſe proſtratum. Defunctus eſt anno vitæ quinquageſimo. Qui cum fratre regnauit annos tredecim, poſt frattem verò tres. Talique ſorte defunctus eſt.

HISTORIAE ECCLESIASTICÆ QVAM TRIPARTITAM VOCANT, LIBER NONVS.

SOCRATES.

Quod Mortuo Valente Constantinopolim Barbari deuastarint.

CAPVT PRIMVM.

GITVR defuncto Valente, denuò Barbari vſque ad muros Conſtantinopoleos venientes eius ſuburbana vaſtabant. Quapropter ciues quæ inueniſſent arma geſtantes, hoſtibus vt poterant reſiſtebãt. Vxor enim Valentis Imperatoris nomine Dominica, præmia ex ærario publico bene pugnantibus, ſecundum cõſuetudinem militum miniſtrabat. Quibus etiam Saraceni tulere ſuppetias, quas eorũ regina nomine Mauia Romanis fœderata miſerat.

Barbari ſuburbia Cõſtantinopolitana diripiunt.

Dominica Aug. Mauia regina Saracenorum.

THEODORITVS.

De benignitate Gratiani & fidei rectitudine.

CAPVT II.

PORRÒ Gratianus Valentiniani filius, cùm pridem patre defuncto Europæ ſceptra tenuiſſet, defuncto Valente ſine ſobole, Aſiæ quoque Lybiæq; regna ſuſcepit. Móxq; pietatem quam mẽte perceperat, operibus demonſtrabat, initiáq; ſui regni rerum omnium domino dedicauit. Scripſit itaque Legem, præcipiens, vt expulſi paſtores ad ſua ouilia redirent, ſacræque baſilicæ eis redderentur, qui cõmunionem Damaſi ſequerentur. Is enim Damaſus Romanæ vrbis epiſcopus laude dignus, vir mirabilis, ſemper ornatus, dicere faceréq; pro Apoſtolicis dogmatibus cuncta feſtinus poſt Liberium gubernacula ſuſceperat eccleſiæ. Miſit igitur Imperator

An. do. 381 Gratianus reuocat epiſcopos orthodoxos de exilio.

Damaſus Pöt. Rom.

cum huiuſmodi lege etiam Saporem quẽdam tunc nominatiſſimũ militiæ principem: & Arianæ quidem blaſphemiæ prædicatores, veluti quaſdam beſtias diuinis ſeptis iuſsit expelli: optimis verò paſtoribus & ſacris ouilibus vniuerſa reſtitui. Hoc ergo in vniuerſis prouinciis decreuit obſeruari.

Socrates.

An.do.381 Libertas religionis vniuſcuiuſque.

Gratianus itaque cum iuniore Valentiniano regno potitus ab exilio reuocatis omnibus, lege ſanciuit, vt vnaquæq; religio licite ſacra celebraret, ſolos verò ab eccleſiis prohibuit Eunominanos, Photinianos, Manichæos.

THEODORITVS.

De contentione apud Antiochiam inter Paulinum & Melitium facta, & de Apollinare Laodiceno eiuſque ſecta.

CAPVT III.

TVnc igitur in Antiochia, quæ preſidet Orienti, cõtentio huiuſmodi cauſa prouenit. Pro Apoſtolicis dogmatibus laborantes (ſicut iam dictũ eſt) erant diuiſi, & alij poſt calumnias irrogatas Euſtathio Arianã abominati veſaniam, apud ſeipſos ſacra celebrantes, Paulinum habebãt antiſtitem. Alij verò poſt ordinationem Euzoij, cum Melitio cõuenientes eius doctrina fruebãtur. Ad hęc autem Apollinaris Laodicenus alterius partis ſibi preſulatum aſſumpſit. Qui cum pietatis indueret vultum, & Apoſtolica ſe fingeret dogmata cõſeruare, paulò poſt manifeſtus hoſtis apparuit. De diuina nãque natura adulterinis rationib⁹ vtebatur, gradus quoſdam generans dignitatum, & ſacramẽtum diſpenſationis imperfectum explanare preſumẽs, animámq; rationalem quæ corpus regit, priuatam ſalute cõfirmans. Si enim animam nõ aſſumpſit ſecundum illius rationem Deus verbũ, neq; medicinam prębuit, neque honorem dedit: ſed corpus quidem terrenum ab inuiſibilibus virtutibus adoratur: anima verò ſecũdum diuinam imaginem facta inferne permanſit, cõtumeliis indúta peccati. Qui plurima ſuper hæc veſanus aſſeruit. Aliquando etenim pariter cõfitebatur & ipſe ex ſancta virgine aſſumptam carnem: aliquando verò eam cum deo verbo

Schiſmata Chriſtianorum.

Apollinaris Laodicenus.

An.do.380

cœlitus deſcendiſſe: aliquando eum ipſum factum carnem, ſumpſiſſe nihil ex nobis. Aliáſq; plurimas & inanes fabulas ſacris promiſſionib⁹ copulabat, quas in præſenti dicere ſuperfluum iudicaui. Talia quidem ille dicens, nõ ſolum ſuos peſte repleuit, ſed etiam quoſdam noſtrorum fecit huiuſmodi lepra participari. Poſt modicum verò temporis cum ſuum viderent opprobrium & eccleſiæ claritatem, penè cũcti reuerſi ſunt, & cõmunionem eccleſiaſticam percipere meruerũt, non tamen priorem depoſuere languorem, ſed magis cõplures Cõſtantium latenter ſauciauerũt. Ex hac ergo radice in eccleſiis germinauit, vna carnis deitatíſq; natura, & vt diuinitati vnigeniti paſsio copuletur: & alia, quæcũque populis & ſacerdotibus certamina genuerũt. Sed hæc quidem poſtea facta ſunt. Tum igitur veniente Sapore magiſtro militiæ, & oſtendente Principis legem, Paulinus quidem fatebatur ſe Damaſi eſſe participem. Promittebat etiam Apollinaris, hoc ipſo languore celato. Sacratiſsimus verò Melitius ſub quiete degens, illorum certamina deuitabat. Porrò Flauianus ſapientiſsimus tunc in ordine presbyterij cõſtitutus, primo quidem veniẽte magiſtro militum, ita ad Paulinum loquutus eſt: Si cõmunionem Damaſi ô amice ſectaris, oſtende nobis dogmatum tuorũ aperte concordiam. Ille nanque vnam Trinitatis ſubſtantiam cõfitens, tres ſubſiſtentias prędicat in aperto: verũ tu è diuerſo ſubſiſtentias perimis Trinitatis, oſtende itaque dogmatum cõcordiam, & ſuſcipe ſecũdum legem eccleſias. Quum ergo illum his ſermonibus obiurgaſſet, cõuerſus, Apollinari dixit: Admiror te amice ſic impudenter veritati reſiſtere, cum aperte noueris, quod laudabilis Damaſus perfecte naturam noſtram à deo verbo dicat aſſumptam, tu verò cõtraria fatearis. Mentem nãque noſtram ſalute fraudas. Si autem falsè loquimur, te forſitan accuſantes, vel nũc nouitatem à te natam denega, & Damaſi amplexus doctrinam, ſectam ſuſcipe venerãdam veritatis. His rationibus ſapientiſsimus Flauianus illorum fiduciam ita redarguit. Porrò Melitius omniũ manſuetiſsimus hominum, benigne atq; ſuauiter Paulino dixit: Quoniam & mihi harum ouium curam cõmiſit dominus, & tibi ſi-

Flauianus Paulinus.

Melitius ad Paulinum.

militer aliarum, ſuſcipe hanc ſollicitudinem, & cõmunicemus inter nos ſub dogmate pietatis. Iungamus amice greges, & ſoluamus de Pręſulatu contentionem: cõmuniter paſcentes oues, curam eis cõmuniter exhibeamus. Si autem de ſede certamen eſt, ego etiam hãc contentionem conabor diſſoluere. In ſede ſacrũ ponatur Euangelium, & ex vtraq; parte nos ſedeamus. Et ſi quidem prius ego finem vitæ ſuſcepero, ſolus eris Antiſtes: ſi verò hoc tibi prius euenerit, ego rurſus gregis habebo curam. Quum hæc ergo Melitius cum omni mãſuetudine protuliſſet, Paulinus acquieſcere non cõſenſit. Tum magiſter militiæ, iudex vtriuſq; verborũ eccleſias Melitio tradidit. Paulinus autem aliarũ ouium permanſit Antiſtes. Verum Apollinaris Pręſulatu nudatus eccleſiæ, nouitatem doctrinę ſuæ aperta impudẽtia prędicabat, & ducem ſemetipſum oſtendit hæreſeos, & ipſe quidem in Laodicia crebro morabatur. In Antiochia verò pridem Vitalem ordinauerat, vita quidem optima decoratũ, & Apoſtolicis dogmatibus innutritũ, poſtea tamen hoc languore putrefactum. Porrò ſacratiſſimus Melitius Diodorum illum (cuius iam meminimus) qui ſub tempeſtate oppido quàm aſpera eccleſiæ nauem à ſubuerſione ſeruauerat, Tarſenſium paſtorem cõſtituit, eíq; Cilicum gentis curam cõmiſit. Apamiæ verò Pontificalem curam Ioanni dedit. Qui licet genere ac nobilitate fulgeret, tamen progenitores propriis virtutib⁹ adornabat. Hũc ergo & ſermo decorabat & vita. Is itaque tempore tẽpeſtatis confidelium ſuorum numerum gubernauit, cooperatorem habens laudabilem Stephanum, quem ſacratiſſimus Melitius ad alia certamina deſtinauit. Nam cùm cognouiſſet Germaniciam Eudoxij peſte corruptã, hunc eò tanquam ſapiẽtiſſimum medicũ deſtinauit. Erat enim omni Græcorũ doctrina plenus, & diuinis dogmatibus innutritus. Quamobrem ſpe ſua fraudatus non eſt. Vſus nanq; dono ſpiritalis doctrinæ, lupos mutauit in oues. Porrò magnus Euſebius de exilio remeans Acacium ſummæ claritatis virũ in Bercœa ordinauit epiſcopũ, in Hierapoli Theodotum, cuius mira cõuerſatio hactenus decantatur, Euſebium in Chalcide, in Cyro noſtra Iſidorũ. Aiunt verò quod etiam Eu-

Apollinaris priuatus epiſcopatu.

Vitalis.

Diodorus.

Ioannes,

Stephanus ſodalis Ioãnis Apamenſis.

Germanicia.

Euſebius redux.

Acacius Theodotus.

logium,qui pro Apoſtolicis dogmatibus decertarat, & in Antinoẽ cũ Protogene miſſus in exilium, Edeſſæ ordinauerit epiſcopũ. Barſes enim ſacratiſsimus, iam de hac luce migrauerat. Sanctus verò Euſebius vltimum epiſcopum Marin in ciuitate Dolicha fecit. Hæc enim parua ciuitas veſaniam tũc obtinuerat Arianam. Quò quum acceſsiſſet Euſebius,vt Marin virũ plurimis virtutibus decoratũ, in ſede collocaret epiſcopali, quædam mulier Ariana peſte repleta, regulam de tecto demiſit, qua eius caput valde cõtriuit. Iſq; paulò poſt ad vitam meliorem de hac luce migrauit. Qui moriẽs,preſentes iureiurãdo conſtrinxit, vt ab ea quæ hoc feciſſet, nullo modo pœnas exigerent, imitatus dominũ ſuum qui de crucifigẽtibus ait: Pater, remitte eis: non enim ſciunt quid faciunt. Simul & cõſeruum Stephanum, qui poſt multos lapidum iactus clamabat:Domine ne eis ſtatuas hoc peccatum. Hoc ergo modo magnus Euſebius eſt defunctus. Et qui Thraciæ Barbaros effugit,impiorum hæreticorũ manus declinare non potuit, ſed martyrij coronam illorum ferocitate ſuſcepit. Hæc ergo geſta ſunt poſt reuerſionem epiſcoporum.

Barſes. Mares.

Euſebius à mulere Ariana occiditur.

De Theodoſij ducatu,quomodo à Gratiano Imperatore fuerit ordinatus & ad Orientale miſſus imperium Orthodoxis profuerit,& retruſerit hæreticos.

CAPVT IIII.

POrrò GratianusThraciam Barbaros vaſtare cognoſcens. Italia relicta, in Pæoniam venit. Ea tempeſtate Theodoſius tam propter parentum nobilitatem, quàm propter fortitudinem propriam nominatiſsimus habebatur: & ob hãc cauſſam inuidia parium Iudicum fatigatus,in Hiſpania morabatur,vbi & ortus fuerat,& nutritus.Cúmq; Imperator quid faceret hæſitaret,quippe cùm barbari eleuati victoria inexpugnabiles eſſe viderentur,ducatu Theodoſij pugnam credidit finiri.Repente ſiquidem eum ab Hiſpaniis euocãs,& magiſtrum militum eſſe denuntians,cum expeditione ad Barbaros deſtinauit. At ille fide munitus, cõfidenter ad Thracias eſt profectus. Quò cum veniſſet,vidiſſétque Barbaros, exercitum ordinauit ad pugnam. Congreſſione verò

παιονία regio quam Pannoniã vocamus.

Theodoſius in Hiſpaniam patriam ſuam ſeceſſit.

Theodoſius Dux militũ Barbaros proſligauit.

facta,impetum Barbari non ferentes ſuas acies reliquerunt. Et illi quidem fugiebant, hi verò fortiter ſequebantur. Immenſáq; cædes tunc facta eſt Barbarorum. Plurimis igitur interemptis,paucíſq; latenter tranſeuntibus Hiſtrum,mox Dux optimus exercitu diſperſo per vicinas vrbes, velociter rediit ad Principem, ita vt ipſe triumphorũ ſuorum nuntius exiſteret. Quod tamẽ nec ipſi Imperatori quum miraretur factum,credibile videbatur. Æmuli ſiquidem & fugiſſe eum dicebãt,& exercitum perdidiſſe. At ille propter derogantes ſibi, petiit mitti qui videret hoſtium multitudinem peremptorũ. His verbis Imperator flexus,miſit qui res actas inſpicerent,ſibíq; renunciarent.Porrò Dux optimus inter hęc diuinam viſionem vidit,& ab ipſo deo aperte ſibi monſtratum. Conſpexit enim in ſomnis, quod ſanctus Melitius Antiochenę ciuitatis Antiſtes chlamyde ipſum veſtiret Imperiali, & corona caput ornaret. Hæc quum nocte vidiſſet, cuidam mane retulit † clericorũ. At ille clarum eſſe ſomnium dixit,& nihil ænigmaticum,nihil dubium cõtinere. Quúmque pauci omnino tranſiſſent dies, qui pro victoriæ inſpectione miſsi fuerant, redierunt, peremptáque hoſtium multa millia narrauerunt. Quamobrem lætatus Princeps, Theodoſium fecit Imperatorem.

Theodoſij ſomnium.

† *anicorũ.*

Theodoſius fit Cæſar. An.do.382

Socrates.

Conſulatu Auſonij & Olibrij ſextodecimo die Ianuarij menſis.

Theodoritus.

Tradita ei ſceptrorum parte Valentis, ipſe rurſus ad Italiam rediit,& illum ad regna collata trãſmiſit. Mox igitur vt imperiũ ſumpſit,præ omnibus de cõcordia eccleſiæ cogitauit,& vniuſcuiuſque Præſulatus epiſcopos Conſtãtinopoli cõuenire præcepit. Hæc ſola erat Ariano plena cõtagio. Nam Occidens liber ab huiuſmodi languore permanſit. Conſtantinus enim ſenior filius Conſtãtini maioris, & Cõſtans iunior paternam fidem integram ſeruauerũt.Rurſus Valentinianus Imperator Heſperiæ,inuiolatam cuſtodiuit fidei pietatem. Oriẽtis autem tractus, multiphariam huiuſmodi labe repletus eſt. Arius enim Alexandrinæ presbyter ciuitatis hanc

An. do.381 Theodoſius epiſcopos Conſtantinopolim cõuocat.

ibi

ibi genuit blaſphemiam. Poſt quem Euſebius, Patrophilus,& Ætius Palæſtini,& Paulinus atque Gregorius Phœnices, & Laodicenſis Theodotus, cúmq; his Georgius,poſt quos etiam Athanaſius& Narciſſus Cilices,& alij plurimi male iacta ſemina nutriuerunt. His igitur nequiſſimis cultoribus fuit cooperator Conſtantius atque Valens. Pro hac ergo ſolummodo cauſa,Theodoſius ſuo ſubiacentes imperio Conſtantinopoli congregari præcepit epiſcopos.

SOCRATES.

Quomodo Macedoniani denuo ab Orthodoxis diuiſi ſint.

CAPVT V.

INterea Macedoniani poſt legationem ad Liberium deſtinatam aliquanto tempore ſine diſcretione communicabant, & ipſi iis qui ab initio definitionem fidei Nicænæ ſuſceperant. Cúmq; lex Principis Gratiani poteſtatem religionibus ſicuti vellent cõmunicare præbuiſſet, denuo ſunt diuiſi: cõgregatique in Antiochia, ſtatuerunt vocem Conſubſtantialitatis amouendam,& venerantibus Nicænam fidem nõ eſſe communicãdum. Sed plurimi videntes eorum varietatem, receſſerũt ab eis & Conſubſtantialitatis ſectatoribus ſunt vniti.

SOZOMENVS.

Quomodo Theodoſius Imperator Theſſalonicæ baptizatus ſit.

CAPVT VI.

CVmque Theodoſius bello Barbaros ſuperaſſet, & illi Romanos amicos habere precarentur cauſa fœderis, acceptis obſidibus Theſſalonicam venit. Vbi cùm in ægritudinem incurriſſet,ab † Acholio eius ciuitatis epiſcopo baptizatus eſt,licet à progenitoribꝰ Chriſtianum dogma & fidem Nicæni concilij ſequeretur. † *Aſcholio.*

Socrates.

Tum igitur baptizari cupiẽs propter morbum, Theſſalonicenſium interrogauit epiſcopum,cuius nam fidei eſſet. Quo reſpõdente,quòd Ariana peſtis in Illyricum non valuiſſet accedere, ſed inuiolatam ab initio fidem Nicænúmque concilium ſeruarent, ille libenter eius *An. do.* 381

verba ſuſcipiens, baptizatus atque ægritudine liberatus eſt.

SOZOMENVS.

Profeſſio Theodoſij de fide. CAPVT VII.

Lex Impp. de fide orthodoxa.

COgitans igitur Imperator, melius eſſe pronunciare ſubiectis, cuiuſnam eſſet fidei, ne videretur vim facere, ſi quenquam ſubitò inuitum ad cultum religionis impelleret, legem è Theſſalonica populo Conſtantinopolitano propoſuit. Hoc enim viſum eſt, vt veluti de quadam ciuitatis arce omnibus ſubiectis aliiſque ciuitatibus iudicante ſcriptura, fieret manifeſta, Cuius legis verba ſunt hæc:

IMPPP. GRATIANVS, VALENTINIANVS, & Theodoſius Auggg. populo vrbis Conſtantinopolitanæ.

Petrus.

Damaſus Pōt. Rom.

Petrus Alexandrinus.

Cunctos populos, quos clementiæ noſtræ regit temperamentum, in ea volumus religione verſari, quam diuinum Petrum Apoſtolum tradidiſſe Romanis religio vſque nunc ab ipſo inſinuata declarat: quámque pōtificem Damaſum ſequi claret, & Petrum Alexandriæ epiſcopum, virum Apoſtolicæ ſanctitatis: hoc eſt, vt ſecūdum Apoſtolicam diſciplinam, euangelicámq; doctrinam patris & filij & ſpiritus ſancti vnam deitatem, ſub pia maieſtate, & ſub pia Trinitate credamus. Hāc legem ſequentes, Chriſtianorū catholicorum nomē iubemus amplecti: reliquos verò dementes vęſanósq; iudicātes, hæretici dogmatis infamiam ſuſtinere, diuina primùm vindicta, poſt etiam motus noſtri quem ex cœleſti arbitrio ſumpſerimus, vltione plectendos. Data. III. Kaled. Martias, Theſſalonicæ. Gratiano quinto, & Theodoſio Aug. c o s s. Hæc ſanciens paulò poſt Conſtantinopolim venit.

An. do. 382

De Gregorio Nazianzeno Conſtantinopolim tranſlato. CAPVT VIII.

Gregorius Nazianzenus Cōſtā-

TVm igitur Gregorius Nazianzenus communi decreto multorum epiſcoporum in Conſtantinopolim tranſmutatus, intra ciuitatem in paruo oratorio

ſacra celebrabat. Cui loco poſtea principes baſilicam maximam copulantes, eam vocauerant Anaſtaſiam.

tinopolim aſcitus Anaſtaſia.

De Baſilica ſanctæ Anaſtaſiæ. CAP. IX.

QVæ ſanè non ſolùm pulchritudine & magnitudine, verùmetiam apertiſſima apparitione Dei noſcitur illuſtrari. Illic enim diuina virtus in ſomnis, & apertè, plurimis & frequenter multiſq; languentibus, & in rerum periculis cõſtitutis ſubueniſſe dinoſcitur, ita vt crederetur ab aliquibus ſanctam Mariam, Chriſti matrem virginem hanc eſſe. Cum tali nanque habitu multis oſtenditur. Quam Baſilicam ideò Anaſtaſiam vocãt, ſicuti reor, eò quòd dogma Nicæni cõcilij in Conſtantinopoli, velut iam mortuum, eo loco expoſitionibus Gregorij reſurrexerit. Ego tamen audiui quoſdam veriloquos referentes, cùm populus illic congregaretur ad miſſas, mulierem prægnantem de ſuperiori porticu cadentem defunctam fuiſſe, túmq; cõmuni oratione facta ſuper eam, reuixiſſe, & cum partu ſeruatam eſſe. Quamobrem valde inopinatum Anaſtaſiæ nomen, id eſt reſurrectionis, accepit.

SOCRATES.

Quomodo Theodoſius ab eccleſia Conſtantinopolitana Arianos expulerit. CAP. X.

GRegorius itaque vir eloquentiſsimus ac venerandus, cognoſcens aliquos murmurare eò quòd eſſet ex alia ciuitate, adueniente principe Conſtantinopoli habitare declinabat. Imperator tamen cùm in tali ſtatu inueniſſet eccleſias, cogitabat quemadmodũ pacificaret omnes, & cũctas augeret eccleſias. Mandauit ergo repentè Demophilo, qui tunc Arianæ religioni præſidebat: Si vis, inquit, credere ſecundum Nicæni dogma cõcilij, vniatur populus & ſuſcipiat pacem. Cúmque ille propoſitionem huiuſmodi refugiſſet, tunc Imperator, Si pacem, inquit, cõcordiámq; declinas, fugere te etiam à ſacris baſilicis ego præcipio. Hæc audiens Demophilus, & cogitans graue eſſe potioribus reſiſtere, cõuocans in eccleſiam plebem, & ſurgens in medio cunctorum, hæc p ſe ſubiectis verba loquutus eſt: Fratres, ſcriptum

Gregorius Nazianzenus cupit abire Conſtãtinopoli. Theodoſius Aug. ad Demophilũ Arianæ religionis antiſtitem.

Mat. 10. c

est in euangelio : Si persequuti vos fuerint, ex ista ciuitate fugite in aliam. Quia igitur Imperator ecclesiis opus habet, scitote crastina nos Collectam extra vrbem celebraturos. Hæc cùm dixisset, egressus est. Non tamen sic intelligens euãgelij verba, quemadmodũ dicta sunt. Illic enim præcipitur, vt fugiẽtes habitationem mundanam, Hierusalem requirãt supernam. Egressus ergo ciuitate ante portas cõciliabula celebrabat. Cum quo simul exiit: Lucius Alexandria pulsus, quia tunc Constãtinopoli morabatur. Sic itaque Theodosij cõcordiam non ferentes post quadraginta annos ecclesias, quas vi tenuerant, reliquerũt. Egressi de ciuitate quinto Cõsulatu Gratiani, & Theodosij primo, mẽse Nouẽbri. Quo facto, Nicænæ fidei sectatores ecclesias receperunt.

Lucius exul. Ariani relinquunt ecclesias quas XL. *annis tenuerant.*

An. do. 382

SOZOMENVS.

De Eunomij calliditate. CAP. XI.

IGitur cùm Eunomius Valentis temporibus à suis clericis recessisset, apud seipsum in Bithynia morabatur vir callidus & dicendi peritus, multúsq; populus cõcurrebat ad eum: alij hominem experiri volentes : alij audire quæ diceret. Horum fama peruenit ad Principem: Cum quo ipse quoq; voluit habere sermonem : sed Augusta Placilla precibus eum retinuit. Erat enim fidelissima, & Nicæni dogmatis iura sub integritate seruabat, timuítq; ne (vt fieri solet) eloquio viri callidi captus Imperator, facilè in sectam eius incideret.

THEODORITVS.

De Constantinopolitano concilio contra Macedonianos. CAPVT XII.

An. do. 383

Theodosius Melitium agnoscit, nunquam antea visum à se nisi per insomnium.

INterea cùm episcopi cẽtum & quinquaginta fuissent Constantinopoli congregati, præcepit Imperator vt nullus proderet quisnã esset maximus ille Melitius. Volebat enim ex memoria sui somnij virum illum sibi ipsi indicari. Cùm ergo omnis illa multitudo Pontificum regiam introisset domum, relictis omnibus ad magnum cõcurrit Melitium, & veluti quispiã filius patris amator, post multum tẽporis paterna visione potitus, complectebatur eum, & simul osculabatur oculos, la-

bia,pectus,& caput,dextrámq; quę ipſum in ſomnis coronauerat, inſinuauítque illi quam viderat viſionem. Cúmque etiam cæteros cõgruè ſalutaſſet, rogauit tanquam patręs,vt de rebus præſentibus cogitarent.

Socrates.

Et vt in vrbe Conſtantinopolitana ordinaretur epiſcopus. Et cùm ſperaret poſſe Macedonianos vniri,etiã eorum cõuocauit epiſcopos.Conuenerunt ergo de Cõſubſtantialitatis fide,Timotheus Alexandrinus,Cyrillus Hieroſolymitanus, poſt pœnitentiam in Cõſubſtantialitatis dogma cõſentiens,Melitius Antiochiæ,& Acholius Theſſalonicæ, aliíq; plurimi,ita vt centum & quinquaginta numerus cõpleretur.Macedonianis verò præerat Eleuſius Cyzici & Lampſaci Martianus: eránt que ſimul triginta ſex, quorum plurimi eſſe videbantur de ciuitatibus Helleſponti. Conuenerũt itaque Conſulatu Eucharij & Euagrij menſe Maio. Igitur Imperator & Epiſcopi partis ipſius laborabant,vt Eleuſius eiúſque ſequaces vnirentur eccleſiæ,cõmemorantes eis legationem,quam miſerant ad Liberium tunc Romanæ vrbis epiſcopum per Euſtathium, & quia pridem ſpõte ei cõmunicaſſent, nec eſſet ſine pudore vt ſubitò bene prius placita mutarent. At illi eius monita apertáque cõuitia paruipendentes, elegerunt ſequi potius Arianam peſtem quàm Conſubſtantialem dicere Trinitatem. Hæc fatentes de Conſtantinopoli ſunt egreſſi, & ſcribebant alteri alteris, ne quis ipſorum in Nicæni cõcilij dogma conſentiret.

Macedonianorum epiſcopi & pertinacia. An.do. 383

THEODORITVS.

De ordinatione Maximi Cynici, eiúſque depoſitione, & ordinatione rectæ Nectarij, & de canonibus in ea ſynodo conſtitutis. CAPVT XIII.

GRegorius verò qui tunc Cõſtantinopolitanam regebat eccleſiam, Nazianzum redire parabat. Pro quo cùm epiſcopatus Conſtantinopolitanæ vacaret eccleſiæ,Timotheus Alexandrinus Petri ſucceſſor, Maximum quẽdam Cynicum ordinauit epiſcopũ,cùm nuper totõdiſſet eum. Is verò erat Apollinaris vęſania refertus. Sed nõ pertulerunt hoc malum viri ſanctiſſimi Cõ-

Gregorius Nazianzenus Conſtãtinop. reliquit. Maximus Cynicus.

ſtantinopoli congregati. Et cùm Ægyptij maximè ſe pro eius ordinatione ſeparaſſent, ſacra officia cum Gregorio celebrabant. At ille grauiter ferés rurſus factam diuiſionem, exorabat vniuerſos, vt laude dignum virum quęrerent, quem Pontificem ordinarent. Tunc illi eius verbis acquieſcentes, Nectarium generis nobilitate decoratum cõſtituerunt Cõſtantinopolitanæ ciuitatis epiſcopum, Maximum verò Apollinaris contagio laborantem, nudatum Pontificali dignitate eiecerunt.

Nectarius

Socrates.

Tum etiam regulam protulerunt, vt Conſtantinopolitanus epiſcopus haberet honoris priuilegia poſt Pontificem Romanum, eò quòd ſit noua Roma. Firmauerúntque rurſus Nicęnam fidem, & Patriarchas cõſtituerunt, diſtribuentes prouincias, vt epiſcopi vniuſcuiuſq; diœceſeos ad eccleſias non irent extraneas. Hoc enim olim propter perſecutionis tempus indifferẽter agebatur. Diſtribuerunt itaque Nectario quidem maximam ciuitatem & Thraciam. Ponticam verò diœceſim Helladio, qui poſt Baſilium fuit. Cæſaream, Cappadociæ Gregorio Nyſſeno, Baſilij germano: Troilo quoq; Melitenæ, Armeniæ ius Patriarchæ dederũt. Aſianam verò diœceſim, Iconij Amphilochius eſt ſortitus. Optimus autem Antiochiæ, Piſidiæ. Ægyptum quoq; Timotheo Alexandrino diſtribuerũt. Porrò eccleſiarum Orientalium gubernationem eius pręſulibus cõmiſerunt, Pelagio Laodiceno, & Diodoro Tarſi, Antiochenæ eccleſiæ priuilegia reſeruantes, quæ tũc Melitio pręſenti dederunt. Definierũt pariter, vt ſi quid in prouincia qualibet emergeret, prouinciæ cõcilio finiretur. In his omnibus ſuum prębuit etiam Imperator aſſenſum.

Prouincialium cõcilio rum inſtitutio.

Theodoritus.

Paruo porrò tempore trãſeunte, ſanctus quidem Melitius eſt defunctus, & ab omnibus ſapiẽtibus cum pręconiis maximis eſt ſepultus.

Æſtate verò ſequenti rurſus plures epiſcopi Conſtãtinopolim pro cauſis eccleſiaſticis ſunt reuerſi, vbi Occidentalium epiſcoporum ſynodicam ſuſceperunt epiſtolam, inuitãtem eos Romam, vt illic maximum celebraretur cõcilium. Sed illi quidem profectionem quaſi

An. do. 384 Synodus Conſtãtinopolitana.

nihil habituram lucri refugerunt, verùm literas miserũt Damaso cęterísque pręsulibus, quas pro clariori notitia subdere necessarium iudicaui.

Epistola Constantinopolitani concilij ad Papam Damasum & Occidentales episcopos.

CAPVT XIIII.

Epistola synodi Constãtinopolitanæ missa Occidentalibus.

DOMINIS HONORABILIBVS ATque Venerandis fratribus & comministris, Damaso, Ambrosio, Britonio, Valeriano, Acholio, Basilio, & reliquis sanctis episcopis in maxima Roma collectis, sancta synodus orthodoxorum episcoporum congregatorum in maxima ciuitate Constantinopoli in domino S.

VElut nunc ignoranti vestræ reuerentiæ insinuare, atque narrare multitudinem passionum ab Ariana potentia nobis sæpius illatarum, forsitan superuacuum est. Non enim ita negligere vestram credimus sanctitatem, vt adhuc egeatis discere quos certum est cõdolere. Sed neque tales nos cõstrinxere tempestates, vt pro sui paruitate latere potuerint. Neque tempus persecutionis est nouum, sed adhuc memoriam seruat antiquam, non solùm in his qui passi sunt, sed etiam in eis, qui participes sunt illorum, quorũ proprias indicant passiones. Heri enim (vt ita dicam) aut hodie exiliorũ vinculis resoluti, post innumeras tribulationes ad ecclesias proprias sunt reuersi. Aliorũ verò in exilio defunctorum funera reuocata sunt. Quidam verò etiam ab exilio remeãtes, & feruenti hęreticorũ furore detẽti, amariora quàm in exilio in propriis sunt perpessi, lapidibus ab eis obruti, sicuti beatus Stephanus. Alij diuersis macerari sunt supplicijs, adhuc stigmata Christi & vulnera in suo corpore circumferre noscuntur. Pecuniarum verò dispendia, honoris ademptiones, singulorúmque cõfiscationes, & machinamina, iniurias atq; vincula, quis numerare valebit per singula? Omnes enim tribulationes verè super nos multiplicatæ sunt vltra numerum. Iustè quidem quoniam valde peccauimus. Aut certè clemens dominus passionum multitudine nos voluit exercere. Propter hęc itaque gratias Deo referimus: qui & per tãtas

tribulationes ſeruos corripit ſuos, & ſecundum multitudinem miſerationum ſuarum deduxit nos rurſus ad refrigerium. Nobis itaq; tempus & labor maximus neceſſarius fuit, vt emendatio ita proueniret eccleſiarum, vt tãquam pro longa ægritudine diligẽtia paulatim adhibita, priſcam pietatis redderet ſanitatẽ. Hoc etenim putabimur modo perſecutionibus acerrimis liberari, & eccleſias longo tẽpore ab hæreticis detentas, denuò reparare. Veruntamen gtaues adhuc nobis ſunt lupi, qui poſtquã de caulis expulſi ſunt, ex ipſis paſcuis oues abripiunt, collectas facere cõtendentes, populos commouentes, & in nullo ſegnes ad eccleſiæ læſionem. Erat itaque (ſicut diximùs) neceſſariũ huic operi tempus: Quia tamen fraternam circa nos charitatem miniſtrantes, ſynodum in Romana vrbe Dei voluntate feciſtis: & nos illuc tãquam mẽbra propria, literis Deo amabilis Principis euocaſtis: vt quoniam tunc ad tribulationes ſoli ſumus addicti, nũc ſub Imperatorum pia cõcordia non ſine nobis regnaretis, ſed etiam nos vobiſcum ſecũdum Apoſtolicam vocem conregnaremus: orario quidem noſtra fuit, ſi eſſet poſſibile, vt omnes noſtras ſimul relinquentes eccleſias, deſiderio vtili iungeremur. Quis
Pſal. 54.b enim nobis dabit pennas ſicut columbæ, vt volemus & apud vos requieſcamus? Sed quoniam hoc omnino nudabat eccleſias, requie nuper inchoante, réſq; nimis erat plurimis impoſsibilis, quia cõcurreramus in vrbem Cõſtantinopolitanam, cauſa literarum ad nos miſſarum à veſtra charitate poſt Aquileienſe concilium ad Deo amabilem Imperatorem Theodoſium, propter hanc ſolummodo cauſam vſque ad Conſtantinopolim prẽparati, & dẽ hac tãtummodo ſynodo ferentes conſenſum Epiſcoporum, qui per prouincias permanſere: maioris verò profectionis neq; ſperauimus opus, neq; præauduimus omnino, antequam Conſtantinopolim veniremus. Super hęc autem induciarũ anguſto tempore faciente, neq; prẽparare nos valéres ad lõgam profectionem, neq; vniuerſos cõmunicatores noſtros in prouinciis poſitos cõmonere, & eorum conſenſum ſumere præualuimus. Quoniam igitur hęc & alia multa plurimorum aduentum prohibere videbantur, quod erat ſecundum,

ad effectum rerum, & veſtræ circa nos charitatis oſtenſionem, hoc egimus. Reuerẽdiſsimos atq; chariſsimos fratres, & comminiſtros noſtros epiſcopos, Cyriacum, Euſebium, & Priſcianum, vſq; ad vos laborare alacriter exorantes, per quos & noſtram voluntatem pacificã, & intentionem habentem vnitatis oſtendimus, zelúmque noſtrum quem pro ſaluberrima fide gerimus, indicauimus: nos etenim perſecutiones, ſiue tribulationes, ſiue minas Imperiales, ſiue crudelitates Iudicum, ſiue quaſlibet alias tentationes hæreticorum, libẽter ſuſtinuimus pro euangelica fide, quæ in Nicæa Bithyniæ à trecentis decem & octo patribus roborata dignoſcitur. Hãc enim & vobis & nobis & omnibus qui non ſubuertunt verbum veræ fidei, cõplacere confidimus, quam ſcimus antiquiſsimam exiſtere, & ſequacem baptiſmatis, docentémq; nos credere In nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti. Diuinitatem quippe & virtutem atque ſubſtantiam vnam Patris & Filij & Spiritus ſancti credimus, & æqualem honorem ac dignitatem & imperium coæternum, in tribus perfectiſsimis ſubſiſtẽtiis, ſeu tribus perfectis perſonis: vt neque Sabellij languor habeat locum confuſione ſubſiſtentiarum, aut peremptione proprietatum: neque Eunomianorum & Arianorum πνευματομάχων, id eſt, ſpiritui reſiſtentiũ blaſphemia prævaleat: ſubſtantia videlicet ſecundum illos, aut natura, aut diuinitate diuiſa, aut vt increatæ conſubſtantiali & coæternæ Trinitãti poſterior aliqua vel creata, vel alterius ſubſtantiæ natura detur. Inhumanationis verò Chriſti ſermonem ſine aliqua violatione ſeruamus, neque ſine anima neque ſine mẽte aut imperfectam carnis diſpenſationem ſuſcipientes: ſed totum ſcientes perfectũ quidem ante ſecula exiſtere domini verbum, perfectũ verò hominem in nouiſsimis diebus propter noſtrã ſalutem factum. Igitur quæ de fide à nobis apertè prædicantur, velut in ſumma hæc eſſe noſcuntur: de quibus amplius inſtrui poteritis, ſi & Tomũ in Antiochia factũ à ſynodo ibi conſtituta, dignemini legere. Et quid anno ſuperiori in Conſtantinopoli ab vniuerſali ſynodo cognoſcitur eſſe prolatum: in quibus latiùs fidem profeſsi ſumus, & contra nouitates hæreſeon nuper exortas, ana-

Euſebius. Cyriacus. Priſcian⁹.

Tomus decretorum Antiochiæ.

thema ex ſcripto protulimus. De diſpenſationibus autem particularibus eccleſiarum antiqua (ſicuti noſtis) ſanctio tenuit, & definitio ſanctorũ patrũ in Niceа conuenientium, ſecundum vnamquãque prouinciam: & ſi Pontifices voluerint vt cum eis vicini propter vtilitatem celebrent ordinationes. Quibus rebus cõſequenter & cæteras eccleſias apud nos gubernari cognoſcite, & inſignium eccleſiarum hæc approbaſſe ſacerdotes.

Conſtantinopolitana eccleſia recens.

Porrò Conſtantinopolitanæ vrbis nouellam (vt ita dicamus) eccleſiam, velut ex ore leonis hęreticis ſuffoſam blaſphemiis abſtraximus, & per miſericordiam Dei & reuerendiſsimum & Deo amabilem Nectarium epiſcopum ordinauimus, coràm vniuerſali concilio cum communi cõcordia, ſub aſpectu etiam Deo amabilis Imperatoris Theodoſij, vniuerſiq́ue cleri cuncta decernente pariter ciuitate. In ſeniore autẽ & verè Apoſtolica eccleſia Antiochię Syriæ, in qua primum venerabile Chriſtianorum appellatum eſt nomen, reuerendiſſimum & Deo amabilem epiſcopum Flauianum de vniuerſa prouincia & orientali diœceſi concurrentes regulariter ordinauerunt, omni eccleſia pariter decernẽte, & quaſi ſub vna voce hũc honorante virum. Quã ordinationẽ tanquam legalem ſuſcepit cõmune conciliũ. In matre verò cunctarum eccleſiarum Hieroſolymis conſtituta, reuerendiſſimum & Deo amabilem Cyrillum epiſcopũ eſſe ſignificamus, qui regulariter olim à prouincialibus ordinatus, plurima propter Arianos diuerſis temporibus certamina paſſus eſt. His igitur tam legaliter & canonicè apud nos geſtis, etiam veſtram reuerentiam congaudere depoſcimus, ſpirituali intercedente dilectione, & timore dominico, per quę humana remouetur offenſio, & eccleſiarum ædificatio præponitur vniuerſis. Sic etenim verbo fidei concordante, & Chriſtiana in nobis charitate firmata, ceſſauimus dicere, quod reprehendebat Apoſtolus, Ego quidẽ ſum Pauli, ego verò Apollo, ego autem Cephæ, dum omnes videlicet appareamus Chriſti, qui in nobis diuiſus non eſt. Et ſi ſine ſchiſmate corpus eccleſiæ, Deo adiuuante, ſeruemus, cum fiducia ante domini tribunal aſtabimus. Hæc contra Arij & Aẽtij Eunomiíq; væſaniam, necnon cõtra Sabellij, Pho-

Hieroſolymitana eccleſia.

1. Cor. 1. b.

tini Marcelli, Pauli Samosateni & Macedonij conscripserunt. Similiter autem & Apollinaris nouitatem palàm abdicauerunt, dicentes, Inhumanationis verò domini verbum sine violatione seruamus, neque sine anima, neque sine mente, aut imperfectam carnis dispensationem suscipientes.

Porrò Damasus omni laude dignissimus agnoscens hanc hæresim exortam fuisse, non solùm Apollinarem, sed etiam Timotheum discipulum illius abdicauit. Et hoc orientem gubernantibus episcopis, literis propriis indicauit, quas curauimus infra annectere.

Epistola Damasi de damnatione Apollinaris ad Timotheum.

CAPVT XV.

QVoniam Apostolicæ sedi reuerentiam debitã charitas vestra distribuit, vobis plurimum chariſſimi filij præstitistis. Nã licet ecclesiæ, in qua sanctus Apostolus residens docuit, quodammodo nos gubernacula quę susceпimus, teneamus: tamen profitemur nos honore minores esse, & propterea omni modo festinamus, vt ad gloriã eius beatitudinis peruenire possimus. Scitote igitur quòd pridem Timotheũ prophanum, ineruditum, Apollinaris hæretici discipulum, cum impio ipsius dogmate condemnauimus, nec vltra concedimus eius reliquias qualibet ratione de cætero prævalere. Si autem adhuc ille serpẽs antiquus semel & secundo percussus, ad pœnam propriam reuiuiscit: quíque extraneus ab ecclesia est, mortiferis venenis suis quosdã fidelium tẽtare non cessat, hanc tãquam pestiferã declinate corruptionẽ, vt vos memores Apostolicæ fidei, quę præcipuè in vrbe Nicæna à patribus ex scriptis prolata est, firmo gradu stabiles in fide & immutabiles pduretis: & nõ vaniloquia & exterminabiles quæstiones ab isto audire patiamini clericos vestros, aut plebem. Iam enim semel formã dedimus, vt qui seipsum cognouerit Christianum, illud seruet quod ab Apostolis noscitur esse traditum, dicente sancto Paulo, Si quis vobis annũtiauerit prẽter id quod acceepistis, anathema sit. Christus enim, filiꝰ Dei, Dominus noster, humano generi per propriam passionem salutem plenissimam condonauit, *Gala. 1. b.*

vt totum hominem delictis obnoxium, peccatis omnibus liberaret. Hunc ſi quis in deitate, ſiue in humanitate minus aliquid dixerit habuiſſe, plenus ſpiritu diaboli, Gehennæ ſe ipſum filium demonſtrauit. Cur itaque rurſus à me quæritis damnationē Timothæi, qui & hic iudicio Apoſtolicæ ſedis, præſente quoq; Petro Alexandrinæ ciuitatis epiſcopo cum Apollinari ſuo doctore damnatus eſt, & in die iudicij torméta debita & ſupplicia ſuſtinebit? Si verò quibuſdam leuioribus ille ſuadet, veluti quādam ſpem habens, qui veram ſpem in Chriſti confeſsione mutauit, ſciant ſe cum iſto ſimiliter perituros, cùm eccleſiaſticam regulam impugnabunt. Deus vos incolumes cuſtodiat filij chariſsimi.

Statuta ſedis Apoſtolicæ contra diuerſas hæreſes.

CAPVT XVI.

Profeſsio Catholicæ fidei, quam Damaſus miſit ad Paulinum.

SEd etiam alia quædam in eminentiſsima Roma colligentes contra diuerſas hæreſes conſcripſerunt, quæ huic operi neceſſarium ſubdere iudicaui.

1 Quoniam poſt Niceænum Concilium talis error exortus eſt, vt quidam dicere prophano ore præſumant, Sanctum ſpiritum per Filium fuiſſe factum, anathematizamus eos, qui non eum omni prædicāt libertate cum Patre & Filio ſanctum Spiritum vnius eiuſdémque ſubſtantiæ atque poteſtatis exiſtere.

2 Similiter autem anathematizamus & eos, qui errorem Sabellij ſunt ſequuti, eūdem dicentes Patrem eſſe, quem Filium.

3 Anathematizamus Arium & Eunomium, qui ſimili impietate, licet verbis diſcrepent, Filium tamen & Spiritum ſanctum creaturam eſſe confirmant.

4 Anathematizam⁹ Macedonianos, qui ex Ariana radice deriuati, nō impietatem ſed vocabulū mutauerūt.

5 Anathematizamus Photinum qui Hebionis hæreſim renouans, dominum noſtrum Ieſum Chriſtum ſolum ex Maria confitetur.

6 Anathematizamus etiā eos, qui duos filios eſſe profitentur: vnum ante ſecula, & alium poſt carnis aſſumptionem ex Virgine.

7 Anathematizamus & hos, qui pro rationāli anima

confirmant, quod Dei verbū in humanam carnem conuerſum eſt: ipſe nāque Filius verbum Dei, non pro rationali anima & intelligibili in ſuo corpore factus eſt, ſed noſtram, hoc eſt, rationalem & intelligibilem animam ſine peccato aſſumpſit atque ſaluauit.

8 Anathematizamus & eos, qui dicunt Verbum Dei productione & correptione à patre ſeparatum, & ſine ſubſtantia eum aut terminādum eſſe blaſphemant. Eos autem qui ab eccleſiis ad alias eccleſias migrauerunt, tamdiu à noſtra communione alienos habemus, donec ad eas redeāt ciuitates, in quib. primitus ordinati ſunt.

9 Si quis autem alio de loco ad locum migrante, in locum viuentis ordinatus eſt, tamdiu vacet ſacerdotij dignitate, qui propriam deſeruit ciuitatem, donec ſucceſſor eius requieſcat in domino.

10 Si quis nō dixerit ſemper patrem & Filium & ſemper Spiritum ſanctum eſſe, anathema ſit.

11 Si quis non dixerit filium natum ex patre, hoc eſt, ex eius diuina ſubſtantia, anathema ſit.

12 Si quis non dixerit verum Deum filium Dei, ſicut verum patrem eius & omnia poſſe, & omnia noſſe, & patri æqualem eſſe, anathema ſit.

13 Si quis dixerit, quod in carne degēs filius Dei, cum eſſet in Terra, in Cœlis & cum Patre non fuerit, anathema ſit.

14 Si quis dixerit, quod in paſſione crucis dolorē paſſus ſit filius Dei Deus, non caro cum anima, quæ induta eſt formam ſerui, quam ſibi aſſumpſit, ſicut ſancta ſcriptura dixit, anathema ſit.

15 Si quis non dixerit, quod in carne, quam aſſumpſit: ſedeat in dextera patris, in qua etiam venturus eſt iudicare viuos & mortuos, anathema ſit.

16 Si quis non dixerit ſanctum Spiritum ex patre eſſe verè & propriè, ſicut & filium ex diuina ſubſtantia, & Deum Dei verbum, anathema ſit.

17 Si quis non dixerit omnia poſſe Spiritum ſanctū, & omnia noſſe, & vbique adeſſe, ſicut filium & patrem, anathema ſit.

18 Si quis dixerit Spiritum ſanctum facturam, aut per filium factum, anathema ſit.

19 Si quis non dixerit omnia per filium & per Spiritum ſanctum feciſſe patrem, hoc eſt, viſibilia & inuiſibilia, anathema ſit.

20 Si quis non dixerit Patris & Filij & Spiritus ſancti vnam deitatem, poteſtatem, diuinitatem, virtutẽ, vnam gloriam, dominationem, imperium, vnam voluntatem & veritatem, anathema ſit.

21 Si quis tres perſonas non dixerit veras patris & filij & ſpiritus ſancti ęquales, ſemper viuentes, omnia cõtinentes, viſibilia & inuiſibilia, omnia potentes, omnia iudicantes, omnia viuificantes, omnia creantes, omniáque ſaluantes, anathema ſit.

22 Si quis non dixerit adorandum ſanctum Spiritum ab vniuerſa creatura, ſicut & filium atque patrem, anathema ſit.

23 Si quis de patre & filio bene ſapuerit, de ſancto autem Spiritu non rectè crediderit, hæreticus eſt: quia omnes hæretici de filio Dei, & de ſancto Spiritu malè ſapientes, in Iudęorũ atque Gentilium incredulitate conſiſtere conuincuntur.

24 Si quis autem diuiſerit, Deum patrem dicens: & Deum filium, & Deum ſpiritum ſanctum, affirmans deos dici, & non Deum, propter vnam deitatem ac poteſtatem, quam eſſe credimus & nouimus, Patris & Filij & Spiritus ſancti Deum vnum: ſubtrahens verò filium & ſpiritum ſanctum, tanquam ſolum opinatus patrem Deum, anathema ſit. Nomen enim deorum & angelis & omnibus ſanctis à Deo poſitum eſt atque donatum. De Patre verò & Filio & Spiritu ſancto propter vnam æqualémque diuinitatem, non deorum nomina, ſed Dei noſtri traditur atque ſignificatur, vt credamus quia in Patre & Filio & Spiritu ſancto ſolummodo baptizamur, & non in archangelorum & angelorum nominibus, ſicut hæretici, aut ſicut Iudæi, Gentiléſque inſaniunt. Hæc igitur Chriſtianorum ſalus eſt, vt credentes Trinitati, hoc eſt, Patri & Filio & Spiritui ſancto, & in eam baptizati, vnam deitatem, & poteſtatem, & diuinitatem & ſubſtantiam in eum credamus. Hæc itaque Gratiano viuente facta ſunt.

SOCRATES.

Quod corpus Pauli Conſtantinopolitani Pontificis, de Ancyra fecerit referri Theodoſius.

CAPVT XVII.

INterea Theodoſius imperator corpus epiſcopi Pauli de Ancyra tum reuocari fecit, quem Philippus Præfectus propter Macedonium in exiliũ deſtinatũ in Cucuſo Armeniæ fecerat ſuffocari. Quod funus cum honore maximo atq; veneratione ſuſcipiés, in eccleſia recondidit, quæ nunc ex eius nomine noſcitur appellari, quã tũc Macedoniani tenuerãt ab Arianis diuiſi, & expulſi ab imperatore, quod eius noluiſſent ſequi fidem.

Sozomenus.

In qua baſilica plurimi neſcientes veritatem, Paulum Apoſtolum iacere credunt, & maximè mulieres ac populus. Hoc itaque tempore etiam Melitij reliquiæ in Antiochiam relatæ, & iuxta ſepulchrum Babylę martyris noſcuntur eſſe recõditæ. Fertur verò quod per totam viam iuſſu principis, miniſtrantibus cunctis ciuitatibus, cum pſalmodia & honore debito funus eius vſque ad Antiochiam fuerit deportatum.

Melitij corpus Antiochiam.

SOCRATES.

De Auſpiciis imperatoris Arcadij. CAP. XVIII.

INter hæc Theodoſius imperator filium ſuum Arcadium deſignauit Auguſtum, Conſulatu Merobandis ſecundo, & Saturnini, ſextodecimo Ianuarij menſis die. Non longo poſt tempore aderant vtique totius religionis epiſcopi eodem Conſulatu, Iunio menſe.

An. do. 385.

Quomodo Theodoſius examinatione facta hæreticorum, omnes expulerit, & fouerit ſolos orthodoxos.

CAPVT XIX.

INter hæc euocãs imperator Nectarium, tractabat cũ eo quid fieret vt non Chriſtiani diſcordarent, ſed tota vniretur eccleſia. Dicebat autẽ: Oportet examinari quæſtionẽ eccleſias ſegregãtem, vt cũ diſcordia recederet, cõcordia eccleſias cõgregaret. Hoc audiẽs Nectarius, cogitabat: & euocans Agelium tunc Nouatianorũ epi-

Theodoſius laborabat pro concordia eccleſiarum. Nectarius.

Agelij Nouatianorũ episcopus. Sisinnius.

scopum tanquam in fide consortem, indicauit ei votum imperatoris. At ille cùm esset rebus aliis venerandus, de dogmate non valebat reddere rationem, sed lectorem suum Sisinnium nomine, statuit qui pro ipso deberet proferre sermonem, virum eloquentem & rebus expertum, optimèque scientem sacrarum profundissima literarum, sed & philosophica dogmata. Is ergo dixit, quod disputatio nõ solùm schismata non vniret, sed etiã hæreses ad contentiones maiores adduceret, & propterea Nectario dedit tale cõsilium. Bene nãque sciebat, quod veteres patres principium substãtiæ filio Dei dare vitabant, quoniam percepissent esse patri coæternum. Quapropter dedit consilium, vt disputatiuas fugeret intẽtiones, & testimoniũ ex traditione veterum adhiberet, vtq; Præsules hæreseon interrogaret Imperator, an sermonem vellent facere de antiquis ecclesiæ doctoribus, qui ante diuisionem floruissent, an certè illos velut alienos à Christianismo respuerẽt. Et si quidem eos abnegarẽt, obiiceretur eis: Ergo eos anathematizare præsumite. Et si hoc facere non auderent, à populo pellerentur. Quo facto apertam fore victoriam veritatis. Si verò de antiquis non offenderẽtur doctoribus: Nostrum, inquit, est præbere veterum libros, per quos nostrũ dogma illorũ testimonio roboretur. Inter hæc cum Nectarius Sisinnium dicentem libenter audisset, festinus ad palatium properauit, dixitq; Principi cõcilium sibi datum. At ille consyderata sentẽtia, causam sapienter instituebat. Deinde conuocatis hęresiarchis, interrogauit an susciperẽt Magistros ecclesiæ, qui ante tẽpora diuisionis extitisset. Illis verò nõ abnegantibus, sed tanquã præceptores honorantibus: rursum Imperator interrogauit, an eis horum testimonia de Christiano dogmate cõplacerẽt. Hęc audientes præsules hæreseon atque disputatores eorum (erant enim plurimi ad disputationis certamina parati) in responso vehemẽter hæserunt. Irruit enim in omnes magna discordia, aliis dicẽtibus bonũ Imperatoris esse propositum: aliis verò cogitãtibus, quod non ipsorum expediret proposito, dum alij aliter de libris veterũ sentire viderẽtur. Et nequaquam inter se cõspirabant, sed erant diuisi, nõ solùm aduersus alias hæreses, sed etiam

Disputatio.

Ann. do. 385. Concilium Sisinnij de concordandis hæreticis.

Disputatores.

inter

inter ſeipſos, qui pridem vnius hæreſeos eſſe videbãtur. Quamobrem conſors malitia, ſicut linguæ Gigantum veterum eſt diuiſa, & turris eorũ funditus eſt ſubuerſa. Cognoſcẽs igitur Imperator eorũ cõfuſionem, & quod in diſputatione ſolũmodo, & nõ in antiquis expoſitionibus confidebant, alio properauit itinere, eíſq; declarauit, vt ex ſcripto vnaquæq; religio definitionẽ ſuæ fidei declararet. Tunc callidi viri ſingularium hæreſeon ſubtiliter ſua verba tractantes, dogma proprium cõſcripſerunt. Erat enim definitus dies, quo ſinguli epiſcoporum ad palatium cõuenirent. Aderãt ergo Nectarius & Agélius τῆ ὁμοουσίῳ fidei præſidẽtes, Arianorum verò Demophilus, Eunomianorum ipſe Eunomius, Macedonianorum Eleuſius Cyzici. Igitur Imperator eos qui cõuenerant & vniuſcuiuſq; dogmatis ſcripta ſuſcipiens, ſeorſúmque recedens orauit intente, vt ſibi cooperaretur Deus ad veritatis electionẽ. Deinde vniuſcuiuſq; dogmatis relegens ſcripturam, alia quidem omnia tãquam diuiſionẽ Trinitatis introducentia culpans, repentè diſrupit, & ſolum τῆ ὁμοουσίῳ dogma cũ laude ſuſcepit. Hæc autem occaſio fuit, vt Nouatiani bene agẽtes, intra ciuitatem haberẽt rurſus eccleſias. Admiratus nãq; princeps eorum concordiam circa fidem, lege præcepit, vt propria oratoria tenerent, & priuilegia ſuæ eccleſiæ atque fidei poſſiderent. Verùm aliarũ religionum Antiſtites propter diſcordiam ſuam in reprehenſionem ſui populi venientes æſtuabant, triſtitiáq; confuſi diſcedebant, & literis cõſolabantur alteri alteros, vt non cruciarentur quod plurimi deficiẽtes ad fidem τῆ ὁμοουσίῳ accederent, dicentes: Multos quidem vocatos, paucos autem electos. Quod certè tum non dicebant, cùm multum populum per poteſtatem ſibiipſis aggregarent.

Antiqui interpretes.

Sozomenus.

Imperator interea lege ſanciuit, vt hæretici neq; eccleſias haberẽt, neq; de fide docerẽt, neq; epiſcopos aut alios ordinarẽt: & alios quidẽ è ciuitatib. expelli, alios ſine honore eſſe. Neq; frui cõmuni ciuitate permiſit. Inſuper crudeles pœnas aduerſus eos in lege cõſcripſit, quas tamen executus nõ eſt. Huc enim ſpectabat vt per hoc concordes exiſterent, non verò ſupplicio ſubiacerent.

Nectarius, Agelius. Demophilus, Eunomius, Eleuſius. Theodoſius dogma Cõſubſtãtialitatis amplectitur.

SOCRATES.

De schismate facto inter Orientales & Ægyptios propter Flavianum Antiochenum.

CAPVT XX.

Orthodoxi inquieti inter se.

SEd neque hi qui tuebantur fidem Niceni concilij, penitus à tristitia vacabāt. Nam Antiocheni eos qui in concilio præsentes fuerant declinabant. Ægyptij & Arabes, & Cyprij, Flavianū ab Antiochia expellendū esse dicebant. Palæstini verò & Phœnices, atque Syri, pro Flaviano laborabant. Quarum rerū finem proprio loco narrabimus. Eo porrò tempore quo Cōstantinopoli de synodis agebatur, talia circa Hesperiā acciderunt.

Ann. do. 386.

Maximus tyrannus.

Alamāni.

Probus, Præfectus.

Iustina.

Ambrosij in exilium.

Maximus de Britānorum partibus contra Romanorum surrexit imperium, & laborāti Gratiano cōtra Alamannos intulit bellum. In Italia verò puero admodum existente Valētiniano, rerum curam Probus Excōsul atque Præfectus habebat. Iustina verò Valentiniani mater quum esset Ariana, viuo quidem marito lædere nō valuit Orthodoxos: eo mortuo & filio valde iuuene, Mediolanum veniens Ambrosio episcopo erat infesta, ita vt eum mitti iuberet in exilium.

Theodoritus.

Cúmque de ecclesia iuberetur exire Ambrosius, ait: Ego, inquit, hoc spōte non faciam, ne lupis ouium septa cōtradere videar, aut blasphemātibus Deum: hic si placet occide: hoc loco mortem prona suscipiam volūtate.

Sozomenus.

Beniuolus Quæstor.

Cúmque populus singulariter diligens Ambrosium repugnaret, & trahentibus eum ad exiliū valde resisteret, magis indignata Iustina vocauit Beniuolum tunc Quæstorem, iubens vt velociter proponeret legem, quę fidem prolatam Arimini confirmaret. Cúmque ille hoc agere declinaret (erat enim Orthodoxus) maioribus eū cingulis inuitabat. Beniuolus autem discingens se, balteum ante pedes Augustæ proiecit, dicens, non illum honorem neque maiorem velle se pro impietatis habere mercede. Cúmque ille hoc facere omnibus modis refutasset, inuenti sunt alij qui nequitiæ iussionibus ministrarent.

SOCRATES.

Quomodo Iustina Ambrosium fuerit persecuta, & de Gratiani nece, & invasione Maximi.

CAPVT XXI.

INter hæc nuntiatur Gratianum dolo tyranni Maximi fuisse occisum. Andragatius enim dux Maximi, in lectica portatus vt occideret Gratianũ, huiusmodi opinione misit in vulgus, quod vxor Gratiani suo viro festinaret occurrere in Lugduno Galliæ ciuitate fluuium trãseunti. Gratianus autẽ credens cõiugem re vera venire quã nuper acceperat, non præcauit eius insidias, & veluti cæcus in foueã, in manus hostis incurrit. Cum ergo veniisset Gratianus veluti ad vxoris vehiculũ, ex improuiso exiliens Andragatius Gratianũ callidus interemit. Mortuus ergo est Cõsulatu Merobaudis & Saturnini, anno Imperij decimoquĩto, vitę viceſimo & quarto. Hocitaq; facto, ad præsens cõtra Ambrosiũ ira Iustinæ quieuit. Porrò Valẽtinianus, licet inuitus, tẽpore necessitatis flexus in Maximi cõsensit imperium. Tunc Probus metuens Maximi potestatem, ab Italia in Illyricum venit, & in Thessalonica Macedonię morabatur.

An.d.386. Gratianꝰ Cæsar, quo pacto casꝰ.

Andragatius trucidarius.

Theodoritus.

Cúmque audisset Maximus quæ contra Ambrosium rursus magniloquum prædicatorem veritatis agerẽtur, scripsit Valentiniano, vt bellũ quod agebatur cõtra ecclesias, solueretur, monens vt paternam non amitteret pietatem: adiecítque etiam minas belli: & nisi quiesceret, verba operibus adimpleret. Quãobrem sumens exercitum, venit Mediolanum, vbi tum ille degebat. Porrò Valentinianus cognoscens eius inuasionem, fugit in Illyricum, experimẽto cognoscens quæ matris consilio sustineret. Porrò Theodosius audiẽs quæ à Iustina fuerant gesta, & à tyranno scripta, fugienti Valentiniano rescripsit, non esse mirandum si imperatori quidem terror, Tyranno verò potestas accresceret, cùm Imperator pietati rebellis extitisset, Tyrannus autem ei auxilia commodaret: & propterea ille quidem fugeret nudus, iste verò armaretur aduersus nudum.

Maximus tyrannus pro orthodoxis.

Theodosius ad Valentinianum.

Socrates.

Tum igitur Theodosius Imperator ĩ maxima sollici-

An.d.386.

tudine constitutus, contra Tyrannum parabat exercitũ, metuens ne quid etiam contra iuniorem Valentinianũ insidiæ tyrãni prævalerent. Ea tempestate etiam Legatio Persarum aderat, pacem petens. Quo tempore filius quoque Honorius ei natus est de vxore Placilla, Consulatu Richomeri & Clearchi, nono die Septemb. mensis: quo Cõsulatu Agelius quoque Nouatianorum episcopus est defunctus.

Theodosius aduersus Maximũ tyrannum.

Honorius Theodosij filius.

Agelij mors.

De morte Timothei Alexandrini, & ordinatione Theophili.

CAPVT XXII.

SEquenti verò Consulatu Arcadij Augusti primo, & Baudonis, defuncto Timotheo Alexandrinæ ciuitatis episcopo, Theophilus suscepit Præsulatum. Post annum verò Demophilo Arianorum Antistite moriente, Ariani Marinum quẽdam episcopum sibi ipsis ordinauerunt, qui tamen nõ diu vixit, sub quo diuisa est Ariana religio. Quo moriente Dorotheum ab Antiochia Syriæ deducentes habuerunt pontificem.

An.do.387 Timotheus Alexand. moritur, Theophilus succedit.

Marinus.

Dorotheꝰ.

De prælio Theodosij contra Maximum atque victoria.

CAPVT XXIII.

POrrò Imperator contra Maximum festinans, Constantinopoli imperatorem filiũ reliquit Arcadium. Cúmq; Thessalonicã veniisset, inuenit Valentiniani Iudices in maxima tristitia cõstitutos, quod tyrãnum velut imperatorẽ ex necessitatis caussa suscepissent. Theodosius autem apertè quidem nec refutabat nec admittebat Legationem Maximi. Non tamen patiebatur sub tyranno positum imperium Romanorum. Sumẽs ergo omnem exercitum, Mediolanum tẽdebat, vbi erat etiã Maximus. Interea Ariani Cõstantinopoli positi, diuersas opiniones in populo seminãtes, dicebant & exercitũ imperatorem amisisse, & ipsum Tyrãni ducib. subiugatum, aliáq; multa quæ solẽt inimici voto malitiæ iactare, ita vt crebro hæc audientes, nõ opinionem, sed vera iam crederent. His sermonibus Arianorum populus inflammatus, ad enormem quandam exarsit audaciã, domúmq; Nectarij episcopi cõcremauit, Cõsulatu Theodosij secundo & Cynegij. Verùm imperator Theodo-

An.d.387.

Theodosius Mediolanũ venit.

An.d.390. Ariani domũ Nectarij incendunt.

An.d.390. Maximi tyranni mors.

sius dum tyrannum aggrederetur cognoscētes Maximi milites præsentiam instructionis imperialis & signorū eius aduentū, ne famæ quidē ipsius impetum sustinere valuerūt, sed apprehēdentes Tyrannum, vinctū ei protinus obtulerūt. Qui eorum Cōsulatu peremptus est septimo & vicesimo die Augusti mēsis. Andragatius autem qui peremerat Gratianum, in vicinum fluuiū seipsum proiiciens expirauit. Tunc igitur Valentinianus & Theodosius peracta victoria, venēre Romā. Erat enim cū eis pariter & Honorius valde puer: Quē post victoriā contra Maximum habitam, ab vrbe Constantinopolitana Theodosius cuocauerat. Cūmq; in Romana vrbe morarētur, festiuitates pro victoria celebrātes, tunc suā bonitatem circa Symmachum Excōsulem Theodosius ostēdit. Is enim Symmachus inter Senatores prēcipuus habebatur, erātq; Romanæ eloquentiæ eruditione admirabilis, cuius multi quoque reperiūtur libri. Scripserat autem Maximi laudem, eāmq; recitarat: vnde postea reus maiestatis esse videbatur. Quāobrem mortem mētuens, cōfugit in ecclesiam. Verū Imperator quum esset perfectè Christianus, & non solùm suæ fidei sacerdotes honoraret, sed etiam Nouatianos, qui proximè ipsius fidei decreta seruarent, Leontio tūc episcopo Romano, ecclesię Nouatianorū roganti beneficiū cōferens, Symmachum absoluit à crimine. Cūmq; veniā Symmachus meruisset, ἀπολογητικὸν, id est, satisfactionalem librū ad Theodosium imperatorem conscripsit.

Andragatius trucidarius se in aquā præcipitat.

Epinicia Valētiniani et Theodosij Augustorum.

Symmachus reus læsæ maiestatis ad ecclesiā confugit.

Quemadmodum latrocinia quæ Romæ per pistrina fiebāt Theodosius remouerit Imperator, & de lege contra adulteras prolata mulieres.

CAPVT XXIIII.

THeodosius igitur imperator in Romana vrbe positus, multum profuit ciuitati, alia instituendo, alia vtiliter auferendo. Duas tamen res dignas confusione prohibuit. Erāt iam olim in vrbe Romana domus ingēti magnitudine extructæ, in quibus panis fiebat qui vniuersæ ciuitati ministrabatur. Harum mancipes, tēpore procedēte pistrina publica latrocinia esse fecerūt. Quū enim essent molæ in locis subterraneis constitutæ, per

Romæ pistrinū subterraneum, in quo peregrini velut in carcerē per dolum abripiebātur.

singula latera earum domuum tabernas instituẽtes, meretrices in eis prostare faciebãt, vt per eas plurimos deciperent, alios qui pro pane veniebãt, alios qui illuc pro libidinis turpitudine festinabant. Arte nãque mechanica in molam de taberna cadebãt. Et hoc accidebat maximè peregrinis. Vnde fiebat vt multi vsque ad senectam laborantes, inde non permitterentur exire, existimantibus eorum propinquis eos esse defunctos. In huiusmodi laqueum quidam miles Theodosij imperatoris incidit. Cúmq; fuisset clausus ad molam, nec dimitteretur exire, euaginato gladio prohibentes occidit. At illi terrore correpti, militem dimiserũt. Hęc vbi cognouisset Imperator, nõ solùm mancipes suppliciis affecit, sed & ipsa pistrina funditus esse destruenda præcepit. Aliam rursus abrogauit huiusmodi rem. Siqua mulier in adulterio capta fuisset, nõ emendabatur, sed potius ad augmentum peccandi cõtradebatur. Includẽtes enim eam in angusto prostibulo, & admittentes qui cũ ea fornicarentur, hora qua turpitudine miscebatur, tintinnabula percutiebãt, vt eo sono illius iniuria fieret manifesta. Hæc audiẽs Imperator, permanere nõ passus est, sed ipsa prostibula destrui iussit, aliísque pœnis adulteratam sanciuit affligi. His actis relicto Valentiniano Romæ, ipse cum Honorio Cõstantinopolim rediit, Consulatu Daciani & Symmachi, die decimo mensis Nouembris.

Roma adulterarum pœna sublata.

Ann. do. 393.

THEODORITVS.

Quemadmodum Amphilochius Theodosio persuaserit, vt Arianorum conciliabula prohiberet.

CAPVT XXV.

REuertente porrò Theodosio ab Hesperiis partibus, venit ad eum Amphilochius vir admirãdus (cuius sæpe meminimus) supplicans vt Arianorum concilia de singulis ciuitatib. prohiberet. Verum imperator crudelem iudicãs esse petitionem, contempsit eum. Porrò sapientissimus Amphilochius eo quidem tempore tacuit, sed causæ remedium memorabile parauit. Post aliquot namque dies ingressus Palatium, vidénsque filium Arcadium iam Imperatorem adstare patri, Theodosiũ solenniter salutauit, filium verò non ei exhibita saluta-

Amphilochius ad Theodosiũ.

Oscula veterum.

tione deſeruit. Verum Imperator credens oblitum Amphilochium, inuitauit, vt eum oſcularetur. At ille: Sufficit, inquit, ei proprius honor. Tũc Imperator cõtriſtatus, ſuam iniuriã filio factam cõtumeliã iudicauit. Porrò ſapiẽtiſſimus Amphilochius cõſilium ſuæ intẽtionis aperuit, & cum clamore dixit: Vides Imperator quemadmodum filio tuo contumeliam non pateris irrogari? crede ergo etiam omnium Deum ſic abominari eos qui ipſius vnigenitum filium blaſphemare cõtendũt, & velut ingratos circa Saluatorem & benefactorem habere ſemper odio. Hoc intelligens Imperator, & geſta ſimul dictáque miratus, legem ſtatim protulit, vt hęreticorum concilia prohiberentur.

SOCRATES.

De morte Paulini Antiocheni epiſcopi & ordinatione Euagrij, & quomodo Flauianus ſit Damaſo reconciliatus.

CAPVT XXVI.

Paulinus.

CIrca hæc tẽpora in Antiochia Syriæ, Paulino epiſcopo moriente plebs eius declinabat omni modo Flauianum. Et propter hoc Euagrium ordinauerũt ſuæ partis epiſcopum. Quo in breui tempore mortuo, alter quidem in eius loco factus iam nõ eſt: Flauiano vtique renitẽte. Verũ hi qui declinabant Flauianũ propter iuriſiurãdi præuaricationem, ſeorſum ſolẽnia celebrabãt. Porrò Flauian⁹ omni virtute curabat, vt eos ſibiipſi aggregaret. Quod paulò poſt hoc modo cognoſcitur euenisſe. Cùm Damaſus Romanus pontifex & Theophilus Alexãdrinus indignarentur circa Flauianum, nõ ſolùm propter periuriũ, ſed etiam quod ipſe fuiſſet occaſio, vt populus fidelium diſcordaret, poſtea Theophilus à Flauiano rogatus miſit Iſidorum preſbyterum, vt ſuccenſentem Damaſum Flauiano conciliaret epiſcopo, dicẽs vtilem fore populi concordiam, ſi culpa iam facta Flauiano remitteretur. Hoc itaque modo communione reddita Flauiano, Antiochenus populus paulatim concordiam reparauit. Ariani verò ab eccleſiis pulſi, in ſuburbanis Antiochenis Collectas agebant. Inter hæc autem mortuo Cyrillo Hieroſolymorum epiſcopo, Ioannes in eius ſede ſuccedit.

Flauian⁹. Euagrius.

Damaſus pont. Rom. Theophilus Alexandrinus.

Cyrilli mors.

Quomodo apud Alexandreiam Paganorum templa destructa sint. CAP. XXVII.

Tẽpla gentilium destruuntur.

EO porrò tempore etiam in Alexandreia huiusmodi seditio generata est. Præceperat Imperator, vt opera Theophili in Alexandreia Paganorũ templa destruerentur. Theophilus potestate percepta, studuit Paganorum destruere mysteria, & tẽplum quidẽ Mithræ purgauit, Serapidis verò subuertit. Verum Mithræ sacra vbi homicidia perpetrabãt, publicè patefecit. Serapidis autem & aliorum risu plena mõstrauit, iubẽs per mediam plateam portari veréda, quę Pagani cũ maximo honore venerabantur. Hæc Pagani videntes, maximè Philosophi, iniuriam ferre nequiuerunt. Vno namque impetu cõtra Christianos facto, neces innumeras perpetrarunt: resistentibúsq; Christianis clades hæc vsq; ad immẽsum bellum processit. Mortui deniq; sunt in ea congressione Paganorum pauci, Christianorum verò plurimi: ex vtraque parte innumeri vulnerati. Porrò Pagani metu principis postquam cædẽ fuerant satiati, per loca singula cælabantur: multi quoque etiam de ciuitate fugerunt. Inter quos Helladius Ammoniúsque Grãmatici, apud quos ego valde puer Cõstantinopoli legi. Et Helladius quidẽ sacerdos Iouis esse dicebatur, Ammonius verò † Simiæ. His ita gestis, Theophilo in destructione tẽplorum auxilia subministrabãt Præfectus Alexãdreiæ & dux ordinis militaris. Idola autem deorũ conflabantur ad faciẽdas ollas, & ad Alexãdrinæ ecclesiæ diuersos vsus, cui ab Imperatore donati fuerant dij ad expensas egentium. Cum igitur Theophilus omnes contriuisset deos, vnum tantũmodo reliquit Simię simulachrum, iubens id publicè proponi atque seruari, ne sequẽti tempore Pagani negarent tales se adorasse deos. Quã rem noui ergo grauiter tulisse Ammonium Grammaticum, dicẽtem Paganos nihil tã graue perpessos, nisi quod nõ conflatum est & ipsum, sed pro derisione vnũ illud idolum seruaretur. Helladius autẽ gloriabatur, dicẽs quod in cõgressione Christianorum nouem ipse peremisset.

φάλλος.

Helladius Ammoni? Grãmatici præceptores Socratis Cõstantinopolitani historici.

† *Apollinis Theodosij idola Alexandrina donauit Christianis, in vsus pauperum.*

Simiæ simulachrũ.

Sozomenus.

Igitur Imperator audiẽs quæ Alexãdreiæ fuerãt perpetrata, beatificauit quidem Christianos, martyrum eis

palmas attribuens,eo quòd pro dogmate tanta pericula pertuliſſent. Paganis autē veniam dedit,vt eis Chriſtianiſmum facilè ſuaderet.Iuſſitq; vt templa funditus, quæ fuerant cædis cauſſa, deſtruerentur. Cuius literæ cùm publicè lectæ fuiſſent,& Chriſtiani Paganos impeterent,terrore ducti cuſtodes Serapidis,fugerunt: & ex illo tempore Chriſtiani ea loca tenuiſſe noſcūtur. Olympius autem philoſophus (ſicuti audiui nō ante multum temporis) luceſcente die quo hoc euenit, audiuit quendam in tēplo Serapidis,alleluia pſallentem. Cúmque ianuis clauſis adhuc quietis tempore nullum ibi cōſpiceret,ſed tantummodo vocem pſallentis audiret,cognouit ſigno quod eſſet futurum, & latenter egreſſus, inuenta naue diſceſſit.

Cuſtodes Serapidis fugerunt.

Olympius philoſoph⁹.

THEODORITVS.

De fraudibus quas per templa ſua pagani faciebant.

CAPVT XXVIII.

THeophilus igitur Alexandrinam vrbem idolorum errore purgauit, & nō ſolùm à fundamētis templa ſubuertit,ſed etiam fallaciam ſacerdotum his qui ſeducebantur aperuit.Erant enim ſimulachra ærea ligneaq; intus vacua, & dorſum copulatum ad parietes habētia vbi quædam foramina relinquebant, & per adyta aſcēdentes & intrantes in ſimulachra, quæ volebāt per eorum ora loquebātur,& hoc modo ſeducebantur iugiter audientes. In Serapidis autem aſcēdens templum,vidit ſimulachrum quod magnitudine ſua terrebat cōſpicientes. Ferebatur etiam ſermo fallax, quod ſi quis ad illud accederet,mox terra cōmoueretur,& peſtis cunctos inuaderet. Sed hęc verba fabulis anilibus plena eſſe cōfidens,magnitudinem cōtempſit velut exanimem,iuſſitque cuidam habēti ſecurim,vt Serapim forti percuſsione cōcideret. Cúmq; cecidiſſet,clamauerūt omnes,propter illam ſenilem fabulam ſibi formidātes. Porrò Serapis neque doluit, nēpe ligneus: neque vocem emiſit, velut exanimis. Cum verò eius abſtuliſſent caput, greges ſoricum inde procurrerūt. Erat enim nidus ſoricū, Ægyptiorū deus. Tunc eum per partes incidentes igne concremauerunt,caput autem per totam traxerūt vrbē.

Impoſtura Gētilium.

Serapis deicitur.

SOCRATES.

De characteribus ſub crucis figura factis qui in templo Serapidis ſunt inuenti. CAP. XXIX.

ἱερογλυφικᾶ.

CVmque templum Serapis ſpoliaretur, inuentæ ſunt literæ in lapidibus ſculptæ, quæ apud Ægyptios vocantur ſacræ, habebántque ipſi characteres figuram crucis. Hoc Chriſtiani videntes atq; Pagani, ſinguli eorum hoc ſignũ religioni propriæ deputabant. Chriſtiani dicebant ſignum eſſe ſalutiferæ paſſionis Chriſti, Pagani verò aliquam cõmunionem Chriſto & Serapidi per hoc ſignum aſſerebãt. Interpretes autem ſignũ crucis inſinuare dicebãt vitam ſuperuenturam. Quam ob cauſſam Chriſtiani ad ſummum faſtigium ſunt euecti. Cúmq; & per alias literas, quæ apud eos ſacræ dicũtur, indicaretur finem habiturũ Serapidis templum, quãdo character crucis apparuiſſet, qui vitam ſuperuenturam ſine dubio declararet, lõgè plurimi ad Chriſtianiſmum feſtinabant, & peccata confitentes, baptizabantur. Sed ego non arbitror ſacerdotes Ægyptiorum aduentum præſciſſe Chriſti, & crucis ſignaculum deſignaſſe. Nam ſi ſacramentum aduentus domini à ſeculis & à generationibus fuit abſcõditum, ſicut dicit Apoſtolus, & latuit principem nequitiæ diabolum, multò magis famulos eius ſacerdotes Ægyptiorum. Sed diuina prouidentia hoc præſtruxit, vt in literarum fieret quæſtione, quod etiã in Apoſtolo Paulo mõſtratum eſt. Nam & ille ſancto Spiritu ditatus, multos Athenienſiũ adduxit ad fidẽ, quando ea quæ in ara erãt ſcripta, ſenſu propriæ narrationis expoſuit. Niſi fortè quis dicat, quod etiã in ſacerdotibus Ægyptiorũ operatus fuerit Deus, ſicut in Balaã & in Caipha: etenim & illi quoq; ꝓphetaſſe referũtur.

Symbolum crucis.

THEODORITVS.

De cæde quæ ſub Theodoſio Theſſalonicæ facta eſt, & de pœnitentia eiuſdem Theodoſij, Ambroſiique conſtantia.

CAPVT XXX.

NOn eſt facilè hominibus, vniuerſas vitare hoſtis inſidias. Nam vbi quiſpiã libidinis effugerit paſſionem, incurrit in auaritiam. Qua declinata, inuidiæ

fouea paratur. Hanc ſi tranſcendat, vitium furoris incurrit. Atq; alios plurimos ponit laqueos inimicus, quo capere poſſit incautos. Et corporis quidem paſsiones habet facile miniſtrãtes, vt animam poſſit occidere. Sola autem mens eius qui vigilarit, diuinis vacãdo victoriam reportat, machinationũ imperium diſſoluens. Humana itaq; natura participatus Theodoſius imperator, habuit paſsionũ quoque cõmunionem, iuſtóque furori immenſam permiſcẽs crudelitatem, iniuſtam operatus eſt paſſionem. Quam rẽ narrare neceſſarium eſt & pro vtilitate legẽtium, & pro memorabili virtutum opinione. Theſſalonica ciuitas eſt grandis & populoſa, in qua cùm fuiſſet orta ſeditio, quidam iudicũ lapidati ſunt atque trucidati. Hinc indignatus Theodoſius, iracundiæ non refrenauit impetum, ſed iuſsit iniuſtos gladios ſuper omnes euaginari, & vna cum nocentibus innocentes interimi. Septem millia etenim hominum (ſicut fertur) occiſa ſunt, non precedente iudicio, ſed tanquam in meſſibus omnes ſimul conciſi ſunt. Huiuſmodi cladem plenam valde gemitibus, audiens Ambroſius, cum princeps Mediolanum veniſſet, & ſolenniter in ſacrum voluiſſet intrare tẽplum, occurrit foris ad ianuas, & ingredientem his ſermonibus à ſacri liminis ingreſſu prohibuit. Neſcis Imperator perpetratæ à te cædis quanta ſit magnitudo, neque poſt cauſſam tanti furoris mens tua molem præſumptionis agnoſcit, ſed fortè recognitionẽ peccati prohibet poteſtas imperij. Decet tamen vt vincat ratio poteſtatem. Scienda quippe natura eſt, eiúſq; mortalitas atque reſolutio, & puluis progenitorum ex quo facti, & in quem redigẽdi ſumus, & non flore purpureo cõfidentem infirmitates operti corporis ignorare. Coæqualium hominum princeps es ô Imperator, & conſeruorum. Vnus eſt enim omnium dominus, rex omnium & creator. Quibus igitur oculis aſpicies communis domini templum? quibus calcabis pedibus ſanctum illius pauimentum? quomodo manus extẽdes, de quibus adhuc ſanguis ſtillat iniuſtus? quomodo huiuſmodi manib. ſuſcipies ſanctũ domini corpus? qua temeritate ore tuo poculũ ſanguinis precioſi pcipies, quãdo furore verborũ tuorũ tãtus imuſtè eſt ſanguis effuſus?

An. do. 390 Magiſtratus Imperiales occiſi apud Theſſalonic. VII. *hominũ millia occiſa Theſſalonicæ iuſſu Theodoſij.*

Recede igitur recede, nec altero peccato priora crimina augere cõtendas. Suscipe vinculum, quo te omnium dominus nũc ligat: est enim medicina maxima sanitatis. His sermonibus Imperator obediẽs (erat enim diuinis eruditionibus innutritus, & apertè sciens quæ sint propria sacerdotũ, quæ regum) gemens & flens ad Regalia reuersus est. Quúmq; octo mensium cõtinuorum transissent tempus, propinquauit Natiuitatis Saluatoris nostri festiuitas. Imperator autem lamentationibus assiduis in palatio residens, cõtinuas lachrymas incessabiliter expendebat. Ingressus itaque Ruffinus tunc magister, & singularem apud principem habens loquendi libertatem, & videns principem in lamẽtatione prostratum, accessit vt lachrymarum causam inquireret. At ille amarissime ingemiscens, & vehemẽtius lachrymas fundens: Tu, inquit, Ruffine ludis, & mea mala non sentis. Ego autem lamentor & gemo calamitatem meam: quia seruis quidem & mẽdicantibus aperta sunt templa Dei, & propriũ dominum ingredientes licite exorant, mihi verò ingressus ad eum nõ est. Insuper etiam cœli sunt mihi clausi. Hæc dicẽs, verba singula singultibus interrumpebat. Ruffinus verò: Curram, inquit, si tibi placet, pontificíq; precibus persuadebo vt soluatur vinculum quod illigauit. Ait Imperator: Nõ suadebis Ambrosio. Noui ego decretum illius esse iustum, neque reuerebitur imperialem potentiam vt legem præuaricetur diuinam. Cúmq; Ruffinus verbis plurimis vteretur, & promitteret Ambrosium esse flectendum, imperator eum proficisci cum festinatione præcepit. Ipse verò spe data paulò post est secutus, credẽs Ruffini promissionibus. Porrò vir mirandus Ambrosius mox vt vidit Ruffinum, ait: impudentiam canum imitatus es ô Ruffine, tantæ videlicet cædis autor existens, pudorem ex fronte detergens, nec erubescis, nec metuis cõtra imaginem latrare diuinam. Cúmq; Ruffinus supplicaret, & imperatorem diceret esse venturũ, superno zelo accensus Ambrosius ait: Ego verò, inquit, Ruffine prædico, quod eum ingredi sacra limina prohibebo: si verò imperium in tyrannidem mutabit, necem libenter & ego suscipiam. Hæc & alia plurima Ruffinus audiens, nuntiauit imperatori

Olim ecclesiastica dabantur laicis in manus.

Excõmunicatur Theodosius.

Pœnitet.

Ambrosius ad Ruffinum.

votum Antistitis, monens ne de palatio fortè procederet. At Imperator hæc in media iam platea cognoscés, pergam, inquit, & iustas suscipiam cõtumelias. Cúmq; ad sacra limina peruenisset, in sanctam quidem basilicam non intrauit, sed veniens ad Antistitem, & inuenies eum in Salutatorio residẽtem, supplicabat vt ipsius vincula resolueret. At ille tyrãnicam dicebat eius esse præsentiam, & cõtra Deum insanire Theodosium, eiúsque calcare leges. Verùm Imperator: Non, inquit, insurgo aduersus ecclesiasticas sanctiones, nec iniquè ingredi limina sacra cõtendo, sed te soluere mea vincula deposco, & cõmunis domini pro me exorare clemẽtiam, nec mihi ianuam claudi, quam cũctis pœnitentiam agentibus dominus noster aperuit. Tum Antistes: Quam, inquit, pœnitẽtiam ostendisti post tanta scelera? Quibus medicaminibus incurabilia vulnera plagásq; curasti? At Imperator, Tuum, inquit, opus est & docere, & medicamina tẽperare: meum verò oblata suscipere. Tum sanctus Ambrosius: Quoniam furori, inquit, tuum iudiciũ commisisti, & non ratio protulit sententiam, sed protinus iracũdia, scribe legem quæ decreta furoris euacuet, vt triginta diebus sentẽtia necis atq; proscriptionis in literis tantummodo maneat, & iudicium rationis expectet: quibus transactis diebus ira videlicet iam cessante, ratio causſam iudicans, apud seipsam quæ cognouerit sub veritate disponat. In his enim diebus cognoscetur an iusta sit quam protuleris an iniusta sententia. Et si quidem ratio probauerit, iniusta quæ sunt prolata abolebit: si verò iusta, firmabit. Dierum verò numerus ad hæc examinanda sufficiet. Hanc admonitionem Imperator animo lubenti suscipiens, & optimam esse confidens, legem cõscribi repente præcepit, & propriæ manus literis confirmauit. Quo facto vinculũ eius soluit Ambrosius. Quæ lex hactenus obseruatur. Est enim huiusmodi.

Theodosius ad Ambrosium.

Ambro. ad Theodosium.

IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANUS, & Theodosius Auggg. Flauiano Præfecto Prætori Illyrici.

Lex de dilatione vindictæ.

Si vindicari in aliquos seuerius contra nostram consuetudinem pro causſæ intuitu iusserimus, nolumus sta-

tim eos aut ſubire pœnam, aut excipere ſententiam, ſed per dies triginta ſuper ſtatu eorum ſors & fortuna ſuſpenſa ſit. Reos ſanè accipiat vinciátque cuſtodia, & excubiis ſolertibus vigilanter obſeruet.

An.do.391 Theodoſius in templo.

Sic igitur ſacratiſſimus imperator ingredi limina tẽtans, nõ ſtans domino ſupplicauit, neque genua flexit, ſed pronus in pauimento iacens, Dauidicam proclamauit vocem: Adhæſit pauimẽto anima mea, viuifica me ſecundum verbũ tuum. Manibus autem capillos euellens, frontémq; percutiens, & pauimẽto lachrymarum guttas aſpergẽs, veniam impetrare poſcebat. Cúmque tempus accederet quo munus ad altare ſolebat offerre, ſurgens cum lachrymis eſt ingreſſus. Cùm verò obtuliſſet, ſicut ſolitus erat, intra cancellos ſtetit. Rurſus autem Ambroſius non quieuit, ſed differentiam locorum edocuit. Et primo quidem interrogauit, quid ibidem expectaret: Imperatore dicente, expectare ſe ſacrorum perceptionem myſteriorũ, per Archidiaconum remandauit: O Imperator, interiora loca tãtum ſacerdotibus ſunt collata, quæ cęteri nec ingredi, nec cõtingere permittuntur. Egredere igitur, & hanc expectationem cum cæteris habe cõmunem. Purpura nanque imperatores, non ſacerdotes facit. Tum fideliſſimus Imperator etiam hanc traditionem animo lubenti ſuſcipiẽs remandauit: Non temeritatis cauſſa intra cãcellos manſi, ſed in Conſtantinopolitana vrbe hanc cõſuetudinem eſſe cognoui. Vnde ago gratias pro huiuſmodi medicina. Tali ergo tantáq; & Pręſul & Imperator virtute clarebãt. Ego ſanè vtriuſq; opus admiror, illius libertatem, huius autem obedientiam: illius zeli feruorẽ, huius fide puritatem. Porrò regulas pietatis quas à magno ſacerdote percepit, etiã reuerſus in Cõſtantinopolitana vrbe ſeruauit. Nam cùm feſtiuitatis tempore ad eccleſiam proceſſiſſet, oblatis ad altare muneribus, mox egreſſus eſt. Cúmque Nectarius tum Pręſul eccleſiæ rogaſſet, cur intus ſtare noluiſſet, mandauit princeps: Vix, inquit, potui diſcere quæ differẽtia ſit imperatoris & ſacerdotis, vix enim inueni veritatis magiſtrũ. Ambroſium nanque ſolum noui digne vocari põtificem. Tantum itaq; profuit increpatio à viro virtutibus florente profecta.

Xenodochiæ eccleſiarum.

De virtutibus vxoris Theodosij.

CAPVT XXXI.

HAbebat igitur imperator & aliam vtilitatis occasionem, per quam de bonis operibus triumpharet. Coniunx enim eius de diuinis legibus eum sæpius admonebat, seipsam tamen perfectè prius erudiens. Non enim regni fastigijs eleuata est, sed potius diuino amore succesa. Beneficij nãq; magnitudo maiorem ei amorem benefactoris excitabat. Repente ergo vt venit ad purpuram, claudorum atque debilium maximam habebat curam, nõ seruis, non aliis ministris vtens, sed per seipsam agens, & ad eorũ habitacula veniens, & vnicuique quod opus haberet præbẽs. Sic etiam per ecclesiarum Xenodochia discurrens, suis manibus ministrabat infirmis, ollas eorũ tergens, ius gustans, offerens cochlearia, panem frangẽs, cibósq; ministrans, calices abluens, & alia cũcta faciens, quæ seruis & ancillis mos est soleniter operari. Illis autem qui ei tales res nitebãtur prohibere, dicebat: Aurum distribuere opus imperij est: ego autem pro ipso imperio hoc opus offero, bona mihi omnia cõferenti. Nam viro suo sæpe dicebat: Oportet te semper marite cogitare, quid pridẽ fueris, quid modò sis. Hæc si semper cogitaueris, ingratus benefactori nõ eris: sed imperium quod suscepisti, legitimè gubernabis, & harũ rerum placabis autorem. His ergo sermonibus semper vsa velut optimam quandam vtilitatem, virtutísque abundantiam coniugi suo alioqui ad optima propenso offerebat.

De indignatione & reconciliatione Theodosij propter Antiochenos statuam coniugis illius deponentes.

CAPVT XXXII.

HÆc verò ante maritum defuncta est. Post aliquantum verò tempus mortis eius aliquid tale accidit, quod maximũ amorem quem habuit erga eam Imperator, ostendit. Coactus siquidem Theodosius plurimorũ continuatione bellorum quandam exactionem nouam imposuit ciuitatib⁹. Antiochena verò ciuitas nouũ vectigal ferre nõ potuit: sed videns populus suspẽdi eos à

An. do. 395 Seditio Antiochiæ.

quibus fuerat exacta pecunia, cum alia egit (vt vulgus solet) occasionem seditionis inueniens, tum deiicientes
Placilla. æneam statuam laudatissimæ Placillæ (sic enim Augusta fuerat vocata) etiam diu per omnem traxêre ciuitatem.
Videlicet Laodicia. Hæc vbi Imperator cognouisset, ægerrimè quidem tulit, vt æquum erat, ac priuilegia ciuitati ademit, vrbíque vicinæ primatum tribuit, putans hoc illis maximo dolori futurũ. Inuidebat enim iam olim Antiochiæ Laodicia. Post hæc autem & incendium & deuastationem minabatur, & in vici formam se vrbem redacturũ. Porrò magistratus ipsi quosdam in ipso facinore cõprehensos suppliciis affecerant, priusquam de hac Tragœdia Augustus fuisset certior redditus. Hæc autem omnia Imperaror quidem præcipiebat, nõ tamen fiebãt, prohibente id lege quam proferri fecerat Ambrosius. Cùm
† *Elebach?* igitur veniissent qui ferebant minas Imperatoris, †Allebichus Magister militum, & Cæsarius Magister officiorum, erant omnes sub formidine constituti. Porrò viri eremum habitantes virtutis propugnatores, multi sancti & optimi viri, plurima monita simul & preces eis qui à principe missi fuerant, offerebant. Macedonius autem vir sanctus, nihil huius vitæ sciens, sed etiam diuinorum librorum penitus expers, in summitatibus habitans mõtium, diu noctúque Saluatori omnium puras offerens preces, non Imperatoris indignatione permotus, nõ iudicum ab eo missorũ, in media ciuitate vtriusque chlamydem apprehendens, ab equis suis vt descenderent imperabat. At illi seniculum pannis obsitum vilissimis intuentes, primùm indignati sunt. Cùm verò quidam obsequia exhibentium, virtutem viri illius indicassent, repetè ab equis desilientes & genua tenentes, eius veniam suppliciter implorabant. At ille sapientia diuina repletus, hæc eis verba loquutus est: O amici, dicite Imperatori: Non es Imperator solummodo, sed etiam homo. Noli itaq; respicere solum imperium, sed considera quoque naturam. Nam cum sis homo eiusdẽ naturæ hominibus cognosceris imperare, & secundum imaginem diuinam atq; similitudinem hominũm creata natura est. Noli igitur crudeliter atque sæuissimè Dei imaginem occidere. Irritas enim creatorem cùm illius

punis

punis imaginem. Illud quoque consídera,quod tu ipſe tantum propter æream cõtriſtaris imaginem. Quãtum verò differat inanimata res ab animata, viuenti atque rationali,cunctis ſenſum habentibus eſt apertum.Inſuper etiam illud conſideret, nobis quidem facilè eſſe pro vna imagine cõplures æreas reparare,at illi omnino difficile vel vnum capillum reſtituere peremptorum. Hæc audientes illi, principíq; referentes, flammam iracũdiæ penitus extinxerũt. Qui pro terroribus ſatisfactionem reſcripſit,& cauſſam indignationis aperuit: Nõ,inquit, oportebat me peccãte,mulierem omni fauore digniſsimam,poſt mortem tãtam cõtumeliam ſuſtinere.Aduerſum meum nanque furorem indignãtes decebat armare. Adiecit etiã,quòd doleret & ingemiſceret, eò quòd audiſſet quoſdam à iudicibus peremptos.

Quomodo Theodoſius fuerit Paganis infenſus.
CAPVT XXXIII.

FIdeliſſimus igitur Imperator, tunc contra errorem Paganorum ſuum tranſtulit ſtudium,legéſque conſcripſit,præcipiens idolorum templa ſubuerti.Cõſtantinus enim maximus omni fauore laudandus,qui primus pietate ornauit imperiũ,dæmonibus quidem ſacrificare omnibus interdixit, non tamen eorũ templa deſtruxit, ſed inacceſſa eſſe præcepit. Cuius filij paterna veſtigia ſunt ſequuti. Iulianus autem renouauit impietatem, & flammam veteris ſeductionis reaccendit. Porrò Iouianus imperio aſſumpto, rurſus immolationes prohibuit idolorũ. Valentinianus autem maior,huiuſmodi legib⁹ vſus gubernauit Europam.Porrò Valens omnibus quidem aliis cõceſsit, vt religiones ſuas colerent ſicut vellent, eos ſolos impugnãs, qui apoſtolica dogmata propugnabãt. Omni ſiquidem tẽpore eius imperij,ad aras ignis accendebatur,& libamina atq; ſacrificia idolis offerebãtur. Sed & publicas feſtiuitates per plateas agebant,& Orgia Dionyſij celebrabãt,& cum ſcutis currebant,canes euiſcerãtes,furentes atque bacchantes, & agẽtes omnia quæ nequitiam proprij doctoris inſinuãt. Hæc omnia Theodoſius inueniẽs fideliſsimus Imperator,radicitus euulſit,& obliuioni contradidit.

An. do. 395
Prohibitus idolorũ cultus p Theodoſium.
Cõſtãtinus
Iulianus.
Iouianus.
Valentinianus.
Valens.

Quomodo Marcellus episcopus Apameiæ templa destruxit.

CAPVT XXXIIII.

PRimus igitur aliorũ Marcellus episcopus lege principis pro armis vsus, propriæ ciuitatis tẽpla destruxit, de fiducia diuina, non de hominum virtute præsumẽs. Quod opus dignum memoria narrare nõ prætermittam. Defuncto Ioanne Apameiæ ciuitatis episcopo Marcellus vir sanctissimus ordinatus est, feruens spiritu secundum Apostolum. Inter hæc venit Præfectus Orientis Apamiam duos χιλιάρχους cum subiectis habẽs. Quo facto populus militari timore perterritus est. Vbi cum esset tẽplum Iouis valde insigne, & ornamẽtis plurimis variatum, id Præfectus destruere nitebatur. Videns autem forte admodũ ædificium ac robustum, impossibile iudicauit hominibus, lapidum iuncturas & cõmissiones posse dissoluere. Erant enim ingẽtes & inter se † inligati, insuper & ferro plumbóq; cõiuncti. Porrò Marcellus pusillanimitatem Præfecti videns, eum quidem misit ad alias ciuitates: ipse verò supplicabat Deo vt templi destruendi præberet successum. Inter hæc venit quidam suapte spõte diluculo, non structor, nõ lapidum sector, neque alterius cuiusquam peritus artis, sed lapides ferre & ligna in humeris cõsuetus. Is ergo accedens promisit facilè templum esse soluẽdum: duorum autem mercedem poscebat artificum. Cúmq; hoc sanctus põtifex promisisset, hoc ille machinatus est. Cohærebat enim templo in altitudine constituto ex quatuor lateribus porticus: erántq; columnæ ingentes, & altitudinem tẽplo habẽtes æqualem. Singularum verò circulus colũnarũ erat sexdecim cubitorũ. Porrò natura lapidis durissima erat, quæ nõ facilè quibuslibet ferramentorum generibus rumperetur. Harũ itaque tres per circuitum suffodiens, & sub earũ basibus fortia ligna supponens, immisit ignem. Quo facto, nõ poterat ligna naturaliter ignis accendere. Dæmõ etenim quidam teterrimus apparuit, qui flammam secũdum vires suas prohibebat operari. Cúmq; frequenter hoc facerẽt, & molitionem suam explere nõ possent, nuntiauerunt hoc põtifici mezidie dormienti. At ille repentè ad ecclesiam cõcurrens,

Templũ Iouis apud Apameã.

† illigati.

& aquam in vaſculo portari præcipiens, aquam poſuit ſub altari. Ipſe verò in pauimento poſita fronte clementi domino ſupplicabat, ne amplius tyrannidem dæmoni vllam permitteret, ſed vt infirmitatem illius denudaret, & ſignum propriæ virtutis oſtenderet, ne magis ex hoc infidelibus exultationis occaſio naſceretur. Hæc cùm dixiſſet, facto ſignaculo crucis in aqua, quædam diaconum ſuum Equitium, fide & zelo munitum, ſumere iuſſit aquam, & velociter currere & cum fide aſpergere, ignémq; ſupponere. Quod cùm fuiſſet factum, dæmon effugit nō ferens aquæ virtutem. Ignis autem velut oleum habuit illius aquæ naturam, cōprehenſáque ſunt ligna & repentè cōſumpta. Columnæ verò ſuffulturæ ſubſidio nudatæ, & ipſæ ceciderunt, & alias duodecim vnà traxerunt. Tum latus quod cohærebat templo, violentia ruinæ detractum eſt. Sonus autem totam cōcutiens ciuitatem, cunctos fecit illuc cōcurrere. Et cùm inimici dæmonis apertè cognouiſſent fugam, in diuinas laudes ora ſoluebant. Sic verò & alia templa ſacratiſſimus pōtifex ille deſtruxit. Qui & victoribus ſcribebat martyribus, & reſcripta ſuſcipiebat, & nouiſsimè etiam ipſe martyrio coronatus eſt.

Equitius.

SOCRATES.

Ob quam cauſſam presbyteri ſuper pœnitentes poſiti, ſint remoti. CAP. XXXV.

HOc porrò tempore placuit, vt presbyteri qui erant ſuper pœnitentes cōſtituti, remouerentur propter huiuſmodi cauſſam. Ex quo Nouatiani ab eccleſia ſunt diuiſi, cum his qui deliquerant ſub perſecutionibus imperatoris Decij cōmunicare nolentes, ex illo epiſcopi pro eccleſiaſtica regula presbyterum ſuper pœnitentes eſſe conſtituerunt.

An. do. 394

Poſt ſchiſmata Nouatianorū inſtituti ſūt qui pœnitētibus præeſſent presbyteri.

Sozomenus.

Quoniam omnino nō peccare, diuinum & vltra humanam naturā eſſe cognoſcitur, peccantibus autem & pœnitētiam agentibus, & veniā Deus dari præcepit: qui verò cōfiteri refugiunt, maius peccatorum onus acquirunt: propterea viſum eſt antiquis Pōtificibus, vt velut in Theatro ſub teſtimonio eccleſiaſtici populi delicta

Confeſſio.

pandantur. Et ad hanc rem presbyterum bonæ cõuersationis seruantémq; secretum ac sapientem virum statuerunt: ad quem accedentes hi, qui deliquerant, delicta propria fatebantur. At ille secũdum vniuscuiusque culpam indicebat & mulctam. Quod etiam hactenus diligenter in Occidentalibus seruatur ecclesiis, & maximè apud Romam, vbi etiam locus est certus pœnitentium: Stant enim rei, & velut in lamentationibus constituti. Quum enim sacra celebratio fuerit adimpleta, illi communionem nõ percipientes, cum gemitu & lamẽtatione seipsos in terram prosternunt. Ad quos concurrens episcopus, & ipse cũ lachrymis & gemitu spirituali prosternitur, & omnis ecclesiæ plebs fletibus inundatur. Post hoc autem prior surgit episcopus, & eleuat iacẽtes è terra. Tum cõpetenter pro pœnitẽtibus facta oratione, dimittit omnes. At illi afflictionibus spõte vacãtes, aut ieiuniis, aut abstinentia lauacri, aut suspensione ciborum, aut aliis rebus quæ iubentur, expectant cõmune tempus quod decernit episcopus. Constituto verò tempore velut quoddam debitum exoluentes, afflictione de peccato curati, cum populo cõmunione participantur. Hæc ergo antiquitus Romani Pontifices vsque ad nostrum cõseruarunt tempus. Portò Cõstantinopoli presbyter super pœnitentes fuit vsque ad illud tempus, quo quędam mulier nobilissima, cùm peccata sua fuisset cõfessa, & ei à presbytero fuisset præceptum vt ieiunaret, & Deo operibus supplicaret: cum hoc obseruaret, crebrius in ecclesia cum Diacono se concubuisse confessa est. Hoc cùm populus cognouisset, sæuiebat in sacerdotes, quasi per eos facta fuisset iniuria ecclesiæ. Tum Nectarius episcopus remouit diaconũ sceleratum, & quibusdam suadentibus vt singulos ad cõmunicandum iudicio cõscientiæ suę relinqueret, etiam presbyterum ne quaquam super pœnitentes esse præcepit. Et ex illo antiquitatis cõsuetudo sublata est, cùm (vt arbitror) minora peccata pro pudore confessionis, & subtilitate examinantium patrarentur.

Publicæ pœnitẽtiæ modus apud veteres.

SOCRATES.

De diuisione hæreticorum inter seipsos.

CAPVT XXXVI.

DIgnum verò iudico non tacere quæ apud alios gesta sunt, id est, apud Arianos, Nouatianos, Macedonianos, & Eunomianos. Ecclesia nāque diuisa erat, & apud seipsos singuli cōgregabantur. Quemadmodum verò & pro quibus causis diuisi sint, sermone ꝓcedente narrabimus. Hoc autem sciēdum est, quod imperator Theodosius nullū horum persequebatur præter Eunomium, qui Cōstantinopoli collectas in domo faciebat, & conscriptos à se libros recitabat, ita vt eius doctrina multi corrūperentur. Pro qua causa eum mulctauit exilio, nullúmq; alium fatigauit, neq; sibi cōmunicare cōpulit, sed singulos per loca propria Collectas celebrare permisit & cultum tenere Christianismi sicut præcipere potuit. Et alios quidē permisit extra ciuitatem Oratoria fabricare: Nouatianis autem cōcordibus suæ fidei, intra vrbem ecclesias habere cōcessit. De quibus pauca dicenda sunt. Quadraginta annis Agelius prælul fuit à temporibus Cōstantini vsq; ad annum sextū Theodosij. Qui cùm vicinus esset morti, Sisinniū presbyterū ordinauit episcopū, virum eloquentissimū, & à Maximo philosopho vnà cū Iuliano imperatore literis eruditū. Cúmq; populus Nouatianorū culparet ordinationem quòd non Martianum potius ordinasset, per quem sub Valente Nouatiani sine ꝓsecutione māsissent: tum Agelius populi volens placare tristitiam, etiam Martianum ordinauit episcopū. Et cùm melius habuisset, in ecclesiā processit, & sermonem fecit, dicēs: Martianum habetis post me, post Martianum verò Sisinnium. Post paucos itaq; dies defunctus est. Sub episcopatu verò Martiani etiam eorum ecclesia ex huiusmodi causa diuisa est.

An. do. 394 Schismata hæreticorū.

Eunomius in exsilium.

Nouatiani

An. do. 393

Martian⁹.

De Sabbatio hæresiarcha. CAP. XXXVII.

SAbbatius quidam ex Iudæo factus Christianus, & à Martiano ad presbyteratus honorem prouectus, nihilominus sectę Iudaicæ seruiebat, cum quo scelere ambiebat episcopatum. Assumēs ergo sui desiderij cōscios duos presbyteros, Theoctistum & Macariū, nouitatem festiuitatis paschalis sub Valente imperatore cōstitutam in vico Phrygiæ Pazo, defendere nitebatur. Et plurimū quidem quasi ꝓ ecclesiæ integritate custodiēda, dicebat

Sabbatius.

non esse dignos quosdam participatione sacramentorum. Procedenti verò tempore manifestatus est, cùm Collectas proprias celebraret. Inter hæc Martianus cognoscens illius errorem, & ordinationis suæ culpam, quia vanæ gloriæ homines presbyteros ordinauerat, cũ gemitu dicebat: Melius fuisse super spinas ponere manus suas, q̃ Sabbatium ordinasse presbyterũ. Proinde Synodum in Sangario Bithyniæ Nouatianorũ fecit episcoporum: Quò cõgregati euocauerunt eos, vt coram synodo causas dissensionis suæ pręponerent. Cúmq; Sabbatius discordiam festiuitatis paschalis suam diceret esse tristitiam, & oportere secũdum Iudęorum obseruationem eam celebrari, sicut in Pazo fuisset cõstitutum: existimãtes episcopi quòd propter ambitum Sabbatius talia faceret, iusiurandum ei imposuerũt, vt nunquam peteret episcopatum. Quo iurante regulam de paschæ festiuitate protulerunt, qua singulis liceret cùm vellent celebrare pascha, nec propter discordiam festiuitatis diuiderent ecclesiam, cùm antiqui & Apostolis proximi, licet discordantes de tali festiuitate, cõmunicarint tamen inter se, & Nouatiani in regia vrbe Roma cõstituti, nunquã fuerint sequuti Iudęos, sed semper post æquinoctium celebrarint pascha. Cùm hæc ab eis tũc fuisset regula definita, Sabbatius iuramẽtis obstrictus, si quãdo paschalis festiuitas discordaret, ille apud seipsum prius ieiunabat, & noctu solennẽ diem paschæ in sabbato celebrabat, & rursus cũ omnibus in ecclesia cõueniebat, & mysteriis fruebatur. Hoc ergo multis annis faciẽs, latere nõ potuit. Quapropter quidam simpliciũ, & maximè Phrygũ & Galatarũ ex hac re iustificari credentes, imitabãtur eum, & pascha cũ illo celebrabant. Sed Sabbatius postea etiam seorsim collectas faciebat, paruíq; pẽdens iusiurandũ, suorum sequaciũ ordinatur episcopus.

Martian⁹.

Nouatianorũ synodus apud Sangarium.

Sabbatius iudaizat.

De paschа vel diuersitate institutionum seu obseruationum, quæ per diuersas ecclesias celebrantur.

CAPVT XXXVIII.

SEd mihi non videtur huiusmodi viros de festiuitate paschæ rationabiliter cõtendisse, neque istos qui nũc sequuntur Iudæos. Non enim mẽte perceperunt Iudaiſ-

mo in Christianismum mutato, illa subtilia & figuratiua legis Mosaicæ cessasse: quod hinc apparet. Vt Iudaizet enim nulla gens Christiana accepit legem: è diuerso autem etiam apostolus cõtradixit non solùm circuncisionem prohibẽs, sed etiam de festiuitatibus cõrentiones abiiciendas monẽs. Scribens enim ad Galatas ait: Dicite mihi, qui sub lege vultis esse, legem nõ audistis? Et hinc pauca loquens, seruum ostendit populũ Iudęorum & in libertatem vocatos qui accedũt ad Christum. Monet etiam nullatenus obseruandos dies, & menses, & annos. Colossensibus autem scribẽs, magna voce clamabat, vmbrã fuisse obseruationes antiquas. Quapropter, inquit, nullus vos iudicet in cibo aut potu, aut in parte festiuitatis, aut initio mẽsis, aut sabbato, quæ sunt vmbra futuri. Et ad Hebrços idem apostolus dicit: Mutato enim sacerdotio, necessario legis mutatio fuit. Igitur nec apostolus, nec euangelia accedentibus ad prædicationem iugum seruitutis imposuerunt, sed festiuitatem paschæ & alias celebritates honorãdas esse dixerunt. Itaque quoniam amant homines huiusmodi celebritates, eò quòd in eis à laboribus quiescunt, singuli per prouincias sicuti voluerũt memoriam salutaris passionis antiquitus ex quadam cõsuetudine celebrabant. Non enim hoc Saluator aut nostri Apostoli lege prædicauerũt, nec pœnam, aut supplicium, aut maledictum, sicut lex Mosaica Iudæis, nobis euangelia aut apostoli sunt minati, sed solũmodo in derogationem Iudęorum, quòd in festiuitatibus homicidium cõmiserint, in tempore Azymorũ Saluatorem passũm in euangeliis est relatũ. Mens nanq; fuit Apostolorũ non de diebꝰ sancire festiuitatum, sed cõuersationem rectã, & Dei prędicare culturã. Mihi ergo videtur, ꝙ sicut multa alia per prouincias ad consuetudinem venerãt, sic & paschæ festiuitas tradita sit, eò ꝙ nullus Apostolorũ aliquid hinc sanxisset. Nã plurimi circa minorẽ Asiam antiquitus quartũdecimum diẽ obseruauere, nõ respicientes Sabbati diẽ. Et quanquam hoc facerent, nõ tamen segregabãtur ab illis qui aliter celebrabãt, donec Romanæ ecclesiæ Victor episcopus excõmunicationem Quartodecimanis misisset in Asiã. Quo facto Irenęus Lugdunẽsis Gallica-

Galat. 4. c
Sententia Socratis Cõstantinopolitani de festis Christianorum diebus.
Coloss. 2. c
Hebr. 7. d
Passionis Christi dies festus.
Apostolorũ propositum.
Irenæus.
Polycarpus

nus epiſcopus Victorem epiſtola ſua culpauit, dicens, etiam veteres ita celebraſſe: & q̃ Polycarpus Smyrnæ ciuitatis epiſcopus, qui poſtea ſub Gordiano principe martyrio coronatus eſt, Aniceto epiſcopo Romano cõmunicauerit, nihil diſcernẽs de Paſchali feſtiuitate, cùm ipſe Quartodecimanus eſſet: ſicut Euſebius in quinto Eccleſiaſticæ hiſtoriæ libro docet. Quidam igitur (ſicuti dixi) in Aſia minore quartũdecimum obſeruabãt diem. Quidam verò etiam circa Orientales partes Sabbatum cuſtodiebant, diſſonabant autem circa mẽſem. Nam alij Iudæos licet integritatem nõ ſeruarent, ſequendos eſſe in ſacra feſtiuitate dicebant. Alij verò poſt æquinoctiũ celebrabant, declinãtes ſequi Iudæos, & dicentes, quòd dum ſol eſſet in Ariete, paſcha celebrari deberet. Secundum Antiochenos autem Xanthico menſe, ſecundum Romanos Aprili. Et hoc faciendum non ſequendo recẽtiores Iudęos, qui per omnia errare noſcũtur, ſed magis antiquos & Ioſephum. Sic enim ille in tertio Antiquitatis libro ſcripſit. His itaq; cõtendentibus omnes occidẽtales vſq; ad oceanum, poſt æquinoctium ex antiqua traditione Paſcha celebraſſe comperimus, nec aliquando habuiſſe diſcordiam. Non enim (ſicuti quidam dicunt) celebratum ſub Cõſtantino cõcilium, feſtiuitatem paſchæ mutauit. Nam ipſe Cõſtantinus diſcordantibus ſcribens, monet vt iſti cùm pauci eſſent, imitarentur plures. Cuius epiſtolæ partem ponere nõ omiſi. Sic enim poſt alia dixit: Eſt enim ordo decorus, quem omnes eccleſiæ in vniuerſo orbe apud Occidentem & Meridiem & Arcton poſitę ſeruare noſcũtur, necnon etiam quidam Orientalium. Quapropter in pręſenti bene ſe habere omnes exiſtimauerũt, & ego ipſe veſtræ quoque ſapientiæ placere promiſi, vt quod in Romana ciuitate, Italia, Aphrica, & vniuerſa Ægypto, Hiſpania, Galliis, Britanniis, Libya, tota Hellade, Aſiana diœceſi, Põto & Cilicia libenter ſub vna cõcordia cuſtoditur, hoc etiam ſapientia veſtra ſuſcipiat, cõſiderantes non ſolùm multitudinem prędictorum locorũ & eccleſiarum numerũ: ſed etiam quia hoc maximè debetis omnes cõmuniter celebrare, quod ratio ſubtilis videtur exigere, nullã cum Iudæorũ periurio habere cõmunionem. Talia quidem

Xãthico, id eſt martyr.

Cõſtantin⁹ Aug. de Paſcha.

Conſtantinus. Sed aiunt Quartodecimanis hanc obſeruationem Ioãnem Apoſtolum tradidiſſe. Alij verò Petrum & Paulum Apoſtolos Romanis & Occidentalibus dicunt paſchæ tradidiſſe ſolennitatem. Sed nullus ſcriptam probationem horum habere dinoſcitur. Quod verò ex conſuetudine quadam per prouincias celebretur paſcha, hinc exiſtimo, quòd nulla regio eaſdẽ videatur ſeruare ſolennitates. Nam cùm vnius ſint fidei plurimi, tamen diſſonant circa paſchæ legitima. Vnde pauca dicenda ſunt. Nam in ipſis ieiuniis, aliter apud alios inuenim⁹ obſeruari. Romani enim tres ante paſcha ſeptimanas, præter Sabbatum & dominicam, ſub cõtinuatione ieiunant. Illyrici verò & tota Hellas, Alexandria quoq; ante ſex ſeptimanas ieiunant. Eáq; ieiunia quadrageſimã vocant. Alij verò ante ſeptem paſchæ ſeptimanas ieiuniorum facere noſcuntur initia, & tres tantummodo ſeptimanas: hoc eſt, quinis diebus per interміſſionem aliarum duarũ ſeptimanarum ieiunãtes, nihilominus quadrageſimã vocant. Vnde miror, cùm numerum ipſum non habeant, quomodo quadrageſimam vocent. Sed etiam ciborũ abſtinentiam non ſimilẽ habent: nam alij omnino ab animatis abſtinẽt: alij ex animantibus piſces ſolũmodò comedunt: quidam cum piſcibus veſcuntur & volatilibus, dicentes, hæc ſecundum Moſen ex aqua habere ſubſtantiam. Alij verò etiam † caulibus, & ouis abſtinere noſcuntur: quidam ſicco tantũmodo pane veſcuntur: alij neque hoc: alij vſque ad nonam ieiunantes horam, ſine diſcretione ciborum reficiuntur, & innumeræ cnoſuetudines apud diuerſos inueniuntur. Et quia lectio nulla ex hoc inuenitur antiqua, puto Apoſtolos, ſingulorũ hoc reliquiſſe ſentẽtiæ, vt vnuſquiſque operetur non timore, non neceſſitate, quod bonum eſt. Sed etiam circa celebritatem Collectarum quædã diuerſitas inuenitur. Nam cùm per eccleſias in vniuerſo terrarum orbe cõſtitutas die Sabbatorum per ſingulas hebdomadas ſacrificia celebrentur, hoc in Alexãdria & in Roma, quadam priſca traditione faciunt. Ægyptij verò Alexandriæ vicini, & Thebaidos habitatores Sabbato quidem Collectas agũt, ſed non ſicut moris eſt, ſacramẽta percipiunt: nã poſtquam

Quartodecimani.

Ieiuniorũ diuerſitas.

Quadrageſima.

† caſeis, baccis.

Sabbatis olim ſacrificabatur.

Oblatio.
Origenes.

fuerint epulati,& cibis omnibus adimpleti,circa veſperam oblatione facta cõmunicant. Rurſus autem in Alexandria, quarta & ſexta feria ſcripturæ legũtur, eáſque doctores interpretãtur,& omnia fiunt præter ſolennem oblationis morem. Origenes enim plurima in his dieb⁹ videtur edocuiſſe. Qui quũ ſapiens eſſet magiſter,& cõſideraret quod impoſsibilitas Moſaicæ legis ad literam eſſet infirma, rationẽ paſchæ ad modum cõtemplationis euexit, vnum paſcha ſolũmodo verum fieri dicens, quod Saluator celebrauit aduerſus cõtrarias poteſtates, dum crucem ſuſciperet,& hoc trophæo vteretur contra diabolum. In eadẽ Alexandreia Lectores & pſalmi pronunciatores indifferẽter fiũt ſiue cathecumeni,ſiue iam Chriſtiani,cũ omnes eccleſiæ iam fideles in his ordinib. habere videãtur. Ego quoq; cognoui in Theſſalia conſuetudinẽ aliam,cũ quidam clericus ante clericatũ legitimè duxiſſet vxorẽ,quia cum ea mixtus fuiſſet, abdicatus eſt,cũ in Oriente cuncti ſpõtanea voluntate,& non aliqua neceſsitate etiã epiſcopi ſeipſos abſtineãt. Plurimi enim eorũ etiã epiſcopatus tẽpore ex legitima vxore filios habuerũt. Hoc quoque in Theſſalia ſeruari cognoui,quod apud eos in diebus paſchæ tantũmodo baptizatur. Quapropter plurimi ſine baptiſmate moriuntur. In Antiochia verò Syriæ altare nõ ad Orientẽ eccleſiæ,ſed magis ad Occidentẽ habent. In Hellade,Hieroſolymis,& Theſſalia,ad tẽpus veſpertinum orationes ſimiles Nouatianis Cõſtantinopoli degẽtibus agũt. In Cæſaria Cappadociæ & Cypro die ſabbati & dominico, circa veſperã cũ lucernariis epiſcopi atq; preſbyteri ſcripturas interpretãtur. In Alexãdria preſbyter non facit ſermonẽ. Et hęc rẽs initiũ accepit,ex quo Arius eccleſiã cõturbauit Romæ ſabbata vniuerſa ieiunãt. In Cæſaria Cappadociæ,eos qui poſt baptiſma delinquunt à cõmunione ſuſpendunt, ſicut Nouatiani & Macedoniani in Helleſpõto faciunt,& in Aſia Quartodecimani. Nouatiani circa Phrygiã binubos nõ recipiũt. Cõſtãtinopoli verò neq; apertè recipiũt: neq; palam remouere noſcũtur. In Occidentalibus verò partibus apertè recipiunt.

Exponunt ſcripturas ad lucernã.

Sabbati ieiunium.

Digami.

SOZOMENVS.

De paſcha Montaniſtarum. CAP. XXXIX.

MOntani porrò, quos Pepuzitas & Phrygas nominant, peregrinam quandam adinuẽtionem introducentes, secũdum eam paſcha celebrant. Culpant enim eos, qui curſum lunæ requirũt, & dicunt ſolares tãtummodo circulos ſequẽdos. Et menſes quidẽ ſingulos eſſe dierum triginta definiũt, & inchoare primũ ab æquinoctio vernali, quod eſt ſecundũ Romanos octauo Caleñ. April. Tum, inquiunt, duo luminaria facta ſunt, quib. tẽpora & anni manifeſtãtur. Et hoc indicari eo quòd luna per octo annos cum ſole cõcurrat, & ambo iidẽ nouum habeãt menſem. Eo quòd octo annorũ curſus lunæ compleatur, & tãquam principium ſit primi menſis, reputant prædictũ diem in ſcripturis quartumdecimũ, & hunc eſſe dicunt octauo idus April. ſecũdum quã ſemper celebrant paſcha. Si contingat etiam cõcurrere reſurrectionis, id eſt, Dominicum diem, alioqui dominica ſuperueniẽte celebrant: ſcriptum eſt enim, inquiunt, à quartadecima vſq; ad viceſimãprimam eſſe celebrandã.

Montani.

Quartuſdecim dies. Exod. 12. & Leuit.

Apud Romanos in vnoquoq; anno ſemel pſallũt Alleluia primo die Paſchæ, ita vt Romani velut pro iuramento habeant, vt hũc hymnum audire mereantur. In qua eccleſia neq; epiſcopus, neque alter quiſquã coram populo docet. Apud Alexãdrinos hoc præter communem morem eſt, quod cũ leguntur Euãgelia, non ſurgit epiſcopus: quod apud alios nuſquã fieri noui, vbi ſolus archidiaconus hãc lectionem legit: in aliis locis diaconi: in multis verò eccleſiis ſacerdotes ſoli: Conſtantinopoli primo die reſurrectionis Dominicæ Pontifex.

Alleluia Romæ.

SOCRATES.

De Arianorum diuiſione. CAP. XL.

ACciderunt porrò etiam apud Arianos diuiſiones propter huiuſmodi cauſſam: Singulæ videlicet eorum contẽtiones ad ineptos eos pduxere ſermones. Cũ enim in eorũ eccleſia credatur Deus pater eſſe filij verbi, ex hoc apud eos quæſtio proceſſit, an poſsibile ſit vt etiã antequã exiſteret filius, Deus pater vocari potuerit: quoniam Dei verbũ non ex patre naturaliter, ſed ex nõ exiſtentibus ſubſtitiſſe credebant. Circa primum itaque capitulum errantes, ritè de puro nomine in certamen

Arianorum ſchiſmata.

Dorothe⁹. illicitum irruerunt. Dorotheus etenim ab Antiochia euocatus ab eis, dicebat non posse patrem esse, neq; vocari filio non subsistēte. Porrò Marinus, quem à Thracia ante Dorotheum vocauerant, occasionem inuenies opportunam (Dorotheo enim erat aduersus) respondit sermonem de hac quæstione contrarium. Et propterea sunt inter eos factę diuisiones. Diuisiq; ꝓpter hoc verbum, seorsum singuli solennia celebrabant. Alij enim sequebantur Dorotheum, alij verò Marinum, dicentes videlicet patrem semper esse patrem, etiam filio non extante. Vocabantur verò isti Psathyriani, eò quòd quidā Theoctistus, Syrus genere ϕαθυρεπώλης, hanc propositionem valde defenderet. Hos quoque secutus est Selenas Gothorū episcopus. Verum isti quoque paulò post separati sunt, cùm Marinus cum Agapio discordiam habuisset, quem ipse episcopū fecerat Ephesi. Cæterùm isti non propter religionem, sed propter prę sulatum inimicitias inter se belláque gesserunt. Gothi namq; defendebant Agapium. Quāobrem plurimi clericorū eorum vanam gloriam fugiētes, ad fidem Consubstantialitatis vtiliter accesserunt, Ariani verò vigintiquinque annis diuisi sunt inter se, postea sub imperio Theodosij iunioris Cōsulatu Plintæ ab hęresi Psathyrianorum recedentes, vniti sunt, veluti lege decernētes nunquam capituli propter quod diuisi fuerant meminisse. Sed hoc Constantinopoli gestum est. Verum in aliis ciuitatibus sub diuisione māserunt. Hæc de Arianis. Verùm nec Eunomiani sine diuisione manserunt. Nam & ipse Eunomius dudū ab Eudoxio, qui eum Cyzici ordinauerat episcopum, segregatus est, occasione accepta, eo quòd Aëtium doctorem eius expulsum suscipere noluisset. Reliqui verò ab eo per schismata diuersa partiti sunt. Prius itaque Theophronius quidam Cappadox ab Eunomio versare contentiones edoctus, & aliquid de Aristotelis Categoriis & περὶ ἑρμηνείας intelligēs, fecit libros, quos de exercitio mentis attitulauit. Is ergò cùm offendisset consectatores suos, tanquam recedens ab eis, expulsus est, & seorsum colligēs sui nominis hęresim reliquit. In Constantinopoli verò quidā Eutychius ex tepidissima quæstione ab Eunomianis diuisus, hactenus collectas seor-

Marinus.

Psathyriani.

Agapius.

Eunomianorū schismata.

Theophronius.

ſum facit, vocantúrque horum alij Eunomiotheophroniani: alij verò Eunomioeutychiani. Veruntamen iſti baptiſma corruperunt. Non enim in Trinitate, ſed in Chriſti morte baptizant.

De diuiſione Macedonianorum. CAP. XLI.

FActa eſt igitur quodam tempore etiam inter Macedonianos diuiſio, cum Eutropius preſbyter ſeorſum colligeret, & nequaquam ei Carterius conſentiret. Fuerunt forſitan & aliæ diuiſiones hæreſeon, ſed ego tanquam Conſtantinopolitanus atq; hic nutritus quæ mihi clariora viſa ſunt, ea narrare curaui.

SOZOMENVS.

De receſſu Nili fluminis & rurſus acceſſu.

CAPVT XLII.

EA porrò tempeſtate dicunt Ægypti fluuiũ circa primum aſcenſum aquæ poſt tergum receſſiſſe. Quo facto Ægyptij ſæuiebant, eò quòd nõ ſinerentur flumini ſacrificia ſolẽnia celebrare. Iudex autem ſeditionem perſpiciens concitari, nũtiauit id imperatori. Verũ Imperator melius iudicauit diuinæ fidei ſeruire, quàm pocula Nili & ſacrilegia præponere pietati: Nunquam, inquit, currat ille fluuius, ſi Magicis artibus & fluxu ſanguinis vndæ polluendæ ſunt facti Paradiſi. Hoc acto, paulò poſt ita vbertim Nilus effuſus eſt, vt etiam altius quàm ſolebat, fluctus ſpargeret. Cúmque ſolitas cõpleſſet menſuras, & adhuc in altitudinem extolleretur, in terrorem nimium Ægyptij ſunt redacti, metuentes ne Alexandreiam & Libyæ partes fortè deſtrueret. Tũ verò ferunt Paganos Alexandrinos in Theatro clamaſſe, quod velut ſenex & delirus euanuiſſet Nilus. Quamobrem plurimi AEgyptiorum derogantes paternę religioni, ad Chriſtianiſmi iura conuerſi ſunt.

An. do. 394. Nilus retrocedens.

Quemadmodum caput Ioannis Baptiſtæ Conſtãtinopolim fuerit deportatum. CAPVT XLIII.

EO tempore dicitur delatum Conſtantinopolim Ioannis Baptiſtæ caput, quod Herodias petiit ab Herode Tetrarcha. Fertur enim inuẽtum caput à monachis Macedonianis, qui primum quidem Hieroſoly-

An. d. 394. Caput Ioan. Baptiſtæ.

mis habitabant, postea verò in Ciliciam migrauerunt.

Nardoni⁹. Quum enim ante hoc imperium Mardonius maior domus imperialis nuntiasset hoc imperatori, præcepit Valens, caput sacrũ Cõstantinopolim deportari. Qua iussione missi, & imponẽtes vehiculo deportabant. Cúmq; venissent ad locum qui vocatur Pãtichium (est enim circa Chalcedonem) nequaquam poterat trahi vehiculũ, licet multis plagis † iumenta affligerentur. Et quũ hoc nouum videretur vniuersis, & ipsi simul Imperatori sacrum hoc caput recondiderunt in vico appellato Cosilai. Erat enim possessio ipsa Mardonij. Illo quidẽ tempore aut Deo aut ipso propheta monente in hunc locum vsque perductum est. Cúmque postea Theodosius Imperaror has Baptistæ reliquias voluisset auferre, solam referunt restitisse matronam virginem sacram quæ eius custodiã capitis exhibebat. Cui cùm sæpius Imperator nõ violenter, sed cum lachrymis supplicaret, vt eũ permitteret sua vota complere: hæc putans quod sicut tempore Valentis, etiam tunc nõ pateretur vlterius Baptista portari, cessit. At Imperator amplectẽs sua purpura thecam in qua caput Baptistæ iacebat, eãque portans venit, & ante ciuitatem Cõstantinopolitanam recondidit ad septimum miliarium: ibíque magnã & pulcherrimam Deo ædificauit ecclesiam: crebróque deprecatus est matronam, promisitque dona gratissima si reconciliari vellet. Nec passa est: erat enim Macedoniana hæresi corrupta, licet presbyter Vincẽtius cõsectator eius, qui prophetæ sepulchrum æqualiter obseruabat, cõuersus fuisset, & Catholicæ communicasset ecclesiæ. Ferunt enim quod coniurationem habeant Macedoniani, nunquam se à sua secta recedere. Verum is presbyter dum ageretur de translatione sacri capitis, apud se definiuit, quod si sequeretur Baptista Imperatorem, & ipse communicaret ei. Quo facto, conuersus est.

† *Thurdones.*

Macedonianorum pertinacia.

THEODORITVS.

Quemadmodum Flauianus Antiochenum solus acceperit episcopatum. CAP. XLIIII.

Flauianus Melitij successor.

IGitur in Antiochia Melitij maximi successionẽ Flauianus accepit, qui cũ † Diodoro plurima pro ouibus

† *Theodoro.*

certamina passus est. Voluerat enim Paulinus ecclesiæ susscipere præsulatum, sed pōtificum restitit chorus, dicēs non oportere eum qui Melitij cōsilium non recepisset, post illius mortem in eius sede consistere, sed eū potius qui plurimis laboribus effulserat, & pro ouium cura pericula sustinuerat. Hoc factum Romanos & AEgyptios fecit infestos Orientalibus. Sed neque morte Paulini inimicitiæ sunt destructæ. Nam & post illum quū Euagrius eius accepisset sedem, persistiterunt Flauiano vehementer infesti, licet Euagrius præter ecclesiasticam regulam fuerit ordinatus. Solus enim Paulinus eum instituerat, plurimas regulas præuaricatus ecclesiasticas. Nō enim præcipiunt vt pro se quilibet ordinare possit, sed conuocare vniuersos prouinciæ sacerdotes, & præter tres pontifices ordinationem fieri penitus interdicunt. Verūtamen nihil horum respicientes. Euagrij sunt amplexi communionem, & aduersus Flauianū aures principis commouerunt. Qui frequenter impulsus, deduxit eum ad vrbem Cōstantinopolim, & Romam proficisci præcepit. Porrò Flauianus excusatione hyemis, promissione facta quod tēpore opportuno proficisceretur Romam, tum est reuersus ad propria. Quúmque Romani pontifices, nō solum mirabilis Damasus, sed etiam post eum Siricius & Anastasius apud Imperatorē vehemēter instarent, dicentes, quod tyrannos quidem propriis debellaret: qui verò Christi resisterent legibus, eos sineret impunitos, rursus eū euocans, Romam proficisci cogebat. Tunc Flauianus sapientissimus digna libertate vsus ait, Siquidem fidem meam ô Imperator quasi non rectā accusant quidam, aut vitā dicunt sacerdotio non esse dignam, etiam ipsos accusatores habere iudices nō refuto, eorúmque sententiam lubenter accipiam. Si verò de sede & præsulatu cōtendunt, nec litigabo, nec hęc volētibus habere resistam: sed abscedam, & ab ista præeminentia abstinebo. Da igitur Antiochenā sedem cuicunque volueris Imperator. Hāc eius fortitudinem sapientiámque miratus princeps, redire ad patriam, & commissam sibi regere præcepit ecclesiam. Post aliquātum temporis Romam denuò veniēs Imperator easdē ab episcopis patiebatur querelas, quasi Flauiani tyran-

Euagrius.

Damasus. Siricius. Anastas.

Flauianus ad Imp.

nidem premere noluisset. At ille speciem tyrannidis eos effari præcepit, dicens se esse Flauianum. Illis verò dicentibus quod non possent cum Imperatore cõtendere, monuit vt deinceps ecclesiæ concordiam haberent, deponerẽtq; certamen, & stultas cõtentiones extinguerent. Paulinus, inquit, olim est mortuus: Euagrius contra regulas ordinatus: Orientales autem ecclesiæ præsulatum Flauiano deferentes, & Asia, Pontus & Thracia, eius communioni coniunctæ sunt: Omnis Illyria illum nouit per Orientem episcopis præsidere. His flexi monitionibus Hesperię sacerdotes soluturos se inimicitias promiserunt, & Legatos mittẽdos ab eo se suscepturos. Hoc cognoscẽs sacratissimus Flauianus, misit Romam quosdam laude dignos episcopos, & Antiochenos presbyteros atque diaconos, quibus preęrat Acacius Berœæ in omni terra pelagóq; cantatus. Is cũ aliis Romam veniens, longámq; sanans odij passionẽ, post decem & septem annos ecclesiis restituit pacem. Quod cognoscẽtes AEgyptij, inimicitias extinguẽtes, cõcordiam sunt amplexi. Tum igitur ecclesiæ Romanæ Innocẽtius successor Anastasij præsidebat, vir prudentia & intellectu decenter ornatus, Alexandrinæ verò Theophilus.

Innocẽtius Põt. Rom. Theophil⁹ Alexandrinus.

SOCRATES.

De Eugenio tyranno, & quemadmodum fuerit superatus.

CAPVT XLV.

An.d.394. Eugenius ex ludimagistro tyrannus.

RESpublica autem eo tempore ex huiusmodi causa turbabatur, in Occidentis partibus Grammaticus quidam nomine Eugenius, literarũ Latinarum Doctor relinquens Scholas suas, in palatio militabat. Erátque Imperatoris ἀντιγραφεὺς, & propter eloquentiam à multis honorabatur. Tum ergo (vt fertur) nõ mediocriter cogitãs, cooperatorem assumpsit Arbogasten de minoribus Galliis ortum, militaris ordinis Ducem, virum sæuum & ad cædes paratum. Quo facto declinauit ad tyrannidem. Igitur vterque contra Imperatorem Valentinianum necem machinabãtur, Cubicularios corrumpentes eunuchos. At illi dormiẽtem principem suffocarunt. Hoc Eugenius repentè cognoscẽs, Imperio potitur Hesperiæ, agebátq; quod tyrãno poterat cõuenire.

Arbogastes.

Hæc

Hæc audiens Theodosius Imperator, rursus sollicitudinibus obstrictus, secunda certamina post Maximũ præparabat. Cõgregánsq; militarem virtutem, & Honoriũ filium designans Imperatorem Consulatu suo & Habundãtij, decimo die Ianuarij mensis, denuò ad partes Hesperias magno studio festinabat. *An.d.398. Honorius fit Cæsar.*

Sozomenus.

Interea euentum belli considerans misit in Thebaida ad Ioannem monachum tũc præscientia clarum. Ad quem destinauit Eutropium eunuchũ sibi fidelissimum vt aut eum (si vellet venire) deduceret, aut nolentem de euentu belli interrogaret. At ille Ioannem quidem deducere non præualuit, sed mandatum retulit eius, quod bello vincerer, & perimeret tyrãnum, & post victoriam in Italia moreretur. *Ioãnes monachus futurorũ præscius. An.d.394.*

Socrates.

Relictis ergo Theodosius ambobus filiis in vrbe Cõstantinopoli quũ proficisceretur contra Eugenium bellaturus, plurimi trãs Histrum Barbari sunt sequuti, cum eo pugnaturi contra tyrãnum. Paruóque tempore cum manu maxima venit ad Gallias. Illic enim parabat bellum, vbi iam multa millia habebat exercitus. *Gothi cum Theodosio.*

Theodoritus.

Quum igitur in quodam mõte oratorium inuenisset, ibi noctu domino supplicabat, & circa galli cantum sopore compressus, vidit in somnis quasi iaceret in cãpo, & adstarent sibi duo quidã viri in vestibus albis & equis candidissimis residentes, eúmq; iubentes habere fiduciam, & diluculo armare milites ad victoriam: dicebántque se pro auxilio destinatos. Quorum alter Ioannem Euangelistam, alter se Philippum dicebat Apostolum. Hac visione compertа, nequaquam ab oratione cessauit, sed lachrymas vberiores effudit. Quæ visio etiã cuidam militi reuelata est, & per diuersos peruenit ad principem. At ille: Non propter me, inquit, hæc iste vidit, sed ne quis crederet quod finxerim quod ego vidi. Ideóque etiam isti monstratum est, nam primo mihi dominus hoc communis ostendit. *Theodosij insomnia.*

Socrates.

Fuit ergo congressio circa fluuium vocabulo Frigi- *Conflictus. An.d.396.*

dum. Igitur in parte qua Romani cõtra Romanos, conſligebant, bellũ erat æquale. Vnde verò Barbari auxiliatores Imperatoris erãt, pars Eugenij potior eſſe videbatur. Imperator autẽ videns Barbaros petire, in maximã veniens æſtuationẽ, proſtrauit ſeipſum in terram, adiutorem inuocans Deum, & petitione fruſtratus non eſt.

Bacurius magiſter militum.

Quidam enim Bacurius Magiſter militum eius, repentè ſic cõfortatus eſt, vt cum primis ducibus cõcurreret, ad eam partem qua Barbari premebãtur. Quo facto dirupit acies, & in fugam mox vertit inimicos. Fitq; denuò ea hora miraculũ: ventus enim vehementiſſimus inſpirans, emiſſa iacula ab Eugenij partibus cõtra eos denuò reuocabat, & à partibus Imperatoris ad hoſtes cũ magna fortitudine deferebat. Tantum valuit Imperatoris oratio. Hoc itaque modo pugna finita, Tyrãnus accurrens ad pedes Imperatoris, orabat vt promereretur ſalutem. Qui circa pedes eius à militibus capite ſectus eſt.

Eugenius ſupplex Theodoſio.

Arbogaſtes ſeipſum iugulat.

Hæc geſta ſunt ſeptimodecimo die Septembris menſis, Conſulatu Arcadij tertio, & Honorij ſecundo. Arbogaſtes autem tantorum cauſa malorum, poſt duos cõgreſſionis dies, fuga elapſus, cum cognouiſſet quod viuere non poſſet, proprio gladio ſe peremit.

SOZOMENVS.

De miraculis Donati Pontificis in Beroea.

CAPVT XLVI.

An. d. 396. Donatus.

EA tempeſtate plurimi inter epiſcopos effulgebant, ſicut Donatus Euorię epiri. De quo cùm prouinciales miracula multa teſtẽtur, maximũ tamen eſt quod de dracone geſsit. Is enim circa pontem in via publica iacens cibum habebat oues, capras, equos, boues & homines abripiens deuorabat. Ad quã beſtiam Donatus ſine gladio, ſine aliquo iaculo veniens, cùm illa leuaſſet caput quaſi voratura virum, tunc ille vexillum crucis ante faciẽ eius digito deſignãs in aëre, in os eius exſpuit. Beſtia verò ſputum mox ore ſuo ſuſcipiens expirauit. Quam (ſicut audiui) octo paria boum in vicinũ cãpum traxerunt. Et miſſo igne cõbuſta eſt, ne aërem fœtore corrũperet. Huius Donati ſepultura inſignis eſt, vbi oratoriũ ex eius nomine vocatur, habens fontẽ aquarum,

quem ipſe fertur orationibus inueniſſe. Nam quũ eſſet locus inaquoſus, & illuc ex itinere aliquando veniſſet, aiunt quod fatigatis illis qui cũ eo erant, orauit, & mox aquæ inundatio proruperit, & ex illo hactenꝰ pmaneat.

De Theotimo Tomitano Pontifice.
CAPVT XLVII.

Ann. do. 398. Theotimꝰ Tomitanorum epiſc.

EO tempore Tomitanã & Scythiæ eccleſiam Theotimus gubernabat, vir in philoſophia nutritus, cuius virtutem diligentes Barbari trans Hiſtrum habitantes, Deum Romanorũ eſſe prædicabãt. Diuinarum ſiquidem in eo rerũ experimenta ſæpius perceperũt. Nã cùm quodam tempore iter faceret, illius terræ Barbari occurrerunt ei. Et cùm hi qui erant circa eum terrore turbarentur, quaſi continuò morituri, ex equo deſcendens orauit. Porrò Barbari neque eum neque ſequaces eius, nec equos de quibus deſcẽderant videntes, tranſierunt. Cùm igitur crebrò tranſeuntes, Scythas naturaliter feroces, epulis muneribúſq; manſuefaceret, quidam Barbarorum arbitratus eum eſſe locupletem, cœpit inſidiari vt eum caperet, alligaret & traheret. Cùm hoc iam paraſſet, & dexteram ad hoc haberet, vt eum iactu illaquearet, manus in aëre mox ligata, & Barbarus ille inuiſibilib. vinculis eſt obſtrictus. Tũc aliis pro eo rogantibus, ſupplicauit Deo Theotimꝰ vt Barbarꝰ ſolueretur.

Scythæ.

De Epiphanio Cyprio. CAP. XLVIII.

An. d. 399. Epiphaniꝰ Cypri epiſcopus.

EO quoque tempore fuit Epiphanius Cypriorũ epiſcopus, ad cuius ſepulchrum hactenus dæmones expelluntur. Is enim cùm ſubſtantiam propriam, neceſsitatem ſuſtinentibus erogaſſet, & multis quoq; offerentibus ei pecunias manu largiſsima diſpenſaret, contigit vt pecuniis deficientib. œconomꝰ eccleſiæ murmuraret. Quo facto aſſiſtens quidam in domo in qua habitabat œconomus, ſacculum multarũ pecuniarum dedit, & ita diſparuit, vt nec qui dediſſet, nec qui miſiſſet cognoſceretur. Quod factũ omnes diuinũ eſſe iudicauerunt. Aliud quoq; eius libet referre miraculũ. Quidam pauperes ſtudentes Epiphaniũ arte deludere vt ſibi aliquid daret: cùm iter ageret, vnus eorum ſupinũ ſe proſtrauit in terram, alter ſtabat quaſi mortuum deflẽs, nec habẽs

vnde cum sepelire potuisset. Epiphanius autem superueniens, orauit vt sub quiete dormiret, Et sepulturę necessaria præbuit, simúlque consolatus est flentem, dicés: Quiesce fili à lachrymis. Non enim fletu resuscitari potest. Est enim ineuitabile quod euenit. Cúmq; discessisset Epiphanius, cœpit ille pulsare sociũ vt resurgeret. Et cùm hoc semel & secũdo fecisset, dicés: Surge, vt hodie de tuis laborib. epulemur: & ille penitus nõ sentiret, cognoscés verè mortuum, cucurrit ad Epiphanium flés, & petens vt suum socium suscitaret. At ille consolatus est, ne grauiter ferret quod euenisset. Nõ tamen defunctum denuò suscitauit. Hoc enim credo prouide factũ, vt non facile Dei ministri deludantur. Eo tempore fuit Æas & Zeno in Palęstinæ Gaza philosophãtes. Et AEas fertur cum pulchertimam duxisset vxorem, ter cum ipsa solùm concubuisse, & tres filios genuisse, postea vitam monachicam apprimè esse sectatum. Zeno verò episcopus fermè annorum centum habens ætatem, nunquam solennibus minor fuit aut quieuit officiis.

Æas.
Zeno.

Quomodo Abacuc & Micheæ Prophetarum corpora ostensa sint. CAPVT XLIX.

Ann. do. 400.

NOn solùm autem religionem hæc tunc nobilitabant, sed etiam Abacuc & Micheæ prophetarum corpora (sicuti audiui) hoc tempore sunt ostensa reuelatione diuina, cum Zebennus tũc Eleutheropolitanam gubernaret ecclesiam in vico qui prius vocabatur Ceila, in Berethasia prædio quod distat ab vrbe fermè stadiis decem. Circa hunc locum sepultura Micheæ fuit, quam nescientes quid dicerent, prouinciales, ô fidelem memoriam, vocitabant.

Abacuc & Micheæ prophetarũ corpora reperta.

SOCRATES.

Define Theodosij principis. CAPVT L.

Theodosius ægrotat. An. d. 397

IGitur Theodosius Imperator post laborem publicum corpore fatigatus, & sperans se eo morbo non moriturum, potius de Republica cogitabat, consyderans quę soleant hominibus accidere, Imperatore moriente. Filium itaque Honoriũ de Constãtinopoli velociter euocauit, ordinare volens partes Hesperias. Cúmque filius Mediolanum venisset, ex ægritudine releuatus, Circum

de victoria celebrabat. Et ante prandium quidem spectaculum quasi sanus exhibuit. Post prandium repente prægrauatus ad spectaculum venire non potuit, filium tamen Ludis adesse præcepit. Superueniente verò nocte defunctus est, Consulatu Olibrij & Probini, septimodecimo die Ianuarij mensis, anno primo ducentesimæ nonagesimæquartæ Olympiadis. Vixit autem Imperator Theodosius annos sexaginta, ex quibus sedecim imperauit. *Moritur.*

HISTORIAE ECCLESIASTICÆ QVAM TRIPARTITAM VOCANT, LIBER DECIMVS.

SOCRATES.

De successione Arcadij & Honorij.

CAPVT PRIMVM.

DEFVNCTO Theodosio, in Imperium filij successerũt, Arcadius in Oriente, Honorius autem in Occidẽte. Hoc tempore in Romana Damasus præsidebat ecclesia in Alexandrea Theophilus, Hierosolymis Ioannes, Flauianus Antiochenã tenebat sedem, Constantinopolitanámque Nectarius. Igitur circa octauum diem Nouembr. mensis eodem Consulatu, corpus Theodosij delatum cum solenni honore ab Arcadio filio sepulturæ contraditur. Post paucos verò dies, id est, vicesimoseptimo eiusdem mẽsis die etiam exercitus qui cum Imperatore Theodosio fuerat cõtra tyrannum, reuersus est. Et cum Imperator Arcadius secundum consuetudinem ad portas occurrisset exercitui redeunti, tunc milites Ruffinum Præfectum Imperato- *Ann. do. 398. Episcopi Apostolicarum ecclesiarum.*

ris peremerunt. Erat enim ſuſpectus quaſi tyrannidem poſſet aſſumere. Dicebatur autē Hunos ipſe in Romanorum prouincias euocaſſe, qui tunc Armeniam & partes Orientis valde vaſtabant.

THEODORITVS.

Quomodo Honorius ludum gladiatorum remouerit.

CAPVT II.

Telemach⁹. Monomachiæ ſublatæ.

HOnorius itaque ſuſcipiens Occidentis Imperium, monomachias, quæ iam olim Romæ celebrabantur, huiuſmodi de cauſa remouit. Quidam Telemachus cōuerſationis monaſticæ, hac de cauſa ab Oriente venit Romam. Cúmq; nephandum illud ſpectaculū ageretur, etiam ipſe intrauit in ſtadium, & diſcendens nitebatur pugnantes inter ſe gladiis, ſeparare. Cúmque ſpectatores aduerſus eum ſæuirēt, & in effuſione ſanguinis graſſarentur, prouiſorem pacis lapidibus occiderunt. Hoc vbi cognouiſſet mirabilis Imperator, illum quidem inter victores martyres numerauit, nephandum verò ſpectaculum prorſus ſuſtulit.

SOCRATES.

De morte Nectarij Conſtantinopolitani & ordinatione actibuſque Ioannis. CAPVT III.

An. d. 399. Nectarij Conſtantinop. epiſcopi mors.

CVm verò modicum tempus trāſiſſet, etiam Nectarius Cōſtantinopolitanus epiſcopus defunctus eſt, Cōſulatu Cæſarij & Attici, ſeptimo & viceſimo die Septembris menſis. Mox ergo ſtudia generātur in epiſcopatum, aliis aliū ordinare cupientibus. Nouiſſimè verò placuit, vt ab Antiochia Ioannes euocaretur, eccleſiæ preſbyter. Erat enim eius doctrinę fama mirabilis. Intra modicum ergo tempus communi decretò omnium clericorum & laicorum Imperator Arcadius euocauit eū. Et propter dignitatem ordinis cùm adeſſent ex Imperiali iuſſione plurimi epiſcopi, etiam Theophilus venit Alexandrinus, qui ſtudebat quidem Ioānem detrahere, & Iſidorum ſuum preſbyterū ordinare. Diligebat enim eum, quod aliquando ſuſtinuiſſet pro ipſo tale periculum. Cùm Imperator Theodoſius aduerſus Maximum tyrānum decertaret, Theophilus per Iſidorū xenia mi-

Io. Chryſoſtomus.

Theophilus Io. Chryſoſtomo parū fauens.

Iſidorus.

sit Imperatori, & duplices misit epistolas, mãdans vt alteras literas nõ vincenti daret: porrò victori & munera & alteras porrigeret literas. Has cùm Isidor⁹ portasset, Romam veniens victoriam expectabat. Sed non diu latuit. Quidam enim lector rapiés epistolas, demõstrauit Imperatori. Quamobrem Isidorus terrore correptus, in Alexandreiam fugit, celare volens quod fuerat ei mandatum. Ob quam causam Isidorum Theophilus diligebat. Verũ palatij iudices præposuere Ioannem. Cúmque multi Theophilum accusarẽt, libellos aduersus eum pro diuersis causis præsentibus episcopis obtulerunt. Tunc Præpositus Palatij Eutropius nomine, sumẽs accusationes scriptas ostendit Theophilo, dicens, aut ordina Ioannem, aut accusationes istæ venient ad examen. Hinc perterritus Theophilus, Ioannem ordinauit episcopum, qui suscepit episcopatum sextodecimo die Febr. mensis, Cõsulatu Honorij Imperatoris, & Eutychiani Præfecti. Quod verò Ioannes vir fuerit omnino præclarus, ex libris quos reliquit, cognoscitur. Cuius vitam, genus, conuersationem, & quemadmodum sit depositus, & post mortem magis honoratus, exponam. Ioannes itaque fuit Antiochenus, filius Secundi & Anthusæ nobilium personarum, discipulus Sophistæ Libanij, & auditor Andragatij Philosophi. Cúmq; se ad aduocationem præpararet, cõsyderans molestias litigãtium, iniustúmque vitæ propositũ, potius elegit quietem. Et hoc fecit æmulatus Euagrium, quoniam & ille quum iisdẽ studiis esset vsus, quietam magis sequutus est vitam. Mox ergo mutato cultu pariter & incessũ, diuinis lectionibus incumbebat, & frequentius ad sanctam concurrebat ecclesiam. Hęc agens persuasit etiam Theodoro & Maximo qui fuerant condiscipuli ipsius apud Sophistam Libanium, vt pomposam relinquerent vitam & simplicem sequerẽtur. Quorum Theodorus postea episcopus Mopsuestiensis ordinatur ecclesiæ, Maximus autem Seleuciæ Isauriæ. Tũ itaque isti fiebant discipuli in lectione diuina Diodori atque Carterij, qui eo tempore sacris monasteriis præsidebãt. Sed Diodor⁹ postea Tarsi ordinatus episcopus, multos cõscripsit libros sacras ad literam intuens scripturas. Porrò Ioannem degentem cum

Mira Theophili vafricies.

Ann. do. 400.

Io. Chrysostomus amplectitur vitã Christianam. Theodor⁹. Maximus.

Io. Chryſoſtomus fit lector in eccleſia Antiochena.

Baſilio qui tunc à Melitio factus erat diaconus, & poſtea Cæſareiæ Cappadociæ præſule cõſtituto, Zeno epiſcopus à Hieroſolymis reuertẽs, Lectorẽ in eccleſia Antiochena cõſtituit. In quo adhuc officio poſitus librum ædidit contra Iudæos. Poſt modicũ verò tempus etiam Diaconatũ à Melitio promerens. De ſacerdotio alium fecit librũ, alioſq; plurimos explanauit. Poſtea verò Melitio in Cõſtantinopolitana vrbe defuncto, recedẽs Ioannes à Melitianis, & neq; Paulino cõmunicans, tribus annis cõtinuè ſub quiete degebat. Mortuo verò Paulino, ab Euagrio eius ſucceſſore preſbyter ordinatur. Ante epiſcopatũ itaq; hoc modo cõuerſatus eſt. Fuit enim vir (vt aiunt) propter zelum caſtitatis ſeuerior, & amplius quàm † habebat, à iuuẽtute ſua furori magis q̃ reuerentiæ ſe præbebat, & propter vitæ rectitudinem incautus proſpicere de futuris. Propter ſimplicitatẽ verò, oris libertate profuſus, apud colloquẽtes nõ mediocriter vtebatur. Docẽdo præcipuus erat, vtilis ad corrigendos audiẽtium mores. In confabulatione verò arrogãs à neſciẽtibus putabatur. Cùm ergo talis moribus eſſet, epiſcopatu ſuſcepto, maiori faſtu q̃ debuerat vtebatur, clericorum ſuorũ corrigere vitã volens. Mox igitur in ipſo initio quum clericis aſper videretur eccleſiæ, erat plurimis exoſus, & veluti furioſum vniuerſi declinabãt. Cõpellebat enim eum vt velut omnes offenderet. Serapio diaconus eius, qui aliquãdo præſentibus clericis hũc protulit magna voce ſermonẽ: Nũquam poteris, ô epiſcope, hos corrigere, niſi vno baculo percuſſeris vniuerſos. Quo dicto maiora cõtra eum odia concitata ſunt. Non poſt multũ verò temporis plurimos clericorũ pro diuerſis exemit cauſis. At illi cõſpirantes aduerſus eum: etiam derogationibus apud populũ vtebãtur: quarũ rerum faciebãt maximam fidem, eo quod nec vllum ſecũ comedere pateretur, nec ipſe ad alium inuitatus accederet. Dicunt enim quidam, propterea noluiſſe eum cum quoquã comedere, eò quod turpiter manducaret eſcáſque perciperet. Alij verò propter excellentem ciborum abſtinentiam hoc eum facere prædicabant.

Fit preſbyter.

† debebat.

Libere lingua Chryſoſtomus.

Emendatio cleri.

Serapio diacon⁹ Chryſoſtomi.

Sacerdotes aduerſus Chryſoſtomum conſpirant.

Sozomenus.

Egotamen, quodam viro veraci referente, audiui

quòd propter abſtinẽtiam capite & ſtomacho ſæpe dolebat,& ideò prandiorum epulas euitabat.

Socrates.

Porrò populus propter ſermones quos in eccleſia faciebat, diligebat eum paruipendẽs accuſatorum voces. Quales verò ſint eius libri,non† oportet nũc dici:quoniam legẽtibus poterunt indicari. Igitur cùm clero tãtummodo eſſet exoſus, machinationes cõtra eum non omnino valuerũt. Quum verò etiam plurimos Procerum obiurgare cœpiſſet, tunc inuidia cõtra eum maior accenſa eſt. Et plurima quidem aduerſus eum dicebantur: multa quoque faciebant audientibus fidem.

† attinet iã dicere.

Quomodo Eutropius Præpoſitus Imperatoris fuerit interemptus. CAP. LIII.

EIus derogationibus dedit augmentum homilia cõtra Eutropium tunc prolata. Eutropius enim Eunuchus Præpoſitus Imperatoris, & habens Conſulis dignitatem,volens in quoſdam qui ad eccleſiam cõfugerant,animaduertere,operam dedit vt ab Imperatoribus lex poneretur, iubens vt nullus ad eccleſias cõfugeret, imò qui dudum confugerant, traherentur. Sed dei ſequutum eſt repente iudicium. Erat ergo propoſita lex. Poſt paucos verò dies quum ipſe Eutropius offendiſſet Imperatorem,inter refugas erat apud eccleſiam. Epiſcopus verò Eutropio ſub altari iacente, nimióq; percuſſo timore,reſidẽs ſuper ambonem, vbi ſolebat prius facere conſuete ſermonem, homiliam increpatoriam fecit aduerſus eum. Vnde plurimos magis offendebat, eo quod hominem in infelicitate poſitum, nõ ſolum non miſeraretur, ſed etiam ne obiurgare quidem deſiſteret. Igitur Eutropij tunc Conſulatus dignitatem habentis, propter quędam crimina caput Imperator iuſſit amputari,& ex ordine Conſulatum eius nomen penitus aboleri. Quamobrem Theodori ſolummodo, qui cum eo Conſul fuit, nomen adſcriptum eſt. Pro diuerſis igitur cauſſis multos ſæpius libere obiurgabat, & plurimis erat exoſus. Vnde Theophilus Alexãdrinæ ciuitatis epiſcopus,mox poſt ordinationem cauſſas eius deiectionis quæſiuit, & quibuſdam preſentibus de eo latenter ob-

Eutropius Eunuchus Præpoſitus cubiculi.

Ioã. Chryſoſtomus declamat publice in Eutropium.

An.d.401

loquebatur, multis etiam longe positis scribebat. Contristabatur enim non solum propter libertatem illam, sed quod etiam Isidorum presbyterũ suum episcopum Constantinopoleos ordinare non valuisset.

Theodoritus.

Ioan. Chrysostomus cleri roformator.

Sacerdotibus igitur Ioānes episcopus supplicabat, vt secũdum ecclesiasticas viuerent sanctiones, quas quicũque pręuaricari pręsumerent, eos ad templum prohibebat accedere. Dicebat enim, quod nec deberẽt frui honore sacerdotij, qui eorum vitam cõtemnerent imitari. Non solum autem prouidẽt iam vrbis Constantinopoleos habebat, sed etiam totius Thraciæ, quæ sex prefecturis est diuisa, & Asiæ totius quę ab vndecim Præsidibus regitur. His legibus ornabat etiam Pontificam regionem, quę totidem Iudicibus gubernari dignoscitur.

Pontus Phœniciæ.

Cúmq; cognouisset in Phœnice ad huc dęmonibus sacrificia ministrari, electos monachos & Imperialibus sanctionibus coarmatos aduersus cultores destinauit idolorum dans pecunias templorum destructorib⁹ erogandas, non ex ærario publico, sed quas à fidelissimis mulieribus oblatas liberaliter excipiebat sic ab ipso persuasis.

De conuersione Celticorum per Ioannem.

CAPVT V.

VIdens verò etiam cohortem Scythicam Arianis retibus illaqueatam, & cogitans de eorum capienda salute, cõsilium huiusmodi venationis inuenit. Eiusdem nanque linguæ presbyteros, diaconos, atque Lectores fecit, & vnam eis ecclesiam dedit. Qua occasione multos eorum cepit, cùm & ipse frequenter illuc iret, & per interpretem Scythicum diuinas lectiones exponeret. Hæc ergo intra ciuitatem crebro faciẽs, plurimos eius gentis Arianorum ad Apostolica dogmata reuocauit.

Scythæ.

Apud Scythas autem accolas Istri quidam erant desiderium salutis habẽtes, quò nõ poterant peruenire. Quod Ioānes cognoscens, quęsiuit viros Apostolico zelo feruentes, eósq; misit, & desiderãtibus salutis gratiam ministrauit. Ego autem etiam literas eius legi ad Leõtium Ancyræ Pręsulem, quibus indicauit Scythas fuisse con-

uersos in nostra prouincia. Et cognoscens in quibusdam vicis Marcionis creuisse languorem, scripsit eius loci pastoribus, vt eos pellerent. Insuper etiam Principis pro hac caussa, pferri petiit sanctionem. Quod igitur ecclesiarum curam in animo habuerit, secūdum diuinum Apostolum, satis hæc docuerint. Licet autem etiam aliunde illius libertatem intelligere.

Aduersus Marcionistas.

De Gaina magistro militum, eiusque rebellione. CAPVT VI.

GAinas quidam genere Scythicus, cōsilio Barbarus, studio tyrannico vehementer elatus, eo tempore quum esset magister militum, multos suæ gētis, multos etiam Romanorū sub suo magisterio habens, terrorem plurimis, etiam ipsi Principi meditatione tyrannidis inferebat. Etátque Arianus. Is ergo rogauit Imperatorē, vt intra ciuitatem ei vnam daret ecclesiam. At ille eum se placare promisit. Tum euocans Ioannem, eique potentiam illius meditatámq; tyrannidem dicens, petebat vt data ecclesia, eius refrenaret intētionem. At ille virtute fortissimus: Noli, inquit, ô Imperator hęc promittere, neque sanctum canibus dare. Non enim potero deo benedicentes expellere, neque sanctum templum blasphemantibus iniuste cōradere. Neque hunc Barbarum metuas Imperator, sed ambos nos iube vocari, & sub silentio inter nos quæ dicūtur audi. Ego nanque linguam illius sic frenabo, vt non pręsumiat petere quæ dari non expedit. Hoc audiens Imperator gauisus est, & vtrunq; altero die vocauit. Tunc Gainas petitionem suam poscebat, Ioannes contradicebat, dicens: Non licet Imperatori pietatem custodienti, aliquid contra mandata diuina tentare. Cúmque respōderet ille, quod oratorium & ipse habere deberet, Ioannes ait: Vbique tibi diuina domus aperta est, & nullus te vetat orare. At ille: ego, inquit, alterius sectę sum, & cum meis vnum templum habere depōsco. Multos enim pro Romana republica labores assumpsi, & non debeo in mea petitione cōtemni. Cui Ioannes: Plurima, inquit, prēmia, & quæ transcendūt tua certamina percepisti, magister militū factus. Cōsulari toga insuper exornatus. Et oportet

Gainas magister militū Scythæ.

Ioan. Chrysostomus aduersus Gainam.

te consyderare quis pridem fueris, & qualis modo conspiciaris,& quæ prisca paupertas,& quæ præsens substãria. Quibus vestibus vsus fueris antequam Histrum trãsisses,& quibus nunc vtaris. Cõsydera igitur paucos labores maxima tibi præmia contulisse,& circa honorantem te non sis ingratus. His sermonibus tantus ille doctor obstruxit os Gainæ,cúmq; compulit vt taceret.

SOZOMENVS.

Igitur quum Gainas adipisci desideraret Imperium, qui pridem de sua fide apud beatam martyrem Euphemiam in Chalcedone Imperatori Arcadio promisisset, diuersa cõsilia reuoluebat, & in sua intentione semper instabat. Cúmq; per diem nihil in vrbe Constantinopolitana agere potuisset, machinatus est vt noctu Barbaros mitteret qui Palatium cõcremarent. Tunc vero apertè mõstratum est, quomodo deus custodiat ciuitatem. Missis enim ab eo Barbaris ad incendium atq; prædas,angelorum turba apparuit armatorum ingẽtia corpora habentium. Illi verò putantes esse milites,abscesserunt. Cúmq; hoc Gainæ fuisset nuntiatum,incredibile visum est. Nouerat enim omnem exercitum per ciuitates constitutum. Quapropter denuo sequenti nocte alios destinauit. Cúmque idem ei renuntiatum fuisset (denuo enim angeli eandem visionem Barbaris ostendebant) nouissime ipse egressus cum multitudine,miraculi sumpsit experimẽtum, arbitratus reuera, quod per diem quidem lateret exercitus,noctu verò pro eius custodia poneretur. Et ita quum intra vrbem nihil posset implere,egressus ad Thraciam,aperte hostilem mõstrauit intentionem.

Gainas conatur incẽdere palatium Constantinop.

THEODORITVS.

Quum igitur aliquantum transisset tempus, diu meditatam tyrannidem Gainas patefecit. Collecto nãque exercitu,per Thracias vniuersa vastabat. Hoc cognoscentes & iudices & populi,terrebantur: & neque repugnare illi quisquam audebat, neq; apud eum legatione fungi,dum asperitatem Barbaricam formidarent: Tum ergo alios omnes tanquam metuentes relinquẽs Imperator,Ioãni viro sanctissimo onus Legationis imposuit: At ille neque illius insultationis memor, neque inimi-

Gainæ apta Tyrãnis

Io. Chrysostomus Legatus ad Gainam.

citiarum quæ hinc exortæ videbantur, alacriter eſt profectus ad Thraciam. At ille cognoſcens Legatum ciúſque fiduciam pro pietate animosè aſſumptam, occurrit ei longo itinere, ciúſq; dexteram ſuis oculis circumpoſuit: inſuper etiam ſuos filios ſacra eius genua oſculari præcepit. Huius ergo virtutis Ioānes fuit, vt etiam valde terribiles humiliari cogeret, & timere.

Oſcula genuum.

SOCRATES.

De quæſtione inter Ægyptios monachos exorta, An Deus corporeus ſit, an incorporeus.

CAPVT VII.

EA tempeſtate quæſtio mota fuerat: An Deus corporeus eſſet, & hominis haberet figuram, an certè incorporeus & à figura humana omnino alienus. Ex qua queſtione cōtentiones & certamina plurima ſurrexerunt, aliis hoc affirmantibus, aliud aliis. Maximè tamen ſimplices inter monachos corporeum & humanæ formæ Deum eſſe iudicabant. Plurimi verò reprobantes illos, Deum incorporeum eſſe dicebant, & à forma corporea ſegregatum. Cum quibus Theophilus quoq; Alexandrinus cōſonabat epiſcopus, ita vt in eccleſia coram populo contra eos qui humanæ formæ Deum aſſeuerabant cōtenderet, & Deum incorporeum ſuo dogmate definiret. Hæc cognoſcentes Ægyptiorum monachi, venerūt Alexandreiam, & ſeditionē contra Theophilum velut impium excitarunt, ita vt eum occidere niterentur. Hoc ille cognoſcens, cogitauit quemadmodum euitaret mortem. Quos ſub blandimēto ſuſcipiēs, hæc eis loquutus eſt: Sic, inquit, vos video ſicut Dei vultum. Hoc dicto monachos à ſuo impetu reuocauit. At illi: Si verè, inquiunt, dicis, quòd Dei vultus eſt ſicut & noſter, anathematiza libros Origenis. Ex ipſis enim quidam aduerſantur opinioni noſtræ. Si verò hoc non feceris, quæ impiorū & Deo rebellium ſunt, à nobis ſine dubio ſuſtinebis. Ego, inquit Theophilus, quæ vobis placent faciam: nolite in me ſęuire. Nam & ego inimicus ſum librorum Origenis, & culpo ſuſcipientes. Sic ergo monachos declinauit: & forſitan ideo hæc queſtio

An. do. 401 An Deus corporeus.

Theophilus Alexandrinus. Monachi Ægyptij.

hactenus est ablata. Post hæc huiusmodi res accidit. Ægypti monasteriis quatuor venerabiles præsidebant viri, Dioscorus, Ammonius, Eusebius, Euthymius, germani, qui pro corporis magnitudine Lõgi vocabantur, sermone vitáq; fulgentes, & propterea apud Alexandrinos egregij. Sed & Theophilus eos honorabat episcopus. Quamobrem Dioscorum violenter tractum Hermopoleos fecit episcopum: duos autem eorum rogauit vt habitarent cum eo, & vix vt episcopus imperauit, factos clericos, ecclesiæ œconomos instituit. Cúmque illi æstuarent quòd minus propositum suæ cõuersationis implerent, & procedenti tempore viderent animas suas lædi, cùm episcopus pecuniam haberet multam, & multum auri cõgregandi studium, repudiabant esse cum eo, & deserti potius habitaculum diligebant. Cúmque ille nesciens eorum voluntatem, sibi eos adesse deposceret: postea videns quòd eum ipsi potius despicerent, iratus interminabatur eis. At illi hoc parui pendentes abscedunt. Porrò Theophilus cùm animo feruens esset, nisus est vt viros illos qua posset arte vexaret. Et fratrem interim eorũ Dioscorum habebat exosum. Cõtristabatur enim quòd eos turba diligeret & coleret monachorum, & sciebat quòd eis aliter nocere nõ posset, nisi monachos debellaret. Expertus erat quoque, quòd crebro cum eis habito sermone, faterentur incorporeum esse Deum, & non humanæ formæ, ne fortè necessitate humanæ formæ, humana quoq; passio sequeretur. Et cùm sic Theophilus saperet, tamen vt se vindicaret, quod bene prius prædicauerat immutauit. Mittens enim in erémum, plurimos monachorum simplicium & spiritali exercitatione carentium est venatus, dicens, nõ oportere sequi Dioscorum, neque fratres eius dicentes incorporeum esse Deum. Deus enim secũdum diuinam scripturã & oculos habet, & aures, & manus, & pedes, sicut & homines. Dioscorus autem eiúsq; sequaces, sequẽtes Origenem dogma blasphemum introducũt, quasi Deus nec oculos, nec aures, nec manus habeat, neque pedes. Hac seductione monachorũ plurimi sunt decepti, & seditio feruentissima monachorũ suscitatur. Sed exercitati viri seducti non sunt, simplices autem ardore fide

Dioscorus. Ammonius Eusebius. Euthymius

Dioscorus. Hermopoleos episcopus.

Theophili animus elatus & dolosus.

repentè cõtra fratres insurgunt. Et facta seditione alteri alteros impetebant. Theophili sequaces Origenistas & impios appellabant fratres. Isti verò sequaces Theophili Humani formianos vocabant. Ob quam rem orta immani seditione, Theophilus cum armatorũ multitudine venit in Nitriam contra Dioscorum eiúsq; fratres. At illi vix fuga valuerunt declinare pericula.

Quomodo hymni nocturni à Ioanne sint incœpti.

CAPVT VIII.

Io. Chrysostomus orationes addidit hymnis nocturnis. Ariani Sabbato & Dominica.

CVm hæc in Ægypto fierent, Ioannes Cõstantinopolitanus doctrina florebat, & apud cũctos fauorabilis habebatur. Auxítq; primus in nocturnis hymnis orationes ob huiusmodi causam. Ariani (sicuti dictum est) extra ciuitatem collectas agebant. Sabbato autem atq; Dominica intra portas & porticus cõgregati, hymnos & antiphonas ex Ariano dogmate cõpositas decãtabant. Et hoc maxima noctis parte facientes, diluculo cum ipsis antiphonis per mediam ciuitatem egressi portam, ad suam ecclesiam cõcurrebant. Cúmq; hoc crebrò quasi ad vituperationem orthodoxorum facere nõ cessarent, frequenter enim etiam hoc cantabant: Vbi sunt qui dicunt tria virtute vnũ? Tum Ioannes metuens ne simplices huiusmodi cantibus traherẽtur, instituit suum populum, vt & ipsi nocturnis occuparentur hymnis, vt & illorũ obscuraretur opus, & fideliũ professio firmaretur. Studium ergo Ioãnis valde vtile, cum turba periculíſque finitũ est. Nam cùm clariores hymni homousianorũ noctu apparerent (fecerat enim etiã cruces argenteas, quæ cum argẽteis cereis portabantur, expensas ad hæc Eudoxia Augusta prębente) tum Ariani zelo tracti, vsque ad cędem insurgũt. Vna ergo nocte, facta cõgressione, lapide in fronte percussus est † Brison eunuchus Augustæ, qui ad hymnos exercendos fuerat deputatus. Sed etiam quidam ex populo vtriusque partis extincti sunt. In his motus Imperator, prohibuit Arianos hymnos publicè decantare.

Homousiani.

† *Crison.*

† *Brison eunuchus Augustæ.*

Quod episcopo Ignatio angelorum Deum laudantium visio sit obtenta. CAP. IX.

Antiphonarum origo.

DIcendum autem est vnde sumpserit initium, vt in ecclesia Antiphonæ decantentur. Ignatius Antiochiæ Syriæ tertius post apostolum Petrum episcopus, qui etiam cum ipsis vixerat Apostolis, vidit angelorum visionem, quomodo per Antiphonas sanctæ Trinitati dicerẽt hymnos. Isq; modum visionis Antiochenæ tradidisse probatur ecclesiæ: & ex hoc ad cunctas transiuit ecclesias.

SOZOMENVS.

De inimicis Ioannis. CAP. X.

Io. Chrysostomus quo pacto odiũ Augustæ sibi cõflarit. Antiochus.

FErtur verò quòd inter alia Ioannes etiam propter Seuerianum Gabalensem episcopum, odium Augustæ sibi conflauerit. Is enim Seuerianus & Antiochus Ptolemaidos, ambo eloquentissimi erant, & coram ecclesia docere instructi. Veniens ergo prius Antiochus Constantinopolim eloquentia promotus, atque pecuniis ditatus, in suam reuersus est ciuitatem. Quem æmulatus Seuerianus postea venit, videns quòd Ioãnes frequenter in ecclesia sermone facto mirabilis apparebat. Erátq; honorabilis apud multos Proceres, & apud ipsum Imperatorem pariter & Augustam. Itaque cùm Ioãnes profectus fuisset in Asiam, huic cõmendauit ecclesiam. Credebat enim eius blandimentis, quòd se reuera diligeret. At ille magis se auditoribus cõmendabat. Quod cùm Ioannes audisset, Serapione nũciante, æmulari cœpit. Reuersóq; ab Asia Ioãne, cõtigit transeunte Seueriano, vt studio nõ assurgeret Serapio. At ille exasperatus clamauit: Si Serapio clericus mortuus fuerit, Christus inhumanatus non est. Ob hanc rem accusatus à Serapione velut iniurios & in Deum blasphemus, ciuitate pulsus est à Ioãne. Quod Augusta cognoscens per familiares Seueriani, mox eum à Chalcedone fecit reuocari. Porrò Ioannes multis rogantibus, eum videre refugiebat, donec in Apostolorum ecclesia in eius genibus poneret Augusta Theodosium filium suum, supplicans & sæpe adiurans, vt Seuerianum ipsius conciliaret affectui.

Seuerian⁹. pulsus Constãtinopoli.

Socrates.

Interea monachi ab eremo Constantinopolim veniunt

niunt cum Dioſcoro & fratribus, cum quibus Iſidorus qui Theophilo amiciſſimus pridem, ob huiuſmodi cauſam poſtea fuerat inimicus. Petrus quidam archipreſbyter Alexandrinæ fuit eccleſiæ. Hunc Theophilus ab eccleſia ex odio proiecit, culpans eum quaſi mulierem quandam Manichęam, nō prius abrenunciantem hæreſim, in cōmunionem ſacram ſuſcepiſſet. Cúmq; Petrus diceret ſe eam iuſſu Theophili ſuſcepiſſe, illo negante, Iſidori teſtimoniū Petrus implorabat, quòd hoc actum non ignoraſſet epiſcopus. Eo tempore Iſidorus Romæ agebat, à Theophilo miſſus ad Damaſum, vt ei Flauianum Antiochiæ recōciliaret epiſcopum. Verùm reuerſus Iſidorus Petri reſpōſionem veram eſſe firmauit, dicens, quòd mulier Manichæa cum epiſcopi fuiſſet iuſſione ſuſcepta. Hinc accenſus Theophilus, ambos expulit ab eccleſia. Ob hāc ergo cauſam Iſidorus cum Dioſcoro & reliquis Cōſtantinopolim venit, vt Principi & Ioanni eius facta narraret. Hæc Ioannes cognoſcens honorabat principio viros, eorúmq; fruebatur orationibus. Cōmunione verò ſacra cum eis ante cauſæ cognitionem participare nō voluit. His ita geſtis, peruenit ad Theophilum ſermo falſus, tāquam Ioannes illis cōmunicaſſet, vt eis ferret auxilium. Parabátque vt non ſolùm de Dioſcoro & Iſidoro ſeſe vlciſceretur, ſed etiā Ioannem epiſcopatu deponeret. Miſit ergo ad ſingularum epiſcopos ciuitatum epiſtolas, celans intentionem ſuam, culpans tamen Origenis libros. Deinde Epiphanium Cypri fecit amicum, cùm prius eius fuiſſet inimicus, tanquam de Deo minus bene ſaperet, eúmq; formā hominis habere iudicaret. Tunc ergo quaſi ex pœnitētia, eius ſe profeſſus eſt ſequi ſectam, egítq; vt ſynodus epiſcoporum Cypri celebraretur, vt libri damnarentur Origenis. Porrò Epiphanius propter nimiam ſui reuerentiam atq; ſimplicitatem circumuentus cōſtituta ſynodo lectionem librorum Origenis interdixit. Miſitq; literas ad Ioannem, monēs vt ab Origeniana lectione abſtineret: & ſynodo cōgregata quæ placuerant, etiam ipſe firmaret. Theophilus igitur famigeratum illum Epiphanium circumueniens, & cognoſcens ſua vota p-ficere, etiam ipſe collectis epiſcopis libros damnauit

Petrus archipresbyter Alexandrinus.

Iſidor⁹ pulſus Alexandria.

Io. Chryſoſtomus recipit Petrum & Iſidorū.

Theophili ſubdola vafricies.

Origenis,qui penè ante ducẽtos defunctus erat annos: non quòd huiuſmodi haberet intentionem,ſed ſtudens Dioſcoro eiúſque nocere ſequacibus. Ioannes autem paruipendens quæ ab Epiphanio & Theophilo fuerant nunciata, in doctrina eccleſiaſtica laborabat, & in ea quidem florebat. Nihil tamen de his quæ cõtra eum cogitabantur ſæpe, curabat. Cúmq; Theophilus iam manifeſtè ſtudere videretur, vt Ioãnem epiſcopatu deponeret: tunc etiam inimici Ioannis Theophilum ſunt ſequuti: & multi clerici, multi procerum palatij tempus inuenientes opportunum, nitebantur vt ſynodus Conſtantinopoli fieret cõtra Ioannem. Et hoc tam per epiſtolas ſibiipſis, quàm per verba mandabant. Auxit igitur odium Ioanni cauſa Seueriani & Antiochi epiſcoporum quæ ſupra relata eſt.

Ioan. Chryſoſtomus.

Quomodo Epiphanius Cyprius Ioanni fuerit inimicus.
CAPVT XI.

POſt paucum verò tempus epiſcopus Epiphanius Conſtantinopolim venit, portans damnationem librorum Origenis. Quibus non quidem ipſum Origenem excõmunicatum decreuerant, ſed libris tãtum modò derogauerãt. Egreſſus ergo ad Baſilicam ſancti Ioãnis miliario ab vrbe ſeptimo cõſtitutam: & collecta ibidem celebrata, ordinatóq; diacono rurſus venit in ciuitatem, & inuitationem quidé Ioannis declinauit cauſa Theophili: in ꝓpria verò manſione habitare magis elegit. Et vocans tũc pręſentes epiſcopos damnationem librorum Origenis legebat eis. Et quidam habẽtes Epiphanij reuerẽtiam ſubſcribebãt, plurimi autem hoc facere recuſabant. Quorum fuit etiam Theothimus Scythiæ pręſul, qui ita reſpõdit: ego, inquit, ô Epiphani, neque ei qui pridé bene requieuit iniurias infero, neque rem blaſphemam tentare pręſumo, dãnans ea quæ priores noſtri reſpuere noluerũt. Proinde neq; malam doctrinam in libris Origenis eſſe cõſpicio. Tunc proferẽs libros Origenis legit, & eccleſiaſticas expoſitiones oſtẽdit, ac poſtea procedẽs dicebat: Qui his cõtumelias inferũt, neſciunt ſeipſos. Hæc ergo Theotimus vitæ rectitudine nobiliſſimus Epiphanio reſpondiſſe fertur. Sed

Epiphanꝰ Cyprius Conſtantinopolim.

Memoranda ſentẽtia Theotimi.

quoniam detractores plurimi ſubrepẽtes, velut blaſphemum reſpuunt Origenem, pauca de his dicere nõ videtur abſurdũ. Viles homines, & qui per ſeipſos nequeunt apparere, vituperando meliorem eſſe ſe aliquid conantur oſtendere. Hoc paſſus eſt primò Methodius, Lyciæ Olympi ciuitatis epiſcop⁹, deinde Euſtathius pauci pręſul temporis, & poſt eum Apollinaris, nouiſſimè Theophilus. Iſti derogabãt Origeni, & alij ob aliam cauſam ad accuſationẽ eius acceſſerũt. Methodius igitur cùm multũ derogaſſet primùm Origeni, poſtea velut ex pœnitentia miratus virũ, in dialogo quem attitulauit Xenonem, ſic ait Sed quid amplius ego de illorũ querimoniis factis cõtra Origenem loquar? Quum enim eulpãt eum pro quibus putãt cauſis, & nihil quaſi malè credentem de ſancta Trinitate reperiũt, oſtendũtur in eo magis pietatis & rectitudinis teſtimonia perhibere. Athanaſius autẽ defenſor Nicæni cõcilij, libris propriis contra Arianos voce clara teſtem ſuæ fidei hunc virũ vocat, illius libros cõiungens ſuis, & hæc dicens: Mirabilis, inquit, & laborioſiſsimus Origenes hoc de filio Dei nobis teſtimoniũ perhibens, ait, coæternum eum aſſeuerans patri. Ignorãt igitur ſeipſos derogatores Origenis, etiam laudatorem eius Athanaſiũ blaſphemantes. Hæc de Origene dicta ſufficiant. Nunc ſequamur hiſtoriam.

Methodius in Xenone de Origene.

Athanaſij teſtimoniũ de Origene.

Quomodo Ioannes acceperit Epiphanium.
CAPVT XII.

IOannes igitur Cõſtantinopoleos indignatus nõ eſt, quòd præter regulas in ipſius eccleſia ordinationem feciſſet Epiphanius, ſed tamẽ rogabat vt inter epiſcopos cum eo maneret. At ille nec manere ſe cum eo nec orare reſpõdit, niſi Dioſcorum & qui cum eo erant, vrbe depelleret, & ipſe in librorũ Origenis damnatione ſubſcriberet Ioanne hæc facere differẽte & dicente, nõ oportere ante catholicam cognitionem aliquid facere petulanter: ad hoc conſilium ab inimicis Ioannis Epiphanius inſtigatur. Quum eſſet in Apoſtolorũ eccleſia celebranda collectio, procedere faciunt Epiphanium, & coram omni populo Origenis damnare libros & adiudicare Dioſcorũ eiúſq; ſequaces, ſimul quoq; derogare

Io. Chryſo. nõ conſentit in dãnationem Origenianorum librorum.

Epiphanius Origenis libros dãnat & Dioſcorum.

Ioanni velut eorum defensori. Hęc Ioanni nunciantur. Altero verò die quum iã veniſſet Epiphanius ad eccleſiam, hæc per Serapionem verba mandauit: Cõtra regulas multa geſiſti ô Epiphani. Primùm quidẽ, quòd ordinationem feciſti in eccleſia ſub meo iure conſtituta: deinde quia me nõ iubente, in ea, autoritate ꝓpria ſacra celebraſti. Rurſus quòd inuitatus excuſaſti, & nunc denuò in teipſum cõfidis. Quapropter obſerua ne turbatio naſcatur in populo, & huius rei periculum ipſe ſuſcipias. Hæc cùm audiſſet Epiphanius ab eccleſia formidans abſceſſit. Quúmq; reuerſurus eſſet ad Cyprum, ferunt quidã hæc eum mandaſſe Ioanni: Spero quòd nõ morieris epiſcopus. At ille remãdauit: Spero te ad tuam patriam nõ rediturum. Hæc vtrum verè dicta ſint, neſcio: ambo tamen hũc habuêre finem. Nam nec Epiphanius viuus peruenit ad Cyprum, ſed in naui defunctus eſt, & Ioannes paulò poſt ab epiſcopatu depoſitus eſt.

Io. Chryſo. ad Epiphanium.

Epiphanius ſubducit ſe.

Cur Auguſta grauius, & per quos Ioanni ſit facta inimica, & quomodo in exilium fuerit deportatus.

CAPVT XIII.

CVmq; Epiphanius diſceſſiſſet, perlatum fuit ad Ioãnem, quòd Eudoxia Auguſta eum cõtra Ioannem armaſſet: & hinc accenſus, linguæ vbertate ſermonem fecit ad populum cũctarum mulierũ vituperatione plenum. Hunc ſermonem populus omnis arripuit quaſi contra Auguſtam ꝓlatus eſſet, & ita peruenit ad aures Imperatoris. Quod Auguſta cognoſcẽs, velut iniuriam ſuam narrauit Imperatori, dicẽs illius magis eſſe cõtumeliam quæ ipſius vxori fieret. Quamobrem factũ eſt vt Theophilus cõtra eum perquam velociter ſynodum celebraret. Quod etiam Seuerianus ſimul agebat: erat enim adhuc inimicus. Inter hęc Theophilus venit, multos ſimul epiſcopòrũ mouens. Cõfluebant igitur plurimi Ioãnis inimici. Aderãt etiam quos ab epiſcopatu remouerat. Omnes ergo cõcorditer in Chalcedone cõuenerũt, vbi tunc erat epiſcopus Cyrinus multa cõtra Ioãnem loquens, impiũ eum ſuperbúmq; vocans. Epiſcopi verò delectabantur talibus. Porrò Maruthas Meſopotamenus epiſcopus, inuitus Cyrini calcauit tũc pedem.

Io. Chryſoſtomus aduerſus Eudoxiam Aug.

An. do. 403 Concilium in Chalcedone cõtra Ioan. Chryſoſtomum. Cyrini mors.

At ille dolore constrictus Constantinopolim cum episcopis transire nō potuit: alij verò sunt transuecti.

Sozomenus.

Postea verò cùm dolore laboraret eius crus cōtinuò est abscissum: quia putredo penè omne corpus eius inuaserat, & in pedem alium iam serpebat. Is ergo post paululum temporis est defunctus.

Socrates.

Theophilo autem ab Alexandria venienti nullus occurrit, nec solenni honore potitus est. Erat enim apertissimus inimicus. Sed Alexandrini nautæ, qui tūc venerant cum frumētis, occurrētes eum fauorabiliter susceperunt. Cúmque venisset Constantinopolim, refutauit in ecclesiam introire, sed in vna domo Augustarum, vocabulo Placidiana tūc habitauit. Hinc ergo cœperunt cōtra Ioannem mouere causas: & nō iam de libris Origenis mentio ferebatur, sed has accusationes illicitas excitabant. His ita præparatis, cōuenientes episcopi in suburbano Chalcedonensi, quod Rufini nomine vocitatur, vbi est in honore Petri & Pauli Apostolorum basilica cōstituta, euocauerunt Ioannem satisfacturū pro quibus accusabatur: iussérúntq; vt cum eo venirent Serapion, & Tigrius eunuchus presbyter, & Paulus lector. Isti enim simul accusabātur Cúmque Ioannes euocantes velut inimicos refugeret, vniuersalem synodum fieri proclamauit. At illi nihil morati quater eum euocauerunt. Qui cùm noluisset occurrere, sed synodum fieri proclamaret, damnauerunt eum: in nullo culpantes, nisi quòd vocatus noluisset obedire. Cúmque hoc fuisset circa vesperam nunciatum, populus ad seditionem maximam excitatus est: & noctu cōcurrentes, eum trahi ab ecclesia nō sinebant, sed clamabant, vt apud maius concilium de eo agitaretur examen. Porrò iussio Principis vrgebat, velociter eum eiici, & in exilium deportari. Hoc cognoscens Ioannes tertio damnationis die circa meridiem seipsum populo ignorante cōtradidit. Cogitabat enim ne vlla propter ipsum seditio nascereretur. Et ille quidem in exilium ducebatur. In populo autem seditio enormis est exorta, ita vt etiā multi inimicorum eius misericordia mouerentur, dicentes eum

An. d. 404

Domꝰ Placidiæ Augustæ.

Accusatur Chrysostomus.

Cōdemnatur.

Mittitur in exilium.

calumniam paſſum, quem paulò ante deſiderabant videre depoſitũ. Quamobrem clamabant omnes contra Principem atq; cõcilium ſacerdotum, & maximè cõtra Theophilum. Non enim eius machinatio iam poterat latere, quæ multis quidem indiciis apparebat, maximè quòd Dioſcoro ciuiſq; fratribus mox poſt Ioãnis deiectionem cõmunicauerat. Tum igitur etiam Seuerianus in eccleſia docẽs Ioanni derogabat, dicens: Et ſi in nullo alio vituperandus Ioannes eſt, eius tamen ſuperbia crimen eſt ad damnationem ſufficiẽs. Omnia nanque peccata remittuntur hominibus, ſuperbis autem Deus reſiſtit, ſicut ſanctæ ſcripturæ docent.

Seuerianus de Io. Chryſoſtomo.

Iacob 4. b. 1. Pet. 5. b.

Quomodo ſit reuerſus, & denuò à calumniatoribus impetitus.

CAPVT XIIII.

ORta igitur immẽſa ſeditione, populo diſcurrente, & ad ipſa regalia proclamante, Auguſta permota rogauit Imperatorem, vt eum reuerti præciperet. Miſſo igitur tunc eunucho † Breſone, etiam neceſsitas Ioanni inuito, vt in ciuitatẽ ingrederetur, impoſita eſt. Cum verò rediſſet, cum multo eius honore ad eccleſiam plebs occurrit. Et mox vt Ioannes ingreſſus eſt, rogabãt vt in epiſcopali ſede reſideret, & populo orationẽ pacis impenderet. Quod cùm refutaret atq; diceret, quòd hoc oporteret iudicio fieri ſynodali, & eos qui damnauerãt, ſuam ſententiam reuocare, accendebantur omnes eum videre in loco proprio reſidẽtem, & verba doctoris audire. Qui licet diu tardarer, preualuit tamen populus, & eum in ſede reſidere epiſcopali coẽgit, & cõſuetæ orationem præbere pacis. Coactus etiam ſermonem fecit ad populum. Hæc cauſa aliam præbuit inimicis occaſionem. Et primùm quidem de Heraclidæ ordinatione cõtra eum mouere dicebatur Theophilus quæſtionem, vt Ioannem huius rei occaſione deponeret. Verùm Heraclides non aderat, iudicabatur autem veluti præſens, quaſi quoſdam iniuſtè cæcidiſſet, catenáſq; vinctos miſiſſet in pompam Epheſi per mediam ciuitatem. Cúmque pars Ioannis diceret auditorium debere iuſtè conſtitui, Alexandrini contendebant vt Heraclidis accuſatores ſuſciperentur. Hinc ergo ſeditio & cædes inter

Seditio Cõſtantinopoli propter Chryſoſtomum in exilium abductum.

† *Briſone*

Heraclides à Chryſoſtomo ordinatus, accuſatur.

Seditio.

Constantinopolitanum populum & Alexandrinum vehemens est exorta. Ob quam rem plurimi vulnerati, pauci etiam mortui sunt. Hæc videns Theophilus, repentè diffugit Alexandriam. Quod etiam alij fecerunt episcopi, præter paucos, qui personam Ioānis amplectebantur. His ita gestis, reprehēsibilis Theophilus est inuentus. Cuius auxit inuidiam, quòd rursus Origenis libris incūberet. Qui cùm à quodā fuisset interrogatus, quomodo ea quæ dānauerat rursus amplecteretur, ita respōdit: Origenis libri similes sunt prato floribus vniuersis pleno: quicquid ergo in eis bonū inuenero, hoc decerpo. Si quid verò mihi spinosum occurrerit, hoc quasi pungat, omitto. Hæc ergo Theophilus ait, nō consyderans Salomonis sapiētissimi verba dicentis, & verba sapientū sicut aculei sunt. Ob hāc ergo causam apud omnes Theophilus reprehensibilis videbatur. Porrò Dioscorus Hermopoleos epūs paulò post fugam Theophili mortuus est, claraq; sepultus in basilica apud ilicē cōstituta. Vbi ꝓpter Ioānem synodus fuerat celebrata.

Theophilus recurrit Alexandriā.

Theodoritus.

Missus ergo tunc Ioānes in exilium, apud ostium habitabat Ponti, quod vocatur Hieron. Quúmq; per noctem terięmotus ciuitatem regiā inuasisset, Legati mane mittebantur ad eum, rogantes vt velociter reuerteretur ad ciuitatem, & orationib⁹ suis pericula remoueret. Sed & alij post illos, & rursus alij destinati sunt, ita vt Legatis Bosphorus repleretur. Quod quum fidelissimus populus cognouisset, fluctus Propontidos nauibus est opertus. Omnes enim occurrerūt cæreos & lampades accendentes pro reuersione pastoris.

An. do. 405
Locus exilij Chrysostomi.

Occurrunt. Chrysostomo.

Sozomenus.

Interea cùm Theophilus nauigio Hierapolim aduenisset, mortuo eius ciuitatis episcopo, Nilammonem monachū elegerunt ciues. At ille cùm crebrò refugeret, ei Theophilus suadebat, ne sacerdotium refutaret. Tum ille promisit, dicēs: Cras quod domino placet, implebitur. Altero verò die venientes ad cællam eius cogebant eū. Tum Nilammō, prius, inquit, oremus. Quod cùm Theophilus laudasset, simul orabat. Nilammō autem repente finem vitæ cum illa oratione fuscepit.

Nilāmon.

SOCRATES.

Qualiter Ioannes tractauerit Auguſtam.
CAPVT XV.

Serapion.

IOannes itaque doctrinis occupabatur, ordinauítque Serapionem Heracliæ Thracenſis epiſcopum. Vnde contra eum maius odium excitatur. Nam paulò poſt hæc cõtigiſſe noſcuntur. Auguſtæ Eudoxiæ ſtatua argentea cõſtituta eſt in columna Porphyretica chlamyde circumamicta: erátque poſita nec proximè nec lõge ab eccleſia Sophia, quam plateæ tãtummodo diuidebat iter. Illic ergo cõſuete Ludus publicus occurrebat. Porrò Ioannes iniuriam hoc arbitratus eſſe eccleſiæ, cõſueta fiducia rurſus ſuam armauit linguam. Et cùm oporteret principes ſupplicationis verbo deflectere, vt à tali Ludo recederetur, hoc nõ fecit, ſed impetu ſuæ vſus eloquentiæ, iubentes fieri talia obiurgabat. Auguſta verò rurſus ad ſuam hæc trahebat iniuriam, & denuò præparabat, vt aduerſus eum ſynodus celebraretur epiſcoporum. Hoc ſentiẽs Ioannes illam notiſsimam in eccleſia protulit homiliam, cuius initium eſt: Rurſus Herodias inſanit, rurſúſque turbatur: denuò ſaltat, denuò caput Ioannis in diſco cõcupiſcit accipere. Quod factum, amplius ad iram accendit Auguſtam.

Statua Eudoxiæ Aug.

Ludus circa ſtatuam Aug.

SOZOMENVS.

De inſidiis quæ Ioanni fiebant.
CAPVT XVI.

Subornati trucidarij qui Chryſoſtomum occiderent.

INterea quidam homo cõprehenſus eſt, qui Ioannem volebat occidere, traditúſq; ad ſupplicium Præfecto, à Ioanne ne perimeretur ereptus eſt. Poſtea verò Elpidij presbyteri ſeruus, curſu in epiſcopum irruens, eum interimere nitebatur. Et dum à quodam teneretur, & ipſum repẽte percuſsit, ſimul & alium adſtantem, & tertium. Tum clamore facto & multis cõuenientibus plurimos interemit, nouiſsime tentus & traditus eſt. Ex illo tempore Ioannem populus cuſtodiebat die noctúq; eius circumſidentes domum.

SOCRATES.

De ſecũda depoſitione Ioãnis, & de ſchiſmate facto propter eum.

CAPVT XVII.

PAulò poſt aderant epiſcopi, Leontius Ancyræ Galatiæ, Ammonius Laodiciæ, † Breſon Thraciæ Philippenſis, Acacius Beroeæ Syriæ, & alij quidam. His præſentibus accuſatores priores denuò mouebantur. Ioannes itaq; confidebat in talibus, rogans vt accuſatio decenter flagitaretur. Cúmq; ſuperueniſſet feſtiuitas Natalis Saluatoris, Imperator ſolenniter ad eccleſiam non venit, ſed mandauit Ioanni, quod ei non cõmunicaret niſi criminibus prius exueretur. Cúmque pro ſecuritate Ioannis accuſatores eius valde terrerentur, præſentes epiſcopi nihil aliud requirebant, niſi quod poſt depoſitionem non decreto conſilij reſediſſet in ſede. Cúmque ille reſpõderet, quod ſexagintaquinque epiſcopi cõmunicantes ei decreuiſſent, Leontius, & alij reclamabãt dicentes: Sed plurimi'te ô Ioannes, depoſuerunt. Cúmq; denuò Ioannes hanc regulam non orthodoxorum eccleſiæ, ſed eſſe firmaret Arianorum: nam in Antiochia congregati pro damnatione fidei de Cõſubſtantialitate prolatæ, odio Athanaſij hanc regulam protulerunt: Tum illi non recta ſatisfactione condemnauerũt eum, non intelligẽtes quod dum hac regula vterentur, Athanaſium quoque deponerent. Hæc acta ſunt circa feſtiuitatem Paſchæ. Mandauítq; Imperator Ioanni, nõ ſe poſſe ad eccleſiam venire, quod eum duo concilia condemnaſſent. Vacabat ergo Ioannes, & nequaquam in eccleſiam deſcẽdebat. Móxq; omnes ei fauentes ab eccleſia recedẽtes, Paſcha quidem in Thermis quæ Conſtantinianæ vocantur, celebrauerũt. Cum quibus plurimi epiſcoporum, preſbyterorum, & ſacri ordinis clericorũ cõmoti ſunt, collectiones ſeorſum per loca diuerſa celebrantes: vnde etiam Ioannitæ vocati ſunt. Porrò Ioannes duobus menſibus nuſquam proceſſit, donec Princeps eum duci iuberet in exilium. Et ille quidẽ tractus ab eccleſia, ducebatur. Quidam verò Ioannitarum eo die eccleſiam incenderunt. Qua ardente flans ventus etiam baſilicã Senatus pariter cõprehendit: Quod actũ eſt viceſimo Ianuarij menſis, Conſulatu Honorij ſexto & Ariſthenis. Ob quam rem Optatus Præfectus vrbis cum Paganus eſſet, odio Chriſtianorum plurimos Io-

Altera ſynodus propter Chryſoſt.

† *Briſon.*

Ioannitæ vocati, quæ erãt à parte Ioannis Chryſoſt.

Anno do. 406.

annitarum diuersis tormentorum generibus laniauit.

THEODORITVS.

De exilio & morte Ioannis. CAP. XVIII.

Chrysost. vbi exularit Cucusos.

IOannes igitur nõ solùm è ciuitate pulsus est, sed etiã in quodam exiguum oppidum atque desertum Armeniæ Cucusson destinatus est. Inde rursus ad Pityuntem vbi fines sunt Põti Imperiíque Romani, quæ loca crudelibus Barbaris sunt vicina. Sed clemens dominus nõ permisit victorem athletam per loca talia diu morari.

Sozomenus.

Innocẽtius Rom. Põt. pro Chrysostomo.

Inter hæc Innocentius Romanus antistes audiens de Ioanne, & molestè ferens, volénsque generale celebrari cõciliũ, scripsit Ioanni & clero Cõstantinopoleos quod non oporteret Ioãni successorem dari, nec eius clerum alij parere pontifici, quas prolixitatis causa non trãstuli. Aiunt verò Ioannem cùm in exilium duceretur per visionem cognouisse diem quo moriturus esset, ostensum sibi à Basilico martyre in Comanis: vbi cùm esset itinere fatigatus, dolorem capitis non ferens & ardorem solis, vitam languore finiuit.

Chrysost. moritur.

Socrates.

An. d. 405.

Quartodecimo die Septembris mẽsis, Cõsulatu Honorij septimo, & Theodosij secundo.

THEODORITVS.

Quomodo Illyricum & occidens propter Ioannem ab Orientalibus se suspenderint episcopis.

CAPVT XIX.

HVius igitur iniustitiæ causas abominati sunt præcipuè Europæ Pontifices: ab eorum namque se suspenderunt, communione: pariter omnes Illyrici eius partis effecti sunt. Oriẽtales autem plurimi quidem iniustitiam declinauerunt, corpus tamen ecclesiæ diuidere noluerunt. Verum mortuo illo omnium doctore terrarum, non prius Occidentales episcopi Ægyptiorum & Orientalium, Bosphorẽsium atq; Thracẽsium sunt amplexi communionem, quàm illius sacratissimi viri nomen inter prædecessores poneretur episcopos. Et Arsacium quidem, qui post eum ordinatus est, ne alloquio quidem dignati sunt. Atticum verò Arsacij successorẽ,

legationem crebrò mittentem, & pacis pignora poſtulantem, in δίπτυχοις ſcripto Ioãnis nomine, poſtea ſuſceperunt.

SOCRATES.

De ordinatione Arſacij Conſtantinopolitani, & eius odio propter Ioannem. CAP. XX.

TRanſactis itaque diebus paucis, Arſacius Cõſtantinopoleos ordinatur epiſcopus, Nectarij frater, valde lõgæuus, & pluſquam octuaginta annos habens, qui manſuetiſsimè admodum regebat epiſcopatum.

Sozomenus.

Cuius opinioni derogauit poſtea, quod cum Ioannis fautoribus agebatur. Nam cùm Arſacio communicare nollent, nec orationem habere cõmunem, ſed (ſicuti dictum eſt) ſeorſum per loca ſecreta vltima ciuitatis, ſacra celebrarent, hæc ille renũciauit Imperatori. Cúmq; iuſſiſſet vt eos manu militari turbaret, lapidib. atq; fuſtib⁹ populum cõuertit in fugam. Nobiliores autẽ & magis propẽſos in amorem Ioãnis coniecit in carcerẽ. Porrò milites (vt fieri ſolet) accepta licẽtia, prædam circa mulierum ornamẽta faciebãt, Zonas aureas, dextralia, monilia, † lauatoria, anulos, diademata, & cum ipſis aurib. earum auferentes inaures. Ob quam rem turbatio maxima & gemitus in ciuitate prouenit. Nec ſic tamen illi affectũ depoſuere Ioannis: verum publicè plurimi conuenire, nec in platea, nec in balneo præſumebant. Quibuſdam etiam erat domi quoque manere periculoſum, ita vt ciuitatem declinarent: Multi ſiquidem viri, plurimæque mulieres nobili genere procreatæ, virginitate atque virtute vitæ laudabiles fugerunt.

An. d. 406 Arſacio Cõſtantinop. epiſc.

† *Libatoria.*

Socrates.

Eo tempore etiam grando vehemens Cõſtantinopoli & circa eius ſuburbana deſcendit. Quod factũ eſt Conſulatu eodẽ Honorij ſexto, & Ariſtenæti, die triceſimo Septembr. menſis, quod dicebant Dei ita factũ, eo quod ſine iudicio Ioãnes fuiſſet cõdemnatus. Quibus verbis incrementum dedit mors Auguſtæ cõtinuò ſubſequuta. Quarto namque die poſt grandinem eſt defuncta.

An. d. 406 Grando Conſtantinopoli.

Sozomenus.

Tum verò Cytinus Chalcedonenſis epiſcopus, qui Ioannem crebrò lacerauerat, fœdo pede defunctus eſt.

Socrates.

Chryſoſtomus Nouatianis fauit.

Alij tamen dicebant, Ioannem hoc iuſtè perpeſſum, eo quod multas eccleſias Nouatianorum, Quartodecimanorum,& aliorum tuliſſet hæreticorum.

SOZOMENVS.

De Eutropio lectore propter Ioannem in carcerem coniecto.

CAPVT XXI.

Eutropius lector in carcerem.

EO tempore quidam lector Eutropius eſt detentus, quaſi & ipſe in eccleſiam miſiſſet ignem. Qui cùm multa fuiſſet tormenta perpeſſus, cõiectus in carcerem, paulò poſt eſt defunctus. Quid autem de eo contigerit exiſtimo eſſe memorandũ. Quidam vidit in ſomnis adſtitiſſe altari virũ pulchritudine & magnitudine decoratum, quaſi in honore martyris Stephani cõſiſtentem & quaſi cogitantem eo quod boni viri nuſquam inuenirentur,atque totam ſe circumire ciuitatem,& niſi Eutropium nullũ penitus inueniſſe. Cúmq; is qui viderat, experrectus fuiſſet,ſomnium retulit fidelibus viris. Deinde requirens eos qui à Præfecto cõprehenſi fuerant & verberibus macerati,inuenit Eutropium,eíq; retulit viſionem. At ille flẽs, orationem ſibi dari ab eo qui viderat,implorauit. Quúmq; diuerſos Præfectus torqueret, nec perſonas incẽdij reperiret,etiam mulieres quaſdam tenẽs ſuadebat vt epiſcopi cõmunionem amplecterentur Arſacij, & multæ quidem declinauerunt: Olympias autem iniuſtum credens malitiæ ſatisfacere dixit: Adiice mihi calumniatores, & violẽtiam maiorem impone: mihi verò phas non eſt communicare,& ea facere, quæ piis non licet perpetrare. Quam cùm nequiſſet flectere præfectus vt communicaret Arſacio, tum dimiſſam & paulò pòſt tentam, multo nudauit auro,hoc modo credens ipſius frangi conſtantiam.Eo tẽpore Tigrius preſbyter veſte nudatus, & dorſo cæſus,ita tenſus eſt,vt pedum eius ac manuum articuli ſoluerentur.

Chryſoſtomiani torquẽtur propter factũ incendium.

Olympias.

SOCRATES.

De morte Arſacij & ordinatione pontificis Attici.

CAPVT XXII.

Arſacius moritur. An.d.407

ARſacius itaque quũ modicum vixiſſet tempus, defunctus eſt,Conſulatu ſequenti Stilliconis ſecundo,& Anthemij, vndecimo die Nouembris mẽſis. Quo

mortuo, de episcopatu Constãtinopolitano magna cœpit esse contentio. Et propterea quũ quatuor vacassent mẽses, sequenti Cõsulatu Arcadij sexto, & Probi, Atticus ordinatur episcopus, genere Armenius, habitu monachus, à iuuentute sua naturali sapientia decoratus.

Atticus succedit. Anno do. 408.

SOZOMENVS.

De successione diuersorum Patriarcharum.

CAPVT XXIII.

INterea quum Siricius quinque annis Romanorũ rexisset episcopatum, Anastasius ei successit. Post quem Innocentius Pontificatus iura susceptt. Defunctus quoque est etiam Flauianus, non cõsentiens in damnationem Ioannis. Flauiano moriẽte, Porphyrius Antiochenum susceptt episcopatum. Et quoniam plurimi contra Ioannem cõsenserant, propterea in Cõstantinopolitana vrbe multa diuisio facta est, ita vt missas apud seipsos plurimi celebrarent, & scandala prouenirent: quoniam propter gratiam Arsacij atq; Porphyrij: necnon Theophili Alexãdrinæ ciuitatis episcopi, pridem studio Procerum posita lex fuerat, iubẽs omnes in ecclesiam conuenire, & qui non communicarent, procul expelli.

Siricius. Anno do. 401. Anastas⁹. Anno do. 404. Innocentius. Rom. Pont. Flauian⁹. Antiochenus. Porphyr⁹ succedit.

De concussionibus quas Barbari Reipublicæ inferebant.

CAPVT XXIIII.

EO tempore cum discordia sacerdotum, etiam Respublica magnis concussionibus turbabatur. Huni namque transeuntes Histrum, Thraciam deuastabant. Isauriæ quoque latrones maxima multitudine congregata vsque ad Carenos & Phœniciam venientes, vrbes & vicos in medio positos populati sunt. Per idem tempus Stilicon magister armorum erat apud Honorium magna præditus potestate, habebátq; sub se Romanorum plurimos atque Gentilium. Qui cõtractis inimicitiis Arcadij ducibus, cogitabat cõgredi contra eos. Tũc ergo agens cum Honorio Alaricum regem Gothorum fecit ordinari magistrum militum, & accessit aduersus Illyricum, eique Iouium Præfectum constituit, vt arma contra Romanos atrolleret, ac prouinciales Honorij subderet ditioni. Et quũ Alaricus Barbaros sub se constitutos & per Dalmatias habitantes cõgregasset, venit

Huni in Thraciam. Latrones Isauriæ. Stilicon. Anno do. 412.

Alaricus rex Gothorum.

ad Epirum vbi multo tempore commoratus, reuersus in Italiam: quia quum discedere voluisset Honorij literis est detentus, sicut ipse confessus est.

THEODORITVS.

Quomodo Alexander Antiochenus episcopus discordantem populũ ad vnitatem reuocarit ecclesiæ.

CAPVT XXV.

Cyrillꝰ Alexãdrinus Ioannes Hierosolymitanus.

EA tempestate Cyrillus Theophili consobrinus, Alexandrinum suscepit episcopatum. Hierosolymorum ecclesiæ præsidebat Ioannes vir mirabilis successor Cyrilli. Antiochiæ autẽ Alexander, vir sermone doctus, & virtutẽ ostendens magnis operibus. Is enim Porphyrio succedens, qui post Flauianum fuerat ordinatus, multa reliquit monimenta clemen tiæ. Flauianus equidem sapientiæ subtilitate florebat. Porrò sacratissimus Alexander cõuersatione summóque philosophiæ eloquio, & plurima donorum copia abundabat. Is nãque etiam partem Eustathij (quam pridem Paulinus flectere non potuit, nec post illũ Euagrius) precib. vsus reliquo corpori copulauit: egítque festiuitatem, cuius simile nemo potuit aliquando videre. Nam quũ omnes fideles sumpsissent sacerdotes simul & populum, venit ad locum, vbi Eustathiani congregabantur. Apprehendénsque psallentes & vnum canticum sub quadam congruentia prędicantes, à porta vltima ciuitatis vsque ad maiorem ecclesiam totam plateam compleuit hominibus, & ostendit fluuium rationalem ad instar fluminis decurrentis. Hæc Iudæi videntes & Ariani, & paruæ reliquiæ Paganorum, ingemuerunt, videntes alios fluuios in mare ecclesiæ concurrentes. Is ergo Pontifex, Ioannis magni vocabulum ecclesiasticis διπτύχοις primus inseruit.

Euſtathianos vnit orthodoxis.

Quomodo corpus Ioannis Constantinopolim fuerit reuocatum.

CAPVT XXVI.

Ioã. Chrysost. reliquiæ Constantinopolim delatæ.

HVius doctoris reliquiæ sequẽti tempore in regiam deuectæ sunt ciuitatem. Rursúmque fidelissimus populus per pelagus quasi per terram currẽs, vndas Bosphori lampadibus & cæreis obuelauit. Hunc ergo thesaurũ in illa ciuitate recondidit Imperator. Qui sui aui

& vocabulum ſortitus eſt, & pietatem ſeruat inuiolabilem. Is in eius loculum defigens oculos atque frontem, pro Arcadio & Eudoxia genitorib. ſupplicauit, vt ignoranter delinquentibus veniã condonaret. Pridem enim mortui ſunt eius parentes hunc orphanum relinquẽtes. Sed patrum & progenitorum Deus, experiẽtiam pupilli eum ſentire non pertulit. Nam & piè nutriri fecit, & ſine concuſſionis metu cuſtodiuit eius imperium, atque tyrannorum conſilia refrenauit.

De laudibus Theodoſij iunioris.

CAPVT XXVII.

IS enim beneficiorum ſemper memor honorabat beneficij largitorem, habebãtq; participes hymnorũ ſorores ſeruantes cõuerſatione virginitatem, & delitias maximas iudicantes ſacrorũ meditationes eloquiorum, theſaurum inauferibilem exiſtimãtes manus egẽtium. Verum ipſe Princeps multis etiam aliis adornatur, maximè verò clementia, manſuetudine, animi tranquillitate nunquam recipiens tempeſtatem fide vera atque probabili. Cuius indicium nos conuenit oſtendere manifeſtum. Quidam vir cõuerſationis quidem monachicæ, ſed aſperior cõſilio, adiit Imperatorem pro quadam cauſſa rogãs. Quum hoc crebrò feciſſet, nec ea quæ poſtulauerat impetraſſet, eũ ab eccleſiaſtica communione prohibuit, & impoſito ei vinculo, diſceſſit. Verũ fideliſſimus Imperator ad palatium reuerſus, tempore prandij præſentibus conuiuis ait, non ſe ſumpturum cibũ, niſi prius eius vinculum ſolueretur. Ob quam rem miſit ad ciuitatis epiſcopum, rogans vt iuberet ei qui ligauerat, vt ipſius vincula ſolueret. Cúmq; dixiſſet epiſcopus, nõ debere à quolibet obligationẽ recipi, & mãdaſſet quod ſolutus eſſet: ille tamen eius nõ ſuſcepit ſolutionẽ, donec qui ligauerat multo labore requiſit° ei cõmunionẽ quam prohibuerat, teddidiſſet. Idolorum igitur templa quæ fuerant derelicta, à fundamentis dirui fecit, vt poſteri ne veſtigium quidẽ erroris priſtini reperirẽt. Hunc enim ſenſum etiã in ſua lege cõſcripſit. Quando igitur Roilas dux Scythiæ tranſiuit Hiſtrũ, & cum innumero exercitu vehementer Thracias populatus eſt, ipſámque regiam ciuitatem obſidere ſe & ſubuertere minabatur,

An.d.411. Theodoſij iunioris laus.

Templa Gẽtiliũ à fundamentis euerſa. Roilas Scytharũ Nomadũ dux fulmine profligatus cum exercitu.

ſupernis iaculis atque fulminibus eum maieſtas diuina percutiens, & ipſum & omnem ſimul concremauit exercitum.

De miraculis contra Perſas geſtis.

CAPVT XXVIII.

Perſæ contra Theodoſium iuniorem.

TAle aliquid à Domino eius cõſolatore etiam Perſico prælio geſtum eſt. Nam quũ illi Romanos vacare cognouiſſent, & ciuitates in cõfinio cõſtituras debellarent, pacíſque pacta tranſcéderent vaſtatis finibus, nemo ferebat auxilium. Imperator namque de pace præſumens, duces & milites ad alia bella miſerat. Tunc ergo imbre vehementiſsimo, & grãdine demiſſa, vlterius eos Deus accedere nõ permiſit, eorúmq; ligauit curſum, ita vt viginti diebus totidem ambulare ſtadia nõ valerent. Duces verò venientes cõgregarunt exercitum, & in priori bello obſidẽtes vrbem Imperatoris vocabulo nominatam, ridiculos oſtendit. Quum enim pluſquam triginta diebus Gororanes rex, prædictam vndiq; obſideret ciuitatem, & multa machinamenta conſtrueret, & turres contra muros ciuitatis excelſas ædificaret, ſolus Eunomius ſacratiſsimus eius ciuitatis epiſcopus reſtitit, & impetum moliminis eorũ machinásque deſtruxit. Et licet duces noſtri hoſtibus bellãdo ceſsiſſent, & obſeſsi ciues reſiſtere nõ auderent, iſte ſolus pugnando à vaſtatione præſeruauit ciuitatem. Vnus itaq; partis hoſtilis vir dum cõſuete blaſphemaret, & Rapſacis atq; Sennacherib verba profunderet, & cum veſania minaretur, ſacrum ſe cõcrematurum tẽplum: ille vir ſanctiſsimus nõ ferẽs huius inſaniam, iuſsit baliſtam poni iuxta propugnaculum, quæ Apoſtoli Thomæ habebat vocabulum: & maximo in eam lapide coaptato, in nomine, inquit, eius qui eſt blaſphematus, lapidem tẽſo arcu dimittite. Tum lapis emiſſus veniens vſque ad faciem nephandiſsimè blaſphemantis, vultum eius valde corrupit, caput contriuit, cerebrúmq; in terram diſperſit. Hoc quũ Dux exercitus cognouiſſet, qui ſe ciuitatem capturũ eſſe minabatur ſiluit, & rebus ipſis victum ſe eſſe profeſſus eſt, & metuens quæſiuit pacem. Sic ergo Rex omnium fideliſsimũ hunc principem cõſeruauit, quũ & iſte ſeruituté profiteatur, & competẽs offerat Domino miniſterium.

Gororanes.

Eunomius epiſcopus.

De

De ſucceſſione Pontificum. CAP. XXIX.

INter hæc Innocẽtio optimo Romanæ vibis antiſtiti ſucceſſit Zoſimus, Zoſimo Bonifacius, Bonifacio Cœleſtinus. Hieroſolymis verò poſt Ioanne Praylius ſuſcepit eccleſię præſulatum. Verũ in Antiochia poſt ſacrũ Alexandrum Theodotus caſtitatis ſpeculum, eccleſiæ pontifex ordinatur mãſuetudine & puritate conuerſationis ornatus. Is enim cohortem Apollinaris aliis ouibus miſcuit, rogans eos vt vnirentur ouili. Ea quidem tempeſtate Iſdigerdes Perſarum rex cõtra eccleſias huiuſmodi de cauſſa bella commouit.

Anno do. 418.
Anno do. 420.
Anno do. 426.
Zoſimus. Bonifaci⁹. Cœleſtin⁹. Praylius. Theodotus Apollinariſtæ vniti orthodoxis.

De virtutibus Abdæ apud Perſas epiſcopi.
CAPVT XXX.

ABdas quidã erat epiſcopus plurimis virtutibus adornatus. Is nõ mediocriter vſus zelo diuino, πυρεῖον, id eſt, focum eorum ſeu Veſtam deſtruxit. πυρεῖα namq; illi vocant templa, in quibus ignem ſeruant: Deũ enim arbitrãtur ignem. Hoc cum rex cognouiſſet à Magis, euocauit Abdam; & primo quidẽ manſuete culpauit factum, præcipiẽs vt πυρεῖον rurſus ædificaret. Illo reſiſtente, & hoc nequaquam facere confirmante, vniuerſas ſe rex deſtructurũ interminatur eccleſias: cuius interminationem cõpletio ſubſecuta eſt. Nã prius illum virum occidi præcipiẽs, deſtrui quoq; eccleſias imperauit. Ego ſanè deſtructionem τῦ πυρείυ non reor opportunè commiſſam: neq; enim ſanctus Apoſt. cùm veniſſet Athenas, & ciuitatem repletam idolis conſpexiſſet, aras ab illis honoratas deſtruxit, ſed ratione ignorãtiam redarguit, & veritatis iura mõſtrauit. Quod verò deſtructũ templum reædificare noluerit, ſed necẽ magis elegerit, valde admiror, & plurimis eum honorandum coronis exiſtimo. Tale eſt enim ignem adorare, quale eius ædificare tẽplum. Hinc ergo ſumens tempeſtas initium, ſæuiſſimè atque ferociter circa pietatis alumnos intumuit, & triginta iugiter annis fluctuatio † dura permãſit, à Magis veluti quibuſdam procellis agitata. Magos enim appellant Perſæ eos, qui elementa deificant. Quorũ fabulas in alia cõſcriptione monſtrauimus, in quã horũ interrogationibus dignas ſolutiones obtulimus. Gorora-

Abdas epiſcop. Perſarum πυρεῖον deſtruxit.

Perſecutio Chriſtianorũ apud Perſas.
† *dura.*

nes itaq; filius Isdegerdis, post parris mortem cum Imperio etiam cõtra Christianam pietatem bella suscepit. Quas enim tormentorum species, & suppliciorum adinuẽtiones piis intulerit, nõ est facilè nũc narare. Aliorum nãque manus excoriauerunt, aliorum dorsa, aliorũ capita, à fronte inchoantes, vsq; ad cervices nuda cute reliquerũt. Alios sectis per medium calamis, nudos operientes, & ipsas sectiones calamorũ carnibus aptantes, à capite vsq; ad pedes funibus stringentes, postea calamos ex eorũ membris violenter trahebant, vt acutæ sectiones calamorũ cùm traherentur eorũ carnes secarẽt, & tormẽtum amarissimi doloris inferrent. Deinde fodientes lacus, & eos vndiq; obturantes, † soricũ maiorum greges in eos immiserunt, eísque pabulum athletas dederunt, impiè ligantes manus eorũ & pedes, ne possent à se bestias remouere. Sed & alia tormenta sæuiora valde exercuerunt, habentes doctorem veritatis inimicum: Sed non potuerunt athletarum deuincere fortitudinem. Sponte namque currebant, vt occasione huius mortis incorruptibilis vitæ dona perciperent. Duorum tamen aut trium faciam mentionem, vt per hos reliquorum fortitudo monstretur.

† *gliriũm.*

De Hormisda apud Persas nobilissimo confessore.

CAPVT XXXI.

Hormisdes Persa.

HOrmisdes quidam valde nobilis apud Persas erat, qui patrem Præfectũ habuerat. Hunc cùm rex cognouisset esse Christianum, deduci fecit, & imperauit vt salutarẽ negaret Deum. At ille: Nec iustum, inquit, nec vtile præcipis Imperator. Nam qui docetur vt Deũ omnium facilè cõtemnat ac neget, facillimè quoq; spernit Imperatorem, cum & ipse sit particeps naturæ mortalis. Et si summo supplicio dignus est, qui tua sceptra cõtempserit Imperator, multiplicibus tormẽtis subdẽdus est, qui conctorum negauerit creatorẽ. At Imperator cũ debuisset mirari prudentiã, fortissimũ diuitiis & dignitate nudauit athletam, iussitq; vt nudus traheret camelos exercitus. Quumq; plurimi trãsissent dies, respiciens de superioribus Imperator, vidit illũ eminentissimum virum solis radiis inflammatum, & pulueris squalore repletum, patriæq; nobilitatis memor, eum ad se iussit ad-

duci,& lineis veſtibus operiri. Deinde putans quod tam præcedenti afflictione,q̃ ex iſta clemẽtia molliretur,vel nunc, inquit, illa obſtinatione exutus, nega filiũ fabri. At ille Dei zelo repletus,dirupit veſtẽ & proiecit,dicẽs: Si propter hoc me putas à pietate recedere, habe donum cum impietate, quam poſsides. Hãc eius fortitudinem cõtemplatus,nudum eum è ſuo expulit imperio.

De Sanne apud Perſas confeſſore.

CAPVT XXXII.

S† Annem quoque mille famulorum dominum, reſiſtentẽ ſibi,& negare creatorem omniũ nolẽtem, requirens quiſnam ſeruorũ eius eſſet ſæuiſſimus,illi aliorũ ſeruorũ tradidit dominatũ. Cui ipſum quoque dominũ ſeruire præcepit, ſimul & eius vxorem. Per hoc putans propugnatorẽ ſe fiẽctere veritatis. Sed ſpe ſua deceptus eſt. Habebat enim ille domum in petra conſtructam. *Suenes.* † *Suenem.*

De Beniamin Perſico diacono,eiuſque martyrio.

CAPVT XXXIII.

BEniamin etiam diaconum cõprehendens, clauſit in carcere. Cúmq; duo tranſiſſent anni,ſuperuenit Legatus Romanorum pro aliis cauſſis acturus. Et cùm hęc cognouiſſet,poſtulauit à rege vt dimitteretur Diacon⁹. Porrò rex iuſsit vt promitteret Beniamin quod nulli Magorum doctrinam Chriſtianam prædicare tentaret, & dimitteretur exire. Tum Legatus quidem cuſtodire Beniamin quæ rex præceperat compromiſit. Beniamin autem audiens monita legati: Impoſsibile eſt, inquit, nõ me participare lumen aliis,quod ipſe percepi. Quãto enim ſupplicio dignus ſit qui talentum abſconderit, ſacra euangeliorũ teſtatur hiſtoria. Sed rex horũ tũ nihil cognoſcẽs, iuſſit eũ abſolui à vinculis. At ille prædicare nullatenus ceſſabat:& capiẽs eos qui ignorãtiæ caligine tenebantur, intelligibili luci iugiter offerebat. Dúmq; tranſiſſet annus, regi geſta illius nũciantur. Tũ deductũ ad ſe, negare iuſsit quẽ adorabat Deum verũ. Ille quæſiuit à rege dicens: Quo dignus honore eſt,qui ſuum derelinquens regnũ, inuadere ſtuduerit alienum? Cúmq; dixiſſet rex:Morte vltimóq; ſupplicio: Sapiẽtiſſimus vir ille reſpondit: Quid ergo non iuſtè patiatur

homo, qui factorem mundíque creatorem, nutritorem, ac Saluatorem deserens, vnum conseruorum suorum deificare voluerit, & debitum illi cultum isti magis obtulerit? His sermonibus rex accensus, viginti calamos acui, & totidem vnguibus digitorum eius manuũ atque pedum præcepit infigi. Cúmque hoc supplicium ab eo derideri cõspiceret, alium rursus calamũ acutum in eius femur vnde humana origo descendit, iussit immitti. Cúmq; crebrò eiiceretur & rursus induceretur, ineffabiles ei dolores excitabat. Post hoc verò supplicíũ impius atq; ferox virgam grandem spinis vndique plenam, per eius meatum iussit induci, & hoc modo spiritum fortissimus decertator emisit. Sed & alia multa ab illis impiis sunt tentata. Nec tamen mirãdum, quòd illorum ferocitatem & impietatem longanimiter Deus omnium patiatur, quando ante imperium Maximi Cõstantini quicunque fuerunt Romanorum Imperatores, contra veritatis ministros vehementer insaniarint. Diocletianus namq; passionis salutaris die in omni imperio Romanorum, destruxit ecclesias. Sed nouem transactis annis istæ quidem denuò refloruerũt, & multiplicem magnitudinem susceperunt. Ille verò post rabiem suæ impietatis extinctus est. Nam & bella huiusmodi futura Dominus prædixit & ecclesię victoriam prędicauit. Nos tamen ipsæ quoque res edocent, quòd magis nobis vtilia sunt bella, quàm pax: quia pax delicatos nos facit, remissos & timidos: porrò bellum & mentẽ acuit, & præsentia quasi transeuntia contemnere persuadet. Sed hęc quidem etiam in aliis operibus crebrò diximus.

Diocletianus in die passio Domini, omnes ecclesias Christianorum euertit.

De Theodoro Antiocheno episcopo, & Theodoro Mopsuestiae pontifice. CAPVT XXXIIII.

Theodorus Mopsuestiae episcopus.

EO autem tẽpore quo sacratissimus Theodorus Antiochenam regebat ecclesiam, Theodorus μόψος ἱσίας quidem episcopus, sed totius doctor ecclesiæ, cũ contra vniuersam cohortem hæreticorum fortiter pugnasset, finem vitæ sortitus est. Is enim Diodori quidem magni doctrina potitus est. Ioannis verò sacratissimi fuit socius atq; cooperator. Cõmuniter enim Diodori pocula spiritalia sunt adepti: qui sex & triginta annis mansit

in Præſulatu, & contra Arij Eunomiíque acies fortiſsimè prælíatus eſt, inſidiáſque latronis Apollinaris extinxit, optimáque paſcua diuinis ouibus præparauit. Cuius frater Polychronius Apamienſium rexit eccleſiam, & gratia ſermonis, & claritate vitæ ornatus. *Polychronius.*

SOCRATES.

De fine Imperatoris Arcadij. CAP. XXXV.

NOn multò poſt tempore quàm Ioānes defunctus eſt, moritur & Arcadius imperator, vir mitis & quietus. Et circa finem vitæ pro huiuſmodi cauſſa venerabilis exiſtimabatur. In vrbe Conſtantinopoli domus eſt maxima, habens cognomen καρύας, id eſt, nucis. Eſt enim in eius domus veſtibulo arbor nucis, in qua ſermo eſt fuiſſe appenſum martyrem Acacium & defunctum. Ob quam rem etiam Oratorium illic eſt ædificatum. Hunc Arcadius videre volens, ad oratione venit, voróque completo reuertebatur. Proinde cuncti circa Oratoriū habitantes, volentes Imperatorem videre accurrebant, & alij quidem extra domum præceſſerant, vt melius aſpectum principis & ordinem viderent obſequij, alij verò ſequebantur. Cúmque omnes cum mulieribus atq; filiis ſimul & mancipiis extra domum fuiſſent egreſsi, repẽtè maxima domus Oratorio cohærẽs, ſubitò tota corruit, clamórq; cum admiratione ſequutus eſt, quod oratio principis tot homines à ruinæ imminẽtis periculo liberaſſet. Arcadius itaque relicto annorum octo filio Theodoſio (de quo iam cõplura ſunt narrata) defunctus eſt, Conſulatu Baſsi & Philippi, primo die Maij menſis, anno ſecundo ducenteſimæ nonageſimæſeptimæ Olympiadis. Is ergo cum patre quidem Theodoſio tredecim regnauit annis, poſt mortem verò patris quatuordecim. Vixit annis triginta & vno.

Arcadij Auguſti mores.

An. d. 410.

Acacius martyr.

Domus, τῆς καρύας apud Conſtantinopolim corruit.

HISTORIAE ECCLESIASTICÆ QVAM TRIPARTITAM VOCANT, LIBER VNDECIMVS.

SOCRATES.

Quod Theodosij iunioris Imperium Præfectus regebat Anthemius.

CAPVT PRIMVM.

Anno do. 411. Honorius Aug.

ARCADIO Imperatore defuncto, Honorius quidē eius frater regebat Hesperias, Orientales autem prouinciæ sub ditione manebant Theodosij iunioris, cùm esset annorū octo, Anthemio Præfecto omnia disponente. Erat enim iste nepos Philippi, qui Paulum episcopum sub Constantio ab ecclesia expulerat, & Macedoniū introduxerat. Is muro maximo vrbem Constantinopolim circūdedit. Qui vir sapientissimus inter illius tēporis homines & putabatur & erat, & nihil inconsultè faciebat, sed cum multorum consilio quæ erant agenda tractabat, & maximè Sophistæ Troilo se credebat.

Anthemius Præfectus.

Troilus Sophista.

De Attico episcopo eiúsque moribus. CAP. II.

Atticus Constantinop.

IMperatore porrò Honorio octauum annum agente, iam tribus annis Atticus habebat episcopatum, vir clarus & eruditus, venerabilis atque prudens. Vnde etiam ecclesias sub eo magnum sumere contigit incrementum. Non enim solis propriæ fidei personis munificus erat, sed etiam hæreticis miraculum suæ sapientiæ demonstrabat, quos vexare quidem nolebat. Cum verò eos terrere tentasset denuò māsuetudinem ostendebat. Et inter hæc non negligebat eloquentiam. Laborabat enim circa veterum lectiones, noctu eis incūbens. Quapropter non eum mouebant Philosophicæ aut Sophi-

stitæ lectiones. Erat enim & confabulantibus gratus, & cum tristibus mœstus, & absolutè (secundum Apostolum) omnibus omnia factus est. Primo quidem cum presbyter esset, libros faciebat, & meditatos coram ecclesia recitabat. Postea verò etiam fiduciam cum labore sortitus, sub oculos doctrinam laudabilem proferebat. Non tamen tales erãt eius sermones, vt etiam ab auditoribus scripturæ traderentur. Quæ verò eius temporibus memoranda acciderint † narrabo. 1.Cor.9.d.

†enarrabo.

De Theodosio episcopo Synnadæ, & quemadmodum illic Macedoniani conuersi sint. CAP. III.

IN Synnada Pacatianæ Phrygiæ ciuitate, Theodosius quidã erat episcopus, & Macedonianos cùm illic plures essent, insequebatur, & non solùm eis è ciuitate, sed etiam ab agris nimia crudelitate pellebat, cum Orthodoxorũ ecclesia persequutiones inferre non soleat. Quod ille nõ zelo rectę fidei, sed pro pecuniarum amore faciebat. Cõtra quos, vniuersos tam clericos q̃ Iudices prouinciales armabat, & præcipuè Agapitum eorum turbabat episcopum. Quúmq; iudices prouinciæ ad inferenda tormenta, sibi sufficere nõ putarer, Cõstantinopolim est profectus, vt Præfectorum auxilia mereretur. Ibíque posito Theodosio propter huiusmodi causſam Agapitus Macedonianorũ episcopus ad melioré se contulit partem, habitóq; tractatu cum omni clero, & euocans totũ populum sibi subiacentem, suasit eis, vt Consubstantialitatis susciperent fidem. Hoc facto, repentè cum maxima multitudine, imò cum omni (vt ita dixerim) ciuitate ad Orthodoxorũ ecclesiam venit, & oratione facta, sedé in qua Theodosius præsidere solebat, obtinuit. Tum vniens populum, & deinceps fidé Consubstantialitatis docens, ecclesiam tenuit Synnadésem. His itaque gestis, non post multum tẽporis Theodosius cum Præfectianorum venit auxilio, & nihil sciens horũ quæ fuerant gesta, ad ecclesiam properauit. Ex qua ab omnibus expulsus, rursus Constantinopolim remeauit, & apud episcopum Atticum quæ fuerant contra eum gesta deposuit, quẽadmodum iniustè episcopatu fuisset expulsus. Atticus autem cognoscens vtilem causſam

Theodosi⁹ Synnadẽsis persecutor Macedonianorum.

Agapitus τὸν ὁμοούσιον amplectitur, & fit episcop⁹ Synnadensis.

Theodosi⁹ episcopus non recipitur à suis.

ecclesiæ accidisse, Theodosium quidem verbo consolatus est, vt patienter ferret. Præponens autem causis personalibus generalem vtilitatem scripsit Agapito, vt teneret episcopatum, nihilque de inimicitiis Theodosij cogitaret.

Quomodo Iudæus paralyticus per baptismum sit curatus. CAPVT IIII.

Iudæus paralyticus sanitati restitutus.

HOc igitur vnum est rerũ vtilium, quæ Attici temporibus in ecclesia acciderunt. Sed neq; miraculorum aut sanitatum his defuit caussa temporibus. Quidam namq; Iudęus quum paralyticus esset, plurimis annis in lecto iacebat. Cúmque omnis medicina ei fuisset adhibita, & cunctorũ Iudæorũ nihil oratio præualeret: nouissimè ad baptismatis Christiani gratiam confugit, huic soli veritatis medicamini se committens. Hoc velociter episcopo Attico nuntiatur. Quem cathecumenum factum, & spem Christi promittens, deportari cum lecto præcepit ad baptismum. Verum Iudæus paralyticus baptismum vera fide suscipiens, cùm de fonte fuisset leuatus, statim morbo caruit, & deinceps sanus fuit. Hanc igitur curam virtus Christi etiam nostris temporibus demonstrauit. Qua ex caussa plurimi Paganorum credẽtes baptizati sunt. Iudæos autem licet signa quærentes, hæc tamen non prouocauerũt ad fidem. His ita apud Christianos gestis, plurimi paruipendentes, in sua nequitia permanserunt. Et non solùm Iudæi tãtis prodigiis repugnabant, sed etiam sequaces eorum similia sapuisse conuicti sunt.

De Sabbatio hæresiarcha, eiúsque sequacibus. CAPVT V.

Sabbatius.

SAbbatius itaque (cuius ante fecimus mẽtionem) nolens in suo ordine manere presbyteratus, desiderabat episcopatum. Iisdémque temporibus recessit ab ecclesia Nouatianorum, occasionem habẽs quasi propter obseruationem Paschæ Iudaici. Faciebátq; collectas cõtra Sisinnium suum episcopum in loco ciuitatis qui ἡγεμόλοφος appellatur in Arcadij foro. Illic enim rem cõmisit valde periculosam. Die nãque festiuitatis in euangelica lectione, vbi scriptum est: Erat enim Pascha Iudæorũ,

ἡγεμόλοφος.

verba quæ nuſquam ſcripta neque audita ſunt auſus eſt adiicere, id eſt: Maledictus qui præter azyma celebrauerit Paſcha. Hoc auditum manauit in populum, & ſimplices decepti Nouatianorũ laicorum conuenerunt ad illum. Quod tamen malum nõ remanſit inultum, ſed in finem peſſima eius falſitas eſt cõuerſa. Paulo poſt enim quum ad quãdam feſtiuitatem multi cõcurrerent, vt vigilias ſolite celebrarent, formido ſubito dęmoniaca irruit ſuper eos, quaſi Siſinnius eorum epiſcopus veniret cum maxima multitudine. Factáque turba videlicet noctu, & in anguſtiæ loco cõperti ſemetipſos cõtriuerunt, ita vt vltra ſeptuaginta homines morerentur. Hoc factum plurimos à Sabbatianorum ſecta prohibuit: quidam verò in eius ruſticitate manſerunt. *Mar. 14. a Luc. 22. a*

Sabbatiani.

De morte Dorothei Arianorum epiſcopi, & ordinatione Barbæ, & quæ ſub eo ſint geſta.

CAPVT VI.

EO tempore Dorotheus Arianorũ Pręſul, quem ab Antiochia Conſtantinopolim tranſtulerant, cùm centum & nouemdecim vixiſſet annos defunctus eſt, Conſulatu Honorij ſeptimo, & Theodoſij ſecũdo, ſexto die Nouembris męſis. Poſt quem Arianæ ſuperſtitionis Barbas ordinatur epiſcopus. Sub hoc itaque Barba, per duos presbyteros eloquentiſsimos Arianorum religio floruit, quorũ alter Timotheus, alter Georgius dicebatur. Sed Georgius doctrina Helladica eruditus erat, Timotheus ſacris literis incũbebat. Et Georgius quidem ſemper Ariſtotelem & Platonem habebat in manibus, Timotheus Origenem, ita vt etiam linguaHebraica loqueretur. Timotheus pridem Pſathyrianorum fuerat hæreſeos, Georgiũ Barbas presbyterum ordinauit. Timotheum itaque ego ipſe vidi, & cognoui quemadmodum interrogantibus fuerit reſpõdere paratus, ſoluens obſcuriſſimas quæſtiones, quæ in diuinis inueniuntur eloquiis teſtem vocans veraciſsimum Origenem. Mihi tamen videtur admirabile, quomodo tales viri in Arianorum lege mãſerint, quorum vnus quidem Platonem ſemper habebat in manibus, alter ſpirabat iugiter Origenem: quum nuſquam Plato ſecundam vel tertiam *An. do. 409. Dorotheus Arianorũ epiſcopus. Barbas Arianorũ epiſcopus. Timotheus Georgius Arian. Origenes veraciſsimus teſtis.*

cauſſam (ſicuti ipſe nominare ſolet) initium ſubſiſtentię aſſerat percepiſſe, & Origenes coæternum vbiq; fateatur filium patri. Qui licet in ſua ſententia manſerint, religionem tamen Arianam perduxerunt latenter ad Meliora. Multas nanque Arij blaſphemias doctrinis propriis expulerunt.

De ordinatione Cyrilli Alexandrini pontificis.

CAPVT VII.

An do. 414 Theophilus Alexãdri nꝰ moritur. Cyrillus ſuc cedit. Nouatiani ſpoliantur per Cyrillũ.

INter hæc defuncto Theophilo morbo lethargico, Conſulatu Honorij nono, & Theodoſij quinto, facta contentione propter epiſcopatum inter Timotheum & Cyrillum, die tertio mortis Theophili Cyrillus ordinatur epiſcopus, & maiori faſtu quàm Theophilus tenebat epiſcopatum: Qui mox epiſcoparus ſui principio Nouatianorum claudens eccleſias, omnia vaſa eorum ſacra abſtulit, epiſcopúmq; eorum Theopompum rebus quas habebat omnibus ſpoliauit.

Quomodo apud Perſas per Maruthã epiſcopum ſit Chriſtianiſmus dilatatus. CAP. VIII.

Maruthas epiſcopꝰ ad Perſas Legatus mittitur.

EO tempore apud Perſas eſt Chriſtianiſmus dilatatus. Inter Romanos enim & Perſas ſemper propter diuerſas cauſas mittuntur Legationes. Tum ergo cauſas attulit, vt Maruthas Meſopotamemus epiſcopus (cuius dudum meminimus) à Romanorum imperatore ad Perſarũ deſtinaretur regem. Qui multam reuerentiam apud Maruthã inueniẽs, eum decenter honorabat, & tanquam diuinum reſpiciebat virum. Hoc factũ mordebat Magos, metuentes ne regem Chriſtianũ fieri ſuaderet. Nam cùm dolore capitis multo tempore torqueretur, Magis eum curare nõ valentibus, Maruthas orationibus fecit incolumen: ob hãc ergo cauſſam moliti ſunt quandam Magi fallaciam. Et quoniam Perſæ ignem colunt, cõſueuítq; Rex in quadam domo ignem ardentem perpetuò ſuppliciter adorare: Magi ſub terra hominem quẽdam abſcondentes tempore quo Rex ſolebat adorare, eum talia clamare fecerunt: Mitte foras Regem: impiè enim † egit, quòd ſacerdotem Chriſtianorum iudicat eſſe venerandum. Hæc audiens Iſdiger-

Magorum dolus.

† agit vel regit.

des Perſarum rex,licet reuerẽtiam haberet, tamen Marutham abiicere cogitabat. Porrò Maruthas verè Deo venerabilis homo,vacabat orationibus, per quas inuenit dolum Magicis artibus fabricatum. Veniénſque ad Regẽ: Noli inquit,illudi Rex,ſed ingreſſus cùm audieris vocem,fodi iube,& doli cauſſas inuenies. Non enim ignis loquitur,ſed hominum molimina huiuſmodi eſſe noſcuntur. Hoc dicto flexus eſt Perſarum rex: & rurſus ingreſſus vbi ignis inextinguibilis ſeruabatur, cùm audiſſet vocem,iuſſit fodi locum. Tum qui mittebat quaſi diuinam vocem,inuẽtus arguitur. Iratus itaq; rex,Magorum genus vſq; ad decimam iuſsit imminui portionem. Hoc facto,Maruthæ dixit vt tẽpla quæ vellet ædificaret. Ex hoc apud Perſas ſumpſit Chriſtianiſmus incremẽtum. Tum igitur Maruthas à Perſis Cõſtantinopolim remeauit. Et non lõgo poſt tempore rurſum deſtinatus eſt. Iterúmq; Magi machinabãtur ne eum ſuſciperet Rex. Fecerúntq; fœtorem quendam in loco vnde Rex tranſire ſolebat,& quaſi à Chriſtianis id factum fuiſſet detogabãt. Cúmq; rex ſuſpectos iam habẽs Magos,hoc cum ſtudio requiſiſſet,denuò ab eis concinnatum eſſe cognouit. Quãobrem plurimos eorũ ſuppliciis tradidit. Marutham verò potiori honore coluit,& Romanos valde dilexit,eorúmq; amplexus eſt pacem. Qui penè Chriſtianus fieri potuit,cùm aliud miraculum per Marutham & Ablatem Perſidos epiſcopũ proueniſſet. Ambo nanq; moleſtum dæmonem à regis filio propulerunt, orationibus vacantes atque ieiuniis. Poſt hæc Iſdigerde defuncto antequam fieret Chriſtianus, ad eius filium peruenit imperium. Cuius tempore inter Perſas atque Romanos pacta ſoluta ſunt.

Iſdigerdes Perſarum rex incipit fauere chriſtianis.

Quemadmodum Italiam vaſtarit Alaricus.
CAPVT IX.

PEr idem tempus Innocẽtius, primus Romæ Nouatianos perſequi cœpit, multáſq; eorum abſtulit eccleſias. Quo tempore Roma eſt à Barbaris deprẽdata. Alaricus enim quidam Barbarus ditioni Romanorũ & Theodoſij imperatoris ſubiectus,atq; cõtra Eugenium tyrãnũ auxilia largitus, & propterea Romanis dignita-

An.do.412 Innocẽtius Põt. Rom. aduerſus Nouatianos.

tibus honoratus, felicitatem ſuam non ferens, imperare quidem nō elegit, ſed diſcedens ab vrbe Conſtantinopolitana, venit ad partes Heſperias. Cúmq; veniſſet in Illyricum, omnia ſubuertebat, & tranſiens Theſſaliā, habita cōgreſsione circa fluuium Pinum apud Nicopolim Epiri, penè tria millia virorū eius Theſſali peremerunt. Poſthæc autem quicquid eis occurreret deſtruentes nouiſſimè Romam venerūt. Quam vaſtantes, plurima quidem miraculorum eius igne cōcremauerunt, pecunias autem abripuerūt, multóſque Senatorij ordinis diuerſis ſubdidère ſuppliciis. Deridentéſq; Romanorū regnum, Imperatorem fecerūt quendam nomine Attalum, quem vno die tanquam Imperatorem fecerūt procedere, altero verò ſerui ſchemate miniſtrare. Hęc cùm egiſſet Alaricus, repentè in fugam conuerſus eſt, fama procedente quòd Theodoſius imperator cōtra eum miſiſſet exercitum, quæ fama non fuit ficta, ſed vera: nam exercitus veniebat. Fertur itaque cùm Alaricus proficiſceretur Romam, vir quidam venerabilis, cōuerſatione monachus, eum monuiſſe, ne mala talia facere tentaret, neq; cædibus gauderet aut ſanguine. At ille: Non (inquit) ego volens Romam proficiſcor, ſed quidā quotidie mihi moleſtus eſt, torquens & dicēs: Perge, & Romam deſtrue ciuitatē. Hęc etiam de his dicta ſufficiant.

Alaricus Romam venit. An. do. 413.

De Cæleſtino Romano pontifice, & quomodo Nouatianos fuerit inſequutus, & de Sabbatio.

CAPVT X.

An. do. 426 Cæleſtinus pont. Rom. Nouatianos Romæ in occulto.

INter hæc Cęleſtinus Romæ ordinatus epiſcopus, qui etiam Nouatianorum abſtraxit eccleſias, & eorū epiſcopum nomine Ruſticulum, in occulto coēgit celebrare Collectas. Vſq; ad illud nāque tempus plurimas Nouatiani habent eccleſias. Porrò Conſtantinopoli non talia pertuleruēt, ſed cùm eos diligerent etiam intra vrbem eos Collectas facere permiſerunt. Mortuo verò Siſinnio Nouatianorū epiſcopo, Chryſanthus ad epiſcopatum trahebatur, vir multis Romanorum dignitatib⁹ honoratus. Quo fugiēte, Sabbatius ſe tempus opportunum ad epiſcopatum inueniſſe credēs, fecit quoſdam ignobiles ſibi manus imponere, iuſiurandum quod prę-

Chryſant⁹.

Sabbatius.

buerat paruipendens. Cuius mores cùm populus abhorruiſſet, Chryſantum per loca omnia requirebant. Quem inuenientes in Bithynia, inuitum ſacerdotium ſuſcipere coëgerũt. Qui nihil percipiebat de eccleſia, niſi dominico die duos panes.

De ſeditione & nece Chriſtianorum quæ per Iudæos apud Alexandreiam acciderunt.

CAPVT XI.

Anno. 431 Alexandrini ſeditioſi.

EA porrò tempeſtate Iudæorum genus ab Alexandreia eſt huiuſmodi de cauſſa eiectum. Alexandrinorum populus pluſquàm aliæ generationes ſeditionibus deditus eſt: qui ſi occaſionem acceperit, intolerãda mala cõmittit. Nam cirra ſanguinem non ceſſat à lite. Contigit itaque tũc vt inter ſe contentiones haberent, non propter neceſſariam cauſſam, ſed propter ſtudium Pantomimorum: quia enim is qui die Sabbatorũ ſaltabat, plurimum habebat populum Iudęorum, dum vacãtes non auditioni Legis, ſed Theatris occuparentur, ea dies litigioſa extitit inter partes. Cúmq; hoc aliquatenus fuiſſet ab Alexandreiæ Prefecto correctum, nihilominus manſêre Iudæi partis alterius inimici. Et cùm eſſent ſemper Chriſtianis infenſi, cõtra Pantomimos eorum amplius pugnabãt. Tunc igitur Horeſtes Prefectus Alexandreiæ feſtiuitatem quãdam quam Politiam vocant, in Theatro celebrabat, vbi & aderant quidam fautorum Cyrilli, diſpoſitiones Prefecti volentes cognoſcere. Inter quos, quidam nomine Hierax doctor puerilium literarum, & Cyrilli feruẽtiſſimus auditor, ac ſolitus plauſus in eius expoſitionibus excitare. Hunc itaq; Hieracem cùm vidiſſet in Theatro Iudæorũ turba, clamabat aduerſus eum, quòd propter nil aliud veniſſet, niſi vt in Theatro ſeditiones inter populos excitaret. Verùm Horeſtes pridem habẽs odium cõtra Cyrilli ſuperbiam, arreptum Hieracem publicè fecit in Theatro agi verberibus. Hoc Cyrillus cognoſcens, conuocatis primoribus Iudæorum (vt decebat) admonuit, ne cõtra Chriſtianos ſeditiones vlterius excitarẽt. Porrò turba Iudæorum hoc paruipẽdens, maiora cõtra Chriſtianos tractauit molimina. Dantes itaque ſibiipſis ſignum, vt

Chriſtiani dabãt operam ſpectaculis apud Alexandriam.

Horeſtes præfectus Alexandrinus.

Hieraxludimagiſter.

Iudæi Christianos occidunt.

annulum factum ex palma, omnes haberent in digito, contra Christianos hoc modo pugnauerunt. Fecerunt enim quosdã de suis vna nocte per omnes ciuitatis decurrere regiones, clamãtes Alexandrinam ardere ecclesiam. Ob quam rem Christiani vndiq; cõcurrebant, vt ecclesiæ flammas extinguerẽt. Porrò Iudæi ignorantes interimebant seipsos per signũ annuli agnoscentes, ac parcentes sibi mutuo. Facto autem die latere nequiuerunt. Ob hanc rem permotus Cyrillus, cũ maxima multitudine irruit in synagogas Iudæorum, & illas quidem abstulit, Iudæos autem expulit ciuitate, eorúmque substantiam diripere populo imperauit. Hoc ergo modo Iudæi à tẽporibus Alexandri Macedonis illam habitãtes vrbem, tunc nudi prorsus expulsi sunt, & per singula loca dispersi. Adamantius verò medicinæ sophista Cõstantinopolim veniẽs, & Christianum se fore promittens, postea reuersus est Alexandriã. Igitur Alexandreiæ præfectus Horestes valde tristabatur, eò q; populosam vrbem ita desolatam repentè conspiceret. Vnde etiam Principi retulit quod acciderat. Sed & Cyrillus † scelera Iudæorum Imperatori nõ tacuit, & Horestis amicitiam cogẽte populo postulauit. Cúmq; Præfectus amicitiæ verba refutaret, euangelia obtulit ei Cyrillus. Et cùm nec sic eius corda subigerẽtur, hæc denuò acciderunt. Monachorum quidam in mõte Nitria constituti, fautores Theophili, ex illo quo contra Dioscorum iniustè fuerat coarmatus, etiam pro Cyrillo libẽter prælia susceperũt. Relictísque monasteriis viri penè quingenti veniẽtes ad ciuitatem, procedentem in carpento Præfectum, immolatorem idolorum Paganúmq; inclamabant. At ille putans immissione Cyrilli factum, clamare cœpit: Christianus sum, & ab Attico Cõstantinopoli baptizatus. Illis hæc verba contemnentibus, Ammonius quidam eorũ Præfectum lapide percussit in capite. Qui repentè repletus est sanguine, & recedentibus Officiis, atque lapidum impetum declinantibus, cum paucis remansit. Inter hæc populus concurrebat, vt Præfecti vindicaret iniuriam, detentúmq; Ammonium tamdiu verberibus castigauit, donec traderet morti. Non multò post hæc nunciantur Imperatori. Corpus autem

Iudæi pulsi Alexãdria.

Adamantius medicus.

† *delicta.*

Monachi Ægyptij p Cyrillo aduersus Præfectum.

Horestes Præfectus lapide petitus.

Ammonius occiditur à populo.

Ammonij ſumēs Cyrillus in quadam eccleſia ſepeliuit, eíque aliud nomen † impoſuit, vt non pro ſua culpa, ſed pro Chriſto mortuus crederetur, cui laudes velut martyribus offerebat. Sed qui verè nouerant quòd dignas ſuſcepiſſet pro ſuo ſcelere pœnas, Cyrillum valde culpabant. Sed neq; in hoc ſolūmodo Cyrilli & Horeſtis aduerſitas cōquieuit, quando poſt hæc aliud eſt exortum.

† *Thaumaſius, qui prius Ammonius.*

De Hypatia philoſopha quomodo in Alexandria fuerit interempta. CAP. XII.

ERat in Alexandreia quædam mulier Hypatia nomine, filia Theonis philoſophi, adeò erudita, vt ſupra Philoſophos eius temporis emineret, & in Platonicam ſcholam à Plotino venientem, ſuſciperet ipſa ſucceſsionem, atq; omnes philoſophicas lectiones exponeret. Quapropter omnes currebāt ad eam propter honeſtam doctrinæ fiduciam. Veniebat verò etiā ad Iudices, nec habebat vllam verecūdiam, pudicè permixta viris, quum eam cūcti prò ipſius caſtitate venerarētur. Tum ergo inuidia cōtra hanc fœminam eſt accenſa. Quum enim crebrò proficiſceretur ad Horeſtem, eccleſiaſticus populus motus aduerſus eam eſt tanq; ipſa illum ab amicitia prohiberet epiſcopi. Quamobrem cōſpirantes viri, acerrimo furore cōmoti, quorū dux erat quidam Petrus Lector, obſeruauerūt mulierem ad propria redeūtem, eámque de vehiculo deponentes, ad eccleſiam quæ vocatur Cæſaris traxerūt, & veſtibus exutam lapidibus peremerunt. Quam poſtea membratim dilacerantes, in loco qui dicitur Cinarus igne cōcremauerunt. Hæc res non mediocrem inuidiam Cyrillo & Alexandrinæ concitauit eccleſiæ. Alienæ nanque ſunt à Chriſtianis cædes & pugnæ. Hęc igitur acta ſunt quarto anno epiſcopatus Cyrilli, Cōſulatu Honorij decimo, & Theodoſij ſexto, menſe Martio, ieiuniis exiſtentibus.

An. do. 417 *Hypatia. De hac vide Suidam.*

Chryſtiani Hypatiam occidunt.

Quomodo Iudæi temeritatis ſuæ pœnas exoluerint. CAPVT XIII.

POſt modicum verò tempus Iudæi rurſus illicitè cōtra Chriſtianos agentes, puniti ſunt in loco qui dicitur Meſtar, poſito inter Chalcidem & Ancyrā Syriæ.

Hic itaque Iudæi consueta quædam ludicra celebrantes, per ebrietatem accensi, inter alia Christianis ipsis; Christo derogare cœperũt, illudentes cruci, & spem in eo qui est crucifixus habentibus Cõprehendentes enim infantulum Christianum, alligatum cruci suspenderũt. Et primùm quidem deludebant & irridebant eum: postea verò correpti vęsania ipsum infantulum verberib⁹ peremerunt. Ob hoc ergo dira cõgressio inter eos atque Christianos exorta est. Quod cùm princeps cognouisset, prouinciarũ iudicibus mãdatum est, vt huiusmodi quærerentur autores & punirẽtur. Et hoc modo dignam vltionem suæ † malitiæ receperunt.

Iudæi in christianos

† nequitiæ.

De Iudæo qui cùm sæpe baptizaretur aqua fontis absceſſit.
CAPVT XIIII.

Iudæus sæpe baptizatus.

Ieiunium ante baptiſmum.

EA porrò tempestate Iudæus quidam seductor, ficto christianismo crebro baptizabatur, & hac arte pecunias congregabat. Cúmq; multis hæresibus illusissẽt Arianorum atque Macedonianorum, postremò ad ecclesiam venit orthodoxorum. Cui cùm tempus ieiuniorum fuisset impositum, multísq; adhuc diebus occuparetur, cœpit festinare, vt quasi in feruẽti studio baptismatis dona perciperet. Prępparabatur baptisma, & vestis cõueniens baptizato. Cúmq; fons fuisset impletus, deducitur Iudæus ad baptizandum. Tum Dei quædam inuisibilis virtus aquam disparere prœcepit. Cúmq; prœsentes non cogitantes Dei virtutem, aquam per cuniculum proprium defluxisse suspicarentur, diligenter vndique clausum rursus impleuerunt fontem. Denuò deducto Iudœo aqua disparuit. Tũ sacerdos: Quid mali, inquit, fecisti ò homo? An certè nescienſ baptismo iam potitus es? Ob hanc rem cùm diuersi concurrerent quidam Iudæum agnouit, quem baptizatum ab Attico episcopo ipse susceperat, & hoc modo illius fraus vniuersis apparuit.

Quomodo Isdigerdes rex Persarum Christianos fuerit persequutus, & à Romanis deuictus. *CAP. XV.*

An. do. 421

Barabanes rex Persarũ

† Bararanes

INterea defuncto Isdigerde rege Persarum, eius filius † Barabanes ei successit. Hic instigatus à Magis, crudelibus

delibus torquebat ſuppliciis Chriſtianos. Cúmq; Chriſtiani apud Perſas opprimerentur, cõfugiunt ad Romanos eorum petẽtes auxilium. Quos Atticus epiſcopus libenter accipiẽs, eóſque quantum erat poſſibile fouẽs, quæ geſta fuerant Theodoſio nũciauit imperatori. Eo quoque tẽpore etiam alia cauſſa acciderat, quæ Romanos Perſis faciebat infenſos. Quoniam Perſæ aurifoſſores quos à Romanis ad mercedem acceperant, reddere cõtemnebant: & quòd onera negociatorum Romanorum violenter abſtuliſſent. Cum illa ergo ingratitudine, etiam Chriſtianorũ ad Romanos confugientium cauſſa eſt adiecta. Mox ergo Perſarũ rex Legatos mittit, repetẽs fugientes. Porrò Romani nequaquam ad ſe confugientes reddere voluerunt, nõ ſolùm ſupplices liberare ſtudentes, ſed pro chriſtianiſmo libenter omnia ſuſtinere. Quamobrem pugnare quàm perituros Chriſtianos tradere, potius elegerunt. Solutis igitur propter hoc pactis, bellum crudele cõmiſſum eſt. De quo abſurdum nõ eſt pauca narrare. Romanorum igitur imperator miſit exercitum cui præfuit militiæ magiſter Ardaburius. Is enim Perſicam regionem per Armeniæ fines ingrediens, vnam eius prouinciam Azamenſem valde vaſtauit, cui cũ plurimo exercitu Narſeus dux Parthorum regis occurrit. Factáque cõgreſsione deuictus eſt. Quo facto cogitauit Meſopotamiam Romanorũ prouinciam ſine cuſtodia cõſiſtentem inuadere, & hoc modo de Romanis vlciſci. Sed Romanorum ducem Narſei cõſilium latere non potuit. Deprędatus enim Azazenam velociter regionem, & ipſe in Meſopotamiam venit. Et ideo Narſeus licet ingentem haberet exercitum, Romanorum terras introire non potuit, ſed veniẽs ad Niſibin Perſarum ciuitatem in cõfinio conſtitutam, Ardaburio mandauit vt diem & locum ſtatueret pręliorum. At ille venientibus: Nunciate, inquit, Narſeo, quod nõ quando tu volueris, Romanorum pugnabunt imperatores. Verùm Imperator Deo ſoli ſpem committẽs deſtinauit exercitum. Et quod fideliter Deo ſupplicans, repentè impetrauerit auxilium, hinc datur cognoſci. Cùm enim Conſtantinopoli pro euentu bellorum æſtuatio magna cõſurgeret, angeli Dei iter agẽ-

An. d. 424 Ardaburius.

tibus per Bithyniam ad vrbem Conſtantinopolim, ſe demóſtrauerunt, iubentes vt confiderent & orarent, & Deo crederent quòd Romanos victoria ſequeretur, dicentes ſe mediatores belli miſſos à Deo. Hoc auditum, non ſolùm ciuitatẽ, ſed etiam milites cõfortauit. Cúmque ad Meſopotamiam bellũ fuiſſet de Armeniæ regione tranſlatũ, Romani Perſas Niſibi clauſos fortiter obſidebant, ligneas turres facientes aduerſus eos, eáſque contra muros applicantes, & plurimos de muris contra ſe pugnantium perimẽtes. Porrò † Barabanes Perſarum rex, audiẽs Azazenam regionem ab eis fuiſſe vaſtatam, & eos qui in Niſibi clauſi videbantur obſeſſos, ſeipſum cũ magno exercitu pręparauit vt occurreret. Miratúſq; Romanorum virtutem, Saracenorũ auxilia poſtulauit. Quorum tunc erat rex Alamũdarus vir fortis & pręliator: qui cùm multa millia Saracenorum haberet, Perſarum regi victoriam promittebat, ſéque ei Antiochiam Syriæ traditurum: ſed non contigit quod putauit. Deus enim omnibus Saracenis quendam † enormem metum latenter iniecit, ita vt putarẽt ſibiipſis Romanos inſiſtere. Turbatíque nec habentes quò fugerent, in fluuium Euphratem ſeipſos armati proiiciebant, vbi pluſquàm centum millia virorum necata atque conſumpta ſunt. Cùm hæc ita euenìſſent, Niſibin obſidentes cùm audirent Perſarum regem plurimos elephantos adducere, perterriti cũcta quidem obſidionis machinamenta cõcremauerunt, & ad propria loca reuerſi ſunt. Quæ verò congreſſiones poſtea acciderint, & quomodo Ariobindas alter Romanorum magiſter militum, fortiſſimum Perſarum monomachũ interemit: Aut quomodo Ardaburius ſeptem fortiſſimos Perſarũ duces inſidiis captos occiderit: vel quomodo † Beatianus alter dux Romanorum reliquos Saracenos extinxerit, prætereundũ eſt, ne videar multum à propoſita relatione digreſſus. Quæ tunc igitur gerebantur, velociter Imperatori Theodoſio nunciata ſunt. Quomodo autem hæc citò cognouerit, indicare nõ piget. Inuenit quendam virum animi corporíſq; habitu fortiſſimum nomine Palladium, qui tanta velocitate veredos agebat, vt tribus diebus perueniret ad terminos Romanorũ atq; Perſarum, & rurſus

† *Barabanes.*

Saraceni p Perſis.

† *inanem.*

Ariobindas Ardaburi⁹

Beatianus.
† *Vitianus.*

totidem remearet ad Constantinopolim ciuitatem. Is verò etiam alios Romani imperij terminos velociter transibat. De quo quidam eloquentissimus sic ait: Iste vir cùm sit lata Romana respublica eam paruã sua velocitate demõstrat. Quem etiam Persarũ rex sępius admiratus est. Romanorũ igitur Imperator licet videret apertè sibi collatam à Deo victoriam ꝓuenisse, tamen pacem nõ dissimulauit expetere, misitq; Helionem virum prudentem & honoratũ, vt cum Persis de pace loqueretur. Qui cũ venisset in Mesopotamiam, vbi erant fossæ Romanorũ, misit pro pace petẽda Legatum quendam Maximum, virũ eloquentissimum, Ardaburij militiæ magistri cõsiliarium: qui pro pace venieus ad Persarum regem missum se nõ ab Imperatore, sed à ducibus asserebat, dicens, quòd hoc bellum pro sui cõtemptu ne peruenisset quidem ad principem. Cúmque Persa paratus esset vt Legati verba susciperet, ꝙ fame ipsius laboraret exercitus, veniẽs Numerus, qui apud ipsos Immortalium appellatur (est enim decem millium virorũ fortissimorum) nõ prius dixerunt pacem cum Romanis esse faciendam, quàm ipsi eos sine custodia cõstitutos inuaderent. Quibus verbis persuasum est Regi, vt à pace abstineret. Tum Legatum quidem clausum seruari fecit, & misit Numerũ Immortalium vt pugnaret contra Romanos. Qui venientes in duas acies diuisi, medios habuêre Romanos. Porrò Romani vnã Persarum videntes aciem, cõtra eam se pręparabãt, aliam non videbant: quæ paulatim accessit ad pugnã. Quúmq; ergo iam cõgressio penè esset in opere, Dei ꝓuidentia ex quodã colle exercitus alter apparuit Romanorũ cum duce Procopio: Qui cùm videret socios in periculo, instabat à dorso Persarũ. Tum in medio concluſi qui circundederant primò Romanos, in mométo ab eis extincti sunt. Quo facto, Romani ad alios qui erãt in subsidiis positi cõcurrerũt, eósq; fortiter iaculati sunt. Sic igitur qui immortales appellabãtur, omnes mortales apparuerũt, pœnas exigẽte Christo de gẽte Persarũ, eò ꝙ plurimos eius famulos occidissent. Porrò rex Persarũ infortunij sui causam cognoscẽs, simulabat se nescire quod gestum esset: Susceptq; Legationẽ dicens Legato Romanorũ: Non

Palladius cursor.

Helion ab imperatore mittitur ad Persas, tractaturus de pace.

Numerus immortaliũ

Procopius dux.

Romani vincũt Persas. Numerus immortaliũ morti traditur.

bello cedens pacem amplector, sed tibi præstare volens, quòd omnium Romanorum te sapientissimum esse cognoscam. Et hoc modo bellum propter Christianos exortum de Parthorum regione cessauit. Contigit autem Cõsulatu Honorij tertiodecimo & Theodosij decimo.

Quomodo Acacius episcopus Amidæ, captiuos redemerit à Romanis militibus, venditis vasis ecclesiæ, & refectos cum sumptibus ad propria destinarit.

CAPVT XVI.

An. d. 424

TVm verò Acacium Amidæ ciuitatis episcopum facinus optimum reddidit clariorem. Cùm enim Romani milites captiuos Persarũ de Azazena regione vastata, reddere regi Parthorum nullo modo vellent, captiui fame cõsumebantur, cùm essent circa septem millia: quod Persarum regem non mediocriter cõtristabat. Tum igitur Acacius conuocans clericos sibi subiectos: Viri, inquit, fratres, Deus noster nec discis nec calicibus opus habet: nam neque comedit, neque bibit. Et quia multa vasa aurea & argẽtea, ecclesia nostra ex oblatione Christianorũ habet, conuenit ex his liberari exercitum captiuorum, egentibúsq; cibos offerri. Hæc & his similia cùm dixisset, cõflauit vasa, & militibus dedit precium captiuorum. Quos cùm recreasset cibis, datis sumptibus ad regem propriam destinauit. Ad hoc mirabile opus Acacij Persarũ rex magis obstupuit, quod & bello Romani, & beneficiis se vicissent. Aiunt enim, quòd etiam desiderium habuerit Persarum rex vt videret Acacium, sed hoc Theodosius prohibuerit Imperator.

De Eudocia vxore Theodosij, & de laudibus ipsius Theodosij.

CAP. XVII.

Panegyrici in laudem Theodosij iuniors.

OB victoriam verò auxilio Dei collatam, Romanorum plurimi pollentes eloquentia, conscribebant laudes Imperatoris. Cuius vxor Heroico metro poëmata multa cõfecit. Erat enim eloquens filia Leontij Sophistæ Athenienſis, à patre omnibus lectionibus erudita. Quam cùm Imperator ducturus esset vxorem, Christianam Atticus fecit episcopus, & in baptismate cùm prius vocaretur Athenais, Eudociæ nomen imposuit.

Multi ergo (ſicuti dixi) volentes innoteſcere, alij ſuam facundiam demõſtrare, prœconia imperatoria conſcripſerunt. Ego verò nec innoteſcere cupiens, nec facundiam ſermonis oſtẽdere, cum veritate Imperatoris bona memorare ſtudebo, quod ſit damnoſum ſi taceãtur. Primùm itaque regaliter natus atq; nutritus, nihil habuit tepidum, ſed adeò fuit ſapiens, vt inter cõfabulanteis experimentum omnium crederetur habere cauſſarum. Perdurabat in frigore, ſimiliter & in æſtu. Plerunque ieiunabat, & maximè quarta feria & ſexta ſtudio Chriſtianiſmi, nec aliud quam monaſteriũ Regalia videbantur. Ipſe nãque mane ad ſuas ſorores proficiſcẽs, diuinas dicebat laudes. Quamobrem etiam ſacras literas ſine codice recitabat. Loquentibus epiſcopis velut olim ſacerdos factus, ex diuina lectione reſpondebat. Congregabãtq; ſacros codices, & quoſcunque illorum interpretes ſeu expoſitores cõſcripſiſſe videbãtur, pluſquam Ptolemæus ſtuduerat Philadelphus. Patientia atque clementia vniuerſis hominibus eminebat. Nam Iulianus imperator licet philoſophus diceretur, nõ tamen Antiochenſium tulit iniuriam, ſed maxima Theodoro torméta indignatus impoſuit. Porrò Theodoſius multum gaudens ſyllogiſmis Ariſtotelis, philoſophiam exercebat operibus, iram, triſtitiam, libidinémque deuincẽs, & in nullo ſe vlciſci deſiderans. Cùm igitur à quodam familiarium interrogaretur, cur nullum ſe lædentium morti ſubiiceret: Vtinam, inquit, eſſet mihi poſſibile ad vitã etiam mortuos reuocare. Quem cum alius pro ea cauſſa interrogaret: Non eſt, inquit, magnum, neque difficilè hominẽ mori, quia nec Deo ſoli ſemel mortuum ex pœnitentia ſuſcitare. Adeò enim fuit clemens, vt ſi quando quiſpiam dignũ aliquid morte committeret, ne vſque ad ciuitatis quidem portas moriturus perueniret, ſed ex eius clementia cõtinuò reuocatio ſequeretur. Cum quodam tempore ipſe in Amphitheatro Conſtantinopoleos ſpectaret, cœpit clamare populus: Crudeli beſtiæ artifex παράδοξος pugnet. At ille Neſcitis, inquit, quod conſueuimus nos ſpectare clemẽter? Tanta verò pietate præcelluit, vt omnes quidem Deo conſecratos honoraret, præcipuè tamen quos audiebat

Athenais Eudocia.

Theodoſij iunioris vita & mores.

παράδοξος *audax. Theodoſius iunior. Ludi Circenſes.*

veneranda actione pollere. Fertur autem, quod cũ Constantinopoli episcopus Chebronensis fuisset mortuus, factum eius valde sordidũ quęsierit, cóq; circunamictus sit, credens se aliquid ex defuncti sanctitate ꝓmereri. Cum aliquádo aëris tempestas esset, & ille Circum propter populum † expectaret, pleno Circo tẽpestas vehementius agebatur multo imbre diffuso. Cúmque hoc fieret, suam volũtatem Imperator aperuit, fecítque per prędconem clamari, quod melius esset spectaculum contemnere, & omnes rogare Deũ, vt illæsi ab imminente tempestate seruarentur. Quo dicto cuncti Deo magno gaudio supplicantes hymnos cõcorditer offerebant, & tota ciuitas velut vna psallebat ecclesia. In medio autẽ horum imperator existẽs priuato cultu ꝓperabat. Nec spes sua frustratus est. Repẽte nanq; aër ad serenitatem diuina clementia reuocatus, annum præbuit frugibus vniuersis vbertimum. Si quando bella mouerentur, secundum Dauid confugiebat ad Deum, sciens eum prælio-
An.do.425 rum autorem, inimicos orationibus superabat.

† *exhiberet*

Quomodo Ioannes tyrannus in Occidente fuerit superatus.

CAPVT XVIII.

POst modicum itaque tempus Persici belli defuncto imperatore Honorio, Cõsulatu Aselepiodori & Mariani Augusto mẽse, quomodo Ioannem tyrannũ Deo se cõmitẽs superauerit, enarrabo. Sicut enim tunc sub Moyse Hebræis cõtigit rubrum transire mare, talia etiã eius ducibus euenerunt, cùm eos mitteret cõtra tyrannum. Defuncto siquidẽ (sicuti diximus) Honorio principe, cognoscens Theodosius celauit factum, & alia dicendo diuersorum suspitionibus obuiauit. Inter hæc mittit magistrũ militum in Salonas ciuitatem Dalmatiarum, vt si qua bellorum commotio prouenirer, circa partes Hesperias vicinus adiutor esset. Quo facto, mortem patrui patefecit. Inter hæc Ioannes primus Imperialium cõscriptorum, non ferens suam felicitatem imperium contendit arripere. Misitq; Legatos ad imperatorem Theodosium, petẽs vt eius susciperet imperium. At ille Legatos quidem retrusit in carcerem, misitque magistrum militum Ardaburium qui multum labora-

Ioannes ex scriba tyrãnus.

uerat apud Perſas: hic Salonam veniens, inde nauigauit Aquileiam. Contigítque ventum aduerſum flare, ita vt in tyranni manus incideret. Quo capto ſperabat ad neceſsitatem peruenire Theodoſium, vt per hoc ipſum decerneret imperatorem, ſi vellet magiſtrum militum liberare. Imperator tamen vt audiuit factum, æſtuabat ne quid mali Ardaburius ſuſtineret. Aſpar verò Ardaburij filius cognoſcens patrem à Tyranno teneri, & multa millia Barbarorum in præſidio tyranni cõſiſtere, quídnam faceret, ignorabat. Qui tunc imperatoris oratione prẽualuit. Angelus enim Dei ſub figura paſtoris educebat Aſparem, & omnes qui cum eo erant: ac per paludem adiacentem Rauennæ, ad loca ſperata peruenerũt. In ea nanque ciuitate tyrannus degens habebat exercitum, vnde nullus aliquando tranſiſſe fertur. Tum ergo Deus inadibilem terram fecit adibilem. Tranſeuntes nanque per ſiccam paludis aquam, apertáſque inuenientes ciuitatis portas, Tyrannum quoque detinuerunt. Tum ergo piiſsimus Imperator reuerentiã quam circa diuinitatem habebat, oſtẽdit. Cùm enim Circum populo exhiberet, nunciatum eſt ei, tyrannũ fuiſſe peremptum. Quamobrem ſermonẽ fecit ad populum dicens: Venite ſi placet relinquentes hoc propoſitum, & proficiſcentes ad eccleſiam, gratificos Deo ſoluamus hymnos, cuius manus tyranni prẽſumptionibus obuiauit. Quo dicto, ſpectaculo ceſſante, per medium circum cuncti cum eo concorditer gratias agẽtes, ad eccleſiam conuenerunt, ita vt tota ciuitas vna videretur eccleſia. Venientéſque ad locum orationis, iugi die gratias domino retulerunt. *Rauenna.*

HISTORIAE ECCLESIASTICÆ QVAM TRIPARTITAM VOCANT,

LIBER DVODECIMVS.

De ortu Valentiniani principis filij Placidiæ.

CAPVT PRIMVM.

An.d.420

CCISO tyranno cogitabat Theodosius imperator, cuinã deberet Hesperiarum regna committere. Tum Valentinianus erat valde puer, natus ex matre Placidia, eius quidem amita, filia verò maioris Theodosij, Arcadij & Honorij sorore, de patre Constantio, qui ab Honorio Imperij iura susceperat: paruóq; tempore cum eo regnauerat. Hunc ergo Valentinianum cõsobrinum suum Cæsarem factũ, mittit ad partes Italiæ, cum quo matrẽ pariter Placidiam, eíque vniuersam dispositionem cõmisit imperij. Cúmq; voluisset ipse quoq; in Italiam proficisci, vt cõsobrinum ad Imperij culmen eueheret, vt sui vigore tyrannorum remoueret audaciã: veniens vsq; ad Thessalonicam, languore prohibitus est. Quamobrẽ coronam imperialem postea cõsobrino per patricium † Stiliconem mittens, Cõstantinopolim rediit. Hęc de talib⁹ retulisse sufficiat.

Valentinianus Cæsar.

† *Helionẽ.*

De egregijs factis Attici Constantinopolitani Pontificis.

CAPVT II.

Atticus. Chrysostomiani.

ATticus porrò episcopus caussas ecclesiæ sapientia mirabiliter disponebat, doctrinisq; populũ ad virtutis studium ꝓuocabat. Cúmq; videret diuisam ecclesiam, cũ Ioãnitæ seorsum apud seipsos sacra solẽnia celebrarẽt, iussit vt in orationib⁹ memoria Ioãnis haberetur, sicut aliorũ dormiẽtium episcoporũ fieri cõsueuit: ꝑ hoc sperãs plurimos ad ecclesiã reuocari. Adeo autẽ lar-

gus erat, vt non ſolùm pauperibus ſuarum parœciarum, ſed etiá invicinas ciuitates multas pecunias pro egentiũ ſubſidio trãſmitteret. Calliopio namque preſbytero eccleſiæ Nicenæ trecentos aureos mittens hæc ſcripſit.

CALLIOPIO ATTICVS IN Domino ſalutem.

Cognoui decem millia eſurientium in ciuitate, à piis exhibenda egere miſericordia. Decem millia verò cum dico, multitudinem intelligo, non perfectum numerum comprehendo. Quia igitur ego quidé habeo perceptum numerum datum ab eo qui manum habet munificam, & præbet congruis diſpenſationibus, & contigit aliquos indigere non habentes, nec acquirere ſcientes, ſuſcipiens ô chariſsimum mihi caput hos trecentos † ſolidos expende ſicuti volueris: & maximè illis quos petere pudet, & non eis qui propter vitę ventrem magis negotiantur ex talibus. Noli igitur vel religionem in hac parte conſyderare, ſed vnam tantummodo rem obſerua, vt nutrias indigentes: nec cogites ſi quæ noſtra ſunt, ſapere non videntur. Sic igitur Atticus etiam procul indigentium habebat curam. Sed & ſuperſtitionem quorundam ſtudebat abſcindere. Audiens etenim Nouatianos Iudaicum paſcha ſequẽtes propter Sabbatium fuiſſe diuiſos, eiúſque corpus ab inſula Rhodi vbi mortuus fuerat tranſlatum, & plurimos ad tumulum eius orare, noctu mittens in aliud ſepulchrum corpus Sabbatij iuſsit abſcondi. At illi conſuete venientes, effoſſúmque reperientes tumulum, deinceps eum locum colere quieuerũt. Erat verò circa nomina locorum ſtudioſus. Nam cum quidam portus in ore ponti Euxini conſtitutus, ex antiquo φαρμακὸς appellaretur, id eſt, venenarius, mutato nomine eum locum Senatorium nominauit, ne dum ibi Collectæ prædicarẽtur, nomine blaſphemo locus ipſe deſignaretur. Sed & alium locũ χρυσόπολιν pro huiuſmodi cauſſa nominauit. Χρυσόπολις item in capite Boſphori cõſtituta eſt. Huius multi antiquorum faciũt mentionem. De qua ciuitate Xenophon in primo libro Helladicorũ dicit, quòd eam muro cinxerit Alcibiades,

† aureos.

φαρμακὸς.

Chryſopolis Xenophontis ἑλληνικά.

& in ea conſtituerit, vt qui nauigarent de Ponto, decimas ibi præberent. Videns ergo Atticus locum in contraria ripa χρυσοπόλεως poſitum delectabilem & decorũ, ait: ἀργυρόπολις nominetur: qui locus eius repẽtè cognomen obtinuit. Igitur quibuſdam dicentibus ei non debere Nouatianos intra ciuitatem miſſas facere: Neſcitis, inquit, quantum nobiſcum in perſecutione Cõſtantij atque Valẽtis fuerint paſsi, qui etiam teſtes ſunt noſtræ fidei. Nam quum pridem eccleſia fuiſſet diuiſa, iſti circa fidem nihil innouauerũt. Pro epiſcopi ordinatione aliquando veniens in Nicæam, Aſclepiadem Nouatianorũ vidit epiſcopum valde ſenem, interrogauítque quot in epiſcopatu annos haberet. Quo reſpondente: Quinquaginta: Felix, inquit, homo es, tanto tẽpore boni operis curam † habẽs. Super hæc ait: Ego quidẽ Nouatum laudo, Nouatianos nõ approbo. Tum Aſclepiades: Quomodo hoc dicis epiſcope? Verum Atticus: illũ, inquit, laudo, quoniam his qui ſacrificauerant, communicare noluit, hoc etiam ego ipſe feciſſem. Nouatianos autem non laudo, quod pro leuibus vitiis laicos à gratia communionis excludunt. Aſclepiades dixit: Extra ſacrificandi peccatum etiam alia plurima ſunt delicta ſecundum ſcripturas quæ ducunt ad mortem propter quæ vos quidem clericos, nos autem communicare etiam laicos prohibemus, Deo ſoli eorũ remiſſionis iudicium committentes. Atticus verò etiam ſuam præſciuit mortem. Nam quũ à Nicæa diſcederet, Calliopio preſbytero dixit: Ante autumnum Conſtantinopolim venire feſtina, ſi viuum me denuò videre deſideras. Si tardaueris, non videbis. Quo dicto, mentitus non eſt. Anno namque viceſimoprimo ſui epiſcopatus, decimo die menſis Octobris eſt mortuus, Conſulatu Theodoſij vndecimo, & Valentiniani Cæſaris primo.

Argyropolis.

Nouatiani minimè mali.

† *agens.*

Nouatum laudo.

Nouatianos non approbo.

Attici mors.

An. d. 427.

De ordinatione Siſennij, & moribus ipſius, & quod Proclus ordinatus Cyzici non ſit ſuſceptus.

CAPVT III.

POrrò Theodoſius Imperator à Theſſalonica reuertens, eius exequias non inuenit. Ante vnũ namque

diem quàm ingrederetur, ille ſepultus eſt. Poſt paucos verò dies, id eſt, viginti tres, menſis Octobr. nuntiatum eſt, quod Valentinianus infulas ſuſcepiſſet imperij. Poſt obitū igitur Attici fit maxima de epiſcopi ordinatione cōtentio, aliis alium poſtulantibus quidam Philippum preſbyterum quærebant, alij Proclum itē preſbyterum. Sed omnis populus communiter deſiderabat ordinari Siſinnium, qui & ipſe preſbyter quidem erat. In nulla tamen ciuitate ordinatus, ſed in ſuburbano Conſtantinopoleos, cui nomen † Oliua eſt, miniſtrabat: hoc ſuburbanum eſt poſitū cōtra faciem ciuitatis, vbi dies aſcēſionis Saluatoris ſolenniter celebratur. Hunc ergo virū omnes laici diligebant propter ipſius reuerentiā, & maximè quia fouebat pauperes vltra ſui mēſuram. Præualuit ergo votum laicorum, & Siſinnius ordinatus eſt viceſimooctauo die Februarij menſis, Conſulatu ſequenti Theodoſij duodecimo, & Valentiniani iunioris ſecundo. Philippus autem preſbyter, cui prælatus fuerat Siſinnius in hiſtoria Chriſtiana quā trigintaſex libris ipſe conſcripſit, ordinationem Siſinnij valde lacerauit, derogans ordinato & pariter ordinātibus, & maximè laicis. Is enim Philippus à Ioanne epiſcopo diaconus ordinatus, multa quoque conſcripſit contra Iulianum imperatorem: cuius tamen hiſtoria mihi multā videtur habere cōfuſionem, & nō ſatis prodeſſe legētibus. Siſinnio igitur ordinato, cōtigit epiſcopum obire Cyzicenum. Tūc Siſinnius, Proclum in Cyzico cōſecrauit, qui antequam proficiſceretur Cyzicum, ciues præcedētes, Dalmatium monachum epiſcopū ſibimet ordinarunt, parui pendentes regulam qua iubetur, præter Cōſtantinopolitanum pont. ordinationem fieri non debere. Quod ideo Cyziceni neglexerunt quod Attico ſoli, hæc lex perſonaliter præſtita videbatur. Manſit ergo Proclus nō habens eccleſiam propriam, qui tamen in doctrina eccleſiarum Conſtātinopoleos valde florebat. Igitur Siſinnius cùm duos in epiſcopatu cōpleuiſſet annos, defunctus eſt Cōſulatu Hierij & Ardaburij viceſimoquarto die Decēbr. mēſis, vir celeberrimus caſtitate & rectitudine vitę ſuæ, māſuetus moribus ſine vllo figmēto, remotus à cauſsis. Quāobrem curioſis viris, triſtis & inefficax videbatur.

† *Elga. Oliua.*

Siſinnius Conſtantinop. epiſc. Anno do. 428.

Philippi Conſtantinop. Hiſtoriæ Chriſtianæ lib. xxxvj. Proclus. Dalmati monachus.

Anno do. 430.

De ordinatione Nestorij, & quæ sub eo in ecclesiis mala acciderint.

CAPVT IIII.

DEfuncto Sisinnio, Imperatoribus visum est nullum ex ecclesia Cõstantinopolitana ordinare pontificem, eo quòd essent vanæ glorię & sibimet arroganter: quum vtique multi Philippum, plurimi Proclũ habere desiderarent. Interea ab Antiochia visum est aduenam euocari debere. Erat enim ibi quidam Nestorius nomine, genere Germanicienſis, bonæ vocis & simul eloquentiæ. Ideóque eum velut idoneum ad docendum euocauerunt. Quúmque transissent tres menses, venit Nestorius ab Antiochia, qui castitate inter plurimos præcipuus habebatur. Quibus autem fuerit moribus institutus, sapientes à primo eius sermone non latuit. Ordinatus enim decimo die mensis Aprilis Consulatu Felicis & Tauri, mox illam vulgatam coram omni populo protulit vocem, faciens sermonem ad Principem: Da mihi, inquit, ô Imperator, terram purgatam ab hæreticis, & ego cœlum tribuam. Debella mecum hæreticos, & ego tecum debellabo Persas. Hæc quum dixisset, licet quidam odio haberent hæreticos, tamen leuitas sensus eius, & indignationis initium, vaniæ gloriæ rumor, eis valde displicuit, quod ne modicũ quidem tempus expectans ad talia verba descendisset, & secundum Prouerbium vt dicam, cũ necdum ciuitatis gustasset aquam, persecutor feruentissimus apparerer. Quinto verò ordinationis die Oratorium Arianorum, in quo latenter conueniebant, auferre volens, eos ad tantum furorem perduxit, vt idem Oratorium concremarent. Quæ causſa etiam vicinas consumpsit ædes turbáq; vehemens in ciuitate accidit. Verum Ariani seipsos defendere parabant: sed eorum consilium custos ciuitatis dominus impediuit. Postea autem ipsum Nestoriũ vocabant incendiarium, non solùm hæretici, sed etiam qui eius fidei concordabant. Non enim silere poterat, sed semper contra hæreses machinatus quantum ad se, subuertit funditus ciuitatem. Nouatianos autem depopulari tentabat, eo quòd Paulus eorum episcopus prædi-

Nestorius ex Antiochia ad episcopatum Constantinopolitanũ vocatus. An. d. 430.

Nestorij arrogãtia.

Prouerbiũ.

Nestorius, incẽdiarij.

tus esse reuerentia diceretur: sed proceres eius impetum refrenarunt. Quanta verò circa Asiam, Lydiam, Cariam, contra Quartodecimanos mala commiserit, & quod propter eum circa Miletum & Sardis facta seditione sint mortui, nunc omitto. Quam verò propter hęc & propter infrenatam linguam receperit vltionem, post pauca narrabo. Nunc verò res memorabilis indicanda est. Quædam gens vltra Rhenũ fluuium est, Burgundionum. Isti vitam quietam agunt, & penè omnes fabri lignorum sunt, ex qua mercede pascuntur: quorum regionem Huni crebra inuasione vastabãt, & plurimos occidebant. At illi licet anxietate constricti, ad nullum se tamen hominem contulerunt, sed alicui Deo se committere cogitabant. Tum audientes quod Romanorum Deus fortiter adiuuat se timentes, omnes communi consilio ad credulitatem Christi confugiũt. Venientésque in vnam ciuitatem Galliarum, rogabant vt ab episcopo Christianorum baptisma mererentur. At ille eos septem diebus faciens ieiunare, & imbuens fide, baptizatos octauo die abire præcepit. Qui sumpta fiducia contra tyrannos alacriter festinabant, & spe sua frustrati non sunt. Nam quum rex Hunorum nomine † Suptarus per noctem fuisset ciborum nimia voracitate corruptus, Burgundiones gentem inimicam sine duce reperientes, & pauci plurimis resistentes, facta congressione vicerunt. Nam quum essent istorum tria millia, circa decem millia peremerunt, & ex illo tota gens feruentissimè in Christianismo permansit. Eo tempore Barbas Arianorum episcopus, est defunctus, Consulatu Theodosij tertiodecimo, & Valentiniani tertio, vicesimoquarto die Iunij mensis, in cuius locum Sabbatius ordinatur. Nestorius itaque agens præter consuetudinem ecclesiæ, contra se plurimos incitabat, sicut eius facta ostendunt. In Germensi etenim Hellesponti ciuitate Antonius erat episcopus, qui cognoscens instãtiam Nestorij aduersus hæreticos, Macedonianos & ipse persequi festinabat, quasi patriarchæ imitatus imaginem. Porrò Macedoniani aliquãtulum sunt perpessi. Quúmque Antonius vehementer insisteret, iam molestiam non ferentes, ad scelus se durissimum contulerũt. Mir-

An. d. 430. Burgundi.

Huni.

Ieiunium ante baptisma.

† *Vptarus.*

Barbæ mors. An. d. 438. Sabbatius.

Antonius Germensis episcopus cõtra Macedonianos.

tentes etenim quosdam viros,& quod rectum est secundo loco ponentes, intetemerunt eum. Hoc factū Macedonianorum, Nestorio maioris persecutionis dedit occasionem. Persuasit enim imperatoribus, vt eorum ecclesiæ tollerentur. Quamobrem Constantinopoli eis ecclesia ablata est,ante murum veterem posita ciuitatis, & Cyzici,& aliæ plurimæ quas habebant in Hellesponto: quorum aliqui ad ecclesiam cōfugerunt,in Consubstantialitatis fide consentientes. Sed,sicut ait scriptura, Ebriosis vinum non deest, neque contentiosis lites: sic quoque Nestorio amanti persecutiones euenit vt persequeretur semper ecclesiam Dei. Erat cum eo Anastasius presbyter ab Antiochia pariter destinatus,quem nimis honorabat,& veluti cōsiliarium habebat in causis. Aliquando igitur coram ecclesia Anastasius docens,ait: Dei genitricē Mariam nullus appellet. Maria enim homo fuit,& Deum ab homine generari prorsus impossibile est. Hoc quum auditum fuisset, plurimos clericorū & laicorum pariter conturbabat. Olim namq; didicerāt Deum fateri Christum, & nullatenus eum per dispensationem velut hominem à diuinitate separari, credentes Apostolicæ voci, dicit: Et si cognouimus secundum carnem Christum, sed nunc nequaquā cognoscimus. Quapropter relinquētes de Christo sermonem,ad perfectionem procedamus. Tumultu siquidem (sicut dixi) in ecclesia facto,Nestorius Anastasij sermonē firmare volēs, & non redarguere velut blasphemum, qui videbatur ab eo honorari, frequenter ex hoc corā ecclesia docuit. Et cum maiori cōtentione quæstionem hanc agitabat,sermonem Dei genitricis reiiciēs. Vnde diuisio nata est in ecclesia,& velut in nocturno bello diuersi,nunc his,nūc aliis consentiebant, & verba propria denegabant. Nestorius autē apud multos in ea erat opinione, quòd purum hominem diceret Christum, & tanquam Pauli Samosateni atq; Photini dogma in ecclesias introduceret. Sed de his maxima quæstio mota est, & tumultus,ita vt vniuersalis synodus ageretur. Ego verò legens Nestorij libros, quæ intellexisse cōperi hunc virum,& cum veritate cōspexi,neque pro eius inimicitiis, neque pro gratia alterius explanabo. Non mihi videtur Nestorius ne-

Macedonianis ecclesia adempta.

Anastasius presbyter.

1.Cor.5.

An.d.431.

Nestorij sententia.

que Samosatenum secutus Paulum, neque Photinum, neque omnino purum hominem dixisse Christum, sed sermonem tantummodo quasi metuendum expauisse: Et hoc passum, quod decenter non esset eruditus. Qui dum naturaliter eloquens fuisset, se putabat doctum, & libris Antiquorum interpretum dedignabatur incũbere, omnibúsque se meliorem putabat esse, ignorãs quod in Catholica Ioannis epistola in antiquis exemplaribus habeatur: Omnis spiritus qui soluit Iesum, à Deo non est. Hunc enim sensum ex veteribus exẽplaribus abstulerunt, qui separare volunt ab hominis dispensatione diuinitatem. Quapropter veteres interpretes hoc ipsum designauerunt, quod aliqui adulterarint hanc epistolã, soluere hominem à Deo volentes. Est enim humanitas copulata diuinitati, & iam non sunt duo, sed vnũ. Hac ratione confidentes antiqui, Mariam Dei nõ timuerũt dicere genitricem. Eusebius Pamphili enim tertio libro de vita Constantini, dixit: Etenim & generationẽ sustinere, qui nobiscum est Deus propter nos voluit: & locus eius in carne generationis nominatus est apud Hebræos Bethlehem. Quamobrem & Helena Augusta Deo amabilis, locũ amplum vbi Dei genitrix peperit, memoriis mirabilibus adornauit, hanc sacratissimam speluncam decenter illustrans. Sed & Origenes in primo Tomo de epistola Pauli ad Romanos, ait: Quomodo Dei genitrix dicatur, latius animaduerte. Apparet igitur Nestoriũ ignorasse sectiones antiquorum. Quapropter (sicut dixi) in sermone solo moratus est, & non solùm eum sermonem ex animo dedit, sed etiã omnino Deum esse qui natus est denegauit. Nos enim fatemur quod qui de sancta Virgine natus est, crucifixus est, Dominus est gloriæ, sicut dixit Apost. Si enim cognouissẽt, nunquam Dominũ gloriæ crucifixissent. Porrò Nestorius dicit: Noli gloriari Iudæe, nõ crucifixisti Deũ: tanquam ipse Dominus gloriæ idem nõ sit Deus. Nã quod purum non dicat hominem Christum, sicut Photinus, aut Paulus Samosatenus, etiam homiliæ quas fecit ostendunt. Nusquam enim Dei verbi subsistentiam perimit, sed vbique id subsistere confitetur, & habere substantiam, non sicut Photinus & Samosatenus eius exi-

Antiqui interpretes.

1. Io. 4.

Euseb. Pãphili ĩ vita Cõstãtini.

ſtentiam perimentes. Hoc enim & Manichæi à Montano dogmatizare audent. Sic igitur Neſtorium inuenio ſapuiſſe ex eius libris. Non ergo mediocrem concuſsionem orbi terrarum tepidiſsima Neſtorij ratiocinatio concitauit. Interea contigit ſcelus quoddam graue in eccleſia prouenire. Serui quidam potentiũ genere Barbari, dominum crudelem experti, ad eccleſiam confugerunt, & portãtes gladios ingreſsi ſunt ad altare. Cúmque rogarentur, exire nullo modo voluerunt, ſed impediebant ſolennia celebrari, plurimis diebus gladios tenentes euaginatos, & parati ſe vindicare: & omnibus ad eos accedentibus inſiſtebant. Qui poſtremò vnum clericum perimentes, & alium vulnerantes, etiam ſeipſos interemerũt. Quo facto quidam tranſeuntium hoc ſcelus nihil boni eccleſiæ ſignificare prædixit: nec veritate fruſtratus eſt. Significabat enim populi diuiſionem, & deiectionem eius, qui fuerat cauſſa diuiſionis.

Serui confugiunt ad templum.

De Epheſino concilio contra Neſtorium.

CAPVT V.

An. d. 433. Concilium Epheſinũ.

NOn multo poſt tempore, iuſſio principis epiſcopos vndique Epheſum conuenire præcepit. Mox ergo poſt Paſchalem feſtiuitatem, Neſtorius cum maxima multitudine venit Epheſum, inuenítque plurimos epiſcoporum ibi fuiſſe collectos. Porrò Cyrillus Alexandrinus modicum cunctatus, circa Pentecoſten occurrit. Quinto verò die poſt Pentecoſten, Iuuenalis etiam Hieroſolymorum venit. Porrò Ioanne Antiocheno cunctante, mouebant præſentes epiſcopi queſtionem. Cyrillus autem Alexandrinus epiſcopus, deflorationes quaſdam librorum Neſtorij faciebat, eum turbare volens. Etenim erat inimicus eius. Et quum plurimi Deum confiteantur eſſe IESVM: ego, inquit Neſtorius, bimeſtrem & trimeſtrem nequaquam confiteor Deum. Quapropter mundus ſum à ſanguine veſtro, & poſthac ad vos non veniam. Quum hæc dixiſſet, cum reliquis congregabatur epiſcopis, qui ipſius ſententiam ſequebantur: præſentes ergo in duos ordines ſunt diuiſi. Porrò Cyrillus cum ſuis facto concilio Neſtoriũ vocauerunt.

cauerunt. At ille non obediuit, differens in præsentiam Ioannis Antiocheni. Qui verò circa Cyrillū erant, homilias Nestorij quas de hac quęstione protulerat sæpius relegentes, & ex ipsis iudicantes, eum velut blasphemantem Dei filium, damnauerunt. Hoc facto, qui circa Nestorium erant, aliud apud se conciliū facientes damnauere Cyrillum, & cum eo Memnonem Ephesinæ ciuitatis episcopum. Non verò multo post venit etiam Ioannes Antiochenus episcopus, & cognoscés quæ gesta essent, indignabatur contra Cyrillum tanquam seditionis autorem, eò quòd adeò feruenter Nestorij fecisset damnationem. Porrò Cyrillus cum Iuuenale volens se vlcisci contra Ioannem, damnauit etiam ipsum. His tali mixtione confusis, cognoscens Nestorius contentionem ad quandam perniciem peruenisse, Dei genitricem Mariam vocabat, dicens: Dicatur, inquit, etiā Dei genitrix Maria, & ea quæ afferunt dissidium conquiescant. Sed nullus eum ex pœnitentia talia dicentem, suscepit. Quapropter hactenus damnatus & in exiliū missus Oasin habitare dignoscitur. Hunc ergo terminum synodus habuit: quæ gesta sunt Consulatu Bassi & Antiochi, tricesima octaua die Iunij mensis.

Nestorius damnatur.

Oasis eremus.

Quomodo Ioannes Antiochenus Cyrillum damnauerit.

CAPVT VI.

POrrò Ioannes veniens Antiochiam, & plurimos episcoporum colligens, damnauit Cyrillum cùm iam esset in Alexandria. Paulò pòst verò inimicitias resoluentes, in gratiam redierunt, & fedes alterutris reddiderunt. Post damnationem verò Nestorij, dura Constantinopoli turba contra ecclesiam facta est. Diuisus est namque populus propter tepidum eius, sicut dixi, tractatum. Clerici tamen omnes cōmuni decreto eum anathematizauerunt. Sic enim nos Christiani contra blasphemos prolatū solemus appellare decretum, quando id velut in marmore scriptum, manifestum cunctis ostendimus.

Io. Antiochen⁹ damnat Cyrillū Alexandrinum.

Anathema.

De ordinatione Maximiani Constantinopoli.

CAPVT VII.

HIs ita prouenientibus de electione episcopi quæstio rursus exorta est, & multi Philippum (cuius iam feci mentionem) plurimi Proclum eligebant. Potuítque Proclus tenere pontificatum, nisi quidam procerum prohibuissent, dicentes, regulam ecclesiasticam non permittere eum qui alterius ciuitatis episcopus nominatus est, ad alteram migrare ciuitatem: quod dictum populum reuocauit. Cúmque quatuor transissent menses, post Nestorij damnationem Maximianus ordinatur episcopus, in monachica quidem vita, presbyterorum tamen collegio cõstitutus. Is enim opinionem reuerendi viri olim habuerat, eò quòd propriis sumptibus monumenta fabricaret, vt in eis religiosorum corpora sepeliret. Erat enim idiota sermone, & sub quiete viuere potius eligebat.

Proclus.

Maximianus Constantinop.

Quod episcopi ex aliis ad alias ecclesias sint mutati.

CAPVT VIII.

QVia verò quidam dicebãt ecclesiasticam regulam prohibere, ne Proclus Constantinopolitanam teneret ecclesiam, cum Cyzici fuisset ordinatus, volo pro hac re pauca narrare. Nõ enim hoc verè dixisse videntur, sed aut inuidia faciente, aut ignorantes ecclesiasticam sanctionem prohibuerunt, quæ frequenter in ecclesiis quæ vtiliter facta nosc untur. Eusebius itaq; Pamphili in sexto Ecclesiasticæ historiæ lib. Alexandrũ vnius Cappadociæ ciuitatis episcopum refert, quum venisset causa orationis Hierosolymam, detentum fuisse ab eius ciuibus, & in locum Narcisi episcopi cõstitutũ, & deinceps omni vita sua ipsi ecclesiæ præsedisse. Sic igitur apud veteres sine vlla differentia, de ciuitate ad aliã migrabat episcopus, cùm vtilitas euocaret. Oportet autem etiã regulam huic operi copulari, vt ostendatur mentitos esse, qui Proclum inthronizare prohibuerunt.

Regula XVIII. Si quis episcopus ordinatus ad paroeciam, in qua ordinatus est, minimè proficiscitur, non sua culpa, sed siue populo respuente, aut propter quamlibet aliam causam non necessitate factam, hũc hono-

re miniſterióq; participari tantum, nec eum miſceri rebus, in qua collectas celebrat, eccleſiæ, ſed ſuſtinere & prouinciæ ſynodus ſuo iudicio definierit. Hæc itaq; regula eſt. Quod verò plurimi epiſcoporum ex aliis ciuitatibus ad alias propter vtillitates tẽporum migrarint, nomina eorum qui ſunt mutati ſubdidimus. Perigenes in Petris ordinatur epiſcopus: & quoniam ciues eius eum ſuſcipere noluerunt, Romanæ ciuitatis epiſcopus iuſsit eum inthronizari in Corintho metropoli, defuncto eius epiſcopo: eíque donec vixit, eccleſiæ præfuit. Gregorius Naziãzenus prius vnius Cappadociæ ciuitatis fuit epiſcopus, deinde in Nazianzo conſtitutus eſt. Melitius prius Sebaſtenæ eccleſiæ præfuit, & poſtea Antiochiæ præſul eſt conſtitutus. Doſitheum Seleuciæ epiſcopum, Alexander Antiochenus epiſcopus in Tarſum Ciliciæ tranſtulit † Reuerentius ab Arcis Phœniciæ, in Tyrum tranſlatus eſt. Ioannes de Gordo Lydiæ mutatus eſt in Proconeſum, & in ea præſidet eccleſia. Palladius ab Helenopoli mutatur in Aſponam. Alexander ab Helenopoli in Adrianos mutatus eſt. Theoſebi⁹ ab Apamia Aſiæ trãsfertur in Eudoxiopolim, quę prius Salambria vocabatur. Polycarpus de vrbe Antapriſtena Myſiæ, in Nicopolim Thraciæ mutatus eſt. Hierophilus de Trapezapoli Phrygiæ, tranſlatus eſt in Plotinopolim Thraciæ. Optimus ab Argdamia Phrygiæ, in Antiochiam Piſidię trãsfertur. Syluanus à Philippopoli Thraciæ mutatur in Troada. Tot igitur quot ad præſens inuenimus ex propriis ciuitatibus ad alias migraſſe, nos memoraſſe ſufficiat. De Syluano tamen, qui ex Philippopoli Thraciæ in Troada migrauit, vtile iudico pauca narrare. Syluan⁹ quidé Rhetor fuit prius Troili Sophiſtę filius, & ad pfectum Chriſtianus, vitámq; monachicam diligẽs. Is enim doctoris pallio vti deſpexit: quem poſt hæc Atticus epiſcopus cõprehendens, epiſcopũ Philippopoleos ordinauit. At ille tribus annis in Thracia degens, nec frigora ferre valens, eũ haberet corpus valde debile atq; ſubtile, rogauit Atticum, vt eum in loco alio conſtitueret, dicens, non ob aliam cauſſam niſi propter frigus ea ſe loca vitare. Cúmq; alius pro eo fuiſſet ordi-

† *Reuerentius.*

Hermopolis.

Acamantium.

natus, manſit Syluanus Conſtantinopoli, vitam monachicam perfectè cuſtodiens. Adeóque ſine vlla fuit arrogantia, vt plerunq; in tanta multitudine ciuitatis cũ ſoleis de ſparto procederet. Cùm verò aliquãtum temporis præteriiſſet, Troianæ præſul eccleſiæ moritur: Troianíque venerunt, petentes epiſcopum. Cúmq; cogitaret Atticus quem ordinare deberet, ſubitò contigit ad ipſum ſalutandum venire Syluanum. At ille videns
Syluanum. eum, mox cogitare ceſſauit. Tũ ad Syluanum: Non habes, inquit, vlterius occaſionem, pro qua eccleſiaſticas curas poſsis effugere. Troia namq; nõ habet frigus, ſed ecce apparatus eſt tuo corpori opportunus à Deo locus.
Miraculũ. Præpara ergo teipſum, & ad Troiam continuò proficiſcere. Migrat ergo Syluanus. Quo facto miraculum quod inter eius manus accidit, enarrabo. Nauis maxima quæ grandes columnas deuexerat nuper, in littore Troiano fabricabatur. Cúmq; eam ad mare voluiſſent deducere multis funibus, arq; populo trahente, nullatenus mouebatur. Quod cũ plurimis diebus ageretur, ſuſpicati ſunt nauem à dæmonio retineri. Tum ad Syluanum veniẽtes epiſcopũ, rogauerunt eum vt in eo loco daret orationem, credentes hoc modo trahi nauem. At ille humili ſermone dicebat ſe eſſe peccatorem, aſſerens hoc opus alicuius eſſe iuſti, nõ tamen ſuum. Quẽ cum rogaſſent, venit ad littus. Factáque oratione tetigit vnum funem, iubens vt inſiſterent operi cum labo-
† *leuiter.* re. Tum illis † breuiter impellentibus curſim nauis ad mare proceſsit: hoc miraculum reuerentiam illius viri cunctos fecit habere Prouinciales. Qui quum eſſet etiã in aliis rebus eximius, videns clericos etiam de contentione litigantium negocia facientes, nullum clericum vnquam iudicare præcepit. Sed petitiones poſtulãtium ipſe ſuſcepit: rogabat vnum fidelium laicorum amatorémq; iuſtitiæ, vt ipſe litigãtibus intereſſet, & terminum iuſtitiæ definiret. Ob quam rem maximam apud omnes gloriam cõſequutus eſt. Quum igitur Maximianus in vrbe Conſtantinopolitana ordinatus fuiſſet epiſcopus Conſulatu Baſsi & Antonij, quinto & viceſimo die menſis Octobris, cauſſæ eccleſiaſticæ quieuerunt.

Quomodo apud Cretam quodam Iudæo dicente se esse Moſen, plurimi Iudæorum deceptione ſint mortui, & reliqui facti ſint Chriſtiani.

CAPVT IX.

CIrca hoc tempus multi Iudæorum in Creta chriſtiani facti ſunt propter huiuſmodi cladem. Quidam ſeductor Iudæus finxit ſeipſum eſſe Moyſen,& cœlitus deſtinatum,vt Iudæos illam inſulam inhabitantes per mare † duceret, ipſum ſe eſſe dicens, qui olim filios Iſraël per rubrum mare ſaluaſſet.Circuibat itaque toto anno vnamquamque illius inſulæ ciuitatem,ſuadebátq; Iudæis vt crederent, monens vt omnes pecunias atque poſſeſſiones relinquerent, cum vtique deducti per ſiccum mare ad repromiſsionis gaudia peruenirent. At illi hac ſpe capti,omne opus proprium negligebant,contemnentes etiam poſſeſsiones ſuas, & dimittentes eas quibuſuis perſonis. Quúmque veniſſet dies quam deſignauerat ſeductor ille Iudæus, eo præcedente ſequebantur omnes cum coniugibus & † minoribus, ſeduxítque eos ad quandam rupem decliuius incumbétem, iuſsitque vt in tomorum ſpeciem ſeipſos euoluerent. Hoc igitur faciebant priores. Et quum venirent ad rupes, répentè moriebantur, tam dilacerati acutis rupibus, quàm in aqua necati. Plures tamen mori potuerunt, niſi (Deo prouidente) quidam viri Chriſtiani ſuperueniſſent piſcatores atque negotiatores, qui alios quum necarentur eripientes recreauerunt. Tum alij eorum ſtultitiam ſentientes, alios, ne ſeipſos iactu interficerent, tenuerunt, nuntiantes eorum mortem qui primo ceciderant. Qui etiam cognoſcentes ſeductionem, culpabant ſe,eò quòd facilè credidiſſent. Quúmque voluiſſent illum perimere ſeductorem,comprehendere nequiuerunt. Repentè namque diſparuit, dedítque ſuſpicionem quod dæmon fuiſſet erroneus humana figura circumamictus. Ex hac itaque calamitate multi tunc Cretenſium Iudęorum ad Chriſtianam conuerſi ſunt fidem.

Anno do. 441.

† *deduceret.*

Iudæi per pſeudomoyſen decepti in Creta.

† *paruulis.*

De magno incendio Constantinopoli facto, & morte Maximiani atque institutione Procli.

CAPVT X.

Incendium Constantinopoli.

INterea incendium in ciuitate Constantinopolitana factum paulatim peruenit ad Thermas, quæ vocãtur Achilleę: deinde ad locum qui dicitur Pelargus, ita vt Nouatianorum comprehenderetur eccleſia. Tum fertur Paulum eorum epiſcopum inter flammas eccleſiæ reſtitiſſe ſupplicantem Deo, ne eccleſia pariter cremaretur. Qui locus ereptus eſt: & hactenus XVII. die méſis Auguſti apud Nouatianos Collectio celebratur. Hunc tamen locum nõ ſolùm Chriſtiani, ſed etiam Pagani ex eo tempore venerantur. Maximianus igitur cũ duos annos & ſex méſes eccleſiam gubernaſſet, defunctus eſt, Conſulatu Ariobindæ & Aſparis, die duodecimo menſis Aprilis, in ſeptimana maiore Ieiuniorum, feria quinta. Tum igitur Theodoſius imperator ſapiẽter cauſſæ proſpexit, ne rurſus de epiſcopatu ſeditionis quæſtio, aut tumultus in eccleſia naſceretur. Quũ adhuc ergo corpus Maximiani iaceret, præſentibus epiſcopis præcepit inthronizari Proclum. Quod etiã Romani epiſcopi Cæleſtini literæ firmauerunt, quas ad Cyrillum Alexãdriæ deſtinauit epiſcopum, & ad Ioannem Antiochenum & Ruphum Theſſalonicenſem dicens, quod nihil prohiberet alterius ciuitatis exiſtentem epiſcopum in aliam demigrare. Inthronizatus igitur Proclus exequias Maximiani corporis celebrauit: de quo tempus vt pauca dicamus,

Maximiani epiſcopi Conſtãtinop. mors. An. d. 436.

Proclus ſuccedit.

De conuerſatione & moribus Procli.

CAPVT XI.

Proclus.

† incũbens.

PRoclus ab ætate primi lector fuit, apud doctores tamen † obſeruans ſtudioſus quoq; Rhetoricæ fuit: qui quũ ad perfectam veniſſet ętatem, plerunque cũ Attico erat epiſcopo exceptor ſermonum eius. Et quum proficeret ab Attico diaconus ordinatur, poſtea preſbyter. A Siſinnio verò Cyzici conſecratur epiſcopus,

Hæc quidem ei primo acciderunt, poſtea thronũ Conſtantinopolitanæ ſortitur eccleſiæ. Erat enim vir moribus optimis: & ab Attico vtiliter eruditus, omnia eius imitabatur. Sed in iſto patientia potior apparebat. Et ille quidem hæreticis ſe terribilem opportunè monſtrabat, iſte verò omnibus mitis erat, & ſic eos potius quàm violenter flectere nitebatur, nullam hæreſim vexare volens, in hac parte Theodoſium imitatus imperatorem. Ille namque iudicabat contra culpabiles imperiali non vti poteſtate Hic autem paruipẽdebat, ſi quis de Deo non ita ſaperet ſicut ipſe. In his igitur Imperator laudabat eum, quum & ipſe veros ſacerdotes imitaretur, & nequaquam perſequi volentes admitteret. Ego tamen audacter dico, quod manſuetudine omnes veros ſacerdotes euicerit. Ob quam cauſſam hoſtes ſuos citra belli certamina ſubiugabat, ſicut oſtenditur in Ioanne tyranno, & facta poſt hoc perditione Barbarorum.

Theodoſius vicit omnes ſacerdotes manſuetudine.

De victoria Barbarorum. CAP. XII.

POſt interitum nãque tyranni, Barbari quos ille cõtra Romanos ſuum euocauerat in auxilium, parati erant Romanorum fides inuadere. Hæc audiens Imperator conſuete hanc ſolicitudinem Deo commiſit, & orationibus occupatus citò promeruit quod quæſiuit. Quæ enim acciderint Barbaris enarranda ſunt: Dux eorum nomine Rugas, fulmine percuſſus, interiit. Secutáque peſtis, maximam partem eorum hominũ interemit. Et non ſolùm hoc ſuffecit, ſed etiam ignis de cœlo deſcendens, plurimos qui videbantur remanſiſſe, conſumpſit. Quæ res Barbaros in formidine magna conſtituit, non ſolùm quod contra gentem Romanorum fortiſſimam arma leuare auſi fuiſſent, ſed quod ſic eos à forti Deo inuari cõſpicerent. Tum Proclus epiſcopus de prophetia Ezech. coram eccleſia faciẽs ſermonẽ, de collata ſalute, ab omnibus eſt laudatus. Cuius prophetiæ verba ſunt hæc: Et tu fili hominis prophetiza in Gog principe Moſoch & Thubal. Iudico enim eum morte & ſanguine & imbre diluuij, & lapidibus grandinis, & ignem

Barbari contra Romanos.

Rugas.

Eze. 38. 4.

& ſulphur pluam ſuper eum,& omnes qui cum eo ſunt. Et poſt pauca: Et ſcient quia ego ſum Dominus.

Quomodo filia Theodoſij Valentiniano ſit iuncta.

CAPVT XIII.

Anno do. 428. Eudoxia filia Theodoſij nubit Valentiniano.

IGitur imperatori propter ſuam mãſuetudinem etiam alia plurima præſtitit Deus, quorum vnum illud eſt: Erat ei filia ex Eudocia, nomine Eudoxia. Hanc Valentinianus conſobrinus eius, Heſperiarum partium ab eo factus Imperator, petiit vxorem. Cúmque Theodoſius annuiſſet, cogitabat in medio itineris, quodam loco nuptias celebrare. Placuerátque vt Theſſalonicam ambo venirent. Inter hæc nuntiauit Valentinianus ne fatigaretur Theodoſius: ipſe enim venturum ſe Conſtantinopolim compromiſit. Quum ergo partes muniſſet Heſperias, Conſtantinopolim venit ad nuptias. Quibus celebratis Conſulatu Iſidori & Senatoris, vxore ſumpta reuerſus eſt.

Quomodo corpus Ioannis epiſcopi ſit Conſtantinopolim reuocatum.

CAPVT XIIII.

NOn multo poſt Epiſcopus Proclus eos qui propter Ioannis depoſitionem ſegregabantur, eccleſiæ reſtituit. Sapientiáque ſua eorum triſtitiam mitigauit hoc modo. Corpus enim Ioãnis in Comanis ſepultum, triceſimoquinto anno poſt depoſitioné Conſtãtinopolim iubente Imperatore reuocauit, & publicè diuulgatum in eccleſia Apoſtolorum multo honore recondidit. Quod actum eſt 16. Conſulatu Theodoſij 17. Ianuarij menſis die. Paulus quoque Nouatianorum epiſcopus eodem Conſulatu 20. Iulij menſis die defunctus eſt. Qui cùm ægrotaret, nec dietam cõſuetam trãſgreſſus eſt, nec orationes ſolitas prætermiſit. Quúmq; eſſet morti vicinus, euocauit omnes clericos ſuos dicens: Cogitate epiſcopum eligere dum viuo ne poſthac

Anno do. 441. Paulus Nouatianorum epiſcopus.

turbas ecclesiæ nostræ sustineant. Illis verò ei potius electionem dantibus. Paulus ait: Ergo scriptam mihi huiusmodi date professionẽ, quod ipsum eligetis, quem ego decreuero. Quibus hoc facientibus atque subscribentibus, Marciani presbyteri nomen in charta cõscripsit atque signauit. Fecitque priores similiter signare presbyteros, eámque chartam apud Marcum deposuit Scytharum ecclesiæ Nouatianorum episcopum, dicens: Si vixero, mihi redde. Si mortuus fuero hic inuenies quis debeat ordinari. Post cuius obitum tertio die resignantes, & Marciani nomen inuenientes, eiúsque laudantes electionem, sine vlla mora miserunt in Tiberiada Phrygiæ, vbi tunc habitabat. Et comprehensum deduxerunt vicesimoprimo die eius mensis, & ordinarunt episcopum. *Marcianꝰ succedit Paulo.*

Quomodo Eudoxia vxor Imperatoris Hierosolymam sit profecta.

CAPVT XV.

THeodosius igitur Imperator pro beneficiis à deo sibi collatis, gratias agebat, plurimis honoribus Christo sua vota cõpensans, coniugémque suam Eudociam Hierosolymam destinauit. Hoc enim & ipsa votum habuerat, si filiam videret nuptam. Quæ tam Hierosolymis ecclesias constitutas quàm per singulas ciuitates positas, honorauit: & quum illuc proficisceretur, & cùm inde rediret.

Quod Proclus Thalassium senatorem authoritate sua Cæsareæ Cappadociæ fecerit episcopum.

CAPVT XVI.

PRoclus autem Episcopus eodem tempore septimodecimo Imperatoris Theodosij Consulatu, rem mirabilem operatus est, quam nullus priorum fecit Episcoporum. Quum enim Firmus Episcopus Cæsareæ Cappadociæ mortuus fuisset, aderant Cæsarienses, petentes Episcopum. Quúmque cogitaret, quem eis ordinare *An.d. 441*

ſub Conſtantino imperatore & Conſtantio. Et ob amicitiam Pamphili martyris ab eo cognomentum ſortitus eſt.

Theodoritus Cyri fuit Epiſcopus, quam Stephanus κύρρ πολίν appellat, Vocant illam Perſæ Cyrecbatam, & ſita eſt in extremis Perſiæ finibus. Meminit eius in quinto libro, quum inquit, κύρρ δὲ τῆς ἀμιτέρας ἱστόρησεν. Scripſit Eccleſiaſticæ hiſtoriæ libros quinque, quos Græci nunc λόγους, nunc τόμους vocant. Præterea opus quod inſcripſit De curatione Græcarum affectionum, verſum ſuperioribus annis, à Zenobio Acciaiolo Florentino ordinis Prædicatorum. Meminit ipſe paſsim in hiſtoria ſua de aliis quoque libris à ſe conſcriptis, vt reſponſionum ad Magos Perſarum, & Hiſtoriæ de Martyribus.

DE SOZOMENO.

Sozomenus indicat ſe verſatum in actionibus forenſibus apud Conſtantinopolim, cùm Aquilini ſodalis ſui meminit à febre liberati. Meminit alicubi progenitorum ſuorũ, & aui ſui, quem ad Chriſtum conuerſum refert in agro Gazenſi, quum fuiſſet patre ethnico prognatus, tribuens illi ſacrarum literarum peritiam. Scripſit autem hiſtoriam nouem tomis ſectam, ad Theodoſium iuniorem, exorſus à tertio Conſulatu Criſpi & Conſtantini Cæſſa. vſque ad ſeptimumdecimum Theodoſij iunioris. Extat au-

tem huius historiæ volumen Græcum in bibliotheca Xysti Romæ.

DE SOCRATE.

Et hic Constantinopolitanus fuit, discipulus Helladij & Ammonij Grammaticorum. Scripsit historiam ad preces Theodori Sozomenicæ simillimam, quantum ad tempus attinet.

deberet, contigit vt ad eum ſalutandum die ſabbato Senatores vniuerſi venirent, inter quos Thalaſsius qui Prę fecturæ Illyrici adminiſtrauerat dignitatē. Quúmque futurum eſſet (ſicut habebat fama) vt Orientalem regeret præfecturam, miſſa manu Proclus pro præfecturæ dignitate epiſcopatum ei Cæſarianæ ciuitatis impoſuit. Hæc quidem in eccleſia illo tempore gerebantur. Nos autem hic terminum faciamus hiſtoriæ in pace gubernari cunctas eccleſias exornantes. Nos ergo ô ſacratiſsime homo dei Theodore, tuam compleuimus iuſsionem, finem facientes hiſtoriæ, in anno ſecundo trecenteſimæquintæ Olympiadis, Conſulatu 17. Imperatoris Theodoſij.

Peroratio Socratis Conſtantinopolitani ad Theodorum. An.d. 442

Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ quam Tripartitam vocant, libri duodecimi, Epiphanio Scholaſtico interprete,

FINIS.

EVSEBII CAESARIENSIS VITA EX D. HIERONYMI CATALOGO DE *viris illustribus*.

EVsebius, Cæsareæ Palæstinæ episcopus, in scripturis diuinis studiosissimus,& bibliothecæ diuinæ cum Pamphilo martyre diligẽtissimus perueſtigator,ædidit infinita volumina, de quibus hæc sunt:

Εὐαγγελικῆς ἀποδείξεως, hoc est, Euangelicæ demonstrationis Libri. 20.

Εὐαγγελικῆς προπαρασκευῆς, hoc est, Euangelicæ præparationis,Libri.15.

† Θεοφανίας, hoc est, diuinæ apparitionis,Libri 5. Θεοφανίας

Ecclesiasticæ historiæ, Libri.10.

Chronicorum canonum omnimoda historia, & eorum ἐπιτομήν. Et

De Euangeliorum diaphonia.

In Esaiam, Libri.10. Et

Contra Porphyrium, qui eodem tempore scribebat in Silicia, vt quidam putant, Libri. 30. De quibus ad me viginti tantum peruenerunt.

Τοπικῶν, Liber vnus.

Ἀπολογίας pro Origene,Libri.6.

De vita Pamphili, Libri·3.

De martyribus alia opuscula. Et

In centum quinquaginta Psalmos, eruditissimi commentarij. Et multa alia. Floruit maxime

PARISIIS,

Excudebat Mauricius Menier,
magna cum diligentia &
accuratione, die penul-
tima menſis Maij.
Anno ſalutis
noſtræ

M. D. LXVI.

